

Barcode - 1990030051944
Title - Samaveda samhita Vol 2
Subject - RELIGION. THEOLOGY
Author - Satyavrata Samasami
Language - sanskrit
Pages - 564
Publication Year - 1983
Creator - Fast DLI Downloader
<https://github.com/cancerian0684/dli-downloader>
Barcode EAN.UCC-13

सामवेदसंहिता

तत्र

छन्दआर्चिकः

तत्रापि आग्नेयैन्द्रेति पर्वद्वयात्मकः

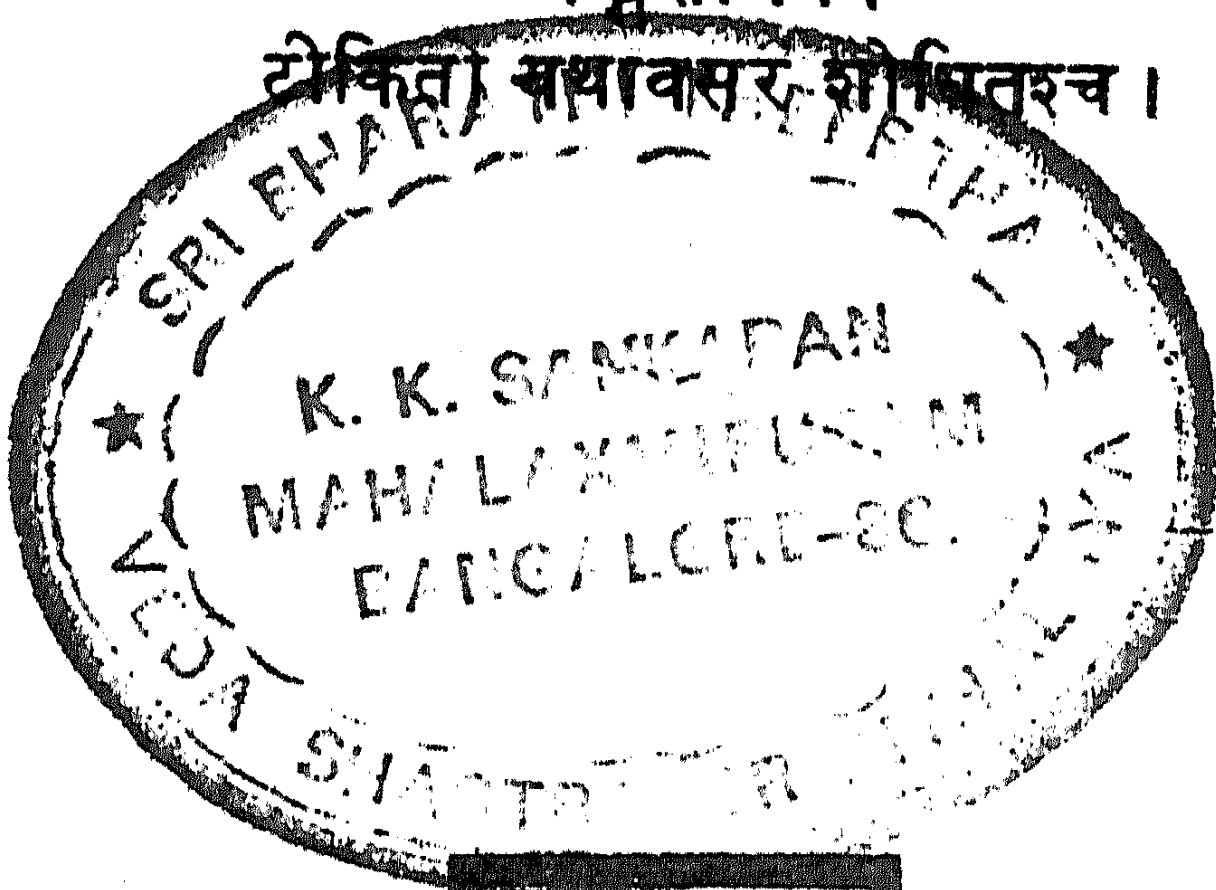
अध्यायचतुष्कः प्रथमोभागः

भगवत्सायणाचार्य-विरचित-भाष्य-सहितः

अधीतवेद-“प्रत्नकम्रनन्दिनी”-सम्पादकेन
श्रीसत्यव्रतसामश्रमिभट्टाचार्येण

वङ्गसामगेन

देविकी सथावसर शीषितश्च ।

मुन्शीराम मनोहरलाल
पब्लिशर्स प्रा.लि.

SĀMAVEDA SAMHITĀ
with the commentary of Sāyaṇa Āchārya

Edited by
Satyavrata Sāmaśramī Bhattacharyya

VOLUME II

Price **₹2000** for 5 volumes

Originally Published in Bibliotheca Indica, Calcutta, 1871-78.
New Series nos. 301, 321, 322, 323, 324 and 334.

Reprinted 1983

Printed and published by Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd.,
Post Box 5715, 54 Rani Jhansi Road, New Delhi-110055.

॥ आर्चिकस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ पावमानं पर्व ... (अथ पञ्चम-प्रपाठकान्तिमाः नवम- दशम-दशदात्मकाः १० ऋचः । तत्र ८ मे दश, १० मे दशेति)	२	(इति पावमानं पर्व—अथ पञ्चम- प्रपाठकीयाः शेषाः ऋचः २० + षष्ठ- प्रपाठकः समग्रः ८८ = सङ्कलनया ११८ ऋचः) ।	
अथ षष्ठः प्रपाठकः ... = २ अङ्गौ = ८ दशतः = (१मे दशति १० ऋचः, २ये १४, ३ये १२, ४थे १०, ५मे १२, ६ठे ८, ७मे १२, ८मे १२, ९मे ८) ८८ ऋचः ।	४३	अथ चारुणं पर्व ... = ५ दशतः = (१मे दशति ८, २ये ७, ३ये १३, ४थे १२, ५मे १४) ५५ ऋचः ।	२४४
		अथ महामान्नः ...	२७१

॥ गेयगानस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ द्वादश-प्रपाठकीयो द्विती- यार्द्धः (प्रथमार्द्धस्तु ऐन्द्रे पर्वणि गतः) ... .. = ३१ सामानि ।	२	अथ चतुर्दश प्रपाठकः ... = २ अङ्गौ = (२६—२०) ६६ ।	५५
अथ त्रयोदश प्रपाठकः ...	१४	अथ पञ्चदश प्रपाठकः ... = २ अङ्गौ = (३६—३०) ६६ ।	८१
= २ अङ्गौ = (३८—३५) ७९ ।		अथ षोडश प्रपाठकः ... = २ अङ्गौ = (३८—३५) ७४ ।	१४२

[ख]

॥ कन्दार्चिक-परिशिष्टभूतस्य आरण्यगानस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ अर्क-पर्व	३८७	अथ व्रत-पर्व	४६४
अथ प्रथमः प्रपाठकः	३८७	अथ चतुर्थः प्रपाठकः	४६४
= २ अङ्गौ = (२७—२८) ५५ ।		= २ अङ्गौ = (२०—२०) ४० ।	
अथ द्वितीयः प्रपाठकः	४१७	अथ पञ्चमः प्रपाठकः—	४८७
= २ अङ्गौ = (३४—३२) ५६ ।		= २ अङ्गौ = (२२—२२) ४४ ।	
अथ द्वन्द-पर्व	४३६	अथ षष्ठः प्रपाठकः—	५०४
अथ तृतीयः प्रपाठकः	४४६	= २ अङ्गौ = (१८—२१) ४० ।	
= २ अङ्गौ = (३०—२५) ५५ ।			

॥ अथ कन्दार्चिक-परिशिष्ट-परिशिष्टरूपस्य स्तोमस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ प्रथमः प्रपाठकः	५१८	अथ द्वितीयः प्रपाठकः	५३२
= द्वौ अङ्गौ = (८—१४) २२ ।		= एकोऽङ्गः = ११ ।	

[ग]

॥ अथ कन्दार्चिक-द्वितीय-परिशिष्टस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ भारण्डं साम ...	५४३

॥ अथ कन्दार्चिक-तृतीय-परिशिष्टस्य-परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ तवश्चावीयं साम ...	५४६

॥ अथ सायणभाष्यस्य परिच्छेद-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अथ पञ्चमोऽध्यायः ...	१	अथ षष्ठोऽध्यायः ...	२४३
= ११ खण्डाः = (१-१०, २-१०, ३-१०, ४-१४, ५-१२, ६-१०, ७-१९, ८-८, ९-१२, १०-१२, ११-८) ११६ ऋचः = इति पावमानं पर्व ।		= ५ खण्डाः = (१-८, २-७, ३-१३, ४-१२, ५-१४) ५५ ऋचः = आरण्य पर्व । अथ महानाम्नः अध्यायः ...	२६६

॥ कन्दार्चिकस्य कन्दः-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठात्—पृष्ठान्तम्	परिच्छेदः	पृष्ठात्—पृष्ठान्तम्
अथ गायत्र्यधिकारः (४४ ऋचः)—	२—६६	अथ बृहत्यधिकारः (१२ ऋचः)—	७०—१०५

[घ]

परिच्छेदः	पृष्ठात्—पृष्ठान्तम्
अथ त्रिष्टुबधिकारः (२९ ऋचः)—	
	१०६—१४८
अथानुष्टुबधिकारः (८ ऋचः)—	
	१५०—१६८
तत्र बृहती .. १६७।	
अथ जगत्पधिकारः (१२ ऋचः)—	
	१७०—२००
अथोष्णिगधिकारः (१२ ऋचः)—	
	२०१—२२२
अथ ककुबधिकारः (८ ऋचः)—	
	२२३—२४२
तत्र, यवमध्या—२२२। ...	
—प्रगाथः .. २३७	
(इति पावमानं पर्व = पावमानं काण्डं = पञ्चमोऽध्यायः = एकादश खण्डाः = षष्ठ प्रपाठकश्च)	
बृहती २४४	
त्रिष्टुप्—२४६, २५७, २६८, २८३, २८५,	

परिच्छेदः	पृष्ठात्—पृष्ठान्तम्
२८६, २८९, ३०१, ३०४, ३०७, ३१०, ३३६।	
मायवी—२४८, २५४, २५६, २६२, २६७, २६८, २७१, २८७, ३३८, ३४३, ३४६, ३४८, ३५१, ३५२, ३५४, ३५४, ३५४, ३६०, ३६०, ... ३६०	
चतुष्पाद्गायत्री	२४८, २५१
एकपाद्गायत्री	... .. २५३
जगती—२६४, २६७, ... ३३५	
अनुष्टुप्—२७२, २८२, २८६, ३१५, ३१६, ३१७, ३१८, ३२०, ... ३२५	
सहापंक्तिः—	... .. ३०३
पंक्ति—३१९, ... ३१९	
(इति आरण्यं पर्व = आरण्यं काण्डं षष्ठोऽध्यायः = पञ्च खण्डाः = आरण्यक-प्रपाठकश्च)	
अथ शक्यादि .. ३७१—३८४	
(इति महानास्त्रः)	

॥ छन्दोऽर्चिकस्य देवता-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं
अन्नम् २५७	
अग्निः २८७, २८८, २८९, ३१०, ३१२, ३३५	

परिच्छेदः	पृष्ठं
आत्मा ३१५, ३४३, ... ३५० वा	
इन्द्रः २४४—२४८, २६९, २६७, २६८,	

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
२७२—२८१, ३०४, ३२४, ३३१, ३६६ ।		रात्रिः	२८६
इन्द्रावृक्षस्यती	३०३	वक्ष्यः	२४८
ऋतुः	३१३	वायुः	२७१
गोः	१३३	विश्वे देवाः ... २५३, २६८, ३०१	
द्यावापृथिवी	३२२	वैश्वानरः	२८७
पवमानः २५१, २५४, २५६, २६५, २८४		सर्वात्मा (अग्निः) ..	३०७
पुरुषः ३१५, ३१६, ३१७, ३१८, ३२०		सूर्यः ३३६—३६५, ३५१—३६० ।	
प्रजापतिः	२८२	सोमः (पावमानः) ... १—२४२ ।	

॥ कन्दार्चिकस्य ऋषि-सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
अग्निः (चाक्षुषः) २०३, २१६, २२१		उग्रनाः (काणः) ..	१०८
अत्रिः (भौमः)	१८८	उग्रनाः (काव्यः) ...	१२६
अमहीयुः (आङ्गिरसः) ६, १६, ३३, ४०, ४४, ५१, ५३, ७०, २५४, २५६		कर्द्धमन्ना (आङ्गिरसः) ...	२२७
अम्बरौषः (वार्षागिरः) ..	१६२	ऋजिश्वा (भारद्वाजः) .. १६२, १६८	
अम्बरौषः (बार्हस्पत्यः) ..	१६८	ऋजिश्वा (भारद्वाजः) ... २२८, २४१	
अथास्यः (आङ्गिरसः) ...	६८	ऋणवः (आङ्गिरसः) ..	२३५
अवत्पारः काश्यपः) ...	५८	ऋभुः (काश्यपः) ... १६४, १६६	
असितः (काश्यपो देवलो वां)	६५	ऋषिगणः (सिकतानिवारी)	१८९
इन्द्रप्रमतिः (वासिष्ठः) ...	१३२	कण्वः (घौरः) ...	१३८
आत्मा (?)	२५७	कविः (भार्मवः) [भारद्वाजः अतु०] ६७	
उरुः (आङ्गिरसः)	२३८	१७०—१७८, १८४, १८७	
उवथ्यः (आङ्गिरसः) ...	५४, ५८	काश्यपः (मारीचः) २१, ३६, ३७, ६४,	
		६५, २४७	

[च]

परिच्छेदः	पृष्ठं
काश्यपः (अक्षितः) [देवलः अनु०]	१८
	३०, ४१, ४२, ४६
कुत्सः (आङ्गिरसः)	... १४४, ३३८
कृतयशाः (आङ्गिरसः)	... २३२
खिगणः ? (?)	.. १८७
गृत्समदः (आङ्गिरसः)	२५१, २७१, २८२
गौतमः (राजगणः)	.. २८२
गौरीवीतिः (शाक्तः)	... २२५
घत्तुः (मानवः)	... १०५
जमदग्निः (भारद्वाजः)	... १३ अनु०
जमदग्निः (भार्गवः)	२४, ३४ वा, ५७ वा
चितः (आप्तः)	... १८, ३२, २१९
द्वितः (आप्तः)	... २१७, २२२
दृढच्युतः (आगस्त्यः)	... २५
नारदः (शैखण्डी, अप्सरसः)	२०७, २०८, २१८, २१९
नारायणः (?)	२१५, २१६, २१७, २१८, २२०
निधुविः (काश्यपः)	३८, ४८, ५०, ६०, ६१
नृमेघः (आङ्गिरसः)	.. २७२
नौधाः (गौतमः)	... १३७
पराशरः (शाक्तः)	११४, १३१, १४५
पराशरः (सुवानः)	... १२९
पर्वतः (वेदः, काश्यपिः)	१०७, २०८, २१८—२१९
पुरुमेघः (आङ्गिरसः)	.. २७२
पवित्रः (आङ्गिरसः)	२००, २६५
प्रजापतिः (वाश्यः)	१६८, ३६६—३८६

परिच्छेदः	पृष्ठं
प्रतर्दनः (दैवीदासिः)	११८, १२७, १२८
प्रथः (?)...	... २६८
प्रसुवसुः (प्रमेगावी)	... ४७
प्रसृणुः (काण्वः)	१२४, १४८, ३५१—३६०
बृहन्मतिः (आङ्गिरसः)	... ४५
भरद्वाजः (भारद्वाजः)	२४४, २८७, ३०१
भरद्वाजादयः सप्त ऋषयः (१ भरद्वाजः, २ काश्यपः, ३ गौतमः, ४ अत्रिः, ५ विश्वामित्रः, ६ जमदग्निः, ७ वसिष्ठः)	७६—१०५
भृगुः (वारुणिः)	१३, २४, ५७, ६३
मधुच्छन्दाः (वैश्वामित्रः)	१०, ३६७, २६८, २८७
मनुः (आप्तवः)	... २१३
मनुः (सांवरणः)	... १६०
मन्धुः (वासिष्ठः)	... १४१
मृडौकी (वासिष्ठः)	... १३५
मेधातिथिः (काण्वः)	.. ४८, ५५
ययातिः (नाङ्गः)	... १५५, १५८
रेणुः (वैश्वामित्रः)	.. १८८
वसिष्ठः (मैत्रावरुणः)	११६, १२१, १३२, २४६
वसुः (भारद्वाजः)	.. १८२
वत्सुप्रोः [वत्सुः सा०] (भालन्दनः)	१८५
वामदेवः (गौतमः)	२४८, २५२, २८२, २८८, २८९, ३०३, ३१२, ३१३
	३२२—३२३, ३०७, ३१०
विश्वामित्रः (गायी)	.. ३०७, ३१०

परिच्छेदः	पृष्ठं	परिच्छेदः	पृष्ठं
वेनः (भार्गवः)	१८१	श्रुतकचः (?)	१६२
वृषगणः (वासिष्ठः)	११०	सार्पराज्ञी (?)	३४३—३५०
वैखानसाः (शतं)	२३५	सूनुः (काश्यपः)	१६४, १६६
शक्तिः (वासिष्ठः)	२२७	सूर्यपुत्रः (?)	२३६
शूनः शेषः (आजीगतिः)	२४८	द्विरण्यसूपः (?)	३०४
श्यावासः (आत्रेयः)	३१, १५३		

॥ मन्त्राणामकारादिक्रमेण सूची ॥

परिच्छेदः	पृष्ठं
अक्रांत्समुद्रः (६, १, ४, ७ = गे १५, २, ११ = १)	१२१
अग्रचायूषि (३, ५, १ = आ ६, १, ५ = १)	३३५
अग्निमीडे (३, ३, ४ = आ ४, १, १३, १८ = १)	२८७
अग्निरस्मिजन्मना (३, ३, १२ = आ ५, १, ९ = १)	३०७
अचिक्रददृषा (६, १, २, १ = गे १४, १, १ = १)	५५
अचोदसी (६, २, २, २ = गे १६, २, ७—१२ = ६)	१७४
अञ्जतेयञ्जते (६, २, २, ११ = गे १६, २, ३१—३२ = ३)	१८७
अदृश्रस्यकेतवो (२, ५, ८ = आ ६, १, ११—१२ = १)	३५१
अधियदस्मिन् (६, १, ५, ७ = गे १५, २, २६ = १)	१३७
अध्वर्योऽग्निभिः (६, १, २, ३ = गे १४, १, ५—७ = ३)	५७
अनुप्रत्नास० (६, १, २, ६ = गे १४, १, ८ = १)	६१
अन्तस्तरतिरोचना (३, ५, ५ = आ ६, २, ६; ८; १८ = ३)	३४६
अपघ्नन्पवतेमृधो० (६, १, २, १४ = गे १४, १, २० = १)	६८
अपघ्नन्पवसेमृधः (६, १, १, ६ = गे १३, १, ८ = १)	४८

[ज]

परिच्छेदः

	पृष्ठं
अपत्येतायवो (१, २, ७ = आ ६, २, ११-१२ = १) ...	२५१
अपामीवेद० (६, १, ५, १२ = गो १६, १, ६ = १) ..	१४८
अभिचिपृष्ठं (६, १, ४, ६ = गो १५, २, १० = १) ..	१२०
अभियुम्नवृहद् (६, २, ४, २ = गो १७, २, ६-८ = ३) ..	१२३
अभिप्रियाणिपवते (६, २, २, १ = गो १६, २, १-६ = ६) ..	१७१
अभिसोमासधायवः (६, १, ३, ८ = गो १५, १, १४-२१ = ८) ...	८६
अभीनवन्ते (६, २, १, ६ = गो १६, १, ३१-३२ = २) ...	१६२
अभीनोवाजसातमं (६, २, १, ५ = गो १६, १, २६-३० = ४) ...	१६१
अयंविचर्षणिर् (६, १, २, १२ = गो १४, १, १७ = १) ...	६७
अयम्पूषारयिर् (६, २, १, २ = गो १६, १, १३-१५ = १) ..	१५४
अयापवस्वधारया (६, १, १, ७ = गो १३, २, ३० = १) ...	५०
अयापवापवस्वैना (६, १, ५, ८ = गो १६, १, १-३ = ३) ...	१४२
अयावीती (६, १, १, ८ = गो १६, २, ३२-३४ = ३) ...	५२
अयासोमसुक्त्यया (६, १, २, ११ = गो १४, १, १६ = १) ..	६६
अयुक्तसप्त (३, ५, १३ = आ ६, २, १५ ; १६ = २) ...	३६०
अरुचवदुषसः (२, २, २ = आ ३, १, ८-१० = ६) ...	२६४
अर्षासोन्युमत्तमी (६, १, २, ७ = गो १४, १, १०-१२ = ३) ...	६२
असर्जिरथ्यो० (६, १, १, ४ = गो १३, २, २६ = १) ..	४६
असर्जिवक्त्रा (६, १, ५, ११ = गो १६, १, ५ = १) ...	१४६
असाविसोमोअरुषो० (६, २, २, ८ = गो १६, २, २७-२८ = ३) ...	१८१
असाधंशुर् (५, २, ४, ७ = गो १३, १, २१-२८ = ८) ...	२२
अरुचतप्र (५, २, ५, ६ = गो १३, २, ८-११ = ३) ...	३६
अज्ञायन्ता (६, २, ३, १० = गो १७, १, २५ = १) ...	२१८
अस्यप्रेषाहेमना (६, १, ४, ४ = गो १५, २, ४-५ = २) ...	११५
अहमस्मिप्रथमजा (१, १, ८ = आ २, १, ३४ = १) ...	२५७
आतेदत्तं (६, १, २, २ = गो १४, १, २-४ = ३) ...	५६
आपवस्वसहस्रिणं (६, १, २, ५ = गो १४, १, ८ = १) ...	६०

[अ]

परिच्छेदः

पृष्ठ

आप्रागाद्भद्रा (३, २, ७ = आ ४, २, ६ = १) ...	...	२८६
आभिष्टमभिष्टिभिः (म० १, २ = मा० १, १) ..	..	२७१
आयङ्गोः (३, ५, ४ = आ ६, २, २-३; ७ = ३) ...	...	२४३
आसोतापरि (६, २, ४, ३ = गो १७, २, १०-१५ = ६) ...	...	१९८
अविशन्कलशं (६, १, १, २ = गो १३, २, २४-२५ = २) ...	...	४५
आसोमस्वानो (६, १, ३, ३ = गो १४, २, १६-१८ = ४) ...	...	८४
आह्वयताघघृणावे (६, २, १, ७ = गो १३, १, २४-२७ = ४) ...	...	१६४
इन्दुःपविष्टचेतनः (५, २, ५, ५ = गो १३, २, ६-८ = ३) ...	...	२४
इन्दुर्वाजोपवते (६, १, ५, ८ = गो १५, ३, २७-३० = ४) ...	...	१२८
इन्द्रद्वयोः (१, २, ३ = आ० २, १, ११ = ॥) ...	...	३६७
इन्द्रज्येष्ठ (१, १, १ = आ १, १, २४ = १) ...	...	२४४
इन्द्रन्धनस्यसातये (म० ३, १ = मा० १, ३) ...	...	२७६
इन्द्रमच्छुता (६, २, ३, १ = गो १७, १, १-५ = ५) ...	...	९०१
इन्द्रवाजेषु (२, २, ४ = आ ३, १, ११ = ॥) ...	...	२६८
इन्द्रस्यतुवीर्याणि (३, २, ११ = आ ४, २, १७ = १) ...	...	३०५
इन्द्रायपवते (६, १, २, १० = गो १५, १, २३-२५ = ३) ...	...	१०१
इन्द्रायसोमःकुषुतः (६, २, २, ८ = गो १६, २, २५-२६ = १) ...	...	१८०
इन्द्रायेन्दो (५, २, ४, ६ = गो १३, १, १३-१० = ८) ...	...	१८
इन्द्रोराजाजगतः (१, १, २ = आ० १, १, ८-१० = २) ...	...	२४६
इमंष्टपणं (१, १, ६ = आ २, १, १३ = १) ...	...	२५३
ईशेहिशकस्तमूतये (म० २, ३ = मा १, २) ..	...	२७६
इषेपवस्व (६, १, २, ८ = गो १४, १, १४ = १) ...	...	६४
उच्चातेजातम् (५, २, ४, १ = गो १२, २, १-१२ = १३) ...	...	२
उद्भुतमंवरुण (१, १, ४ = आ १, २, १३ = १) ...	...	२४८
उद्यामेषिरजः (३, ५, १२ = आ ६, २, १५-१६ = १) ...	...	३६०

[ज]

परिच्छेदः

	पृष्ठं
उपोषुजातम् (६, १, १, १ = गे १३, १, २०—२२ = ३) ...	४३
एतमुत्थंमदच्युतम् (६, २, ४, ४ = गे १७, २, १६—२१ = ६) ...	१३०
एनाविप्रवान्यर्थ्या (१, १, ८ = आ ३, १, १२ = १) ...	१५६
एवादिशक्रो (म० १) ३ = मा० १, १) ...	३०१
एवाद्येव (१० = मा १, ४) ...	३८३
एषप्रकोषे (६, २, २, ३ = गे १६, २, १३ = १) ...	१७८
एषस्यतेमधुमान् (६, १, ४, ८ = गे १५, २, १४ = १) ...	१२५
एषस्यधारया (६, २, ४, ७ = गे १७, २, ३१—३५ = ५) ...	२३७
कनिक्रान्तिचरिरा (६, १, ४, ८ = गे १५, २, १२—१३ = २) ..	११३
गोमग्नद्वन्द्वो (६, २, ३, ८ = गे १७, १, ३४ = १) ...	११८
चित्रन्देवान० (३, ५, ३ = आ ६, २, १ ; ४, १८ = ६) ...	३३८
तंवःसखाद्यो० (६, २, २, ४ = गे १७, १, १६—१८ = ३) ...	१०८
तच्चयदौ (६, १, ५, ५ = गे १५, २, २२—२३ = २) ..	१२४
ततोविराड्जायत (३, ४, ७ = आ ५, १, १७ = १) ..	३२०
तरणिर्विच्यदर्शतो (३, ५, ८ = आ ६, २, १२—१४ = २) ...	३५४
तरत्यमन्दौ (६, १, २, ४ = गे १४, १, ७ = १) ..	५८
तवाहंसोम (६, १, ३, ६ = गे १५, २, १—५ = ५) ...	८१
तावानस्यमहिमा (३, ४, ६ = आ ५, १, १६ = १) ...	३१८
तिखोवाचईरयति (६, १, ४, ३ = गे १५, २, १—३ = ३) ...	११९
तिखोवाचउद् (५, २, ४, ५ = गे १३, १, ५—१२ = ८) ...	१६
तेमन्वतप्रथमं (३, ३, ५ = आ ४, १, १७—५, २, १८ = २) ...	१८८
त्रिंशद्दामविराजति (३, ५, ६, = आ ६, २, ८ = १) ...	३४८
त्रिपादईउ (३, ४, ४ = आ ५, १, १४ = १) ..	३१६
विरस्यैसप्त (६, २, २, ७ = गे १६, २, २४ = १) ..	१८८
संज्ञाप्रदेय (६, १, ४, ६ = गे १७, २, २९—३० = ४) ...	१३५

परिच्छेदः	पृष्ठं
त्वमिमाषोदधीः (१, २, ३ = आ ४, १, १० = १) ...	२८५
त्वमेतदधारयः (२, २, १ = आ० २, २, २०—२१ = २) ..	२६२
त्वयावयं (१, १, ५ = आ २, १, ७—८ = २) ...	२५१
धर्मादिवः (६, २, २, ५ = मे १६, २, १८—२० = २) ...	१८३
नियुत्तान्मायवा (२, २, ६ = आ ३, १, ७ = १ ...	२७१
परिकीमं (६, २, ३, १२ = मे १७, १, ३८ = १) ..	२९९
परित्यज्यं (६, २, १, ८ = मे १६, १, ३८ = १) ...	१६७
परिद्युचं (६, १, १, १० = मे १३, २, ३५ = १) ...	५३
परिप्रासिष्यत् (५, २, ५, १० = मे १३, २, १८ = १) ..	४२
परिप्रिया (५, २, ४, १० = मे १३, १, ३७—३८ = २) ...	२८
परिस्त्रानासद्वन्द्वो (५, २, ५, ८ = मे १३, २, १६—१८ = ३) ...	४०
परिस्त्रानोगिरिष्ठाः (५, २, ४, ८ = मे १३, १, ३१—३६ = ६) ...	२६
परितोषिष्यता (६, २, ३, २ = मे १४, २, १—१५ = १५) ...	७७
पवतेर्ह्यतो (६, २, ३, ११ = मे १७, १, ३६—३८ = ३) ..	२२०
पवमानाश्चक्षत (६, १, ३, १२ = मे १५, १, २७ = १) ..	१०५
पवमानोच्चजीजनद (५, २, ५, ८ = मे १३, २, १४—१५ = २) ..	३८
पवस्वदक्षसाधनो (५, २, ४, ८ = मे १३, १, २८—३० = २) ...	२४
पवस्वदेवआयुषम् (५, २, ५, ७ = मे १३, २, १२—१३ = १) ..	३७
पवस्वदेववीतये (६, २, ३, ६ = मे १७, १, २४—२ = २) ...	२१३
पवस्वमधुमत्तम (६, २, ४, १ = मे १७, २, १—५ = ५) ...	२२३
पवस्ववाजसातनो (६, २, ३, ११—मे १५, १, २६ = १) ..	१०३
पवस्वसोममधुमान् (६, १, ४, १० = मे १५, २, १५ = १) ...	१२६
पवस्वेन्द्रीष्टा (५, १, ५, ३ = मे १३, २, ३ = १) ...	३२
पवित्रन्ते विततं (६, २, २, १२ = मे १६, २, ३४—३५ = २) ...	१८८
पात्यग्निर्विषो (३, २, १२ = आ ५, १, ३ = १) ...	३१०
पुनामःसोमजागृविर् (६, १, २, ८ = मे १५, १, २२ = १) ..	१००

[ठ]

परिच्छेदः	पृष्ठं
पुमानःसोमधारया (६, १, ३, १ = गे १४, १, २१—३६ = १६) ...	७०
पुनानोऽथक्रमीद् (६, १, १, २ = गे १३, २, २३ = १) ...	४४
पुरुषरवेदंसर्वं (३, ४, ५ = आ ५, १, १५ = १) ..	२१८
पुरोजितौवोऽथन्वसः (६, २, १, १ = गे १६, १, ७—१२ = ६) ...	१५१
पर्वस्थयत्ते (म० ३, २ = मा० १, ३) ..	३७८
प्रकाव्यमुग्रनेव (६, १, ४, २ = गे १५, १, ३३—३६ = ४) ..	१०६
प्रक्षस्यदृष्णी (३, ३, ८ = आ ४, २, ७ = १) ..	२८७
प्रगायताभ्यर्चाम (६, १, ५, ३ = गे १५, २, २० = १) ...	१३१
प्रतुद्ब (६, १, ४, १ = गे १५, १, २८—३२ = ५) ...	१०६
प्रत्यङ्देवानांविशः (३, ५, १० = आ ६, १, १२—१४ = २) ...	३५४
प्रतेधारासधुमतीर् (६, १, ५, २ = गे १५, २, १९ = १) ...	१३०
प्रथस्यस्य (२, २, ५ = आ ३, १, ५—६ = २) ...	२६८
प्रदेवमच्छा (६, २, २, १० = गे १६, २, ३० = १) ...	१८४
प्रधन्वासोम (६, २, ३, २ = गे १७, १, ६—१० = ५) ...	२०३
प्रनरन्दोमहे (६, १, २, १३ = गे १४, १, १८—१९ = २) ...	६८
प्रपुनानायवेधसे (६, २, ३, ८ = गे १७, १, ३२—३३ = २) ...	२१६
प्रयज्ञावोन (६, १, १, ५ = गे १३, २, २७—२८ = २) ...	४४
प्रसुन्वानाय (६, २, १, ९ = गे १६, १, ३८ = १) ..	१६८
प्रसेनानीः (६, १, ५, १ = गे १५, २, १६—१८ = ३) ...	१२८
प्रसोमदेववीतये (६, १, ३, ४ = गे १४, २, २०—२४ = ५) ..	८६
प्रसोमासोमदच्युतः (५, २, ५, १ = गे १३, २, १ = १) ...	३०
प्रसोमासोविपश्चितो (५, २, ५, २ = गे १३, २, २, = १) ...	३१
प्रक्षिन्वानोजनिता (६, १, ५, ४ = गे १५, २, २१ = १) ..	१३३
प्राणाग्निभृद् (६, २, २, ५ = गे १७, १, १९—२३ = ४) ...	२१२
प्रीक्षयासीद् (६, २, २, ४ = गे १६, २, १४—२८ = ५) ...	१७८
प्राजन्तग्नौ (३, ४, १ = आ ५, १, ५ = १) ...	३१२
मन्द्रयासोम (६, १, २, १० = गे १४, १ १५ = १) ..	६५

परिच्छेदः	पृष्ठं
मधिवचो (३, ३, १ = आ ४, १, ७ = १)	१८२
उदितसोमो (६, १, ५, १० = गो १६, १, ४ = १)	१४५
मन्ये वान्देवा (३, ४, ८ = आ ५, १ १६, २१ = १)	१२२
मृग्यमानः सुहस्त्या (६, १, ३, ७ = गो १५, १, ६—११ = ८)	१२७
यउसियाअपि (६, २, ४, ८ = गो १७, २, ३१ = १)	१४०
यज्जायथा (२, २, ७ = आ ३, २, ६—२५ = ८)	१७१
यद्वर्चादिरण्यस्य (६, ४, १० आ ५, २, १—१० = १०)	५१
यशोमाद्यावापृथिवी (३, ३, १० = आ ४, २, १२ = १)	१०३
यस्मेमदीवरेण्यं (५, २, ४, ४ = गो १३, १, १—४ = ४)	१४
यस्येदमारजो (१, १, २ = आ १, २, ११ = १)	१४८
येनापावकचक्षसा (३, ५, = १ आ ६, २, १३—१४ = २)	३५४
योमंदिष्ठोमघोमा० (म० २, १ = मा १, १)	१०६
वसन्तइन्द्र० (३, ४, २ = आ ५, १, ८ = १)	११३
विदामधवन्विदा (म० १, १ = मा० १, १)	१७
विदाराधेषुवीर्यं (म० १, १ = मा १, २)	१०५
विभाद्बृहत् (३, ५, २, = आ ६, १, ७ = १)	१३७
विश्वेदवामम् (३, ६, ८ = आ ४, २, ८ = १)	१०१
वृषामतीनां (६, २, २, ६ = गो १६, २, २१—२३ = ३)	१८५
वृषासोम (६, १, २, ८ = गो १४, १, १३ = १)	६२
वृषापवस्वधारया (५, २, ४, ६ = गो १२, २, २३—२१ =)	१०
वायसि (५, २, ५, ४ = गो १३, १, ४—५ = २)	१३१
सखायआमीषोदत्त (६, २, ३, ३ = गो १७, १, ११—१५ = ५)	१०६
सनइन्द्राय (१, १, ७ = आ २, १, १३ = १)	१५४
सन्नेपयांसि (३, २, २ = आ ४, १, ८—५, १, ११ = २)	१८३
सपवस्वयआविद्येन्द्रं (६, १, १, ८ = गो १६, २, ३ = १)	५१
सप्तत्वाचरितो (३, ५, १४ = आ ६, २, १५—१६ = १)	१६०

[४]

परिच्छेदः	पृष्ठ
समन्यायम्युतं (६, ३, ६, = चा ४, २, १-४ = १)	१८१
समुम्भे (६, २, ४, ५ = मे १७, २, २१-२६ = ५)	१८२
सहर्षभाः (३, ४, १२ = चा ५, २, १८ = १)	१८४
सहस्रगन्ध (३, ४, ११ = चा ५, २, १७ = १)	१८६
सहस्रशीर्षाः (६, ४, ३ = चा ५, २, १९ = १)	१८५
साकमुचो (६, १, ५, ६ = मे १५, २, २४ - २५ = १) ..	१८६
सुतासोमधुमत्तमाः (६, २, १, ३ = मे १६, १, २६ - २७ = ८) ..	१५५
सुमन्त्राधिनि (म० ३, ३ = मा० १०, ३)	१७८
सोमसम्प्राणः (६, १, ३, ५ = मे १४, २, २५-२६० = ६) ...	८८
सोमःपवते (६, १, ४, ५ = मे १५, २, ६-८ = ५) ..	११७
सोमःपुनानउर्मिषा (६, १, २, ७ = मे १७, २, २६-२७ = ६) ...	११४
सोमाःपवन्तद्वयो (६, २, १, ४ = मे १६, १, २५-२६ = २) ...	१५८
स्नादिष्ठया (५, १, ४, २ = मे १२, २, १४-१२ = ८)	●
वरीनद्वय (३, ४, ८ = चा ५, २, २२ = १)	११४

॥ क्रोडपत्रम् ॥

(अशीति-पृष्ठेऽष्टमेऽङ्कौ निवेश्यम्)

चतुर्थाधिकरणमारचयति—^{५४} “स्युरेकादशिना किं प्राप-
णीयोदयनीययोः । प्रत्येकमखिलाः किं वा विभज्याः स्युस्तयो,
रपि ॥ उद्देश्ययोः प्रधानत्वात् प्रत्येकं पशवोऽखिलाः । नोद्देश्यौ
शतवद्भागः शिष्टस्वासत्तितोऽन्तिमे ॥ द्वादशाहे श्रूयते— “एका
दशिना प्रायणीयोदयनीययोरतिरात्रसंस्थयोरतिरात्रयोरालभेर-
न्निति” तएते पशवएकादशापि प्रायणीयेऽहनि कर्त्तव्याः तथो-
दयनीयेऽपि सर्वे कर्त्तव्याः । कुतः ? प्रायणीयोदयनीययोरुद्दे-
श्यत्वेन प्राधान्यात्—प्रतिप्रधानं चाङ्गावृत्तेयुक्तत्वादिति पूर्व-
पक्षः । वचनान्तरेण विहितानामेकादशानां प्रकरणेन द्वाद-
शाहाङ्गत्वे सिद्धदेशाकाङ्क्षायां तान् पशूनुद्दिश्य प्रायणीयोदय-
नीयो देशत्वेन विधीयेते । तत्र कुत उद्देश्यत्वम् ? कुतस्तरां
प्राधान्यम् ? कुतस्तमां पञ्चावृत्तिः ? एवं सति यथा—‘शतं
देवदत्तयज्ञदत्तयोर्विधीयताम्’-इत्यत्र देवदत्ते पञ्चाशद्विधीयते
यज्ञदत्ते पञ्चाशदिति विभागस्तथा प्रायणीये पञ्च पशव उदनीये
पञ्चेति विभागो युक्तः । पशवशिष्ट एकः पशुरन्तिमः स
प्रत्यासन्नत्वा दन्तिमेऽहन्युदवसानीये कर्त्तव्यः”^{५४}-इति ॥

* मरुत्यादिते क्वचिदपि पुस्तके नैतदधिकरणोद्धारणमिह दृश्यते, तत्रैक-पाण्डित्य-
मेवात्र मूलमित्युमीयतेऽस्य सामविचारेऽप्रकृतत्वाच्च तथा पाण्डित्यम् ; परमेतस्यैव
भगवतीभाष्यकृत उपसंहृतिवचने (८५—१) द्विपठेति पारंगणनश्रुतेरस्याधिकरणस्य
सामवदोषसङ्ख्यानाप्युद्घातश्च इत्यवगम्य स्वीकार्यमित्यर्थं क्रोडीकृतम् । स०।

॥ नमः सामवेदाय ॥

सामवेदसंहिता ।

अथ पञ्चमाध्यायः ॥

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।

निर्ममे तमहं वन्दे विद्या-तोर्य-महेश्वरम् ॥ १ ॥

तृतीयं पर्व सोमस्य पवमानस्य संस्तुतिः ।

उच्चातइति गायत्र्यष्टत्वारिंशच्चतुर्युताः ॥ २ ॥

• गतमाग्नेयं पर्व, गतचन्द्रम्; इदानीमिदं तृतीयं सम्प्रवर्तते । अथ पर्वणि सोमस्य देवस्य संस्तुतिः श्रूयते, प्राधान्येनेति यावत् । अस्ति सोमः यज्ञार्थाभिषुतः ओषधि-विशेषः—

“सोमं मन्यते पपिबान् यत् समिशन्योषधिमि ।

सोमं यं ब्रह्माणो विदुर्न तस्याश्नाति तकश्च न ॥”

(ऋ० १०, ७, १, ४)

-इति श्रुतेः. “सोमं मन्यते पपिबान् यत् समिशन्योषधिमिति, वृथासुतमसोम-
माह—सोमं यं ब्रह्माणं विदुरिति, न तस्याश्नाति कश्चनायज्वेत्यधियज्ञम्”—इति च
यास्ककृत-तदुयाख्यानात् । स एव सोमः पवमान इत्युच्यते पूयमान इति च तदर्थः ।
अस्ति च सोमचन्द्रमावाचकः, “सोमोरूपविशेषैरोषधिसुन्द्रमावा”—इत्यादि यास्कोक्तेः
(दै० ५, ५) । तद्वच कतरस्य प्रहणमित्याशङ्कां वारयितुं पवमानस्येति विशेषणम् ।
एतेन चन्द्रमसो व्याहृतिः । एवमेव पर्वणि यावन्त ऋचः श्रूयन्ते विशेषोक्तेः साभावे

तत्र प्रथमे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

३ १ २ ३ १ २२ ३ १ २२
उच्चातेजातमन्धसोदिविसङ्गम्याददे* ।

३ २३ ३ १ ३ १ २
उग्रशर्ममहिश्रवः ॥ १ ॥ १ †

५ ४ २२ २५ १ ७
ओम् ॥ (आजिगम् ॥) उच्चा । तेजाश्तामन्धासा रेः ।

१ २ २ २ १ २ १ २
दिविसङ्गम्याददाइ । उग्रशारश्मा ३ । मारश्चारश्च ४ ।

५ २ २ २ ५
औक्षोवा । उप । आश्चश्चवाः ॥ १ ॥

२ १ २ ५ २ १ ५
(अभीकम् ॥) उच्चातेश्चश्चजा । तमन्धाश्चश्चसाः ।

सर्वासामेवासां पवमानः सोमो देवतेत्यं बोधितश्चेदं—पावमानं पवेति । “उच्चाते”-
इति पञ्चम-द्वितीय-चतुर्थस्य प्रथमा ऋक्, इयमेवास्य पर्वणोपि प्रथमा; एतदादि-
षष्ठ-प्रथम-द्वितीयान्तिमान्ताः दशचतुष्टयात्मिकाः चतुर्युताश्चत्वारिंशद्वचः गायत्र्याः
गायत्रीष्टन्धकाः ।

* “दिविषङ्ग”-इति ऋ० ।

† उ० १, १, ८, १ = ऋ० ७, १, १८, ५ = चार० १, २, २२;— २, १, २८—२, १, २२ =
ज० १, १, १;— २, १, १२;— ६, १, ८—१०;— ७, १, १२;— ८, १, १२;— १०, १, १०—११;—
११, १, १४;— १२, १, १—२;— १२, २, ७;— १३, १, १७;— १५, १, २-४-५;— १८, १, ११;—
२०, १, ६-७-८—९;— २०, १, १४=जद्यो १, २, १ ।

२ १ ५ २ १ २ २ १ २
 दिवाइसार३४ङ्ग । मियाददाइ । उग्र^७शा२३र्मा । मद्वाये

१ ३ ५ २ ३ १ १ १ १
 ३ । आ२वा३४ औहोवा । वा२३४५इ ॥ २ ॥

५ २ २ २ २ २ २
 (कृषभपावमानम् ॥) छाहाउच्चातेजा । छा३ । छा-

१ ३ ५ २ १ २ २ २ २
 ३इ । तामा^२न्धार३४साः । दिविसङ्गमिया^१दा३दे । उग्र^७

५ १ २ ४ ५ ४ ५
 शा२३४र्मा । ओमो३ । मद्होवा । आप्रवोईहाइ ॥ ३ ॥

१ २ २ २ ४ ५
 (आभीकम् ॥) ऊ२३४च्चातेजा^५ । तमौहोन्धासाः ।

२ १ २ २ २ २ ५ १ ५ २
 दिविसङ्गमिया^१दा३दे । उग्र^७शा२३४र्मा । माहा३उवा

२ ५
 ३४३ । आ३४प्रवोईहाइ ॥ ४ ॥

५ २ २ २ १ १ ५ ५
 (वाभवे द्वे ॥) उच्चातेजा । तम । धासार३ः । ओमो३-

२ १ २ २ १ २ १ ५ २ १
 वा । दिविसङ्ग । मियादा^१दे२३ । ओमो३वा । उग्र^७

२ १ ५ २ १ ३ ५ २ २
 शा१र्मा २३ । ओमो३वा३ । मा२च्चार३४औहोवा । अवा३-

१ १ १ १
 ई २३४५ ॥ ५ ॥

५ २ २ २ १ २ १ २ २ २
 उच्चातेजा । तमन्धार३साः । दिविसङ्ग । मिया-

२ १ २ २ १ २ २ ३ २ १ २
 दार३दाइ । ऊग्रा३७चाइ । शार्मा३चाइ । महा ३ होये-
 १ ३ ५ २ ३ ५
 ३ । आ२ वा २ ३ ४ औ३होवा । म्वा २ ३ ४ भौः ॥ ६ ॥

५ ४ २ ५ २ ४ १
 (इन्द्राण्याः साम ॥) उ॒च्चा॒तेजा॒तमा । धासा॒र३ः ।

१ २ २ १ २ १ २ १ २ २
 ओमो३वा । दि॒वि॒स॒ङ्ग॒ । मि॒या॒दा॒र३दे॒र३ । ओमो३वा ।
 १ २ १ २ २ १ २ १ २
 उ॒ग्रा३७ शार्मा३र३ । ओमो३वा । म॒हा॒ये३ । आ॒र॒वा॒र
 ५ २ २ २ ५
 ३४ औ३होवा । ऊ॒र३२३४पा ॥ ७ ॥

५ २ २ २ ४ ५ २ ३ २
 (शैशवे द्वे ॥) उ॒च्चा॒तेजा॒तम॒न्वा॒माः । दि॒वि॒स॒ङ्ग॒ म्याद-

२ २ ५ २ २ ४
 दाइ । उ॒ग्रा३७ शार्मा३४र्मा । म॒हा॒उ॒द्रा॒पु॒वा॒ई॒पू॒ईः ॥ ८ ॥

५ २ २ २ ५ २ १ २ २ २
 उ॒च्चा॒तेजा॒तम॒न्वा॒ई॒साः । दि॒वि॒स॒ङ्ग॒ । म्यादा॒र३दाइ ।
 १ २ १ २ २ २ २ २
 उ । ग्रा३७ शार्मा३र्मा । म॒हा॒र३ । हा॒र३इ । औ३हो३१इ ।
 २ २ २ २ २ २ २
 अवा॒रः । हा॒र३इ । औ३हो३१इ । इ॒या॒र३होइ । इ॒यो॒र३
 ३ ३ ३ ३ ३ ३ ३
 ४पू॒वा॒ई॒पू॒ई । ऊ॒र३२३४पू ॥ ९ ॥

३ २ ३ २ ४ २ ५ १ ३ २
 (दोहसाम ॥) उ॒च्चा॒र३४ औ३होवा । तेजा॒र३ । तमा॒र३४पू ।

३ ५ २ १ २ २ २ २ १ ० २ ३
 धार३४साः । दिविसद्भूम्याददे । उग्रंशार३र्मा । महि
 २ १ २ ४ ५ ४
 श्रवो । औ३होवा । हो५इ । डा ॥ १० ॥

५ २ २ २ २ २ ५
 (दीक्षीयसाम ॥) उच्चातेजातमन्धसोदोहाइदोहाईण ।
 २ १ २ २ २ २ ५ २ ० २ २ १
 दिविसद्भूम्याददे । दो३हाइ । दो३हाईण । उग्रंशार३
 २ ५ २ ५ २ २ १ २ १
 र्मा । दो३हाइ । दो३हाईण । महिश्रार३वा३४३ः । ओर
 ३४५इ । डा ॥ ११ ॥

४ २ २ २ ४ २ ५ २ १
 (इन्द्राण्याः साम ।) उच्चातेजातमन्धसाः । दिवाइ
 ५ २ १ २ २ १ २ ५ २ ५ २
 सार३४द्भू । मियारददे । ओम् । ओ३वा । ओ३वा ।
 १ १ १ २ ५ २ ५ १
 ववार३होइ । उग्रंशार३र्मा । ओ३वा । ओ३वा ।
 १ १ २ २ २ १ ५ ३ ५ २ २ २
 ववार३होइ । महिश्रवोर । या २ ३ ४ औ३होवा । ययु
 ३ १ १ १ १
 रे२३४५ ॥ १२ ॥

५ २ २ ४ २ ५
 (आमक्षीयवम् ॥) उच्चाताइजातमन्धसाः । दिवा

२ १ २ १ २ १ २ १
 इ सा र द भू १ । मि या र र द द इ । उ ग्र ष र्मा । म द्वा-
 २ २ २ १ १ १
 र इ इ । अ वा उ । वा र । स्तौ षे र ४ पु ॥ १ ३ ॥ १

अमहीयुर्ऋषिः* । हे “सोम!”† “ते” तव सम्बन्धिनः
 “अश्वसः” रसस्य ‡ “उच्चा” उपरि॥ “जातम्” जन्म ।

* “आङ्गिरसः” इति ऋषि-नैगेयः ।

† “सोमः” निघण्टौ देवतकाण्डेऽन्तरिक्ष—निभागीयस्तुतिं शतसो देवः, वायु-
 साहचर्याच्च भज्यते, यथा च राजधानीस्तवनेन भवति राज्ञः स्तुतिः, भवति च मासस्तव-
 नेन वर्षस्य स्तुतिः; तथैवास्य स्तवनेन वायोरेव स्तुतिः । तथाहि—

“यत्त्वा देव प्र पिबन्ति तदाप्यायसे पुनः ।

वायुः सोमस्य रक्षिता समाना मास आकृतिः ॥”

(ऋ० १०, ७, १, ५)

“यत्त्वा देव ! प्र पिबन्ति तत् अप्यायसे पुनरिति नाराजं मानमिप्रेत्य पूर्वपक्षापर-
 पक्षाविति वा । वायुः सोमस्य रक्षिता वायुमस्य रक्षितारमाह साहचर्याद्रसहरणाद्वा ।
 समानां संवत्सराणां मास आकृतिः”—इत्यादि यास्ककृतं तद्वाक्यानम् । अतएव “तिस्र-
 एव देवताः (नि० दे० १, ५)”—इत्याद्युक्तिरदोषा । स च ओषधि-विशेषः, तथाहि
 “ओषधिः सोमः (सुनोतेर्यदेनमभिषुण्वन्ति) बल्लभस्य नैघण्टुकं हतमाश्रयमिव
 प्राधान्येन”—इत्यादि नि० ११, २-२-४-५ । स च दुग्धाभ-रस-विशिष्ट-वस्त्राभ्यः क्षरित-
 पदार्थः सुतरां दुग्धाभरसरूपः, तथाच श्रूयते—“सोमो दुग्धाभिरक्षाः” (ऋ० ३, २, ५,
 ५ द्वितीयः पादः) “सोमो दुग्धाभ्यः क्षरति”—इति च तद्वाक्यम् (५, १) ।

‡ “अन्वदत्यन्ननामाध्यानीयं भवति । * * * । तमोऽप्यन्वउच्यते नास्मिन्
 ध्यानं भवति न दर्शनमन्वन्तमदत्यभिभाषन्ते । अयमपीतरीन्व एतस्मादेव ।”—इत्यादि
 नि० ५, १ ।

॥ अस्ति हि उच्चैरर्थे उच्चेति, तस्यैव “निपातस्य (६, ३, १३६)—इति दीर्घ-
 रूपमुच्चा-इति ।

अथ द्वितीया ।

२ २ २ १ २ २ १ २ ३ १ २
 स्वादिष्ठयामदिष्ठयापवस्वसोमधारया ।

१ २ ३ १ २ ३ २

इन्द्रायपातवेसुतः ॥ २ ॥ २ *

१२ २ १ २ १ २ २
 (आजिगम्॥) स्वादाइष्टाया । मदाइष्टाया । पवस्वसो ।

१ २ २ १ २ १ २ १
 माधा१रा२इया । इन्द्रायापा । तवाइसूर३ता३४३ः । ओ
 २३४५इ । डा ॥ १४ ॥

अपिच । “दिवि” द्युलोके “सत्” विद्यमानम् “उग्रम्”
 उद्गूर्णम्† “शर्म” सुखं‡ “महि” महत्त्वा “अवः” अवच्छ‡
 “भूम्याददे” [इत्यत्र यमामनन्ति । विसर्जनीयलोपः सांहितिकः]
 भूमिः भौमजन्यः अस्मादृशः; भूमिष्ठैरादीयतइत्यर्थः ॥ १ ॥ १

* उ०१,१,१५,१ = ऋ०७,७,१६,१ = आ० १,२,३ ; —३,१,७ = ऊ०१,१,८ ; —८,२,
 १० ; —१०,२,१० ; —११,२,७ ; —१२,२,४ ; —१३,१,८ ; —१८,१,१५—१६ ; —१८,२,
 १८ ; —१०,२,१० ; —२१,१,२० = ऋ०३,१,२ ; —४,१,१२ ; —४,२,१८ ।

† ‘उग्रम् बलवत्’-इति वि० ।

‡ ‘शर्म शरणम्’-इति वि० । शर्मेति गृह-नामसु चैकविंशतितमं पदम्
 नै० ३, ४ ।

॥ महत्, महः, महिः-इति पाठभेदेन पठ्यते नै० ३, ४, १ ।

§ “अवः”-इति अग्रनामसु चतुर्थं पदम् (नि० १, ७) ।

(सुहृपम् ॥) ^{१२ १ १ २ १} स्वादिष्ठया॒र इया॒र इया । मदिष्ठा
^{१ १ १ २ २ १ २ १} या॒र । पवस्वसो॒र । इया॒र इया । मधाराया॒र । इन्द्राया
^{१ १ २ १ २ १} पा॒र । इया॒र इया । तवाइसूर॒रता॒र३४३ः । ओ॒र३४५इ ।
 डा ॥ १५ ॥

(सुहृपोत्तरम् ॥) ^{२२ १ १ २ १} स्वादिष्ठयौ॒हो॒र । इया । मदिष्ठा
^{१ १ २ २ २ २ १} या॒र । पवस्वसौ॒हो॒र । इया । मधाराया॒र । इन्द्राय
^{१ २ १ २ १} पौ॒हो॒र । इया । तवाइस्वर॒रता॒र३४३ः । ओ॒र३४५इ ।
 डा ॥ १६ ॥

(जमदग्नेः शिल्पे द्वे ॥) ^{२ ३ ५ २ २२ १ ७} ओइस्वार॒र३४दी । छया॒रमादिष्ठ-
^{२ ३ ५ १ २ २ १२ २ २ ३ ५} या । ओ॒र३४वा । पवस्वसोमधारया॒र । ओइ॒र३४न्द्रा ।
^{२ ३ ५ २ २ २ २ २ ३ २} या॒रपा॒र३४ओ॒होवा । तवेसुताऽ१ः ॥ १७ ॥

^{३ २ ३ ५ २ २२ १ ७ २ ३} उऊवाइ । स्वार॒र३४दी । छया॒रमादिष्ठया । ओ
^{५ १ २ २ १२ २ २ ४} र३४वा । पवस्वसोमधारया॒र । उऊवाइ । इन्द्रापूयपा ।
^{१ ३ ५ २ ५} तारवार॒र३४ओ॒होवा । सूर॒र३४ताः ॥ १८ ॥

(संहितम् ॥) स्वादाइष्टया । मदिष्टया३ । पावा
 ४ ५ २२ १ २ ४ ५ ५ ४
 ३स्वासी । मधारया३ । आइन्द्रा३यापाई । हाउ । त-
 वापुइसुताउ । वा ॥ १८ ॥

(शकुलः ॥) स्वादिष्टयामदिष्टयापवस्वसीमधारयाइ ।
 ४ ५ २ ४ ५ २ ४ ५ २ ४ ५ २ ४
 द्रापुयपा । तवारइ । म२ । तवारइ । ऊ२ । तवार३४
 ५ २ ४ ५ २ ४
 औहोवा । सूर३४ताः ॥ २० ॥

(गम्भीरम् ॥) औहोह्रमहाणहिया । हा३चाइ ।
 १२ २ ४ ५ २ ३ ५ ५ २ २ २
 स्वादाइष्टया । मार३४दी । उ३मार३३दी । औहोह्रम-
 २ ४ ५ २ २ २ २ २ ५ २
 हाणहिया । हा३चाइ । ष्टयापाव । स्वार३४सी । औ
 ३ ५ २ २ २ २ ४ ५ २ २ १
 स्वार३४सी । औहोह्रमहाणहिया । हा३चाइ । मधा
 २ ३ ५ २ ३ ५ २ ३ ३ २ ४ ५
 रया । ई२३४न्द्रा । औई२३४न्द्रा । औहोह्रमहाणहिया ।
 २ २ १ २ २ ५ २ ३ ५
 हा३चाइ । यपातवाइ । सूर३४ताः । औइसूर३४ताः ।
 २ २ २ २ ४ ५ २ २ ५ २ २ १
 औहोह्रमहाणहिया । हा३चा३४ । औहोवा । ई२
 १ १ १
 ३४५ ॥ २१ ॥

अथ तृतीया ।

१ २   ३ १ २   ३ १ २   ३ २
 वृषापवस्वधारयामरुत्वतेचमत्सरः ।

३ १ २ ३ १ २
 विश्वाद्धानञ्जीजसा ॥ ३ ॥ ३ *

४ २ ५   २   ४   ४   २
 (संहितम् ॥) स्वादिष्ठयाम । दापुइष्ठया । पवा २ ।

१   २   १   १   २   १
 स्वारश्से । मधारराया । आरश्इन्द्रा । यारपा ।

०   २   ५
 तवारश् । द्वाउवार । सूरश्छताः ॥ २२ ॥ २

५ २   २ २ १   २
 (सोमसाम ॥) वृषापवा । स्वधारया २ । मरुत्वताइ ।

२   १   २ ३   ५ २ २   २
 चमत्सारश्राः । वाइश्चारश् । दारधारश्छौहीवा । न-

१ २   ३ १ १ १ १
 ओजसारश्छ ५ ॥ २३ ॥

मधुच्छन्दाऋषिः । हे “सोम !” “इन्द्राय” “पातवे” ३
 पातु “सुतः” अभिषुतस्व “स्वादिष्ठया” स्वादुतमया “मदिष्ठया” ॥
 अतिशयेन मादयिन्ना “धारया” ३ “पवस्व” चर ॥ २ ॥ २

* उ० १, १, १०, १ = ऋ० ७, २, २, ४ = ऊ० १, २, १८; — ४, १, १ — २ — ३; — ४, २, १; —
 ७, १, १ — २; — ११, २, १४ — १५; — १८, १, १८ — १८; — २०, १, १; — २२, २, ८ — १० ।

† “वैश्वामित्रः” - इति ऋषि-नैगेयः ।

‡ तुमर्थे तवेङ् प्रत्ययः (३, ४, ८) ।

॥ “तुच्छञ्छि (५, १, ५८)” - इतीडम् ।

§ द्रवरूपत्वात् ।

(सोमसाम ॥) वृषाद्वा । पार३४वा । स्वाधारार३४या ।
 मार३४रू । त्वार३४ताइ । चामत्सार३४राः । वाइश्वाद्
 धार३ । नार३ओ३४ओ३४वा । जार३४सा ॥ २४ ॥

(आणुभार्गवम् ॥) वृषापव । स्वधाराद्या । मारुत्वता
 इ । चामारत्सार३४राः । विश्वादा१धार३ । नओ३४ ।
 जार३४सोद्वाइ ॥ २५ ॥

(वैश्वदेवम् ॥) आइवृषा । पवा । इद्वा । ओ३४वा ।
 स्वधारार३४या । म । रू । त्वतेइद्वाइ । च । मा ।
 त्वार३४वाइ । विश्वाद्वाद्वा । नओ३४जसाद्वा ।
 वा इ ४ इ ओ ३ ४ ५ वा इ ५ इ । अस्मैराया३४तश्रवा २ ३
 ४ पुः ॥ २६ ॥

(वैश्वदेवम् ॥) वृषा । पवार३ । एदिया । स्वधार३ । रया३४
 ओ३४वा । मारु३४ । ओ३४वा । त्वतेचमा३४राः ।

^५ ^२ ^२ ^२ ^१ ^१ ^२ ^२ ^२ ^२
 औश्चेर्ये३ । औश्चेर्ये३४पुवाद्पुद् । विश्वाद्धान
^{१२} ^२ ^{११११}
 आजसार्ये३४पु ॥ २७ ॥

^१ ^{१२} ^२ ^{११११}
 (इन्द्रसाम ॥) वृषापावार्ये३ । औश्चेर्ये३४पु ।
^२ ^{१२} ^२ ^{११११} ^१
 स्वधारायार्ये३ । औश्चेर्ये३४पु । मरुत्वा-
^{१२} ^२ ^{११११} ^१
 तेर्ये३ । औश्चेर्ये३४पु । चमात्सार्ये३ः ।
^{१२} ^२ ^{११११} ^१ ^{१२}
 औश्चेर्ये३४पु । विश्वादाधार्ये३ । औश्चेर्ये३४पु ।
^२ ^{११११} ^१ ^{१२} ^२
 औश्चेर्ये३४पु । नञाजसार्ये३ । औश्चेर्ये३४पु । औश्चेर्ये३४पु ।
^१
 औश्चेर्ये३४पु । औश्चेर्ये३४पु । डा ॥ २८ ॥

^{२१} ^२ ^{३२} ^२ ^५ ^२ ^१
 (इन्द्रसाम ॥) वृषापावा । औश्चेर्ये३४वा । स्वधा-
^२ ^{३२} ^२ ^५ ^{२१} ^२ ^{३२} ^२
 राया । औश्चेर्ये३४वा । मरुत्वाता । औश्चेर्ये३४वा-
^५ ^{२१} ^२ ^{३२} ^२ ^५ ^{२१} ^२
 र्ये३४वा । चमात्सार्ये३ । औश्चेर्ये३४वा । विश्वादाधा ।
^{३२} ^२ ^५ ^{२१} ^२ ^{३२} ^२ ^५
 औश्चेर्ये३४वा । नञाजसा । औश्चेर्ये३४वा ।
^४
 औश्चेर्ये३४पु । डा ॥ २९ ॥

^{५२} ^४ ^५ ^४ ^५ ^२ ^१
 (योक्ताश्वम् ॥) औश्चेर्ये३४वा । वृषा । पवस्वार्ये३४वा-

राया३ । मा॒रु॒त्वा॒र॒३४ता॒इ । आ॒इ । च॒मा॒र॒३ । च॒मा॒र
 त्सा॒र॒३४राः । औ॒हो॒हो॒हो॒हो॒इ । वि॒श्वा । द॒धा॒र॒ना॒र॒३४ओ ।
 जा॒सा॒र॒३४औ॒हो॒वा । ओ॒इ । ज्व॒र॒आ ॥ ३० ॥

(यौक्तोत्तरम् ॥) वृषा॒औ॒हो॒हो॒हो॒इ । प॒वा॒स्वा॒धा

१राया३ । मा॒रु॒त्वा॒र॒३४ता॒इ । च॒मा॒इ । ओ॒इ ।
 च॒मा॒र॒त्सा॒र॒३४राः । वि॒श्वाऔ॒हो॒हो॒हो॒इ । द॒धा॒र॒ना॒-
 र॒३४ओ । जा॒र॒सा॒र॒३४औ॒हो॒वा । ओ॒इ । जू॒२३४-
 वा ॥ ३१ ॥ ३

॥ इति ग्रामे गेये द्वादशः प्रपाठकः ॥

भृगुर्वारुणिऋषिः* । हे “सोम !” त्वं “वृषा” स्तोतृणा-
 मभिमतस्य वर्षकः† सन् “धारया” त्वदीयया “पवस्व” द्रोण-
 कलश‡ मागच्छ । [पवतिर्गतिकर्मा॥ । आगतस्त्वं यदास्माभि-

* अथवा जमदग्निः भारद्वाजः (अनु०) ।

† वृषन्निति नान्तस्य रूपमिदम् । प्रथमे खण्डे २८८, ३०१, ३१८, ५०१, ५४५,
 ७८०, ८३४ पृष्ठासु च व्याख्यातम् ।

‡ सोमस्याधारपातविशेषम् । अत्रैव चोत्तरत्र ६,१,१,७ — ४,१०—५,८ ऋचु-
 विदितम् ।

॥ निघण्टौ गतिकर्मसु “पवते”-इत्यस्याष्टोत्तरशततमत्वेन दर्शनात् (२,१४) ।

अथ चतुर्थी ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
यस्तेमदोवरेण्यस्तेनापवस्वान्धसा ।

३ १ २ ३ २
देवावीरघशंसहा ॥ ४ ॥ ४ *

४ ५ १ २ ३ ५
ओम् ॥ (भासम् ॥) यास्ताइ । मादे । वाराश्चोर३४वा ।

३ ५ ४ ५ १ ५ २ ३ ५ ३
णी२३४याः । ताइना । पावा । स्वाइआश्चोर३४वा । धा-
रिन्द्राय दीयते तदा । “मरुत्वते” सहाया मरुतो यस्य सन्ति[†]
तस्मै इन्द्राय “मत्सरः”[‡] मदकरश्च भव । कौटुम्भः ? “विश्वा”[¶]
विश्वानि सर्वाणि व्याप्तानि वा धनानि “ओजसा” आत्मीयेन
बलेन युक्तः सन् स्तोतृभ्यस्तानि प्रयच्छन् त्वं मादयिता भवेति
समन्वयः ॥ ३ ॥ ३

* उ० २, १, १५, १ = ऋ० ७, १, २१, ४ = ऊ० २, १, ५; — ४, १, १०; — ६, २, ७; — ९, ३, ८;
— ११, २, ८ — १७ — २०; — १२, २, ९; — १३, २, १७; — १४, २, ११ — १२ — १३; २०, १, २ — ३-
४ = ऊ० १, २, १; — ३, १, ४ — १४ — १७ ।

† अस्ति मरुत ऋत्विङ्नामसु (३, १८) — रूपनामसु (३, १७) — हिरण्यनामसु च
(१, २) निघण्टौ । तत्रैव दैवतकाण्डेऽन्तरिक्षदेवतासु च “मरुतः”-इति दृश्यते । अत्र
च तेषामेव देवगणानां ग्रहणम् ; तथा च श्रूयते — “अस्ति सोमो”-इत्यादि (प्र० २९९ पृ०)
मरुतामिन्द्रसहायभूतत्वञ्च “एवस्य त्वा”-इत्यादौ (प्र० ६५६ पृ०) श्रूयतेऽपि ।

‡ मदिधातोरौणादिके सरप्रत्यये रूपम् । अत्र चोत्तरदान्यत्रापि चतुर्थं (६, १,
१, ३ — ३, ८ — ११ — ४, १०) श्रोष्यन्ते मत्सर इति ।

¶ सुप आत्वे रूपम् (७, १, ३९) ।

^५ २३४सा । ^४ दाइवा । ^५ वाइरा । ^१ घाशाओ^२३४वा । ^५ सार-
^५ ३४चा ॥ १ ॥

(सौमसाम ॥) ^४ यस्तेमदाः । ^५ वराइणियोः । ^१ ताइनापावा-
^२ ३स्वा३ । ^३ अन्धसा । ^१ दाइवावाइरा३४ । ^२ चाउ । ^५ घशा
^५ पुष्सचा । ^५ चोपुइ । ^५ डा ॥ २ ॥

(प्राजापत्यम् ॥) ^३ यस्ताइइमार३४दाः । ^५ वराइणाया ।
^३ आ२३४वा । ^५ चा । ^३ ओ२३४वा । ^५ चाइ । ^१ ताइनापव ।
^१ स्वआन्धासा । ^३ ओ२३४वा । ^५ चा । ^३ ओ२३४वा । ^५ चाइ ।
^१ दाइवावाइरा । ^३ ओ२३४वा । ^५ चा । ^३ ओ२३४वा । ^५ चाइइ ।
^१ घारशा२३४ओ^५चोवा । ^५ सहोरयोइष्टार३४पूः ॥ ३ ॥

(सौमसाम ॥) ^३ यस्ताइमार३दोवरेणियाः । ^५ ताइनापव ।
^१ स्वआन्धा१सार । ^३ दाइवा२वाइरा२३ । ^५ घशा२३४वा । ^५ साप
^५ चोईचाइ ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

३ २७ ४ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 तिस्रोवाचउदीरतेगावोमिमन्तिधेनवः ।

५ २ २ ४ ५ ४ ५ १ २
 (भासःसाम ॥) यस्ते । माइदा । वा । इया । राइणा

१ २ २ ५ २२ २२ २ १
 श्यारः । ताइनापव । स्वा । औश्चो । वाहा । धसार ।

१ १ ३ ५ २ २ २ ३ २
 दाइवार३ । वारइरार३४ ओहोवा । घशःसाहा१ ॥ ५ ॥

५ २ २ २ ५ २२ २२
 (अद्वयडःसामसाम ॥) यस्तेमदोवरेणियाइए । तेना-

२ २ २ २ २ १ २ १
 पवस्वान्धसा । देवावौरार३ । हाइ । घाशाउवा । सा-

२ २ १ ५
 हाउवार । ऊइर३४पा ॥ ६ ॥ ४

अमहोयुक्तृषिः* । हे “सोम !” “ते” तव “देवावोः”†
 देवकामः “अघशंसहा” राक्षसानां हन्ता‡ । “वरेण्यः” सर्वैर्वरे-
 णीयः “मदः” मदकरः “यः” रसोविद्यते तेन रसेन “अन्धसा”
 आदरणीयेन॥ “पवस्व” चर ॥ ४ ॥ ४

* “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-नैगेयः ।

† देवावीरिति वीकान्तौ (अदा० उ०)-इत्यस्य रूपम्, कान्तिरिच्छेच्छा । देवान्
 वेति ईष्टे स देवावीः, अन्येषामपीति (६. १, १९०) पूर्वपददीर्घः ।

‡ “अघशंसः”-इति स्तेननामसु त्रयोदशं नैघण्टुकम् (३, २४) । ‘अघं पापं,
 यः शंसति, तस्य हन्ता’-इति वि० ।

॥ आदरणीयेनान्नेनेति भावः । ‘अन्धसा अन्नेन’-इत्येव वि० ।

१ २ ३ १ २

हरिरेतिकनिक्रदत् ॥ ५ ॥ ५ *

५ २ २

१

२

(वैष्टम्भे द्वे ॥) तिस्रोवाचाः । उदाइ । उदा३१उ ।

२

५

२ २

२ २

२

वाये३ । रा२३४ते । गावोमिमा । तिधाइ । तिधा३१उ ।

२

५

२

२ १

२

वाये३ । ना२३४वाः । हरिरेती । कनाइ । कना३१उ ।

२

५

वाये३ । कार३४दात् ॥ ७ ॥

५ २ २

१

२ २

१ २ २

२

तिस्रोवाचाः । उदाइरा३ते । गावोमिमाम्निधा१इ-

२ २

२ ३

५

१ २

५ २ २

ना३वाः । हरिरेती२३४दाइ । कार२ना२३४ओद्योवा ।

२

५

कार३४दात् ॥ ८ ॥

२ २ १

५

२ २ १

२ २

(वाष्टौ द्वे ॥) तिस्रोवाचो२३४दाइ । उदीरताइ । मा-

२ १

५

२ २ १

२ १

५

२

वोमिमा२३४दा तिधेनवाः । हरिराइती२३४दाइ । क-

१ २

१ २

५ २ २

२ १ २ २

१ २ २ १

नाये३ । कार२दा२३४ओद्योवा । अस्मभ्यज्ञातुवित्तमा२-

१ १ १

३४५म् ॥ ९ ॥

* ४०२,२,१४,१ = ४०६,५,२२,४ = ४०९,१,२० ; — ७,१,१६ ; — ८,१,७ ; — १५,१,१८ ; — २०,१,१० — ११ ; — ऊर्ध्व ३,२,१३ ।

५ ४२ २ ५ ४५२ ४   ५   २२ २
 तिस्रोवाचउदीरता । वाहाइ । गावोमिमाइ ।
 १ २, ३   ५   ४ ५ ४ ५   १ १ २   ५२ २
 तीर्धेनार३४वाः । चारीराइती । कारनार३४ओहोवा ।
 ३   ५
 कार३४दात् ॥ १० ॥

४ ३   २   ४   २ ४२ ५
 (क्षुल्लकवैष्टमम् ॥) तिस्रोऽपुवा । चाइउदीरताइ ।
 १ २ २   १ २   १ २ २   १ २
 गावोमिम । तिधाइनाश्वार३ः । होवाइहाइ । चराइरा१-
 १ २ २   १ २   १ १ २   ५२ २
 इतीर३ । होवाइहाइ । कनाये३ । कारदार३४ओहोवा ।
 ३   ५
 दीर३४माः ॥ ११ ॥

४ २ २   २ ४   २२१२
 (पाष्ठौचम ॥) तिस्रोवाचापुउदीरताइ । गावोमिम-
 २ १२   २   १   ५ २
 निधेनवः । चरिरार३इती । कनौ२ । ऊवाइ । होवाइ ।
 १ १ २   ५२ २   २२ १ २   १ ३ २ १ १ २
 कारदीर३४ओहोवा । हाओवा । ओवार३४पु ॥ १२ ॥ १
 त्रितच्छविः* । “तिस्रोवाचः” ऋगादिभेदेन त्रिविधाः†

*—“शास्त्रम्”—इति छवि-नैमेषः ।

†—“अलारिमाक्षपरिमिता”—इत्यादौ (ऋ० १, २२, ८, ४५) युनौ तु व्याव-
 हायिष्या याचा याचां चतुष्टुम् । तथाच तस्यैव शास्त्रकृतं व्याख्यानम्—“ओङ्कारो-
 महावाह त्वज्जेयर्षम् ; नामास्त्र ते चोपसर्गविपाताश्चेति वैयाकरणः ; मन्त्रः कल्पो
 माह्वर्ष, चतुर्थी व्यावहारिकीति शाश्विकाः ; ऋवो यज्जुंषि सामानि, चतुर्थी व्यावहारि-

अथ षष्ठी ।

१ २

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

इन्द्रायेन्दोमरुत्वतंप्रवस्वमधुमत्त मः ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २

अर्कस्ययोनिमासदम् ॥ ६ ॥ ई *

५ २ २

२ १

२ १

(इषोवृधीयम् ॥) इन्द्रायेन्दाउ । मरुत्वताइ पवस्वा-

“उदौरते” स्तुतीः प्रोद्गायन्ति ऋत्विजः । “धेनवः” आश्विरेण
 प्रोणयिष्याः “गावः” “मिमन्ति” † शब्दायन्ति दोहार्थम् ।
 “हरिः” हरितवर्णः सोमश्च “कमिक्रदत्” ‡ शब्दं कुर्वन्ति
 गच्छति कलशम् ॥ ५ ॥ पू

* उ० ४, १, ११, १ = ऋ० ७, २, ४०, १ = क० ३, १, १६ — १८ — १८ — १८ — १० — २१ ;
 — ५, १, ४ ; — १०, २, ४ ; — १६, १, १३ ; — २२, २, १६ कक्षे १, १, १० ।

कीति नैरुक्ताः ; सर्पाणां वाग् वयसां चन्द्रस्य सरीसृपस्य, चतुर्थो व्यावहारिकीत्येके ।
 यशुषु तूष्णेषु मृगेष्वात्मनि चेत्यात्मप्रवादः । अथापि ब्राह्मणं भवति—सा वै वाक् सृष्टा
 च तुर्हा व्यभवदेष्वेव लोकेषु जीवि, यशुषु तुरीयम् ; सा पृथिव्यां साम्नी सा रथनरे,
 यान्तरिक्षे सा वायौ सा वामदेव्ये, सा दिवि सादित्ये सा श्रुति सा स्तनयित्री ; अथ
 यशुषु ततो या वामत्यरिष्यते तां ब्राह्मणेभ्यदधुतस्माद् ब्राह्मणा उभयीं वाचं वदन्ति—
 या च देवानां, या च मनुष्याणाम्—इति नि० पू० १, ८ ।

†—“मा शब्दे (जु० आ०)”—इत्यस्य पुरुषव्यत्ययेन (३, १, ८५) रूपम् ।

‡—निरुक्तशब्दस्वरूपेऽर्थे विद्यमानस्य चुरादेशमथपदिनः क्रन्देः सार्वकालिके
 (१, ४, ६) लुङि “दाधत्ते (७, ४, ६५)”—इत्यादिनाच्-लेरङ् द्विवचनसंभ्यासस्य
 च्वाभावो निगमस्य निपातितः ।

॥—द्रोणमिति प्रसिद्धम् ।

मा२ । धु१मत्त२माः । अ२र्क१स्यो२र । नि१मा२३ । सा२-
 दा२३४ औ३होवा । इ२षीवृ३धे१ ॥ १३ ॥

(इन्द्र१साम ॥) आ२३४इन्द्रा । या२३४इन्द्रा । म२रु-
 त्व२ते३ । पा२३४वा । स्वा२३४मा । ध॒मा॒त्त॒मा॒ः । आ-
 र३४र्का । स्या२३४यो । नि॒मा॒स॒दा॒र३४पु॒म् ॥ १४ ॥

(वैश्व२देवे दं ॥) इन्द्रा२याइन्द्रो२र । हा । औ३होवा ।
 म॒रु॒त्वा॒ते॒र३ । हा औ३होवा । प॒व॒स्वा॒मा॒र३ । हा ।
 आ३होवा । धु॒मे॒त्ता॒मा॒र३ः । हा । औ३होवा । अ॒र्क-
 स्यो२र३ । हा । औ३होवा । नि॒मा॒सा॒दा॒र३म् । हा ।
 औ३होवा३४३ । ओ॒र३४पु॒इ । डा ॥ १५ ॥

इन्द्रा२येन्द्रो । ए॒पु । म॒रु । त्व॒ताइ । प॒व॒स्व॒म॒धु-
 म॒त्ता॒र३माः । ऊ॒वाइ । हो॒श्वा । अ॒र्का॒स्या॒र३यो । ऊ-
 वाइ । हो॒श्वा । नि॒मा॒सा॒र३दा३४३म् । ओ॒र३४पु॒इ । डा ।
 ॥ १६ ॥

५ र र र २ १ २ २
 (आग्नेये दे ॥) इन्द्रायेंद्रोद्वाउ । म । रु । त्वतेश्चाउ ।
 १ २ १ ७ २ १ ७ २
 पवस्वमधु । मा । तमारश्चाउ । अर्का । स्योरोश्चाश्च ।
 १ ५ ४ ५
 निमारश्च । होरश्चवा । साप्रदोद्वाइ ॥ १७ ॥

५ र र ४ ५ ४ ५ २ १ २ १ २
 इन्द्रायेंद्रोवा । ओवा । मरुत्वतोवा । ओवा ।
 १ २ १ २ १ २ २ ४ ५
 पवस्वमोवा । ओवा । धूमत्तमोवा । ओवाश्च । अर्काद्वाउ ।
 ४ ५ २ १ २ १ ५ ४ ५
 स्योद्वाउ । निमोवाश्चोश्चाश्चवा । साप्रदोद्वाइ ॥ १८ ॥

४ ५ र र र ४ ५ र ४ १
 (वैश्वदेवम् ॥) इन्द्रायेंद्रोमरुत्वाते । ओद्वाइ पव-
 १ १ २ ५ २ २ ५ १ ०
 स्वमधमत्तमः । ओश्चाश्चश्च । ओश्चश्च । अर्कस्यायोश्च ।
 १ २ ५ र र २ २ ५
 नारश्चमारश्चश्चोद्वावा । उप । सारश्चदाम् ॥ १९ ॥

५ र र र ५ १ २
 (आग्नेयम् ॥) इन्द्रायेंद्रोमरुत्वाद्वाइ । पवस्वम ।
 १ २ ५ र ५ ४ ५
 धुमात्ताश्मारश्चश्चः । अर्कस्ययोनिमाद्वाउ । साप्रदोद्वाइ
 ॥ २० ॥ ई

कश्यप ऋषिः* । हे “इन्द्रे” सोम !† “मधुमत्तमः”

* “मारीचः” इति ऋषि-नैमेयः ।

† ३० ८८४ पृ० ३० ।

अथ सप्तमी ।

१ १ ३ १२ २२ ३ १२ २२ ३ २
असाव्यं शुर्मदायाप्तु दक्षोगिरिष्ठाः ।

३ २३ ३ १ २
श्येनोनयोनिमासदत् ॥ ७ ॥ ७ *

४ ५ १ २
(शेषवानि चत्वारि ॥) आसा । वियं शुर्मदायाप्तु उवा २३ ।

५ ४ ५ ४ ५ २ २ ११११
दार ३४या । आप्सदाक्षाः । गिरा ३१ उवाये ३ । ष्टार ३४युः ।

२२१२ २ ५
श्येनोनार ३यो । निमा ३१ उवा २३ । सार ३४दात् ॥ २१ ॥

४ ५२ ४ १ ० १ ७ १
असाविया । शुर्मदा २ । य । आप्सदाक्षा २ः । गा-

१२ १ २ १ २ ५ ४
इरिष्ठाः । श्याइनो १ नायो २३ । निमो २३४-वा । सापूदो-

५
दृचाइ ॥ २२ ॥

अतिशयेन मधमान् “अर्कस्य” अर्चनीयस्य यज्ञस्य “योनिं”
स्थानं “आसदम्” उपवेष्टुं “मरुत्वते” “इन्द्राय” इन्द्रार्थं
“पवस्व” चर ॥ ६ ॥ ६

● उ० ३, २, १६, १ = दृ० ७, १, २५, ४ = आर १, २, २३ = क ३, १, १० ; — ७, २, १६ ; —

१६, १, १ ; — २०, २, २ ।

† प्र० ८८८ य० ३० । अर्क इति अर्चते रूपम् ।

‡ ‘आसदम् आसोद’ इति वि० ।

असा । विया^५ओ^३र^३३४वा । शु^५मे^{१७}दा^२या । ओ^३र^३३४वा । आ-
 प्सा^२ओ^३र^५३४वा । द^२क्षो^{११}गिरा^२इ । ष्ठा^५ओ^२र^२३४वा । श्ये^{२२}नो^२नयो-
 निमा^२सदा^२र^१३४पु^१त् ॥ २३ ॥

असा । विया^५वा^३ओ^३र^३३४वा । शु^५मे^{२१}दा^२यौ । वा^३ओ^३र^३३४वा ।
 अप्^३सु । द^३क्षौ^३वा^५ओ^१र^२३४वा । गिरा^२इ । ष्ठौ^२वा^३उ^५र^३३४वा ।
 श्ये^२नः । नयो^३वा^३ओ^५र^१३४वा । निमा । सा^२दी^३वा^५ओ^३र^३३४वा ।
 हो^४पु^४इ । डा ॥ २४ ॥

(च्यावनानि चत्वारि ॥) असा । व्यु^४ज्ज^४वा^५द्वा^२इ । अ-
 शु^१मे^२दा^२याप्^२सु^२द^१क्षो^२गिरि^२ष्ठा^२उ^२ज्ज^२वा^२र^२३हो^२इ । श्या^२र^२इ^२नो^२इ ।
 ना^२र्यो^३र^५३४ओ^२हो^२वा । निमा^२सदा^२र^२३४पु^२त् ॥ २५ ॥

असा^४व्यु^४ज्जुः । ओ^५हो^४वा^५द्वा^१इ । म^२दा^२र^२इ^२या । आ-
 प^२सु^२द^२क्षो^२गिरि^२ष्ठाः । श्या^२इ^२नो^२ना^२र्यो^३इ । ना^२र^२इ^२मा^२र^२३४ओ^२हो-
 वा । उप । सा^२र^३३४दा^५त् ॥ २६ ॥

अथाष्टमी ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पवस्वदक्षसाधनीदेवेभ्यःपीतयेदरे ।

३ २ २ ५ ४ ५ ४
इच्छा३१२३४ । इच्छा । साव्यं५शुमंदाय । इच्छा ।
२ १ २ २ ३ ५ १ २ १ २ ३ २
अपस्वदक्षोगिरिष्ठा३४पुः । ई२३४ हा । श्येनोनयो२निमा-
२ ५ १ ३ २ ३ ५
३४पु । ई२३४हा । आ२सदा३४पुत् । ई२३४हा ॥ २७ ॥

३ ५ २ ५ ५
असा२३४ । वियं५शुः । मदा२३४याई । हाउ ।
२ ५ २ १ ५ १ २
आपस्वदा२३४चाः । गिरा३ष्ठा२३४हाइ । श्याइनोना३-
२ १ २ १ ५ ५
यो३ । नाइमा२३हा३४इ । सा२३४दोइहाइ ॥ २८ ॥ ७

जमदग्निऋषिः * । “गिरिष्ठाः” पर्वते जातः “अंशुः”
सोमः “मदाय” मदार्थं “असावि” अभिषृतः । “अप्स” सती-
वरीष “दक्षः”† प्रवृद्धश्च भवति । किञ्च । “श्येनोन” यथा
श्येनो वनादागत्य स्थानमासीदति तद्वद् “अयं” सोमः “योनिं”
स्वकीयस्थानम्‡ “आ सदत्”॥ आसीदति ॥ ७ ॥ ७

* “भार्गवः”-इति ऋषि-नैगेयः ।

† दक्षइति बलनामसु नैषण्डुकम् २, ८ । ‘दक्षः शीघ्रः’-इति वि० ।

‡ द्रोणकलशमिति यावत् ।

॥ लोटो रूपम् (३, ४, ७)

१ १ १ ३ २ ३ १ २

मरुद्भ्योवायवेमदः ॥ ८ ॥ ८ *

(प्राजापत्ये हे ॥) पवस्वदौ । हौहोवाहाइ । ज्ञा-

१२ ५ २ १ २ ५२
साधनाः । औश्चोश्चइ । औश्चोश्चइ । औहो ।३२ २ २ १ २ २ २ ५
वाहाइ । देवेभ्यःपाइ । तयेहराश्चइ । औश्चोश्चइ ।२ ५२ ३२ २ १ २ ५ २ २ २ ५२
औहो । वाहाइ । मरुद्भ्योवा । औश्चोश्चइ । औहो ।३२ २ १ ३ ५२ २ ३ ५
वाहाइ । यारवारश्चऔहोवा । माश्चइ ॥ = ८ ॥४ ५ ४ ५ ५ २ २ २ २ १
पवस्वदक्षसाधनः । ओहवा । देवेभ्यःपीतयाश्चओइ ।१ १ २ २ १ ४ ५ ४
हराश्चइ । मरुद्भ्योवा । ओश्च । यवेवा । मापुहोइ५
हाइ ॥ ३० ॥ ८

दृढचत आगस्थ ऋषिः । हे “हरे” हरितवर्ण पाप-
हर्तृर्वा सोम ! “दक्षसाधनः” दक्षोवलन्तस्य साधकः † “मदः”
मदकरसं त्वं “पवस्व” क्षर । किमर्थम् देवेभ्यः इन्द्रादिभ्यः

* उ० १, १०, १ = ऋ० ६, ८, १५, १ = उ० १, २, ८ ; — १५, २, ८ ; — १६, २, १ = ऋ०
१.१, ८ ।

† ‘दक्षसाधनः शीघ्रसाधनः’-इति वि० ।

‡ ‘मदः मदनीयः’-इति वि० ।

अथ नवमी ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २

परिस्वानोगिरिष्ठाः पवित्रसोमो अक्षरत् * ।

१ २ ३ २

मदधुसर्वधा असि ॥ ८ ॥ ८ †

४ ५

२ २ २

२

(आद्यं वैदन्वतम् ॥) पारी । स्वाणोगिरिष्ठाः । प-

१ ४

५

२ २

१

१

२

५

वारुचेरु३४सो । मो अक्षारा रत् । मदादधुसा३ । ई३-

२

२ १

५

४

५

या३ । वर्धारु३४वा । आपुसेईहाइ ॥ ३१ ॥

४

५

२ २ २

२

(द्वितीयं वैदन्वतम् ॥) प । र्येपारी । स्वानोगिरिष्ठाः ।

१ ४

३

५

२ २

१

१

२

२

पवारुचेरु३४सो । मो अक्षारा रत् । मदादधुसा३हा३ ।

१ ४

३

५ २ २

२

१ ३ १ १ १ १

वर्धारु३४औहावा । ए३ । असि३४धु ॥ ३२ ॥

“पीतये” ‡ पानाय । तथा “मरुद्गाः” वायवे च पीतये पानाय

“पवस्व” क्षर ॥ ८ ॥ ८

* “सोमो अक्षाः”-इति उत्तर-व्याख्याने वि० ।

† उ० ४, १, १७, १ = ऋ० ४, ८, ८१ = ऊ० ३, २, ८-९-१० ; -८, १, ९ ; -९, २, ६ ; -
१०, १, १८ ; -१२, १, ४ ; -१४, १, २ ; -१५, १, ८-९-१०-११-१२ ; -१५, १, ७ =
ऊ० १, १, १० ; -२, २, १३ ; -४, १, १४ ; -६, १, २२ ।

‡ “मन्त्रे वृषेपच (३, ३, ९६)”-इति त्रिंशदाक्षरम् ।

(तृतीयं वैदन्वतम् ॥) पाऽपूरी । स्वानोऽगाइइरिष्ठाः ।

पवित्रे सो । मोअक्षरात् । पवित्रे । सोमोऽ३ । क्षा-
रात् । ओइ । मदौ । वा३४३ओ३४वा । पुवा । सर्वधाः ।
असाये३ । मा२दा२३४ओ३होवा । ए३ । पुसर्वधाअसी-

२३४पू ॥ ३३ ॥

(चतुर्थं वैदन्वतम् ॥) ओ३होइ । इहृहृहृहृहृइ ।

ओ३हो३४वा । पराइस्वार३४ नो । गिरा२३४इष्ठाः ।
पावित्रे२३४सो । मोअक्षार३४रात् । मदाइषूर३४सा ।
वर्धाआ२३४सी । ओ३होइ । इहृहृहृहृहृइ । ओ३हो-

२३४पूवाइपूई । ए३ । उपा२३४पू ॥ ३४ ॥

(आङ्गिरसस्य पदस्तोभौ द्वौ ॥) पा । र्येस्वानाः ।

गा२इ । रिष्ठा२या । हाहाइ । ओवार३होइ ।
पावित्रे सो । मोअक्षारात् । हाहाइ । ओवार३होइ ।

^१मदा^२इ^३षुसा । ^४हा^५हाइ । ^६ओ^७वा^८र^९हो । ^{१०}व^{११}धो^{१२}र^{१३}३४वा ।

^{१४}आ^{१५}पु^{१६}सो^{१७}ई^{१८}हाइ ॥ ३५ ॥

^१प^२यो^३हो^४वा^५हाइ^६स्वानाः । ^७गा^८इ^९ । ^{१०}रि^{११}ष्ठा^{१२}र^{१३}या । ^{१४}ओ^{१५}र^{१६}३४ ।

^१हो^२होइ । ^३हा^४हा । ^५हो^६वा । ^७हो^८वा । ^९प^{१०}वि^{११}त्रे^{१२}सो । ^{१३}मो^{१४}अ

^१च^२ार^३त् । ^४ओ^५र^६३४ । ^७हा^८होइ । ^९हा^{१०}हा । ^{११}हो^{१२}वा । ^{१३}मदा

^१इ^२षुसा । ^३ओ^४र^५३४ । ^६हा^७हाइ । ^८हा^९हा । ^{१०}हो^{११}वा । ^{१२}हो

^१वा^२इ । ^३व^४धो^५र^६३४वा । ^७आ^८पु^९सो^{१०}ई^{११}हाइ ॥ ३६ ॥ ८

अस्याः परस्याश्च कश्यपोऽसित* ऋषिः । अयं “सोमः”
“पवित्रे”† “पर्यच्चरत्” परिचरति । “स्वानः” सुवानः‡
अभिषूयमाणः “गिरिष्ठाः” गिरिस्थायी गिरौ वर्त्तमान इत्यर्थः ।
स त्वं “मदेषु” मादकेषु स्तोत्रकेषु “सर्वधा असि” सर्वस्य धाता
दाता वा भवसि ॥

“स्वानः”-“सुवानः”-इति, “अचरन्”-“अक्षा”-इति च
साम्नऋचः पाठः ॥ ८ ॥ ८

* अथवा कश्यपो देवः (ऋ० चतु०) ।

† ‘पवित्रे कर्णमये’-इति वि० । पवित्रश्च दशापवित्रमित्यनुपदम् (इतश्चतुर्थे)
वक्ष्यति सायणः ।

‡ साम्निकवङ्गवचनात् उभङ् विकल्पः (७, ३, ८७) ।

अथ दशमी ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ २ ३ २ ३ २
परिप्रियादिवः कविर्वयाः^१ सिनप्रयोर्हितः ।

३ १ २ ३ १ २
स्वानैर्याति*कविक्रतुः ॥ १० ॥ १० +

॥ चतुर्थ-दशति ॥

५ २ ४ ५ १ २
(पूर्वमौर्णायवम् ॥) परिप्रियादिवः कावीः । वयाः^१

२ २ २ २ १ १ २ २
सिनप्रोर्हितः । स्वानैर्यारश्ती । आया २ । इया २ ई-

२ ३ २ १ ३ ५ २ २ ३ १ १ १ १
श्या । कविक्रतो २ । यारश्छौद्वावा । ईरश्छपु ॥ ३७ ॥

४ ४ १ २ २
(उत्तरमौर्णायवम् ॥) परिप्रियादिवः कवाइः । वया

२ २ १ २ २ २ १ २ २ २ १
रश्छौवाः^१ सिनप्रयोर्हितः । स्वानैर्यारश्ती । ऊवा ।

२ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २
द्वावा । द्वावा । ऊवा २ ई । ईश्या । कविक्रतो २ ।

३ ५ २ २ २ १ १ १ १ १ १
यारश्छौद्वावा । ईश्या २ रश्छपुम् ॥ ३८ ॥ १०

॥ इति त्रयोदशस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

२ "सुवानोयाति"-इति उ०-आख्यानं वि० ।

+ उ० ३, १, १८, १ = ऋ० ६, ७, ३२, १ = क० २, २, १५, — ७, १, ८ ; — १५, २, १० ; —
१६ २, ११ ; — २०, १, १७ = ऊ० ५, १, ६ ।

अथ द्वितीये खण्डे—

सेषा प्रथमा ।

१ २ २ २

३ २ ३ १ २

३ १ २

प्रसोमासोमदच्युतःश्रवसेनोमघोनाम्* ।

३ २ ३ १ २

सुताविदथेअक्रमुः ॥ १ ॥ ११ †

२ १ ३

५

२ १ २

ओं ॥ (सौभरे द्वे ॥) प्रसोमा२३४साः । मदच्युतः ।

कविर्मधावो । “कविक्रतुः” अन्तःप्रज्ञः क्रान्तकर्मा वा
 सोमः “नप्तोः” अधिषवणफलकयोः ‡ “हितः” निहितः ।
 “दिवः” द्युलोकस्य “प्रिया” प्रियाणि “वयांसि” वयन्ति गच्छ-
 न्तीति वयांसि यावाणः ॥ तानि । [तथाच मन्त्रवर्णः — “श्वेना
 अतिथयः पर्वतानां ककुभः”-इति ।] “स्वानैः” अभिषुण्व-
 द्विरध्वयुक्तानि “परियाति” गच्छति ॥

“स्वानैः”-सुवानैः-इति साम्नकृचः पाठः ॥ १० ॥ १०

इति श्रीसायणाचार्य-विरचिते सामवेदार्थप्रकाशे कन्दोव्याख्याने

पञ्चमस्याध्यायस्य प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

* “मघोनः”-इति ऋ०, उ०-व्या० वि० च ।

† उ० १, २, २१, १=ऋ० ६, ८, २२, १=ज० १, २, १४ ;—२१, १, २० ।

‡ “यावापृथिव्योः अहोरात्रयोर्वा”-इति वि० ।

॥ “वयांसि अन्नानि पक्षिणो वा”-इति वि० । यावाणस्य सोमाभिषवार्थानि
 पाचविशेषाणि “अग्निरुक्थे”-इति ऋचो व्याख्यानं द्रष्टव्यम् (प्र० १७१ पृ०) ।
 निघण्टौ तु यावदिति पर्वतदिति च मेघनामसु पठ्यते १, १० ।

अथ द्वितीया ।

१ २ २२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
प्रसोमासोविपश्चितोपोनयन्तजर्मयः* ।

१ २ ४ १ २
वनानिमहिषाद्व ॥ २ ॥ १२ †

१ २ २ १ ३ ५ १ ०
और३हावा३ । अवारसार३४इनाः । औदमघोना२म् ।

१ १ ३ ५ २ २२ ३ १ १ १ १
सुतार३ः । वार३दार३४औहावा । ये अक्रमूर३४पूः ॥ १ ॥ ११

५ २ २ १ २ १ २ १
प्रसोमासाः । वादपश्चितः । आपो१नाया२ । ता

श्यावाश्च ऋषिः‡ । “सोमासः” ॥ सोमाः “मदच्यतः” मद-
स्त्राविणः “सुता” सुतः § अभिषुतः सन्तः “मघोनां” हवि-
ष्मतां ॥ “नः” अस्माकं सम्बन्धिनि “विदधे” यज्ञे “अवसे” **
अन्नाय कीर्त्तये वा “प्राक्रमुः” प्रगच्छन्ति ॥

“मघानां”—“मघोनः”—इति पाठौ ॥ १ ॥ ११

* “अपांनयन्तजर्मयः”—इति ऋ० ख, उ०-आ० वि० च ।

† उ० १, १, १८, १ = ऋ० ६, ८, २३, १ = ऊ० ६, २, १२;— ११, २, ११;—१४, १,
१२—१३—१४;—१८, १, ११;—१८, २, १५—१६ ।

‡ “आवेयः”—इति ऋषि-नैगेयः ।

॥ असुकि रूपम् (७, १, ५०) ।

§ सुतारति आत्वे रूपम् (७, १, ३८) ।

॥ मघं धनम्, इह च तत् हवीरूपम् लक्ष्यमिति भावः ।

** “विदधः”—इति यज्ञ-नामसु पञ्चमं नैषण्टकम् ।

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ २ २ १ २ ३ ३ १ २
पवस्वेन्दोवृषासुतःकुधोनोयशसोजने ।

२ १ ३ १ १
विश्वाअपदिषोजहि ॥ ३ ॥ १३ *

१ २ २ १ १ १ २ २ १ २ २
ऊर्मयः । वाना१निमा२ । आ३औ३हे । हिषा३इव ।

१ २ १
इडार३भा३४३ । ओर३४पू३ ॥ २ ॥ १२

वित॒ऋषिः† । “विपश्चितः” मेधाविनः “सोमासः” सोमाः
“प्र नयन्त” पात्राणि प्रति गच्छन्ति । किमिव ? “अपऊर्मयः”
[अपइति षष्ठी व्यचयेन द्वितीया ‡] । [अपामूर्मयः अतएव
बह्वचाः—अपानयन्तीति पठन्ति] ते यथा सततमुद्भवन्ति तद्वत् ।
[बाहुल्येऽयं दृष्टान्तः । अर्थतो गमने दृष्टान्तान्तरमभिधीयते—
“वनानि महिषाः” प्रवृद्धा मृगा इव । अथवा स्वाश्रयात् प्रद्रवणे
प्रथमो दृष्टान्तः । द्वितीयस्तु दशापवित्रादधःप्रदेशे ॥ २ ॥ १२

* उ० २, १, २, १ = ऋ० ७, १, २१, ६ ।

† “आप्तः”—इति ऋषि-नैगेयः ।

‡ “व्यत्ययो बहुलम्”—(मै० ६, ३, ८) व्याख्यातश्चैवं पुरस्तात् (प्र० २, १५ पृ०—)
मृगेषु यो महान् मृगः तस्य तु नामौ महिष इति प्रसिद्धम् । तथाहि—

“ब्रह्मा देवानाम्यद्वौः कवीनामृषिर्विप्राणां महिषोमृगाणाम्”

—इति ऋग्वेदीया श्रुतिः (६, ५, ११, ६) । “महिषो मृगाणामित्येषन् हि महा
भवति मृगाणाम्”—इत्यादि तद्व्याख्यानं शास्त्रस्य ।

अथ चतुर्थी ।

१२ १२ ३ १ २ ३ १२

वृषाक्षसिभानुनाद्यमन्तत्वाह्वामहे ।

१२६ ३१२

पवमानस्वर्दृशम्* ॥ ४ ॥ १४†

४ २ २ ४ १२

(वृषकाणि त्रीणि ॥) पवस्वेदोऽध्वृषासुताः । कृधी

२ २ २ २ १ ३ ५ १० २
नोयशसेजनाये३ । वाइश्वाआर३४पा । दारइषार३४५२२ ३ ५
औहोवा । जार३४हो ॥ ३ ॥ १३

४५२ ४ १२ २ १ २ २

वृषाह्विया । सिभान्२३ना । द्युमन्तत्वाहवा१माह्व

३२ १ २ १ ५ ३ ५

२३४इ । पवार । मानसुवो२३४वा । दृ२३४शाम् ॥ ४ ॥

अमहोयुक्तेषिः‡ ॥ हे “इन्दो” सोम ! “सुतः” अभिषुतः
 “वृषा” सेक्ता त्वं “पवस्व” धारया क्षर । “जने” जनपदेषु “क्षीः”
 अस्मान् “यशसः” यशस्विनः “कृधि”॥ कुरु । “विश्वा” सर्वान्
 “द्विषः” द्वेष्टन् शत्रून् “अप जहि” मारय ॥ ३ ॥ १३

* “पवमानस्वाध्यः”-इति ऋ० ।

† उ० २,१,४,१ = ऋ० ७, २,१,४ ।

‡ “आङ्गिरसः”-इति ऋषि नैगेयः ।

॥ ‘शुश्रूणुपृकृष्टभ्यञ्जन्दसि (६, ४, १०२)’-इति सिद्धं कृधीति । ऋचि तु
 “कृधी”-इति दीर्घान्तपाठः, स च “द्वचः (६, ९, १३५)”-इति योगविभागात् साध्यः ।

अथ पञ्चमी ।

१ २   ३ १ २   ३ १   २ ३   २ ३   २
इन्दुःपविष्टचेतनःप्रियःकवीनाम्मतिः * ।

४ २   २ ४   २ १   २ २   १ २ २   २
वृषाद्वियापुसिभानुना । द्युमन्तं त्वाद्द्वारमहे ।

५ २   १ २ २   १ २
ह्यरेइ । ऊरे । होश्वा । पवमानसुवर्दशम् । ह्य-

५ २   ३ २
रेइ ऊरे । होश्वा । ऊवो३४पुइ । डा ॥ ५ ॥ १४

भृगुर्ऋषिः † ॥ हे “सोम !” त्वं “वृषा” अभिलषितफलानां
वर्षिता “असि हि” भवसि खलु । तस्मात् हे “पवमान”
पूयमान पुनानः‡ वा सोम ! “सुवर्दश” सर्वस्य द्रष्टारं॥
“भानुना” तेजसः§ “द्युमन्त” दीप्तिमन्तम् अतिशयेन तेज-
स्विनमित्यर्थः । स्तुतिमन्तं वा “त्वा” त्वां “ह्वामहे”॥ यज्ञेषु
आह्वयामहे ॥ ४ ॥ १४

* “मती”-इति ऋ० ।

† “वारुणिः भार्गवोजमदग्निवो” इति ऋषि-नैमेयः ।

‡ अभिषुत शोषित इत्यर्थः ।

॥ प्र० ४८० पृ० ३० ।

§ भानुइति निघण्टावहर्नामसु (१, २) दृश्यते परमिह सर्वत्र रश्मिवाचकत्वेन
आख्यातमाचार्येण—(प्र० २१८ पृ०, ४५८ पृ०) ।

॥ ऋः सन्मसारण-वाङ्मयेन रूपमिदम् (६, १, ३४) ॥

३ १८२८३ १ २

सृजदस्रथीरिव ॥ ५ ॥ १५ *

२ २ ३४ ४ ५ ४ ५

(कौम्भ्यस्य सामानि त्रीणि ॥) इन्दुरौहोवाहाइ । पावी ।

२ १ १ २ ५ २८ १ ५ २ १
ष्ठचारइ । तनोर३४हा । हाहोइ । हो३हा । प्रियाः-२ २ २८ २ ३ ५ २८ १ ५ २
कवी । नाम्ना । तिरोर३४हा । हाहोइ । हो३हा ।१ १ २ ५ २८ २ ५ २ १
सृजारत् । अश्वोर३४हा । हाहोइ । हो३हा३ । रार३ ५२८ ३ ५
या२३४ औहोवा । ई२३४वा ॥ ६ ॥

४ ५ ४८५ ४ ५ ४ ५ २ १ २

इन्दुःपविष्ठचेतनःप्रियःकवाइ । ऊ३म् ऊ३म् । नाम्ना-

५ १ २ ५ २ १ ३
र३४तीः । सृजादार३श्वाम् । ऊ३म् ऊ३म् । रारथा-५२८ ३ ५
र३४औहोवा । ई२३४वा ॥ ७ ॥

४ ५ ४८५ ४ ५ ४ ४८५ ४ ५ ४ ४

इन्दुःपविष्ठचेतनःप्रियःकवीनाम्नातिःसृ । जापुदश्वाम् ।

१ १ १ ३ ५२८ ३
औवार३ । औवार३ । रार था२३४ अ होवा । ई २ ३ ४५
वा ॥ ८ ॥ १५

अथ षष्ठी ।

१ २   ३ २ ३   १ २   ३ १ २   २ २   ३ २
असृक्षतप्रवाजिनोगव्यासोमासोअश्वया ।

३ १ २   ३ १ २   २ २
पुक्रासोवीरयाश्वः ॥ ६ ॥ १६ *

५   २   ४   ५ ४ २   ५   १
(कार्तवेशस्य त्रीणि ॥) असृक्षताप्रवाजिनाः । गा-
१   २   १   २   १
व्या२सोमा२ । सोअश्वयाश१क्रा२सोवी२ । रया२-
१ २   १
श्वः । ओ२३४पू३ । डा ॥ ८ ॥

५   २   ५ २   २ १ २   २   २   २
असृक्षताप्राईवाजिनाः । गव्यासोमासोअश्वया२३-

अस्या उत्तरस्याश्च कश्यपऋषिः† । “चेतनः” प्रज्ञापकः “प्रियः”
देवानां प्रीतिकरः “इन्द्रः” सोमः “कवीनां” क्रान्तकर्मणां
स्तोतृणां “मतिः”॥ मत्या स्तुत्या “पविष्ट”‡ पवते । “अश्वं”
हयं “रथीरिव” रथीव ऊर्मिः॥ “सृजत्” सृजति ॥ ५ ॥ १५

* उ० ४, १, २, १ = ऋ० ७, १, ३६, ४ ।

† “मारीचः”-इति ऋषि-नैमेयः ।

‡ प्र० ८२८ षृ० ३० ।

॥ खादेशे रूपम् (७, १, ३८) ।

§ लेटः सिप्पत्ते रूपम् (३, ४, ८४) ।

॥ “पङ्क्तीकृतानामश्वानां नमनोऽममाकृतिः । अतिवेगसमायुक्ता गतिरुर्मिरुदा-
हृता”-इत्यश्वचिन्तामणिः ।

अथ सप्तमी ।

१२ ३ १ २ ३ १२ २२ ३१ २
पवस्वदेवआयुः*पगिन्द्रङ्गच्छतुतेमदः ।

३ १२ २२ ३ १ २
वायुमारोहधर्मणा ॥ ७ ॥ १७ †

१ २ १२ २ २ २१ १ २ ५२
चाइ । शुक्रासोवा३१इ । रया२३ । शारवार३४औ-

२ ३ ५
हावा । ग्वार३४भी ॥ १० ॥

३ ४ ३ ४२ ५ २ ४ ५२ २
आसृक्षतप्रवाजिनाः । ए३ । गव्यासोमा । सो३

१ २ २ १ ३ ५ २१ ५ ४
आश्रा३या । शुक्रारसो२३४वौ । रयो२३४वा । शापू-

५
वोईचाइ ॥ ११ ॥ १६

“वाजिनः” बलवन्तः‡ “आश्रवः” वेगवन्तश्च “सोमासः” सोमाः
“गव्या” गवेच्छया॥ “अश्रया” अश्वेच्छया§ “वोरया” वीरे-
च्छया च॥ “आसृक्षत” ऋत्विग्भिः प्रकर्षणं सृज्यन्ते ॥ ६ ॥ १६

* “देवा यु०”-इति ऋ०, उ०-व्या० वि० च ।

† उ० ५, १, १५, १ = ऋ० ७, १, ३४, २ = ऊ० ४, २, १७-१८-१९-२० ;—१७, १,
१=ऊ० १, २, २ ।

‡ “अन्नवन्तः”-इति वि० ।

॥ प्र० २२३ पृ० ३० ।

§ ४ प्र० ४११ पृ० ३० ।

॥ अश्वयेतिवत् साध्यः ।

अथाष्टमी ।

१ २

३ २ ३ १२ २२ ३ २

पवमानोअजौजनद्विश्चिन्नतन्यतुम् ।

४ ५ ४ ५

३ २

१ २

(शाम्मदे द्वे ॥) पावस्वदि । वया३ । वारया२३४

५२ २

३

५

४

५ ४ ५

३ २

औहोवा । यू२३४षाक् । आइन्द्रंगच्छा । तुता३इ ।

१ २

५२ २

३

५

१२

तूरतार३४औहोवा । मार३४दाः । वायू२७हो१इ ।

१

२

३ २

१ २

५२ २

३

आ२३रो । हधा३ । हारधार२३४औहोवा । मार-

५

३४णा ॥ १२ ॥

३ ४ ५ २ २

२ १ ३

५

१२

१

पवस्वदेवणे । क्षी१ऐक्षी२३४या । आयुषागै२क्षी१ऐ

५ २

१

२

१

५ २

१

२क्षी३या । इन्द्रंगच्छतुतेमद१ऐ२क्षी१ऐ२क्षी३या । वायुमा-

२

२ १

५

४

५

रो३१२३ । हधा२३४वा । मा५णोईहाइ ॥ १३ ॥ १७

निध्रुविः काश्यपऋषिः । हे सोम ! “देवः” द्योतमानस्त्व

“पवस्व” धारया क्षर । अपिच तव “मदः” मदकरोरसः “आ-

युषक्” अनुषक्तं * यथा भवति तथा इन्द्रं प्रति गच्छतु । अपिच

* सचते रूपम् । आनुषक् आयुषक् इति शाखाभेदेन पठ्यते. “आनुषगिति नामानुपूर्वस्यानुषक्तेभवति”-इति वि० ।

^{१ २ ३ २ ३ २}
ज्योतिर्वैश्वानरम्बृहत् ॥ ८ ॥ १८*

^{४ ५ १२ ३ २ ३ ५}
(जनित्रे द्वे ॥) पावा । मानो । अजीजार३४नात् ।

^{२ १ ० २ १ १ ३}
दिवश्चित्राम । नतन्यतूम् । ज्योतिर्वैश्वा२३ । नाररा

^{५ २ ३ ५}
२३४औद्योवा । वृ२३४द्यात् ॥ १४ ॥

^{५ २ १ २ २ १ २ १}
पवमानाः । अजाइजाइनात् । दिवश्चित्रा२३५

^{२ १ २ ३ ५ ३ ५ ३}
द्याइ । नातन्या२३४तूम् । ज्यो२३४ती । वार३४इ

^{५ ४ ५ ४ ५}
श्वा । नरोवा । वृ५द्योईद्याइ ॥ १५ ॥ १८

त्वं “वायुं” “धर्मणा” धारकेण† रसेन‡ “आरोह” प्राप्नुहि ॥

“देवआयुषक्”-“देवायुषग्”-इतिपाठौ ॥ ७ ॥ १७

* उ० ३, १, २, १ = ऋ० ७, १, २१, १ = ऊ० १२, १, १२ ;—१८, १, ८—८ ।

† ‘धर्मणा कर्मणा’-इति वि० ।

‡ धर्मणेति विविधं व्याख्यातम् । तथाहि--“जातः परेण (प्र० १४८ पृ०)”-इत्यादि ‘धर्मणा आधानादि-कर्मणा’-इति, “घृतवती (प्र० ७७७ पृ०)”-इत्यत्र ‘धर्मणा धारणेन’-इति इह ‘धर्मणा धारकेण रसेन’-इति ; एव मुत्तरवापि (ऊ० ६, १, २, ८—उ० १, २, ८, २—३, १, १, ३—६, १, १०, ३—३, १, २०, ३—४, २, २, ७—७, १, ७, ३) ऋचु द्रव्यम् ।

अथ नवमो ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २

परिस्वानास*इन्द्रवोमदायवर्हणागिरा ।

१ ० ३ १ २

मधोऽर्षन्ति†धारया ॥ ८ ॥ १६ ‡

४ ५

२२ २

२ २

(प्रकौडम् ॥) पारो । स्वानास । इन्द्रवोमदायव ।

१

२

३ २

२

२ १

५

४

हणार३गिरा३४ । मधो३४अर्षा३ । तिधो२३४वा । रा

५

पूयोर्हचाइ ॥ १६ ॥

४ ५

२२ २२

१

(सङ्कीडम् ॥) पारौ । स्वानासइन्द्रवाओवा२३हो

अमहोयुर्ऋषिः॥ “पवमानः” सोमः “बृहत्” महत्
 “वैश्वानरं” वैश्वानराख्यं § “ज्यातिः” तेजः “दिवः” द्युलो-
 कस्य “चित्रं” विचित्रं “तन्यतुं न” अशनिमिव ॥ “अजीजनत्”
 अजनयत् ॥ = ॥ १८

* “स्वानास”-इति,

† “सुताअर्षन्ति”-इति च

‡ उ० ४, २, १, ० = ऋ० ६, ७, २४, ४ ।

॥ “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-नै० ।

§ नि० दै० १, २१—२३ खण्डाद्रव्याः ।

॥ ‘तन्यतुं विलीर्णम्’-इति वि० । “तनोतेर्धतुच् तन्यतुर्वायुः रात्रिश्च (उ० ४, २)’-इति सि० कौ० ।

॥ ऋ०, उ०-व्या० वि० च ।

अथ दशमी ।

२ ३ १ २   ३ १२   १२ ३ १२   २ २ ३ २
परिप्रासिष्यदत्कावि.सिन्धोहर्मावधिश्रितः ।

१   २   १
वार३च्चा२ईया । मदायवर्हणागिरा । ओवा२३च्चा
१   २   १
२३च्चा२ईया । मधोअर्षन्तिधारयाओवा२३च्चा
१   २   ५ २ २   ३   ५
२ईया२ । वार३४चौचोवा । ऊ२३४पा ॥ १७ ॥

३   २ ४   २ ४ ५
(निक्कीडम् ॥) पाऽपुरी । खाना३सा३इन्द्रवाः ।
१ ५ २   १ ५ २   १   १ २
मदायवर्हणागिरा । मधो२३अर्षा । ऊर्मि२रिवा२ ।
५ २   २ २ १ १   १ ५ ५   ४
ईया । तिधारया । चौ३च्चा । चौ५इ । डा ॥ १८ ॥
॥ १९ ॥

द्वयोः काश्यपोऽसितऋषिः* । “खानासः” सुवानाः अभि-
पूयमाणाः “इन्द्रवः” द्यौस्ताः । “वर्हणा” महत्या† “गिरा”
स्तुतिरूपया वाचा “मधो” इति विभक्तिव्यत्ययः(३, १, ८५) ।
मधवो मदकराः सोमाः “धारया” सह देवानां “मदाय” तदर्थं
“पर्यर्षन्ति”‡ दशापवित्रादधः चरन्तीत्यर्थः ॥

“मधो”—“सुता” इति साम्प्रतः पाठौ ॥ ८ ॥ १९

* “देवलो वा”-इति ऋषि-नैगेयः ।

† ‘वर्हणा परिवेष्टनेनेति वि० ।

‡ ‘ऋषगती (तु० प०)’-इत्यस्य रूपम् । अरुपति, अरुपति-इति च गतिकर्मस्य
नि० २, १४ ।

२ १२ २२ ३ १ २

कारु*विभ्रत्पुरुस्पृहम् ॥ १० ॥ २०†

॥ इति पञ्चम-दशति ॥

॥ इति पञ्चमः प्रपाठकः ॥

५ २

२ १

१ २

(औशनम् ॥) परिप्रासि । ध्यदत्कावीरः । सिन्धो

२२

७

१२

१

३

५२ २

रुर्मावाधिश्रिताः । कारु२३म् । वारदभ्रा२३४ औहो

२ १ ३ १ १ १ १

वा । पुरुस्पृहार३४५म् ॥ १८ ॥ २०

“परि प्रासिष्यदत्” परिस्यन्दते “कविः” मेधावी “सिन्धोरु-
र्मावधिश्रितः” आश्रितः सन् “पुरुस्पृहं” बहुभिः स्पृहणीयं
“कारु” स्तोतारं‡ “विभ्रत्” धारयन् सोमः परिस्यन्तते-इति
सम्बन्धः ॥

“कारु” — “कारम्”-इति पाठौ ॥ १० ॥ २०

इति श्रीसायणाचार्य-विरचिते सामवेदार्थप्रकाशे छन्दोव्याख्याने
पञ्चमस्याध्यायस्य द्वितीयः खण्डः ॥ १ ॥

* “कारं”-इति ऋ० ।

† ऋ० ६, ८, ३, १ ।

‡ “कारुः”-इति स्तोतृनामसु तृतीयं नैषष्टकम् (३, १६) ।

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ ३ ३ ३ २ ३ १ २
पुनानोऽक्रमीदभिविश्वाभृधोविचर्षणिः ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २
शुम्भन्तिविप्रन्धीतिभिः ॥ २ ॥ २२ *

५ २ २ २ ३ ५ १
(वैरूपम् ॥) पुनानोऽक्रा । क्रामीदार३४भी । वि-

३ ५ २ ३ ५ १ ३ ५
श्वारमार३४ङ्घीः । वीचर्षार३४णीः । शुभारतार३४इवी ।

१ २ ५ २ ३ ५
प्रारघार३४औहोवा । तीर३४भीः ॥ २३ ॥ २२

अमहीर्युऋषिः† । “सुजातं” सम्यक् प्रादुर्भूतम् “अप्त”
वसतीवरीभिः प्रेरितं‡ “भङ्ग” शत्रूणाभञ्जकं॥ “गोभिः”
गोर्विकारैः पयोभिः “परिष्कृतम्” अलङ्कृतम् संस्कृतम् । “इन्द्र”
सोमं “देवाः” इन्द्रादयः उपायासिषुः “उपगच्छन्ति ॥ १ ॥ २१

§ “विचर्षणिः” द्रष्टा॥ “पुनानः” सोमः “विश्वाः” सर्वाः

* उ० ३, १, १२, १ = ऋ० ६, ८, ३०, १ = ऊ० २, २, १२; — २३, २, ११ — १२ — १३ ।

† “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-नैगेयः ।

‡ ‘अप्सु भवतीति अप्सुरम्’-इति वि० ।

॥ ‘भङ्ग’ भज्यते प्रावभिः’-इति वि० ।

§ नेष्ट सायणीयर्षिसंवादी दृश्यते, तदिह च मूलं लेखकप्रसादमित्यनुमीयते,
“वृद्धमतिः आङ्गिरसः”-इति तु ऋषि नै० ।

॥ “विचर्षणिः”-इति पश्यतिकर्मसु षष्ठं नैघण्टुकम् (३, ११) । ‘विचर्षणिः
विविधं पश्यन्ति सर्वे वा पश्यन्ति’-इति वि० ।

अथ तृतीया ।

२ २ २ १ २ ३ २३ २ १ २ ३ १ २ २२
आविशङ्कलशुसुतोविश्वाअर्पन्नभिप्रियः* ।

३ १ २
इन्द्रिन्द्रायधीयते† ॥ ३ ॥ २३‡

(औशने द्वे ॥) ^{५२} ^२ ^५ ^१
आविशङ्कालाईशुसुताः । वाइ-
^{२२ १ २} ^१ ^२ ^५ ^२ ^{१ २} ^२
आअर्पन् । अभाइआयाइः । ओइचाइ । ओवा । ओ
^{३ १} ^१ ^{१ ३} ^{५२ २} ^{२२}
२३४चाइ । इन्दु२३ः । आ२इन्द्रा२३४ओचोवा । यधी
^{३ १ १ १ १}
यते२३४५ ॥ २४ ॥

“मृधः”॥ शत्रुसेनाः “अभ्यक्रमीत्” अभिक्रामति § । “विप्रं”
मेधाविनं तं ॥ सीमं “धीतिभिः”** शुचिभिर्वा “शुभन्ति”††
अलं कुर्वन्ति ॥ २ ॥ २२

* “सृष्टः,”-इति, † “शूरोनगोषुतिष्ठति”-इति च ऋ ।

‡ ऋ० ७, १, १७, ४ ।

॥ “मृधः”-इति सङ्ग्राम-नामसु विंशं नैघण्टुकम् । ‘मृधः—सङ्ग्रामान् जेतुम्’-
इति च वि० ।

§ सार्वकालिकोलुङ् (३, ४, ६) ।

॥ “विप्रः”-इति मेधाविनामसु प्रथमं नैघण्टुकम् (२, १५) ।

** “धीतयः”-इति अङ्गुलिनामसु सप्तमं नैघण्टुकम् (२, ५) । ‘धीतिभिः-
कर्मभिर्बुद्धिभिर्वा’-इति वि० । वस्तुतोधीतिशब्दो वक्तव्यः ।

†† ‘शुभ शोभायाम् (भा० प०)’-इत्यस्य रूपम् । ‘शुभन्ति शोभन्ते अलङ्कुर्वन्ति’
-इति च वि० ।

अथ चतुर्थी ।

१२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
असर्जिरथ्योयथा*पवित्रे चम्बोःसुतः ।

१२ ३ १ २
कार्शन्वाजीन्यक्रमीत् ॥ ४ ॥ २४†

४ २ ४ ५ ३ २ ४ ५ १ २
आविशन्कलशम् । सुता३ः । वाइश्वाः । अर्षन् ।

१ २ ३ २ ५ १ २ २
अभाइआया । औहौहो२३४वा । औहौहो१३ । इ-

२ १ २ १ २ ५ २ ३
न्दूरा१इन्द्रा२ । य । धीया२तार२३४औहोवा । ऊ-

५
२३४पा ॥ २५ ॥ २३

‡“सुतः” अभिषुतः “सोमः” “कलशं” द्रोणम् “आ विशन्”
“विश्वाः” सर्वाः “अियः” सम्पदः “अभ्यर्षन्” ॥ अभितो गमयन्
“इन्द्रः” दीप्तः सोमः § “इन्द्राय” इन्द्रार्थं “धीयते” दशापवित्रे
अध्वर्युभिर्निधीयते ॥ ॥ ३ ॥ २३

* “यथा”-इति ऋ० ।

† ऋ० ६, ८, २९, १ ।

‡ इहापि सायणीयर्षिसंवादोनास्ति । ‘असितः काश्यपः’-इति ऋषि-नैगेयः ।

॥ “अरुषति”-इति गतिकर्मसु पठ्यते, तस्यैव रूपमिदम् (नै० २, १४) ।

§ योगार्थं दीप्तः स इह विशेषणम्, रुढार्थः सोमः स एव विशेष्यं पदम् ।

॥ “अभिसृष्टः”-इत्येव विवरण-सम्मतः पाठः, अतएवोक्तम्,—‘अर्षन् चरति, अभि-
सृष्टः सृष्टणीयाः’-इति ॥

अथ पञ्चमी ।

२७ ३ १ २१ ३ २ ३ २ ३ १ २

प्रयद्गावो*नभूण्यस्त्वेषाअयासोअक्रमुः† ।

१ २ ३ २७ ३ २ २

घृन्तःकृष्णामपत्वचम् ॥ ५ ॥ २५ †

(सोमसाम ॥) असर्जिरा । थि । योयारश्था । प-

१ २२ १ ० ३ ५ २२ १ २ १
वित्रे । चा । सुवोरःसूरश्छताः । कार्ष्णान्वारश्जी । नि-२ १ ४ ५ ४
यक्रमाइत् । औरश्छोवा । होप्इ । डा ॥ २६ ॥ २४

प्रभूवसुर्ऋषिः‡ । “रथ्योयथा” रथसम्बन्धी अश्व इव स
यथा विसृज्यते यज्ञे तद्वत् “चम्बोः” अधिषवण-फलकयोः “सुतः”
अभिषुतः सोमः “असर्जि” “पवित्रे” सृष्टोऽभूत् । तथाभूतो
“वाजी” वेगवान् ॥ सोमः “कार्ष्णन्” § कार्ष्णि युद्धे इतरे-
तराकर्षणात् । अत्र देवानामाकर्षणवति यज्ञाख्येसङ्ग्रामे “न्य-
क्रमीत्” नितरां क्रामति ॥ ४ ॥ २४

* “प्रमेगावी” इति ऋ० ।

† उ० ३, १, ३, १ = ऋ० ६, ८, ३१, १ ।

‡ “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-नैगेयः ।

॥ ‘वाजी अन्नवान्’-इति वि० ।

§ “कार्ष्णन्”-इति सुब्लुकि रूपम् (७, १, ३८) । युद्धार्थे प्रवृत्तिनिमित्तमाह—
‘इतरेतराकर्षणादिति । यज्ञवाचित्वेऽपि तदेव प्रवृत्ति निमित्तमिति दर्शयन् दृष्टान्त-
विधिं सङ्गमयति अतएत्यादिना ।

(काष्णे द्व ॥) प्रयद्वाउ । गावोनाभूणां^{४ ५ २२२ १ २}श्या^{२२२}२३४ः ।

^{२२२ १ २२ २}त्विषाः । ^{१ २}आयारसो^{२ १ २}अक्रमुः । ^{१ २}घ्नन्ताः^{२ १ २}कार^{२ १ २}३ष्णामि^{२ १ २} । अ

^{१ २ २ १ २ ५ २ २ २ ५}पात्वचम् । औ^{२ १ २}हो^{२ १ २}र^{२ १ २}ह^{२ १ २}ार^{२ १ २}३४ औ^{२ १ २}हो^{२ १ २}वा । ऊ^{२ १ २}र^{२ १ २}३४पा ॥ २७ ॥

^{२ १ २ ४ २ ५ २ २ २ २ १ ०}प्रयद्वा^{२ १ २}वेन^{२ १ २}भूण्याः । त्वा^{२ १ २}इषा^{२ १ २}अया । सो^{२ १ २}अक्रमू^{२ १ २}२३ः ।

^{१ २ ५ १ २ ५ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}घ्नार^{२ १ २}३४न्तो^{२ १ २}ह^{२ १ २}ा^{२ १ २}इ । कार^{२ १ २}ष्णां^{२ १ २}२३४ औ^{२ १ २}हो^{२ १ २}वा । अप^{२ १ २}त्वचा^{२ १ २}र^{२ १ २}३४

पूम ॥ २८ ॥ २५

मेध्यातिथिर्ऋषिः* । “यत्” ये “भूणयः†” क्षिप्राः “त्वेषाः‡” दीप्ताः ‡ “अयासः” अयाः गमनकुशलाः “क्षणां” ॥ “त्वम्” “अप घ्नन्तः” अभिषवेण निरस्यन्तः [त्वच्चिः सम्बरणकर्मा § (तु०प०) । इदृग्भूताः सोमाः “प्राक्रमुः” यज्ञं प्रवर्त्तयन्ति । तत्र दृष्टान्तः—“गावोन” उदकानीव ॥ तानि यथा क्षिप्रमधः पतन्ति तद्वत् । गावएव वा उपमीयते ता यथा स्वगोष्ठमाशु

* “काण्डः”—इति ऋषि० नै० ।

† ‘भूणयः भरणशीलाः’—इति वि० । भूणयः-भ्रमणशीलाः, भरणशीलाश्चान्यत्र (प्र० ६१० ५० ८०) ;

‡ ‘त्वेषदीप्तो (भ्वा० उभ०)’—इत्यस्य रूपम् । ‘दीप्ता-महान्तः’—इति वि० ।

॥ क्षणां रात्रिं क्षणारूपाम्, अपत्वचं अपर्णां रात्रेः क्षणांश्च—इति वि० ।

§ सम्बरणमाच्छादनम् ।

॥ गोशब्दो वच्यः परमुदकार्थो न नैघण्टुकः ।

अथ षष्ठी ।

४ १ २ २ १ २ २ १ २ २ २
अपघ्नन्पवसेमृधःक्रतुवित्सोममत्सरः ।

३ १ २ २ ३ १ २
नुदस्वाद्वयुंजनम् ॥ ॥ २६ #

५ ४ २ ५ १ २
(वैश्वदेवम् ॥) अपघ्नौ । होइपावा । साइमाशर्द्धा

१ २ २ १ २ १ १
२ः । क्रतुवित्सो । ममात्साशराः । नुदा२३ । स्वा-

३ ४ २ २ १ १ १ १
२दा२३४ औहोवा । वयुंजना२३४५म् ॥ २८ ॥ २६

गच्छन्ति[†] तद्वत् । अथवा गावः स्तुतिवाचः[‡] ता यथा स्तुत्यं
प्रति क्षिप्रं प्राप्नुवन्ति, तद्वत् यज्ञं प्रवर्त्तयन्ति[¶] तान् स्तुवे—इति
शेषः ॥

“यत्”—“ये” इति साम्नऋचः पाठौ ॥ ५ ॥ २५

अस्याः परस्याश्च निध्विर्ऋषिः[§] । हे “सोमः !” “मत्सरः”
मदकरः ॥ यः त्वं “मृधः” हिंसकान् शत्रून्^{**} “अप घ्नन्” मारयन्

* उ० ५, १, १५. २ = ऋ० ७, १, २४, ४ = ऊ० ४, २, १७ — १८ — १९ —
२० ; — १७, १, १ ; — ऊ० १, २, २ ।

† अरुणो गाव उषसां वाहनभूताः (१, १५ नै०) ।

‡ निधण्डु-प्रथमैकादशं द्रष्टव्यम् ।

¶ ‘गावः रश्मवः’-इति वि० । ‘गावः’-इति रस्मिनामसु तृतीयं नैघण्टुकम् (१, ५) ।

§ “काश्यपः”-इति ऋषि-नैगेयः ।

॥ ‘मदनीयोभक्षणीयश्च’-इति वि० ।

** ‘मृधः सङ्क्रामान् प्रायानश्च’-इति वि० ।

७ख,

अथ सप्तमी ।

१ २ ३ १ २ २ २ ३ २ ३ १ २

अयापवस्वधारयाययाह्यमरोचयः ।

३ १२ २२ ३ २

हिन्वानोमानुषीरपः ॥ ७ ॥ २७*

५२ २

२

२

(वैश्वदेवह्यसाम ॥) एअयापवा । स्वधा २ । र

१

२

५

१ २ २

१ २

या ३ १ उवा २ ३ । ऊ ३ ४ पा । ययाह्यमरो २ । चया ३ १

२

५

१ २ २ २

१

आवा २ ३ । ऊ ३ ४ पा । हिन्वानोमानुषा २ २ इहो ३ । आ-

२

२

५

पआ ३ १ उवा २ ३ । ऊ ३ २ ३ ४ पा ॥ ३० ॥ २७

“क्रतुवित्” अस्मभ्यं प्रज्ञां प्रयच्छन् † “पवसे” क्षरसि स त्वं
 “अदेवयुं” अदेवकामं जनं ‡ राक्षसवर्गं “नुदस्व” प्रेरय ॥ ६ ॥ २६

हे सोम ! “मानुषीः” मनुष्याणां हितानि ¶ “अपः” उद-
 कानि “हिन्वानः” प्रेरयन् § त्वं “यया” धारया “सूर्यम्”

* उ० ५, १, ८, १=ऋ० ७, ३१, २ ।

† ‘क्रतुवित् कर्मवित्’-इति वि० ।

‡ यो देवान् यष्टुं न कामयते इत्यर्थः ।

¶ ‘मनुष्याणां भवाः’-इति वि० ।

§ हिन्वान इति ‘हिवि प्रीणने (स्वा० प्र०)’-इत्यस्य रूपम् । ‘हिन्वानः सेवमान-
 -इति वि० ।

अथाष्टमी ।

१ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ २ ३ १ १
सपवस्वयआविथेन्द्रं वृत्राय हन्तवे ।

१ १ २ १ २ ३ २
ववृवांस्समहोरपः ॥ ८ ॥ २८ †

(वार्चमम् ॥) स हो ३४३इ । पवस्व । य आ ३

१ २ १ २ १ २ ३ ५ १ २ ४ ५
विथा । इन्द्रं वृत्रा ३ । या हन्ता २३४वे । ओवा ३ओवा ।

२ १ २ १ २ २ १ २ ४ ५ ४
ववृवा २३५साम् । माहोरपा । औहोवा । हो ५इ ।

डा ॥ ३१ ॥ २८

“रोचयः” प्रकाशयः । तथा “अथा” अनया धारया “पवस्व”
क्षर ॥ ७ ॥ २७

अमहोयुक्कृषिः‡ । हे सोम ! यस्त्वं “महोः” महतीः
“अपः” महान्त्युदकानि “ववृवांसं” निरुन्धानं॥ “वृत्राय”
वृत्रं§ “हन्तवे”॥ हन्तुं “इन्द्रम्” “आविथ” अरक्षः** ‘स’
त्वं “पवस्व” धारया क्षर । सोमं पीत्वा मत्तः सन्निद्रो महान्त्यु-
दकानिरुन्धानं वृत्रं जघानेत्यर्थः ॥ ८ ॥ २८

* “ववृवांसं”-इति सर्वव्याख्यातृ-सम्मतः पाठो गानग्रन्थसम्मतश्च ।

† ऋ० ७, १, २२, २ ।

‡ “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-नैगेयः ।

॥ ‘ववृवांसं’ चरणस्वभावम्-इति वि० ।

§ ‘वृत्राय मेघाय’ इति वि० ।

॥ “तुमर्थे सेसेन् (३, ४, ६)”-इत्यादिना सिद्धम् ।

** ‘आविथ अवेक्षार्पणार्थस्य, तर्पयसि’-इति वि० ।

अथ नवमी ।

३ २ ३ १२ २२ ३ १ २ ३ २ ३ २
अयावीतीपरिस्रवयस्तइन्द्रोमदेषा ।

३ १ २ ३ १ २२
अवाहन्नवतीर्नव ॥ ८ ॥ २८*

५ २ २ २२ १
(सोमसामानि त्रीणि ॥) अयावीती । पारिस्रवा ।

१ १ २२ १ १ २ २ २ १
यस्तइन्दाउ । मादाइषुवा । अवाहाइन्नाइ । वती२३
५ ४ ५
४वा । नापुवोइहाइ ॥ ३२ ॥

२ १२ २ २ २२ १ २ २२ २ २ २ २
अयावीता । औहोवा । औहोइ४इ । औ । हो२ ।

२ ५ २ २ १ २ १ २ २ २ २ २
वार३४ । औहोवा । परिस्रव । यस्तइन्दा । औहो

१ ३२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
वा । औहोइ४इ । औ । हो२ । वार३४ । औहोवा ।

१ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
मदेइषुवा । अवाहन्ना । औहोवा । औहोइ४इ ।

२ २ १ ३ ५ २ २ २ २ २ २ २
औ । हो२ । वार३४ । औहोवा । वतीर्नवार३४पू ॥ ३३ ॥

४ ३ २ ४ २ ४ ५ १ २ २ १
अयाऽपुवी । ताइपाइरिस्रवा । यास्तइन्दो । मदा

अथ दशमी ।

१ २ ३ १२ २२ ३२ ३१ २ ३ १ २

परिद्युक्षं सनद्रयिम्भरद्वाजं नो अन्धसा ।

२ १ २ २ ३ २ १ २ ४ ५
 इषूश्वा२ । अवाहाश्ना । वतीर्नवा । औश्चोवा ।

४
 होपुइ । डा ॥ ३४ ॥ २८

अमहौयुक्तपिः* । हे “इन्द्र” सोम ! “अया” अनेन
 रसेन “वीती”† वीत्यै इन्द्रस्य भक्षणाय‡ “परिस्त्रव” परि-
 क्षर । कीदृशेन रसेनेत्यत आह “ते” तव “यः” रसः “मदेषु”
 सङ्ग्रामेषु॥ “नवतीर्नव” नवनवति-सङ्ख्याकाः§ शम्बरपुरीः॥
 “अवाहन” जघान (अमुं सोमरसं पीत्वा मत्तः सन्निद्रः
 उक्तसङ्ख्याकान् शम्बरपुरीजघानेति मत्वा रसो जघानेत्यु-
 पचारः ॥ ८ ॥ २८

* “आङ्गिरसः”-इति ऋषि-नैगेयः ।

† पा० ३, ३, ८६ । ७, १, ३८ ।

‡ “वीतिः कान्तिः, मार्गो वा तेन परि स्त्रव परिसमन्तात् स्त्रव’-इति वि० । इह
 नये कान्तिकर्मणोवेतेरिदं (नै० २, ६, ३) रूपमिष्टम् ।

॥ ‘मदेषु पुरतोव्यवस्थितेषु’-इति वि० ।

§ अष्टौशतानि दशोत्तराणि ।

॥ शम्बरइति निघण्टौ मेघनाभसु (१, १०)—उदकनाभसु (१, १२) बलनाभसु
 (२, ८) च दृश्यते । ऐतिहासिकसु शम्बरनाम दैत्यविशेषः, तद्वधोपाख्यानं भाग-
 वतादौ (१०, ५५) द्रष्टव्यम् ।

३ १ २ २ २ २ २

स्वानोऽर्षपवित्रा ॥ १० ॥ ३० *

॥ इति प्रथम-दशति ॥

(भारद्वाजम् ॥) परिद्यक्षाम् । ओइ । सनद्रायी

२म् । भरद्वाजा२म् । ओइ । नोऽन्धासा२३४ । स्वा

२ नो३४अर्षा३ । पवोवा । त्रापुयोईहाइ ॥ ३५ ॥ ३०

॥ इति ग्रामे गेये त्रयोदशः-प्रपाठकः ॥

उवथ्यऋषिः† । “द्यक्ष” दीप्तः‡ “सनत्” दीयमानं॥
 सैन्यं वा “रयिम्” धनं यस्य तादृशं “वाजं” बलं “अन्धासा”§
 अन्नेन सह सोमः “नः” अस्माकं॥ “परिभरत्” परतोहरतु
 प्रयच्छत्वित्यर्थः । अथ प्रत्यक्षस्तुतिः--हे सोम ! “स्वानः”
 सुवानोऽभिषूयमाणस्त्वम् “पवित्रे” “अर्षे” आभिमुख्येन-क्षर ।

“द्यक्षः सनद्रयि”-“द्यक्षः सनद्रयि”-इति, “स्वानः”-“सु-
 वानः”-इति च साम्नऋचः पाठौ ॥ १० ॥ ३०

इति श्रीसायणाचार्य-विरचिते सामवेदार्थप्रकाशे छन्दोव्याख्याने

पञ्चमस्याध्यायस्य तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

* ऋ० ७, १, ८, १ ।

¶ ‘सनत् चिरन्तनम्’-इति वि० ।

† “आङ्गिरसः”-इति ऋषि नै० ।

§ ‘अन्धासा तर्पितः’-इति वि० ।

‡ “द्युतौ क्षियन्तइति द्युक्षम्”-इति वि० । ॥ “नः अस्मान् प्रति”-इति वि० ।

अथ चतुर्थे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ २ ३ २
अचिक्रदद्, षा^१र्हार^२र्महान्मित्रे^३नदर्श^४तः ।

१ २ २ २
सं^१सूर्य^२णदिद्युते ॥ १ ॥ ३१

ओम् ॥ (वा^२र्षा^१हरम् ॥) अचिक्रदा^४श्त् । अचिक्रदा^४
पू^२दे । वृषा^२हरा^१श्इ । वा^१र्षा^२हरा^४श्इ । वृषा^४हरा^२पू^२ए ।
म^२हान्मित्रा^१श्ः । मा^१हान्मित्रा^२पू^४ए । म^४हान्मित्रा^२पू^२ए । नद-
र्श^१ता^२श्ः । ना^४दर्श^२ता^४श्ः । नद^२र्श^२ता^२पू^२ए । स^२ं^२सूरिया^२श्इ ।
सा^१ं^२सूरिया^४श्इ । स^४ं^२सूरिया^२पू^२ए । णा^२दिद्युता^१श्इ । णा^१दि-
द्युता^२श्इ । णदा^४पू^२इद्यता^२उ । वा ॥ १ ॥ ३१

मेध्यातिथिर्ऋषिः* । “वृषा” कामानां वर्षकः “हरिः” हरित-
वर्णः “महान्” पूज्यः “मित्रेन” यथा सखा तद्वत् । “दर्शतः”
दर्शनीयोयः सोमः “अचिक्रदत्” शब्दङ्करोति सोयं सोमः
“सूर्येण” सह “दिद्युते” दिवि प्रकाशते ॥ [“दिद्युते”-“रोचते”
-इति साम्नऋचः पाठौ ॥ १ ॥ ३१

* उ० ४, १, ३, ८ = ऋ० ६, ७, १८, १ ।

† “काण्वः”-इति ऋषि-नै० ।

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 आतेदक्षमये।भुववक्लिमद्यावृणीमहे ।

३ १ २ ३ १ २
 पान्तमापुरुस्पृहम् ॥ २ ॥ ३२*

(वाषाणि त्रीणि ॥) आतेदक्षाम् । मयीभूवाम् ।

१ २ १ ७ २ ५ १ २ ५ २
 वक्लिम । द्या । वृणीरमार३४ हाइ । पान्तमा३ । ई३या ।

१ १ ३ ५ २ ५
 पुरु२३ । स्पृरहार३४ औहोवा । ऊ३२३४पा ॥ २ ॥

२ ३ ५ २ ३ ५ २ ४
 आतेदार३४क्षाम् । मायीभूर३४वाम् । वक्लि-

३२ ४ ५ २ ५ १ २ २ ५ २
 मद्यावृणी । महीर३४ हाइ । पान्ता३मा३ । ई३या३ ।

१ २ ५ २ ३ ५
 पूरु२३४ औहोवा । स्पृ२३४हाम् ॥ ३ ॥

३२ ४ ३ ४ ५ ३ ५ ३ ४ ३२ ४ ५ २
 आतेदक्षमयः । भुवीर३४हाइ । वक्लिमद्यावृणी ।

३ ५ १ २ १ २ १
 महीर४४हाइ । पान्ता१मा२ । पूरुस्पृहम् । इडा२३

२ १
 भा३४३ । ओर३४पुइ । डा ॥ ४ ॥ ३२

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २   ३ १ २   २ २ ३ २ ३ १ २
अध्वर्योऽद्रिभिः सुतं सोमस्य विचेन्नानय

३ १ २   ३ १ २
पुनाहीन्द्राय पातवे ॥ ३ ॥ ३३*

२ १   ५   २ १   = २
(वैरूपे द्वे ॥) अध्वर्योऽ२३४आ । द्रिभाइः त्व३ता

१ २   ३   ५   १ २   १
३म् । सोमारम्यार३४वो । चाआ१नाया२ । पुना-

२ २   ५ २ २   २ २ १ २   २ १ १ १ १
२३ । हीन्द्रा३४औहीवा । यपातवे२३४५ ॥ ५ ॥

४ ५ २   ४   ५   २ १   ५ २ २
अध्वर्यो । होअद्री । भिः सुतम् । औ३हो३वा३ ।

भृगुर्ऋषिः । हे सोम ! यष्टारो वयं “तं” तव स्वभूतं
“दत्तं” बलम् “अद्य” अस्मिन्त्यागदिने “आ” आभिमुख्येन
“वृणोमहे” सम्भजामहे । कीदृशम् ? “मयोभुवं” सुखस्य भाव-
यितारं “वक्त्रि” धनादीनां प्रापकम् । “पान्तं” शत्रुभ्योरक्षकम् ।
“पुरुस्पृहं” बहुभिः स्पृहणीयं काम्यमानम्बलमिति ॥ २ ॥ ३२

* उ० ५, १, ११, १ = ऋ० ७, १, ८, १ = जहे ४, १, २० ; —४, २, १—२—
३—४—५—६ ; —१६, २, १२—१४ ।

† ‘वारुणिः—भार्गवो वा जमदग्निः’—इति ऋषि-नै० ।

‡ ‘वहेयागिकार्यवेहेष्टः’ (भू० उ०) ।

अथचतुर्थी ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २
 तरत्समन्दीधावतिधारासुतस्यान्धसः ।

२ २ ३ १ २
 तरत्समन्दीधावति ॥ ४ ॥ ३४*

१ २ ३ ५ १ २ १ १
 सीमारम्पा२३४वी । ओवाआशनाया२ । पुना२३ । चार३
 ३ ५ २ २ १ २ ३ १ १ १ १
 न्द्रा२३४ओहोवा । यपातवे२३४५ ॥ ६ ॥ ३३

५ २ १ २ १ २
 (तरन्तः ॥) तरत्समा । दीधावा१तार३३ । धारा-
 ३ ५ २ १ १ ३ ५ २ २ १
 रसू२३४ता । स्यआ२३१धा२सार३४ओहोवा । तरत्सम
 २ २ २ २ १ १ १ १
 न्दीधावती२३४५ ॥ ७ ॥ ३४

उचथ्यऋषिः† । हे “अध्वर्यो !” “अद्विभिः” ग्रावभिः
 “सुतम्” अभिषुतं सोमं “पवित्रे” “आनय” प्रापय । एतदेव
 दर्शयति—“इन्द्राय” इन्द्रस्य “पातवे” पानाय “पुनाहि” पुनीहि
 पावयः‡ ॥

“पुनाहि”-“पुनीहि”-इति, “आनय”-“आसृजे”-इति च
 साम्नऋचः पाठः ॥ ३ ॥ ३३

* उ० ४, १. ५, १ = ऋ० ७, १, १५, १ = चार० १, २, १४ ।

† “आद्विरसः”-इति ऋषि-नै० ।

‡ ‘पूतं कुर्व’-इति स्पष्टं विवरणे ।

अवत्सारऋषिः* । “मन्दौ” देवानां हर्षकः स सोमः
 “तरत्” स्तोत्रं पाप्मनः सकाशात् तारयन् “धावति”
 द्रोणकलशङ्कच्छति† । धावतीति पुनरपि तदेवाहान्त्यन्वा
 दरार्थं तरत्सन्दौधावतीति । यद्वा । अस्य ऋचोयास्केनोक्तार्थाः
 द्रष्टव्यः । तद्यथा—“तरति स पापं सर्वं मन्दौ यः स्तौति धावति
 गच्छत्यूर्ध्वं गतिन्धारा सुतस्यान्वसोधाराभिषुतस्य मन्त्रपूतस्य
 वाचा स्तुतस्येति (नि० प० १३, ६)” ॥ ४ ॥ ३४

* “काश्यपः”—इति ऋषि-नैगेयः ।

† अत्रेदं विवरणम्—“तरत् । विनियोगोऽस्य षष्ठेऽङ्गनि । चतुर्होत्रोभवति प्रति-
 ष्ठाये । प्रतिष्ठायै यजमानाय ध्वसौ वै पुरुषन्तो तरन्तध्वसाववेक्ष्य स्त्रियः पुरुषन्त्यो बद्ध
 सन्मजन्त्यो बद्ध पुरुषन्तरत्-पुरुमीढाभ्यान्टषीभ्या वैददन्विभ्या सहस्राणि अदिन्सताम्
 दातुमिच्छन्ताम् तौ पुरुमीढे ईक्षेता मनसां ग्राह्यमग्राह्यमिति । कथं केन प्रकारेण
 नो आवामिदम् । आत्तम् अप्रतीगृहीतं स्यादिति । तौ प्रत्येतां चतुर्होत्रप्रत्यर्थ-
 ध्वसयोः । पुरुषन्त्योरमन्त्योः आदशहे सहस्राणि आत्तवन्तौ तरत् तरन् प्रतिप्रह-
 दोषतः मन्दौ सोमः धावति शोधयति । तर्जोवैद्यतयो आत्तं गृहीतम् अप्रति-
 गृहीतं भवति अन्यत्रापि आत्तं अस्य अप्रतिगृहीतं भवति गृहीतमपि यः । एवं
 विजानाति विनाशं सो भवति । तरन्त-पुरुमीढौ उभयस्यात्रायस्यावरुध्यौ । मनु-
 ष्यस्य च दैवस्य च अवरोधनार्थं तथाच गौतमः—“अप्रतिग्राह्यं प्रतिजिघृक्षन्
 प्रतिगृह्य वा चतुर्होत्रं तस्मिन्मन्दौत्यप्सु जपेत् ॥ तरत् सः मन्दौ सोमः धावति
 शोधेति । गच्छति वा शोधयति वा शोधयति वा पाप । न केवलं सोमः धारा
 अपि सुतस्य अन्वसः अन्नस्य सोमलक्षणस्यातरत् । तरति स पापं यस्य मन्दौ
 धावति शोधयति उखा मध्यमिका वाक् धारा वा वेद विजानाति । वसुनां
 मर्त्यस्य देवो अवसः एवंगुणविशिष्टा धारा । ध्वसयोरिति व्याख्याता । आधयोः
 पुरुषन्त्योः तैश्च तृशक्तानि धनानां सहस्राणि च आदशहे—तरत्समन्दौ-
 धावति ॥”—इति ।

अथ पञ्चमी ।

^{१ २} आपवस्वसहस्त्रिणं ^{३ १ २} रयिं ^{४ १ २} सोमसुवीर्यम् ।

^{२ १ २} अस्मेश्वा ^{१ २} सिधारय ॥ ५ ॥ ३५ *

^{५ २} (सोमसाम ॥) ^१ आपवस्वा । सहस्त्रिणम् । ऊवाइ ।

^१ ऊवारइहो । ^{२ १ २} रयिं सोमा । ^{२ २ १} सुवीरियाम् । ऊवाइ ।

^१ ऊवारइहोइ । ^{२ २ १} अस्मेश्वा । ^{२ २ १} सिधारया । ऊवाइ । ऊवा

^१ रइहोइ । ^{२ ५ २ २} वारइअहोवा । ^{३ ५} ऊरइपा ॥ ८ ॥ ३५

निध्रविऋषिः† । हे “सोम !” त्वं “सहस्त्रिणं” बहु-
सङ्ख्याकं “सुवीर्यं” शोभन-सामर्थ्योपेतं “रयिं” धनं “आ पवस्व”
आभिमुख्येन चर । अपिच “अस्मे”‡ अस्मासु “अवांसि”
जानानि “धारय” स्थापय ॥ ५ ॥ ३५

* ऋ० ७, १, ३०, १ ।

† “काश्यपः”-इति ऋषि-नै० ।

‡ अस्मे इति, अस्मादः साप्तविभक्तिकमेव रूपं भवति । तत्र सुपामित्यादि (७, १
३९) शेङ्कन्दसीति च (६, १, ७०) सूत्रं स्मर्तव्यम् । तत्पक्षेव अयते बह्वृचि ।
तदुपस्था—“अस्मे ते बन्धुः (१, २, १५, ७)”-इत्यत्र वयमित्यर्थः । “अस्मे यातं नासत्याः
सजोषाः (३, ३, १, १९)”-इत्यत्र अस्मानित्यर्थः । “अस्मे समानेभिर्दृषभ पौ-
स्येभः (३, ३, ७, १०)”-इत्यत्र अस्माभिरित्यर्थः । “अस्मे प्रयन्विमघवन्नृजीषिन्

अथषष्ठौ ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २

अनुप्रत्नासआयवःपदन्नवीयोअक्रमुः ।

४ १ २ ३ १ २

रुचेजनन्तसूर्यम् ॥ ६ ॥ ३६ *

५ २ २ ५

२१

(सूर्यसाम ॥) अनुप्रत्नासआयाईवाः । पदन्न

२ २ ७ २ २ १ २
वीयो अक्रमुः । रुचाइजना । ताइसू । ऊम्मायेइ ।

५

री२३४याम् ॥ ८ ॥ ३६

“प्रत्नासः” पुराणाः केचिद् “आयवः” गमनवन्तोऽश्वाः
 “नवीयः” नवतरं “पदं” “अन्वक्रमुः” अनुक्रमन्ते (रूपकव्यव-
 हारेण सोमाः स्तयन्ते) “रुचे” दीप्तौ तदर्थं “सूर्य” “जनन्त”
 जनयन्तिः ॥ ६ ॥ ३६

(६, ४, ४, १९)”—इत्यत्र अस्मभ्यमित्यर्थः । “अस्ते आराशिद् द्वेष्टः संतुतर्युयोतु
 (६, ६, १०, २)”—इत्यत्र अस्मदित्यर्थः । “ऊर्व इव पप्रथे कामो अस्ते (७, ३, १, १०)”—
 इत्यत्र अस्माकमित्यर्थः । “अस्ते धत्त वसवो वसूनि (७, ४, ८, ५)”—इत्यत्र अस्मास्मि-
 त्यर्थश्चेति ॥

* ऋ० ६, ८, १३, २ ।

† ऋषिः स एव ।

‡ अत्रेदं विवरणम्—“अनुप्रत्नासः पुरातनाः आयवः सनुषाः वसिष्ठादयः पदं
 पथते उत्पाद्यते संसाराद्यं नवीयो नवतरं अस्मिन् कल्पे अक्रमुः क्रमितवन्तः भवे-
 दीप्तायं जनन्त जनयन्त र्यम् ।” इति ॥

अथ सप्तमी ।

^{१ २} ^{३ १ २ ३} ^{१२} ^{२२} ^{३ १ २}
अर्षासोमद्युमत्तमोभिद्रोणानिरोरुवत् ।

^{३ २} ^{३ २ ३ २}
सीदन्योनौवनेष्वा ॥ ७ ॥ ३७*

(दाढेच्युतानि त्रीणि ॥) ^{२ १} अर्षा । ^{१ २} इहा । ^{१ २} सोम
^१ द्युमा^{२ १}रत्तमा । ^{२ २} इहा । ^{२ २} अभाइ । ^{२ २} इहा । ^१ द्रोणानिरोरु
^१ रुवा । ^{२ २} इहा । ^{२ २} सीदा । ^{२ २} इहा । ^१ योनौवना^{२ २}रइषुवा ।
^२ इहा^१ ॥ १० ॥

^४ ^५ ^{१२} ^२ ^२ ^१
अर्षाहाउ । सोमद्युमत्तमो । भिद्रोरणा । निरा
^२ ^२ ^१ ^{२ २} ^{१२} ^{२ २}
औइहा । रुवारइत् । सीदाउवा । योनौवाइने ।
^१ ^२ ^५
ऊम्मायेइ । षूइइवा ॥ ११ ॥

^{२ ४२ ५२} ^{३ २} ^{३ ४२ ५२} ^{१ २}
अर्षासोमद्युम । त्तमाः । अर्षासोमा । द्युमत्तमः ।
^{१ २ २ १} ^२ ^{१२} ^२ ^१ ^{२ २ १} ^२
अभिद्रोणा^{२ २}इहा । निरोरुवत् । साइदन्योनारइऊहाइ ।
^१ ^२ ^१
वनाइषूइइवाइइ । औ^२इइइइ । डा ॥ १२ ॥ ३७

* उ० २, २, ११, १ = ऋ० ७, २, ४, ४ = जहे ३, १, ३ — ४ ; — ७, २, १३ =
जह्ये १, १, ११ ; — १, २, १३ ; — २, १, ३ ।

अथाष्टमी ।

१ २   २ १   २ २ १ २   ३ २ २
 वृषासोमद्युमा^१ असिवृषादेववृषव्रतः ।

३ १ २
 वृषाधर्माणिदध्रिषे ॥ = ॥ ३८ *

(वृषकम् ॥)   ५ २ २   २   १
 वृषासोमा ।   द्युमा^२ २ / आसा

१   २   २   १ २ २   ५   १   २
 २३ । वृषादेवाश्चाश्नु । वार्षव्रा^३२४ताः । वृषाधर्मा

भृगुर्ऋषिः^४ । हे “सोम !” “द्युमत्तमः” अतिशयेन दीप्ति-
 मान् त्वं “द्रोणानि” (प्रयोगबाहुल्यापेक्षमेतद्वचनम्) द्रोण-
 कलशानभिलक्षीकृत्य “रोरुवत्” पुनः पुनर्भृशं वा शब्दं कुर्वन्
 “अर्ष” आगच्छतु दशाषवित्रमध्यान्निर्गतः सोमः अविच्छिन्न-
 धारया पतन् शब्दङ्करोति खलु । तत्र दृष्टान्तः—“वनेषु” वन-
 नीयेषु^५ यज्ञेषु वनसम्बन्धिषु यज्ञगृहेषु वा^६ “योनौ” स्थाने^७
 “आसीदन्” यद्वा । वनेषु योनौ भूमौ आसदन् पूर्व स्थितः
 सन् यज्ञगृहं अभ्यर्षयति सम्बन्धः ॥

“सीदन्योनौवनेष्वसीदन्”—“श्वेनोनयोनिमेतिसाम्नऋचः
 पाठौ ॥ ७ ॥ ३७

* उ० २, १, ३, १ = ऋ० ७, १, २८, १ ।

† “वारुणिः”—इति ऋषि-नैगेयः ।

‡ ‘वनं वणं सम्भक्तौ (भा० प्र०)’—इत्यस्येदं रूपमिष्टमित्यभिप्रायः ।

॥ ‘वनेषु उदकेषु’—इति वि० ।

§ “योनौ”—इति गृहनामसु चतुर्दशं नैषण्डकम् (३, ४) ।

अथ नवमी ।

४ १ २ २ १ २ ४ १ २ ३ १ २
 इषेपवस्वधारयामृज्यमानोमनीषिभिः ।

१ २ ३ १ २ २ २
 इन्द्रोरुचाभिगाइहि ॥ ८ ॥ ३८ *

३ । ईश्या । णाइदधिपे । इडार३भा३४३ । आर३
 ४पुइ । डा ॥ १३ ॥

(ऐषम् ॥) इषेपवा । स्वधारयौहोवाइहा३४ ।

५ २ २ १ २ २ २ १ २ ३ २ २ ३ ५ २
 औहोवा । मृज्यमानोमनीषिभिः । इन्द्रोरुचा । अभि

२ २ २ ५ २ १ २ २ २ १ १ १ १
 गौहोवाइहा३४ । औहोवा । उप । इहीर३४पू ॥ १४ ॥ ३९

कश्यपऋषिः† । से “सोम !” “वृषा” कामानां वर्षकस्त्वं
 “द्यमान्” दौप्तिमान् “असि” । अपिच हे “देव” द्योतमान
 सोम ! “वृषा” त्वं “वृषव्रतः”‡ वर्षणशीलकर्मासि । किञ्च
 हे सोम ! “वृषा” त्वं “धर्माणि” देवानां मनुष्याणां च हितानि
 कर्माणि॥ “दधिषे”-“दधिषे”-इति पाठौ ॥ ८ ॥ ३८

* उ० २. २, ४, १ = ऋ० ७, १, ३८, ३ ।

† “मारीचः”-इति ऋषि-नै० ।

‡ “व्रतम्”-इति कर्मनामसु सप्तमं नैघण्टुकम् (१, १) ।

॥ ‘धर्माणि धारणानि’-इति वि० ।

अथ दशमी ।

३ १ २   ३ १ २ ३ १ २   ३ २
मन्द्रयासोमधारयावृषापवस्वदवयुः ।

३ १ २   ३ २
अव्यावारेभिरस्मयुः ॥ १० ॥ ४०*

५   ६   १ १ ६   ६
(श्यावाश्वम् ॥) मन्द्रयासे । मधारया । वृषापा

२   १   २   १   १ १ २
स्वा । स्वदाइवारयूः । अव्यारयः । वाररायः ३४

५ १ २   २ १ २
ओहेवा । भिरस्मयुः ॥ १५ ॥ ४०

कश्यपऋषिः[†] । हे “इन्द्रो” सोम ! “मनीषिभिः” ऋत्वि-
ग्भिः[‡] “मृज्यमानः” शोधमानस्त्वं “इधे” अस्माकमन्नाय[॥]
“धारया” “पवस्व” क्षर “रुचा” रोचमानेनान्यसा[॥] “गाः”
पशून् “अभीहि” अभिगच्छ ॥ ८ ॥ इट्

असितऋषिः[॥] । हे “सोम !” “वृषा” कामानां वर्धिता
“देवयुः” देवकामः “अस्मयुः” अस्मत्कामश्च त्वं “अव्या” अवेः

* अ० ६, ७, २८, १ ।

† “मारीचः” इति ऋषि-नैजेयः ।

‡ “मनीषी” इति सेधाविनामसु एकादशं नैषष्टकम् (३, १५) । “मनस्य एषश्च
स्वीले” इति वि० ।

॥ “इधम्” इति अन्ननामसु चतुर्दशं नैषष्टकम् (२, ७) ।

॥ “रुचा दीपगा” इति वि० ।

॥ “काश्यपो दवल्लो वा” इति ऋषि-नैजेयः ।

अथैकादशी ।

३ १ ३ ५ १ २ ३ २ ३ ३ क २,
अयासोमसुकृत्ययामच्चांसनभ्यवर्द्धथाः ।

३ १२ २२
मन्दानइद् वषायसे ॥ ११ ॥ ४१*

५ ४ ३ ४ ५ २ २ २
(अयासोमीयम् ॥) अया३सो३मसुकृत्यया । मच्चां

० १ ३ ५ १ २ २ १ २ २
त्सन्ना । भ्यवारर्द्धा२३४थाः । मान्दानआये३त् । वृषा३

४
या५सा६पुईद् ॥ १६ ॥ ४१

“वारेभिः” बलैः कृते दशापवित्रे “मन्द्राय” मदकरया धारया
“पवस्व” क्षर ॥

“अव्यावारेभिः”-“अव्योवारिषु”-इति पाठौ ॥ १० ॥ ४०

कविः ऋषिः† । हे “सोम !” “अया” अनया “सुकृत्यया”
शोभनया अभिषवादि-लक्षणया क्रियया “मच्चान्” पूज्यमानः
“सन्” देवान् प्रति “अभ्यवर्द्धथाः” अभ्यवर्द्धयः । “मन्दानः इत्”
मोदमानः एव “वृषायसे” वृषवदाचरसि यथा मोदमानो
वृषभः शब्दं करोति तथाभिषववेलायां उपरवेषु शब्दं करोषी-
त्यर्थः ॥

“अभ्यवर्द्धथाः”-“अभ्यवर्द्धत”-इति, “वृषायसे”-“वृषायते”-
इति च पाठः ॥ ११ ॥ ४१

* ऋ० ७, १, ४, १ ।

† “भार्गवोऽयम्”-इति ऋषि-नैगेयः, “भारद्वाजः”-इति अनु० ।

अथ द्वादशी ।

^{३ १२ २२} ^{३ १२ २२} ^{३ १ २}
अयंविचर्षणिहितःपवमानःसचेतति ।

^३ ^{२२} ^{२२ ३२}
हिन्यानआप्यंवृहत् ॥ १२ ॥ ४२*

(आग्नेयम् ॥) ^२ ^{३२ ४२} ^५ ^२
ओ । होहोवाद्वाइ । अयंविचा ।

^{१ १} ^२ ^{३२ ४२} ^५ ^२
षणाइर्द्वाइता । औहोहोवाद्वाइ । पवमानाः । स

^१ ^२ ^{३२ ४२} ^५ ^२ ^{२ ५}
चाइताता । औहोहोवाद्वाइ । हिन्यानआ । पियौइ

^२ ^४ ^५ ^४ ^५
हौइ । ह्वोवा । वृ५होइद्वाइ ॥ १७ ॥ ४२

जमदग्निः ऋषिः† । “विचर्षणिः” विद्रष्टा‡ “हितः” पात्रे
निहितः “पवमानः” शोध्यमानः “अयं” सोमः “आप्यम्” अप्सु
भवं “वृहन्” महत् अन्नं “हिन्यानः” प्रेरयन् “सचेतति”॥
सर्वैः सञ्ज्ञायते ॥ १२ ॥ ४२

* ऋ० ७, १, २५, ५ ।

† “भार्गवः”-इति ऋषि-नैगेयः ।

‡ “विचर्षणिः”-इति पश्यति-कर्मसु षष्ठं नैघण्टुकम् (३, ११) । चर्षणि शब्दव्या-
ख्यानवसरे यास्कः “चायिता”-इत्याह (५, २४) । ‘विचर्षणिः सर्वं पश्यति’-इति वि० ।

॥ ‘सचेतति सम्यगानयति’-इति वि० ।

अथ त्रयोदशी ।

१ २   ३ १ २   २ २   ३ १ २   २ २
 प्रन*इन्दोमहेतुन† ऊर्मिन्नविभ्रदर्षसि ।

३ २ २ २   २ १ २
 अभिदेवा‡ अयास्यः ॥ १३ ॥ ४३ ‡

(आयास्यम् ॥)   २ ४ ५ २ २   २   ३   ५
 प्रनइन्दोए ।   ह्रीँ ह्रीँ २ ३ ४ या ।

२ १ २   १   ५ १   २ १   १
 महेतुनए २ ह्रीँ २ ह्रीँ ३ या ।   ऊर्मिन्नविभ्रदर्षसए २ ह्रीँ ३

५ २   १ २   १   ३   ५ २ २   २ १ २
 २ ह्रीँ ३ या ।   अभाये ३ ।   दारइवार २ ३ ४ औहोवा ।   अया

२ ३ १ १ १ १
 सियार २ ३ ४ ५ः ॥ १८ ॥

(आयास्यमुत्तरम् ॥)   ३ ४ ५ २   २   २   ५
 प्रनइन्दो ।   इया ३ ४ ३ ३ ४ या ।

२ १ २   ५ २   २ १   ५ २
 महेतुनइया २ ई ३ या ।   ऊर्मिन्नविभ्रदर्षसइया २ ई ३ या ।

१ २   १ ३   ५ २ २   २   २ १ २
 अभाये ३ ।   दारइवार २ ३ ४ औहोवा ।   ए ३ ।   अया-

२ ३ १ १ १ १
 सियार २ ३ ४ ५ः ॥ १८ ॥ ४३

* "प्रण"-इति

† "महेतम"-इति च

‡ ऋ० ७, १, १, १

} — ऋ० ।

अथ चतुर्दशी ।

५ १ २ ३ २ ३ १ २

अपघ्नपवतेमृधोपसोमोअरावणः ॥

३ १ २ ३ २

गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम् ॥ १४ ॥ ४४*

॥ इति द्वितीय-दशति ॥

(भारद्वाजम् ॥) ^{२ ४ ५} चोर्द्दि२३४या । २ । ^{४ ५} इयाच्चाइ ।^{१ १} अपघ्नार३न्पा३४५ । ^{२ ४ ५} चोर्द्दि२३४या । २ । ^{४ ५} इयाच्चाइ ।^{२ १} वताइ । ^३ मार । ^{५ २ २} धार३४ । ^{१ २ ५} औहोवा । ^{१ २ ५} अपसोमो२^{१ ५ २} अरावण३४५ः । ^{२ ४ ५} चोर्द्दि२३४या । २ । ^{४ ५} इयाच्चाइ ।

अथास्यऋषिः^१ । हे “इन्द्रो” क्लियमान !^२ त्वं “नः”
 अस्माकं “महे” महते “तुने”^३ धनाय^४ “प्रार्थसि” प्रगच्छति ।
 “न” संप्रत्यर्थे^५ अथास्यश्चायमृषिः तव “ऊर्मि”^६ तरङ्गं “विभ्रद्”
 धारयन् देवान् यष्टुमभि गच्छति ॥ १३ ॥ ४३

* ७० २, ५, १, ७, १ = ऋ० ७, १, २२, ५ ।

† “आक्रिरसः”-इति ऋषि-नैगेयः ।

‡ “इन्द्रुर्निभो रुननेर्वा”-इति (४, ४१) यास्कोक्तेरुननेर्योगार्थएवैव गृह्यते ।
 उन्दी क्लोदने (४० प०) ।§ “नमा”-इति धननामसु पठ्यते (२, १० न०) ऋग्वेदीयपाठोऽपि ‘नने’
 इत्यत्र ।

|| “अथ निपाता उदाहरणम्”- (मि० २, ५) इत्याद्युक्तं ।

२ १   २ १ १ १ १   २, २   ५   ४   ५
गच्छन्ना२३इन्द्रा२३४५ । होइ२३४या । २ । इयाद्वाइ ।

२ १   १   ३   ५ २ २   २ १ १ १ १
स्यनाइः । कार । तार३४ । औहोवा । इ२३४पु ॥२०॥ ४४

अमहोयुः ऋषिः* । “सोमः” “मृधः” हिंसकान् शत्रून्†
“अपघ्नन्” मारयन् “अराव्णः” शक्तौ सत्यान् धनानामदातृं‡
अपघ्नन् “इन्द्रस्य” “निष्कृतं”॥ स्थानं “गच्छन्” प्राप्नुवन्
“पवते” धारया क्षरति ॥ १४ ॥ ४४

इति श्रीसायणाचार्य-विरचिते सामवेदार्थप्रकाशे छन्दोव्याख्याने
पञ्चमस्याध्यायस्य चतुर्थः खण्डः ॥४॥

अथ पञ्चमे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

२   १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २

पुनानःसोमधारयापोवसानोअर्षसि ।

१ २ ३ १ २   २ २ ३ १ २   ३ २ २ ३ १ २ ३ १ २

आरन्नधायोनिमृतस्यसीदस्युसीदेवोद्विरस्ययः ॥१॥ ४५ §

• “आद्विरसः”-इति ऋषि-नैमेयः ।

† ‘मृधः सङ्गमात् पापघ्नो वा’-इति वि० ।

‡ ‘अराव्णः अन्तर्गताभिः शस्त्रैः’-इति वि० ।

॥ ‘निष्कृतं संस्कृतम्’-इति वि०, परिष्कृतमित्यर्थः ।

§ उ० १, १, ८, १=ऋ० ७, ५, १२, ४=आ० १, १, १०=ऊ० १, १, १—
३;—१, २, २०;—२, १, १;—४, १, १—५—६;—६, १, २—१२—१३;—६, २,
२—१३;—१०, १, १२—१३—२०;—११, २, १८;—१३, १, ७—१८;—१३, २,
१५;—१५, २, ३—४; १७, १, १०—११—१६;—१८, १, ७—२०—२१;—१८,
१, २०;—२०, २, ११—१५—१६—१७;—२२, २, ८=ऊ० १, २, १०;—३, १,
८—२०,—४, १, ५;—४, २, ४—१५,—५, १, १४;—५, २, ८;—६, १, ७ ।

(आयास्यम् ॥) पुनानःसो । मारधार३४औहोवा ।
 रा३४या । अपोवसानोअर्षसि । आरत्ना३धाः ।
 योनाइमारत्ती३ । स्यारसार२४औहोवा । दार३४सी ।
 उत्सोदे ३ वो३ । चारइरा २ ३ ४ औहोवा । एया-
 २ ३ ४ याः । ॥ २१ ॥

(माण्डवम् ॥) इयारई३या । पुनानःसोर । मधा
 रा३४या । अपोवसानोअर्षा३सी । आरत्नधायेनि
 मृतस्यसीदार३सी । उत्सोदेवोर३ । चारइरा२४औ
 होवा । एया३यार३४पूः ॥ २२ ॥

(आपदासम् ॥) पुनानःसोमधारया । अपोव
 सानोअर्ष । स्योइहा । ओइहा । आरत्नधायेनिमृतस्य
 सीद । स्योइहा । ओइहा । उत्सोदारइवारः । ओ
 इहा । ओइहा । चिरण्या३या३४३ः । ओ३४पूइ ।
 डा ॥ २३ ॥

(सोमसाम ॥) पुनानः^{४ २} सोम^{२ ४}धारया । आपो^१ र्वासा^१
 २ । नो^२ अर्षसी^१ । आ^१ रत्ना^{२ २} धारः^१ । योनि^{२ २} मार्त्ता^१ २ ।
 स्यसी^{२ २} दसी^१ । ऊत्सो^१ र्देवा^१ इवा^२ २ । हिरण्यार^२ श्या^२ ३४३ः ।
 ओ^१ र३४५इ । डा ॥ २४ ॥

(ऐडमायास्यम् ॥) आ^४ इ^{४ ४} पुना । नाः^१ सो । मधा^{२ १ २}
 रया । आपो^२ वसा^१ ३१ । नो^२ अर्षसी^१ । आरत्न^२ धा^२ ३१ः ।
 योनि^२ मृता । स्यसी^{२ १ २} दसी^२ । ऊत्सो^२ देवा^{२ १} इवा^{२ १} ३१ः । हिर^२ म्या
 र^२ श्या^१ ३४३ः । ओ^१ र३४५इ । डा ॥ २५ ॥

(माण्डवम् ॥) पुनानः^{५ २ ४ ५ २ ४ २ ५ २} सोम^{२ ४ ४}धारया । पो^{२ ४ ५} वसो^{२ ४ ५} वा ।
 नो^{१ २} अर्षसि^{१ २} । आरत्न^{१ २} । धा^{१ २} उवा^{१ २} २३ । होवा^{१ २} इहा^{१ २} इ । योनि^{१ २}
 मृत^{२ १ २ २} स्यसी^{१ २ २ २} दसि^{१ २ २ २} । उत्सो^{१ २ २ २} दे । वा^{१ २ २ २} उवा^{१ २ २ २} २३ । होवा^{१ २ २ २} इहा^{१ २ २ २} इ ।
 हिर^१ ण्यार^२ श्या^१ ३४३ः । ओ^१ र३४५इ । डा ॥ २६ ॥

(उदत्पाजापत्यम् ॥) पुनानः^{५ २ ४ ५ २ ४ २} सोम^{२ ४ ४} धा । हो^{२ ४ ५} प्रया ।
 अपो^{२ १ २} वसान^{१ २ १} आ^१ चो^{१ २} २ । षासी^{१ २} २ । आरत्न^{१ २} धा^{१ २} योनि^{१ २} मत^{१ २} स्यसा^{१ २}

हो॒र॒इ । दा॒सी॒र । उ॒त्सा॒र॒हो॒इ । दा॒र॒इ॒वो॒र ।

हि॒रो॒र॒इ॒वा । ए॒या॒पु॒यो॒इ॒हा॒इ ॥ २७ ॥

(त्रीणिधनमायास्यम् ॥) पु॒ना॒नः॒सो॒म॒धा॒हा॒उ॒हो॒वा ।

रा॒या॒आ॒र॒इ॒पो । व॒सा॒र । न॒आ॒इ॒पु । पा॒र॒इ॒सी ।

आ॒रा॒इ॒ । औ॒हो॒वा । त॒न्धा॒यो॒नि॒मृ॒ता॒र । स्य॒सा॒इ॒

पु॒इ । दा॒र॒इ॒सी । उ॒त्सा॒इ॒ । औ॒हो॒वा । दा॒इ॒वो॒र ।

हि॒रा॒इ॒पु । ए॒या॒र॒इ॒याः ॥ २८ ॥

(कण्वरथन्तरम् ॥) पु॒ना॒नः॒सो॒म॒धा॒र॒या । अ॒पो॒व॒सा ।

नो॒इ॒आ॒र्षा॒इ॒सी । आ॒र॒त॒न्धा॒यो॒नि॒मृ॒त॒स्य॒सी॒द॒सा॒र॒इ॒ऐ॒ही ।

उ॒त्सो॒दा॒र॒इ॒इ॒वाः । हि॒रा॒इ॒उ॒वा॒र॒इ । इ॒इ । ए॒य॒य॒आ ॥ २९ ॥

(तिरश्चीनिधनमायास्यम् ॥) पु॒ना॒नः॒सो॒म॒धा॒र॒या ।

इ॒इ । औ॒इ॒हो॒पु॒वाऽ । आ॒पो॒इ । व॒सा॒र । न॒आ॒इ॒पु ।

पा॒इ॒सी॒र । आ॒र॒त॒न्धाः । यो॒नि॒मृ॒ता । स्य॒सा॒इ॒आ ।

^{१ ४} औ३हो३ । ^५ दा२३४सी । ^{११ २ १} उत्सा औ३हो । ^१ दा३वो३ ।

^{३ २} चिरा३४५ । ^{३ १ १ १ १} एया३या२३४५ः ॥ ३० ॥

^{५ २ २ २ २ २ २} (सदोविशीयम् ॥) पुनानः सोमधारया औ३हा औ३हा३ए ।

^{५ २ २ २ ५ १ १ २ २ २ १ २ ५ २ ५ २} औ३हो औ३हो३वा । अपोवसानो अ३र्ष । स्यो३हा । औ३हा

^{२ ५ २ ५ २ २ १ २ २ १ २ २ २ १ २ २} ३ए । औ३हो३ । औ३हो३वा । आरत्नधाये निमृतस्य सीद ।

^{५ २ ५ २ २ ५ २ ५ २ २} स्यो३हा । औ३हा३ए । औ३हो३ । औ३हो३वा ।

^{१ २ ५ १ ५ २ २ ५ २} उत्सोदा३इवा३ः । औ३हा । औ३हा३ए । औ३हो३ ।

^{५ २ २ १ ५ ५ २ ५ २ २ २ २} औ३हो३वा । चिर । एया३या२३४ औ३हो३वा । सदो

^{१ ३ १ १ १ १} विशा३४५ः ॥ ३१ ॥

(स्ववासिनी हे ॥) औ३हो३ । वा औ३वा । २ ।

^{२ १ ३ ५ २ २ २ २} औ३हो३ । वा औ३वा३ । औ३वा३४ औ३हो३वा । पुना

^{१ २ १ २ २ १ २ २ २ १ २ २ २} नः सोमधारया । पोवसानो अ३र्षसि । आरत्नधाये नि

^{२ १ २ २ १ २ २ २} मतस्य सीदसि उ३भ्यो देवाः । औ३हो३ । वा औ३वा । २ ।

ओ२हो१ । वाओवा३ । ओ२वा२३४ओहोवा । ए३ ।

हिरण्यया२३४४ः ॥ ३२ ॥

ओ३ । हो१ । वाओवा३ । ओ२वा२३४ओहोवा ।

पुनानःसोमधारया । पोवसानोअर्षसि । आरत्नधाये

निमृतस्यसीद । स्यो३ । हो१ । वाओवा३ । ओ२वा

२३४ओहोवा । उत्सोदेवोहिरण्ययः । इडा२३भा३४३ ।

ओ२३४पु३ । डा ॥ ३३ ॥

(प्रयः ॥) हा । वो३हा३ । वो३हा । हा । ओ२३४वा ।

हा३ । पुनाना२३४ःसो । माधारार२३४या । आपोवा

२३४सा । नोअर्षार२३४सी । आरत्नार२३४धाः । योनी

मार२३४र्त्ता । स्यासीदार२३४सी । उत्सोदार२३४इवो । हा३

रण्यार२३४याः । हा । वो३हा । वो३हा३ । हा ।

ओ२३४वा । हा३४ । ओहोवा । ए३ । अतिविश्वानि

दुरितातरेमार२३४ ॥ ३४ ॥

(रौरवम् ॥) पुनानः सोमाश्धारा २३४या । आपो
 वसानोऽर्षस्त्वारत्नधाये निमृतस्य सारं ददासाद् । ओच्चा ३
 उवा । उत्सो देवो रा २३ ददाद् । ओच्चा ३ उवा । स्यया ।
 औश्चेका । चोपुद् । डा ॥ ३५ ॥

(यौधाजयम् ॥ पुनार १ । नाः सो । म । धारा
 २३४या । आपो ३ । वसार २ । नत्रा ३४५ । पार ३४सी ।
 आरात्नधाः । यो । निमृता २ । स्यसार ३४५ । दार ३४सी ।
 उत्सारः । दाद्वो २ । हिरा ३४५ पयार ३४याः ॥ ३६ ॥ ४५
 ॥ इति चतुर्दशस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

भरद्वाजादयः सप्त ऋषयः* । हे “सोम !” “पुनानः” शोधकः
 “अपः” वसतीवरौः† “वसानः” आच्छादयन् “धारया” “अ-
 षसि” गच्छसि द्रोणकलशे किञ्च “रत्नधा” रमणीयानां धनानां
 दाता‡ त्वम् “ऋतस्य” यज्ञस्य “योनिं” स्थानम् “आसीदसि”

* “सर्वासां सप्त ऋषयो भरद्वाजः काश्यपो गोतमोऽत्रिर्विश्वामित्रो जमदग्निर्वसिष्ठ
 इत्येते”-इति ऋषि-कौशेयः । † सर्वासां सप्त दशत्त्वानां द्वादशानामित्यर्थः ।

‡ “अथ उदकानि”-इति वि० ।

§ “रत्नान् धारयन्”-इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ २ २ २ २ २
परितोषिञ्चतासुतं सोमोयउत्तमं हविः ।

३ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
दधन्वाङ्गोनर्योऽपस्वांश्तराः सुषावसोममद्रिभिः ॥ ४६१

५ २ २ २
(अर्चिद्रम ॥) परितोषी । चतारश्चवारः । २२

५ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
४४ताम् । सोमोयउत्तमं हवोः । सोमोयज । तमा

५ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
३३उवारः । चारश्चवोः । दधन्वाङ्गोनर्योऽपस्वन्तरा ।

५ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
दधन्वाङ्गाः । नर्योः । आ । सुवाश्चवारः । ता

५ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
२३४राः । सुषावसोममद्रिभोश्चः । सुषावसो । ममा

५
३३उवारः । द्राश्चवोः ॥ १ ॥

अपि च “देवः” व्योतमानः सोमः “उत्स.” प्रस्यन्दनशीलः सन्
“हिरण्यः” देवानां हितरमणीयोऽपि भवसि खलु ॥

“देवो”-“देव”-इति साम्प्रतः पाठौ ॥ १ ॥ ४५

* “सं १तरा”-इति च० खरपाठः ।

† उ० ५, १, १२, १=क० ७, ५, १२, १=ज० ५, २, १, —५—३—४—५—६;
—७, १, ३—४;—७, २, ३—४;—८, १, ३;—८, २, ४;—८, ३, ७—११;—१२, १,
१८;—१२, १, २०;—१५, १, ६;—१५, १, १२—१३—१४;—१६, १, ५—६;—१८,
१, १८—ज० १, १, ९—३—४—५—६—७—१९;—२, २, ६—१० ।

‡ “कृत्यवास्तवास्त्वमाध्वीहिरण्यमयानि कन्दसि (आ० ६, ४, १७५) ।

॥ “हिरण्यः अमृतमयः”-इति वि० ।

^{५ ४ ४} ^{२ १ २ २} ^५
 (रयिष्ठम् ॥) परीतोषी । चतासुतताम् । औश्-
^{१ २} ^{५ २ २} ^{५ २} ^५
 होश्वा । औश्होश्वा । ईश्या । ईश्याश्च । हा ।
^२ ^{१२ ५२ १ २} ^{२ १} ^{५ ४ ४} ^२
 हाउवा । सोमोरयउत्तमश्चवोः । सोमोयज्ज । त
^{१ २ २} ^{५ २ २} ^{५ २ २} ^{५ १}
 माश्चाश्वीः । औश्होश्वा । औश्होश्वा । ईश्या ।
^{५ २} ^{५ १} ^{१२ २ ५२ १ २ १२}
 ईश्याश्च । हा । हाउवा । दधन्वायोनयोऽप्सुवन्तरा ।
^{५ २} ^{१ ५२} ^१ ^{२ १-२ २} ^५
 दधन्वायः । नयोः । आ । ण्श्चान्ताश्वरा । औश्-
^{२ २} ^{५ २ २} ^{५ २} ^{५ २}
 होश्वा । औश्होश्वा । ईश्याश्च । हा । हाउवा ।
^{१२ २} ^३ ^{५ ४} ^{२ १ २ २}
 सुषावसेममद्रिभीश्चः । सुषावसो । ममाद्रीशभाइ ।
^{५ २ २} ^{५ २ २} ^{५ २} ^{५ २} ^५
 औश्होश्वा । औश्होश्वा । ईश्या । ईश्याश्च । हा ।
^१ ^{१ ५}
 हाउवाइ । ऊश्चश्चपा ॥ २ ॥

^{५ ४ ४} ^{२ २} ^{२ २ १}
 (भारद्वाजे द्वे ॥) औश्होइपरीतोषी । चतासुतम् ।
^{५ २} ^{३२ २} ^५ ^{२ २} ^२ ^{१२ ५२}
 औश्होइ । औश्होइ । आइ । औश्होश्वा । सोमो-
^{१ १ १} ^{२ १} ^{३२ २} ^५ ^{१२}
 रयउत्तमश्चविः । औश्होइ । औश्होइ । आइ । औ-
^२ ^{१२ २ ५२ १ २ १२} ^{५ २} ^{३२}
 होश्वा । दधन्वायोनयोऽप्सुवन्तरा । औश्होइ । औ-

१ ५ १२ २ १२ २ ५
 होइ । आ३ । औहाश्वा । सुषावसोमद्रिभिः । औ
 २ ३२ २ १ ५ ५
 होइ । औहोइ । आ२३४ । उऊवाह्वाउ । वा ॥ ३ ॥

४ ५ २२ १ ५ १
 प । र्येपारी । तापिञ्चतारसुतम् । आउवार३ ।

२२ ३ २२ २ ५ १ १२ ५ १ २ १ १ १
 हाउहाउ । होश्वा । सोमोऽयउत्तमं हविः । आ-

२२ ३ २२ ३ ५ २ १२ २ ५
 उवार३ । हाउहाउ । होश्वा । दधन्वाऽन्योन्योऽर

१ २ १ २२ ३ २२ ५ २ २२
 सुवन्तराउ । वा२३ । हाउहाउ । होश्वा । सुषावा

२ २२ २ २२ २ ५ १ ३२ १
 र३सो३ । हाउहाउ । होश्वा । मम । द्रा२३४इभा

५ ५
 इ । उऊवाह्वाउ । वा ॥ ४ ॥

५ २ २ २ १२
 (आभीशवम् ॥) परितोषिञ्चतासुतम् । ए । सो-

२ १ ७ २ २ ५ २ १२ २
 मोयज३त्तामं हविः । द्रा२३४धा । हाइ । न्वाऽन्यो

२ ७ २ ३ ५ २ १ २ २ १
 न्योऽपसुअन्तारा । द्रा२३४धा । हाइ । वासोममोर-

५ ५
 ३४वा । द्रापुइभोह्वाइ ॥ ५ ॥

५ २ २ २
 (उत्तरमभीशवम् ॥) परितोषिञ्चतासुतम् । ए ।

२२ २ १ ७ १ ३ ५ २ २
 ए । सोमोयजुश्चामध्वारविः । दारुध्रधा । चारुध्रधा ।
 १२ २ २ ७ २ ३ ५ २ २ १
 न्वार्योनर्योअप्सुअन्तारा । सुध्रुध्रधा । चारुध्रधा । वा
 २ २ १ ५ ४ ५
 सोममोरुध्रधा । द्रापुध्रधौध्रधा ॥ ६ ॥

४ ५ २ ४ २ ५ २ ४ १२
 (माण्डवम् ॥) परीतोषिञ्चतासुतम् । इहा । सो
 २ २ १ २ १ २ १२ २ २ २
 मोयउत्तमध्वारुध्रधा । इहा । दधन्वार्योनर्योअप्सु
 १ २ १ २ १२ २ १ २
 वन्तारुध्रधा । इहा । सुषावारुध्रधा । इहा । ममारुध्रधा ।
 १ २ ५ २ ४ २ ३ ५
 द्रापुध्रधौध्रधा । इहा ॥ ७ ॥

४ ५ २ ४ २ ५ २ ४
 (माण्डवमुत्तरम् ॥) इहा । परीतोषिञ्चतासुतम् ।
 १२ २ २ १ २ १ २ २
 इहा । सोमोयउत्तमध्वारुध्रधा । इहाउवा । अरु-
 ५ २ १२ २ २ २ १ २ १ २
 ध्रधा । दधन्वार्योनर्योअप्सुवन्तारुध्रधा । इहाउवा ।
 १ ५ २ १२ २ २ २ २ ५
 अरुध्रधा । सुषावारुध्रधा । इहाउवा । अरुध्रधा ।
 २ १ २ १ २ २ २ ५
 ममद्रारुध्रधा । इहाउवा । अरुध्रधा ॥ ८ ॥

४ ५ २ ४ २ ५ २ ४ २२ १२
 (अभीवासः साम ॥) परीतोषिञ्चतासुताम् । सोमो

२ १ २ १ १ १ १ १ ५ १ ५
 यउ । तमञ्चवाइः । दाधाञ्चो२३४वा । ऊ२३४पा ।
 १२ २ २ २ १ १ १२ २ १ १
 म्वाञ्चोनर्योअप्सुवन्ता२३रा । सुषावा२३सा । मामद्रि
 १ १ १
 भिः । इडा२३भा३४३ । ओ२३४पुइ । डा ॥ ८ ॥

(परिवासःसाम ॥) परीतोषिच्चतासुतम् । ओइवा ।

१२ १२ १ २ १ २ १ २ २ २ १
 सोमो२यउत्तमञ्चविः । दधान्वाञ्चो३ । चा३चाइ । न-
 १२ १ २ १२ १ १ १ १ १
 यो२प्सुवन्तरा । सुषावासो३ । च३चा । मामद्रिभिः ।
 १ १ १
 इडा२३भा३४३ । ओ२३४पुइ । डा ॥ १० ॥

(वैणवम् ॥) परीतोषिच्च । तापुसुताम् । सोमो

१ १२ २ २ २
 यउत्तामा२१२म् । चावी२ः । दधन्वाञ्चोनर्योअप्सु-
 १ १२ १ २ १ ५
 वा२१२ । तारा२ । सुषावा२३सा३ । ममो२३४वा ।
 ४ ५
 द्रापुइभोइचाइ ॥ ११ ॥

(सौमकतवीयम् ॥) परीतोषा२इ । चतासुता२म् ।

१२ १२ १२ २ १ ५ १
 ऐहो२ । ऐहो२ । ऐहिचा२इ । उवा२इ । ई३या ।

^{१२ २}सामोयऊ२ । ^१तम॑ँह्वी२ः । ^{१२}ऐही२ । ^{१२}ऐही२ ।
^{१२ २}ऐहिहा२इ । ^१उवा२इ । ^{५ २}ई३या । ^{१ २ २}दधन्वा॑ँयोनर्यो२ ।
^१प्सुवन्तरा२ । ^{१२}ऐही२ । ^{१२}ऐही२ । ^{१२ २}ऐहिहा२इ । ^१उवा
^{५ २}२इ । ^{१२}ई३या । ^{१२}सुषावसी२ । ^१ममद्रिभा२इ । ^{१२}ऐही
^{१२}२ । ^{१२ २}ऐही२ । ^१ऐहिहा२इ । ^{५ २}उवा२इ । ^{१२}ई३या३४३ ।
^१ओ२३४५इ । डा ॥ १२ ॥

^{३ २ ३ ५}(गद्दः ॥) ^{३ २}उपाउप । ^{३ २ ३ ५}उपा३१ । ^{२ २}उपाउप । ^{२ २}परी
^{२ २ २ ३ ५}तोषिच्चतासुतम् । ^{३ २ ३ ५}उपाउप । ^{३ २}उपा३१ । ^{३ २ ३ ५}उपाउप ।
^{२ २ २ ३ २ ३ २}सोमोयउत्तम॑ँह्विः । ^{३ २ ३ ५}उपाउप । ^{३ २}उपा३१ । ^{३ २ ३ ५}उपाउप ।
^{१ २ २ ५ २ २ २ २ ३ २ ३ ५}दधन्वा॑ँयोनर्यो३प्सुवन्तरा । ^{३ २ ३ ५}उपाउप । ^{३ २}उपा३१ । ^{३ २}उपा
^{३ ५ २ २ २ ३ २ ३ २}उप । ^{३ २ ३ ५}सुषावसीममद्रिभिः । ^{३ २}उपाउप । ^{३ २}उपा३१ । ^{३ २}उपा
^४इऊपूपाईपूई । ^{३ ५}ऊ२३४पा ॥ १३ ॥

^{५ ५ ५}(प्रतोदः ॥) ^{१ २ २ २ २}हाउहाउहाउवा । ^{१ २ २ २}परीतोषिच्चतासु-
^{१ ३ १ १ १ १ ५ ५ ५}तम । ^{१ २ २ २}उपा२३४५ । ^{१ २ २ २}हाउहाउहाउवा । ^{१ २ २ २}परीतोषिच्च

तासुतम् । इच्छा । उपार३४५ । छाउछाउछाउवा ।

परीतोषिञ्चतासुतम् । श्रवोबृहत् । उपार३४५ । छाउ-

छाउछाउवा । परीतोषिञ्चतासुतम् । सोमोरयउत्त-

मच्छविः । दधन्वा०योनर्यो०रप्सुवन्तरा । सुषावसोर-

३४५ । छाउछाउछाउवा । ए३ । ममद्रिभीर३४५ः ॥१४॥

(महायौधाजयम् ॥) छा०ओ०र३४वा० । छा०ओ०आ-

र३४वा । छाउवा । परीतोषिञ्चतासुतम् । सोमोरय-

उत्तमच्छविः । दधन्वा०योनर्यो०रप्सुवन्तरा । सुषाव-

सोममा । छा०ओ०र३४वा । २ । छा०ओ०आर३४वा । छाउवा३ ।

द्रा०ओ०भीर३४५ः ॥ १५ ॥

हे ऋत्विजः । “सुतम्” अभिषुतं “सोम” “इतः” अस्मात् कर्मणम् “जध्वम्” अथवा अस्मात् प्रदेशाद्दूधं “परिपिञ्चत” वसतीवरीभिः । [“इतोषिञ्चत” इत्यत्र संहितायां छान्दसं रोरुत्वम् । आदेशप्रत्यययोरिति षत्वम्] “यश्च” सोमः देवा- नाम “उत्तमं” प्रशस्तं “हविः” भवति । अपिच “नर्यः”

अथ तृतीया ।

^{१ २ ३ १२ २२ ३ १२ २२ ३ १ २}
आसोमस्वानोअद्रिभिस्तिरोवाराण्यव्यया ।

^{३ १ ३ २ ३ क २२ ३ २ ३ २ ३ १ २}
जनोनपुरिचम्बोर्विशद्वरिःसदोवनेषुदध्रिषे ॥ ३ ॥ ४७*

^{३ ५ २ २ ५ १}
(आशम ॥) आ२३४सो । मस्वानो३आ । द्राइभा

^{३ ५ २ १२ २ ५ १ १ २ ३}
ओ२३४वा । तिरोवारारणिअव्यया२३ । जानाओ२३४

^{५ १ २ ३ ५ १ ५ ५ १}
वा । नापाओ२३४वा । रिचमुवोवोरर्विशद्वरी२३ः ।

^{१ २ ३ ५ १ २ ३ ५ ४}
सादाओ२३४वा । वानाओ२३४वा । पुदापुध्रिषाइ ।

^४
होपुइ । डा ॥ १६ ॥

^{५ २ २ २ २ ३ ५}
(सोमसाम ॥) हावासोमस्वा । नोअद्रा२३४इभीः ।

^{१ ५ ३ ५ २ ५ २}
तिरोवार२३४रा । णिया३१उवार२३ । षार३४या । जनो
मनुष्या हितः “यः” च सोमः “अप्स” वसतीवरीषु “अन्तर”
अरिचे वान्तर “दधन्वान्” गच्छन् भवति । तं सोमम्
“अद्रिभिः” ग्रावभिः अध्वर्युः “सुषाव” अभिषुतं चकार तं
परिषिञ्चतेति समन्वयः ॥ २ ॥ ४६

* उ० ८, २, १९, १=क० ७, ५, १३, ५=ऊ० ४, १, ८ ।

ना२३४पू । रा३चामू२३४वोः । वि३शा३१उवा२३ । छा-
 २३४रोः । स३दोवा२३४ने । पु३दा३१उवा२३ । धी२३४
 ५
 षे ॥ १७ ॥

४२५२ २ ४२ ५ ४ २ १२२२ २
 आ३सोम३स्वानो३अ३द्रि३भा३द्वः । ति३रो३वा३रा३णि३अ३व्या३या
 १ २ २ १ २ २ २ २
 २ । ज३नो३न३पु३रि३चा३मू३वो३रः । वि३शा३द्वा३री३रः । स३दो३व-
 १ २ २ १
 ना३द्व । पू३र३द३धि३षो३र३४पू३द्व । डा ॥ १८ ॥

३२४२ २ ३२ ४ ५ २ २ ४२ ५ ४ ५
 आ३सोम३स्वानो३अ३द्रि३भिः । ति३रो३वा३रा३णि३अ३व्य३या ।
 १ २ २ २ १ १ १ ५ २
 ज३नो३न३पु३रि३च३मु३वो३र्वि३श३द्वरिः । औ३र । ऊ३वा३द्व । हो३श्वा ।
 १ २ २ १ ५ २ १ २
 स३दो३व३ने३पु३दो३र । ऊ३वा३द्व । हो३श्वा । धि३षा । औ-
 ४ ५ ४
 र३दो३वा । हो३पू३द्व । डा ॥ १९ ॥

हे “सोम !” “अद्रिभिः” यावभिः “स्वानः” अभिषयमा-
 णस्त्वम् “अव्यया” * अविमयानि “वाराणि” वालानि पवि-
 त्राणि “तिरस्” कुर्वन् व्यवधायकानि कुर्वाणः सन् “आ पवसे”
 आभिमुख्येन चरसि । “हरिः” हरितवर्णः स सोमः चम्बो-

* इयादियेति कात्यायनवचनात् सिद्धम् (७, १, ४२५०) ।

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
प्रसोमदेववीतयेसिन्धुर्नपिप्येअर्णसा ।

३ १ २ २ ३ १ २ २ ३ २ ३ १ २ २
अ॒शोपयसामदिरोनजागृवि॒च्छाकोशंमधुश्रुतं ॥४॥४८*

५ २ ३ ५
(त्रीणिधनमाग्नेयम् ॥) प्रसोमदा । वावोतार३४याइ ।

२ १ २ ५ २
सिन्धुर्नपाइप्यआ३१उवार३ । णार३४सा । आ॒शोः-

३ ५ २ १ २ २ ५
पार३४या । सामदाइरोनजा३१उवार३ । गृ२४४वीः ।

२ २ ५ २ ५
आ॒काको२३४शाम् । मधा३१उवार३ । श्व२३४ताम् ॥२०॥

३४२५ २ ४५२ ३
(अग्नेवैश्वानरस्य साम ॥) प्रसोमदेववी । तयो२३४-

५ ३ ४ ३ ४ ५ २ ५ १ २ ५
हाइ । सिन्धुर्नपिप्येअ । णसी२३४हाइ । आ॒शाओर-

रधिषवणफलकग्रोरुपरि स्थिते कलशे† “विशत्” प्रविशति ।

तत्र दृष्टान्तः—“जनोन” यथा जनः “पुरि” पुरे प्रविशति ।

स त्वं वनेषु काष्ठनिर्मितेषु पात्रेषु‡ “सदः” स्थानं “दधिषे”

“दधिषे”-इति, साम्न ऋचः पाठौ ॥ ३ ॥ ४७

* उ० १, २, २०, १=ज० ७, ५, १४, ९=आ० २, २, १५—१६=ज० १, २, १३ ;—६, २, १३ ;—८, १, १३ ;—८, २, १७—१८ ;—११, १, १७ ;—१४, १, १४ ;—१८, १, १२—१३—१४ ;—१८, २, १७ ;—२२, १, ६=ज० ६, १, ५ ।

† ‘आनकुहवर्मणि’-इति वि० ।

‡ ‘वनेषु सदकेषु’ इति वि० ।

५ १ २ ३ ५ ४२ ५२ ४ ५२ ३
 ३४वा । पायाँओर३४वा । सामदिरानजा । गृ२३३ ।
 ५ ५ १ २ ३ ५ १ २ ४
 वोईर्हाइ । आकाँओर३४वा । कोशाँओर३४वा । मधूपुश्व-
 ४
 ताम् । चोपुइ । डा ॥ २१ ॥

१ १२ ४२
 (द्विचिह्नारं वामदेव्यम् ॥) प्रसोमार३देववीतयाइ ।
 १ २ २ २ २ २२२ १
 साइन्धुर्नपिप्येअर्णसाँशोःपयसामदिरोनजौहाइ । ऊ-
 १ २ १२ २ १२२ २ १
 म्माँ२ गृ२३वोः । अकाकोशाम्मधौहोइ । ऊम्माँ२ ।
 १ ४ ५ ४
 श्रुताम् । और३होवा । होपुइ । डा ॥ २२ ॥

३ ४२ ५ २२ २२
 (उत्सोधः ॥) प्रसोमदेववीतये । सिन्धुः । नपाइ४-
 ३२ ४२ ५ १२१ १ २
 औहोवा । प्येअर्णसार । हा३१उवार३ । ऊ३४पा ।
 ३ २ ४ ५२ ४ ५ १ २१ १२ १ २
 अँशोःपया । औहोवाहाइ । सामदिरो । नजागृ विः ।
 १ ५ ३१ ४२ ५२ ४
 हा३१उवार३ । ऊ३४पा । अकाकोशम् । औहोवा-
 ५ ३२ ४ ३११११
 हाइ । मधूपुश्वपुताई५इम् । ऊ२३४५ ॥ २३ ॥

५२ २ ५२ १ १ २१
 (निषेधः ॥) प्रसोमदाइवाइवीतयाइ । सिन्धूर्नपा-

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
सोमउध्वाणः सोमभिरधिष्णुभिरवीनाम् ।

२२ १ १२ १ २ ४ ५ १
इ । प्ये अर्णसा २ । इच्छा ३ । आंशोः पाया । द्वा-
२ ५ १ २ १ २ २ २ २ २
हो २३४ द्वा । सामदिरो । नजागृ २३वीः । इच्छा ३ ।
१ २ ४ ५ २ १ ५ ३ २ ४
आच्छा ३ काशाम् । द्वाहो २३४ द्वा । मधू ३ सुपूता ३ पु-
३ १ १ १ १
ईम् । हो २३४ पु ॥ २४ ॥

हे “सोम !” त्वं “देववीतये” देवानां पानाय* तदर्थम्
“अर्णसा” वसतीवर्याख्येनोदकेन “प्रपिप्ये” प्राप्यायसे । तत्र
दृष्टान्तः—“सिन्धुः न” यथा सिन्धुदकेन प्रप्यायते तद्वत्†
[प्यायतेः लिटि लिट्याङोश्चेति पीभावः] ततः स त्व “मदिरः”
मदकरः सुरादिरिव “जागृविः” जागरणशीलः‡ [यद्वा न
सम्प्रयथे, इदानीं मदकरो जागरणशीलस्त्वं “अंशीः” लता-
खण्डस्य “पयसा” रसेन “मधुसुत” मधुररसस्य चारयितारं
“कोशं” द्रोणकलशं “अच्छ” अभिषा मच्छसि ॥ ४ ॥ ४८

* ‘देववीतये देवतर्पणाय’-इति वि० ।

† ‘प्रपिप्ये प्रवर्द्धते पूर्यते वा’-इति वि० ।

‡ ‘जागृविः जागरणशीलः अप्रमत्तः’-इति वि० ।

॥ ‘अच्छ चाप्सु’-इति वि० ।

१ १ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अश्वये^{*}वहरितायातिधारयामन्द्रयायातिधारया ॥५॥४८१

(सोमसामानिषट् ॥) ^४हाउसे^५मा । ^{२ २}उष्वाणा^१सो
^१तृ^१भी^२२ । ^{१ २ १ २ १ २ २ २ १ २ २ १ २}आधिष्णुभिरवोरनाम् ^{१ २}आश्वौ^१हे । ^{१ २}येवहरि-
^{२ २}तायाताइ^१धा^२राया^२२ । ^{१ २ २}मन्द्राया^{५ २ ५}श्वा^५३४ । ^{५ २ ५}हाओ^५वा ।
^{१ १ २ ३ १ १ १ १}तिधारया^{१ २ ४ ५}॥ २५ ॥

^{५ २ १ ४ २ ५ ४ २ ५}सोमऊ^१श्वाणः^२सो^२तृ^२भाइः । ^{१ २ २ २ २ २ २ २}आधिष्णुभिरवोनाम् ।
^{१ १}आश्वये^५२३४वा । ^{१ २ २ २ २ २ २ २}हरितायातिधा^१रा^२श्या । ^{१ २}मन्द्राया
^{५ १ ५ २ १ २ ४ ५ ४}२३४या । ^५ता^५२३४इ^५धा । ^५रया । ^५ओ^५३हे^५वा । ^५हा^५पुइ ।
^५डा ॥ २६ ॥

^{४ २ ५ २ ४ ५ ४ ५ ४}सोमउ^{१ २}ष्वाणः^{१ २}सो^{१ २}तृ^{१ २}भिः । ^{१ २}ए^{१ २}पू । ^{१ २}अधी । ^{१ २}ष्णुभिरा^{१ २}३१-
^{५ १ २ १ २ १ २ २}उवा^५२३ । ^{५ १ २ १ २ १ २ २}वोर^५३४नाम् । ^{५ १ २ १ २ १ २ २}आ^५२३श्वा । ^{५ १ २ १ २ १ २ २}येवहरितायातिधा
^{५ १ २ १ २ १ २ २}३१उवा^५२३ । ^{५ १ २ १ २ १ २ २}रा^५२३४या । ^{५ १ २ १ २ १ २ २}मा^५२३द्रा । ^{५ १ २ १ २ १ २ २}यायातिधा^५३१उवा-
^५२३ । ^५रा^५२३४या ॥ २७ ॥

* 'अश्वया इव = अश्वया यथा शीघ्रं गच्छन्ति, तद्वत् शीघ्रगामिन्याः इति वि० ।

† उ० २, २, १२, १ = ऋ० ७, ५, १२, ३ = ऊहे १, १, ५ — ६—७—८, —
२०, १, १८—२० ; —१०, २, १—ऊहे ६, १, १—३—१० ; —६, २, ६ ।

४८ ५ ८ ४ ५८ ५ ५ ४ ४ १ २ १ ५८ १
 सामउष्माणः सोतृभिः । एषू । अधी । ष्णुभिरवीर । नाम् ।
 २८ १ ० १ ८ २८ १ २
 आश्वयेव । चरिताया २ । तद्धारया । मान्द्रयायौवा ।
 १ ५ २१ २ ४ ५ ४
 तीर३४धा । रया । औश्चोवा । चोपुद् । डा ॥ २८ ॥

४८ ५ ८ ४ ५८ ४ ५ ४ ५ ४ ५८ ४
 सोमउष्माणः सोतृभिः । भाद् । अधिष्णुभिरवी । नाम् ।
 १ २ १ २ १ ५८ १ ८ २ १ ८ ८
 अधिष्णुभिरवीर । नाम् । आश्वयेवा । चरितायाता
 २ ५ २ २
 र३४धा । रया३१उवार३ । मार३४०द्रा । यायाती
 ५ २२ ३८ ४ ५ ४
 र३४धा । रया औश्चोवा । चोपुद् । डा ॥ २९ ॥

३८ ४ ८ ३ ४८ ५ ५ १ १ १
 सोमउष्माणः सोतृभिः । औश्चो३४ । आ२३४ ।
 ५ ४ ५८ १ २८ ८ ८ १ २
 धिष्णुभिरवीनाम् । आश्वयेवचरिताया । तिधारायौ ।
 १ २ ५ २ १ ८ २ २ ५
 वा औश्चो३४वा । मन्द्रयायातीरधा । ऊ३म् । ऊ३४३म् ।
 १ ५
 रा३४पूयोद्चाद् ॥ ३० ॥ ४८

॥ इति ग्रामे गेये चतुर्दशः प्रपाठकः ॥

“सोतृभिः” युष्मद्भिः “स्वानः” सुवानोऽभिषूयमाणः “सोमः”
 “अवीनां सुभिः” [मांस्युत्सूनामुपसंख्यानमिति वार्त्तिकेण
 सानुशब्दस्य सूभावः] समुच्छ्रितैर्वालैः पवित्रैरधियाति अधि

अथ षष्ठी ।

^{३ १ २} तवाह^{३ १ २}सोमरारण^{३ १ २}*सख्यद्वन्द्वे^{३ १ २}दिविदिवे ।

^{३ १ २} पुरुषि^{३ १ २}वभ्रो^{३ १ २}निचरन्ति^{३ १ २}मामव^{३ १ २}परिधौ^{३ १ २}रतिता^{३ १ २}द्वि^{३ १ २}॥५॥पू०ः

(वेषणवम् ॥) ओं ॥ तवाह^{५ २}सो । मरा^{१ २}रणा ।

रण । सख्यद्वन्द्वो^१दिवा^१रद्व । दिवा^१द्व । दिवे । पुरुषि^१वभ्रो-

निचरन्ति^१मा^१रमवा । अव । परिधौ^१रतिता^१द्वि^१द्वारद्व ।

आ^१रद्व । द्वार^१द्व । औ^{५ २}द्वोवा । ऊ^{१ २}रद्व^५पा ॥ १ ॥

(द्वितीयं वेषणवम् ॥) तवा । तवा । अह^{५ २}सोम-

अधिकं गच्छन्ति । “उ” इति प्रसिद्धौ । “अश्वयेव” वृषवयेव
हरितवर्णया धारया याति । “मन्द्रयाण” मदकारिण्या धारया
द्वीपकलशमधि गच्छति ॥ “उष्वाणः” “उषुवाणः”—इति
पाठौ ॥ ५ ॥ ४८

* ‘रारख रमयाणि । अथवा रयतिकुतिकर्मा तव कुतिं कुर्मः’-इति वि० ।

† ‘पुरुषि बहूनि दुःखतानि । अथवा बहूनि यजमानकुष्ठानि चरन्ति’-इति वि० ।

‡ उ० ३, १, ११, १ = अ० ०, ५, १५, ४ = ऊ० १, १, ८ — १० — ११ ; — ८,
१, १० ; — १३, २, १ — २ ; — १६, १, १५ — १६ — १७ — १८ ; — १८, १, १ ; — १०, १,
१४ — १५ — १६ = ऊ० १, १, १३ ; — १, १, ४ ; — ५, १, १३ ; — १, १, ११ — १६ ।

॥ ‘मन्द्रया बहलया’-इति वि० ।

१ २ १ २ १ २ १
रारण । सख्याई३०दो । दिवाऔ३हो । दाइवे२ ।

१२ २ २ २ १ २ २ १
पुरुषिबभ्रोनिचरन्तिमा१मा३वा । पराऔ३हो । धाइ७-

२ १ ५ ४ ५
रतितोर३४वा । आपूइहोईचाइ ॥ २ ॥

५ २ २ २ ५ २
(आजिरसानिचोणि ॥) तवाह् सोमाइरारणा ।

२ ३ ५ २ २ ५ ४ २ ४ २ ३ ४
साख्याई२३४०दो । दिवेदा२३४इवे । पुरुषिबभ्रोनिच-

५ २ १ ५ ४ ५ ४ ५ २ १
रन्तिमाम् । आवा२३४चाइ । पारीधाइ७रा । तितो

५ ४ ५
र३४वा । आपूइहोईचाइ ॥ ३ ॥

४ ५ २ ४ ५ २ २ ४ ४ २ २ १
तवाह् सोमरौ । होपूरणा । साख्यइन्दो१ ।

२ २ ३ ५ १ १ १२
दिवा४४पूइ । दी२३४वे । पूरु२णाइवा२ । भोनिच-

२ २ २ ५ १ १
रार । तिमा३४पूम् । आ२३४वा । पारी२धाइ७

२ २ २ ५
रार । तिता७३४पू । ई२३४हो ॥ ४ ॥

३ ४ २ ३ ४ २ ५ २ २ ४ २ ५ २ २
तवाह् सोमरारण । सख्यइन्दोदिवेदिवाइ । सख्य

२ १ १२ २ १२ २ २ १२ २
इन्दोदिवेदा२३इवे । पुरुषिबभ्रोनिचरन्तिमामा२३वा ।

या३ । साम्३द्रा३वा । चमिन्वसा३इ । रायो३०पाइ-
 शा । गम्बज्जला३म् । पूरु३रस्पृ३३४चाम् । पवमा ।
 ना । औ३हो । भियार३३४वा । पा३सोई३चाइ ॥ ६॥

(औक्षणोरन्ध्रम् ॥) मृज्यमानाः । सुचस्ताया३ ।

समुद्रे३वा । चामिन्वासा३३४इ । रया३३४इपिशा । गम्ब
 ज्जलंपूरुस्पृ३चा३म् । पवार३ । मार३ना३३४औ३होवा ।
 भियार३र्षसी३३४५ ॥ ७ ॥

मृज्यमानाः । सुच । स्तिया । सा३मू३द्रा३वा३ ।
 चमि । न्वसाइ । रा३थी३०पाइशा३ । गं३वज्जलंपूरु ।
 स्पृ३चाम् । पा३शवा३रमाना३३ । भा३रया३३४औ३होवा ।
 पार३३४सी ॥ ८ ॥

(आग्नेयानित्रीणि ॥) मृज्याईए । मानःसुचस्तिया

औ३हो । समुद्रे३वाचमिन्वसाऔ३हो । रयिंपिशङ्गं३वज्ज

लंपुरुस्पृचाभौश्चो । पवमारश्नाश् । भियोरश्वा ।

षाप्सोद्दृष्टाद् ॥ ८ ॥

मृज्यमानः सुचस्त्या । वाचाद् । समद्राद्वा ।

चमोरन्वासी । रयाश्वापिशा । गंवज्जलम् । पूरु-

स्पृचाश्वा । पवाश्वामानाश् । भियोरश्वा । षा

प्सोद्दृष्टाद् ॥ ९ ॥

मृज्यमानाप्सुः सुचस्त्या । समूद्राद्वा । चमा-

रन्वासी । रयिपिशाज्जलं पुरुस्पृचाभौश्चो । पव

मारश्नाश् । भियोरश्वा । षाप्सोद्दृष्टाद् ॥ ११ ॥

(ऐडमौत्तणोरन्ध्रम् ॥) मृज्यमानः सुचस्त्या । समु-

द्रेवावा । चामिन्वसि । रायिपिशाश्वा । चाश्वा ।

गंवज्जलं पुरुस्पृचम् । पवमानाश्वा । चाश्वा । भियर्षा

रश्वा । चाश्वा । डा ॥ १२ ॥

अथाष्टमी ।

३१८ २८ ३ २ ३ १९ ३ २ ३ १ ९
अभिसोमासश्रायवःपवन्तेमघम्मदम् ।

५ ४ ५ ८ ४ १
(वाजजित् ॥) मृज्यमानःसुह्वा । स्तिया २ ।

१ १ २ १ २२ १
समू २हो । देवा २हो । चामिन्वसाइ । रया २यिध

१ १ २ १ २२ १
होइ । पिशा २हो । गंवज्जलाम । पूरुस्पृहाम् ।

१ २ १ २२ १ २ २२
पवा २हो । माना २हो । भौयर्षसा ३ १ २ २ २
जोजिगीश्वा १ ॥ १३ ॥

हे “सुहस्वा” हस्ते भवा. हस्त्याः अङ्गुलयः, शोभनाङ्ग-
लिक सोम ! “मृज्यमानः” शोध्यमानस्त्वं “समुद्रे” अन्तरिक्षे †
कलशे वा “वाचं” शब्दम् “इन्वसि” प्रेरयसि ‡ । किञ्च । हे
पवमान पूयमान सोम ! “पिशङ्ग” हिरण्यं रजतादिभिः पिश-
ङ्गवर्णं “बहुलं” प्रभूतं “पूरुस्पृहं” बहुभिः स्पृहणीयं “रयिधनं”
“अभ्यर्षसि” स्तोत्राणामभिचरसि प्रयच्छसीत्यर्थः ॥ ७ ॥ ५१

* “सुपांसु (३, १, २८)”-इत्यादिना सुप आत्वे रूपम् ।

† “समुद्रः”-इति अन्तरिक्षनामसु पञ्चदशं नैषण्डिकम् (१, ३) ।

‡ “इन्वति”-इति गतिकर्मसु पञ्चदशाधिकशततमं नैषण्डिकम् (२, १४) ।
आप्तिकर्मसु च प्रथमम् (१, १८) । अतएव ‘इन्वसि व्याप्नोषि’-इति वि० ।

३५०५,५,८]

कन्दार्थिकः ।

३ १८ २८ ३ १२ ३ १ ३
समुद्रस्याधिविष्टपेमनोपिणो

३ १ २ ३ १ २
मत्सरासोमदच्यतः ॥८॥ ५६*

२ २ २ २ १ २
(वैश्वदेवे) । चार्श्चाद् । अभिसोमासाश्चाया-

१ २ २ १ २
श्वाश्चः । चार्श्चाद् । पवन्तेमदीह्यामाश्वाश्चम् ।

१ २ २ १ २
चार्श्चाद् । समुद्रस्याधिविष्टपेमाश्नादृषाश्चणारश्चः ।

२ २ १ २ २ २
चार्श्चाद् । मत्सरासोमाश्वाच्युश्वाश्चः । चार्श्चा-

१
श्वाश्चम् । आश्वाश्चम् । डा ॥ १४ ॥

४ ५ ४ ५ २ ५ ४ ५
आभीसोमा । सञ्चाश्चवाश्च । याश्चवाः । पाव-

४ ५ २ ५ ४ ५ ४
न्तादृमा । द्रियाश्चवाश्च । माश्चवाः । सामुद्र-

५ २ १ २ २ २ ४ ५
स्या । धिविष्टपेमनाश्चवायेश्च । षोश्चवाः । मात्सा-

४ ५ २ ५
रासाः । मदाश्चवाश्च । च्युश्वाश्चताः ॥ १५ ॥

* उ० २, १, ८, १ = ऋ० ७, ५, १४, ४ = ऊ० २, १, १४ — १५ ; —४, २,
७—८—९—१०—११—१२ ; —७, १, ११ ; —७, २, १४—१५—१६ ; —८, १, १६ ;
—८, २, १८ ; —८, २, १५ ; —८, २, ६ ; —१२, १, ३ ; —१२, २, १६ ; —१४, १, ८ ;
—१४, २, ५—७ ; = १६, २, २—३ ; —१८, २, १—३—१० ; —२२, २, १० = ऊ० १,
१, ६ ; —१, २, ११ ; —१, २, ८ ; —५, १, १० ; —५, २, १० ; —६, १, ८—१४ ।

१३४,

(इन्द्रसामनोद्धे ।) अभिसो^{२ १ २ ४८ ५८}मास^{१ २८}आयवाः । पवन्ते^{१ २८}
^{१ २१}मदियम् । दा । औ^{२ २}श्चो^{१ २ २} । आ^{१ २}औ^२श्चो^१ । समुद्र-
^{२ २ १ २ २ १}स्याधिविष्टपेमनीषि । णा । औ^{२ २}श्चो^{१ २} । आ^{१ २}औ^२श्चो^१ ।
^{१ २ २ २ १}मत्सरासोमद^{२ २}च्यु । ता । औ^{२ २}श्चो^{१ २} । आ^{१ २}औ^२श्चो^१ । ३४-
 ३ । औ^१२२३४५६ । डा ॥ १६ ॥

^{५ ४ २ ५८ २}अभिसोमास^{४ ४}आ । चो^{१ २}पूयवाः । पवन्ते^{१ २}मद्यम्मादम्प-
^{२ २ २ १}वन्तेम । दिया^{२ १}श्चो^२द् । मा^{२ २}श्चो^{१ २}दाम् । समुद्रस्याधिविष्ट-
^{२ २ २ १}पेमनीषिणाः । मना^{२ १}श्चो^२द् । पा^{२ १}श्चो^{१ २}दणाः । मत्सरासोमद
^{२ १}च्युताः । मदा^{२ १}श्चो^२द् । चू^{२ १}श्चो^{१ २}ता^१३४३ । औ^१२३४५६ । डा ।
 ॥ १७ ॥

(स्वः पृष्ठम् ॥) अभा^{१ ४८ २}र^{१ ४}इ^{१ ४}सोमा^{१ ४}३४ । औ^{१ ४}चो^{१ ४}पू^{१ ४}स^{१ ४}आ-
^{४ १ ३८ २}यवाः । पवा^{४ ४}र^{४ ४}न्तेमा^{४ ४}३४ । औ^{४ ४}चो^{४ ४}पू^{४ ४}दियम्मा^{४ ४}दाम् । समू-
^{४ २ २ ३८ ४}र^{४ ४}द्रस्या^{४ ४}३४ । औ^{४ ४}चो^{४ ४}पू^{४ ४}धिविष्टपा^{४ ४}द् । ओ^{४ ४}ये^{४ ४}३ । मा^{४ ४}र^{४ ४}ना^{४ ४}२३४-

^{२ २} औहोवा । ^{२ ५} धीर३४णाः । ^{३ ५} ऊर३४पा । २ । ^{३ २२ १} मत्सरासोर३ ।

^{१ १} मारदार३४ औहोवा ^{५ २} चूर३४ताः ॥ १८ ॥

(इन्द्रसामानित्रीणि ॥) ^{४२ ५२ ४} औहोवा । ^{५ ४ २ ५२} अभिसोमास-

^{२ ४ ५} आयवः । ^{४२ ५२ ४} औहोवा । ^{१ २२ ४} पवार । तेमा३ओपुवा६पु६ । दि-

^{२ १ २} यमादम् । ^{१ ५} समूर । ^{२ २ ४} द्रस्या३ओपुवा६पु६ । ^{२ १ ५२ २} धिविष्टपेरमनी-

^{१ ५२} पिणारः । ^{५ २} औहो३१३ । ^{५२ २ ४} मत्सार । ^२ रासा३ओपुवा६पु६ ।

^{२ १ ३ १ १ १ १} मदच्युतार३४पुः ॥ १९ ॥

^{५ २ २ २ ५} अभिसोमासआयाद्वाः । ^{१ ५} पवार । ^{३२ २ ४} तेमा३ओपुवा-

^{२ १ २} ६पु६ । ^{१ ५} दियमादम् । ^{३ २ ४} समूर । ^२ द्रस्या३ओपुवा६पु६ । ^२ धिवि-

^{१ ५२ २ १ ५२} ष्टपेरमनीपिणारः । ^{१ ५} मत्सार । ^{५२ २ ४} रासा३ओपुवा६पु६ । ^२ मद-

^{१ ३ १ १ १ १} च्य तार३४पुः ॥ २० ॥

^{५ २ २ २ ५} अभिसोमासआयाद्वाः । ^१ पवन्ताइमा । ^{० २} दियार्मा-

अथ नवमी ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
 पुनानःसोमजागृविरव्यावारैः*परिप्रियः ।

१२ २२ ३ १
 त्वं विप्रो अभवो†‡‡रस्तम

२ ३ १ २
 मध्वायज्ञं मिमिक्षणः‡ ॥ ८ ॥ पू३॥

५ ३ २ १ २ १ २ ४ ५
 २३४दाम् । समुद्रस्या । धिविष्टपाद् । मनाश्दृषादृणाः ।

१ १ २ १ १ ३ ५ २ ३ ५
 मात्सरासो२३ । मारदा२३४औहोवा । च्यू२३४ताः ॥ २१ ॥ पू२

“आयवः”‡ गमनशीलाः “सोमासः” सोमाः मद्यं” मदकरं
 मदं आत्मीयं रसं “अभिपवन्तः” अभितो निर्गमयन्ति । कुत्रे-
 त्युच्यते—“समुद्रस्य” अन्तरिक्षस्य “अधिविष्टपे” अधिकं समु-
 च्छितपवित्ते । यद्वा । समुद्रस्य यस्मात्समुद्रवन्ति रसाः तस्य
 कलशस्य “अधि” उपरि “विष्टपे” स्थाने “पवित्ते” निर्गम-
 यन्ति । कौटुशाः ? “मनीषिणः” मनसर्दशितारः “मात्सरासः”
 मदकराः “मदच्युतः” मदकरेण रसेन व्यावयितारः ॥

“विष्टपे”, “विष्टपि”—“मदच्युतः”, “स्वर्विदः”—इति च
 पाठौ ॥ ८ ॥ पू२

* “अव्योवारैः”—इति

† “वोक्त्रिरस्तमो”—इति,

‡ “मिचनः”—इति च

॥ ऋ० ७, ५, १३, १ ।

§ ‘आयवः सनुषाः’—इति वि० । ‘आयवः’—इति सनुष्यनामसु सप्तदशं नैघण्ट -
 कम् (२, ३) ।

अथ दशमौ ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

इन्द्रायपवतेमदःसोमोमरुत्वतेसुतः ।

(सोमसाम ॥) पुनानःसोमजागृविरव्याः । वारैःपा-

रिप्रियाः । त्वंविप्रोअभवोज्जाद्वराः३४ । स्तमाः३ ।

माध्वायज्ञाः३म् । माः३इमाः३४औद्योवा । साः३४णाः ।

॥ २२ ॥ पू३

हे सोम ! “जागृविः” जागरणशीलः “प्रियः” प्रीणयिता*
 त्वं “पुनानः” पूयमानः सन् “अव्याः” मेघाः “वारैः” वासै-
 निर्मिते दशापविते परिचरसि । “अङ्गिरस्तम” हे अङ्गिरसां
 वरिष्ठ ! “विप्रः” मेधावी त्वं पितृणां नेता “अभवः”† भवसि ।
 स त्वं “नः” अस्मदीयं “यज्ञ” “मध्वा”‡ मधुना आत्मीयेन
 रसेन “मिमिक्ष”§ सेक्तुमिच्छसि । मिहेः सेवनार्थस्य (म्व्वा०प०)
 सनि रूपम् ॥ ८ ॥ पू३

* “प्रियः प्रियतरः, भूतानां प्रियः”-इति वि० ।

† “सर्वकालिकोलङ् (३, ४, ६) ।

‡ सुप आत्मे रूपम् (१, १, १८) ।

§ “मिमिक्ष सिद्ध” इति वि० ।

३ १ २ ६ १२ २२ ३
सुहस्रधारो अत्यव्यमर्षति

१ २ ३ १ २
तमीमृजन्यायवः ॥ १० ॥ पु४*

५ २ २ १ १२ २
इन्द्रायपा । वता॒इमादा॒रः । सोमोमरुत्वता॒इ-
१ १ २ १ १
सुता॒रः । स । हास्रधारः । अतिअव्यमा॒र्षाती॒र ।
१ १ १ १
तमा॒इमार्जा॒र । तिआया॒रश्वा॒र३३ः । ओ॒र३४पू॒इ ।
डा ॥ २३ ॥

५ २ १ २ १
(स्वःपृष्ठमाङ्गिरसम् ॥) इन्द्रायपा । वतेमदाः ।
१ २ १ १ १ १ १ १
सोमोमा॒रु॒र । त्वते॒हो॒इ । सुता॒रः । स । हास्रधारः ।
१ २ ३ ५ ३ ५ १
अतिअव्यमा । पाताओ॒र३४वा । ऊ॒र३४पा । तमी॒हो-
१ १ २ १
इ । मार्जा॒र । तिआया॒रश्वा॒र३३ः । ओ॒र३४पू॒इ ।
डा ॥ २४ ॥

५ २ २ ४ ५ ४ ५ १ २ २
(सोमसाम ॥) इन्द्राया॒श्पावता॒इमदाः । सोमोम-
२ २ १ २ १ २
रुत्वता॒इसु॒रताः । स । हास्रधारः । अतिअव्यमा॒र ।

अथैकादशी ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

पवस्ववाजसातमोभिविश्वा निवार्या ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

त्वत्समुद्रः प्रथमविधर्म

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

न्देवेभ्यः सोममत्सरः ॥ ११ ॥ ५५ *

४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

पाती । तमा औश्चोश्च । मार्जा । तारमाश्चोश्च ।
वा । यारश्चोश्च ॥ २५ ॥

४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

पवस्ववाजसा । इच्छा । तारश्चोश्च । अभिविश्वा-
निवारिया । त्वत्सामूरश्चोश्च । द्रः प्रथमे विधर्म-
न् । दादवायेश्च । भ्यारः सोश्चोश्च । ममत्स-
राश्च ॥ २६ ॥ ५४

“मदः” मदकरः “सुतः” अभिषुतः “सोमः” “मरुत्वते”
मरुद्भिस्तद्वते “इन्द्राय” इन्द्रार्थं “पवते” चरति । ततः “सह-
स्रधारः” बहुधारोपेतः सोमः “अव्यम्” अविमयं पवित्रम्
“अत्यर्षति” अतिगच्छति तमिमं “आयवः” मनुष्या ऋत्विजः
“मृजन्ति” शोधयन्ति ॥ १० ॥ ५४

अथ द्वादशी ।

१२

२ २ २ २ २ १ २

पवमानाअष्टक्षतपवित्रमतिधारया ।

२१२

२ १ २ ३ १२२२२

मरुत्वन्तोमत्सराइन्द्रियाद्यया

२ २ ३ १२२

मेधामभिप्रियांसिच ॥१२॥ पूई *

॥ इति तृतीय-दशति ॥

४४ २ २

४

१

२

(पवित्रम् ॥) पवमानाअष्टक्षतपवाइ । चामतिधार

हे “सोम !” “विश्वानि” सर्वाणि “वार्या” वरणीयानि
 स्तोत्राणि “अभि” लक्ष्य “वाजसातमः” अतिशयेनावस्य सखा-
 कस्व “पवस्व” चर । हे सोम ! “देवेभ्यः” देवानां “मत्सरः”
 मन्दकरः “समुद्रः” समुन्दनशीलः “विधर्मन्” विशेषेण
 पोषक ! ॥ त्वं “प्रथमे” मुख्ये अष्टे यज्ञे देवेभ्यस्तदर्थं चर ॥

“विधर्मन्”-“विधारयम्”-इति, “वाजसातये”-“वाज-
 सातमः”-इति, “वार्या”-“काव्या”-इति च क्रमेण साम्प्रतः
 पाठाः ॥ ११ ॥ पूपू

* अ० ७, ५, १६, ५ ।

† ‘वार्या वरणीयेन उदकेन’ इति वि० ।

‡ “षष्ठ्यर्थे चतुर्थीति वाच्यम्”—इति का० (पा० २, ३, ६२) ॥

§ “समन्तोतिवा” इत्यादि निरुक्तोक्तेः (२, १०) । ‘समुद्रः समुद्रसंस्थानीयः’
 इति वि० ।

॥ “विधर्मन्=विधर्मन्, विविधकर्मणि कर्मकारणे देवे’ इति वि० ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
यामरुत्वन्तोमत्सराइन्द्रियाः । हयाः । मारुधधाम् ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
अभाये ३ । प्रारयारुधधाम् । सीरुधधाम् ॥ २७ ॥ ५६

“पवमानाः” पयमानाः सोमाः “धारया” आत्मीयया “पवि-
त्रम्” * “अति” अतीत्य “असृक्षत” सृज्यन्ते । कीदृशाः ? “मरु-
त्वन्तः” मरुद्भिर्युक्ताः “मत्सराः” मदकराः “इन्द्रियाः” इन्द्र-
जुष्टाः । “मेधां”† स्तुतिं “प्रियांसि” अन्नानि च “अभि” लक्ष्य
स्तोत्रं च उभयं कर्तुं वा “हया” यज्ञे गन्तारः सृज्यन्ते ॥ १२ ॥ ५६

इति श्रीमत्सायनार्चिक-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

कन्दोव्याख्यानं पञ्चमस्याध्यायस्य पञ्चमखण्डः ॥ ५ ॥

॥ इति बार्हतम् ॥

* “पवित्रं पुनातेः । मन्त्रः पवित्रमुच्यते । येन देवाः पवित्रे सात्मानं पुनते सदे-
त्यपि निगमो भवति ॥ रश्मयः पवित्रमुच्यन्ते । ‘गमस्तिपूतो नृभिरद्रिभिः सुतइत्यपि
निगमो भवति ॥ आपः पवित्रमुच्यते । ‘अतपवित्राः खन्तेषा मदन्तो’ बह्वदकाः ॥’
अग्निः पवित्रमुच्यते । वायुः पवित्रमुच्यते । सोमः पवित्रमुच्यते । सूर्यः पवित्रः
मुच्यते । इन्द्रः पवित्रमुच्यते । ‘अग्निः पवित्रं स मा पुनातु वायुः सोमः सूर्य इन्द्र
पवित्रं ते मा पुनन्तु’ इत्यपि निगमो भवति” इति (नि० ५, ६) ।

† ‘मेधां प्रज्ञाम्’-इति वि० ।

अथ षष्ठेखण्डे—

सैषा प्रथमा ।

१२ १२ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ १ ३ २ ३ १२ १२
प्रतुद्रवपरिकोशं निषीद नृभिः पुनानोचभिवाजमर्ष ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३
अश्वं नत्वा वाजिनं मर्जयन्तो अक्का

१ २ ३ १ २
वर्धोरशनाभिर्नयन्ति ॥ १ ॥ ५७ *

२ ३ ५ ३ २ २ १
(अशनम् ॥) ओदप्रतु । इच्छा ३१ । द्रवा । परि

२ २ ३ ४ ५ २ ३ ५ ३ २ २ १
कोः । शनिषीदा । ओदनभिः । इच्छा ३१ । पुना ।

२ १ २ ३ ४ ५ २ ३ ४ ३ २ २ १
नोश्चभि । वाजमर्षा । आश्वम् । इच्छा ३१ । नत्वा ।

२ १ २ ३ ४ ५ २ ३ ५ ३ २ २ १
वाजिनम् । मर्जयन्ताः । आक्का । इच्छा ३१ । वर्धाद्विः ।

१ २ २ २ ४
रशना । भा ३४ ३३ः । नाश्यापूनाई ५६३ ॥ २८ ॥

४ ५ ४ ५ २ १ २ १
(वृषौशनं साम ॥) प्रतु । एप्रतू । द्रवा । द्रवा ।

२ २ ३ ४ ५ ४ ५ ३ ५ २ १
परिकोः । शनिषीदा । नृभिः । एनृभिः । पुना ।

२ १ २ १ २ ३ ४ ५ ४ ५ ४ ५
पुना । नोश्चभि । वाजमर्षा । अश्वम् । एअश्वाम् ।

२ १ २ १ २ १ २ ३ ४ ५ ४ ५ ४ ५
नत्वा । नत्वा । वाजिनम् । मर्जयताः । अक्का । एअक्का ।

^{२ १}वर्चाइः । ^{२ १}वर्चाइः । ^{२ २ २ २}रशनाभिः । ^{३ २}नये३४ । ^{५ ५}द्वियाईचा-
^{३ १ १ १ १}उवा । तार३४पुइ ॥ २८ ॥

(^{४ ५ ४}जानस्याभीवर्तौदौ ॥) ^{१ २}प्रतुदा । ^{१ २}वापरिकोशाम् ।

^{२ २}निषीइदा । ^{१ २}साइदा । ^{३ २ २}औहोइ । ^{३ २ ५ २ १}औहोश्वा । ^१नृभिः
^{२ २}पुनानोअभिवा । ^{० २}जमारर्षा । ^{१ २}आर्षा । ^{३ २ २}औहोइ ।

^{३ २ ५ २}औहोश्वा । ^{१ २ २}अश्वन्नत्वावाजिनम्मा । ^०जयारइन्ताः ।

^{१ २}यांता । ^{३ २ २}औहोइ । ^{३ २ ५ २}औहोश्वा । ^{१ २ २ १}अक्कावर्चाइः । ^२रश-

^{१ २ २}नाभिः । ^{३ २}नये३४ । ^{५ ५}द्वियाईचाउवा । ^{३ १ १ १ १}तार३४पुइ ॥ ३० ॥

^{५ २}चाओईचा । ^{५ ३ २}उऊवा३४ । ^{५ ५}ओईचा । ^{२ १}प्रतुद्रवा ।

^२परिकोइ । ^{२ ३ ४ ५}शनिषीदा । ^{२ १ २ १}नभाइःपुना । ^{२ १}नोइअभि ।

^{२ ३ ४ ५}वाजमर्षा । ^{२ १}अश्वन्नत्वा । ^{२ १}वाइजिनम् । ^{२ ३ ४ ५}भर्जयन्ताः ।

^{२ ५}चाओईचा । ^{३ २}उऊवा३४ । ^{५ ५}ओईचा । ^{२ १ २ २ १}अक्कावर्चाइः ।

^{२ १ २}रशना । ^२भाइ३४इः । ^{२ ४}नाइयापू०ताईपुइइ ॥ ३१ ॥

(त्रिष्टुवौशनम् ॥) ^{४५} प्रातू । ^१ ^२ द्रवापरिकोशाम् ।
^२ ^२ निषी३दा । ^१ ^{२१} नृभाइःपुना । ^२ ^१ नो३अभि । ^२ ^३ ^४ ^५ वाजमर्षा ।
^१ ^२ ^२ अश्वन्नत्वावाजिनम्मा । ^७ ^२ जयार३ताः । ^{१२} ^२ ^२ अक्कावर्हीइः ।
^{२१} ^२ रशना । ^१ ^४ भा३४इः । ना३यापु०ताईपूईइ ॥ ३२ ॥ पु७

उशनाऋषिः* । हे सीम ! “नु” क्षिप्रं + “प्रद्रव” प्रगच्छ
 आगत्वाच “कोशं” द्रोणकलशं परिनिषीद” निषसोभव ।
 “नृभिः” नेतृभिः “पुनानः” पूयमानः “वाजम्” अन्नं यजमानार्थ-
 मुद्दिश्य “अभ्यर्ष” [वाजं सङ्ग्रामं वा] “वाजिनं” दलवन्तं
 “अश्वं न” अश्वमिव तं यथामार्जयन्ति तद्वत् ताम् “अर्जयन्तः”
 शोधयन्तः “वर्हि” यज्ञम् अच्छ “प्रतिरशनाभिः” रशनावदाय-
 ताभिरङ्गुलीभिः “नयन्ति” अध्वयुं प्रमुखाः ॥ १ ॥ पु७

* “काव्यः”-इति ऋषि नै० ।

† ‘अच्छ आप्तुम्’-इति वि० । मन्त्रश्रुती ‘अच्छा’-इति दीर्घो निपातत्वात् (६, ३, १३६ पा० ।)

‡ ‘रशना यूपयोजनी’-इति वि० ।

¶ “नु-इत्येषोनेकक्रमा, इदम् करिष्यतीति हेत्वपदेशे, कथम् करिष्यतीत्यनुपृष्टे, नन्वेतदकापीदिति चाथाप्युपमार्थे भवति वृत्तस्य नु ते पुरुहूतवयाः वृत्तस्येव ते पुरुहूत शाखाः”-इत्यादि नि० १, ४ । “नु”-इति क्षिप्रनामसु च प्रथमत्रैषण्टकम् (२, १५) ।

§ ‘वर्हिः प्रष्टवम्’-इति वि० ।

॥ ‘रशना’-इति अङ्गुलिनामसु षष्ठं नैषण्टकम् ।

अथ द्वितीया ।

१ १२ ३ १ १ ३ २ ३ २ ३ १ ६ १ २

प्रकाव्यमुशने वब्रुवाणो देवो देवानां जनिमाविवक्ति ।

१ २ ३ १ २ ३ २

महिब्रतः शुचिवन्धुः पावकः

३ १ २ ३ २ एक १२ ३ १ २

पदावराहो अभ्येतिरेभन् ॥ २ ॥ ५८*

४५

१२

१

(वाजसनीद्वे ॥) प्रा । काविया२म् । उशनेवा२ ।

१ २

१२ २

१२

१

ब्रवार३णाः । देवो देवा२ । नाञ्जनिमा२ । विवा-

२

१

१

१

१

२३क्तो । महिब्राता२ः । शुचिवन्धू२ः । पवार३काः ।

१ २

१२

३ २

५२ २

३

पदावारा२ । होअभिया२द् । तिरा३४औहोवा । भा

१ १ १ १

२३४पून् ॥ ३३ ॥

१ २

१

१

१२ २

प्रकाविया२म् । उशनेवा२ । ब्रुवाणा२ः । देवो

१२

१

१

देवा२ः । नाञ्जनिमा२ । विवाक्तौ२ । महिब्राता२ः ।

१

१

१ २

१

शुचिवन्धू२ । पवाका२ः । पदावारा२ । हो२ ।

२ २

५२ २

२ १२ ३ १ १ १ १

भिया३४औहोवा । तिरेभार३४पून् ॥ ३४ ॥

* उ० ४, २, १, १ = ऋ० ७, ४, १२, २ = ऊ० ६, १, ५; — १६, २, १६; — २२,

१, ३—६ ।

(वाजजित्साम ॥) प्रकाव्यमुशने वब्रूश्वाणो^{१ २ ३ ४} । देर-
^{५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६} ३४वाः । देवानाञ्जनिमावीश्वाक्ती^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६} । मा३३४ची । व्रतः
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६} शुचिवन्धुः पाश्वाकः । पार३४दा । वराहोअभ्येतिरा
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६} २३ । हाउवा३ । भार३४५न् ॥ ३५ ॥

(वाराहम् ॥) हाउहाउ । ऊप् । प्रकावियाम् ।
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६} उशने । वब्रूदाणाः । देवोदेवा । ना३०जनि । मावि
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६} वक्ती । मच्चिव्रताः । शुचिवा३ । धुःपवाकाः । हाउ
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६} हाउ । ऊप् । पदावरा । हो३अभि । आ३४३इ ।
^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६} ती३रा५इभा६५इन् ॥ ३६ ॥

॥ इति पञ्चदशस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

वृषगणो वासितऋषिः* । “उशने एव” तन्नामकऋषि-
 रिव “काव्य” कविकर्म स्तोत्रं “ब्रूवाणः” “देवः” स्तोता †

* “वृषगणो वासितऋषिः”-इति ऋषि- नै० ।

† “देवः सोमः”-इति वि० ।

अयमृषिर्वृषगणोनाम “देवानाम्” इन्द्रादीनां “जनिमा”
जन्मानि* “प्रविवक्ति” प्रकर्षेण वदति । [वच परिभाषणे
(अदा० प०) । व्यत्ययेन विकरणस्य श्रुः (३, १, ८५) बहुलं
छन्दसीति (७, ४, ७८) अभ्यासस्य इत्वम्] “महिन्नतः प्रभूत-
कर्माणि† । “शुचिवन्धुः” वध्नन्ति शत्रूणि वन्धूनि तेजांसि
बलानि वा दीप्ततेजस्कः‡ “पावकः” पापानां शोधकः “वराहः”
वरश्च तदहश्च वराहः [“राजाहःसखि भ्यष्टच्”-इति टच् समा-
सान्तः । तस्मिन्नहनि अभिषूयमाणत्वेन तद्वान् । अर्शआदित्वा-
न्मत्वर्थीयोऽच्] तादृशः॥ सोमः “रेभन्” शब्दं कुर्वन् §
“पदानि” स्थानानि पात्राणि “अभ्येति” अभिगच्छति । यदा ।
यदा कश्चन वराहः “पदा” पदेन भूमिं विक्रियमाणः शब्दं
करोति तद्वत् ॥ २ ॥ ५८

* ‘जन्मानि कर्माणि वा’-इति वि० ।

† ‘महिन्नतः महतः कर्मणः अन्नस्य वा धारयिता’ इति वि० ।

‡ ‘शुचिवन्धुः शोभनवन्धुः शुद्धवन्धुर्वा’-इति वि० ।

॥ ‘वराहः सोमः’-इति वि० । “वराहो मेघो भवति वराह्वारः । वरमाहार
माहाषीरिति च ब्राह्मणम् । विध्यद्वराहन्तिरोचद्दिमस्तेत्यपि निगमो भवति ।
अयमपौरितरो वराह एतस्मादेव । दृष्टि मूलानि वरं वरं मूलदृष्टतीति वा । वराह-
सिन्द्र ए मृषमित्यपि निगमो भवति । अन्निरसोऽपि वराहा उच्यन्ते ‘ब्रह्मणस्पति
दृषभिर्वराहैः । अथाप्येते माध्यमिका देवगणा वराहव उच्यन्ते—‘पश्यन् हिरण्यवक्रा
नयो दंष्ट्रान् विधावतो वराहन्’-इति नि० ५, ४ ।

§ ‘रेभन् कुर्वन्’ इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१ १२ २२ ३ १२ ३२ ४ १ २ ४ १२ २२ ३ २
 तिस्रोवाच ईरयतिप्रवक्त्रिर्हृतस्यधीतिं ब्रह्मणोमनीषाम् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
 गावेयन्तिगोपतिपृच्छमानाः

१ २ ३ १ ३ २
 सोमंयन्तिमतयोवावशानाः ॥ ३ ॥ ५८ *

(संक्रोशास्त्रयः ॥) होइ । हो । होइहोइ ।

२ १ २ २ १ २ ४ ५ १ १
 तिस्रोवाचा । ईरय । तिप्रवक्त्रीः । - होइयारइहोइ ।

२ १ २ २ १ २ ४ ५ २ १ १
 तिस्रोवाचाः । ईरय । तिप्रवक्त्रीः । आ । होइयारइहोइ ।

२ १ २ २ १ २ ४ ५ १ २ १
 तिस्रोवाचाः । ईरय । तिप्रवक्त्रीः । होइहा । इहोइहा ।

५ २ २ १ २ २ ४ ५ १ १ २ ४ ५
 औइहोइइ । इहा । तिस्रोवाचाः । ईरय । तिप्रवक्त्रीः ।

१ २ १ ५ २ २ १ २ २
 होइया । इयोइया । औइहोइइ । इया । तिस्रोवाचाः ।

२ १ २ ४ ५
 ईरय । तिप्रवक्त्रीः ॥ १ ॥

(वेणोर्विशाले द्वे ॥) इहोइह । इहोइहाइहो ।

३ २ ३ ५ २ २ १ २ ० १ २ ४ ५ ४ २
 वाहोइह । तिस्रोवाचाः । ईरय । तिप्रवक्त्रीः । इहो

* उ० २, २, १०, १ = ऋ० ७, ४, १७, ४ = जह्वे २, १, १७ = जह्वो ३, २, ६ ।

वा५ । ^{२ १}इहोवार३ । ^{२ ५}ई३४हहाइ । ^{४ ४}ई५ । इहा ।

^{२ १ २}तिस्रोवाचाः । ^{२ १}ई३रय । ^{२ ३ ४ ५}तिप्रवक्त्रीः । ^{२ १}इहोवार३ ।

^{२ ५ ४}ई३४हहाइ । इहा । ^{२ १ २}तिस्रोवाचाः । ^{२ १}ई३४रय । ^{२ ३}तिप्र-

^{४ ५}वक्त्रीः । ^{१ २ २}आऔरहो । ^{१ २ २}आऔरहो३४ । ^{५ २ २}औहोवा ।

^{२ २}हा३हाइ । ^{१ २ २}तिस्रोवाचाः । ^{२ १}ई३रय । ^{२ ३ ४ ५}तिप्रवक्त्रीः । ^१आ ।

^{२ २ २ २}औरहोवाहा३४ । ^{३ ४ ५}औहोवा । ^{२ १ २}तिस्रोवाचाः । ^{२ ३}ई३

^{१ २ ३ ४ ५}रय । ^{१ २ ३ ४ ५}तिप्रवक्त्रीः ॥ २ ॥

^{२ २}औहो३ । ^{४ ५ ४ २}ओहाओहा । ^{२ १}चतस्यधाइ । ^{२ १}ती३०ब्रह्म ।

^{२ ३ ४ ५}णामनीषाम् । ^{१ २ १}हहहोइ । ^{२ ३ २ १}हहहाहहो३ । ^{२ २ १ २}गावोयन्ताइ ।

^{२ १}गो३पतिम् । ^{२ ३ ४ ५}पृच्छमानाः । ^{१ २ १}इहहोइ । ^{२ २ २ १}इहहाहहोइ ।

^{२ २ १}सोमंयन्ताइ । ^{२ १}मतयः । ^२वा३४३ । ^{२ ४}वा३शा५ना६५६ः ॥

॥ ३ ॥ ५८

१५ख,

पराशरऋषिः* । “वह्निः” वोढा यजमानः “तिस्रो वाचः”
 ऋग्यजुःसामात्मिकाः स्तुतौः प्रेरयति । तथा “ऋतस्य” यज्ञस्य
 “धीति” धारयित्री† “ब्रह्मणः”‡ परिवृढस्य सोमस्य “मनीषां”
 मनस ईशित्री कल्याण-वाचं च प्रेरयति । किञ्च । “गोपति” ¶
 वृषभं यथा गावोऽभिगच्छन्ति तद्वत् गवां स्वामिनं सोमं “गावः”
 “पृच्छमानाः” पृच्छन्त्यः सत्यो “यन्ति” स्व-पयसा माश्रयितु
 मभिगच्छन्ति । तथा “वावशानाः” कामयमानाः “मतयः”
 स्तोतारः§ “सोम” “यन्ति” स्तोतु मभिगच्छन्ति॥ ॥ ३ ॥ ५८

* “शाक्त्य”-इति ऋषि-नै० । “पराशरः पराशरीयस्य वसिष्ठस्य स्थविरस्य जज्ञे ।
 पराशरः शतयातुर्वसिष्ठ इत्यपि निगमो भवति । इन्द्रोऽपि पराशर उच्यते परा-
 शातश्चिता यातूनाम् इन्द्रो यातूना मभवत् पराशर इत्यपि निगमो भवति”-इति
 नि० नै० ६, ३० ॥

† ‘धीति कर्म’-इति वि० ।

‡ ‘ब्रह्मणो मनीषां वेदोक्तानि कर्माणि’-इति वि० ।

¶ ‘गोपतिं यजमानं दक्षिणासम्बन्धेन पृच्छमाना इव, वृषभं वा’ इति वि० ।

§ मतय इति स्तोत्रनामसु न दृश्यते परं मेधावि-नामसु द्वाविंशतितममैघण्टुक-
 मिति लक्ष्यते (३, १५) । ‘मतयः बुद्धयः’-इति वि० ।

॥ यास्कव्याख्यानन्वित्यम्—“वह्निरादित्यो भवति स तिस्रो वाचः प्रेरयत्युचो
 यजुं प्रि सामान्यतस्यादित्यस्य कर्माणि ब्रह्मणो मतान्येष एवेतत् सर्वमक्षरमधीत्यधिदैवतम्
 अथाध्यात्मं वह्निरात्मा भवति स तिस्रो वाच ईरयति प्रेरयति विद्यामतिबुद्धिमता
 ऋतस्यात्मनः कर्माणि ब्रह्मणो मतान्ययमेवेतत् सर्वमनुभवत्यात्मगति माचष्टे”-इति
 (प० १, १४) ॥ विवरणकारस्तु पूर्वं यथावत् व्याख्यायानन्तरमपरमपि व्याख्यानजालमा-
 विस्तृतवान् तद्यथा—‘यद्यपि पावमानौषु सोममुक्ता अन्या देवता न सम्भवति तथा-
 प्यष्टादशे व्याख्यातेति कृत्वा तेनापि आत्मनानुस्मरणार्थं मालिख्यत । तिस्रो वाचः ।
 ऋग्यजुःसामानि अथवा तिस्रो वाचः सत्वरजस्तमांसि अथवा जाग्रत्स्वप्नसुषुप्ति-
 एतयः । ईरयति प्रेरयति उदकरशींश्च वद्धतीति वह्निरादित्यः । ऋतस्य आदित्यस्य

अथ चतुर्थी ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
अस्यप्रेषा हेमनापूयमानो देवो देवेभिः समपृक्तरसम् ।

३ १ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
सुतः पवित्रमपर्येतिरेभमितेव सद्यः प्रभुमन्तिहेता ॥ ४ ॥ ६० ॥ *

३ १ ३ २ ४ २ ५ १ २ २
(अगस्त्यस्य यमिके द्वे ॥) अस्या ३४ औ होवा । प्रेषा । हे ३

१ २ २ ३ ४ ५ ३ २ ४ २ ३ २ ४ २ ५
मना । पूयमानाः । उहुवाइ । अस्या ३४ औ होवा ।

१ २ २ १ २ २ ३ ४ ५ २
प्रेषा । हे ३ मना । पूयमानाः । हाइ । उहुवा ।

३ २ ३ २ ४ २ ५ १ २ २ १ २ ३ ४ ५
देवा ३४ औ होवा । देवाइ । भौ ३ः सम । पृक्तरसाम् ।

धीतिः । अथवा ऋतस्य सत्यस्य ब्रह्मणः । अथवा ऋतस्य धीति यज्ञस्य वा
आदित्यस्य वा हय इव 'अग्नौ प्रान्ताज्जतिः सम्यगादित्यमुपतिष्ठते' । 'ब्रह्मणो मनीषां
गावः रश्मयः तेन विस्तृष्टा अथवा उदकानि । एतमेव गोपति रश्मि-स्वामिनं वा
पृच्छन्त इव सोमं यन्ति पृथिवीं वसाना सर्वोपकाराय सोमं आदित्यं मतयः । प्रज्ञायते
विषयाः अतिप्रकाशत इति रश्मयः । वावशाना आदित्यं यन्ति प्रविशन्ति । अध्यात्मो
वह्निरात्मा भवति । वश्यादिगुणसंयोगात् । सः तिष्ठो वाचः प्रेरयति । विद्या
बुद्धिमनांसि । विद्या महान् । बुद्धिरहङ्कारं मन इति प्राधान्याद् भूतेन्द्रियाणि
ऋतस्यात्मनः धीतिं मनसः दद्यान्ति कर्माणि प्रेरयन्ति ब्रह्मणः आत्मनः । गोपाः
गोपायति । आत्मानं इन्द्रियाणि स्वामिनं पृच्छमानाः । आत्मानं तदभिप्रायेण
शब्दाद्यनुगमनात् । एतमेवमात्मानं सोमह्नामयमाना इव यन्ति न भयः तदर्थं प्रादु-
र्भवन्ति-इति ।

* उ० ६, २, ८, १ = ऋ० ७, ४, ११, १ = ऊहृद्(२) ७,

२ ३ ४ ५ १ २ १
 छाउ। होइ। सुता३४औहोवा। पवाइ। चा३म्परि।

२ ३ ४ ५ २ ३ ४ ५ १
 एतिरेभान्। हा। हाऔहोइ। मिता३४औहोवा। वसा।

२ १ २ ३ ४ ५ १ २ २ ४
 द्वा३पशू। मन्तिहोता। पशू। मा३४३। ती३होपू

ताईपूई ॥ ४ ॥

१२ १२ ३२ २ १ ३ २ १ २ १ २२
 औहोवाहा३होइ। इहा। अस्यप्रेषा। हे३मना।

२ ३ ४ ५ २२ १२ २ २ १ २ ३ ४ ५
 पूयमानाः। देवोदेवाइ। भी३ःसम। पृक्तरसाम्।

२ १ २ १ २ ३ ४ ५ १२ १२ ३२ २
 सुतःपवाइ। चा३म्परि। एतिरेभान्। औहोवाहा-

१ ३ २ १२ २ १ २
 ३होइ। इहा। मितेवसा। द्वा३पशू। मा३४३।

२ ४
 ती३होपूताईपूई ॥ ५ ॥ ई०

वसिष्ठऋषिः* । “अस्य” सोमस्य “प्रेषा” [प्रेषतिर्गत्यर्थः
 (म्वा० प०) क्षिपि रूपं । सावेकाच इति विभक्तेरुदात्तत्वं †
 प्रेषा] प्रेरकेण‡ “हेमना”॥ हिरण्येन “पूयमानः” हिरण्य-

* “मैत्रावरुणः”—इति ऋषि-नै० ।

† “सावेकाचसृतीयादिर्विमक्तिः”—इति पा० ६, १, १६८ ।

‡ ‘प्रेषा प्रकर्षेच्छया’—इति वि० ।

॥ बाहुल्यकादस्योपाभावः ।

अथ पञ्चमी ।

१ २   ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
सोमःपवतेजनितामतीनाञ्जनितादिवोजनितापृथिव्याः ।

७ १२ २२ ३ १२ २२ ३ १ २ ३ १२ २२
जनिताग्नेर्जनितासूर्यस्यजनितेन्द्रस्यजनितातविष्णोः ॥ ५ ॥ ६१*

२२   २   २   १
(कालकाक्रन्दौ ॥) सोमःपवतेजनितामाश्ताइना रम् ।

२   २   २   १   १२२   २
जनितादिवोजनितापृथ्याइव्या रः । जनिताग्नेर्जनितासू ।

पाणिरभिषुणोतीति हिरण्यसम्बन्धः । तादृशः “देवो” दीप्य-
मानः अंशुः “रसम्” आत्मीयं “देवेभिः” देवैः सह† “समपृक्त”
सम्पर्कयति संयोजयति । [पृची सम्पर्के (अदा० आ०)]
ततः “सुतः” अभिषुतः सोमः “रेभन्” शब्दायमानः सन् “पवि-
त्रम्” उर्णास्तुकेन निर्मितं‡ “पर्येति” परिगच्छति । कथमिव ?
“होता” देवाना माह्वाताण ऋत्विक् “मितेव” निर्मातेव§
“पशुमन्ति” वद्धपशून् “सद्य” सदनानि यज्ञगृहान् यथा
पर्येति तद्वत् ॥ ४ ॥ ६०

* उ० ३, १, १८, १ = ऋ० ७, ४, ६, ५ = ज० ३, २, १८ ; — ८, २, १ ; —

१२, १, १०—१६ ।

† ‘देवेभिः देवेभ्यः वखादिभ्यः’-इति वि० ।

‡ दशापवित्रमित्यर्थः ।

¶ होतेति व्हेजोरूपम् (६, १, ३४ पा०) ।

§ ‘मिता कर्त्ता’ इति वि० ।

० २ १२ २ १ २ २
रियार३स्या । जनितेन्द्रा । स्या३जनि । तो३४३ । तार

४
वापुइष्णो६पुईः ॥ ६ ॥

३ ४ ५ २ २ २ ४ १
सोमःपवतेजनिता । ए३ । औ३हो५वाऽ । माता

२ १२ २ १२ २ १२ २ १२
२३४पुइना६पुईम् । जनितादिवोजनितापृथिव्याः । जना-

३ ५ २ २ २ ४
२इतार३४मेः । जनिता । सू३४३ । री३यापुस्या६पुई ।

२ १२ २ १२ ३ १ १ १ १
जनितेन्द्रस्यजनितातविष्णोर३४पुः ॥ ७ ॥

५ २ ४ ४ ५
(जनिते द्वे ॥) हाउजनत् । ३ । जनद्वाउ । ३ ।

१ १ २ १ २ १ २
होइ । जनत् । २ । होइ । जनात् । सोमःपवा । ते३

१ २ ३ ४ ५ २ १२ २ १ २ ३
जनि । तामतीनाम् । जनितादाइ । वो३जनि । तापृ

५ ५ २ १२ २ १ २ २ ३ ४ ५ ५ २
थिव्याः । जनिताग्नाइः । जनिता । सू३रियस्या । हाउ

४ ४ ५ १
जनत् । ३ । जनद्वाउ । ३ । होइ । जनत् । २ । होइ ।

१२ २ २ २ ४
जनात् । जनितेन्द्रा । स्या३जनि । तो३४३ । ता३वा

पुइष्णो६पुईः ॥ ८ ॥

४ ५ ४ ५ १
 जनद्वाउ । ३ । जनदाउ । ३ । जनत् । होइ । ३ ।
 २२ १ २ १ २ ३ ४ ५ २ १२
 सोमःपवा । ते३जनि । तामतीनाम् । जनितादाइ ।
 २ १ २ ३ ४ ५ २ १२ २ १ २ ३ ४ ५
 वो३जनि । तापृथिव्याः । जनिताग्नाइ । जनितासूरियस्या ।
 ४ ५ ४ ५ १ २ २
 जनद्वाउ । ३ । जनदाउ । ३ । जनत् । होयि । ३ । जनि-
 १ २ २ १ २ २ ४
 तेन्द्रा । स्या३जनि । तो३३३ । ता३वापुयिष्णो३पू३ः
 ॥ ८ ॥ ६१

प्रतर्दनच्छाषेः* । “सोमः” अभिषूयमाणः “पवते” पात्रेषु
 क्षरति । कौटुषः ? “मतीनां” बुद्धीनां । यद्वा । मननीयानां
 स्तुतीनां “जनिता” जनयिता† [“जनिता मन्त्रे” (६, ४, ५३)
 इति निपातेन णि-लोपः] किञ्च “दिवः” द्यलोकस्य “जनिता”
 प्रादुर्भावयिता । तथा “पृथिव्याः जनिता” । “अग्नेः” “जनिता”

* “दैवोदासिः”-इति वि० ।

† अत्रेदं विवरणम्—‘सोमः पवते । विनियोगोऽस्य चतुर्थेऽहनि । अधियज्ञपक्षे
 प्रणसोमस्य पृथिव्यादीनां । जनयितृत्वेन सम्भवात् । यज्ञद्वारेण स्थितिहेतुत्वात्
 जनयतीति जनिता मतीनां जनयिता दिवः जनयिताग्नेर्जनयिता सूर्यस्य जनयिता ।
 इन्द्रस्य जनयिता । उत अपि विष्णोर्व्याघ्रिमतइति । जनयिता पृथिव्यादिभ्यः रसेन
 वर्द्धयिता । अधिदेवेनेन्द्रः सोमः यदात्मनि तदायमर्थः । सर्वमिदं श्रयति । आत्मा सोमः
 पवते साधयति भोक्तृत्वात् । आत्मा सत्कारणं वा । प्रधानभूतेन्द्रियाणां जनयिता
 पृथिव्यादीनाञ्च द्वयोर्ब्रह्मणान्नग्निस्तथापि अग्न्यादीनाञ्च स्थानानां तिष्ठणां विष्णोश्च
 व्याप्तिमतः ॥ ”

अथ षष्ठी ।

३ १ २ ६ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अभिन्निपृष्ठं वृषणं वयो धामज्जेऽपिण मवावशन्तवाणीः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
वनावसानो वरुणो नसिन्धुः[†] विरत्नधा दयते वार्याणि ॥ ६ ॥ ६२ ॥ ३

२ २ ५ १ ४ २ २
(अङ्गिरसां व्रतोपोहः ॥) ओ३हायि । ओ३हा । ओहा ।

१ ५ २ २ १ २ १ २ ३
इया२ । ओ३हा३ण । अभिन्निपा । ष्ठा३० वृष । एंव-

४ ५ २ १ २ २ १ २ २ ३ ४ ५
यो धाम् । अङ्गेऽपिणाम् । अवाव । शन्तवाणीः ।

२ १ २ २ १ ० ३ ४ ५ २ १ १ २
वनावसा । नो३वरुणो नसिन्धुः । ओ३हायि । ओ३-

५ २ १ ५ २ २ १
हा । ओहा । इया२ । ओ३हा३ण । विरत्नधाः ।

२ १ २ २ २ ४ ५
दयते । वा३४३ । रौ३यापूणा३५३यि ॥ १० ॥ ६२

प्रकाशयिता । 'सूर्यस्य' सर्वप्रेरकस्यादित्यस्य "जनिता"
"इन्द्रस्य" जनिता पानेन मदस्य जनयिता । "उत" अपि च ।
"विष्णोः" व्यापकस्य "जनिता" जनयिता । एतत्सर्वं सोमेऽ
भिषूयमाणे भवति सोमेन हि देवताप्यायन्त इति ॥ ५ ॥ ६१

* "आङ्गुष्ठाणाम्"-इति,
† "सिन्धून्"-इति च } ऋ० ।

‡ उ० ६, २, ११, १=ऋ० ७, ३, २६, २ = ऊ० ७, २, १७ ।

॥ अथाह यास्कः—“सोमः पवते सोमः सूर्यः प्रसवनाज्जनिता सतीनां प्रकाश-
कर्मणा सादित्यरश्मिनां दिवो द्योतनकर्मणा सादित्यरश्मिनां पृथिव्याः प्रथनकर्मणा

अथ सप्तमी ।

१ २   ३ १   २ २ १ २   २ २   ३   १ २   ३ १ २   २ २   २ २
 अक्रात्समुद्रः प्रथमे विधर्मज्जनयन् प्रजामुवनस्य गोपाः* ।

वसिष्ठ ऋषिः† । “त्रिपृष्ठं” त्रीणि पृष्ठानि द्रोणकलशादि-
 स्थानानि सवनानि वा यस्य स तथोक्तम् । “वृषण” वर्षकम् ।
 “वयोधाम्” अन्नस्य दातारम्‡ । “अङ्गोषिणं” आघोषन्तं सोमं ¶
 “वाणीः” स्तोत्ररूपा वाचः “अवावशन्त” कामयन्ते शब्दायन्ते वा ।
 “वना” वनानि उदकानि “वमानः” । आच्छादयन् “वरुणो न”
 वरुण इव § “सिन्धुः” अपां स्यन्दयिता पर्यन्तप्रदेशानाच्छादयति
 तद्वत् । “रत्नधाः” रत्नानां दाता सोमः “वार्याणि” धनानि ||
 “दयते” स्तोत्रभ्यः प्रयच्छति ॥ ६ ॥ ६२

मादित्यरश्मीनां, सूर्यस्य स्वीकरणकर्मणामादित्यरश्मीनां, विष्णोर्व्याप्तिकर्मणा मादित्य-
 रश्मीनामित्यधिदैवतम् । अथाध्यात्मं सोम आत्माप्येतस्मादेवेन्द्रियाणां जनितेत्यर्थः ।
 अपिवा सर्वाभिर्विभूतिभिर्विभूतत आत्मेत्यात्मगति माचष्टे—इति प० २, १२ ।

* “भुवनस्य राजा”—इति ऋ० ।

† “मैत्रावरुणः”—इति ऋषि नै० ।

‡ “सुतः”, “सुतं”, “वयः”—इति त्रीणिपि पदानि पाठमेदात् सप्तमनैघण्टुकत्वेन
 अयन्ते (२, ७) । ‘वयोधा मन्नानां धातारं यशस्विनं वा’—इति वि० ।

¶ “आङ्गोषसोमआघोषः “एनाङ्गोषेण वयमिन्द्रवन्तः” अनेन सोमेन वयमिन्द्र-
 वन्तः”—इत्यादि नि० ५, ११ ।

§ “वरुणः दृणोतीति सतः”—इत्यादि नि० १०, १—४ ।

|| ‘वार्याणि वननीयानि धनानि’—इति वि० ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
 वृषापवित्रे अधिसानो अव्यवृहत्सोमो वावृधे स्वानो*—

२ २
 अद्रिः ॥ ७ ॥ ६३†

२ १ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 (सम्यावैयश्वम् ॥) हो । होपि । अक्रांसमुद्रः प्रथमे विधामान् ।
 १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 हो होयि । जनयन् प्रजाभुवनस्य गोपाः । हो । होयि वृ
 २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 षापवित्रे अधिसानो ॥ २ ॥ व्यायि । हो । हो । वृह
 २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
 त्सोमो रवावृधे स्वानो ॥ ३ ॥ द्रा । औ३ । होवाहा उवा
 २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 ३ । ए३ । स्वाना ॥ ४ ॥ द्री २ ३ ४ ५ ॥ ११ ॥ ६३

पराशरऋषिः‡ । “समुद्रः” अस्मादापः सन्द्रवन्ति स
 समुद्रः अपां वर्षकः । “गोपाः” यज्ञस्य रक्षकः सोमः “प्रथमे”
 विस्तृते “भुवनस्य” उदकस्य ॥ “विधर्म्मन्” विधारकेऽन्तरिक्षे
 “प्रजाः” “जनयन्” उत्पादयन् “अक्रान्” सर्वमतिक्रामति [क्रमते-
 लुङि, तिपि, इङभावे वृद्धौ च कृतायां सिज्लोपे मकारस्य

* “सुवान” — इति ऋ० ।

† उ० ५, २, १, १ = ऋ० ७, ४, १८, ५ = ऊ० १७, २, १ ; — २२, २, ५ — ८ — ९ ;
 ऊ० ६, २, ५ ।

‡ “शाक्ताः” — इति ऋषि-नै० ।

॥ “भुवनम्” — इति उदकनामसु पञ्चाशत्तमं नैवण्टु क्रम् (१, १२) ।

अथाष्टमी ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ ३ २
कनिक्रान्तिहरिरासृज्यमानःसौदन्वनस्यजठरेपुनानः ।

१ २ ३ १ ३ ३ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २
नृभिर्यतःकृणुतेनिर्णिजङ्गामतोमतिञ्जनयतस्वधाभिः॥८॥६४ *

मोनोधातोरिति नकारे रूपम्] “वृषा” कामानां वर्षिता
“स्नानः” अभिषूयमाणः† ॥

“अद्रिः”-“इन्दुः” इति च साम्नऋचः पाठौ ॥ ७ ॥ ६३

* ऋ० ७, ४, ५, १ ।

† अवेदं विवरणम्—

अक्रान् समुद्रः विनियोगोऽस्य नवसेऽहनि क्रान्तत्वात् प्रथमे परमे उत्कृष्टे विधर्मणि
धारणेन नयन् प्रजाः प्रजायन्त इति प्रजाः देवाः याः भुवनस्य गोपाः भूतानां रक्षिता
वृषा सक्ता पवित्रे वा सुमाय । अधि उपरि सानो समुत्थन्तो अये अविमये । वृद्धत् सोम
वावृधे वर्द्धते स्नानः अद्रिः अदरणः । वज्रः अक्रान् समुद्रः सामर्थ्यात् अत्यक्रमीत्
अतीतं गच्छत्युदयादस्तं सदा समुद्रः । आदित्यः प्रथमे प्रकृष्टे व्योमन् सामर्थ्यादन्त-
रिक्षे प्रजा जनयन् वर्षकर्मणा । भुवनस्य चैलोक्यस्य गोपा रक्षिता वृषा वर्षणशीलः ।
पवित्रे व्याप्तिमये अधिसानः अभिषिच्यमाणः सोम्यैः । वावृधे वर्द्धते वृद्धदिति वृद्धिद्वि-
षणम् । स्नानः सुतः अद्रिरादित्य अदरणः अत्यक्रामत् अधिष्ठितवान् । समुद्रः
आत्मा अभिद्रवत् तं भूतानि परमेभ्यः घने भूतेन्द्रियमिश्रशरीरे जनयन् ज्ञानकर्मणा
बोध्य मुत्पादयन् प्रजा वर्द्धयन् । भुवनस्य गोप्ता प्रकाशरूपत्वात् । वृषा पवित्रे सत्य-
मये आत्मा वर्षिता भवति शरीररूपेण पवित्रे ज्ञानमये अवतेर्गत्यर्थः । गत्यर्थाश्च
बुद्धार्थाः । अधिसानो सम्बध्यमान-शब्दादिषु महत्ववृधे सुष्ठुवर्धितं पवित्रे । प्रवः
अद्रिः अदरणः—इति ॥

यास्कस्त्वेवं व्याख्यातवान्—“अत्यक्रमीत् समुद्र आदित्यः परमे व्यवने वर्षकर्मणा
जनयन् प्रजा भुवनस्य राजा सर्वस्य राजा । वृषा पवित्रे अधिसानो अये वृद्धत्सोमो
वावृधे सुवान इन्दुरित्यधिदैवतम् । अथाध्यात्मसत्यक्रमीत् समुद्र आत्मा परमे व्यवने
ज्ञानकर्मणा जनयन् प्रजा भुवनस्य राजा सर्वस्य राजा । वृषा पवित्रे अधि सानो
अये वृद्धत्सोमो वावृधे सुवान इन्दुरित्यात्मगतिमाचष्टे”—इति प० २, १६ ।

(सामसामनि द्वे॥) कानी। क्रान्ती १ क्रान्ती १। हरिराष्ट्रज्य-

मा२३ना३ः । साधिदान् । वाना२वाना२ । स्यजठरेपुना२३-

ना३ः । द्र४भीः । या१ता१र्याता२ः । कृ२णुते१निरि२र्णिजा२३-

गा३म् । आताः । माती२म्माती२म् । जनयता२३स्वारन्धा

५२२   ३ १११२
२३४ओहावा । भीर३४५: ॥ १२ ॥

३ ४ ५   २   २ २ २ ४ २ ३   ५
कनिष्कान्तिहा । होयि । हरिराष्ट्रज्य । मार३४ना ।

२२१   २   २२१   २   २२१
 द्वाद्यैयि । सोदग्वनस्यजठरेपुनारश्नाः । द्वाद्यैयि । नृभि

र १ १ २   र १   र
र्यतःकुण्डतेनिर्णिजारश्ङ्गाम् । द्वाद्द्वेयि । अतेमतायिम्

७ १ ३ ५ र ३ १ १ १ १
जनयतार३ । स्वारधार३४ औहोवा । भोर३४पुः ॥ १३ ॥ ६४

प्रस्तुतः ऋषिः* । “सृज्यमानः” आ समन्तादिसृज्यमानो-
ऽभिषूयमाणः† “हरिः” हरितवर्णः सोमः “कनिक्रान्ति” पुनः
पुनः शब्दायते [क्रन्दतेर्यङ्लुकि, तिपि, इडभावे, “दाधन्तिर्दधन्ती
त्यादिना‡ निपातनादभ्यासस्य निगागमः । अभ्यस्तस्वरः॥]

* “काणः”-इति ऋषि-ने० ।

† 'सज्जमानः संस्तुयमानः'-इति वि० ।

‡ “दाधनिर्दहतिर्द्विर्विबोभूतुतेतिक्तेऽल्लर्थापनीकणत्तंसनिष्यदत्करिक्कत् कनि
क्रद्वुभरिभद्वुदरिध्वतोद्वियुतत्तरिध्वतःसरीसृपतं वरीवृजन्ममृग्यागनीगन्तीति च”
—इति पा० ७, ४, ६५ ।

॥ “अभ्यस्तानामादिः”-इति पा० ६, १, १८२ ।

अथ नवमी ।

३२७ ३१२ ३ २ ३ २३२ ३ २ २ ३ १ २

एषस्यतेमधुमांद्द्रसोमोवृषावृष्णःपरिविन्नेअक्षाः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ ७ ३क २२

सहस्रदाःशतदाभूरिदावाशश्चत्तममर्चिरावाज्यस्थात्॥८॥६५॥

४५ ४५ ३ २ ४ ५ २ ४२५

(ऐषम्॥) एषाएषाः । स्यता३१२३४यि । मधुमांद्द्रसोमः ।

२ ३ २ ५ ४ ५ २ २

वृषावृषाईए । वृष्णा३१२३४ः । परिविन्नेअक्षाः । सहस्रदा

५ ३ २ ५ ४ २ ५ ४२५ ५

ईए । सदा३१२३४ः । शतदाभूरिदावा । शश्चक्कश्चाईदे ।

२ २ २५ २ ४ ५ ५ ५

तमा३१२३४म् । बर्चिरावाजिपे । द्वियाईदाउवा स्या२

११११

२३४५त् ॥ १४ ॥ ६५

तथा “पुनानः” पूयमानः “वनस्य” वननीयस्य चास्य द्रोण-कल-
शस्य “जठरे” “सीदन्” उपविशन् शब्दायते । किञ्च “नृभिः”
कर्मनेतृभिर्ऋत्विग्भिः “यतः” संयतः सोमः “गाः” गो-विका-
रान् क्षीरादीन् आच्छादयन् “निर्णिजं” शुद्धम् आत्मनोरूपं +
“कण्णुते” ग्रहादिषु करोति । अतोऽस्मै सोमाय “मतिं” मननीयां
स्तुतिं “स्वधाभिः” हविर्भिः सह “जनयत” स्तोतारोऽजनयन्
[भस्यान्तादेशाभावः कान्दसः । अदादेशः] यद्वा हे स्तोतारः
अस्मै सोमाय स्तुतिं जनयत उत्पादयत कुरुतेति यावत् ॥ ८ ॥ ६४

* ऋ० ७, ३, २२, ४ ।

+ “निर्णिक्”-इति रूपनामसु प्रथमं नैषण्ड कम् (३, ७) ।

अथ दशमौ ।

१२   ३१२   ३२ ३१२ २२३ १ ३२ ३ १ २
पवस्वसोममधुमांश्च॑तावापोवसानोअधिसानोअव्ये ।

३१ २ ३१२   ३१ १   ३१२३
अवद्रोणानिघृतवन्ति*रोहमदिन्तमोमत्सरइन्द्र-

१ २

पानः ॥ १० ॥ ६६†

॥ इति चतुर्थ-दशति ॥ ४ ॥

उशनाऋषिः‡ । हे इन्द्र ! “वृष्णाः” वर्षकस्य “ते” तुभ्यं
[चतुर्थथ षष्ठौ॥] “एषः” “स्यः§” स सोमः “मधुमान्” माधुर्यो-
पेतः “वृषा” वर्षकः “पवित्रे” “पर्यक्षाः” पर्यस्त्रवत् [चरतेर्लुङि
रूपम्] स एव “सहस्रदाः” सहस्रसङ्ख्याकस्य धनस्य दाता
“शतदाः” शतसङ्ख्याकस्य दाता “भूरिदावा”॥ ततोऽपि भूरे-
दाता ‘वाजी’ बलवान् सोमः “शश्वत्तमम्” अतिशयेन पुराणं
“बर्हिः” यज्ञम् “अस्थात्” अधितिष्ठति ॥

“वृषा वृष्णाः”—“वृषा वृष्ण”—इति, “सहस्रसाः”—“शतसाः”
इति च साम्नऋचः पाठाः ॥ ८ ॥ ६५

* “घृतवन्ति”—इति ऋ० ।

† ऋ० ७, ४, ८, ३ ।

‡ “काव्यः”—इति ऋषि-नै० ।

॥ “षष्ठार्थे चतुर्थीति वाच्यम् (२, १, ६२)”—इति कात्यायनवचनादित्यर्थः ।

§ “स्यश्कन्दसि बज्जलम् (पा० ६, १, १३३)”—इतोह नन्त्रे स्य इत्यस्य सोर्लोपः ।

॥ “आतोमनिप् कनिष्वनिपश्च (पा० ३, २, ७४)”—इति वनिपि रूपम् ।

(माधुच्छन्दसम् ॥) ^{२ ४ ५ ३ २} द्वात्रिंशच्छाद । इच्छा३१ ।
^{२ १ २ १ २ ३ ४ ५ २ १ २} पवस्वसो । मा३मधु । मा^३च्छतावा । अपोवसा ।
^{२ १ २ ३ ४ ५ २ १ २ १ १} नो३अधि । सानोअव्याद ! अवद्रोणा । नी३घृत ।
^{२ ३ ४ २ २ ३ ५ ३ २ २ १} वन्तिरोहा । द्वात्रिंशच्छाद । इच्छा३१ । मदिन्तमो ।
^{२ १ २ २ ४} मत्सरः । आ३४३इ । द्वात्रिंशच्छाद । इच्छा३१ । मदिन्तमो ।

प्रतर्दनऋषिः* । हे “सोम !” “मधुमान्” [मत्वर्थीयः]
 तादृशस्त्वं “अपः” वसतीवरीः एकधनाः “वसानः” आच्छा-
 दयन् “अधि” अधिकं “सानो” समुच्छिते “अव्ये” अविभवे-
 पवित्ने “पवस्व” क्षर । ततः “मदिन्तमः” अतिशयेन मदकरः
 “इन्द्रपानः” इन्द्रेण पातव्यः “मत्सरः” मादयिता सोमः “घृत-
 वन्ति” उदकवतः† “द्रोणानि” द्रोणकलशान् “अवरोह”
 प्रादुर्भवसि ॥

“रोद”-“सीद”—इति पाठौ ॥ १० ॥ ६६

इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
 छन्दोव्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्य षष्ठः खण्डः ॥ ६ ॥

* “दैवोदासिः”—इति ऋषि-ने० ।

† “घृतम्”—इत्युदकनामसु दशमं नैषण्टुकम् (१, २) ।

अथ सप्तमे खण्डे--

सैषा प्रथमा ।

१ २ ३ २२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 प्रसेनानीः शूरो अग्रे रथानाङ्गव्यन्नेति हर्षते अस्य सेना ।
 ३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २
 भद्रान् कृण्वन्निन्द्र दवां त्सखिभ्य आसो मो वस्वार भसानि-

दत्ते ॥ १ ॥ ६७*

(कुत्सस्याधिरथीयानि त्रीणि ॥) द्यौश्वा । उज्जवा

४ ५ २ १ २ २ २ १ २ २ २ २ २ ३ ४
 ३ । द्यौश्वा । प्रसेनानाङ्गः । शूरो अङ्ग । अग्रे रथा
 ५ २ १ २ २ १ २ २ २ ३ ४ ५ २ १ २
 नाम् । गव्यन्ने ताङ्ग । हर्षताङ्ग । अस्य सेना । भद्रा
 १ १ २ २ ३ ४ ५ २ २ १ २ २ २ १
 न्कृण्वान् । इन्द्र दवाङ्ग । वां त्सखिभ्याः । आसो मो वा ।
 २ १ २ २ ३ ४ ५ ३ ५ ३ २ ४
 स्वार भ । सानि दत्ताङ्ग । द्यौश्वा । उज्जवाङ्ग । द्यौ
 ५ ५
 वाङ्ग । द्यौश्वा ॥ १६ ॥

५ ४ २ १ १ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २
 औ द्यौश्वा ३४५ । प्रसेनानाङ्गः । शूरो अङ्ग । अग्रे
 ४ ४ ५ २ १ २ २ १ २ २ २ २ ३ ४ ५
 रथानाम् । गव्यन्ने ताङ्ग । हर्षताङ्ग । अस्य सेना ।
 २ १ २ २ १ २ २ ३ ४ ५ २ ४
 भद्रान् कृण्वान् । इन्द्र दवाङ्ग । वां त्सखिभ्याः । औ द्यौश्वा

२, १११ २२ १२ २२ १ २ १ २ २
वा३४५ । आसोमोवा । स्त्रा३रभ । सा३४३ । नी३

४

दापुत्ताई५६इ ॥ १७ ॥

५२४ २, १११ ३२२२ १ २२ २ २,
औहो३वा३४५ । प्रसेनानाइः । शूरोआ३ । गाइ

३४ ५ ३ २२ १ २ २ ३ ४ ५
रथानाम् । गव्यन्नेताइ । हर्षता३इ । अस्यसेना ।

३२ २ १ २ २, ३ ४ ५ २ ४ २,
भद्रान्कृण्वान् । इन्द्रहाइ । वांत्सखिभ्याः । औहो३वा

१११ ३२ २ २२ २ २ १ २ २ ४
३४५ । आसोमोवा । स्त्रा३रभ । सा३४३ । नी३दा५ ।

२ ११ १

तार३४५इ ॥ १८ ॥ ६७

प्रतर्दनऋषिः* । “सेनानीः” सेनाना मये नेता । “शूरः”
शत्रूणां बाधकः “सोमः” “गव्यन्” † इच्छन् यजमानानां पश्वा-
दिकं सृच्छन् “रथानाम्” “अग्ने” पुरतः “प्रैति” प्रकर्षेण सङ्ग्रा-
मङ्गच्छति । “अस्य” सोमस्य “सेना” च “हर्षते” हृष्यति [वाक्य-
भेदादनिघातः] किञ्च “सखिभ्यः” समानस्थानेभ्यो यजमा-
नेभ्यः “इन्द्रह्वान्” तैः कृतानि इन्द्रस्य आह्वानानि “भद्रान्”
कल्याणानि यथार्थानि “कृण्वन्” । आहृतो हीन्द्रः सोमं पीत्वा

* “देवोदासिः”—इति ऋषि-ज्ञे० ।

† “इन्द्रसि परेष्वाया मापे क्वञ् वक्तव्यः”—इति तृतीयाध्यायीय-कात्यायन-
वचनादिह क्वचि रूपम् ।

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ ३ १ २   २ २ ३ २ ३ २ २ १ २ २ २
प्रतेधारामधुमतौरसृग्रन्वारंयत्पूतोअत्येष्यव्यम् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ १ २ ३ २ ३ १ २   २ २
पवमानपवसेधामगोनाञ्जनयत्सूर्यमपिन्वोअर्कैः ॥२॥६८*

(वैयश्वाज्योतिषाणि त्रीणि ॥)   १ २ २ २
हाउहोवा३हाइ ।

२ २ २   १ ७   १ १ १ १   २ २ २ २
प्रतेधारामधुमा३ताइरसृग्रार३४पून् । हाउहोवा३हाइ ।

२ २ २   १ ७   १ १ १ १   २ २ २ २
वारंयत्पूतोअतौ३याइपिआव्या३४पूम् । हाउहोवा३

२ २ २   १ ७   १ १ १ १   २ २ २ २
हाइ । पवमानपवसे३धामगोना३४पूम् । हाउहोवा

कामान् प्रयच्छतीति । “रभसानि” इन्द्रस्य वेगेनागमन-निमि-
त्तानि “वस्त्रा” वस्त्राण्याच्छादकानि पयःप्रभृतीन्याश्रयणानि
“आ दत्ते” आ गृह्णाति † ॥ १ ॥ ६७

* ऋ० ७, ४, १७, १ ।

† अत्र विवरणं यथा—“प्रसेनामौ । सेनां नयति इति सेमानीः । शूरः विक्रान्तः ।
अग्रे रथानां ये देवरथाः गयम् इच्छन् । धनं पृथिव्यां भवं प्रैति प्रयाति । हर्षति
अस्य सेना मदान् भन्दमीयानि । कुर्वन् ह्यणम् । इन्द्रहवान् इन्द्रियाणि ।
सखिभ्यः ऋत्विभ्यः । एवं गुणविशिष्टः । सोमः वस्त्राणि रभसानि पतन्ति । आदत्ते
यरसैन्येभ्यः । अथवा सेमामौः स्कन्दः शूरः विक्रान्तः । अग्रे पुरतः देवरथानां
गयम् । पृथिव्यां भवन्धनम् । राति गृह्णाति ददाति सैन्येभ्यः सोमइव रम्मौन् वस्त्राणि
सैन्येभ्यो ददाति ॥ ”—इति ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

प्रगायताभ्यर्चामदेवांसोमं हि नो तमहते धनाय ।

३ १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

स्वादुःपवतामतिवारमव्यमासीदतुकलशन्दे वद्वन्दुः ॥ ३ ॥ ६८ *

२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

इच्छाद् । जनयत्सूर्यमाऽपाइन् वो अर्काऽऽ३४५इः । द्वाउ

२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

होवाऽच्छाउ । वाऽ३४५ ॥ १८ ॥ ६८

पराशरऋषिः† । तदा प्रसृज्यन्ते “यद्” यदा “पूतः”
वसतीवरीभिस्त्व’ “अव्यम्” अविभवं “वारं” वालं पविचम्
“अत्येषि” अतीत्य गच्छसि । किञ्च हे “पवमान” शोध्यमान
सोम ! “गोनां३” गवां३ “धाम” धीयते पीयत इति धाम पयः
तत् वसनीकृत्य “पवसे” क्षरसि । ततः “जनयन्” जायमानस्त्व’
“अकः” अचनीयैः स्व-तेजोभिः “सूर्यम्” आदित्यम् “अपिन्वः”
पूरयसि ॥

“वारं यत्पूतो अत्येष्यव्यम्” -- “वारान्यत्पूतो अत्येष्यव्यान्” -- इति,
“जनयन्” -- “जज्ञानः” -- इति च साम्नऋचः पाठौ ॥ २ ॥ ६८

* ऋ० ७, ४, ११, ४ ।

† “शाक्यः” -- इति ऋषि-नै० ।

‡ “गोः पादान्ते (७, १, ५७)” -- इति चित्रं गोनामिति ।

॥ ‘गवां रश्मीना मदकानां वा’ -- इति वि० ।

^{२ १ ८} प्रगायता । ^{२ १} अभिय । ^{२ ३ ४ ५} चामदेवान् । ^{२ ८ १} सोमं-
^{२ १} हिनो । ^{२ ३ ४ ५} ताश्मह । ^{२ ८ १} तेधनाया । ^२ स्वादुःपवा । ताश्
^१ मति । ^{२ ३ ४ ५} वारमव्याम् । ^{२ ८ १ ८} आसीदतु । ^{२ १} कलशम् । ^२ दा-
^{२ ४} इ४३इ । वाश्चापूइन्दूइ५ईः ॥ २० ॥ ई८

इन्द्रप्रमतिर्वासिष्ठऋषिः । हे स्तोतारः ! “प्रगायत” “सोम”
 प्रकर्षेणाभिष्टुत । वयन्तु “देवान्” “अभ्यर्चामः” अभिष्टुमः* ।
 यहा । देवानभ्यर्चामोऽभ्यर्चत [पुरुष-व्यत्ययः] । किञ्च । “महते”
 महत् प्रभूतं धनाय धनं प्राप्तुं सोमं “हिनोत”† अभिषवार्थं
 प्रेरयत [त्रियार्थोपपदेस्य च कर्मणि स्थानिनः (२, ३, १४,)—इति
 धन-शब्दस्य चतुर्थी] ततः “स्वादुः” मधुरः सोमः “अव्यम्”
 अविभवं “वारं” वालं पवित्रम् “अतिपर्वताम्” अतीत्य क्षरतु ।
 “देवः” द्योतमानः । सोमः “इन्दुः” दीप्तः सन् “कलशं” द्रोणम्
 “अति आसीदतु” आभिमुख्येन तिष्ठतु ॥

“पवतां”-“पवाते”—इति, “देवइन्दुः”-“देवयुर्न”—इति
 साम्नऋचः पाठौ ॥ ३ ॥ ई८

* ‘लोवरग्नैश्च’—इति वि० ।

† “तप्तनप्तनयनास (७, १, ४५ पा०)”—इति तर्पि सिद्धं हिनोतेति ।

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २

प्रहिन्वानोजनितारोदस्योरथोनवाजं सनिषन्नयासीत् ।

३ १ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १

इन्द्रज्जक्कनायुधासं शिशानो विश्वावसुहस्तयोराद-

२

धानः ॥ ४ ॥ ७०*

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २

चाउहोवाश्चाद् । प्रहिन्वानोजनितारोऽ४३दसीयोः ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २

चाउहोवाश्चाद् । रथोनवाजं सनिषाऽ४३नयासीत् ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २

चाउहोवाश्चाद् । इन्द्रज्जक्कनायुधासाऽ४३ं शिशानः ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २

चाउहोवाश्चाद् । विश्वावसुहस्तयोराऽ४३दधानः । दधा

धुनाउ । वा ॥ २१ ॥ ७०

वसिष्ठऋषिः† । “प्रहिन्वानः” अर्घ्युभिः प्रैर्यमाणः‡
 “जनिता”¶ उत्पादयिता “रोदस्योः” द्यावापृथिव्योः§ तयो-
 र्जनयितृत्वं दृष्टिप्रदान-हविः-प्रापणाभ्याम् । तां दृक् सोमो
 “वाजम्” अन्नं “सनिष्यन्” दास्यन् ॥ “प्रायासीत्” प्रगच्छति ।

* ऋ० ७, ३, २६, १ ।

† “सितावरुणः”—इति ऋषि-नै० ।

‡ ‘प्रीणानः गच्छन् वा’—इति वि० ।

¶ “जनिता मन्त्रे (६, ४, ५३)”—इति पा० ।

§ “रोदसी”—इति द्यावापृथिवी-नामसु चतुर्थं नैघण्टकम् (६, २०) ।

॥ ‘सनिष्यन् सन्नजमानः’—इति वि० ।

अथ पञ्चमी ।

२ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २
तक्षद्यदीमनसोवेनतोवाग्ज्येष्ठस्यधर्मन्दुक्षोरनीके ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
आदीमायन्वरमावावशानाजुष्टम्यतिङ्कलशगावद्वन्दुम् ७१

३ ४ ५ २ १ १ १ १ २ ४
(वाचःसामनी द्वे) ॥ तक्षद्यदी । क्षोर३४५इ । मन-

२ २ ४ ५ ३ १ १ १ १ ३ ४ ५ ३ १ १ १ १
सोवेनतः । वार३४५क् । ज्येष्ठस्यधा । क्षोर३४५ ।

४ २ ४ ५ ३ १ १ १ १ ३ ४ ५ ३ १ १ १ १
मन्दुक्षोरनी । कार३४५इ । आदीमायन् । क्षोर३४५इ ।

३ ४ २ ४ ५ ३ १ १ १ १ ३ ४ ५ ३ १ १ १ १
वरमावावशा । नार३४५ः । जुष्टम्यतिम् । क्षोर३३५इ ।

४ २
कलशेगावः । इ । दाउ । वा ॥ २२ ॥

२ १ २ ३ ४ २ ३ ४ ५ ३ १ १ १ १
तक्षद्यदा३१२३४इ । मनसोवेनतः । वार३४५क् ।

२ २ १ २ ३ ४ ५ ३ १ १ १ १ २ २ १
ज्येष्ठस्यधा३१२३४ । मन्दुक्षोरनी । कार३४५इ । आदा-

“इन्द्रङ्गच्छन्” प्राप्नुवन् “आयुधा” “आयुधानि” “संशिशानः”
सम्यक् तीक्ष्णोऽकुर्वन् इन्द्रं सहायगमनार्थं तीक्ष्णायुधः सन्
“विश्वा”† सर्वाणि “वसु”‡ वसूनि धनानि “हस्तयोरादधानः”
अस्मभ्यन्दानाय एवं कुर्वन् प्रायासीत् ॥ ४ ॥ ७०

* प्र० ७, ४, १५, २ ।

†,‡ ‘विश्वा’—इति सुप आत्वे, ‘वसु’—इति सुपो लुकि च रूपम् (७, १, ३८) ।

२ इमायाश्च१२३४न् । वरमावावशा । नार३४पूः । जुष्ट-

२ म्यताश्च१२३४इम् । कलशेगापूवः । इ । दाउ । वा ।

॥ २३ ॥ ७१

मृडीको वासिष्ठऋषिः । “वेनतः” [वैनो वेनतेः कान्ति-
कर्मणः (दे, ४, ३८)]—इति यास्कः] कामयमानस्य “मनसः”
[मनो मन्यतेः स्तुतिकर्मणः*] स्तोतुः “वाक्” स्तुतिलक्षणा+
यद्येनं “तच्चत्” संस्क्रोति† । “धर्मन्” धारके‡ यज्ञे “ज्येष्ठस्य”
प्रशस्यस्य “द्युक्षोः” दीप्त-स्तुतिकस्य [टृक्ष् शब्दे (अ० प०) इत्यस्मात्
कु-प्रत्ययः] सवनस्य “अनीके” प्रमुखे यदा यज्ञेषु सवन-मुखे
स्तोतुर्वाक् सोमं स्तोतीत्यर्थः । “आ” अनन्तरमेव “वरं” वरणीयं
“जुष्ट” देवानां मदाय पर्याप्तं “पति” सर्वस्य पालकं “कलशे”
स्थितं “इन्दुम्” “ईम्” एनं सोमं “वावशानाः” कामयमानाः
“गावः” “आयन्” पयसा स्वीयेन मिश्रयितुं मागच्छ ॥ ”

“धर्मन्”-“धर्मणि”—इति पाठौ ॥ ५ ॥ ७१

* “मन्यते”—इति स्तुति-कर्मसु अष्टविंशत्यैषण्टकम् (३, १४) ।

+ ‘वाक् सखित्वम्’—इति वि० ।

‡ ‘तच्चत् करोति’—इत्येव वि० ।

॥ धारणार्थ-ध-धातोः कर्तरि मनिपि धर्ममिति ततश्चान्दस-स्तुति रूपम् ।

अथ षष्ठी ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
साकमुत्तोमर्जयन्तस्वसारोदशधीरस्यधीतयोधनुत्रीः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
हरिः पर्यद्रवज्जाः सूर्यस्य द्रोणं न नक्षेत्रे अत्योनवाजी ॥ ६॥ ७२*

४ ५ १ २ २ १
(दाशस्पत्ये द्वे ॥) साकाम् । उत्तोमर्जयन्त । स्वसा

२ १ १ २ २ १ २ १ २ १
रश्मः । दाशार । धीरस्यधीतयोधनूरश्त्रीः । चारी

१ २ ० २ १ १
रः । पर्यद्रवज्जाः स्वरियारश्म्या । द्रोणारम् । नन-

२ २ १ १ १ १ १ १
क्षेत्रे अत्योनवारश् । चाउवाश् । जीरश्म ॥ २४ ॥

५ २ ५ २ ५ ४ ५ २
साकमुत्तादृष्ट । ए३१२३४ । मर्जयन्तस्वसारः ।

२ ५ २ ५ ४ ५ ४ ५ ४ ५
दशधीरादृष्ट । ए३१२३४ । स्थधीतयोधनुत्रीः । हरिः

५ २ ५ ४ ५ ४ ५ ४ ५ ४
पर्यादृष्ट । ए३१२३४ । द्रवज्जाः सूर्यस्य । द्रोणन्ननादृष्ट ।

२ २ ५ ४ ५ ५ ३ १ १ १ १
ए३१२३४ । क्षेत्रे अत्योनवाद् । चाउवा । जीरश्म ॥ २५ ॥ ७२

अथ सप्तमी ।

३ १ २   ३   १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
अधियदस्मिन्वाजिनीवशुभस्पृङ्गन्तेधियःसूरेनविशः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २   २ १ २ २ २ १ २   ३ १ २
अपोवृणानःपवतेकवीयान्ब्रजनपशुवर्द्धनायमन्म ॥ ७ ॥ ७३*

नौधाऋषिः† । “साकमुक्षः” [उक्ष सेचने (म्वा० प०)
क्वपि रूपम्] तादृश्यः “स्वसारः” कर्म-करणार्थं मितस्ततः
सुष्ठु गच्छन्त्यः‡ अङ्गुलयः॥ “मर्जयन्त” सोमं शोधयन्ति [मृज्
शौचालङ्कारयोः (चु० उभ०] ताः दशसङ्ख्याकाः “धीतयः”
[अङ्गुलिनामैतत् (नै० २, ५, ७] अङ्गुलयः “धीरस्य” समर्थस्य
प्राज्ञस्य वा देवैर्ध्यातव्यस्य काम्यमानस्य वा सोमस्य “धनुर्वीः”
प्रेरयित्रो भवन्ति§ । ततः “हरिः” हरितवर्णः सोमः
“सूर्यस्य” “जाः” प्रादुर्भूता जाया दिशस्ताः॥ “पर्यद्रवत्”
परितो गच्छति । सूर्यस्य तेजसा हि आविर्भवतीति दिशां
तस्य जायात्वम् । “अत्यः” अतनशीलः “वाजी न” अश्व इव
स्थितः सोमः “द्रोणं” कलशं “ननक्षे” व्याप्नोति [नक्षति-
व्याप्ति-कर्मा (नै० २, १८, २) ॥ ६ ॥ ७२

* ऋ० ७, ४, ४, १ ।

† “गौतमः”—इति ऋषि नै० ।

‡ स्व शब्दोपतापयोः (भ्रा० प०)—इत्यस्य रूपं स्वसेत्यभिप्रायः ।

॥ “स्वसारः”—इत्यङ्गुलि-नामसु तयोदशतमं नैघण्टु कम् ।

§ “दायन्ति”—इति वि० ।

॥ “अपत्यम्”—इति वि० । “जाः”—इत्यपत्यनामसु नवमं नैघण्टु कम् २, २ ।

१८ख,

(कश्यपस्य च शोभनम् ॥) अधियदा । स्माइन्वारजि

नौरवशु । भाः । स्पर्वन्तेधियःसु । राइनविशाः ।

अपोवृणानःपवताइ । कवीरश्यान् । व्रजन्न । पा ।

शुवर्द्ध । नाइ४इ । याइमापून्माईपूई ॥ २६ ॥ ७३

कण्वृषिः* । “यद्” यदा “अस्मिन्” सोमे “वाजिनीव शुभः”† अश्वे यथा वस्त्रप्रभृत्यलङ्कारा भवन्ति । यदा वास्मिन् सोमे “सूरे न” सूर्ये न यथा सूर्ये “विशः” रश्मयः उदिता भवन्ति तदा “धियः” अङ्गुलयः “अधिस्यर्वन्ते” अहं पुरस्ताच्छोधयाम्यहं पुरतः शोधयामीत्यहमिकया उपतिष्ठते । ततोऽयं सोमः “अपः” वसतीवरीः “वृणानः” आच्छादयन् “पवते” पात्रेषु चरति कलशानभिगच्छति । कीदृशः ? “कवीयान्” कविरिवाचरन् । यदा । कवयः स्तोतारः तानिच्छन् । तच्च दृष्टान्तः—“व्रजं न” “मन्त्र” मननीयं बोद्धव्यं रक्षितव्यं गवां गोष्ठं पशुवर्द्धनाय गोपालः परिगच्छति यथा तथा देवानां प्रीणनाय पात्राणि पवते ॥

“सूर्ये”-“सूरे”—इति, “कवीयान्”—“कवीयन्”—इति च साम्न ऋचः पाठः ॥ ७ ॥ ७३

* “घौरः”—इति ऋषि० नै० ।

† शुभइति शुभ शोभायाम् (धा० आ०)—इत्यस्य रूपम् । विसर्गस्तु न दृश्यते मूले ।

अथाष्टमी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
इन्दुर्वाजीपवतेगोन्योधाइन्द्रसोमःसहइन्वन्मदाय ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३
हन्तिरक्षोबाधतेपर्यराति

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
व*रिवस्कृ†एवन्वृजनस्यराजा ॥ ८ ॥ ७४३

(दाशस्यत्यानि चत्वारि ॥) इन्दुर्वाजी २ । पवतेगो

२ १ ५ १ २
नियोधाः । इन्द्रादसो२३४माः । साहइन्वन्मदाया ।

१ ५ १ २ ३ १ २
हन्तादरा२३४क्षाः । बाधतेपर्यरातिम् । वराद्वार२३४स्कृ ।

२ १ १ ५ २ ३ ५ ४
एवन्वृजानार३स्या । रा३जौवाओ२३४वा । हो५इ ।

डा ॥ २७ ॥

४ ५ २ ४ ५ २ ४ ५ १ ० २
इन्दुर्वाजीपवतौ । होहोवाहाइ । गोनियोघौ ।

३ ५ १ २ १ २ २ १ २ २ १ २
वाओ२३४वा । इन्द्रसोमा२ःसहइ । न्वान्मदायौ । वा-

३ ५ १ २ १ २ २ १ २ २ १ २
ओ२३४वा । हन्तिरक्षोबाधते । पर्यरातौ । वाओ-

* “अरातीर्व” — इति,

† “वरिवःकृ” — इति च कृ० ।

‡ ७०३, २, २०, १ = ऋ० ७, ४, १२, ५ = ऊहे ३, २, १५ — ८, २, ५ ।

^५ २३४वा । ^{१ २ १ २} वरिवस्कृण्वन्वृजना३ । ^१ स्या । ^{५ २} रा३जीवा-

^५ ओ३३४वा । ^४ हो५इ । डा ॥ २८ ॥

^५ इन्दुरौहोवाहार्दयावाजाउ । ^२ वा३ । ^२ हाउवा ।

^{२ २ १ २} पवतेगोनियोघाउ । ^२ वा३ । ^{१ २} हाउवा । ^२ इन्द्रा३सोमः ।

^{१ २} सहइन्वाउ । ^२ वा३ । ^{१ ३ ५ २ २} हाउवा३ । ^२ मा२दार्३४ओहोवा ।

^{३ १ १ १ १} यार४५ । ^{२ १ २} हन्ता३रक्षो । ^{२ १ २} बाधाना३पाउ । ^२ वा३ ।

^२ हाउवा३ । ^{१ ३ ५ २ २} यार३रार्३४ओहोवा । ^{३ १ १ १ १} तीर३४५म् । ^{२ ३} वरा-

^२ इवस्कृ । ^{१ २} एवन्वृजनाउ । ^२ वा३ । ^१ हाउवा३ । ^१ स्या२-

^३ रार३४ओहोवा । ^{५ २ २} जार३४५ ॥ २९ ॥

^५ इन्दर्वाजीपवतेगोनियोघाः । ^{५ २} इन्द्रे सोमः सहइन्वन्म-

^{४ ५} दाया । ^{३ २ २} हन्तिरक्षोबाधतेपर्यरातीम् । ^{४ ५} वरिवस्कृण्वन्वृज-

४ ५ ३२२ ५२ २ २ १२ ३ ११ २ २
नस्यराजा । राजा३४औहोवा । ए३ । स्यराजार३४५

॥ ३० ॥ ७४

॥ इति ग्रामे गेये पञ्चदशः प्रपाठकः ॥

मन्युर्वासिष्ठ ऋषिः । “इन्दुः” क्षरणशीलः* “वाजी” बल-
वान् “गोन्योघाः” गमनशील-नीचीनाग्र-रससङ्घातः† “इन्द्रे”
“सहः” बलकरं रसम् “इन्वन्” प्रेरयन्‡ “सोमः” “मदाय”
तस्य मदार्थं “पवते” क्षरति । किञ्च । “रक्षः” रक्षःकुलं
“हन्ति” हिनस्ति । किञ्च । “अरातीः” अरातीन् ॥ शत्रून्
“परिबाधते” परितः संहरति । कीदृशः ? “वरिवः” वरणीयं
धनं “कणून्” स्तोदृणां कुर्वन् “वृजनस्य” बलस्य§ “राजा”
ईश्वरः॥ सोम इति ॥ ८ ॥ ७४

* अतएव “इन्दुः”—इति उदकनामसु दृश्यते च (नै० १, १२, ८३) “उन्दार
चादेः—(उ, १)”—इत्यु नत्तेरिन्दुरिति ।

† गो—गमनशीलः, नी—नीचिनः, (तस्य अग्रे विद्यमानः) औघः—रससङ्घातः ।
“गोनी”—शब्दो गमनशीलार्थेऽपभ्रंश इत्युदाजहार च पप्रपशे पतञ्जलिः ।

‡ “इन्वति”—इति गतिकर्मसु पञ्चदशाधिकशतं नैघण्टुकम् २, १४ ।

॥ भाष्यकारस्तु च ऋग्वेदीयपाठं मनुष्यतया व्याचष्टौ, सामवेदीयपाठस्य “अरा-
तिम्”—इति ।

§ “वृजनम्”—इति बलनामसु एकविंशतितमं नैघण्टुकम् २, ८ ।

॥ “राजति”—इति ऐश्वर्यकर्मसु चतुर्थं नैघण्टुकम् २, २१ ।

अथ नवमी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अयापवापवस्वैनावसूनिमांश्चत्वइन्दोसरसिप्रधन्व ।

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १
ब्रध्नश्चिद्यस्यवातो नजूति

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पुरुमेधाश्चित्तकवेनरन्धात् ॥ ८ ॥ ७५ †

(श्रीष्ठानि त्रीणि ॥) औचोद्वाइ । अयोद्वाइ ।

१ २ २ २ २ १ २ ३ २ १ २ ३ २ ३ २ ३ २
पवापवस्वैनावसू२३नी । औ३३द्वाइ । इ३द्वा । ई३या ।

२ १ २ २ १ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
मांश्चत्वइन्दोसरसिप्रधार३न्वा । औ३३द्वाइ । इ३द्वा ।

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
ई३या । ब्रध्नश्चिद्यस्यवातो नजू३३तीम् । औ३३द्वाइ । इ३द्वा ।

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
ई३या । पुरुमेधाश्चित्तकवेनर३३न्धात् । औ३३द्वाइ ।

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
इ३द्वा । ई३२ । या३३४ । औ३३द्वावा । ए३ । दोदि३३१ ॥

॥ १ ॥

५ ४ ५ ४ ५ १ २ २ २ १ २ २
अयोद्वाइ । पवोद्वाइ । पवस्वैनावसू२३नी । इ३द्वा

* “पुरुमेधसि”—इति ऋ ।

† उ० ४, १, २१, १ = ऋ० ७, ४, २१, १ = ऊ० १, २, १७—८, १, १०—२३, २, १ ।

इया३ । ई३या । मा०श्चत्वइन्दोसरसिप्रधा२३न्वा । इ

होइया३ । ई३या । ब्रध्नश्चिद्यस्यवातो नजूर३तीम् ।

इहोइया३ । ई३या । पुरुमेधाश्चित्तकवेनरा२३न्धात् ।

इहोइया३ । ई३ । या२३४ । औहोवा । ए३ । हो

१ ११११
दयार३४५त् ॥ २ ॥

१ २ ५ २ १ ५ २ १२
हाओर३४वा । २ । हाओर३४वा । हाउवा । अया-

२ १२२ २ १२ २२ १२ १ १२ १ २
पवापवस्वैनावसूनि । इहइ । हिया२ । इहा । इहा ।

२ १ २२१ २१२ १२ १ १ २
मा०श्चत्वइन्दोसरसिप्रधन्व । इहइ । हिया२ । इहा ।

१ २ १ २ १ २ २२ १ २ २ १ २ १
इहा । ब्रध्नश्चिद्यस्यवातो नजूतिम् । इहइ । हिया२ ।

१ २ १ २ २ ३ ५ २ १ ५
इहा । इहा३ । हाओर३४वा । २ । हाओर३४वा ।

२ १२२२ १ २२१ २२ १२ १
हाउवा । पुरुमेधाश्चित्तकवेनरन्धात् । इहइ । हिया

१ २ २३ ११११
२ । इहा । इहार३४५ ॥ ३ ॥ ७५

कुलऋषिः* । हे सोम ! “अया” अनया “पवा” पवमानया
 धारया सह “एना” एनानि “वसूनि” धनानि “पवस्व” क्षर
 [पवा—पूज् पवने (क्या० उ०) “अन्येभ्योपि दृश्यन्ते (३, २, १०१)”
 —इति विन् प्रत्ययः । आर्धधातुकलक्षणो गुणः । “सावेकाचः
 (६, १, १६६)” —इति तृतीयाया उदात्तत्वम्] । तथा हे “इन्द्रो”
 त्वं “मांस्रत्वे” मन्यमानानां चातके “सरसि” उदके वसती-
 वर्याख्ये कलशे “प्रधन्व” प्रगच्छः† । ततः “यस्य” यं “ब्रध्न-
 श्चित्” सर्वेषां प्रज्ञापकः मूलभूतो वा आदित्यः‡ “वातो न”
 वात इव “जूति” वेगं§ कुर्वन् । किञ्च । “पुरुमेधाश्चित्”
 बहुविधप्रज्ञ इन्द्रश्च “तकवे” [तकतिर्गतिकर्मसु पठितः॥ ।
 अस्मादौणादिक उन् प्रत्ययः यस्येति (२, ३, ३७) कर्मणि षष्ठी ॥
 “न लोकाव्ययेति (२, ३, ६६) षष्ठी-प्रतिषेधश्चान्दसः] सोम
 मभि गच्छता मित्यर्थः ॥

“यस्य”-“यत्र”—इति, “जूति”—“जूतः”—इति,—“नरन्धात्”-
 “नरन्दात्”—इति च साम्न ऋचः क्रमेण पाठाः ॥ ६ ॥ ७५

* “आङ्गिरसः”—इति ऋषि-नै० ।

† “सरः”—इत्युदकनामखट्ति शतपदम् नै० १, १२ ।

‡ “धन्वति”—इति गतिकर्मसु चतुःषष्ठितमत्रैषण्टुकम् २, १४ ।

§ “ब्रध्नः ब्रह्म, सविता वा महान् वा”—इति वि० ।

॥ अवतैर्गणकर्मण जूतिजूतीत्यादिना (२, ३, ६७) निपातनात् जूतिरिति ।

॥ नि० नै० २, १४, ६८ ।

अथ दशमी ।

३१२ २२ ३१ २ २ ३ १२ २२ ३२
महत्तत्सोमोमहिषश्चकारापांयद्गर्भोवृणीतदेवान् ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १२
अदधादिन्द्रे पवमानओजो

२२ ३ २ ३ २ ३ १ २
जनयत्सूर्येज्योतिरिन्दुः ॥ १० ॥ ७६ *

२ २ २ १ २
(आत्रम् ॥) महत्तत्सोमोमहिषश्चकारा २ । अपां
२ २ १ २ २ २ १
यद्गर्भोवृणीताऽदाइवा २न् । अदधादिन्द्रे पवमानाऽओ
२ २ १ २ २
जा २ः । अजनयत्सूर्येज्यो २३ । तिरिन्द्राउवा ३ । ए ३ ।
१ २ १२ २२ १२ २ १ १ १ १ १
अजनयत्सूर्येज्योतिरि । दू २३४५ः ॥ ४ ॥ ७६

“पराशरऋषिः* । “महिषः” महान्ऋ पूज्यो वा “सोमः”
“महत्” प्रभूतं वा “तत्” कर्म “चकार” अकरोत् । किं तत् ?

* उ० ५, २, १, ३ = ऋ० ७, ४, १६, १ = ऊहे १०, २, १—२३, २, ५—२३, २, ८—२३,
२, ९ = ऊह्ये ६, २, ५ ।

† “शाक्ताः”—इति ऋषि-नै० ।

‡ अत्राह यास्कः—‘महत्तत्सोमोमहिषश्चकारापां यद्गर्भोऽवृणीत देवानाधिपत्य
मदधादिन्द्रे पवमान ओजो ऽजनयत् सूर्ये ज्योतिरिन्दुरादित्य इन्दुरात्मा’—इति
नि० प० २, १७ ।

॥ ‘महत् असम्भाव्यम्’—इति वि० ।

१६ख,

अथैकादशी ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
असर्जिवकारथ्येयथाजौधियामनेताप्रथमामनीषः ।

३ १ २ ३ २ ३ २ ३
दशस्वसारोऽधिसाने

१ २ ३ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ २
अव्येष्टजन्तिः*वक्त्रिः†सदनेष्वक्च ॥ ११ ॥ ७७ †

“अपाङ्गर्भः” उदकानां गर्भभूतः‡ जनयितृत्वाज्जन्यत्वाद्वा ।
स सोमः “देवान्” “अवृणीत”§ समभजतेति “यत्” तत्
कृतवानिति । किञ्च । “पूयमानः” पूयमानः॥ सोमः “ओजः”+
सोमपानजन्यं बलम् “इन्द्रे”÷ “अदधात्”न्यधात् तथा “इन्दुः”
सोमः X “सूर्ये”** “ज्योतिः” तेजः†† अजनयत्‡‡ ॥ १० ॥ ७६

* “अव्येष्टजन्तिः”—इति ऋ० ।

† ऋ० ७, ४, १, १ = आरण्ये १, २, २२ ।

‡ ‘अपां यद् गर्भदर्शनमात्रं पञ्चामां भूतानां गर्भः’—इति वि० ।

¶ ‘इन्द्रियाणि’—इति वि० ।

§ ‘अवृणीत अधिष्ठितवान्’—इति वि० ।

॥ ‘पूयमानः विषयप्रसाणेन’—इति वि० ।

+ ‘ओजः बल मणिमादि’—इति वि० ।

÷ ‘इन्द्रे आत्मनि’—इति वि० ।

X ‘ज्योतिरिन्दुरादित्यः अध्यात्मम्’—इति वि० ।

** ‘सूर्ये सरणशीले’—इति वि० ।

†† ‘तेजः इन्द्रः’—इति वि० ।

‡‡ ‘तथाचोक्तः—येन सूर्यस्तपति’—इति वि० ।

(वासिष्ठम् ॥) ^{२ १ २ २}असाञ्चौ३८०। ^१जिवाका२। ^१रथ्या
^२इया३४। ^{५२}था। ^{३ १ १ १ १}जा२३४५७। ^{२ १ २ २}धियाञ्चौ३८०। ^१मनो-
^१ता२। ^२प्रथमामा३४। ^{५२}नी। ^{३ १ १ १ १}पा२३४५। ^{२ १ २ २}दशाञ्चौ३८०।
^१स्वसारा२ः। ^१अधिसानो३४। ^५अ। ^{६ १ १ १ १}व्या२३४५६। ^{१ १}मृजा
^{२ २}ञ्चौ३८०। ^१तिवाक्चौ२म्। ^१सदनाइषू३४। ^५अक्का२७।
^{१ १ १}वा३४५ ॥ ५ ॥ ७७

कश्यपऋषिः* । “वक्ता” शब्दायमानः [वच परिभाषणे
 (अदा०प०) वनिप्] तादृशः पवमानः सोमः “आजौ” अजन्ति
 कर्मार्थं मृत्विजइति आजिर्यज्ञः तस्मिन् “धिया” कर्मणा स्तोत्रेण
 यागं साकम् “असर्जि” पात्रेषु सृज्यते† । तत्र दृष्टान्तः । “रथ्ये
 यथा” रथ्येरथाहै [आजौ सङ्ग्रामनामैतत्‍॥ अजन्ति प्रक्षिपन्त्या
 युधान्यत्रेति तस्मिन्] अश्वो यथा सृज्यते तद्वत् । कीदृशः ‡
 “मनोता” यस्यां देवानां मनांसि प्रीतानि सा [तथाच ब्राह्म-
 णम्—“तस्यां हि तेषां मनांस्योतानि”—इति] “प्रथमा”

* “मारौचः”—इति ऋषि-नै० ।

† “धिया प्रज्ञया कर्मणा वा”—इति वि० ।

‡ ‘सृष्टवाम्’—इति वि० ।

॥ नि० नै० २, १७, ८ ।

अथ द्वादशी ।

३२ ३२२२ ३१२ ३ १२३१२ ३२ ३१ २
अपामिवेदूर्मयस्तर्तुराणाः प्रमनीषा ईरते सोममच्छ ।

३ २३ १ २३२ ३१२
नमस्यन्तीरुपचयन्ति सञ्चा

२२ ३२ ३१ २
चविशन्त्युशतीरुशन्तम् ॥ १२ ॥ ७८*

॥ पञ्चमदशति ॥ ॥ अर्द्धः प्रपाठकः ॥

५ ४२ ५ ४२५२ ४ ५ ४२
(अपाच्च साम ॥) अपामिवेदूर्मयस्तौ । होवा ।

५ ३२ ३ ३२ २ १ २२ १ २२
हाइ । तुराणा २३४ः । हाहोइ । प्रमनी । षाः । ईर-

मुख्या “मनीषा” मनस ईषा मनीषा स्तुतिः तद्वान् । यद्वा ।
धिया विदधाति स्तुतीरिति धीः स्तोता तेन स्तुतिः प्रेर्यते ।
किञ्च । “दश स्वसारः” दशसङ्ख्याका अङ्गुलयः† “सदनेषु”
यज्ञगृहेषु पात्राख्यभिमुखीकृत्य “वक्त्रि” वोढारं सोमं “सानौ”
समुच्छिते [अधिः सप्तम्यर्थानुवादकः] “अव्ये” अविभवे
अविबालेन कृते पवित्रे “अञ्जन्ति” प्रेरयन्ति‡ ॥

“प्रथमा मनीषा”—“प्रथमो मनीषी”—इति, “सदनेषु”—
“सदनानि”—इति च साम्ना ऋचः पाठः ॥ ११ ॥ ७७

* ऋ० ७, ४, ५, ३ ।

† “स्वसारः”—इति अङ्गुलिनामसु अष्टमं नैघण्टुकम् २, ५ ।

‡ “अञ्जन्ति”—इति तु ऋग्वेदीयः पाठः, तमेवावावञ्जन्तिं साधयेन ।

सामवेदीयपाठस्य “अञ्जन्ति”—इति ; अतएव ‘अञ्जन्ति शोधयन्ति’-इति वि० ।

ते३ । सोमम१ । च्छा३४ । हा३४ । नमस्य२ । ताडः१ ।

उपचा३ । यन्तिसम२ । चा३४ । हा३४ । आचवि१ ।

शा१ । तियुश२ । तौरुश२ । ता३४म् । हाहा३४ । औ५२

होवा२ । वा३४२३४५ः ॥ ६ ॥ ७८

प्रस्तरवच्छिः* । “अपामिव” यथा उदकानाम् “जर्मयः” त्वरन्ते । “इत्”—इति पूरणः । तद्वत् “तर्तुराणाः” कर्मणि देवान् स्तोतुन्त्वरमाणाः । [तुर त्वरणे जौहोत्यादिकः (आ०) । यङ्लुगन्तस्य शानचि रूपम् । अभ्यासस्य उवर्णस्य रेफादेश-च्छान्दसः । अभ्यस्तस्वरः† । तादृशा ऋत्विजः “मनीषाः” मनस ईशित्वीः स्तुतीः “सोममच्छ” सोमं प्रति प्रेरयन्ति । “नम-स्यन्तीः” नमस्यन्त्यः सोमं योजयन्त्यः सत्यः तम् “उपयन्ति” च । उप समीपे गच्छन्ति । तमेव “संयन्ति च” सङ्गच्छन्ते । “[च वा योगे प्रथमा (८, १, ५६)—इति न निघातः] “उशतीः” काम-यमानाः स्तुतयः “उशन्तं” कामयमानं सोमम् “आविशन्ति च” प्रविशन्ति च ॥ १२ ॥ ७८

इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

छन्दोव्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्य सप्तमः खण्डः ॥

॥ इति चैष्टुभम् ॥

* “काण्वः”—इति ऋषि-नै० ।

† “अभ्यस्तानामादिः (६, १, १८६)” —इति प्रा० ।

पुरोजितीति-मुख्यास्तु नवर्चो बृहतीत्यसौ—

“आहर्षतायधृणावे” शिष्टा अनुष्टुभः स्मृताः* ॥

ऋषीणां विप्रकीर्णत्वात्तत्र तत्राभिदधहे † ॥

तत्राष्टमे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

^{३ १ ३ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
पुरोजितीवोअन्धसःसुतायमादयित्ववे ।

^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
अपश्वान्अथिष्टनसखायोदीर्घजिह्वयम् ॥ १ ॥ ७८

^{५ २ २ ५ २ ५ २}
(प्रह्वौ द्वौ ॥) पुरोजिती । वाअन्धार३४साः । सु-

^{१ २ २ ५ १}
तायामाऽरदया३१उवाये३ । त्वा२३४वे । अपश्वाना२५

* पुरोजितीतिमुख्याः ‘पुरोजितीवोअन्धसः’—इतिप्रभृतयः नव ऋचः, अत्राष्टमे खण्डे अयन्त इति शेषः । तत्र आहर्षतायेति सप्तमी ऋक् बृहतीच्छन्दस्का, शिष्टा अष्टौ अनुष्टुप्छन्दस्का इत्यर्थः ।

† ‘विनियोगस्त्वासां ज्योतिष्टोमे’—इति वि० ।

‡ उ० १,१,१८,१=ऋ०७,५,१,१=आरण्ये १,२,२२=जह्वे १,१,११—१,१,१२—
२,२,१८—५,१,१३—४,१,१४—६,२,८—७,२,१०—८,२,१५—८,२,१६—८, २,१७—
१०,१,३—१०,१,१०—१२,१,६—१२,२,११—१२,२,१२—१२,२,१३—१२,२,१४—१२,
१,६—१३,२,६—१६,१,६—१६,१,८—१६,१,८—१६,२,६—१७,१,३—१७,१,४—१७,
१,१०—२०,१,१८—२०,२,१२—२०,२,१३—(२१,२,११)—२१,३,६—२२,१,६—२२,१,
७—२२,१,८—२२,२,१३—२२,२,१५—२२,१,८=जह्वे ३,१,१—२,१,१८—१,२,६—
२,२,५—३,१,१—३,१,१८—३,२,२—४,१,८—४,२,५—४,२,८—४,२,१४—४,२,१६—
(५,१,८—५,१,१२)—५,२,१४—६,१,१२ ।

अथा३१उवाये३ । ^२छा३३४ना । ^५सखायोदीऽरघजा३१
^२वाये३ । ^५क्वीर३४याम् ॥ ७ ॥

^{५२}पुरोजिती । ^२वो३ओन्वा३साः । ^{१ २ २}सूनायमा२ । ^{१ २२}ऊ२ ।

^{१ २ २}हो२इ । ^{१ २२}ओऽ२ । ^{१ २ २}दा३यादूना३वे । ^{१ २२}आपश्वाना२म् ।

^१ऊ२ । ^{१ २ २}हो२इ । ^{१ २२}ऊऽ२ । ^{१ २ २}आ३यादूष्टा३ता । ^{१ २२}माखा

^२योदा२इ । ^१ऊ२ । ^{१ २ ३}हो२इ । ^{१ २ ३}ऊ२३ । ^{१ २ ३}घा२जार३४

^{५२ २}औहोवा । ^{१ १ ११११}ए३ । ^{१ ११११}क्रियार३४५म् ॥ ८ ॥

^{५२ २}(कार्तयशम् ॥) ^{३ ५ २२}पुरोहोहोउ । ^{३ ५ २२}जा२३४इती । ^{३ ५ २२}वो

^{१ २ २}आऔ३हो३ । ^{४ ५}धासाः । ^{२ २ २ १}सुताऔ३हो३ । ^{४ ५}यामाई ।

^५होउवा । ^{२ १ २ २}दयित्वे२ । ^{१ २}उपा । ^{१ २}अपश्वान् अथा१इष्टा

^२इना । ^{१ २ २}सखाऔ३हो३ । ^{४ ५}योदाई । ^५होउवा । ^२घजि

^१क्रियम् । ^{२ १ १ १ १}उपा२३४५ ॥ ९ ॥

(औङ् सङ्गनम् ॥) ^{५४२ ५ २ ४ ५} पुरोजितीवोऽन्धसः । ^४ ओवा-
^५ द्वाइ । ^{२ २ २} सुतायमादयिन्नवओवार^१इहोइ । ^२ अपश्वान^७
^१ अथिष्टनओवार^२इहोइ । ^{२२ २ १} साखायोदाइ । ^{२ ३} घाजिक्कार^३
^२ ४५या^२६५६म् । ^{२ १२ २१ २ ३२} सुवृत्तिभिर्नृमादनम्भरे^२षुवा^१ ॥ १० ॥

(श्यावाश्वम् ॥) ^{३२} पुरो^२३१ । ^४ जी^२३ती । ^{२ ५ २} वोअ । ^४ धा
^४ ३सः । ^५ एहिया । ^१ सू । ^{२ २} तायमादा । ^{२ १} यि । ^२ त्वा^१इइ ।
^{१२} एहिया^२ । ^{१२ २ ४} अपश्वान^५श्मा^{२२}थी^३ । ^५ ए^{२२}२३४ना । ^२ ऐहा
^{१२} इइ । ^{२ १२ २ ४} एहिया^२ । ^२ सखायोदाइर्घा^३जी^३ । ^२ क्का^३३४५ये
^५ इहोइ ॥ ११ ॥

(आन्धीगवम् ॥) ^{५ २ २ ५ २ १२} पुरोजितीवोऽन्धासाः । ^{२ १२ २} सुताय ।
^२ मादा^२३या । ^१ ऊम्मा^{१२}२१५२ । ^{१२ २ २} त्वेअपश्वान^२अथिष्टन ।
^{१ २ २} साखा^१इउवा । ^२ यो^२इदी । ^१ घा^२२३जी । ^१ क्रियाम् । औ
^{४ ५} २३होवा । ^४ हो^५५इ । डा ॥ १२ ॥ ७८

अथ द्वितीया ।

३ २ २ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २
अयम्यूपारयिर्भगः सोमः पुनानो अर्पति ।

३ १ २ ३ १ २ ३ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
पतिर्विष्वस्य भूमनो व्यस्यद्रोदसोऽभे ॥ २ ॥ ८०*

श्यावाश्वऋषिः† । हे “सखायः” सखिभूताः समानस्थाना
वा हे स्तोतारः ! “वः” यूयं “पुरोजिती” [षष्ठ्याः पूर्वसवर्ण-
दीर्घः‡] पुरः-स्थित-जयस्य “अभ्यसः” अदनीयस्य सोमस्य स्व-
भूताय “सुताय” अभिषताय “मादधिहने” अत्यन्तं मदकराय
रसाय “दीर्घजिह्व” [दीर्घा जिह्वा अस्य स दीर्घजिह्वी “दीर्घ-
जिह्वी च कन्दसि (४,१,६८)—इति “ङीषन्तत्वेन” निपातितः ।
तादृशं] “खानं” च “अपत्रयिष्टन” अपत्रययत्॥ अपवाधध्वम् ।
यथा श्वा राक्षसा वा “सुतं” सोमं न लिङ्गन्ति तथा कुब-
तेत्यर्थः ॥ १ ॥ ७८

* उ० १,१,१६,१ = ऋ० ७,५,२,२ = आरण्यो १,२,८—२,२,१७—२,२,१८—२,२,१९
कहे२,२,८—२,२,९—७,१,९—११,२,१०—११,२,२०—१२,१,२—१५,१,१९—१५,१,
१४—१५,१,१७—२०,१,५—२०,२,१८—२२,२,९ = कहे२,१,६—२,१,८—३,१,११—३,
२,११—५,२,९—६,१,८ ।

† ‘आम्नीगुः श्यावाश्विः’—इति ऋषि-नै० ।

‡ सुपांसुलुगित्वादिना (७,१,९८) ।

॥ ‘मिथिलीकरोतु’—इति वि० ।

(क्रीञ्चानि त्रीणि ॥) अयम्पूषो^{१ ११ १}हो । रायिर्भगाः^{११ १} । सो^{११}

मःपुना^{१ २ ४}३ । नो^{१ २ ४}अर्षा^{१ २ ४}पूता^{१ २ ४}हू^{१ २ ४}हू^{१ २ ४} । पतिर्विश्वै^{१ २ ४}हो । स्या-^{११}

भूमनाः^{११} । वियख्यद्रो^{१ २ ४}३ । दासी^{१ २ ४}उभ^{१ २ ४}पूमा^{१ २ ४}हू^{१ २ ४}हू^{१ २ ४} ॥ १३ ॥

अयम्पूषा^{५ २ ४} । अयम्पूषा^{५ २ ४} । रायिर्भगाः^{१ २ ४} । सोमःपूना^{११ १}

३ । नो^{१ २ ४}अर्षता^{१ २ ४}हू^{१ २ ४} । पतिर्विश्वै^{१ २ ४}हो^{१ २ ४} । ओस्याभू^{१ २ ४}माना^{१ २ ४}३ः ।

ओ^{१ २ ४}वियख्या^{१ २ ४}र^{१ २ ४}द्रो^{१ २ ४} । दासी^{१ २ ४}उभ^{१ २ ४} । इडा^{१ २ ४}र^{१ २ ४}भा^{१ २ ४}३४३ ।

ओ^{१ २ ४}र^{१ २ ४}३४^{१ २ ४}पू^{१ २ ४}हू^{१ २ ४} । डा ॥ १४ ॥

अयम्पूषा^{४ ४ ४ ४ ४ ४} । हो^{१ २ ४} । रायिर्भगा^{१ २ ४}हू^{१ २ ४}हू^{१ २ ४} । सोमा^{१ २ ४}रः^{१ २ ४}पुना^{१ २ ४}३ः ।

न^{११}आ^{११}३४^{११}पू^{११} । षा^{११}र^{११}३४^{११}ती^{११} । पतिर्विश्वस्यभूमनः^{११ ११ ११} । विय-^{११}

ख्या^{११}र^{११}३४^{११}द्रो^{११} । दासी^{११}उभ^{११}पूमा^{११}हू^{११}हू^{११} । ओ^{११}र^{११}३४^{११}पू^{११}हू^{११} । डा ॥

॥ १५ ॥ ८०

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १ २   ३ २ ३ १ २   ३ १ २
सुतासोमधुमत्तमाः सोमाद्द्राव्यमन्दिनः ।

३ १ २   ३ १ २   ३ १ २
पवित्रवन्तो अक्षरन्द वान् गच्छन्तुर्वामदाः ॥ ३ ॥ ८१*

५ २ २   २ २   १ २
(त्वाष्ट्रीसाम ॥) सुतासोमा । धुमाश्तमाः । सो-

२ २   २ २ २   १ २ २
माद्द्राव्यमाश् । ए३ । दिनया । पवाद्त्रवाश्न्तो

यथातिर्नाहुषकृषिः† । “पूषा” पोषकः सर्वेषाम्‡ । “भगः”
भजननीयः॥ “रयिः” धनहेतुः “अयं” सोमः “पुनानः” पवित्रे
पूयमानः सन् “अर्षति” कलशमभिगच्छति । तथा “विश्वस्य”
सर्वस्य “भूमनः” भूतजातस्य “पतिः” पालयिताऽ “सोमः”
“उभे” “रोदसी” द्यावापृथिव्यौ “व्यस्यत्” स्व-तेजसा प्रकाश-
यति । अनेन लोकद्वयपतित्वं सूचितम् ॥ २ ॥ ८०

* स= १,२,१५,१= ऋ०७,५,१,४=ऊ० २,२,२—२,२,३—२,२,४—७,१,२०—१५,
१,२—१६,१,२—२०,१,१२—२७,१,१३—२२,२,११=ऊ० २,१,१०—४,१,७— ५,२,
११—५,२,१२—६,१,१०—६,१,१५—६,२,२ ।

† ‘माञ्जपो मामवः’—इति ऋषि-नै० ।

‡ ‘पूषा पुण्यातेः । सोमः । अथवा पूषा आदित्यः’—इति वि० ।

॥ ‘भगः सर्वस्य सोमः भोभनः’—इति वि० ।

§ ‘आदित्यात्मना’—इति वि० ।

॥ ‘विनिधोगोऽस्य द्वितीयेऽग्नि’—इति वि० ।

२ २ ३ २ १ २ २ २ १ २ २
 ३ । ए३ । क्षरन्ना । दाइवान्गच्छा३न्तुवा३ः । ए३ । मदा-
 २
 आ ॥ १६ ॥

५ ४ २ ५ ४ ५ ४ २
 (ऊर्ध्वे ड्वाष्ट्री ॥) सुतासोमधुमत्तमाः । सोमा २
 १ ३ २ २ ५ २ १ २ २
 इन्द्रा २ । यमा३४५ । दी२३४नाः । पवित्रवन्तोअक्ष-
 ३ २ २ १ १ २ १ २ २
 रन् । देवानगच्छा । तुवोमा२३दा३४३ः । ओ२३४५
 इ । डा ॥ १७ ॥

५ ४ २ ५ ४ ५ ४ २ ४ २ ५
 (वासिष्ठम् ॥) सुतासोमधुमत्तमाः । सोमाइन्द्रा ।
 २ १ ० १ २ १ २
 यमन्दिनः । पावित्रावा २ । तोअक्षरन् । दाइवान्
 २ ३ ५ २ १ २ ४ ५ ४
 गच्छीवा । तू२३४वाः । मदा । औ३क्षीवा । क्षोपुइ ।
 डा ॥ १८ ॥

५ ४ २ ५ ४ ५ ४ २ ४ २
 (आष्कारणिधनं त्वाष्ट्री ॥) सुतासोमधुमत्तमाः । सो
 ५ २ ५ १ ० १ २ १ ०
 माक्षा । इन्द्रा३यामन्दिनारः । इन्द्रा३क्षी । यमार

^३दा^५३४^२इनाः । ^{१ ७}पवित्रवा^{३ २}इन्तो^१अक्षारा^१इन् । ^{३ २}त्रवा^१इहो ।
^७तो^{१ ३}३^५क्षार^{२ २}इरान् । ^{१ २}देवान्^{३ २}गच्छा^{३ २}इन्तूवो^{३ २}१मादा^{३ २}इः । देवा
^१इन्^३होइ । ^५गच्छो^{१ ३}इर^{५ २}इह । ^३तूर^{५ २}वार^३इ४^३औ^३होवा । मदा-
^{१ १ १ १ ४}इआ^{१ १ १ १ ४}इ४^{१ १ १ १ ४}५ ॥ १८ ॥

(वासिष्ठम् ॥) ^{५ २ २}सुता^५सोम^{२ २}धुम^{२ २}त्तमा^{२ २}इए । ^{२ २}सोमा^{२ २}इ
^{३ २}न्द्रा^{१ ७}श्याम^१न्दिना^१इः । ^१दा^{१ ७}इना^{१ ७}इः । ^१पवित्रवा^{१ ७}इन्तो^{१ ७}अक्षा-
^१रा^१इन् । ^{२ २}क्षारा^{१ २}इन् । ^{१ २}देवान्^{१ २}गच्छा^{१ २}इन्तूवो^{१ २}१मादा^{१ २}इः ।
^१मादा^१इः । ^{३ २}देवा^१इन्^{३ २}होइ । ^३गच्छा^५इर^{१ २}इह । ^{५ २}तूर^{५ २}वार^३इ४^३औ
^२होवा । ^२मदा^{१ १ १ १ १}इइ^{१ १ १ १ १}इ२^{१ १ १ १ १}इ४^{१ १ १ १ १}५ ॥ २० ॥

(स्वारत्वाष्ट्री ॥) ^{१ २ २ २ २}सुता^{३ २ १}सोमा^{३ २ १}इह । ^{३ २ १}धुम^{३ २ १}त्तामा^{३ २ १}इः ।
^{१ २ २}सोमा^२इन्द्रा^२इह । ^{३ २ १}यमन्दा^{३ २ १}इना^{३ २ १}इः । ^१पवित्रवा^१इह । ^{३ २}तो-
^{२ १}अक्षारा^{२ १}इन् । ^{१ २ २}देवान्^{१ २ २}गच्छा^{३ २}इह । ^{३ २}तुवो^{३ २}इहो^{३ २}इर^{३ २}इ४ । ^५वा ।
^४मा^५पुदो^५इह ॥ २१ ॥

(द्विरभ्यस्तत्वाष्ट्री ॥) सुता । सोमा३ । द्वा३च्चा ।

धुमत्तामा२३४ः । सोमाः । इन्द्रा३ । द्वा३च्चा । यम

न्दाइना२३४ः । पवि । चवा३ । द्वा३च्चा । तोअच्चा

रा२३४न् । देवान् । गच्छा३ । द्वा३च्चा । तुवो३च्चा२

३४ । वा । मापृदो३च्चाइ ॥ २२ ॥

(वासिष्ठम् ॥) सुतासो३माधुमत्तमाः । सोमा

इन्द्रा । यमन्दिनः । पावाओ२३४वा । चवन्ताअक्षरन् ।

देवान्गच्छ । तुवोमा२३दा३४३ः । ओ२३४पृद । डा ॥

॥ २३ ॥ ८१

ययातिर्नाहुषऋषिः* । “मधुमत्तमाः” अतिशयेन माधुर्यो-
पेताः अतएव “मन्दिनः” मदकराः “सुतासः” अभिषुताः सोमाः
“पवित्रवन्तः”† पवित्रे वर्त्तमानाः सन्तः “इन्द्राय” इन्द्रार्थम्
“क्षरन्” पात्रेषु क्षरन्ति । अथ प्रत्यक्षस्तुतिः । “वः” युष्माकं

* ‘विमिथोगोऽस्य तृतीयेऽहनि’—इति वि० ।

† ‘दशपविदक्ताः’—इति वि० ।

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
सोमाः पवन्तइन्द्रवोऽस्माभ्यङ्गातुवित्तमाः ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
मित्राः खानाअरेपसः स्वाध्यः स्वविदः ॥ ४ ॥ ८२*

४ ५ २ १ ७ २
(कौञ्चे द्वे ॥) छाउसोमाः । पवाइन्ताइन्दावाउ ।

२ १ १ ७ २ २
वाइ । छाउवा । अस्माभ्यङ्गातूवित्तमाउ । वाइ । छा

१२ २ २ २ २ २
उवा । मित्राः खानाअरेपासाउ । वाइ । छाउवा

५२ ३ २ १ ४ २ ५
३४ । सुवा । धियाइः । स्वरइवाइः । वाइ४५इदोईद्वा

इ ॥ २४ ॥

५२ २ ३ २ ३ ४ ५ २ १ २ १ २ ३ २ २
सोमाः पवन्तइन्द्रवाः । अस्माभ्यङ्गा । तुवित्तमाः ।

२ ३ ५ १२ १२ १२ १२ ३ २ २ १ १ १
माइत्राओरइ४वा । खानाअरेपसः । सुवाधियाः । सुव

२ १
वार्इइदाइ४इः । ओरइ४५इ । डा ॥ २५ ॥ ८२

“मदाः” मद्-हेतवो रसाः “देवान्” इन्द्रादीन्† “गच्छन्तु” ॥

॥ ३ ॥ ८३

* उ० ४, १.२०, १—४० ७, ५, २, ५ = कञ्चे ३, २, १३—३, २, १४—३, २, १५—३, २, १६—१५, २, १६—१५, २, १७—१५, २, १८—१६, १, १—२३, १, १४ = कञ्चे ६, १, २० ।

† ‘वसादीन्’—इति वि० ।

अथ पञ्चमी ।

३ १ २   ३ १ २   ३ १ २   ३ १ २
अभीनेवाजसातमं रयिमर्षशतस्पृहम् ।

१ २ ३ १ २   ३ १ २ ३ १ २
इन्दोसहस्रभर्णसन्तुविद्युन् विभासहम् ॥ ५ ॥ ८३*

५ २ २   १ १ ३
(सोमसामानि त्रीणि ॥) अभीनेवा । आरसार३

५ २ २   १ १ ५   २ १ २ १ २   १ २
४चौद्देवा । तार३४माम् । रयिमरिशतस्पृहम् । इन्दो

मनुः सांवरणऋषिः । “गातुवित्तमाः” अतिशयेन मार्गस्य
लभ्यकाः† “इन्दवः” दीप्ताः‡ सोमाः “पवन्ते” अस्मभ्यं
मदर्थं “चरन्ति” आगच्छन्ति वा । कौटुशाः? “मित्राः”
देवानां सखिभूताः “स्वानाः” अभिषूयमाणाः “अरेपसः”
पापरहिताः अतएव “स्वाध्यः” शोभन-ध्यानाः “स्वविंदः”
सर्वज्ञाः ॥

“स्वानाः”-“सुवानाः”—इति पाठौ ॥ ४ ॥ ८२

* उ० ५, १, १६, १ = ऋ० ७, ४, २३, १ = ऊ० ५, १, ३—४, १, ४—५, १, ५—५, १, ६—
५, १, ७—५, १, ८—१२, १, १५—१२, १, १६—१७, १, १२—१७, १, १३—१७, १, १४—१७, १,
१६—१८, १, १०—१८, १, २—१८, १, ६ ।

† “गातुः”—इति ष्यिवी-नामसु विंशतितमं नैषण्डुकम् १, १ । किञ्च निरुक्त-
चतुर्थे—“गातुं यज्ञाय गातुं यज्ञपतये इत्यपि निगमो भवति । गमनं यज्ञाय गमनं
यज्ञपतये”—इति च यास्कः ।

‡ ‘ओतिरिन्दुः’—इत्यादि नि० नै० प्र० १, १७ ।

सहस्रभा^१र^०हो । णसा^०रम् । तुविद्यु^१न्विभा^१र^२होये

३। सह^२मो^३र^३४५इ । डा ॥ २६ ॥

अभी^५नो^४वा । जासा^१तम^२म् । रयि^१म । षा^४उवा^४र^४३ ।

होवा^१३हा^२इ । शत^१स्पृ^२हम् । इन्द्रा^१रस । हा^१उवा^४र^४३ ।

होवा^१३हा । स्व^१भर्ण^२सम् । तुवा^२ये३ । द्यू^१ग्ना^३र^४३४औ^५हो

वा । विभा^२सहा^३र^३४५म ॥ २७ ॥

अभी^२र^१होइ । नोवा^२जा^४३सा३ । हा^२ता^३र^५३४मा^५म् ।

रयो^२र^१होइ । अर्ष^२शा^४३ता३ । हा^२स्पृ^३र^५३४हा^२म् । इ

न्दो^१र^२होइ । सह^२स्रा^४३भा३ । हा^२र्ण^३र^५३४सा^२म् । तुवा

र^१होइ । द्यु^२न्वी^४३भा३ । हा^२३सा^४५हा^४ई^४५ई^४म् ॥ २८ ॥

(क्रौञ्चम् ॥) अभी^२नो^२वा^२३१२३४ । जसा^५ । तमा^३३

म् । रयि^२मर्षा^२३१२२४ । शत । स्पृ^५हा^३३म् । इन्द्रो^२

सा^१हा^५३१२३४ । स^{३२}भ । ए^{२१}सा^२३म् । तु^२वा^१इ^१द्यु^१म्ना^१३१२३
म् । वि^४भा^४पू^४स^४हा^४उ । वा ॥ २९ ॥

(सोमसाम ॥) अ^४भी^४नो^४वौ^४क्षो^४पू^४ज^४सा^४त^४मा^४म् । र^४यि
म^४घौ^४क्षो^४पू^४श^४त^४स्पृ^४हाम् । इ^४न्दो^४स^४क्षो^४क्षो^४पू^४स^४भ^४र्ण^४साम् ।
तु^४वि^४द्यु^४न्नी^४क्षो^४पू^४वि^४भा^४स^४हाम् । स^४हम् । तु^४वि^४द्यु^४न्नि^४वि^४भा^४ह् ।
हा^४उवा । स^४हा^४३मे^४२३४५ ॥ ३० ॥ ८३

अम्बरीषऋजिश्वा^{*}नौ* हावषी । हे “इन्दो” दीप्यमान सोम !
“वाजसातमम्” अत्यन्तं बलप्रदं मन्त्रप्रदं वा धनं पुत्रं “नः”
अस्माकम् “अभ्यर्ष” अभिगमय[†] । कीदृशम् ? “शतस्पृहं”
बहुभिः स्पृहणीयम् । “सहस्रभर्णसं” बहुविधभरणम् अनेक-
पोषण-युक्तं मित्यर्थः । “तुविद्युन्न” [द्युन्न द्योततेर्यशो वाक्त्रं
वेति[‡] यास्कः] बह्वन्नं बहुयशोयुक्तं वा । “विभासहं” ॥ महतः
प्रकाशस्याभिभवितारम् अतितेजस्विन मित्यर्थः ॥

* “अम्बरीषः वार्षागिरः”—“ऋजिश्वा भारद्वाजः”—इति ऋषि-नै० ।

† अर्पेति अरुषतेर्गति-कर्मणो रूपम् (१, १४) ।

‡ “द्युन्नं द्योततेर्यशो वाक्त्रं वा “अस्मै द्युन्नं मधि रक्तञ्च धेहि” अस्मात्तु द्युन्नं च
रक्तं च धेहि”—इति निरु० नै० ५, ५ ।

॥ “विभासहं” इन्दोऽसौ एकत्रात्रैव श्रूयते विवेक-संहितास्त्विति ध्येयम् ।

अथ षष्ठी ।

३ १ २   ३ १ २   ३ १ २   २ १ २   १ २
अभीनवन्तेअदुः प्रियमिन्द्रस्यकाम्यम् ।

३ २ ३   ३ १ २ ३ २   ३ १   २   ३ १ २
वत्सन्नपूर्वआयुनिजातर्हिहन्तिमातरः ॥ ६ ॥ ८४

(आङ्गिरसानि त्रीणि ॥) आ२३४भी । ओ३नवन्त

आङ्ग१द्वा२ः । ओ३प्रियमिन्द्रस्यकामा१या२म् । ओ३

वत्सन्नपूर्वआयू१नी२ । ओ३ । जातर्हिहन्तिमा१२३

४ । वा । तापुरोद्वा३ ॥ ३१ ॥

अभी । नवी३२ । तआ५द्रु३ः । प्रियामिन्द्रा३ ।

स्याकामा२३४याम् । वत्सन्नपू३ । वा१आयू२३४नी ।

जाता३र्द्वा३ । रि३द्वा३द्वा३ । तिमाता२३रा३४३ । ओ

२३४पू३ । डा ॥ ३२ ॥

“शतसृहं”—“पुरुसृहम्”—इति, “विभासहं”—“विम्बासहम्”—
—इति च साम्न ऋचः पाठः ॥ ५ ॥ ८३

अथ सप्तमी ।

१ २ १ २ २ २ २ २ २ ३ १ २
आद्ययतायधृष्णवेधनुष्टन्वन्ति*पौंस्यम् ।

३ २३ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
शुक्राविययन्त्यसुरायनिर्णिजेविपामग्रेमहीयुवः ॥ ७ ॥ ८५†

५ ४ २ ५ २ ४ ५ ४ ५ ४ २ ५ ४ २ ५
अभीनवन्तेअद्रुहः । ओहाइ । प्रियमिन्द्रस्यकामि

४ ५ ४ २ ५ ४ २ ५ ४ २ ५
यम् । ओहाइ । वत्सन्नपूर्वआयुनि । औहोवाहा

१ २ ३ ५ २ २ ५ ४
इ । जात॑रिहोवा । ती२३४मा । तरा । औहो

५ ४
वा । हो५इ । डा ॥ ३३ ॥ ८४

ऋभ-सूनु काश्यपौ द्वयोः‡ । यथा “मातरः” गावः “पूर्व”
प्रथमे “आयुनि”॥ वयसि “जात” वत्स “रिहन्त” लिहन्ति
तथा “अद्रुहः अद्रोहाः वसतीवर्याख्या आपः इन्द्रस्य “प्रियं”
काम्यं सर्वैः काम्यमानं सोमम् “अभि नवन्ते”§ अभिगच्छन्ति ॥
॥ ६ ॥ ८४

* “षनुष्टन्वन्ति”—ऋ० ।

† ऋ० ७, ४, २५, १ ।

‡ अस्याः परस्माच्चत्यर्थः । न चान्न यथासङ्गम् ।

॥ “आयवः”—इति मनुष्य-नामसु सप्तदशं नैघण्टुकम् (२, २) । इह तु तस्यैव
जीवता वयोऽर्थता चेष्टा भगवतः सायणस्य ।

§ “नवन्ते”—इति गति-कर्मसु कनन्ति शतसमैघण्टुकम् २, १४ ।

(गृह्यमदस्य सूक्तानि चत्वारि ॥) आहा३। ओ२३

४वा। र्यतायष्णावे२। धनू३। ओ२३४वा। तन्व

न्तिपौ१सियम्। शुक्रा३। ओ२३४वा। वियन्त्यसु

रायनिर्णिजे२। विमा३। ओ२३४वा। अग्ने२मही

युवार३४५ः ॥ ३४ ॥

द्वा३द्वाइ। आद्यता३। यार३४धृ। द्वा३द्वाइ४।

औ३द्वावा। ष्णा३४वे। द्वा३द्वाइ। धनू३ष्टान्वा।

ती३४पौ। द्वा३द्वाइ४। औ३द्वावा। सी३४याम्।

द्वा३द्वाइ। शुक्रा३विय। ता३असुरा। यार३४नौ।

द्वा३द्वाइ४। औ३द्वावा। णी३४जे। द्वा३द्वाइ।

वि३षामा३ग्राई। मा३४द्वौ। द्वा३द्वाइ४। औ३द्वावा।

यू३४वाः ॥ ३५ ॥

^४ ^{५३२ ५} ^{४ ५ ४} ^{० २} ^१
 आह्वयतायधृष्णवच्चा । धनूष्ठाश्वा रे । तिपौ७
^२ ^{१ २ २} ^{१ ७ २} ^१ ^३
 साश्या२म् । शुक्राविय । ताअसुरा३ । यानी२र्णा२३४
^५ ^{१ २} ^१ ^४
 इजाइ । विपामा१ग्रा२इ । ओइ । मार३ही३ ।
^२ ^५
 यू३४पूवो६हाइ ॥ ३६ ॥

^{३ ५} ^{४ ५} ^{२ ४ ५} ^१
 आ४ह्वय । ता४यधृ । णा३वाधनुष्टन्वा । तिपौ
^{३ २} ^{१ २ २} ^{१ ७ २} ^{३ २}
 ७सियाम् । शुक्राविय । ताअसुरा । यनाउवा३ ।
^५ ^{१ २ २} ^{१ २ २} ^{१२}
 णी२३४जे । वाइपा३७हाइ । आग्रे३हाई । महीयू
^२ ^१
 २३वा३४३ः । आ२३४पूइ । डा ॥ ३७ ॥ ८५

“ह्वयताय”* सर्वैः स्पृहणीयाय “धृष्णवे” शत्रूणां धर्मण-
 शीलाय सीमाय “पौस्यं” पुंस्त्वस्याभिव्यञ्जकं वरं “धनुरा-
 तन्वन्ति” धनूषि ज्यां कुर्वन्तीति सोमस्य धारा-विसर्गार्थं विताय-
 मानं पवित्रमभिधीयते । तदेव विवृणोति—“विपां” मेधाविनां
 “अग्रे”† पुरस्तात् “महीयुवः”‡ पूजाकामा अध्वर्यवः

* ‘आह्वयतिः प्रेप्साकर्मः’—इति वि० ।

† ‘अग्रे प्रथमे’—इति वि० ।

‡ ‘महत्सोमं मिश्रयन्ति रश्मयः उदकानि वा’—इति वि० ।

अथाष्टमी ।

१३ १ २ ३ १२ २२ ३ १ २ ३ १ २
परित्यङ्क्ष्यतङ्क्षरिम्बभ्रुम्युनन्तिवारेण ।

३ २ ३ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २
योदेवान्विश्वाङ्क्ष्यतिरिमदेनसहगच्छति ॥ ८ ॥ ८६*

३ ४ ३ ४ ३ ४
(द्विरभ्यस्तमाकूपारम् ॥) परित्यङ्क्ष्यतङ्क्षरिम् ।

३ ४ ३ ४ ३ ४
पार३४ । रित्यङ्क्ष्यतङ्क्षराइम् । बभ्रुम्युनन्ति

२ ४ २ ४ १ २ ४ २ ४ २ ४ २ ४
वारेण । वार३४ । भ्रुम्युनौक्ष्यन्तिवारेणा । यादे

“शुक्रा”† शुक्लवर्णानि गो-पयांसि “असुराय”‡ बलवते
“निर्णिजे” स्वरूपाय शोधनार्थं “वयन्ति”॥ आच्छादयन्ती-
त्यर्थः ॥

“शुक्रावियन्त्यसुरायनिर्णिजे”-“शुक्रावयन्त्यसुरायनिर्णिजम्”
—इति साम्न ऋचः पाठौ ॥ ७ ॥ ८५

* उ० ५, २, १८, १—८, २, ८, ३ = ऋ० ७, ४, २४, १ = ऊ० ५, २, १८—५, २, १८—५, २, २०
—६, १, १—६, १, २—६, १, ३—१२, २, १—१२, २, २—१४, २, १६—१४, २, १७—१४, २,
१८—१४, २, १९—१४, २, २०—१४, २, २१—१७, १, ८—१७, १, ९—१७, २, २—२०, २, ४ =
ऊ० ४, २, १ ।

† ‘शुक्राः शुचिष्मन्तः’—इति वि० ।

‡ ‘असुराय सुबाय वसुदानवते’—इति वि० ।

॥ वयन्तीति पाठस्तु ऋग्वेदीयः । तमेवावस्यन्तेऽत्र व्याख्यानं भगवता सायणे-
नेति बोध्यम् । सामवेदीय-पाठस्तु वियन्तीति ।

अथ नवमी ।

१ २ ३ १२ २२ ३ २ ३ १ २ ३ १२ २२
प्रसुन्वानायान्धसोमर्त्तौ नवष्टतद्वचः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १२ २२
अपश्चानमराधसं हतामखन्नभृगवः ॥ ८ ॥ ८७*

॥ प्रथम-दशति ॥

२२ ४२ ३ ४ ५ १ २ २ २ २ ४
वान्विश्वाऽइत्यरि । यो २३४ । देवान्वौहोपुश्वाऽइत्य

३ ४२ २ ४ ५ १ २ २
राइ । मदेन सह गच्छति । मा २३४ । देनसौहोपुह-

४ ५
ग । च्छापुतोईच्छाइ ॥ ३८ ॥ ८६

ऋजिश्वाभ्वरीषावृषी[†] । “हर्यतः” सर्वैः स्पृहणीयं “हरिं
हरितवर्णं” “बभ्रु” बभ्रुवर्णं च “त्वं” तं सोमं “वारिण” बालेन
पवित्रेण “परिष् पुनन्ति” परिशोधयन्ति । “यः” सोमः
“विश्वान्” सर्वानिन्द्रादीन् “देवानित्” देवानेव “मदेन”
मदकरेण रसेन सह “परिणा गच्छति” इति § ॥ ८ ॥ ८६

* उ० ६, २, ३, १—१, २, २६, ३ = ऋ० ७, ५, ३, ३ = ऊ० १, २, १७—१, २, १८—६, २, १७
—६, २, २०—११, २, २—११, २, ३—११, २, १३—१५, १, १६—१६, १, १४—१८, १, १७—१८,
२, १८—१८, २, २०—१८, २, २१—२२, २, ७ = ऊ० २, १, ४—३, २, ४—६, १, ६ ।

† “ऋजिश्वा भारद्वाजः—अभ्वरीषो वार्हस्पत्यः”—इति ऋषि-नै० ।

‡ ‘परि समन्तात्’—इति वि० ।

¶ ‘परि देवं लक्षयित्वा’—इति वि० ।

§ ‘विनियोगोऽस्य नवमेऽहनि’—इति वि० ।

(वैरूपम् ॥) ^{२१} प्रसुन्वार^{४२}३नाय^५अन्धसाः । ^{१९} मर्त्तः ।

^१ नवार । ^{३२३} दृतदार^५३४चाः । ^२ अपश्चान^{३२}मरा । ^३ धार^५३४सा-

^{२१२} म् । ^३ हतामार^{३२४}खम् । नभृग्गा^४पूर्वा^३ई^४पूर्वः ॥ ३८ ॥ ८७

॥ इति अर्द्धः प्रपाठकः ॥

प्रजापतिर्ऋषिः* । “सुन्वानाय” अभिषूयमाणाय [षष्ठग्रथे^१ चतुर्थी^१] अभिषूयमाणस्य “अन्धसः” सोमस्य “तत्” प्रसिद्धं “वचः” वचनं योषं “मर्त्तान” मर्त्य इव कर्म-विघ्न-कारी “तवष्टन” कामयतां न शृणोत्विति यावत् । तथा हे स्तोतारः “अराधसं” साधक-कर्म-रहितः† । “खानम्” “अपहत” । तत्र दृष्टान्तः—“मखन्न”‡ यथा पुरा अराधसं मखम् एतन्नामानं भृगवोऽपहतवन्तः तथा अपहतेत्यर्थः॥

“सुन्वानाय”-“सुन्वानस्य”—इति, “वष्ट”-“वृते”—इति च साम्न ऋचः पाठः ॥ ८ ॥ ८७

इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

कुन्दोव्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्याष्टमः खण्डः ॥ ५ ॥

॥ इत्यानुष्टुभम् ॥

* “वाश्यः”—इति ऋषि-नै० ।

† “षष्ठग्रथे चतुर्थीति वाच्यम् (९, ३, ६२)”—इति का० वा० ।

‡ “अधनं धन-रहितम्”—इति वि० ।

॥ “हतामखम्”—इति सन्त-पाठस्य ‘हता’—‘मखम्’—इति पदकारस्य वेदः ।

जगत्प्रीतिप्रियाणीति मुख्या द्वादश सम्मताः* ।
 आद्यास्तिस्र ऋचो दृष्टाः कविनाम्ना महर्षिणा ।
 उत्तरा विप्रकीर्णत्वाच्चक्ष्यन्ते ऋषयः पृथक्क्व ॥

अथ नवमे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
 अभिप्रियाणिपवतेचनोद्धितो

१ २ ३ २ ३ ३ १ २ १ २
 नामानियक्त्रोअधियेषुवद्धते ।

१ २ २ ३ २ ३ १ ३ ३
 आह्वर्यस्यवृद्धतोवृद्धन्नधि

२ ३ १ २ ३ २
 रथंविष्वच्चमरुद्धद्विचक्षणः ॥ १ ॥ टट ण

भगवान् सायणोऽपि तथैव व्याख्यातवान् । अत्र नये हतेत्याकारस्य द्वचोऽतइति (६, १, १३५) दीर्घे 'हता'—इति रूपम् ॥ विवरणकारस्तु 'हत'—'अमखम्'—इत्येवं जेदं स्वीकृत्य 'अमखं यत्र-वद्विष्कृतम्'—इति व्याख्यातौ ।

* अत्र नवमे खण्डे अभिप्रियाणीत्याद्याः द्वादश ऋचः सम्मताः पूर्वाचार्या-
 णासिति शेषः ।

† “कविः भार्गवः”—इति ऋषि-नै० ।

‡ तत्र द्वादशसु आद्यास्तिस्र ऋचः कविनाम्ना महर्षिणा दृष्टाः । उत्तराः ऋचः
 वैकल्येन दृष्टा इति तत्र ऋषि-विप्रकीर्णत्वम् तस्मात् तत्र ऋषयः पृथक् वक्ष्यन्ते ।

¶ उ० १, १, १८, १=ऋ० ७, २, ३३, १=आरण्यो २, १, ६ कहे =१, १, १२—८, १, २—
 १४, १, १८—१६, १, १५—१८, १, १४=उच्छो १४, १, १—१४, १, १८ ।

ओम् ॥ (कावम् ॥) आभिप्रीर३४या । णीर्पावार३४
 ताइ । चानोदिता२३ः । नामानीर३४या । क्रीअधी
 २३४ये । धूवर्द्धताये३ । आहरीर३४या । स्यावृद्धा
 २३४ताः । वृद्धन्नधायै३ । रायंवार३४इष्टा । चामारु
 २३४द्धात् । विचार१उवार३ । चार३४णाः ॥ १ ॥

(ऐडकावम् ॥) एपू । अभिप्रियार । णिपवताइ ।
 एपू । चनोदिताः । एपू । नामानीयार । क्रीअधि
 याइ । एपू । धूवर्द्धताइ । एपू । आहरीरियार । स्य
 वृद्धताः । एपू । वृद्धन्नधी । एपू । रायंविष्टार । चम
 रुद्धात् । एपू । विचक्षणाः । क्षोप्रइ । डा ॥ २ ॥

(वाजसनि ॥) अभ्यौद्धोवाद्धाप्रियाणी । पवता
 इचार३४नो । द्दिताः । नामानियक्रीअधियेधूवर्द्धताइ ।

^{२२ १ २} आस्यस्यवृद्धतोवृद्धन्नधाइ । ^२ रथम् । ^{२ १} वाइधच्चमरुद्धत् ।

^२ विचार१उवार३ । ^{१ १ १ १ १} चाइणा२३४पुः ॥ ३ ॥

(वाजजित् ॥) ^२ अभिप्रिया । ^{२ १} णीपवताइ । ^२ होइहो

^२ वाइहोये३४ । ^{१ २} चनोहिताः । ^{५ २ ४} हाहो । ^{५ २ ४} वाहाइ । ^५ ना

^{२ १} मानिया । ^{२ १} क्रीअधियाइ । ^{१ २ १ २} होइहोवाइहोये३४ । ^५ पुव

^४ ह्यताइ । ^{५ २ ४} हाहो । ^५ वाहाइ । ^{२ १ २ १} आस्यरिया । ^{२ १} स्यावृद्धताः ।

^१ होइहोवाइहोये३४ । ^{१ २} वृद्धन्नधी । ^{५ ४} हाहो । ^{५ २ ४} वाहाइ ।

^{२ १} रथविष्ठा । ^{२ १} चामरुहान् । ^{२ १ २} होइहोवाइहोये३४ । ^५ विच

^४ चणाः । ^{५ २ ४} हाहो । ^{५ ५} वाईहाउ । ^{२ १ २} वा । ^{२ १} वाजीजिगीह्वा

२१ ॥ ४ ॥

(वाजजित्साम ॥) ^२ अभिप्रिया । ^{२ १} णीपवताइ । ^{२ १ २} चानो

^१ हिताः । ^१ होवाइहोइ । ^{२ २ १} नामानिया । ^{२ १} क्रीअधियाइ ।

^{२ १} पूवर्द्धताइ । ^{२ १} होवाइहोइ । ^{२ २ १} आस्यरिया । ^{२ १} स्यावृद्धताः ।

२२ १   २   १   २   १   २२ १
वृद्धन्नधाइ ।   होवाइहो ।   रथविष्ठा ।   चामरुद्धात् ।

२२ १   २   १   ३   ५२   २   २२ १२
वीचक्षणाः ।   होवाइहो२ ।   वारइ४औहोवा ।   वाजी

२२ १२   २२   १ ५२   २ १ १ १ १
जिगीवाविश्वाधना२नीरइ४पु ॥ ५ ॥

५   ४   २ १२   २
(स्वारकावम् ॥) अभ्योवा ।   प्रियाणिपवताइ ।   च

२   १   २२ २   २   २   १
नोद्धाइता२ः ।   नामानियक्कोअधियाइ ।   पुवर्द्धाता२इ ।

२२ २   २   १   १   २   ४   ५
आसूर्यस्यवृद्धतो ।   वृद्धन्नाधीर३ ।   राथाइ०वाइष्ठा ।

२   १   १   २   ४
चमरुद्धा२इत् ।   वाइचाइन्नापूणाइपूईः ॥ ६ ॥ ८८

“चनोहितः” [चन इत्यन्ननाम* चायतेरसुनि चन इत्यौणा-
दिक-सूत्रेण निपातितः] चनसेऽन्नाय हितः । यद्वा । हितान्नः
सोमः “प्रियाणि” जगतः प्रीणयितृणि नामानि नमनशीलानि
तान्युदकानि “अभिपवते” अभितः क्षरति करोति । “येषु”
अन्तरिक्ष-स्थितेषु उदकेषु “यद्धः” महानहं सोमः “अधि

* “अदीन्द्र प्रस्यतानीमानि हवींषि चनो दधिष्व । चन इत्यन्ननाम”—इति

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३
अचोदसोनोधन्वन्विन्दवः

२ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
प्रस्वानासोबृहद्देवेषुहरयः ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३
विचिदश्रानादृषयोअरातयो

१ २ ३ १ २ ३ १ २
र्योनःसन्तुसनिषन्तुनोधियः ॥ २ ॥ ८८*

(आङ्गिरसानि त्रीणि ॥) अचोदासो^{२ २ १}२३ । नोधनूवा^{२ २ १}

^{२ २ १}२३ । तूइन्दवाः । ^{२ २ १}प्रस्वानासो^{२ १}२३ । ^{२ २}बृहद्देवेषु^{२ २}३३ । ^{२ २}षू

^१हरयाः । ^{१ १}विचिदाश्रा^{२ २ १}२३ । ^{२ २ १}नादृषाया^{२ २ १}२३ । ^{२ २ १}आरातयाः ।

वर्द्धते” अधिकं प्रवृद्धो भवति । अपां मध्ये सीमो वसति खलु ।

ततः “बृहन्” महान् सोमः “बृहतः” महतः परिवृढस्य

“सूर्यस्य” “विष्वञ्च” विष्वग्गमनं रथम् “अधि” उपरि “विच-

क्षणः” ‡ विष्वस्य द्रष्टा सन् “आरुहत्” आरोहति । “अग्नी

प्रास्ताहुतिः सम्यगादित्य मुपतिष्ठते(म० ३, ७६)” —इति ॥१॥ ८८

* ऋ० ७, ३, ४, १ ।

† “अधि उपरि आदित्यमण्डलात् चतुर्थं मण्डलं रथं विष्टम्भं नाम” —इति वि० ।

‡ “विष्वक्षणः विविधं प्रकाशयत इत्यर्थः” —इति वि० ।

२ २ १   २२ १   २२ २२ १   १
अर्योनाःसार३ । तूसनाद्वार३ । तूनाधिया३१उवार-

१ १ १
३४५ ॥ ७ ॥

१ २२ ३ २   २२ ४   ५   ४   ५   १ २२
आचोदसो । नोधनुवन्तु । इन्दवाः । प्रास्वा
१ २ १   ३ ४ २ २ ५   ४ ५   १ २ ३ २   २२ ४
नासो । बृहदेवेषु । हरयाः । वाइचिदश्ना । नाइ
२ ५   ४ २ ५   १ ३ २ ३ २   ३ ४ ५   ४
षयोअ । रातयाः । अर्योनःसा । तुसनिष । तुनो
पुधियाउ । वा ॥ ८ ॥

२२ २   २   २   २ २ २ २ १   २   ४
हाउहोवाइहाइ । अचोदसोनोइधा । नुवाइन्तू
२ ३ १ १ १ १   २२ २   २   २ २ २
३ । इन्दवार३४५ः । हाउहोवाइहाइ । प्रस्वानासोवृ३
१   २२ ४   २ ३ १ १ १ १   २२ २   २
इहात् । देवेइषू३ । हरयार३४५ः । हाउहोवाइहाइ ।
२ २ १   २   ४   २२ ४ १ १ १ १   २२
विचिदश्नानाइहाइ । षयोइआ३ । रातयार३४५ः । हा
२   २   २   १   २   ४   २२
उहोवाइहाइ । अर्योनःसन्तूइसा । निषाइन्तू३ । नोधि
१ १ १
याइउवाइ४५ ॥ ९ ॥

(सामराजम् ॥) अचौद्वाद् । दासेनोधनुवा । तु
 इन्दावा२ः । प्रखानासेवृद्धदेवाद् । षुद्धराया२ः । वि
 चो२३४द्वाद् । अश्रो२३४द्वाद् । नाइषयः । अरो२३४
 द्वाद् । तायाः । अर्यो२३४द्वाद् । नःसो२३४द्वा । त्
 सानो२३४षा । तूना३उवा३ । धी२३४याः ॥ १० ॥

(सामराजम् ॥) अचौद्वा । दासेनोधनुवाः ।
 तुइन्दावा२ः । प्रखानासेवृद्धदेवाद् । षुद्धराया२३ः ।
 वाइची३दाश्रा । नाइषा२३४या । द्वाद् । अराता२
 ३४याः । द्वा३द्वा । आर्यो३नाःसा । तूसानो२३४षा ।
 द्वा । तुनो३धाप्रयाई५६ः ॥ ११ ॥

(सिमानानिषेधः ॥) अचौ । वाद्वाद् । दासे
 नोधनुवा । तुइन्दावाः । प्राखानोसेवृद्धदेवाद् । षुद्ध

१ १ १ १ २ २२ ४
राया२३ः । वार३इचौत् । आ२३ । आ३४ । नाइ

३ ४ २ ५ २ ६ २ १ २
षयोअरा । ता३याः । आ२३र्या । ना२३ःसा३४ ।

३ ४ ५ ३ २ ४
तुसनिष । तुनो३धा५याई५ईः ॥ १२ ॥ ८८

“अचोदसः”* अचोदनाः अनन्यप्रेरिताः “इन्द्रवः” सोमाः
“नः” अस्माकं† “प्रधन्वन्तु” प्रगच्छन्तु [धन्वतिर्गति-कर्माणि] ।
कुत्र ? “बृहद्देवेषु हरयः” प्रभूत-देवयुक्तेषु यज्ञेषु [यथा वा
बृहद्देवकुलजेषु मध्यते इति सम्बन्धः] कीदृशा इन्द्रवः ? “स्व-
नासः” स्रयमानाः “हरयः” हरितवर्णाः॥ किञ्च । “अरातयः”
धनादि-दान-रहिताः “नः” अस्माकम् “अर्यः”‡ अरयः “इषयः”
इषोऽन्नानि इच्छन्तः “अग्नानाः”॥ अग्नेन भोजनेन वियुक्त
एव सन्तु । किञ्च । नोऽस्माकं “धिया” कर्माणि देव-विषयाणि
स्तोत्राणि+ “सनिषन्तु” देवान् सम्भजन्तु ॥

* ‘चोदयति’—इति वि० ।

† ‘नः अस्मान्’—इति वि० ।

‡ निष २, १४, ६४ ।

॥ ‘हरयः हरयशीलाः’—इति वि० ।

§ ‘अर्यः स्वामिनः’—इति वि० ।

॥ ‘अग्नानाः विनामयन्ति’—इति वि० ।

+ ‘धियः कर्माणि प्रज्ञा वा’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३
एषप्रकोशेमधुमा^१चक्रिद-

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
दिन्द्रस्यवज्रोवपुषोवपुष्टमः ।

३ २ १ ३ ३ १ २ ३ १ २
अभ्यु^२तस्यसुदुघाघृतश्रुतो

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
वाश्राअर्षन्तिपयसाचधेनवः ॥ ३ ॥ ८०*

२ २ १ १
(वासिष्ठम् ॥) एषप्रकोशेर^१ । म । धुमा^१र^१ ।

३ २ ३ ५ १ १ २ १ १ ३
अचाइक्रार^३४दात् । इन्द्रास्यवाज्रा^२ः । पुषोर^१ । व

३ २ ५ २ १ २ १ १ ३
पुष्टार^३४माः । अभाच^३४तास्या^२ः । सु । दुघार^१ः । घृ

२ ३ ५ २ २ १ २ १ १
ताश्रु^२र^३४ताः । वाश्राअर्षन्ती^२ः । प । यसार^१३ ।

२ ४
चधाइदनापुवाइ^३पू^३६ः ॥ १३ ॥ ८०

“देवेषु”—“दिवेषु” इति पाठौ ॥ “विचिदश्राना इषयो
अरातयोर्यो नः सन्तु सनिषन्तु नः धिया”—इति छन्दोगाः ।

“विचिनशन्न इषो अरातयोर्यो नः सन्तु सनिषतनो धिया”

बह्वृचाः ॥ २ ॥ ८८

अथ चतुर्थी ।

१ ९ २ २ २ १ २ २ ३
प्रोअयासीदिन्दुरिन्द्रस्यनिष्कृतं

३ २ २ २ २ २ ३ १ २
सखासख्युर्नप्रमिनातिसङ्गिरम् ।

“एषः” अयं सोमः “मधुमान्” मधुर-रसः “कोशे” द्रोण-
कलशे “प्राचिक्रदत्” प्रकर्षेण शब्दायते । कीदृश एषः? “इन्द्रस्य”
“वज्रः” वज्रस्थानीयः बलकरत्वेन वज्रवत् प्रहरण-साधनत्वाद्
वज्रत्वोपचारः* । “एषः” एव हि सोमः “वपुषः” वीजानां
वपुर्न्यस्मात् “वपुष्टमः”† अतिशयेन वप्ता । वीजावापस्य सोम-
कर्तृकत्वात् [सोमो वै रेतोधा इति श्रुतेः] । “कृतस्य”
सत्यफलस्य सोमस्य धारा इति शेषः । ता “अभ्यर्षन्ति” अभि-
गच्छन्ति‡ । कीदृशः? “सुदुघः” सुष्ठु दोग्ध्यः फलानाम् । “घृत-
श्रुतः” उदकस्य रसस्य वा चारयित्रः “वाग्नाः” शब्दयन्त्यः§ ।
पयसा युक्ता वाग्ना धेनव इव॥ सुसीपममेतत् ॥

“वपुष्टमः”-“वपुष्टरः”—इति, “अभ्युतस्य” “अभीमृतस्य”
—इति, “पयसा च धेनवः”-“पयसेन धेनवः”—इति च छन्दोग-
बहुचानां पाठाः ॥ ३ ॥ ८०

* ‘पीते वज्रं चेन्न समर्थः’—इति वि० ।

† ‘दीपितारः’—इति वि० ।

‡ ‘अर्षन्ति चरन्ति’—इति वि० ।

§ वाग्नाः कामयमानाः—इति वि० ।

॥ ‘चरन्ति पयः धेनव आदित्यरश्मयश्च’—इति वि० ।

^{१ २} ^{३ २ ४ १ २ ३}
मर्यद्भवयुवतिभिः समर्षति

^{१ २ ४ १ २ ४ १ २} ^{३ २}
सोमः कलशेशतयामनापथा ॥ ४ ॥ ८१ *

^{२ ३} ^५ ^६ ^४
(लौशम् ॥) प्रोयार३४सीत् । इन्द्रिन्द्रार३ । स्या

^{२ ४ ५} ^{३ २ ४ ३ ५} ^१ ^{४ २ ३}
इनिष्कृतम् । सखासख्युः । नप्रमिनार३ । तौ३सङ्गि

^५ ^{३ २ ३ ५} ^१ ^{४ २ ३ ५} ^{३ २ ३}
रम् । मर्यद्भव । युवतिभार३इः । सा३मर्षति । सोमः

^{२ ५} ^{१ २} ^{२ ४}
कला । शेशतयार३ । मना३पापुथा६पुई ॥ १४ ॥

^{३ ४ ४ ४ ४ ४ ४ ५} ^{३ २}
(उत्तरलौशम् ॥) प्रोयासीदिन्द्रस्यनिः । कृता

^{३ १ १ १ १} ^{३ २} ^{४ ४ ५ ४}
म् । कृतार३४पुम् । सखा३१२३४ । सख्युर्नप्रमिना

^{४ ५ ४ ५} ^{३ २} ^{५ ४ ५}
तिसम् । गिराङ्गिराम् । मर्या३१२३४ः । इवयुवतिभिः

^{४ ५ ४ ५ ४ ५} ^{३ २} ^{५ ४ ५ ४}
सम । षताइषताइ । सोमा३१२३४ः । कलशेशतया ।

^{३ २ ४}
मना३पापुथा६पुई ॥ १५ ॥

१ उ० ४, २, ०, २ = ऋ० ०, २, १५, १ = ऋ० ४, १, ०—४, २, १०—०, २, ११—१०, १, ५
—२३, २, १५—२३, २, १८ ।

(प्रवङ्गार्गवम् ॥) ^{२२ १२} प्रोअयासाइत् । ^{१ १} इन्दुरिन्द्रा । स्या
^१ निष्कृताम् । ^{२ २ १} सखासख्युः । ^{१ १} नप्रमिना । ^१ तारइसङ्गि
^{२ १} राम् । ^{२ १} मर्यईवा । ^{२ १} युवतिभाइः । ^१ सारमर्षताइ । ^{२२} सो
^१ मः कला । ^{२२ १} शेषतया । ^{१२ १} मारनापथार१उ । ^{१ १ १ १} वार३४५ ॥
 ॥ १६ ॥

(तन्त्रम् ॥) ^{२२ १२} प्रोअयासाइत् । ^{२ १} इन्दुरिन्द्रा । ^{२२} स्या
^१ निष्कृता२३म् । ^{२२ २ ५} सखासख्युः । ^{३ २, ३ ५२} नप्रामिना । ^{२ २ ३} तिसङ्गा
^५ २३४इराम् । ^{२ १} मर्यईवा । ^{२ १} युवतिभाइः । ^{२२ १} सामर्षताये३ ।
^{२ २ ३ ५} सोमः कला । ^{३२ २, ३ ५२} शेषतया । ^{१ २ ४} मनाइपा५था६५ई ॥ १७ ॥

(यामम् ॥) ^१ आइइ । ^{२ २} इया । ^० प्रोअयासाइदिन्दु
^{४ २ ३ ५} रिन्द्रा२३ । ^{१ २} स्या३निष्कृतम् । ^० सखासख्युर्नप्रमिना-
^{४ २ ३ ५} २३ । ^{१ ०} ती३सङ्गिरम् । ^{४ २} मर्यईवायुवतिभा२३इः । ^{४ २} सा३म

^{३ ५} षंति । आ^१२३ । इया । सोमः^२ कलाशे^३ शतया^४ २३ ।

^{२ ४} मना^२पा^४पूया^३पूई ॥ १८ ॥ ८१

ऋषिगणऋषिः* । “इन्द्रः” सोमः “इन्द्रस्य” “निष्कृतं” संस्कृतं स्थान मुदरं “प्रो अयासीत्” प्रकर्षेणैव गच्छति । गत्वा च “सखा” सखिभूतः सोमः “सख्युः” इन्द्रस्य “सङ्घिरं” सम्य-
गिगरणाधारभूत मुदरं† “न प्रमितानि” न हिनस्ति । किञ्च । सः “मर्य इव”‡ “युवतिभिः” मर्या यथा तरुणीभिः सह सङ्गतो भवति तद्वत् अयं मपि सोमो युवतिभिर्मिश्रणशीलाभिर्वसती-
वरीभिरङ्घ्रिः सह “समर्षति” सङ्गच्छते अभिषवकाले । स च सोमः “शतयामना” याम्ना अनेकया मनसाधनच्छिद्रोपेतेन “पथा” मार्गेण दशापवित्रसम्बन्धिना “कलशे” द्रोणकलशे गच्छतीति शेषः । यद्वैकमेव वाक्यम् । यथा मर्या युवतिभिः सह सङ्गच्छते एवं कलशे शतयाम्ना पथा सङ्गच्छतेऽङ्घ्रिः ॥

“शतयामना”-“शतयाम्ना”—इति पाठौ ॥ ४ ॥ ८१

*“सिक्तानिवारौ”—इति ऋषि-नै० ।

† ‘सङ्घिरं स्तुतम्’—इति वि० ।

‡ ‘निष्कृतं समवायम्’—इति वि० ।

¶ ‘मर्याः’—इति मनुष्यनामसु एकादशं नैषण्डुकम् २, ३। “इन्द्रसिनिष्कर्ष (पा० २, १, १२३)” —इत्यादिना सिध्यति मर्यइति ।

अथ पञ्चमी ।

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३
धर्त्तादिवःपवतेकृत्व्योरसो

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
दक्षोदेवानामनुमाद्योनृभिः ।

१ २ ३ २ ३ ३ १ २ २ ३
हरिःसृजानोअत्योनसत्वभि

२ ३ १ २ ३ २
वृथापाजांसिकृणुषे*नदीषा ॥ ५ ॥ ८२ †

(वात्सशिरसो द्वे ॥) धर्त्तादाइवा३ । ओवापूए ।

२ २ १ २ ४२ २ १ २
पवतेकृत्वौश्योरासा३ । ओवापूए । दक्षोदाइवा३ ।

४२ २ २ १ २ ४२ २
ओवापूए । नामनुमादौश्योनभा३ । ओवापूए । ह

१ २ ४२ २ २ १ २
राइःसार्जा३ । ओवापूए । नोअतियोना३सात्वाभा३ ।

४२ २ १ २ ४२ २
ओवापूए । वृथापाजा३ । ओवापूए । सिकृणुषाइन

१ २ ४२ ४
दाइषूवा३ । ओवा३ए । द्योपूइ । डा ॥ १८ ॥

* “कृणुते”—इति ऋग्वेदीय-पाठः ।

† उ० ५, १, १२, १ = ऋ० ७, ६, १, १ = आरण्ये १, २, ४—१, २, २५—१, २, २६—१, २, २७—१, २, २८ = ऊहे ४, २, १४—८, १, १६—१५, १, १५—१७, १, २०—२३, २, १६—२६, २, १८ = ऊह्ये ३१, १०—४, १, ४ ।

^{५ २ २ ४ ५ २ १ २ १ ३ २ ५}
 धर्त्ता^५ औक्षोक्षो^२ द्वा^१ इ^२ । दिवः^{२ १} । पवते^२ कौ^१ । औक्षो^{३ २ ५} र^५
^{२ २ १ २ २ १ २ १ २ १}
 द्वा^२ । द्वा^२ । त्वि^{१ २} यो^२ र^१ सो^२ । दक्षो^२ देवा^{२ १} । औक्षो^{३ २ ५} र^५ द्वा^२ ।
^{२ १ २ २ २ २ २ २ २ २}
 द्वा^२ । नाम^{१ २} नुमा^२ । दि^{२ १ २} यो^२ नृ^२ भा^२ इ^२ । द्वा^२ रा^२ इ^२ : सार्जा^{२ १} । औ^{३ २}
^{५ २ २ १ २ २ २ २ २ २}
 क्षो^५ र^२ द्वा^२ । द्वा^२ । नो^{१ २} अति^२ यो^२ । न^{२ २} सत्व^२ भा^२ इ^२ : । वृथा^२ पा^२
^{२ ३ २ ५ २ २ २ २ ३ २ ५ २}
 जा^{२ १} । औक्षो^{३ २ ५} र^५ द्वा^२ । द्वा^२ । सि^२ कृ^{२ १} णू^२ षा^२ । औक्षो^{३ २ ५} र^५ द्वा^२ ।
^{२ ३ २ २ २ २ २ ५ २ २ २ २}
 द्वा^२ इ^२ । नदी^{३ २ २ २} षुवा^{२ २} । औक्षो^{२ २ ५} र^२ द्वा^२ । द्वा^२ इ^२ ४ । औक्षो^{५ २ २} वा^२ ।
^{२ ३ १ २ २}
 ए^२ ३ । नदी^{३ १ २ २} षुवा^२ ॥ २० ॥ ८२

कविऋषिः* । “धर्त्ता” सर्वस्य धारकः सोमः “दिवः” अन्त-
 रिक्षात् अन्तरिक्षस्थिताद्दशापवित्रात् “पवते” पूयते । कौटुम्भः
 सोमः ? “सत्वाः” कर्त्तव्यः शोध इत्यर्थः । “रसः” रसात्मकः ।
 “देवानां” “दक्षः†” बलप्रदः । यद्वा । दक्षः प्रवर्द्धनीयो देवानां

* “भार्गवः”—इति ऋति-ले० ।

† ‘दक्षः शोधः’—इति वि० । “दक्षः”—इति बलनामसु त्रयोदशं नैषष्टु कश्चिद् २, ८ ।

अथ षष्ठी ।

१ २   ३ १ २   ३ २ ३
 वृषामतीनाम्यवतेविचक्षणः

३ १ २   ३ १ २ २ २   ३ २
 सोमो अक्ला*मृतरीतोषसा†न्दिवः ।

३ १ २   २ २ ३ १ २   ३
 प्राणासिन्धूनांकलशा‡अचिक्रद

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 दिन्द्रस्यद्याद्याविशमनीषिभिः ॥ ६ ॥ ८३ ॐ

मर्थाय । तथा “नभिः” नेत्रभिर्ऋत्विग्भिः “अनुमाद्यः” अनु-
 मादनीयः स्तुत्यो वा । “हरिः” हरितवर्णः । “सत्वभिः” प्राणिभिः
 अस्त्रादादिभिः “सृजानः” सृज्यमानः “अत्यो न” ॥ अश्व इव स
 यथाशितोऽनसेन गच्छति तद्वत् । “वृथा” अप्रयत्नेन “पाजांसि”
 बलानि‡ स्त्रीयान् वेगान् “कणुते” कुरुते “नदीषु” ॥ वसती-
 वरीषु ताभिरित्यर्थः । असित इत्यर्थः । अथ मभिषव-समया-
 भिप्रायः+ ॥ ५ ॥ ८२

* “अक्लः”—इति
 † “उषसो”—इति } ऋग्वेदीय-पाठौ ।

‡ उ० २, १, १७, १ = ऋ० ७, ३, १५, ४ = ऊ० १, १, १०—८, १, ५—१६, १, १७ = ऊ०
 ४, १, २ ।

॥ “अत्यः”—इति अश्व-नामसु प्रथमं नैषण्टकम् १, १४ ।

‡ ‘पाजांसि अन्नानि’—इति वि० । “पाजः”—इत्यन्ननामसु पाठभेदेन तृतीयं
 नैषण्टकम् (२, १)—बलनामसु च द्वितीयम् (२, ८) ।

॥ ‘नदीषु रश्मिषु’—इति वि० ।

+ ‘योगोऽस्याष्टमेऽहनि’—इति वि० ।

^{२ २ १} ^{२ २ १}
 (ऐडयामम् ॥) वृषामातीर३ । नापवातार३इ ।
^२ ^२ ^{२ २ १} ^{२ १}
 ए३ । विचक्षणए३ । सोमोऽक्रा३र३म् । प्रतराईतार
^२ ^२ ^{२ २ १} ^{२ २}
 ३ । ए३ । उपसान्दिवए३ । प्राणासाइन्धूर३ । नाङ्ग
^१ ^२ ^२ ^{२ १}
 लाशा३र३ । ए३ । अचिक्रददे३ । इन्द्रस्याचा३र३ ।
^{२ २ १} ^२ ^{२ २} ^१
 दियावाइशार३न् । ए३ । मनिषिभिरे३४३ । ओर३४५
 इ । डा ॥ २१ ॥

^{१ २ २} ^{२ १ २} ^२
 (थामम् ॥) वृषामतीनाम्यव । ताइवा३इचार३४ ।
^५ ^{३ १ १ १ १} ^{१ २ २ १ २ २ १ २ २} ^{१ २}
 । च । णार३४५ः । सोमोऽक्राम्यतरी । तोषा३सार३४
^५ ^{२ १ १ १ १} ^{२ २ १ २} ^{२ २ २ १}
 म् । दि । वार३४५ः । प्राणासिन्धूनाकल । शा३
^२ ^५ ^{३ १ १ १ १} ^१ ^{२ १ २}
 आ३चार३४इ । क्र । दार३४५त् । आइन्द्रस्यचादि
^२ ^३ ^५ ^{१ १ १}
 यावि । शान्मा३नार३४इ । पिभा३र३उ । वा३४५ ॥ २२ ॥

^१ वृषा^१रमता^{१२}रइ । नाम्पवतेविचक्षार^{२२१}रणाः । सोमो^२
^१रअज्ञा^१रम् । प्रतरीतोषसान्दार^२रइवाः । प्राणा^{१२}रक्षि
^{१२}न्धू^२र । नाङ्गलशा^{२१}अचिक्रार^२रदात् । इन्द्रा^१रस्यचा^१र ।
^{१२}दियाविशन्मनौषा^१रइभा^२र४रइः । ओर^१र३४पूइ । डा ॥

॥ २३ ॥ ८३

खिगण ऋषिः* । अयं “सोमः” “पवते” अभिषूयते† ।
 कौटुशः सोमः ‡ “मतीनां” मतयः स्तोतारस्तेषां॥ “वृषा” वर्षकः
 कामानाम् । “विचक्षणः” विद्रष्टा ॥ “अज्ञाम्” उषसां “दिवः”
 द्युलोकस्यादित्यस्य वा “प्रतरीता” प्रवर्द्धयिता§ । किञ्च ।
 “सिन्धूनां” स्यन्दमानाना मुदकावां ॥ “प्राणा” [प्रकर्षेण अनिति
 चेष्टते इति प्राणा] कर्त्ता सोमः “कलशान्” “अचिक्रदत्”
 धारया अध्वनयत् प्रवेष्टुम् । यदा । “सिन्धूनां” [तृतीयार्थे षष्ठी]

* “कविः भार्गवः”—इति ऋषि-नै० ।

† यक्षपासेषु चरते इत्यर्थः ।

‡ “मतीनां प्रज्ञानाम्”—इति वि० । “मतयः”—इति सेवावि-नामसु च दान्ति-
 श्रुतितमं नैषण्डकम् ३, १५ ।

॥ “विचक्षणः विविधं प्रकाशयिता सोमः”—इति वि० ।

§ ‘प्रतरीता प्रकर्षेण तारयिता’—इति वि० ।

“सिन्धवः”—इत नदीनामसु एकविंशतितमं नैषण्डकम् १, १३ ।

अथ सप्तमी ।

१ २ ३ २ ३ १ २

त्रिरस्मैसप्तधेनवोदुदुह्निरे

३ २ ३ १ २ ३ १ २

सत्यामाशिरम्परमेव्योमनि ।

३ २ ३ १ २ २ ३ २ ३

चत्वार्यन्याभुवनानिनिर्णिजे

१ २ ३ २ ३ १ २ २

चारुणिचक्रेयदृतेरवर्द्धत ॥ ७ ॥ ८४ *

(मरुतान्धेनुसाम ॥) चारु३४इः । अस्मैसप्तधेन

५२ २ ४ ५ १ १ २ २ १ २
वोदुदौ । होद्वाद्वाइ । सत्यामाशिरम्परमाइ । वियो

सिन्धुभिरद्भिः “प्राणा” [प्रा पूरणे (अ० प०) पूर्णः “सोमः”
कलशान् “अभि” लक्ष्य क्रन्दते । किं कुर्वन् ? इन्द्रस्य “हार्दि”
हृदयम् “आविन्” प्रविशन् “मनीषिभिः” मनसईशित्रीभिः
स्तुतिभिः सदेति शेषः [यद्वा । व्यवहितमपि मनीषिभिरि-
त्येतत् पवतइत्यनेन सम्बध्यते ॥]

“प्राणा”—इति, “क्राणा”‡—इति, “अचिक्रददु”—“अवी-
विशत्”—इति पाठाः ॥ ६ ॥ ८३

* उ० ६, २, १७, १ = ऋ० ७, २, २३, १ = ऊ० ८, १, १२ ।

† “विनियोगोऽस्य तृतीयेऽहनि”—इति वि० ।

‡ क्राणाः—इत्यस्य कुर्वाणइत्यर्थः स्वीकृतो यास्मिन् न० ४, १८ ।

१ १२ २ २ १ २
 मानी२ । चत्वार्यन्याभुवना । निनिर्णाद्रिजा२३इ । चा
 २ ५ २२१ २२ १ २ ४
 १ हृणा२३४इचा । क्रियेतैः । आवा३र्द्धा१पूता३पू३ ॥२४॥६४

रेणुर्ऋषिः* । “अस्मै” पवमानाय “परमे” उत्कृष्टे “व्योमनि”
 [विविधं ओम अवनं गमनं देवाना मत्वेति] व्योमा यज्ञः तस्मिन्
 स्थिताय । यद्वा । परमे व्योमन्यन्तरिक्षे वर्त्तमानाय “त्रिः सप्त”
 एकविंशति-सङ्ख्याकाः “धेनवः” प्रीणयित्रो गावः “सत्याम्”
 यथार्थभूतं “आशिरम्” आश्रयण-साधनं चीरादि “दुदुक्लिरे”
 दुहन्ति [यद्वा । त्रिःसप्त = द्वादश मासाः—पञ्चर्त्तवः—त्रयद्वमे
 लोकाः—असावादित्य एकविंशद्विति । एतैः सर्वैः सह गोषु पय
 उत्पाद्यते तद्गावो दुहन्तीति] । किञ्च । अयं सोमः “अन्या”
 अन्यानि चत्वारि “भुवना” उदकानि वसतीवरीस्तिस्त्रस्रैकधना
 इति तानि चतुःसङ्ख्यानि† “चारुणि” कल्याणानि “निर्णिजे”
 निर्णेजनाय परिशोधनाय परिपोषणाय वा “चक्रे” तदा करोति ।
 “यद्” यदा अयम् “ऋतैः” यज्ञैः “अवर्द्धत” वर्द्धितवान् तदा
 करोति ‡ ।

“दुदुक्लिरे”—“दुदुक्ले”—इति, “परमे”—“पूर्व्ये”—इति च
 पाठः ॥ ७ ॥ ६४

* “वैश्वामित्रः”—इति ऋषि-नै० ।

† वसतीवरीसञ्ज्ञाना मया माघार एको घटः, एकधन-नामकाश्च त्रयः । तत्र
 वसतीवरी-घटोदकेनाभिषुतसोमरसस्य वर्द्धनं भवति, एकधनघटानान्तु सोमाभिषवे
 उपयोगः ।

‡ विनियोगोऽस्याभिलषे । अस्मै सोमाय । सप्त धेनवः सप्त ऋत्यांसि । त्रिः=प्रातःसवन-

अथाष्टमी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

इन्द्राय सोमसुषुतः परिस्रवा

२ २ ३ १ २ ३ २

पामीवाभवतुरक्षसासह ।

३ १ २ ३ २ ३

मातेरसस्य मत्सतदयाविनो

१ २ ३ २ ३ १ २

द्रविणस्वन्तद्रहसन्त्विन्दवः ॥ ८ ॥ ८५ *

* उ० ७, ३, १०, १ ।

माध्यन्दिन-तृतीयसवनेषु दुदुह्निरे । अथवा विसृभिः सवनैः सप्त धेनवः सप्ताहोरात्रा
 वषट्कारिणः होता मैत्रावरुणः ब्राह्मणाच्छंसी पोता नेष्टा अक्षावाक अग्नीध्रः ।
 एतेषां वाचः दुह्यन्ते । अथवा धेनवः दुह्यन्ते सत्या माशिरम् । आश्रयणीयं
 मिश्रणं वा परमे प्रकृष्टे व्योमनि स्थाने यज्ञे वा । चत्वारि अत्यग्निष्टोम उक्थः
 षोडशी अतिरात्रस्तुर्यः । अथवा पृथिवी अन्तरिक्षं द्यौर्दिशदिति । अथवा चत्वारो
 वेदाः । अथवा चत्वारो महर्लिजः । अथवा चत्वारः समुद्राः । भुवनानि
 निर्णिजे चतुर्दश भुवनानि सप्त भूरादयो लोकाः सप्त पातालानि तान्यपि
 चारुणि चक्रे दत्तवान् । केन प्रकारेण नयतः ऋतैः रतैः यज्ञैः सत्यैर्वा अव-
 र्द्धत । अथवा तत् तस्मै सप्त धेनवः सप्त रश्मयः । दुदुह्निरे । अथवा सप्ताश्वाः ।
 अथवा सप्त पावकजिह्वाः । सप्त मातरो वा सप्त भूरादयो लोकाः । सप्त पाता-
 लानि सप्त सोमसंस्थाः सप्त समुद्राः सप्त द्वीपानि सप्त खराः । एता दुदुह्निरे
 सप्त । आशिरम् उदकं परमे व्योमनि । चत्वारि अन्याः भुवनानि पृथिव्यादौनि
 चारुणि चक्रे । यत् ऋतैः यज्ञैः अवर्द्धतेत्यथवा त्रिः अस्मै सप्त धेनवः सप्त प्राणाः
 शौर्षणादिति त्रिः उत्पत्ति-स्थिति-प्रलयेषु स सत्याम् अवितथाम् आशिरं ज्ञानं चत्वारि
 भुवनानि जाग्रत्-स्वप्न-सुषुप्ति-तुरीयास्तु अद्वैतावस्थे नित्याम् तैर्जनैः अवर्द्धत विज्ञा-
 नाय'—इति वि० ।

(अपामीवम् ॥) इन्द्रा । यसोमसुषुताःपाऽरिस्त्र

व । अपा । मौवाभवतुराऽचाऽसासह । माताइ ।

रसस्यमत्सताऽदाऽयाविनः । द्रवाइ । णस्वन्तइहस ।

तुवाऽइन्द्राप्रवाइप्रहः ॥ २५ ॥

(वायोरभिदः ॥) इन्द्रायसोमसुषुतःपर्यौ ॥ होइस्त्रा

वा । अपामोवाभवतुरक्षसाऽसाऽहा । मातेरसस्यमत्स

तदयाऽवीऽनो । द्राऽऽवा । णाऽऽस्त्रा । ताइहसा

३ । हाऽऽ । तुवाऽइन्द्राप्रवाइप्रहः ॥ २६ ॥ ८५

वेनोभार्गवऋषिः । हे “सोम !” त्वं “सु षुतः” सन् “इन्द्राय”
तदर्थं “परिस्त्रव” परितो गच्छ रसं मुञ्च । “अमीवा” रोगः
“रक्षसा सह” “मा ते रसस्य मत्सत दयाविनो द्रविणस्वन्त इह”
“अप भवतु” अपगती वियुक्ती भवतु “ते” तव “रसस्य” स्वांशं
रसं पीत्वा “मा मत्सत” मा मयन्तु । कः ? “दयाविनः” दयं सत्या-
नृतं तेन युक्ताः पापिन इत्यर्थः । किञ्च “इन्द्रवः” ते रसाः

अथ नवमी ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३
असाविसोमोअरूषोवृषाद्धरी

१ २ ३ २ ३ १ २ २ २
राजेवदस्मोअभिगाअचिक्रदत् ।

३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पुनानोवारमत्येव्ययय्येनो

२ २ ३ १ २ ३ १ २
नयोनिङ्घृतवन्तमासदत् ॥ ८ ॥ ८६ *

(यामानि त्रीणि ॥) असाविसो । मोअरूषो २३४ ।

५ ४ २ २ १ २ २ १ ५ ४
वृषाद्धराइः । राजेवदा । सोअभिगार २३४ः । अचिक्र

२ २ १ २ २ १ ५ ४
दात् । पुनानोवा । रामतियार २३४इ । पिअव्ययाम् ।

२ २ १ २ १ ४ ४
श्येनोनया । निङ्घृतवार २३ । तमाप्सदात् । द्योपुइ ।

डा ॥ २७ ॥

“इह” अस्मिन्यज्ञे “द्रविणस्वन्तः” अस्माकं धनवन्त “सन्तु”
भवन्तु † ॥ ८ ॥ ८५

* उ० ५, २, १३, १ = ऋ० ७, ३, ७, १ = ऊ० ५, २, ८—८, १, २—१७, २, ४—२२, २,
१७—२३, २, १० = ऊ० १, २, ८ ।

† ‘रसवन्तो भवन्तु देवानां न तु राक्षसादीनाम्’—द्रवि वि० ।

३५५, ६, ६]

कन्दार्चिकः ।

आसावीर३४सो । मोअरु२३४षाः । वाषादराये
३ः । राजिवार३४दा । सोअभीर३४गाः । आचिक्रदा
२३त् । पुनानोर३४वा । रामातीर३४ये । षीअव्यया
२३म् । श्येनोनार३४ये । निङ्गार्त्तीर३४वा । तमा३ ।
सारदार३४औहोवा । दे३ । दिवीर३४पु ॥ २८ ॥

असाविसोमोअरुषोवृषाह । राइः । राजिवदस्मो
अभिगाअचिक्र । दात् । पुनानोवारमलेष्यव्य । याम् ।
श्येनोनयोनिङ्गुत् । वा । तमा३ । सारदार३४औ
होवा । ए३ । दिवीर३४पु ॥ २९ ॥ ८६

भरद्वाजो वसु ऋषिः । “सोमः” “असावि” अभिषुतोऽभूत् ।
कौटिलः सोमः? “अरुषः” अरोचमानः* “वृषा” वर्षकः “हरिः”

* ‘अरुषः अहिंसितः’—इति वि० । “अरुषम्”—इति रूपनामसु पञ्चदशं वैष-
ष्टकम् ३, ७ ।

अथ दशमी ।

२ २ ३ ३ १ २ ३ २ ३ १
प्रदेवमच्छामधुमन्तइन्दवा

२ २ २ ३ २ ३ ३ १ २
सिध्यदन्तगावश्चानधेनवः ।

३ १ २ २ १ २ ३ १ २
बर्हिषदोवचनवन्त ऊधभिः

२ १ २ ३ १ २ ३ १ २
परिस्तुतमुखियानिर्णिजन्धिरे ॥ १० ॥ ८७ *

हरितवर्णः† । स च “राजेव” “दक्षः” दर्शनीयः सन् “गाः”
उदकानि‡ “अभि” लक्ष्य “अचिक्रदत्” शब्दङ्करोति स्व-रस-नि-
र्गम-समये । पश्चात् “पुनानः” पूयमानः “अव्यम्” अविभवं “वारं”
वालं पवित्रम् “अत्येषि”॥ हे सोम ! अतिक्रम्य गच्छसि । ततः
“श्वेनो न” श्वेन इव “योनिं” स्वीयं स्थानं “घृतवन्तम्” उदक-
वन्तम् § “आसदत्” वसतीवरौष्वासीदतीत्यर्थः ॥ ॥

“अत्येषि”-“पर्येति”—इति, “आसदत्”-“आसदम्”—इति
च पाठः ॥ ८ ॥ ८६

* ऋ० ७, २, १८, १ ।

† ‘हरिः हरणशीलः’—इति वि० ।

‡ इह मानं मृग्यम् ।

॥ ‘अत्येषि अत्येति व्यत्ययेन’—इति वि० ।

§ ‘घृतम्’—इति उदकनामसु दशमं नैघण्टु कम् ११२ ।

॥ ‘विनिर्योगोऽस्य नवमेऽहनि’—इति वि० ।

(मरुतान्धेनु ॥) ^{४ ५} प्रादे । ^{२१ २२ १ २} वमच्छामधुम । तत्रा^२-

^१ इन्द्रवाः । ^{२ ३} आसिष्यार^५३४दा । ^{२ १२ २२} तगावत्रा । नधा^२इन्द्र

^१ वाः । ^{२ ३} बहिषार^५३४दाः । ^{२ १२ ५ २} वचनावा^१२ । तज्ज^२धभाइः ।

^{२ ३} पारिस्व^५२३४ताम् । ^{२ १ २} उस्त्रियानिर्णिजन्धाइराये^२३ । धाइ

^२ रा^{५ २ २}३४औक्षेवा । ^{२ १ १ १ १} धा^२इरा^२३३५इ ॥ ३० ॥ ६७

वत्स ऋषिः* । “मधुमन्तः” मदकर-रस युक्ताः “इन्द्रवः”
सोमाः “देव” द्योतमानं सोमात्सकम् इन्द्रम् “अच्छ” प्रति
“प्रासिष्यदन्त” परिस्यन्दन्ते ग्रहादिषु † प्रक्षरन्ति । [स्यन्दते-
र्यन्तस्य लुङि चङि रूपम्] तत्र दृष्टातः । “गाव आ न धेनवः”
पयस्विन्यः प्रीषयित्वाः गावी यथा वत्सं प्रति पयांसि प्रस्रवन्ति

* “वत्सप्रीः भालन्दनः”—इति ऋषि-नै० ।

† यज्ञीयदेवानुद्दिष्टांशशोऽर्चितसोमा तदाधारत्वात्तदीयचुद्रवटादयोऽपि ग्रहा
उच्यन्ते । ते च प्रातःसवने, पञ्चविंशति-सङ्ख्याका भवन्ति । तथाहि—१ उपांशुः
—२ अन्तर्यामिः—३ ऐन्द्रवायवः—४ मैत्रावरुणः—५ आश्विनः—६ शुक्रः—७ भन्धी—
८ आग्रयणः—९ उक्थः—१० भ्रुवः—११-२३ ऋतुग्रहाश्च तयोदश—२४ ऐन्द्राग्रः—
२५ वैश्रवदेवश्चेति । माध्यन्दिनसवने चत्वारि—त्रय, मारुत्वतीयास्तयो माहेन्द्रश्च चतुर्थः ।
तृतीयसवने तु पञ्च, तद्यथा—१ आदित्यः—२ सावितः—३ महावैश्वदेवः—४ पालीवतः
—५ हारियोजनश्चेति ।—इत्येवं सङ्कलनया ग्रहास्तुस्त्रिंशदिति ।

अथैकादशी ॥

१ २ ३क१२ ३१ २ ३
अञ्जतेव्यञ्जतेसमञ्जते

१ २ ३२ ३क २२
क्रतुर्ऋहन्तिमध्वाभ्यञ्जते ।

१ २ ३ २३१२ २१२
सिन्धोरुच्छासेपतयन्तमुक्षणां

३२ ३ २ ३१२
हिरण्यपावाःपशुमप्सुगृभ्णते ॥ ११ ॥ ८८ *

२ १ २ १ २
(शार्गानि त्रीणि ॥) अञ्जताइ । वियञ्जताइ । सम

१ १ २२ १ २ १
ञ्जाताइ । क्रतुर्ऋचा । तीमधुवा । भियञ्जाता

तद्वत् । किञ्च । “बर्हिषदः” बर्हिषि सौदत । “वचनवन्तः”
हन्मा-रवादि-शब्दवन्तः [उस्त्रियेति गोनाम +] तादृश्यो गावः
जधभिः पयग्राधारकैः स्वैः स्वरूधोभिः तेभ्यः “परिस्रुत”
परितः स्रवणशीलं “निर्णिजं” शुद्धं पयोभूतं सोमरसं “धिरे”
दधिरे इन्द्रार्थं धारयन्ति ॥ १० ॥ ८७

* उ० ७, २, ११, १ = ऋ० ७, ३, २०, ३ = जहे १२, १, १७ ।

† “उस्त्रिया” — इति गोनामसु तृतीयं नैषण्डुकम् २, ११ ।

२३ । सिन्धोरुक्का । सेपतया । तमुच्चाणाम् । हिर

१ १८ १ २८ १ २ ११११
एयपा । वाःशुमा । षसूगभूणता३१ उवार३४५ ॥ ३१ ॥

३ २ १ २ १ २ ४ २ ३ ५
अञ्जा३हो । ते३हो । वियञ्जते३सा३मञ्जताइ ।

३ २ १ ३ २ १ २ ४ २ ३ ५
क्रतू३हो । रिहा३हो । तिमधुवा३भी३अञ्जताइ ।

३ २ १ ३ २ १ २८ ४ ३ ३ ५
सिन्धो३हो । उक्का३हो । सेपतया३न्ता३मुच्चाणम् ।

३ २ १ ३ २ १ २८ ३ २ ४
हिरा३हो । एयपा३हो । वाःपशुम । षसूगा३र्भणा५

ताइपुईइ ॥ ३२ ॥

४ ५ १ ३ ४ ५ २ ३ ४ ५ २ १ ३ २
हावाञ्जा । तार३४इ । वियञ्जतेसमञ्जते । एहिया ।

१ ३ २ ५ १ ३ ४ २ ३
एहिया३४ । हाउक्रातूम । रार३४इ । हन्तिमधुवाभि

४ ५ २ १ ३ २ १ २ २ ५ १
यञ्जते । एहिया । एहिया३४ । हाउसाइन्धोः । ऊ२

३८ २ ४ ३ ४ ५ १ ३ २ १ ३ २
३४त् । आसेपतयन्तमुच्चाणम् । एहिया । एहिया३४ ।

अथ द्वादशी ।

३ १ २ ३ १ २

पवित्रन्तेविततम्बु ह्यणस्पते

३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २

प्रभुर्गात्राणिपर्येषिविश्वतः ।

५

१

२ ३ ४ ३ ४ ३ ४ ५ २ १ २

द्वाउद्वाइरा । एया२३४ । पावाःपशुमपसुगृभ्णते । एहि

२

१ ३ २

५

४

या । एहिया३४ । द्वाउ । द्वापुइ । डा ॥ ३३ ॥ ६८

अत्रिकृषिः* । सोमम् ऋत्विजः “अञ्जते” गोभिः तथा “व्यञ्जते” विविध मञ्जति “समञ्जते” सम्यगञ्जति । स्तुत्यर्थ-त्वादपुनरुक्तिः † तथा “क्रतु” बलकर्त्तारं “रिहन्ति” लिहन्ति आस्तादयन्ति देवाः तथा पुनः “मध्वा” मधुना गव्येनाभ्यञ्जते । तमेव सोमं “सिन्धोः” उदकस्य रसस्याधारभूते “उच्छ्वासे” उच्छ्रिते देशे “पतयन्तं” गच्छन्तं [पटल गतावित्यस्मात् स्वार्थिके णिचि वृद्धप्रभावश्छान्दसः] “उत्तणं” सेक्तारम् “हिरण्यपावाः” हिरण्येन पुनन्तः “पशु” द्रष्टारं ‡ [पशुः पश्यतेरिति निरुक्तम्] “अप्सु” वसतीवरीषु “गृभ्णते” गृह्णन्ति ॥

“मध्वा”-“मधुना”—इति, “अप्सु”—“आप्सु”—इति च पाठः ॥ ११ ॥ ६८

* “भौमः”—इति ऋषि-नै० ।

‡ पुनरुक्तिदोषो नेति भावः ।

† ‘पशुं सोमम्’—इति वि० ।

॥ ‘विनियोग उपदये प्रवर्ग्ये च’—इति वि० ।

१ २ ३ २ ३ ३ १ २
अतस्तनून्नुतदामोअश्रुते

३ २ ३ १ २ २ ३ १ २ २ २

श्रुतासद्वदन्तःसन्तदाशत ॥ १२ ॥ ८८ *

॥ द्वितीय-दशति ॥

१ १ २ २ १ २ १ २ १
(अर्कपुष्पम् ॥) पवित्रन्ते विततम्ब्रह्माणस्पतेः । ऊवे

१ २ १ २ १ २ २ १ २ २
२३ । २ । होवाश्चाश् । चाइ । प्रभुर्गात्राणिपरियेषि

१ १ १ २ २ २ १ १
विश्वतारः । ऊवे२३ । २ । होवाश्चाश् । चाइ । अत

२ २ १ २ १ २ ३ १ १ २ २ २
स्तनून्नुतदामोअश्रुतेः । ऊवे२३ । २ । होवाश्चाश्चा

१ २ १ २ १ २ ३ १ १ २ २
इ । श्रुतासद्वदन्तःसन्तदाशत । ऊवे२३ । २ । हो

२ २ २ २ २ २ २ १ २ २ २ २ २
वाश्चाश् । चाइ४ । औहोवा । अर्कदेवानांम्परमेवि

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
योरमार३४५न् ॥ ३४ ॥

२ १ २ २ १ २ १ २
(अर्कपुष्पोत्तरम् ॥) पवित्रन्ते विततम्ब्रह्माणस्पतेः ।

० उ० २, २, १६, १ = ऋ० ७, ३, ८, १ = आरण्ये १, १, ११—१, १, १२—जह्ने ७, २, १
—७, २, २—१५, १, १ = जह्ने १, १, ८—४, १, ३ ।

१ २२ १ २ २२ १ २२ १
ऊवाइ । औहोवा २ । प्रभुर्गात्राणिपरियेषिविश्वतार३ः ।

१ २२ १ १ २ २१ ५२ १२ २ १
ऊवाइ । औहोवा २ । अतप्ततनूर्नतदारमोअश्रुते३ । ऊ

२२ १ १२ २१ २ १ ५२
वाइ । औहोवा २ । श्रुतासइहहन्तःसन्तदारशत ।

१ २२ १ ३ ५२ २ २ १ २
ऊवाइ । औ । हो २ । वार३४ । औहोवा । अर्कस्य

२ १२ २ १२ ५२ ३ १ १ १ १
देवाःपरमेवियोरमार३४५न ॥ ३५ ॥ ८८

॥ इति ग्रामे गेये षोडशः प्रपाठकः ॥

पवित्रऋषिः* । हे “ब्रह्मणस्पते” मन्त्रस्य स्वामिन् !
सोम ! “ते” “पवित्र” शोभन मङ्गं “विततं” सर्वत्र विस्तृतम् ।
स “प्रभुः” प्रभविता त्वं “गात्राणि” पातुरङ्गानि “पर्येषि” परि
गच्छसि । “विश्वतः” सर्वतः तव तत्पवित्रम् “अतप्ततनूः” पयो-
व्रतादिना असन्तप्तगात्रः † “आमः” अपरिपक्वः “नाश्रुते” न
व्याप्नोति । “श्रुतासः ‡ इत्” श्रुताएव परिपक्वाएव “वहन्तः”
यागं निर्वहन्तः तत् पवित्रं “समासत” व्याप्नवन्ति ॥

* “आङ्गिरसः”—इति ऋषि-नै० ।

† ‘अतप्तशरीरः सुक्ष्मैरपि हिदैः दशापवित्रस्य’—इत्यादि वि० ।

‡ ‘श्रुतासः निष्पन्न-सोमाः’—इति वि० ।

॥ व्याप्नवन्ति द्यौश्चकलशम्—इति वि० ।

“सन्तदाशत”-“तत्समाशत”—इति पाठौ * ॥ ६ ॥ ८८
इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
कन्दोव्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्य नवमः खण्डः ॥

॥ इति जागतम् ॥

—०—

इन्द्रमच्छेतिखण्डेऽस्मिन् ऋचो द्वादश संस्थिताः ।
सकला एणिहस्तत्र वक्ष्यन्ते ऋषयः पृथक् ॥

तत्र दशमे खण्डे—
सैषा प्रथमा ।

१ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
इन्द्रमच्छसुताइमेवृषणंयन्तुहरयः ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
श्रुष्टी[†]जातासइन्द्रवःस्वर्विदः ॥ १ ॥ १०० ॥

(पदे द्वे ॥) इन्द्रमच्छा । सुताइमा । औहो[‡]२३४वा ।

* तप्तसुदाधारिणां वेष्णवसम्प्रदाय-विशेषाणां नयेऽयमेव मन्त्रः शरीरे तप्त-चक्रा-
द्यङ्गवस्य ; तथाच “अतप्ततनूः” शङ्खचक्रादिभिः न तप्ता तनूः यस्य स पुरुषः “आमः”
अपरिपक्वः असंस्कृतः अतएव “तत्” प्रसिद्धं कैवल्यं “न अश्रुते” इत्यर्थः । वस्तुतोऽस्य
विनियोगो ज्योतिष्टोम-द्वितीयेऽहनि ।

† “श्रुष्टी”—क० ।

‡ उ० १, १, १७, १ = क० ७, ५, ८, १ = ऊहे १, १, १०—२, १, ७—६, १, १७—६, २, ८
—८, १, २०—१०, १, १६—१०, २, १—१२, १, १०—१३, १, १—१२, १, १०—१४, १, ११—
१४, १, १७ ।

२६ख,

^{१ २} वृषण्य । ^{१ ७ २} तूक्षरया । ^{३२ ५} औक्षो२३४वा । ^{२ १ २२ १} प्रुष्टाद्जाता ।

^{२ ३ २ १} सइन्दवाः । ^{२ १} सुवर्वा२३इदा३४३ः । ^२ औ२३४५इ । डा ॥ १ ॥

^५ इन्द्रमच्छा । ^{२ १ २} सुताइमाइइ । ^{१ २ २} ताइइमाइइ । ^१ वृ

^२ षण्य । ^{१ ७} तूक्षरया२ः । ^{१ २ २} क्षारा३याः । ^{२ २ ३ २ १} अष्टेजाताइसा

^७ इन्दवा२ः । ^{१ २ २} आइन्दाइवा३ः । ^{१ २} सुवरा३४ । ^{५ २ २} औक्षोवा ।

^{२ २} विदोवि३इदा२३४५ः ॥ २ ॥

(अनुपदे द्वे ॥) ^{४ ५} इन्द्रम् । ^४ इन्द्राम् । ^{२ १ २} अक्शाइक्षता

^१ इमे२ । ^{१ २} आइमे२ । ^{१ ७} वृषण्य । ^१ तूक्षरया२ः । ^१ राया

^{२ २ ३ २ ७} २ः । ^१ अष्टेजाताइसाइन्दवा२ः । ^{१ २} दावा२३ः । ^{१ २} सुवरा

^{५ २ २} ३४ । ^{२ १ १ १ १ १} औक्षोवा । ^{१ १ १ १ १} विदोविदा२३४५ः ॥ ३ ॥

^{३ ४ ३ ४} इन्द्रमच्छसुताइमेवृषण्यन्तुहा । ^{३ ४ ३ ४ ५} क्षो३४३ । ^{२ २ ३} रयआ ।

अथ द्वितीया ।

१२ ३१ २ ३१ २ २१ २
 पृथन्वासोमजागृविरिन्द्रायेन्दोपरिस्त्रव ।

३१ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 द्युमन्तं शुष्मामाभरस्वर्विदम् ॥ २ ॥ १०१ *

१ २ १ २ ३ ४ ५ २
 श्रूष्ठाउवा । जाताउवा३४ । सइन्द्रवःसुवा । हो ।

३ २
 विदओर३४पुइ । डा ॥ ४ ॥

२ १ २ ४ ५ १ ३ ५
 (पौष्कलम् ॥ इन्द्रमाश्चसु । तार्ईर३४माइ ।

२ १ २ १ २ ३ ५ २ १ २ ०
 वृषाण्ये । तूहारा३४याः । श्रुष्टाइजाता । सईर

३ २ १ ३ १ १ १ १
 न्दार३४पुवाईपुइः । सुर्वविदा३४पुः ॥ ५ ॥ १००

अग्निश्चालुषक्तपिः । “शुष्टे” श्रुष्टी क्षिप्रं “जातासः” जाताः
 “इन्द्रवः” पात्रेषु चरन्तः “स्वर्विदः” सर्वज्ञाः । “हरयः”
 हरितवर्णाः “सुताः” अभिषृताः “इमे” सोमाः “वृषणं” कामानां
 सेतार मिन्द्रम् “अच्छ यन्तु” अभि गच्छन्तु ॥ १ ॥ १००

* ऋ० ७, ५, ९, ४ = जहे ११, २, १ ।

† ‘स्वर्विदः स्वर्गं लोकं विदन्ति’—इति वि० ।

(ऐषिराणि पञ्च ॥) प्रधन्वासौक्ष्माद् । औक्ष्मा २३४

वा । मजागृविः । इन्द्रायैन्दौक्ष्माद् । औक्ष्मा २३४वा ।

परिस्त्रव । द्युमन्तांशौक्ष्माद् । औक्ष्मा २३४वा । अमा

भर । सुवर्विदौक्ष्माद् । औक्ष्मा २३४५वा ६५६ । ऊरु

४पा ॥ ६ ॥

प्रधन्वासौक्ष्मा । वाक्ष्मा । मजागृवीरः । इन्द्रायै

न्दौक्ष्मा । वाक्ष्मा । परिस्त्रावा २ । द्युमन्तांशौक्ष्मा ।

वाक्ष्मा । अमाभारा २ । सुवर्विदौक्ष्मा । वाक्ष्मा २ ।

वारुक्ष्मा । ऊरु ४पा ॥ ७ ॥

औक्ष्मा । प्रधन्वासौक्ष्मा । औक्ष्मा । मजागृ

वीरः । औक्ष्मा । इन्द्रायैन्द्रा २ । औक्ष्मा ।

परिस्त्रावा २ । औक्ष्मा । द्युमन्तांशू २ । औक्ष्मा ।

^{१ २ १} षममाभारा^२ । ^{१ १ २} औहीहोइ । ^१ सुवः । ^{१ १} वारइ । ^३ दारइ४ ।

^{५ २ २} औहोवा । ^५ ऊरइ४पा ॥ ८ ॥

^१ ऊवारइ । ^१ ऊवारइ । ^१ हुवारइहोयि । ^{२ १} प्रधन्वा^१सो

^{२ १} रे । ^{२ १} मजागृवी^१रे । ^१ इन्द्रायाइन्द्रा^१रे । ^१ परिस्वावा^१रे ।

^१ द्युमन्ता^{२ १}ण्डु^१रे । ^{२ १} षममाभारा^१रे । ^१ सुवर्वाइदा^१रम् ।

^१ हुवा^१रेइ । ^१ हुवा^१रेइ । ^{१ १} हुवारइहोर । ^{२ ५ २ २} वारइ४औहोवा ।

^{३ ५} ऊरइ४पा ॥ ९ ॥

^{१ १} प्रधन्वा^{४ २ ५ २}रसोमजागृवीः । ^{१ १} इन्द्रारयारइ४इन्द्रो । ^{५ १} ओइ ।

^{२ १ २ २} पारराइस्वाइवा । ^{१ १ ३} द्युमारन्तारइ४ण्डु । ^{१ ७} ओ । ^७ षममा

^{२ १ १ १ १ १} भारइ४पूराइपूई । ^{१ १ १ १ १ १} सुवर्विदारइ४पूम् ॥ १० ॥ १०१

चक्षुर्मानवऋषिः । हे “सोम !” “जागृविः” जागरण-
शीलस्त्वं “प्रधन्व” प्रचर । हे “इन्द्रो” सोम ! “इन्द्राय” “परि

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ १ २ १ २ १ २
सखायआनिषीदतपुनानायपूगायत ।

३ २ ३ १ २ २ ३ २
शिशून्नयज्ञैःपरिभूषतश्रिये ॥ ३ ॥ १०२ *

२ १ २ १
(शौक्तानि पञ्च ॥) सखायाआरे । निषीदता ।

२ २ १ २ २ १
पुनानारश्या । पूगायता । शिशून्नारश्या । ज्ञैःपरा

१ २ १
इभूरे । षताश्रारश्याइ४इइ । ओरइ४पूइ । डा ॥ ११ ॥

४ ५ ४ ५ २ ३ ५ १ २ ३ ५
साखायाआ । निषीदारइ४ता । पुनारनारइ४या ।

१ २ ३ ५ २ ३ ५ २ १ २ १ २ ३
पूरगारइ४औहोवा । यारइ४ता । शिशून्नया । ज्ञैःप

२ १ १ २ ५ २ २
रिभूरइ । षारतारइ४औहोवा । श्रिये ॥ १२ ॥

स्रव" परितः पात्रेषु क्षर । किञ्च "द्युमन्तं" दीप्ति-युक्तम् † ।
"स्वर्विदं" सर्वस्य लम्भकं "शुष्म" शत्रूणां शोषकं बलम् ‡
"आभर" आहर ॥ २ ॥ १०१

* उ० ४,२,९,१ = ऋ० ७,५,७,१ = ऊहे २,२,१—४,१,२—७,१,१८—७,१,१९—
९,१,१८—१४,२,२५ ।

† "द्युमन्तं"—इति दीप्ति-कर्मसु अन्तिमं नैघण्टुकम् १,१६ ।

‡ "शुष्मम्"—इति बलनामसु एकादशं नैघण्टुकम् २,९ ।

४ ५२ ४२

सखायआनि ।

५२

५

२ २ १२ २

षौदाईता ।

पुनानायप्रगायाता ।

शिष्टुन्नयज्ञैःपरा२इ । भूषार३ता३ । आर३या३४३इ ।

ओर३४पुइ । डा ॥ १३ ॥

५२ २

४ ५२ ४२

५२

५ २ २ १२

ओद्दाइ । सखायआनि । षौदाईता । पुनानौद्दाइ ।

२२ १२ ५

४ ५ ४

२२ १२

२२ १२ २

पुनानौद्दोये३ । याप्रायाप्रा । गायतौद्दोइ । गायतौद्दोये३ ।

४

५

४

५

२१ २

२१ २

२

४ ५

शाइशू०शाइशूम् । नयज्ञौद्दोइ । नयज्ञौद्दोये३ । पारी ।

३२

५२ २

२

२२ ३ २

पारा३४ओद्दोवा । ए३ । भूषतश्रिये१ ॥ १४ ॥

५ २

३ २ ३

५

२ १

२ ३

५

सखा । यआओर३४वा । निषाइ । दाताओर३४वा ।

२ २ १२ ५२

१ २ ३

५

१ २

पुनानायप्रगायत । शाइशाओर२४वा । नयज्ञैःपरि

२

१

२

३

५

२

भू३ । षाताओर३४वा । श्रिये१ ॥ १५ ॥ १०२

पर्वतनारदावृषी* । हे “सखायः” सखिभूताः ! “स्तोतारः”

* पर्वतो देवः काश्यपिः, नारदस्तु शैखण्डी अप्सरसः इति ऋषि-नेगेय-सभ्यः ।

अथ चतुर्थो ।

१ २   ३ १ २   ३ २ ३ १ २
तंवःसखायोमदायपुनानमभिगायत ।

३ २ ३ १ २   ३ १ २
शिषुनहव्यैःस्वदयन्तगूर्तिभिः ॥ ४ ॥ १०३ *

(कार्णश्रवसानि त्रीणि ॥) ता२३४०वः । सार३४

५   २२ १   १   १ २ २   १२   ३
खा । योमदार३या । पनानम । भिगायार३ता ।

१ २ १ २   ३२ २ १   २ ३२ २   १
शादृशुनह । व्यःस्वदयार३ । तद्गूर्तिभा३४३इ । ओ२

३४५इ । उा ॥ १६ ॥

ऋत्विजः “आ नि षीदत” स्तोतुमुपविशत । अथ “पुनानाय”
पूयमानाय सोमाय “प्रगायत” प्रकर्षेण गायत तमभिष्टुत ततः
अभिष्टुतं सोमं “यज्ञैः” यजनीयैः हविर्भिः मिश्रितैः “अग्ने”
शोभार्थं “परिभूषत” परितोऽलङ्कुरुत । तत्र दृष्टान्तः—“शिशुं
न” यथा शिशुं बालं पुत्रं पितरः † आभरणैरलङ्कुर्वन्ति
तद्वत् ॥ ३ ॥ १०६

* उ० ४, १, १८, १ = ऋ० ५, ८, १ = ऊ० ३, २, १२—५, १, १०—५, १, ११—८, २,
२०—१८, १, १ ।

† ‘मातरः’—इति वि० ।

^{१ २ ४ ५} ^{२२१} ^{२ २} ^५ ^२
 ओइतंवःसखा । योम । द्यायाओर३४वा । पुना
^१ ^५ ^२ ^३ ^५ ^{३ २ ३} ^५
 नमभिगा३ । आ । ओर३४वा । यताओर३४वा ।
^{१ २ १ २} ^{१२२} ^१ ^३ ^५ ^{३ २}
 शिशुन्नद्ध । व्यैःस्वदया३ । आ । ओर३४वा । तगा
^३ ^५ ^३ ^५
 ओर३४वा । तीर३४भीः ॥ १७ ॥

^५ ^{२ २} ^५ ^{२ २ १} ^{५२} ^१
 तंवःसखायोमदाद्या । पुनानमभिगायत । शा
^७ ^२ ^{४२ ५} ^{३ २} ^१ ^४ ^२
 इशुन्नद्धा३ । व्यैःस्व । दया३ । तार३गू३ । तार३४पूइ
^५
 भोइच्छाइ ॥ १८ ॥ १०३

पर्वतनारदावृषी । हे “सखायः !” ऋत्विजः “वः” यूयं
 “मदाय” देवानां मदार्थं “पुनानं” पूजमानं “तं” सोमम्
 “अभिगायत” अभिष्टुत । तमिमं सोमं “शिशुं न” शिशुमिवा-
 लङ्कारैः क्षीरादिभिश्चालङ्कुर्वन्ति तद्वत् । “हव्यैः” हविर्भिर्मिश्र-
 यणैः “गूर्तिभिः” स्तुतिभिश्च * “स्वन्दयन्त” स्वादूकुरुत ।

“हव्यैः”-“यज्ञैः”—इति पाठौ ॥ ४ ॥ १०३

* गूर्तिभिरिति अर्चति-कर्मणो (नै० ३, १४) गूर्धयते रूपमिदम् भाष्यकारस्य ।
 ‘गूर्तिभिः उद्यमाने रत्रैर्धनैर्वा’—इति वि० ।

अथ पञ्चमी ।

३ १ २ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
प्राणाशिशुर्माहीना^१ हिन्वन्नृतस्यदीधितिम् ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
विश्वापरिप्रियाभुवदधदिता ॥ ५ ॥ १०४ *

४ ५ ३ ५ २ ३
(वाचः सामनी द्वे ॥) प्राणा । शा३३४इशूः । मद्वा

५ १ ३ ५ २ १ २ २
२३४इनाम् । हिन्वारनार३४त्ता । स्या३दाइधी३तीम् ।

१ २ २ १ २ ३ २ १ २ १
वाइश्वापरि । प्रियाभुवारइत् । अधदिता३४३ । ओ२३

४ ५ ३ । डा ॥ १६ ॥

४ ५ ४ ५ १ १ ५ १
प्राणाप्राणा । शाइशु२ःशाइशू२ः । मद्वा३१उवाये३ ।

१ १ १ १ २ १ २ १
नार३४पुम् । हिन्वनार्त्तस्यदा३१उवाये३ । धी२३४

५ १ २ २ ५ २
तीम् । विश्वापारिप्रिया३१उवार३ । भू२३४वात् । अधी

१ २ १ ३ ५ २ २
२ । हौ२ । ऊवाये३ । दारइता२३४औहोवा ।

२ ५
ऊ३२३४पा ॥ २० ॥

* उ० ३, २, १८, १ = ऋ० ७, ५, ४, १ = ऊ० ३, १, १२ — ४, १, २ — ७, ९, ९० — ७, २, २१ — ८, १, १४ — ८, २, ९ — १९, १, ५ — १५, २, ८ — १६, ९, ८ ।

(इन्द्रसामनी द्वे ॥) प्राणाग्निशूः । महाऽऽइनाम् ।

अौहो३वा । द्विन्वन्नतस्यदीधितिम् । वाइश्वाउवा ।

पाराउवा । प्रियार३भुवत् । अधाउवा३ । ए३ । द्विता१

॥ २१ ॥

प्राणा । हो३इ । इयाहाइ । शाइशुर्महाइ । ना

र३म् । आउहाउ । हो३वा । द्विन्वन्नृतस्यदीधिता-

इम् । आउहाउ । हो३वा । विश्वापा । र्याउहाउ ।

हो३वा । प्रियार३ । भूरवार३४ अौहोवा । अध३

ता१ ॥ २२ ॥

(मरुतां प्रेक्षन्म् ॥) प्राणा । ह३हाइ । शार३४इशूः ।

ह३हाइ । महीनार३म् । होवार३होये३४ । द्विन् ।

ह३हाइ । आर३४ता । ह३हाइ । स्यदीधितार३इम् ।

^{१ ६} ^{१ ३} ^{५ २} ^{३ २} ^१ ^५ ^{६ २}
 होवा३होये३४ । विश्वा । ह॒हो॒इ । पार३४री । ह॒हो
^२ ^{१ २} ^१ ^४
 इ३ । प्रियाभूवार३त् । होवा३होये३ । आ३३धा३ ।
^२ ^५
 द्वा३४पूइतो३द्वाइ ॥ २३ ॥ १०४

त्रितऋषिः* । “प्राणा” यज्ञं कुर्वाणा इत्यर्थः † । “महीनां”
 महतीनां मंहनीयानां वा अपां ‡ । “शिशुः” स्थानीयः सोमः ॥
 “ऋतस्य” यज्ञस्य “दोधिति” दीप्तिमन्तं प्रकाशकं वा स्वीयं
 रसम् “ह्रिन्वन्” प्रेरयन् § । “विश्वा” सर्वाणि “प्रिया” प्रियाणि
 हवींषि “परि भुवत्” परिभवति व्याप्नोति । अपि च “हिता”
 द्विधा भवति ॥ । दिवि पृथिव्यां च वर्तत इत्यर्थः । †

“प्राणा”-“क्राणा”—इति पाठः ॥ ५ ॥ १०४

* “आप्तः”—इति ऋषि-नै० ।

† भाष्यकारस्तु क्राणाइति ऋग्वेदीयपाठमनुसृत्यैवं व्याख्यातवान् ; तथाच यास्कः
 —“गोभिः क्राणा अनूषत—गोभिः कुर्वाणा असोषत”—इति ४, १९ । सामवेदीय-
 पाठस्तु प्राणाइति अतएव ‘प्राणभूताः’—इति विवरण-व्याख्यानम् ।

‡ ‘गवाम्’—इति वि० ।

॥ ‘शिशुः’ शंसनीयः—इति वि० ।

§ ‘व्याप्नुवन्’—इति वि० ।

॥ ‘द्वैतवर्णा सोमदेवता एव’—इति वि० ।

† ‘विनियो गोऽस्य षष्ठे ऽहनि’—इति वि० ॥

अथ षष्ठी ।

१२ ३१२ ३२६ १२ ३१२
पवस्वदेववीतयइन्दोधाराभिरोजसा ।

२३ १ २
आकलशमधुमांत्सोमनःसदः ॥ ६ ॥ १०५ *

(प्राजापत्ये द्वे ॥) पवस्वदारइ । ववीतार३४याइ ।

१ २ २ ३ २ ३ ५ १२
आइन्दोधारा२ । भिरोजार३४सा । आकालशाम् ।

२ ३ ५ १ २२ ४ ४
माधूमा२३४०त्सो । मनएमाना२३ः । सदापूए । द्योपू
इ । डा ॥ २४ ॥

५ २ १२ २ २ २
पवस्वदा । ववीतयाइ । इन्दोधार३रा३४ । भिरो

५ ५ १ २ २ १ १ २ २
जसाईए । आका३हा । लाशा२म् । माध३हाइ ।

१ २ १ ५ ४ ५
मांत्सो२३ । मनो२३४वा । सापूदोपूहाइ ॥ २५ ॥ १०५

मनुर्कृषिः † । हे “इन्दो” सोम ! “देववीतये” देवानां भक्ष-

* उ० ५, २, १७, १ = ऋ० ७, ५, १०, ५ = ऊ० ५, २, १७ — ११, २, १८ — ८, ८, ४ — २४, १, १३ ।

† “आप्सवः” — इति ऋषि-नै० ।

अथ सप्तमी ।

१ २ ३ २३ २४ ३ २३ ६ २
 सोमः पुनानजर्मिणाव्यंवारं विधावति ।

१ २ ३ १२ २४ ३ १ २
 अग्नेवाचः पवमानः कनिक्कदत् ॥ ७ ॥ १०६ *

५२ २ २ १
 (सुज्ञाने द्वे ॥) सोमः पुना । नजर्मिणा । अव्यं

१ २ १ २ २ १ १
 वारारम् । विधावताइ । अग्नेवाचः । पव । मार

३ ५२ २ १ २ २ १ ३ १ १ १ १
 रनार३४ औहोवा । कनिक्कददेउपार३४५ ॥ २६ ॥

५२ २ २ १ २ १ ३ ३
 सोमः पुना । नजर्मिणावाइ । और । वार३४ । औ

२ १ २ २ २ २ १ २ १
 होवा । अव्यंवारं विधावति । अग्नेइ । होवाइ । हो

णाय “ओजसा” बलेन “धाराभिः” आत्मीयाभिः “पवस्व”
 चर । हे “सोम” “मधुमान्” मदकररसवांस्त्व’ “नः” अस्म-
 दीयं “कलशं” द्रोणाख्यम् “आसद” आसीद । [सदेर्लङि-
 षम् † ॥ ६ ॥ १०५]

* उ० ३, १, १८, १ = ऋ० ७, ५, १०, ५ = ऊ० २, २, १७—७, २, ८—८, ३, ४—१५, ९, ११३

† ‘विनियोगोऽस्य नवमेऽहनि’—इति वि० ।

३ ५२ २ २२१ २२ ३ २
२। वार३४। औहोवा। वाचःपवमानः। कना३।

१ २ १ ३ ५२ २ ३ ५
होवा३। हो२। वार३४। औहोवा। कार३४दात् ॥२७॥

४२५ २ ४ १ २
(द्यौते द्वे ॥) सोमःपुनानज्ज। मिणा। अव्यवार-

२ १२ २ १ २ २ ११ २ २ ४ ५
विधावार३ती। अग्नेवाचाः। पवमानाः। का३निक्र।

३ १ १ १ १
दार३४पूत् ॥ २८ ॥

२२ २ २ ३ ५२ २ २ २ ३
सोमःपुनानज्जर्मिणार३४ऐहो। अव्यंवारंविधावता

५२ २ २ २ २ ३ ५२ ४ ५ २
२३४ऐहो। अग्नेवाचःपवमानार३४ऐहो। कानी। क्र

५ ५ ४
ददे३४। द्रियाईहा। होपूइ। डा ॥ २९ ॥

४२४ ५ २ ३ २ ३ ५
(आतीषादीये द्वे ॥) सोमःपुना। नज्ज३२र्मोर३४णा।

१ २२ १ २ १ ५ १ ३ ५
अव्यंवारम्। विधावति। अग्ना३२इ। वार३४चाः।

१ ५ १ ५ ३ २ ४
पवा३२। मार३४नाः। कना३इक्रा५दाईपूईत् ॥ ३० ॥

अथाष्टमी ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

प्रपुनानायवेधसेत्सोमायवचउच्यते ।

३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २

भृतिन्नभरामतिभिर्जुजोषते ॥ ८ ॥ १०७ *

३ २ ४ ५ २

२

३ ४ २

५ ५

१

२

२

सोमःपुना । हो । नऊर्मिणाद्ए । अव्यंवारविधा

२

२

३

३ १ १ १ १

२ १

२

१वा३ती । अग्नेवा२३४५ । चा२३४५ः । पवमा२३ना३ः ।

१

३

५ २ २

२ ३ १ १ १ १

कारना२३४औहोवा । क्रददे२३४५ ॥ ३१ ॥ १०६

अग्निऋषिः † । “पुनानः” पूयमानः “सोमः” “उर्मिणा”
स्वीयया धारया “अव्यम्” अविभवं “वारं” वालं पवित्रं “विधा-
वति” विविधं गच्छति । कौटुशः ? “पवमानः” पूतः “वाचः”
स्तोत्रस्य “अग्ने” “कनिक्रदत्” पुनः पुनः शब्दं कुर्वन् ।
विधावति ‡ ॥

“अव्यम्”—“अव्यः”—इति साम्न ऋचः पाठः ॥ ७ ॥ १०६

* ऋ० ७, ५, ६, १ ।

† “चाक्षुषः”—इति ऋषि-ने० ।

‡ दाघन्तिर्दर्धतीत्यादिना (पा० ७, ४, ६४) सिद्धम् ।

॥ ‘विनियोगेऽस्य चतुर्थेऽहनि’—इति वि० ।

(सोमसामानि चत्वारि ॥) ^{२१} प्रपुनारश्नायवेधसाइ । ^{४२} ^{५२}

^१ होइ । ^२ ^३ होइ । ^४ सोमायवचाउच्याताइ । ^५ भृतिन्नभरा

^६ मतिभाइः । ^७ ^८ जुजोषारश्ताइ४इ ॥ ^९ ओर३४५इ । डा
॥ ३२ ॥

^४ ^५ ^६ प्रपुनानौहोयवेधसाइ । ^७ ^८ ^९ सोमाओरहो३४ । ^{१०} यव

^{११} ^{१२} ^{१३} ^{१४} चउच्यताइ । ^{१५} ^{१६} ^{१७} भृताओरहो३४ । ^{१८} ^{१९} नभरामतिभाइः । ^{२०} जु

^{२१} जा३१उवा३ । ^{२२} ^{२३} पार३४ते ॥ ३३ ॥ १०७

द्विती नाम ऋषिः* स्वात्मानं प्रत्याह । “पुनानाय” पवि
त्रेण पूयमानाय † “वेधसे” कर्मणो विधात्रे सोमाय‡ “वचः”
स्तौत्र-लक्षणं “प्रोचते” त्वया प्रोचताम् । किञ्च । “मतिभिः”
स्तुतिभिः “जुजोषते” प्रीयमाणाय स्तुतिं “प्रभर” प्रकर्षेण धार-
य । तत्र दृष्टान्तः । “भृतिन्न” यथा भृतकाय भृतिं सम्पादयति
तद्वत् ।

“वच उच्यते”-“वच उच्यते”—इति साम्न ऋचः पाठः ।

॥ ८ ॥ १०७

* “आप्तः”—इति ऋषि-नै० ।

† ‘सोमपानाय’—इति वि० ।

‡ ‘मेधाविने सोमाय’—इति वि० । “वेधाः”—इति मेधाविनामसु षष्ठं नैष-
ण्डुकम् ९, १५ ।

अथ नवमी ।

१ २   ३ १ २   ३ १ २
गोमन्नइन्दोअश्ववत्सुतःसुदक्षधनिव ।

१ २ ३   २ ४ २ ३   १ २
शुचिच्च*वर्णमधिगोषुधारय ॥ ८ ॥ १०८ †

४ ५   २ ५   ३ ४ २   ५ ५   १
गोमन्नः । होइ । इन्दोअश्ववाइदे । सुतःसुदक्ष

१ २ २   १   ३   १   ३   ५ २ २
धा१नीइवा । शुचिच्चवार३४५ । णमधिगो२३४ओहो

३ ५   २ १   २ ४ ५   ४
वा । पू२३४धा । रया । ओइहोवा । हो५इ । डा ॥

॥ ३४ ॥ १०८

पर्वतनारदावृषी । हे “सुदक्ष” सुबल ! हे “इन्दो” सोम ।
“सुतः” अभिषुतस्त्वं “नःअस्माकम्”‡ “गोमत्” यज्ञ-साधन-
गो-युक्तं धनं “धनिव” धन्व [वणविकारः ॥] गमय [धन्व-
तिर्गत्यर्थः §] ततो हं “शुचिं” पूतन्दीप्यमानं “वर्णं” रसञ्च
“गोषु” क्षीरादिषु “अधिधारय” अधिकं प्रापयामि ॥

* “ते” — इति ऋ० ।

† उ० ७, ३, २०, १ = ऋ० ७, ५, ८, ४ = ऊहे १२, १, १४ — १७, १, २ — १८, २, ६ ।

‡ ‘नः अस्माकम्’ — इति वि० ।

॥ “व्यत्ययोवङलम् (३, ४, ८८)” — इति प्राणिनी-सूत्रस्य-सुप्तिङित्यादिवचने-
नेत्यर्थः ।

§ नि० नै० २, १४, ६४ ।

अथ दशमी ।

३ १ २   ३ १ २ ३ १ २   २ २
अस्मभ्यन्त्वावसुविदमभिवाणीरनूषत ।

१ २ ३ १ २ ३   १ २
गोभिष्टेवर्णमभिवासयामसि ॥ १० ॥ १०६ *

४   ५   ३   ५   २ ४ ३   ५
द्वावास्मा । भ्यारश्छन्त्वा । वासुवीरश्छदाम् ।

१   २   ३   ५   ३ २ ३   ५   ३   ५
आभारद्वारश्छणीः । अनाओरश्छवा । धारश्छता ।

१ २ २ १   २ ३ २ १   २ २   ३
गोभिष्टेव । णमभिवाश्छ । सयामसिद्धीरश्छपूद् । डा ॥

॥ ३५ ॥ १०६

“धनिव”-“धन्व”—इति, “धारय” “दीधरम्”—इति च
छन्दोग-बह्वृचानां पाठभेदः ॥ ६ ॥ १०८

पर्वतनारदावृषी । सोम ! “वसुविदं” धनस्य दातारं “त्वा”
त्वाम् “अस्मभ्य” धनादिदानार्थं “वाणीः” अस्मदीयावाचः
“अभ्यनूषत” अभिष्टुवन्ति [नू स्तवने (अदा०प०)] । वयं
“ते” तव “वर्णम्” आवरकं रसं “गाभिः” गो-विकारैः क्षीरा-
दिभिः “अभिवासयामसि” अभिवासयामः अभित आच्छाद-
यामः ॥ १० ॥

अथैकादशी ।

^{१२} ^{३२३} ^{३२} ^{३१२} ^{३१} ^२
पवते^१ह्यतो^२हरि^३रति^४क्करा^५सिर^६ध्या ।

^{३क२२} ^३ ^{१२} ^{३२३} ^{१२}
अभ्यर्ष^१स्तो^२तभ्यो^३वीर^४वद्य^५शः ॥ ११ ॥ ११०

^५ ^२ ^{२१२} ^२
(यशा^१सि ^२त्रीणि ॥) पवते^३ह्या । र्यतो^४हरिः । औ

^२ ^३ ^५ ^{१२१५} ^१ ^{२२}
ओ^१हो^२३१इ । औ^३रहो^४२३४वा । आति^५क्करा^६सिर^७ध्या ।

^{३२२} ^३ ^५ ^{२१२} ^{१२२१}
औ^१हो^२३१इ । औ^३रहो^४२३४वा । अभ्यर्ष^५स्तो^६तभ्यो^७वा ।

^२ ^२ ^३ ^५ ^१ ^३ ^{५२२}
औ^१हो^२३१इ । औ^३रहो^४२३४वा । रा^५वा^६२३४औ^७हो^८वा ।

^{१२} ^{१३} ^{११११}
यशा^१यशा^२२३४५ः ॥ ३६ ॥

^{३२} ^४ ^{५२} ^{२१२} ^{२२१} ^५
पवा^१३ । पवते^२ह्या । र्यतो^३हरिः । औ^४हो^५इ । औ^६३

^२ ^{३२२} ^{१२१५} ^{१२२} ^{२१}
हो^१इ । औ^२हो^३इ । आति^४क्करा^५सिर^६ध्या । औ^७हो

^५ ^२ ^{३२२} ^{१२२} ^{१२२१} ^{२२}
इ । औ^१हो^२इ । औ^३हो^४इ । अभ्यर्ष^५स्तो^६तभ्यो^७वा । औ

* उ० १,२,२२,२=म० ७,५,११,३=ज० १,२,१६—६,२,१५—६,२,१६—८,२,२=
ज० ३,१,१६ ।

^१होइ । ^५और^२होइ । ^{३२ २}औहोइ । ^{१ १ २}रारवार^{५ २ २}३४औहोवा ।

२ २ १ २ १ १ १ १

यशोयशार^{३४}५ः ॥ ३७ ॥

३ ४ ५ २

पवतेह्यतः ।

३ २

हरीः ।

१

आर^{५ २ २}३४ ।

५ २

४

तिक्करांसिर ।

५

२ १

हिया । अभ्यर्षा^{२ ५}र^{३ २}३४ । स्तोत । भ्योवाइ । ^{१ २}रारवा

५ २ २

र^{२ ५}३४औहोवा । यार^{३ ५}३४शाः ॥ ३८ ॥ ११०

अग्निश्वाक्षुष ऋषिः । “ह्यतः” स्पृहणीयः* “हरिः”
हरितवर्णः सोमः “रक्षा” [तृतीयाया आकारः†] साधु वेगेन
“ह्वरांसि” कुटिलानि अनृजानि पवित्राणि “अति पवते” अती-
त्य गच्छति । अथ प्रत्यक्षस्तुतिः—हे सोम ! त्वं “स्तोतभ्यः”
“वीरवत्” पुत्रयुक्तं “यशः” “अभ्यर्ष” अभिगमय प्रयच्छे-
त्यर्थः ‡ ।

“अभ्यर्ष”-“अभ्यर्षन्”—इति साम्न ऋचः पाठौ ॥ ११ ॥ ११०

* ‘हरिभिर्यन्ता’—इति वि० ।

† “सुपांसुलुक् (७, १, ३८)” —इत्यादिनेति भावः ।

‡ ‘विनियोगोऽस्य प्रथमेऽहनि’—इति वि० ।

अथ द्वादशी ।

^{३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २}
परिकोशमधुश्रुतः सोमः पुनानो अर्षति ।

^{३ १८ ३ १२ ३ १ २}
अभिवाणीऋषीणां सप्तानूषत ॥ १२ ॥ १११ †

॥ तृतीय-दशति ॥

^{२ १ २ ४ ५ १२}
(भारद्वाजम् ॥) परिकोशमधुश्रुताम् । सोमः

^{२ ४ १२ २ १ २ २ ३ २२ १ २२}
पुनानो अर्षति । द्योये ३ । अभिवार ३४५ । णीऋषी

^{२ १ २ ३ ५ ३ ५}
णां स । पानां ओ २३४वा । पार ३४ता ॥ ३६ ॥ १११

॥ इति अर्द्धः प्रपाठकः ॥

द्वितऋषिः‡ । सः “पुनानः” पूयमानः सोमः “मधुश्रुत”
मधुर-रसस्य चावयितारं द्रोणकलशं प्रति आत्मीयं रसं “पर्य-
र्षति” परि गमयति । तमिमं सोमम् “ऋषीणां” “सप्त
वाणीः” सप्तच्छन्दासि ॥ “अभ्यनूषत” अभिष्टुवन्ति [नू स्तवने
कुटादिः (प०)] ।

* “सप्त”—इति ऋ० ।

† ऋ० ७, ५, ६, ३ ।

‡ “आप्तः”—इति ऋषि-नै० ।

॥ गायत्री, उष्णिक्, अनुष्टुप्, बृहती, पङ्क्तिः, तिष्टुप्, जगती चेति सप्त-
च्छन्दासि ।

“सोमः पुनानो अर्षति”-“अव्यये वारे अर्षति”—इति साम्न
ऋचः पाठौ ॥ १२ ॥ १११

इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
कन्दोव्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्य दशमः खण्डः ॥

॥ इत्यौष्णिहम् ॥

—ॐॐ—

स्युः पवस्वेति खण्डेऽस्मिन्नृचोऽष्टौ ककुभोऽत्र तु ।

“ससुन्वे”-इति गायत्री यवमध्येति* केचन ।

अक्षरव्यूहनादेशा ककुबेवेति केचन ।

“एष धारयासूतः” प्रगाथः काकुभोऽन्तिमः ।

ऋषीणां विप्रकीर्णत्वात् तत्र तत्राभिदध्महे ॥

तत्र एकादशे खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पवस्वमधुमत्तमइन्द्रायसोमक्रतुवित्तमोमदः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २

महिद्युत्तमोमदः ॥ १ ॥ ११२

* “विपरीता यवमध्या (पि० ३, ५८)” यदायन्तो पादौ लघ्वक्षरौ भवतः
मध्यमश्च बह्वक्षरः तदा यवमध्येति कथ्यते ।

१ उ० १,१,१६,७=ऋ० ७,५,१७,१=ऊहे १,१,६—७,१,८—८,२,७—१०,१,५—
१०,१,५—१३,१,४—१३,२,१८—१४,१,८ ।

^{४ ५ १}
 ओम् ॥ (वासिष्ठम् ॥) पावा । स्वमाधुमा । तामा^२
^{३ ५ ३ ५ २ २ १ २ २ २}
 ओर३४वा । ईर३४न्द्रा । यसोमक्रतुवित्तमोमदा३ः ।
^{१ १ ३ ५ १ १ २ २ १ २ १ २ १ १}
 ओइ । माहाओर३४वा । द्युत्तमोमदार३४पुः ॥ १ ॥

^{१ ५ ४ ५ १}
 (सफम् ॥) पा३४ । वस्वम । धुमत्ताद्माः । आ
^{१ १ २ ४ २ २}
 इन्द्रा२ । यसोमा२ । क्रतुवाइत्ता३मो३ । मा३दाः ।
^{१ २ ४ २ ५}
 महिद्युत्ताता३मो३ । मा३४५दोईद्वाइ ॥ २ ॥

^{४ ५ ४ ५ २ ४ १ २ २ २}
 पवस्वमधुमा । इद्वा । तमः । इन्द्रायसोमक्रतुवित्त
^{१ २ १ २ १ २ १ २ १ २}
 मोमार३दाः । इद्वा । मद्वाइद्यु२३त्ता । इद्वा । तमो
^{२ १}
 वार३दा३४३ः । ओर३४पुइ । डा ॥ ३ ॥

^{४ ५ ४ २ ४ १}
 (वासिष्ठम् ॥) पवस्वमा । एपु । धुमा । तमाः ।
^{२ २ १ २ २ १ २}
 इन्द्रायसो३ । हा । औ३द्वो । माक्रातवोर३दा३ ।

अथ द्वितीया ।

^{३ २ ३ २ ३ १७ २ १ २} ^{३ १ २ ३ २}
अभिद्युम्नम्बृहद्यशदपस्पतेदिदीहिदेवदेवयुम् ।

^{१२ २२ २ १ २}
विकोशममधमंयुव ॥ २ ॥ ११३ *

^{१ २ २ ३ २ ३ १ १ २ १ २ ३}
हा । औ३दो३४ । तमो३४मदाः । मदाये३ । द्यूरक्षा ३

^{५२ २ २ २ १ २ १ १ १ १}
३४औदोवा । तमोमदा२३४पुः ॥ ४ ॥

^{२ १ २ ४ ५ २ ३ ५ २ १ ८}
(सफम ॥) पवखा३मधु । मत्ता२३४माः । इन्द्रा

^{२ १ १ २ ४ १ १ ५ २ १}
यसोमा२ । क्रतुवाइत्ता३मो३ । मा३२३४दाः । मदा

^{२ ४ २ ५}
इ । द्युक्षाता३मो३ । मा३४पुदोईहाइ ॥ ५ ॥ ११२

गौरिवीतिः ऋषिः† । हे “सोम” ! “मधुमत्तमः” अति-
शयेन माधुर्योपेतस्त्वम् “इन्द्राय” इन्द्रार्थं “मदः” मदकारः सन्
“पवस्व” चर । कीदृशः ? “क्रतुवित्तमः” अत्यन्तं प्रज्ञायाः
कर्मणो वालम्भकः “महि” “महान्” मंहनीयो वा “द्युक्षतमः”
अत्यन्तदीप्तः “मदः” हृष्टः ॥ १ ॥ ११२

* उ० ३, २, १७, १ = ऋ० ७, ५, १८, ४ = ऊ० ३, १, २ — ५, १, १ — ८, १, १३ — १४, २, १४

† “शाक्तः” — इति ऋषि-नै० ।

(ऐषिराणि चत्वारि ॥) ^{२ १} अभाइ । ^२ द्युम्नाश्म्वृश्च ^{४ २}

^{३ ५} यशः । ^{२ १} इषाः । ^{२ २} पतेदिदीहिदेश्वाश्देवयुम् । ^{४ २ २ ३ ४} विको । ^{२ १}

^{२ १} शम्मा । ^{३ २} ध्यमाश्म्वृश्च ^४ ॥ ६ ॥

^५ अ । ^४ भ्येद्युम्नाम् । ^५ वृक्षाद्याश्शाश्चः । ^{२ १ २} इषास्पता ^१

^{१ २ ३} इ । ^५ दीदीक्षारश्चइदे । ^{२ २ ३} वदाश्वाश्चयुम् । ^५ विकौवा ^२

^३ आश्चवा । ^५ शम्माध्यमाश्चउवाश्च । ^{१ २} यूश्चवा ॥ ७ ॥

^{५ ४ ५ ४ ५ ४} अभिद्युम्नश्म्वृश्चत् । ^१ इक्षा । ^२ यशः । ^{२ २} इषस्पतेदिदीहि

^{२ २ १ २} देवदेवारश्चयुम् । ^२ विकौक्षोवाश्चइ । ^{१ २ २} शम्माश्चमंयुव ।

^१ इडाश्चभाश्च । ^२ आश्चवा । ^१ डा ॥ ८ ॥

^५ अभिद्युम्नश्म्वृश्चद्यशाः । ^५ इषस्पताइ । ^{२ १} दिदीहिदा ^{२ २ १}

^{२ २ १ २} इ । ^२ वादेवयुम् । ^१ विकोशम्माध्यमाश्चइ । ^१ यूश्चवा

^५ वा । ^{५ २} एक्षियाइक्षा । ^५ क्षोइ । ^४ डा ॥ ९ ॥ ११३

अथ तृतीया ।

ः २ ३१२ ३ ९३१२ २२३१२ ३१२

आसेतापरिषिञ्चताश्वन्नस्तोममप्पु रं रजस्तु रम् ।

३ १२६१२

वनपृथमुदग्रुतम् ॥ ३ ॥ ११४ *

जध्वंसया ऋषिः† । हे “इषस्पते” अन्नस्य पते ! हे “देव”
स्तोतव्य सोम ! “देवकामं” त्वां वयं अभिष्टुम इति शेषः । किञ्च ।
त्वं “द्युम्नं” द्योतमानं “बृहत्” प्रभूतं “यशः” अन्नम् अस्माभ्यम्
“अभिदीदिहि” आभिमुख्येन प्रकाशय प्रयच्छेत्त्वर्थः [आमन्त्रि-
तस्याविद्यमानत्वेन ‡ पादादित्वाच्च निघातः॥] किञ्च “मध्य-
मम् §” अतरिचस्थितं “कोशम्” मेघम् ॥ “वि युव” वृद्ध्यर्थं ममय
विश्लेषय + ॥

“देवयुम्”-“देवयुः”—इति पाठौ ॥ २ ॥ ११४

* उ० ६, २, ६, १ = ऋ० ७, ५, १८, १ = कहे १, २, १—७, १, १७—१२, १, १३ ।

† “आङ्गिरसः”—इति ऋषि-नै० ।

‡ “आमन्त्रितं पूर्वमविद्यमानवत्”—इति पा० ७, १, ३० ।

॥ “आमन्त्रितस्य च (पा० ८, १, १८)” —इत्याद्यधिको निघातो न, अपितु

“आमन्त्रितस्य च (पा० ६, १, १८८)” —पाठाच्चाद्युदात्तएवेति भावः ।

§ ‘मध्यमं मध्यमे सवने’—इति वि० माध्यन्दिने इति तस्यार्थः ।

॥ “कोशम्”—इति मेघनामसु त्रिंशत्तमं नैघण्टुकम् १, १० ।

+ ‘विनियोगोऽस्य पञ्चमेऽहनि’—इति वि० ।

(कार्णश्रवसानि त्रीणि ॥)

५२ २ २

आसेतापा ।

१

हारद्व

३ ५२ २ ३ ५ १ २ १ २ २ १ ५२
 पार३४औद्वा । चार३४ता । अश्वन्नस्तोममपूरार२५२

१ २ २ १ २ १ २
 जस्तुरम् । ओये३ । वना३ । ओये । प्रक्षा३४ ।

५२ २ २ १ ३ १ १ १ १
 औद्वा । उदप्रुता२३४पूम ॥ १० ॥

५२ २ २

आसेतापा ।

१

रिषि ।

१

चतार ।

जर ।

हारद्व ।

१ २ १ २ २ १
 जर । अश्वन्नस्तोमम । पुरारम् । जर । हारद्व ।

१
 जर । रज । स्तुरारम् । जर । हारद्व । जर ।

१ ३ २
 वन । प्रक्षा२म् । जर । हारद्व । जर । उद ।

१, ४

५२ २

५ ५

पूरुता२३४औद्वा । जर२३४पा ॥ ११ ॥

५२ २ २

आसेतापा ।

१

रि ।

चता ।

अश्वान्नस्तो ।

२ ३ ५ ४ २ ३ ५ ४ १
 मामपूरु२३४राम् । रजास्तूर३४राम् । वनोद्वाइ । प्रा

२ २ १ २ ५
 क्षामू३दा । हम्माये३ । पू२३४ताम् ॥ १२ ॥

(वाचःसामानि त्रीणि ॥) आसोतापारीद्विचिता ।

आश्वाओर३४वा । नस्तोममपूरा२३४रजस्तुरा२३म ।

द्वौ । वानाओर३४वा । प्रक्षमुदप्रता२३४म ॥ १३ ॥

आसो३४ओद्वौवा । तापराद्विचिता२ । आश्व-

नस्तो । मामपूरा२म । रजास्तुर३४राम । वनौ

द्वौ । प्राक्षमुदा३१उवा२३ । प्र२३४ताम ॥ १४ ॥

आसोतापा । द्वौ । रिषिचिताद्वै । आश्वनस्तो

मामपूरा२म । राजस्तुरम । वानप्राश्वा२३म । ऊ

२३दा३ । प्र३४पूतोद्वौ ॥ १५ ॥

ऋजिष्वा ऋषिः* । हे ऋत्विजः ! “आ सीत” सीम मभिषुत
[षुञ् अभिषवे (स्वा० उ०) लोटि छान्दसो विकरणस्य लुक् †

* “भारद्वाजः”—इति ऋषि-नै० ।

† “सुपांसुलुक् (३.७, १६)”—इत्यादिनेति भावः ।

अथ चतुर्थी ।

३ २ ३ १ २ २ १ २ ३ १ २

३ १ २ ३ १ २

एतमुत्थम्नदच्युतं सहास्रधारं वृषमन्दिबोदुहम् ।

३ १ २ ३ १ २

विश्वावहनिविभ्रतम् ॥ ४ ॥ ११५ *

४ ५

१

७

(कौलमलवर्द्धिषे द्वे ॥) एताम् । ऊत्याम् । मदा

१ २ ५ २ १ २ १ २ १
२च्यु२३४ताम् । सहास्रधा । रांवृषभाश्म । दिवौ

“तप्तनप्तमथनाश्च (पा० ७, १, १४५)” — इति तस्य तवादेशः] किं च । “परि पिच्चत” परितः वसतीवर्यादिभिः सिच्चत । कीदृशम् ? “अश्वं न” अश्व मिव वेगिनम् । “स्तीमं” स्तीतव्यम् “असुरम्” † अन्तरिक्षस्थिताना मुदकानां प्रेरकं “रजस्तुरं” तेजसां वा प्रेरकम् । “वनप्रक्षम्” उदकैः सम्पृक्तम् । यद्वा । काष्ठेषु पात्रेषु चारकं प्रकीर्णम् “उदप्रुतम्” उदकं गच्छन्तं प्लवमानं सोम मभिषुत अभिषिच्चत ॥

“वनप्रक्षं”-“वनक्रक्षम्” — इति साम्न ऋचः पाठौ ॥ ३ ॥ ११४

* ऋ० ७, ५, १६, १ ।

† ‘तरति तम्’ — इति वि० ।

‡ ‘विनियोगोऽस्य तृतीयेऽहनि’ — इति वि० ।

^१२ ^५ ^१ ^१
२दु२३४चाम् । विश्वा२रहो१इ । हौइ । वार३रु३ ।

^१ ^२ ^५ ^२ ^५
नारइवार३४ओहोवा । आ२३४ताम् ॥ १६ ॥

^४ ^५ ^४ ^५ ^१ ^५
एतामूत्याम् । मदा३१ओवार३ । चू२३४ताम् ।

^२ ^२ ^१ ^२ ^१ ^४ ^५ ^४ ^५ ^२
सहस्रधारंवृषभन्दिवोदुचा२३म् । वाइश्वावाह । निवा

^२ ^५
३१ओवाये३ । आ२३४ताम् ॥ १७ ॥

^५ ^४ ^५ ^४ ^४ ^१
(शङ्क ॥) एतमुत्यम् । ए५ । मदा । चुताम् ।

^२ ^२ ^१ ^२ ^१ ^१
सहस्रधारंवृषभन्दिवोदू२३चाम् । वाइश्वा२वाह२३ ।

^४ ^५
निवो२३४वा । आपूतोइहाइ ॥ १८ ॥

^५ ^४ ^५ ^४ ^४ ^१
(कौलमलवर्द्धिषाणि त्रीणि ॥) एतमुत्यम् । ओ

^५ ^४ ^५ ^४ ^२ ^३ ^५
हाइ । मदच्युतम् । ओहाइ । साहस्रा३३४धा ।

^२ ^५ ^२ ^२ ^५ ^१
रंवाषा२३४भाम् । दिवोदुहमे२३४हाइ । विश्वा२हा

१३। वार३३३। नार३३वार३४औ३वा। भार३४

ताम् ॥ १९ ॥

णनामुत्यम्मादाच्युताम्। साहस्रधा। रांवृषाभा-

रम्। दिवो२। दु३मो३। विश्वावसूनिवार३३३।

भ्रातमा३१उवार३। ऊ३२३४पा ॥ २० ॥

एता३४म्। उत्त्यम्मादा। च्युताम्। सहस्रधार२

वृ। षभम्। दिवो२३१२३। दू२३४हाम्। विश्वा

वसूनिवा३औये३। भार३४ताम्। ए३३या३३। हो३३३।

डा ॥ २१ ॥ ११५

कृतयशाऋषिः* । “दिवः” देवान् कामयमानाऋत्विजः† ।

* “आङ्गिरसः”—इति ऋषि-ने० ।

† ‘दिवो दु३म—दिव आहृत्य इमं लोक मुदकेन पूरयति’—इति वि० ।

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ १२ २२ ३ २ १ २ २ १ २२
ससुन्वेयोवह्नायोरायामनेतायइडानाम् ।

२ ३ १ २ ३ २
सोमोयःसुत्तितीनाम् ॥ ५ ॥ ११६ *

४ ५ १२ २ २
(दीर्घम् ॥) साह् । न्वेयोवह्ना२३नाम् । योरा

१ २२ १ २ १ २ १
रयामा२ । नेतायइडा२३नाम् । सोर३माः । यःसु

२ १ ५ ५
क्षितार३४इनोईचाइ ॥ २२ ॥

“एतं” “त्यमु” सोममेव “दुहम्” अदुहन् [दुहेर्लिङि रूपम्†] दुहन्ति स्म [छान्दसो नकारस्य मकारः ‡ । “यावाणो वत्सा ऋत्विजो दुहन्तीति” तैत्तिरीयक ब्राह्मणम्] कीदृशं सोमम्? “मदच्युतं” मदस्य प्रेरकं “सहस्रधारं” बहुधारम् “वृषभं” कामानां वर्षकं “विष्वा” सर्वाणि “वसूनि” धनानि “विभ्रतं” धारयन्तम् ॥

“दिवोदुहम्”—इति, “दिवं दुहम्”—इति पाठौ ॥ ४ ॥ ११५

* उ० ४, १, १८, १=ऋ० ७, ५, १८, २=ज० ३, २, २—२७, १, २४ ।

† “दुह प्रपूरणे”—अदा० प० ।

‡ “व्यत्ययोवज्जलम् (पा० २, ४, २८)”—इत्यनेनेति भावः ।

(लोमसाम) ॥ ^४ ससु^५हाउ । ^{१२} न्वे^२ योव^२ह्ना^२३७

^२ हाउ । ^१ योरा^१श्यामा^२२ । ^{२२} नेतायः । ^१ इडा^२ना^२३७हा

^{१२} उ । ^२ सोमोयः^२ह्ना^२हाउ । ^{२२२} क्षितीनाम् । ^४ औ^२र^२हो

^४ वा । ^४ हो^४पु^४इ । डा ॥ २३ ॥

सोमंसामानि त्रीणि ॥) ^४ सः । ^५ स्वेसा^१ह्ना । ^१ न्वे^२यो

^२ वसा^{११११}३१उवा^{१२२२}३ । ^{१२२२} ना^{२२२}३४पु^{२२२}म् । ^{२२२} योरा^{२२२}श्यामा^{२२२}नेताय

^{१२२} इडा^{२२}रना^२३म् । ^{२२} सोमौवा^२ओ^५र^१३४वा । ^२ यःसु^२क्षिता^२३१उ

^२ वाये^{१११११}३ । ^२ ना^{१११११}३४पु^{१११११}म् ॥ २४ ॥

^२ ससु^{४२}न्वे^{५२}र^{२२}योव^२ह्ना^२नाम् । ^{२२} योरा^२या^२शमा^२३ने । ^२ ता^२य

^१ इडा^{१२२२}३४पु^१ना^२३पु^{२२२}र्हम् । ^{१२२२} सोमो^२रयः^२सु^२क्षितीनाम् । ^२ सो

^{१११११} मा^{१११११}३४पुः ॥ २५ ॥

^{४५} ससु^४न्व^५याः । ^{२२} एवा^२ह्ना । ^२ नायोरा^२श्या^२र^२मा । ^२ ने^२ता

अथ षष्ठी ।

१ १ २ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 त्वं^१द्या^२ङ्ग^३*दैव्य^४मवमानजनिमानिद्यु^५मत्तमः ।

३ १ २ ३ १ २
 अमृतत्वायघोषयन् ॥ ६ ॥ ११७ ॐ

१ २ ३ २ १ ६ १
 यद्^१डार^२ना^३४म् । सोमा^४३ः । यः^५सु^६क्षि । ता^७२३४५६ ।

३ १ १ १ १
 ना^१२३४५६म् ॥ २६ ॥ ११६

ऋणवऋषिः॥ “यः” “सः” “सोमः” “सुन्वे” अभिसुषुवे
 ऋत्विग्भिः § । यः सोमः “वसूनां” धनानां “अनेता” यश्च
 “रायां” [रान्ति प्रयच्छन्ति क्षीरादिकमिति] राधो गावस्तेषा
 मानेता विद्यते यश्च सोमः “सुक्षित्तीनां” शोभन-मनुष्याणाम् ॥
 आनेता सोऽभिषुतोऽभूदिति + ॥ ५ ॥ ११६

* “द्याङ्ग” — इति

† “दैव्या” — इति च

} ऋ०-पाठौ ।

‡ उ० ४, १, १७, १ = ऋ० ७, ५, १७, ३ = ऊ० २, २, १६ — ५, १, १६ — १२, २, १८ — १८,

१, ११ ।

॥ “आङ्गिरसः” — इति ऋषि-नै० ।

§ “सुन्वे सुमः” — इति वि० ।

॥ “क्षितयः” — इति मनुष्य-नामसु षष्ठं नैषष्टकम् २, ३ ।

+ ‘विनियोमोऽस्य षष्ठेऽहनि’ — इति वि० ।

(शैतोष्माणि चत्वारि ॥) त्व^५हिया । ग^२दाइवियप

व^२मानजनि^२मानी^१इ^१द्यु^१मा^१र । ता^१मा^१रः । अ^१मा^१र^१त्ता

त्वा^२र^२३ । य^२घो^५र^४३४वा । षा^५प्रयो^५ई^५हाइ ॥ २७ ॥

त्व^५हिया । ग^२दाइविय । प^२वमान । हो^१वा^२इ^२हाइ ।

ज^१निमा^२र^५३नी^२३४ । द्यु^२म । ता^२श्माः । अ^१मा^१र^१३ । ता

इ^३त्वा^५र^२३४ औ^२हो^२वा । य^२घो^१इ^१षया^१३३४ पु^१न ॥ २८ ॥

त्व^४ह्य^५ङ्ग^४दा । वि^१य । प^२वमानजनि^२मानि^२द्यु^२मत्ता^२र

श्माः । अ^२मा^१र्त्ता^२इ^२त्वा^२३ । य^२घो^५र^४३४वा । षा^४प्रयो^४ई

हाइ ॥ २९ ॥

त्व^५ह्यो^२इ^२अ^४ङ्ग^४दै^५विया । प^२वमा^१र^१ना । ज^२निमा^१र^१ना

ये^२३४ । द्यु^५म । ता^२श्माः । अ^१मा^२र्त्ता^२इ^२त्वा^२३ । य^२घो^२र

इ^५४वा । षा^४प्रयो^५ई^५हाइ ॥ ३० ॥ ११७

अथ सप्तमी ।

२१ २२ ३२ ३ १२ १ १ २
एषस्यधारयासुतीव्यावारेभिःपवतेमदिन्तमः ।

१ २ ३ ५ २ १ २
क्रीडन्नूमिरपामिव ॥ ७ ॥ ११८ *

४ ५ १ ३ २
(गायत्रपाश्वर्म ॥) एषाः । स्याधारया३१उवा

५ १ ५२ १२२ ९ २ १ २ २
२३ । स्तू२३४ताः । अव्यारवारेभिःपवतेमदिन्तमः । क्री

१ २ ३ २ १ ४ १ १ १ १ १
डानू१मी२ः । अपा३म् । ऋ२३वा३ । आइवार३४५ ॥ ३१॥

शक्तिः ऋषिः † । हे “पवमान” पूयमान सोम ! “द्युमत्तमः”
अतिशयेन दीप्तिमान् “त्वं हि” त्वमेव “दैव्यं” देवसम्बन्धीनि
“जनिमानि” जन्मानि देवानित्यर्थः । जानासीति शेषः । तानभि
लक्ष्य “अमृतत्वाय” तेषाम् अमरणाय “अङ्ग” क्षिप्रं ‡ “घोष-
यन्” ऋत्विजो ग्रावाणोव शब्द मुदपादयन् उत्पादयन्ति ¶ [हि
योगादनिघातः § ॥

“घोषयन्”-“घोषः”—इति पाठौ ॥ ॥ ६ ॥ ११७

* ऋ० ७, ५, १७, ५ = ऊहे ४, १, ११ — १८, १, १ ।

† “वासिष्ठः”—इति ऋषि-नै० ।

‡ “अङ्गेति क्षिप्रनामाक्षितमेवाङ्कितं भवति”—इति यास्कः (निरु० नै० ५, १७) ।

¶ ‘घोषयन् स्तूयसे’—इति वि० ।

§ “यद्वितु परञ्छन्दसि”—इति पा० ८, १, ५६ ।

॥ ‘विनियोगोऽस्य ततोयेऽहनि’—इति वि० ।

(सन्तनि) ॥ एषाद्वाउ । स्याधारया३१उवार३ ।

सू२३४ताः । अ॒व्या॒र॒वा॒रे॒भिः॒प॒व॒ते॒म॒दि॒न्त॒मा॒३३ः । क्री॒डन्

द्वाउ । ऊ॒र्मि॒र॒पा॒३१उ॒वा॒र॒३ । ई॒र॒३४वा ॥—*

(सोमसामानि चैव त्रीणि ॥) एषस्यधा । राया१

सू॒ता॒रः । अ॒व्या॒वा॒रा॒इ । भा॒इः॒प॒व॒ते । म॒दि॒न्त॒माः ।

क्री॒डन् २३३र्मी३ः । आ॒र॒३पा॒३म् । आ॒३४पू॒इवो॒ईद्वा॒इ ॥३३॥

एषस्या३धारयासुताः । अ॒व्या॒द्वा॒र॒इ । वा॒रे॒भिः॒प॒व

ते॒भा॒दि॒न्ता॒३३ः । क्री॒डा २न्हो॑३इ । ऊ॒३३र्मीः । अ॒पा

मि॒वा । औ॒३हो॑वा । हो॒पू॒इ । डा ॥ ३४ ॥

* एतस्यैव साजः परार्द्धं यजुस्त्रियेत्यष्टसर्चो गानम् ; अत्रयोः सप्तमाष्टमयोः ऋचोः प्रगाथो भवति । सौमांसादर्शनाधिकरणशालायां नवमाध्याय-द्वितीयपाद-षष्ठाधिकरणादौ तल्लक्षणादयोऽपि विचारिताः । अस्ति चात्रैव भाष्यकृतो भूमिकायां तदुल्लेखः समन्तात् (२५ पृ०—३८ पृ०) तेनानयोः तृत्तकं सम्पद्यते, अत्रैतादृग् विभिन्न-मूलक-गान-दर्शनस्याथमेव हेतुः । तादृश-तृङ्-मूलक-गानानि चात्र ऊहे (४, १, ११—१८, २, २) स्फुटानि ।

४२

२४

२ १२ २२ १

२ ३ २ १

एषस्यधाप्रयासुताः । अव्यावाराइ । मिःपवता२

२ ३

२

१२

२

२

१

५

४

३इ । मदिन्तमाः । क्रीडन्मूर्मिरपोवा३ओ२३४वा । आ-

५

५इवोईचाइ ॥ ३५ ॥ ११८

॥ इति ग्रामे गेये सप्तदशः प्रपाठकः ॥

॥ इति गेयगानं सम्पूर्णम् ॥

उक्तृषिः* । “स्यः” सः “एषः” “सुतः” अभिषुतः सोमः
 “अव्या वारिभिः” अवेर्वालैः तेभ्यः पवित्रे “धारया” आत्मीयया
 “पवते” कलशं मभिलक्ष्य चरति । क्रीडन् ? “मदिन्तमः”
 मादयित्तमः । “अपामिव” उदकानाम् “जर्मिः” सङ्घात इव
 “क्रीडन्” इतस्ततः सङ्घीडमानः पवते † ॥

“अव्यावारिभिः”—“अव्योवारिभिः”—इति साम्न ऋचः
 पाठभेदः ॥ ७ ॥ ११८

* “आङ्गिरसः”—इति ऋषि-ने० ।

† ‘विनियोगोऽस्य सप्तमेऽहनि’—इति वि० ।

अथाष्टमी ।

११ २ ३ १ ३ २ २ १ २२ ३ १ २२ ३ १ २
यउस्त्रियाअपियाअन्तरश्मनिनिर्गाअकृन्तदोजसा ।

१ २ २ १ ३ २ ३ २ २ १ २ २ २ १ २ १ २
अभिव्रजन्तनिषेगव्यमश्वं वमीवधृष्णवारुज (ओ३म् वमी°
२ ३ १ २
वधृष्णवारुज*) ॥ ८ ॥ ११८ +

॥ चतुर्थ-दशति ॥

॥ इति षष्ठः प्रपाठकः समाप्तः ॥ ॐ

॥ समाप्तञ्च कृन्दआर्चिकम् ॥ ॥

१ ५२ १ २ २ ४ ५ १
यउस्त्रियारअपियाअन्तरश्मनी२३ । निर्गाहाउ । आ
२ ५ २१ २ २ १
कृन्तदा३१उवा२३ । जा२३४सा । अभिव्रजन्तनिषेगव्यम
३ ४ ५ १ २
श्वियार३म् । वमी°हाउ । वाधृष्णवा३१उवा२३ । रु२
५
३४जा ॥ ३२ § ॥ ११८

* क० घ० पुस्तकयो रेव मभ्यासपाठो न दृश्यते । वस्तुतः खण्डादि-समाप्तावपि
अन्त्याभ्यासो वैदिकशैली ।

† ऋ० ७, ५, १८, १ = ऊहे ४, १, २ — १८, ९, १ ।

‡, ॥ भाष्यकृतः सायणस्य मत-विरुद्ध एते परं सः सर्वमूलपुस्तकेषु ।

§ इदं हि, पूर्व-प्रदर्शित-‘सन्तनि’-नामकस्य ‘एषाहाउ’—इत्येतस्य (१३८ पृ०)
साम्प्रोऽन्तिमं दलम् । ततश्च न तु गेयगानादन्यदिति ध्येयम् । अतएव द्वाविंशदङ्गा-
न्वितमिति शम् ।

ऋजिश्वाऋषिः * । “यः” सोमः “उस्त्रियाः” उत्तरणशीलाः†
 “अपियाः” अप्याः [आपइत्यन्तरिक्षनाम (नै० १, ३, ८)। अस्माद्
 “भवे कन्दसि (पा० ४, ४, ११०)”—इति यत्] अन्तरिक्षस्थाः ।
 अहि-प्रभृतिभिरसुरैः ‡ अपाहृत्य निहिता “गाः” आपः ¶
 “अश्मनि” मेघे § “अन्तः” मध्ये स्थिताइत्यर्थः । “ओजसा”
 बलेन “निरक्तन्तत्” निरच्छिन्नत् निरगमयत् अन्तरिक्षाद्विष्टि
 सकाशीदित्यर्थः । स त्वम् असुरै रपहृतं “गव्यम्” गो-सम्बन्धि
 “अश्वाम्” अश्वेषु भवं “व्रजं” समूहं “अभि तन्निषे” अभितो
 व्याप्नोति [तनु विस्तारे—कान्दसे लिटि ॥ “तनिपत्योश्चन्दसि
 (पा० ६, ४, ६६)” —इत्युपधालोपः] । किञ्च । हे “धृष्णो” शत्रु-
 धर्षणशील + सोम ! स त्वं “वर्मीव” कवचीवः “आरुज”
 असुरान् जहि ॥

* “भारद्वाजः”—इति ऋषि-नै० ।

† “उस्त्रियाः आदित्य-रश्मयः अनङ्गाहा वा”—इति वि० । “उस्त्रियाः”—इति गोनामा,
 तृतीयं नैघण्टुकम् (२, ११) । “उस्त्राः”—इति तु रश्मिनामसु नवमं नैघण्टुकम्
 (१, ४) । “उस्त्रियेति गोनामोत्प्राविणोऽस्या भोगा उस्त्रेति च”—इति यास्कः
 (निर० नै० ४, १६) ।

‡ अहिरिति असुरइति चेमौ द्वौव मेघपर्यायौ नै० १, १०, २७-२८ ।

¶ इह मानं गव्यम् ।

§ “अश्मा”—इति मेघनामसु अष्टमं नैघण्टुकम् १, १० ।

॥ “कन्दसि लिट्”—इति पा० ६, २, १०५ ।

+ ‘धृष्णो धारयन्’—इति वि० ।

÷ ‘वर्मौ सविता’—इति वि० ।

“अपियाअन्तरश्मनि”-“अप्याअन्तरश्मनः”—इति छन्दोग-
बह्वचानां पाठभेदः ॥ ८ ॥ ११८

इति श्रीमत्सायणाचार्य-विरचिते सामवेदार्थ-प्रकाशे छन्दो-
व्याख्याने पञ्चमस्याध्यायस्यैकादशः खण्डः ॥ ११ ॥

॥ इति काकुभे समाप्तम् ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।
पुमर्थांश्चतुरो देयाद्विद्यातीर्थमहेश्वरः ॥ ५ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्तक-श्रीवीर-
बुक्क-भूपाल-साम्राज्यधुरन्धरेण सायणाचार्येण विरचिते
साधवीये सामवेदार्थप्रकाशे छन्दोव्याख्याने
पञ्चमोऽध्यायः समाप्तः ॥ ५ ॥

॥ सौम्यं पावमानं वा पर्व काण्डं वा समाप्तम् ॥

॥ इति तृतीयं पर्व ॥

ॐ नमः सामवेदाय ।

अथ षष्ठोऽध्याय आरभ्यते ॥

यस्य निःश्वसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।

निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ १ ॥

आरण्यकाभिधः* षष्ठोऽध्यायो व्याक्रियतेऽधुना † ॥ २ ॥

तत्रेन्द्रेत्यादिकानान्तु पञ्चपञ्चाशतां क्रमात् ।

ऋषिं छन्दो दैवतञ्च तत्र तत्राभिदधहे ॥ ३ ॥

तत्राद्याया ऋचो द्रष्टा भरद्वाजः प्रकीर्तितः ।

द्वितीयस्या वसिष्ठः स्वातृतीयाया ऋचः स्मृतः ॥ ४ ॥

वामदेव स्ततश्छन्दो बृहती त्रिष्टुबेव च ।

गायत्रीति क्रमादिन्द्रो भवेत्तिसृषु देवता ॥ ५ ॥

* “आरण्यकानुष्ये” (४, २, १२९ पा०) । अत्यल्पमिदमच्यते मनुष्यरति (प०) । पथ्यधायन्यायविहारमनुष्यहस्तिष्विति वक्तव्यम् (का०) । आरण्यकः प्रन्याः । आरण्य-कोऽध्यायः । आरण्यको न्यायः । आरण्यको विहारः । आरण्यको मनुष्यः । आरण्यको हस्ती (प०) । वा गोमयेषु (का०) । वा गोमयेष्विति वक्तव्यम् । आरण्यका गोमयाः आरण्या गोमयाः (प०) ।

† वय आर्चिक-ग्रन्था इति विवरणादि-सकल-ग्रन्थ-सम्पत्ता वेदिक-प्रवादानुगताः पुस्तकाद्यन्त-समीक्षणेनोपलभ्यन्ते । तथाच षडध्यायात्मकश्छन्दो नाम एकः, अपरो

तत्र प्रथम-ग्वण्डे—

सैषा प्रथमा ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रज्येष्ठन्नआभरओजिष्ठम्युपुरिश्रवः

१२ २२ ३ १ २ ३ १२ १२२
यद्दिधृक्षेमवज्रहस्तरोदसीउभेसुशिप्रप्राः ॥ १ ॥ १ *

२२ २२ २ २ २ २ २ २
१ हाउ । ३ । औहोइन्द्रज्येष्ठन्नआभराश् । हाउ ।

१२ १ २ २ १ २ २ २ २ १ २
३ । औहो २ । ओ २ । जिष्ठम्यूपारा । औहोवाश्रावाः ।

२२ १२ १ २ २ १ २
हाउ । ३ । औहो २ । या २त् । दिधृक्षेमाव । ज्र

२२ २ २ २ १ २ २ २ १२
हस्त । औहोवारोदासी । हाउ । ३ । औहो २ ।

१ २२ १ २ २ २ २ १ २ २ २
ओ २ । भेसुशाइप्रा । औहोवापाप्राः । हाउ । ३ ।

१२ १५ २ २ २ १
औहो २ । ओ २ । उज्जवाश्चाउ । वाश् । हस् ॥ २४ ॥ १ †

नवाध्यायात्मक उत्तरः, ताभ्यामन्यत् एषीऽध्यायैकात्मकः आरण्यक इति व्यवहृतः । सायण-
मते तु नैवम् । अयं हि पञ्चोपविभागै रेव छन्दोग्रन्थं परिसमाप्य तस्यैव पञ्चोपभाग-
एव इति मन्यते ।

* ऋ० ४, ७, १७, ५ ।

† “नारदसवम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, ९ ।

‡ आ० पा० १५० १, १, २४ ।

हे “इन्द्र” !* “ज्येष्ठ” प्रशस्यतमम् “ओजिष्ठम्” अतिशयेन
बलकरम् “पुपुरि” पूरकं “अवः” अन्नं “नः” अस्मभ्यम्
“आभर” आहर प्रयच्छ । हे “वज्रहस्त” वज्रबाहो !† हे
“सूशिप्र” शोभन-हनुक ! एवम्भूत ! हे “इन्द्र” ‡ “यत्” “अन्नं”
“दिधृक्षेम” धारयितु मिच्छेम यच्चान्नं इमे परिदृश्यमाने
“उभे” “रोदसी” द्यावापृथिव्यौ “आ पप्राः” आपूरयसि ।
तदन्नं माहरेत्यन्वयः ।

“येनेमेचित्रवज्रहस्त”—इति बह्वृचानां पाठः ॥ १ ॥ १

* “इन्द्रतेवैश्वर्य-कर्मणः”—इति नैरुक्तम् (इका० १० अ० ८ ख०) ईश्वरस्यमिति
तद्भाष्यम् ।

† “अथाकारचिन्तनन्देवतानां । पुरुषविधाः स्युरित्येकं चेतनाववद्वि स्तुतयो भवन्ति
तथाभिधानानि । अथापि पौरुषविधिकैरङ्गैः संस्तूयन्ते—‘कृष्णा त इन्द्र स्थविरस्य
बाह्व यत् संगृह्णा सधवन् काशिरित्ते’ । अथापि पौरुषविधिकैर्द्रव्यसंयोगैः—‘आ द्वाभ्यां
हरिभ्या मिन्द्र याहि कल्याणीर्जाया सुरणं गृहे ते’ । अथापि पौरुषविधिकैः कर्मभिः—
‘अहोन्द्र पिब च प्रस्थितस्य आश्रुत्कर्णं शुधी हवम्’ ॥ ६ ॥ अपुरुषविधाः स्युरित्यपरमपि
तु यद्दृश्यतेऽपुरुषविधन्तद्यथाग्निर्ऋतुरादित्यः पृथिवी चन्द्रमा इति । यथो एतच्चेतना-
वद्वि स्तुतयो भवन्तीत्यचेतनान्यप्येवं स्तूयन्ते यथाक्षप्रभृतीन्योषधिपर्यन्तानि यथो
एतत् पौरुषविधिकैरङ्गैः संस्तूयन्त इत्यचेतनेष्वप्येतद्भवत्यभि क्रन्दन्ति हरितेभिरासभि
रिति ग्रावस्तुतिर्यथो एतत् पौरुषविधिकैर्द्रव्यसंयोगैरित्येतदपि तादृशमेव सुखं रश्मिं
युयुजे सिन्धुरश्विन मिति नदी-स्तुतिर्यथो एतत् पौरुषविधिकैः कर्मभिरित्येतदपि
तादृशमेव होतुश्चित् पूर्वं हविरस्यमाशनेति ग्रावस्तुतिरेवापि योभयविधाः स्युरपि वा
पुरुषविधानामेव सतां कर्मात्मान एते सूर्यया यज्ञो यजमानस्येषचाख्यानसमयः ॥ ७ ॥”
—इति निरु० दै० ।

‡ “शिप्रे हन नरसिके वा”—इति निरु० नै० ६, १७ ।

अथ द्वितीया ।

२३ २ ३ १ २ ३ १२ २२३२ १ १ २ ३ १ २
इन्द्रो राजा जगत चर्षणी नामधिशमा विश्वरूपं यदस्य ।

१ २ ३ १ २ ३ २३ १ २ ३ २
ततो ददाति दाशुषे वसूनि चोदद्राध उपस्तु तच्चिद्वीक् ॥ २ ॥ २

१ २ २२ १ १ २ २ २
* हावीन्द्राः । राजा । जगतः । चर्षणी नाम् । नाम् ।

२२ १२ २२ १२ २२ १२
२ । नाओइनम् । ३ । नाहोइनम् । ३ । हावौहो

२ १ १ २ १ २ २
हाउ । अधि क्षमा । विश्वरूपं । यदस्य । स्या । २ ।

२२ १२ २२ १२ १२ २२ १२
स्याओइनम् । ३ । स्याहोइनम् । ३ । औहोहावौहो २ ।

२ १ २ १ २ २ २
ततो ददा । तीशदाशु । षावसूनी । नी । २ ।

२२ १२ २२ १२ २२ १२ २
नाओइनम् । ३ । नाहोइनम् । ३ । हावौहोहाउ ।

२२ १ २ १ २ २ २
चोदद्राधाः । उपस्तु । तच्चिद्वी । वी । २ । वी

१२ २२ १२ १२ १२ २२ १२
ओइनम् । ३ । वीहोइनम् । ३ । औहोहावौहो

२ ३ १ १ १ १
३ । हाउवा ३ । ई२३४५ः ॥ ८ + ॥

* “इन्द्रस्याको हौ” — इति आ० ब्रा० ३, २, १० ।

† आ० गा० १५० १, १, ८ ।

^{१ २ १११ २१ १ २ ३}
 इन्द्राहाउ । राजा । जगतः । चर्षणीनाम् । नाम् ।
^{१२२ १२२ २२ १२ २}
 २ । नोवा । ३ । नोवाहाइ । ३ । हाओ३ । हा
^{२ २ १ २ १ २ २}
 ३हाउ । अधिज्ञमा । विश्वरू । पयदस्या । स्या ।
^{१२२ १२२ २२ १२ २ २}
 २ । स्योवा । ३ । स्योवाहाइ । ३ । हाओ३ । हा३हा
^{११२ २ १२ १ २ २}
 उ । ततोददा । ती३हाशु । पाइवसूजी । नी । २ ।
^{१२२ १२२ २२ २२ २ २}
 नोवा । ३ । नोवाहाइ । ३ । हाओ३ । हा३हाउ ।
^{२२ १ २ २१ २ २ १२}
 चोदद्राधाः । उपस्तु । तच्चिद्वी । वी । २ । वी
^{२ १२२ १२ २२ २ २}
 वा । ३ । वीवाहाइ । ३ । हाओ३ । हा३हाउ ।
^{२ ३ १ १ १ १}
 वा३ । ई२३४५ । ॥ १० * ॥ २

यः “इन्द्रः” “जगतः” जङ्गमस्य पञ्चादेः यतो “राजा”
 ईश्वरो भवति । चर्षणीनां मनुष्याणां च † राजा भवति । किञ्च
 “अधि” क्षमा [सप्तम्येकवचनस्य लृक् ‡] क्षमायां ¶ “विश्व-

* आ० मा० १, १, १० ।

† “चर्षणयः”—इति मनुष्य-नामसङ्घसं नैषण्टकम् २, १ ।

‡ “उपांस्तुल्लुक् (पा० १, १, ३६)” —इत्यादिना ।

¶ “क्षमा”—इति पृथिवी-नामसु षष्ठं नैषण्टकम् १, १ ।

अथ तृतीया ।

१ ३ १ ३ १ ३ १ २ ३ १ ७ ३ २ ३ १ २
यस्येदमारजोयुजस्तु जेजनेवनः^१स्वः ।

१ २ ३ १ २ ३ २
इन्द्रस्यरन्त्यम्बृहत् ॥ ३ ॥ ३

१ २ १ १ २ २ १ १ २ २
* चाउयास्या । इदमारजोयू^१जा^२रः । तुजेजनेव

२ १ २
ना^१सू^२वा^३रः । आइन्द्रस्या ३ ४ ५ रा ६ ५ ६ । तियं

१
बृहत् ॥ ११ + ॥

रूपं” “यत्” धन मस्ति “अस्य” तस्यापि राजा भवति । “ततो
ददाति दाशुषे वसूनि” यजमानाय ‡ वसूनि धनानि ददाति ।
स इन्द्रः अस्माभिः “उपस्तुतं” सम्यक् स्तुतं “राधः” धनम्
“अर्वाग्” अस्मदभिमुखं “चोदत्” प्रेरयतु ।

“अधिक्षमा”—“अधिक्षमि”—इति, “विश्वरूपम्”—“विषु-
रूपम्”—इति, “उपस्तुतम्”—“उपस्तुतः”—इति च साम्न ऋचः
पाठभेदः ॥ २ ॥ २

* “चर्कशिरः”—इति आ० ब्रा० २, १, १० ।

† आ० गा० १५० १, २, ११ ।

‡ दाशुषे—इति दानकर्मणो दाशतेः (नै० ३, १०, १) रूपम् “दाश्वान् साक्कान्
मौज्जांस(८) १, १२”—इति सिद्धम् ।

^{२ १ १} दितयेसियार^२मा३ । ^{२२} हाउ । ३ । ^{१२} आयुश्चक्षुर्ज्योतिः ।

^{२२ १ २} औहोवा । ^१ ई२ । ^३ यार३४ । ^{५२ २} औहोवा । ^{३ १ १ १} ई२३४५

॥ १३* ॥ ४

आद्ये ऋचौ चतुष्पादे ह्येकपादयुतान्तिमा ।

शौनःशेपी गार्त्तमदी वामदेवीति ताः क्रमात् ।

वारुणी पावमानी च वैश्वदेवीति संस्मृताः ॥

हे “वरुण !” † “उत्तमम्” उत्कृष्टं शिरसि बद्धं “पाशम्”
“अस्मद्” अस्मभ्यम् “उक्थाय” उत्कृष्टं शिथिलं कुरु । “अधमम्”
निकृष्टं पादेऽवस्थितं पाशम् “अव अथाय” अवाधस्तात् शिथिली-
कुरु । “मध्यमम्” नाभिदेशगतं पाशं “विश्रथाय” नियुज्य शिथि-
लीकुरु । “अथ” अनन्तरं हे “आदित्य” अदितेः ‡ पुत्र !

* आ० गा० १५०१, २, १३ ।

† “इक्ष्वा, वादिते जन्मनि व्रते राजाना मिवावरुणा विवाससि । अतूर्त्तं पन्थाः
पुङ्गवो अर्थमा सप्तहोता विश्वरूपेषु जन्मसु (ऋक् १० म० ६, ४, ४)”—इति मन्त्र-
लिङ्गात्—“अहोरात्रं मिवावरुणौ (३ का० ११ अ० २३ ख०)”—नैरुक्तभाष्याच्च मित्र-
शब्देन दिवा, वरुण-शब्देन च रात्रिः सुग्रहः । “वरुणः दृणोतीति सतः (३ का०
१० अ० १ ख०)”—इति व्युत्पादनात् सर्वेषां घटपटादीनां तमोरूपेण आवरकश्च ।

‡ “अदितिरदीना * * अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स
पुत्रः । विश्वे देवा अदितिः पञ्चजना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम्—इत्यदितेर्विमूति
माघष्ट एमान्यदीमाजोति वा”—इति नैरुक्तम् २ का० ४ अ० २२-२३ ख० । दितिः
अण्डनं तदभावोऽदितिर्इति निष्प्रबोध्यो भाष्यादि-खण्डः ।

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ १२ २२ ३
त्वयावयम्यवमानेनसोम

१ २ ३ १२ २२ ३ १ २
भरेकृतंविचिनुयामशाश्वात् ।

१ २ ३ १२ २२ ३
तन्नोमित्रोवरुणोमामहन्ता

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
मदितिःसिन्धुःपृथिवीउतद्यौः ॥ ५ ॥ ५ *

२ २ १ १ ३ २ ५ २
+ वृपायपूष्ट । पा । ओहा । ईश्या । (एवं त्रिः)

२ २ २ २ १ २ २ २ १ २
त्वयावयम्यवमानेनसोमा । भरेकृतंविचिनुयामशाश्वात् ।

३ २ २ २ २ १ २ २ २
तन्नोमित्रोवरुणोमामहान्ताम् । अदितिःसिन्धुःपृथिवी

वरुण ! “वयं” शुनःश्रेयाः “तव” व्रते त्वदीये कर्मणि “अदितये”
खण्डन-राहित्याय “अनागसः” अपराध-रहिताः “स्याम”
भवेम ॥

“अथादित्यव्रतेवयन्तव”-“अथावयमादित्यव्रतेतव”—इति
साम्न ऋचः पाठभेदः ॥ ४ ॥ ४

^२ उताद्यौः । ^{२ २ १} हपायपूह । पा । ^{२ २ २} ओहा । ^{५ २} इ३या ।

^{२ २ १} २ । हपायपूह । पा । ^{२ २ १} ओहा । ^{१ १} ई२ । ^३ या२३४ ।

^{५ २ २} औहावा । ^{२ २} ए । ^१ सुवः । २ । ^{२ २} ए । ^{१ १ १ १} सुवा २ ३ ४ पूः ।

॥ ७ ॥

^{२ २ १} हपायपूह । पा । ^{१ २ २ २} ओहा । (एवं त्रिः) । ^{२ २} त्वयावयम्यवमर्नि

^{१ २} नसेमा । ^{२ २} भरेकृतंविचिनुयामशाश्वात् । ^{२ २} तन्नोमित्रोवह

^{२ २ १} णोमामहान्ताम् । ^{२ १} अदितिःसिन्धुःपृथिवीउता । ^२ द्यौः ।

^{२ २ २} हपायपूह । पा । ^{२ २ २} ओहा । २ । ^{२ २ १} हपायपूह । पा ।

^१ ओ२ । ^१ हा२३४ । ^{५ २ २} औहावा । ^१ सुवः । ^{२ २} ए१ । ^१ सुवः ।

^{३ १ १ १ १} ए२३४पू ॥ ८ ॥ ५

* , † आ० गा० १५० १, १, ७-८ । † “समुद्रस्य सर्पसाम”—इति आ० ब्रा० २, २, १२ ।

अथ षष्ठी ।

३ १२ २२ ३१७ ३ २

इमंवृषणकुणुतैकमिन्नाम् ॥ ६ ॥ ६

३ २२ ३२ २   ३ २   १   ३ २
 * इमाओवा । ३ । इमा३ । ओइ । २ । इमा

१   ५   ३ २२ ३२ २   ३ २   १
 ३ । ओ२३४वा । वृषाओवा । ३ । वृषा३ । ओइ ।

हे “सोम !”† पवमानेन पवित्रेण पूयमानेन “त्वया” सहा-
 येन “भरे” [सङ्ग्राम-नाम (नै० २, १७, ६)] सङ्ग्रामे “शब्द”
 बहु “कृतं” कर्तव्यं “वयं” “विचिनुयाम” विशेषेण कुर्याम ।
 यस्मात्तव साहाय्येन कर्माणि कुर्मः “तत्” तस्मात्, अस्मान्
 “मित्रः वरुणः अदितिः” एतन्नामिकाः । “सिन्धुः”
 एतदभिधाना । तथा “पृथिवी” “उत” अपिच “द्यौः” । एते
 मित्रादयः “नः” अस्मान् “मा” “महन्तां” पूजयन्तु धनादि-
 दानेन ॥ ५ ॥ ५

* “वृषा”—इति षा० ब्रा० ३, २, १२ ।

† “सोमः सुनोतेः यदेन सभिषुषवन्ति । बडल मस्य नैषष्टु कं दत्तमाचर्य मित्र
 प्राधान्येन । तस्य पावमानोषु निदर्शनायोदाहरिष्यामः”—इत्यादि नैरुक्तम् शका०
 ११७० २७० ।

‡ सिन्धुः समुद्रः । समुद्रइति षण्णरिचिनामसु पञ्चदशम् पदम् नि० १, २ ।

अथ सप्तमी ।

२ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ १ २

सनइन्द्राययज्यवेवरुणायमरुद्भ्यः ।

३ १२ २२

वरिवोवित्परिस्व ॥ ७ ॥ ७ *

२ २

१

५

२

२२ ३२

२२ २२ ३२

२ । वृषा३ । ओ२३४वा । णङ्कुणावता । षक्ताओ

२

३२ २

१

३२ २

१

५

वा । एका३ । ओइ । २ । एका३ । ओ२३४वा ।

२३ १११

इन्मा२३४५म् ॥ १३ † ॥ ई

१ ५ २

‡ एजच्चा ।

२२ १२

२

२

तेजातमन्धसेादिविसङ्गू मिया २द

१

१

१

२

१

२

१ २

दाइ । इडा । उग्रं शर्ममहा१ईश्रावाः । सानः ।

पूर्वस्या ऋचि प्रकृता हे मित्रादयो देवाः । यूयम् “एकम्”
अद्वितीयं दानकर्मणि “इमं” सोमं “वृषणं” कामाना मभिवर्षकं
“कणुत” कुरुत । तथा “इमां” क्रियां फलाभिवर्षिकां कुरुत ॥

६ ॥ ई

* ऋ० ७, १, १९, १ ।

† आ० ब्रा० १५० २, १, १३ ।

‡ “शाकरोवर्षम्”—इति आ० ब्रा० १, २, १३ ।

१२ २ २ १ १ १ २
इन्द्राययज्यवेवरुणायमरु-२ज्ञियाः । इडा । वरिवोवि

२ २ २ १ २ १२ २ २ २
त्यरा१इस्वा३वा । आइना । विश्वान्ययआद्युम्नानिमानुषा

१ २ २ १ २
२णाम् । इडा । मिषासन्तोवनार३होइ । माहा३१उ

१ १ १ १ १
वार३ । इट् । इडा२३४५ ॥ १८ * ॥ ७

गायत्री पावमान्यो तु सन इत्यादिके ऋचौ ।

अमहीयुस्तयोरेवं छन्दोदैवतनिर्णयः ॥

हे सोमः ! † “सः” “नः” “वरिवोवित्” धनस्य लम्बकस्त्वं
“नः” अस्माकं “यज्यवे” यष्टव्यायेन्द्राय “वरुणाय” ‡ “मरुद्गः” ॥
च “परिस्रव” धारया क्षर ॥ ७ ॥ ७

* आ० पा० १५० २, १, १८ ।

† “अथैषा परा भवति चन्द्रमसो वैतस्य वा”—इति नि० ३का० ११अ० ४ख० ।

‡ ‘वरुणः कवम् प्र-ससर्ज (ऋ० ५, ६, १३, ९)’—इत्यादि-मन्त्र-सिद्धात् इह वरुणो
मेघ-वर्षण-हेतुभूतः । “कवम्भोमेघम्”—इत्यादि निरु० दे० १०, ४ ।

॥ “मरुतो मितराविष्णो वा, मितरोचिष्णो वा, महद्भवन्तीति वा इति नैऋतम्
३का० ११अ० १३० । ‘वायु वै क्षेपिष्ठा देवता’—इति च श्रूयते । ततो मरुतो
वायव इति सिद्धान्तः ।

अथाष्टमी ।

३१८ २८ ३२७ १ २ ३१ २

एनाविश्वान्यर्यआद्युम्नानिमानुषाणाम् ।

१ २

सिषासन्तोवनामहे ॥ ८ ॥ ८

२८

२ ८ ८ ८ १

२

२८

* हाउ । ३ । उच्चातेजातमारश्मसाः । हाउ । ३ ।

१

२ १

१

२८

२

१

दिविसङ्गमियारश्मदाश्द । हाउ । ३ । उग्रश्ममहारश्द

२

१

३

५

२८

२

२ १

अवाउ । वा३ । ई२३४डा । हाउ । ३ । सनइन्द्रायया

१

१८

२

८ १

१

२८

रश्ज्यवाश्द । हाउ । ३ । वरुणायमरुश्मियाः । हाउ ।

२

८

१

२

१

३

५

२८

३ । वरिवोवित्पराश्दस्रवाउ । वा३ । इ२३४डा । हाउ ।

२८

८

१

१

२८

२

८

८

३ । एनाविश्वानिआरश्म्यआः । हाउ । ३ । व्युम्नानिमा

१

२

२८

१

८

८ १

२

नुषारश्णाश्म । हाउ । ३ । सिषासन्तोवनारश्महाउ ।

१

१

११११

वा३ । इट् । इडा२३४पु ॥ १२ + ॥ ८

* “अपत्येस” — इति आ० गा० २, २, १२ ।

† आ० गा० २५० ३, १, १२ ।

अथ नवमी ।

३ १ २   २ २ ३ २ ३
 अहमस्मिप्रथमजाकृतस्य
 १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 पूर्वन्देवेभ्योऽमृतस्यनाम ।
 २ ३ १ २ ३ २ ३ ३ १ २
 योमाददातिसद्देवमाव
 ३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २
 दहमन्नमन्नमदन्तमग्नि ॥ ८ ॥ ८

॥ प्रथम-दशति ॥

१२   १ २ २ २   २ २   १ २ १ २
 * हाउ । ३ । सेतूँस्तर । ३ । दुस्त । रान् । ३ । दाने
 १ २ २ २   १ २   २   २ १
 नादानम् । ३ । हाउ । ३ । अहमस्मिप्रथमजाकृतार३
 २, १ १ १ १   २ २   १ २ २ २   २ १
 स्या२३४५ । हाउ । ३ । सेतूँस्तर । ३ । दुस्त । रान् । ३ ।

“एना” एनेनानेन सोमेन “मानुषाणां” मनुष्याणां “वि-
 श्वानि” “द्युम्नानि” अन्नानि “अर्य” अग्नि गच्छन्तः † “सिषा-
 सन्तः” सम्भक्तुमिच्छन्तश्च वयं “वनामहे” भजामहे ॥ ८ ॥ ८

* स्वार्थम् । सेतुसाम । पुरुषगतिर्वा । विशेषकं वा—इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

† “अर्यः”—इति ईश्वरनामसु द्वितीयं नैषण्डुकम् २, २२ । इह तु कृता-
 वित्यस्य रूपमिष्टम् ।

२ १२ १२ २ १ २ १२ १२ १२
 अक्रोधेनक्रोधम् । २ । अक्रोधेनक्रोधम् । हाउ । ३ ।
 १२ २ २ १ २ १ १ १ १ २ २
 पूर्वन्देवेभ्योऽमृतस्यना २ ३ मा २ ३ ४ पू । हाउ । ३ ।
 १२ २ २ १ २ १ २ २ २ २
 सेतूँस्तर । ३ । दुस्त । रान् । ३ । अद्वयाश्रद्धाम् । ३ ।
 २२ २ २ २ १ २ १ १ १ १ २ २
 योमाददातिसददेवमा २ ३ वा २ ३ ४ पू त् । हाउ । ३ ।
 १२ २ २ १ २ १ २ २ २ २ २
 सेतूँस्तर । ३ । दुस्त । रान् । २ । सत्येनानृतम् । ३ ।
 २२ २ २ १ २ १ २ १ १ १ १ २ २
 हाउ । ३ । अहमन्नमन्नमदन्तमार३द्मी२३४पू । हाउ ।
 २२ २ २ १ २ १ २ १ १ १ १ २ २
 ३ । वा । एषागतिः । ३ । एतदमृतम् । ३ । स्वर्गच्छ । ३ ।
 १२ २ २ १ २ १ २ १ १ १ १ १ २ २
 ज्योतिर्गच्छ । ३ । सेतूँस्तीर्त्वाचतुरार३४पू ॥ ३४ * ॥ ८

त्रिष्टुभा अन्नदेवता आत्मान मेवाह आत्मा एव ऋषिः ।
 “देवेभ्यः पूर्व” अग्नि-वरुणादि-देवेभ्यः पुरा “अहम्” “अन्नम्”
 देवता “अमृतस्य” विनाश-रहितस्य “ऋतस्य” सत्यस्य पर-
 ब्रह्मणः सम्बन्धिनी “प्रथमजा अस्मि नाम” प्रथमत एवोत्पन्ना

भवामि खलु । “यः” पुमान् “मां ददाति” अन्नरूपां माम् अति-
 ष्यादिभ्यो ददाति “स इत्” स एव “एवं” परिदृश्यमान-प्रकारेण
 “आवत्” अवति सर्वान् प्राणिनो रक्षति । यस्तु लोभ-युक्तः सन्
 प्राणिभ्योऽन्नमदत्वा स्वयं मेव तदन्नं मत्ति “अन्नम् अदन्तं” नाना-
 विधाद्य-भक्षकं तं लोभिनम् अहमन्नम् अन्न-देवता “अग्नि”
 भक्षयामि विनाशयामीत्यर्थः ॥ ८ ॥ ८ *

इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे

छन्दोऽर्चिके षष्ठाध्यायस्य प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

* अत्राह यास्कः—व्याख्यातं देवतं यन्नाह्वायतकर्तुं मार्गगतिं व्याख्यास्यामः ॥
 सूर्यं चात्मेत्युदितस्य हि कर्मदृष्टायेतदनुप्रवदन्त्यथैतं महान्तमात्मानमेवर्गं गच्छः प्रवदन्ती-
 न्द्रं मितं वरुणमग्निमाहुर्दित्यथैष महानात्मा तज्जिज्ञासयात्मानं प्रोवाचाग्निरस्मि जन्मना
 जातवेदा इहमस्मि प्रजमज्जा इत्येताभ्याम् ॥ १ ॥ अग्निरस्मि जन्मना जातवेदा घृतं मे
 चक्षुरमृतम् स आसन् । अर्कं लिधातूरजसो विमानो जसो धर्मेन्द्रिविरस्मि नाम ॥ अह-
 मस्मि प्रथमज्जा ऋतस्य पूर्वं देवेभ्यो अमृतस्य नाम । यो मा ददाति स इदेवमावा-
 अहमन्नमन्नमदन्तमस्मि इति स ह ज्ञात्वा प्रादुर्बभूवैवन्तं व्याजद्वाराय तमात्मानमभ्या-
 त्मजमन्निकमन्यस्यावाचचक्षुर्दित्येति ॥ २ ॥ अपश्यद्भोपामनिपद्यमानमा च परा च पथि-
 भिररन्तम् । स सधीचीः सविषूचीर्वसान आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः । आवरी-
 वर्ति भुवनेष्वन्तरित्यथैष महानात्मा सत्त्वलक्षणस्तत्परतद्ब्रह्म तत्पुण्यन्तत्सुलिलं तदव्यक्तं
 तदस्पर्शं तदरूपं तदरसं तदगन्धं तदमृतं तच्छुक्लं तन्निष्ठो भूतात्मा । सैषा भूत-
 प्रकृतिरित्येके तत् चेत्वं तद् ज्ञानात् चेत्वं सन्नु प्राप्य निरात्मज मथैष महानात्मा
 त्रिविधो भवति सत्त्वं रजस्तम इति सत्त्वं तु मध्ये विशुद्धं तिष्ठत्यभितो रजस्तमसो
 इति । कामदेषस्तम इत्यविज्ञातस्य विशुध्यतो विभूतिं कुर्वतः चेत्वं पृथक्काय
 कल्पते प्रतिभाति लिङ्गो महानात्मा तमोलिङ्गो विद्या प्रकाशलिङ्गस्तमोपि निश्च-

यल्लिङ्ग आकाशः ॥ ३ ॥ आकाशगुणः शब्द आकाशादायुर्दिग्गुणः स्पर्शेन वायो
 ज्योतिस्तिगुणं रूपेण ज्योतिष आपश्चतुर्गुणा रसेनाद्भ्यः पृथिवी पञ्चगुणा गन्धेन
 पृथिव्या भूतग्रामस्थावरजङ्गमास्तदेतदहर्गुणसहस्रं जागर्ति तस्यां ते सुषुप्त्यवज्ञानि
 प्रत्याहरति भूतग्रामाः पृथिवी अपि यन्ति पृथिव्यप आपो ज्योतिषं ज्योतिर्वाय
 वायुराकाश आकाशो मनो मनो विद्यां विद्या महान्त मात्मानं महानात्मा प्रतिभां
 प्रतिभा प्रकृतिं सा स्वपिति युगसहस्रं रात्रिस्तावेतावहोरात्रावजस्रं परिवर्त्तते स
 कास्तदेतदहर्भवति । युगसहस्रपर्यन्तं महर्ग्यद् ब्रह्मणो विदरानि युगसहस्रान्तां
 तेहोरात्रविदो जनादिति ॥ ४ ॥ तं परिवर्त्तमानं मन्योऽनुप्रवर्त्तते खट्वा द्रष्टा विभ-
 क्तातिमात्रोह मिति गम्यते स मिथ्यादर्शनेदं पावकं महाभूतेषु चिरोणाकाशाद्वायोः
 प्राणश्चक्षुश्च वक्ताश्च तेजसोद्भूतः स्वेहं पृथिव्या मूर्तिः । पार्थिवांस्त्वष्टी गुणान्वि-
 द्यात् चीन्मातृतस्त्रीन् पितृती ऽस्थिस्त्रायुमज्जानः पितृतस्त्वष्ट्वांसशोणितानि मातृ-
 तोन्नं पान मित्यष्टौ सोयं पुरुषः सर्वमयः सर्वज्ञानोपि क्लृप्तः ॥ ५ ॥ स यद्यनु-
 रूध्यते तद्भवति । यदि धर्ममनुरूध्यते तद्देवो भवति यदि ज्ञानमनुरूध्यते तदमृतो
 भवति यदि काम मनुरूध्यते सं च्यवते । इमां योनिं सन्दध्यान्तदिदमव मतम्—
 स्त्रेष्वा रेतसः सम्भवति स्त्रेष्वाणो रसो रसाच्छोणितं शोणितान्मांसं मांसान्मेदो
 मेदसः स्त्रावा स्त्रावोऽस्थीन्यस्थिभ्यो मज्जा मज्जातो रेतस्तदिदं योनौ रेतः सित्तं पुरुषः
 सम्भवति । शुक्रातिरेके पुमान् भवति शोणितातिरेके स्त्री भवति द्वाभ्यां समेन
 नपुंसको भवति शुक्रभिन्नेन यमो भवति शुक्रशोणितसंयोगान्मातृपितृसंयोगाच्च
 तत् कथमिदं शरीरं परं संयम्यते सौम्यो भवत्येकरात्रोषितं कललं भवति पञ्च-
 रात्राद्द्विदाः सप्तरात्रात्येशी द्विसप्तरात्राद्बुधः पञ्चविंशतिरात्रः स्वस्थितो घनो
 भवति मासमात्रात् कठिनो भवति द्विमासाभ्यन्तरे शिरः सम्पद्यते मासत्रयेण
 ग्रीवाव्यादेशो मासचतुष्केण त्र्यम्बादेशः पञ्चमे मासे नखरोमव्यादेशः षष्ठे मुख
 नाभिकाक्षिग्रोत्रं च सम्भवति सप्तमे चलनसमर्थो भवत्यष्टमे बुद्ध्याध्यवस्यति नवमे
 सर्वाङ्गसम्पूर्णो भवति ॥ मृतश्चाहं पुनर्जातो जातश्चाहं पुनर्मृतः । नाना योनि
 सहस्राणि मयोषितानि यानि वै ॥ आहारा विविधा भुक्ताः पीता नानाविधा-
 सानाः । मातरो विविधा दृष्टाः पितरः सुहृदस्तथा ॥ अवाङ्मुखः पीडग्रमानो
 कान्तुश्चैव समन्वितः । साङ्गं योगं समभ्यस्येत् पुरुषं वा पञ्चविंशकमिति ॥ ततश्च
 दशमे मासे प्रजायते जातश्च वायुना स्पृष्टस्तन्न स्मरति जन्ममरणम् । अन्ते च

शुभाशुभं कर्मेतच्छरीरस्य प्रामाण्यम् ॥ ६ ॥ अतोत्तरं सन्निभत मष्टाकपालं शिरः सम्य-
 द्यते षोडश वपापलानि नव स्नायुशतानि सप्तशतं पुरुषस्य मर्मणा मर्दयतस्वो रोमाणि
 कोट्यो हृदयं द्वादशकपालानि द्वादशकपालानि जिह्वा दृषणौ द्वादशपुष्पौ तथोपस्थ-
 २ दपाख्येन मूत्रपुरीषं कक्षादाहारपानसिक्तत्वादनुपचितकर्माणावन्योन्यं जायेते
 इति । तं विद्याकर्मणी समन्वारभेते पूर्वप्रज्ञा च महत्यज्ञानतमसि मग्नौ जरामरण-
 क्षुत्पिपासाः शोक-क्रोध-लोभ-मोह-मद-भय-मत्सर-हर्ष-विषादेष्टास्तथात्मकैर्द्वन्द्वैरभि-
 भूयमानः सोस्मादार्जवं जयोभावानामन्निर्मुच्यते सोस्मात्प्राज्ञं महाभूमिकावच्छरीराञ्चि-
 मेषमावैः प्रक्रम्य प्रकृतिरधिपरीत्य तैजसं शरीरं कृत्वा कर्मणोऽनुरूपं फलं मनु-
 भूय तस्य सङ्क्षये पुनरिमं लोकं प्रतिपद्यते ॥ ७ ॥ अथ ये हिंसा मात्रित्य विद्यामु-
 त्सृज्य महत्तपस्तेऽपिरे विरेण वेदोक्तानि वा कर्माणि कुर्वन्ति ते धूम मभि सम्भवन्ति
 धूमा द्वात्रिं रात्रेरपक्षीयमाद्यप्य मपक्षीयमाद्यप्य दक्षिणायनात्
 पितृलोकं पितृलोकाच्चन्द्रमसं चन्द्रमसो वायुं वाचोर्दृष्टिं दृष्टे रोषधयश्चैतद्भूत्वा तस्य
 सङ्क्षये पुनरेवेमं लोकं प्रतिपद्यते ॥ ८ ॥ अथ ये हिंसामुत्सृज्य विद्या मात्रित्य
 महत्तपस्तेऽपिरे ज्ञानोक्तानि वा कर्माणि कुर्वन्ति तेऽपिरेभि सम्भवन्त्यर्चिषोऽहरहृत्पू-
 र्यमाणपक्ष मापूर्यमाणपक्षादुदगयनमुदगयमाद्देवलोकं देवल्लोकादादित्यमादित्या-
 द्वैद्यतं वेद्युतान् मानसं मानसः पुरुषो भूत्वा ब्रह्मलोकं मभिसम्भवति न ते पुनरावत्तन्ते
 शिष्टा दन्दशुका यत इदं न जानन्ति तस्मादिदं वेदितव्यं मयाप्याह ॥ ९ ॥ न तं
 विदध्या य इमा जजानान्यद्युक्ताक मन्तरं बभूव । नीहारेण प्राष्टता जरण्या
 चासुतृप उक्थशासचरन्ति ॥ न तं विदध्या विदुषो यमेव विद्वांसो वदत्यक्षरं
 ब्रह्मणस्पति मन्यद्युक्ताक मन्तर मन्यदेशा मन्तरं बभूवेति नीहारेण प्राष्टतास्तमसा जरण्या
 चासुतृप उक्थशासः प्राणं सूर्यं यत्पथगामिनश्चरन्त्यविद्वांसः चेवञ्च मनु प्र वदन्त्यथा
 चो विद्वांसः चेवञ्चोतु कसपते तस्य तपसा सहाप्रमाद मेत्यथाप्रव्यो भवति तेना सन्नत
 मिच्छेतेन सुखी मिच्छे देश हि सखा अष्टः सञ्जानाति भूतं भवद्भविष्यदिति । ज्ञाता
 कक्षाज्जायते सखा कक्षात्सृज्यते सह भूतेन्द्रियैः शेरते महाभूतानि सेन्द्रियाणि प्रज्ञया
 कर्म कारयन्ति इति वा तस्य तपः प्रतिष्ठाशील मुपशम आत्मा ब्रह्मेति स ब्रह्मभूतो
 भवति साक्षिमानो यवतिष्ठते बभूवो ज्ञानक्षतः ॥” — इति १४,१—१० ।

अथ द्वितीय-खण्डे—

सैषा प्रथमा ।

२ ३ १ २

३ २ ३ १ २

त्वमेतदधारयः कृष्णासुरोहिणीषुच ।

१ २ ३ २ ३ १ २

परुष्णीषु*रुशत्पयः ॥ १ ॥ १० †

१ २

२

२ २ १ २

१ २ ३

५

‡ हाउत्वमेतात् । एतदेतात् । आधारा२३४याः ।

२ १ २

२

२

२

२

२ १

२

२ १

१

कृष्णासुरोहिणाश्द्रुषूचा । परुष्णा२३४पू । रुशत् । पा

१ ३

५ २ २

रया२३४औहोवा ॥ २० ॥

२ २ १ २

१

१ २

१

त्वमेतद्वोहाइ । वोइ । आधाशराया२ः । वाइ ।

१ २

१

१ २

१

काष्णाशसुरो२ । वोइ । वाइष्णीषुचा२ । वोइ ।

१ ०

१

२ १

१ २

५ २ २

पारुष्णाद्रुषू२ । वोइ । रुशत् । पारया२३४औहोवा ॥ २१ ॥

२ २

२

२ २

२

१

आइत्वमेतात् । आ । आधाशराया२ः । आइका

२

१

२

१

१ ०

ष्णाशसुरो२ । आइवाइष्णीषुचा२ । आइपारुष्णा

* “पुरुष्णीषु”—इति ऋ० ।

† ऋ० ७, ६, २३, ३ ।

‡ “नीणि वार्षाहराणि”—इति आ० ब्रा० १, २, १५ ।

१ २ १ १ २ १ २ १ २ १
इषू२। आइ। रुशत्। पारयार३४औहोवा। अभि

२ २ १ २ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
स्फूर्जयं द्विष्मः । समोषाभिस्फूर्जयं द्विष्मः । अस्मभ्यङ्गात्

१ २ ३ १ १ १ १
वित्तमार३४पूम ॥ २२ * ॥ १०

श्रुतकक्षत्रपिरिन्द्रो गायत्री । अस्य सामर्थ्यं मेवोपपादयति—
हे इन्द्र ! “कृष्णासु” कृष्णवर्णासु गोषु तथा “रोहिणीषु च” [“वर्णा
दनुदात्तान्नोपधात्तोः (४, १, ३६)”—इति ङीप्†] “परुष्णीषु”
रोहितवर्णासु [“परुष्णी पर्ववतीति यास्कः‡] पर्वशः पर्वशो
नानावर्णासु च गोषु “रुशत्” [रोचते दीप्ति कर्मणः॥] दीप्यमानं
श्वेतम् “एतत्” परिदृश्यमानं “पयः” क्षीरं त्वम् “अधारयः”
धारयसि । तस्मात् तद्वत् पूजयाम इति समन्वयः ॥ १ ॥ १०

* आ० २प० २, २, २०—२२ ।

† अनुदात्तस्य “वर्णानामवतिनितान्तानाम् (२ पा० १० सू०)”—फिट् सूत्रेण ।

‡ “इरावती परुष्णीत्याहुः पर्ववती भास्वती कुटिलगामिनी”—इति निरु० ८, २६ ।

॥ “रुशदिति वर्णनाम रोचतेर्जलति वर्मणः । सूर्य मस्या वत् माह साहचर्याद्
“रुशत्” —इति यास्कः नै० १, २०—नै० ६, ११ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ४ ३ २

अरुरुचदुषसःपृश्निरग्रिय

३ १ २ ३ १ २ ३ २

उक्षामिमे तिभुवनेषुवाजयुः ।

३ १ २ ३ १ २

मायाविनोममिरे अस्यमायया

३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २

नृचक्षसःपितरोगर्भमादधुः ॥ २ ॥ ११ *

२ २

१ २

१ २ २

१ हाउ । ३ । स्वर्विश्वम् । ३ । अरुरुचत् ।

२ १

१

२ २

१ २

। ३ । उषसःपृश्निरा रयायाः । हाउ । ३ । स्वर्विश्वम् । ३ ।

१ २ १ २

२ १ २

१

२ २

१

उक्षामिमे । ३ । तिभुवनेषुवा रजायूः । हाउ । ३ । स्वर्वि

२

१ २ २ २

१ २

१

२ २

श्वम् । ३ । मायाविनः । ३ । ममिरे अस्यमा रयाया । हाउ

१ २

१ २

२ १ २

१

। ३ । स्वर्विश्वम् । ३ । नृचक्षसः । ३ । पितरोगर्भमा रदा

* उ० २, २, १६, ३ ।

† “सर्व्वेतिषौ द्वे” — इति आ० ब्रा० २, २, १६ ।

^{२२} धूः । ^१ ^२ हाउ । ३ । ^१ ^२ स्वर्विश्वम् । २ । ^१ ^२ सुवार३र्विश्वाउ । ^२ वा३ ।

^२ ए३ । ^{१ १ १ १ १} सुवार३४५ः ॥ ६ * ॥

^{२२} हाउ । ३ । ^{१२} ^२ ज्योतिर्विश्वम् । ३ । ^{१ २ २} अरुरुचत् । ३ । ^१ उष

^२ सःपृश्निरा३ । ^{४ ५} ग्रायाः । ^{२२} हाउ । ३ । ^{१२} ^२ ज्योतिर्विश्वम् । ३ ।

^{१ २ २२} उक्षामिमे । ३ । ^{१ २ २} तिभुवनेषुवा३ । ^{४ ५} जायूः । ^{२२} हाउ । ३ ।

^{१२} ^२ ज्योतिर्विश्वम् । ३ । ^{१२ २ २} मायाविनः । ३ । ^{१ २} ममिरेअस्यमा३ ।

^{४ ५} या या । ^{२२} हाउ । ३ । ^{१२} ^२ ज्योतिर्विश्वम् । ३ । ^{१ २} नृचक्षसः । ३ ।

^{२ १ २} पितरेगर्भमा३ । ^{४ ५} दाधूः । ^{२२} हाउ । ३ । ^{१२} ^२ ज्योतिर्विश्वम् । २ ।

^{१२} ^२ ज्योता२३र्विश्वाउ । ^२ वा३ । ^{१२ ३ १ १ १ १} ए३ । ^{१२} ^२ ज्योती२३४५ः ॥ १० * ॥ ११

अरुरुचदिति त्वेतां पवित्रो दृष्टवानृषिः ।

पवमानो देवता स्याच्छन्दश्च जगती स्मृता ॥

“उषसः” सम्बन्धी “पृश्निः” आदित्यः ‡ [“पृश्निरादित्यो

*,† आ० गा० २५० ३, १, ६-१० ।

‡ “तथापि निगमो भवति ‘ससुर्जारः श्रूणोतु नः’-इत्युषस तस्य ससार माह साहचर्याद्गसहरणादापि”—इति निब० नै० ३, १६ ।

३४ख,

भवति प्राशुत एनं (नै० २, १४) वर्णः”-इति नैरुक्ताः] “अग्नि-
यः” अग्नौ मुख्यः सोमः * “अरुरुचत्” रोचयति । सः “उक्षा”
जलस्य सेक्ता पर्जन्यः सन् “मिमेति” भृशं शब्दायते । “भुव-
नेषु” भूतजातेषु “वाजयुः” तेषां मन्त्र मिच्छन् । “मायाविनः”
माया प्रज्ञा तदन्तो देवाः “अस्य” सोमस्य “मायया” प्रज्ञया
“ममिरे” निर्मितवन्तः [सोमस्य एकैकांश-पान-वशात् अग्न्या-
दयः स्व-स्व-व्यापारेण जगत् सृजन्तीत्यर्थः] । तस्यास्य मायया
“नृचक्षसः” नृणां द्रष्टारः “पितरः” पालकाः देवाः † अङ्गिरसः‡
पितरो वा “गर्भम्” “आ दधुः” धारयन्ति ओषधीषु । [स
चात्र सूर्यात्मा सोमः स्तूयते । सूर्यरश्मानुगमाधीनवर्जना-
च्चन्द्रस्य । यद्वा । अयमुषसः पृथ्विः सविता अरुरुचत् रोचयति
रोचते वा सर्वं शिष्टं समानं तत् सम्बन्धिनो नृचक्षसो नृणां
द्रष्टारः पितरो जगद्रक्षकाः रश्मयो गर्भं मादधुर्दध्यर्थम् ॥

“मिमेतिभुवनेषु”—“विभर्तिभुवनानि”—इति साम्न ऋचः
पाठ-भेदः ॥ २ ॥ ११

* “अग्रगमनेनेति वा अरण्येनेति वापसम्पादिन इति वा । अपिवाग्र मित्येतद-
नर्थकं सुपबन्धं माददीत”—इति निरु० नै० ६, १६ ।

† “पिता पाता वा पालयिता वा”—इत्यारभ्य “पिता दुदितुर्गर्भं दधाति
पर्जन्यः पृथिव्याः”—इत्यन्तं यास्कः नै० ४, २१ ।

‡ “अङ्गारेष्वङ्गिराः । अङ्गारा अङ्गना अङ्गना”—इति निरु० नै० २, १७ ।

अथ चतुर्थी ।

२ २ १ २

३ १ २

इन्द्रवाजेषुनोवसहस्रप्रधनेषुच ।

३ २ २ १ २ ३ १ २

उग्रउग्राभिरुतिभिः ॥ ४ ॥ १३ *

३ २२ २ २ २२ १ २ २ २ २ २ २ २
 जा३। औहोवा। ३। औहोहाइ। ३। इन्द्रोवज्रीहि

२ २२ २ २ २२ २ २ २२ २ २ २ २
 रार३ण्ययाउ। वा३। इ२३४डा। औहोवा। ३। औ

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 होहाइ। ३। इन्द्रवाजेषुनो२३अवा३। सहस्रप्रधना

२ २२ २ २ २२ १ २ २ २ २ २ २ २
 र३इषुचा३। औहोवा। ३। औहोहाइ। ३। उग्रउग्रा

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 भिरु२३तिभाउ। वा३। इट्। इडा२३४पू ॥ ११ ॥ १२, १३

हे “इन्द्र” ! “उग्रः” शत्रुभिरप्रधृष्यस्व “उग्राभिः” अप्र-
 धृष्याभिः “जतिभिः” अस्मद्वेषपरपक्षाभिः “वाजेषु” युद्धेषु +
 “नः” अस्मान् “अव” रक्ष तथा “सहस्रप्रधनेषु च” सहस्र-
 सहस्राक-गजाश्वादि-लाभयुक्तेषु महायुद्धेष्वपि रक्ष ॥ ४ ॥ १३

* ऋ० ८, ८, ३६, १ ।

† आ० गा० २५० २, १, ११ ।

‡ “वाजे”—इति सङ्ख्यामनामसु द्विचत्वारिंशत्तमं नैषण्ण कम् २, १० ।

अथ पञ्चमी ।

१ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २

प्रथम्यस्यसप्रथम्यनामा

२ २ ० ३ १ २ २ २

नुष्टुभस्यहविषोहविर्यत् ।

३ १ २ २ ३ २ ३ १ २

धातुद्युतानात्सवितुश्चविष्णो

३ १ २ २ २ १ २

रथन्तरमाजभारावसिष्ठः ॥ ५ ॥ १४ *

१ २ १ २ २ २

† हाउप्राथाः । चयस्यसप्रथः । चना २ । माउवा ३ ।

१ २ १ २ ५ ३ ५ १ २ २

ईहा । ३ । ऊवाइ । ओर३४वा । ईर३४डा । आनुष्टुभस्य

१ २ १ २ २ २ २ २ १

हविषः । हवारइः । याउवा ३ । ईहा । ३ । ऊवाइ

३ ५ ३ ५ २ २ १ २ २ २ १ २

ओर३४वा । ईर३४डा । धातुद्युतानात्सवितुः । चवा-

२ २ २ २ ३ ५

इइ । षाउवा ३ । ईहा । ३ । ऊवाइ । ओर३४वा ।

३ ५ २ ३ २ २ २ १ २ २

ईर३४डा । रथन्तरमाजभारा । वसारइ । षाउवा ३ ।

२ २ २ १ ३ ५ ३ ५ २

ईहा । ३ । ऊवाइ । ओर३४वा । ईर३४डा । ए३ ।

१
द्युत् ॥ ५ ॥

^{१ १} प्राथाः । ^१ चयस्यसप्रथः । ^२ चना२ । ^२ मा३१उवार३ ।
^{२२२} इडा । ^१ ३ । ^२ होइ । ^{२२} हो । ^५ वाहा३१उवार३ । ^५ इ२३४हा ।
^{१२} आनुष्टुभस्यहविषः । ^{१ २} हवा२इः । ^२ या३१उवार३ । ^{२२२} इडा । ^२ ३ ।
^१ होइ । ^२ हो । ^{२२} वाहा३१उवार३ । ^३ इ२३४हा । ^५ धातुद्युताना
^१ त्सवितुः । ^१ चवा२इ । ^२ षणा३ । ^२ उवा३ । ^{२२२} इडा । ^३ ३ ।
^१ होइ । ^२ हो । ^{२२} वाहा३१उवार३ । ^५ इ२३४हा । ^२ रथन्तर
^२ माजमारा । ^{२२२} वसा२इ । ^१ छा३१उवा३इ । ^२ इडा । ^२ ३ ।
^१ होइ । ^{२२२} होवाहा३१उवार३ । ^३ इ२३४हा । ^५ ए३ । ^{१ ३} द्यूता
^{१ १ १ १} २३४पुः ॥ ६ ॥ १४

अपश्यत् प्रथइत्येतां त्रिष्टुभं प्रथनामकः ।

वैश्वदेवीं भवेदेवं छन्दो दैवतनिर्णयः ॥

“यस्य” वसिष्ठस्य “प्रथः” नाम पुत्रः यस्य भरहाजस्य “स
 प्रथः नाम” पुत्रः तयोर्मध्ये “वसिष्ठः” मम पिता “अनुष्टुभस्य”
 अनुष्टुप् छन्दसा युक्तस्य “हविषः” घर्माख्यस्य “यद्विः” हविष्ठा

अथ षष्ठी ।

३ १ २   ३ १ २   ३ २   ३ १ २
नियुत्वान्वायवागह्ययं शुक्रो अयामिते ।

१ २   ३ २ ३ २
गन्तासि* सुन्वतो गृहम् ॥ ६ ॥ १५

२ २   २ १   २ १   २   २ १
† हाउ । ३ । शुक्रम् । ३ । शुक्रं शुक्रम् । ३ । शुक्रं
२ २   ३ २ १ २   २ २ २   १ २
शुक्रम् । २ । शुक्रं शुक्रम् । नियुत्वान्वायाश्वागा
२   २   १ २   २ २
ही २ । अयं शुक्रा आश्यामाशता २ इ । गन्तासि
१ २   २ २   २ १   २
सुन्वाशतो गृहं चारुम् । हाउ । ३ । शुक्रम् । ३ । शु-
१   २   २ १   २   ३ २ १ २
क्रं शुक्रम् । २ । शुक्रं शुक्रम् । शुक्रं शुक्रम् । २
पादकं “रथन्तरं” साम तद्रथन्तरं “धातुः” धातुसञ्ज्ञाद्देवात् ‡
“द्युतानात्” द्योतमानात् सवितुश्च ¶ विष्णोश्च § “आज-
हार” आहृतवान् । [ह्यहोर्भ इति भत्वं रथशब्दीपपदात्
तरतेः संज्ञायां भृदृवृजीति खच् । अरुर्द्विषदजन्तस्येति सुमा-
गमः ॥ ५ ॥ १४

* “गतासि”—इति षट् ।

† “शुक्रम्”—इति आ० आ० ३, २, २८ ।

‡ ‘धाता-विधाता’ सर्वस्य इति नैरुक्तम् श्का० ११अ० १०ख० ।

¶ ‘सविता सर्वस्य प्रसविता’ इति नैरुक्तम् श्का० १०अ० ३१ख० ।

§ ‘विष्णुर्विश्वतेर्वा व्यभोतेर्वा’—इत्यादि नैरुक्तम् श्का० ११अ० १५ख० ।

एवञ्च विष्णुशब्देन सर्वव्यापी सर्वान्तर्यामीति सिद्धान्तः ।

अथ सप्तमी ।

१ २२ ३ १ २ २ १ २
यज्जायथाअपूव्यमघवनवृत्रहत्याय ।

१ २ ३ १ २ ३ १ ० ३ १ २ २
तत्पृथिवीमप्रथयस्तदस्तम्नाउतोदिवम् ॥ ७ ॥ १६ *

॥ द्वितीय-दशति ॥

३ २ १ ३ ५ २ २ २ १
शुक्रम् । शूर । वार३४ । औँहावा । ए । शुक्रम् ।

३ ॥ ७ + ॥ १५

नियुत्वानिति गायत्र्या वायुं गृत्समदोऽब्रवीत् ॥

हे “वायो” ! ‡ “नियुत्वान्” नियुतो वाहनानि [वायोः
नियुतोरिति (१, १५, १०) निघण्टुः] तैर्युक्तस्त्वं “आगहि”
आगच्छ । “अयं” “शुक्रः” दीप्यमानः सोमः ते तुभ्यं “अयामि”
[यामेः कर्मणि लुङि रूपम्] नियतो गृहीत आसीत् यतः
‘सुन्वतः’ सोमाभिषवं कुर्वतो यजमानस्य “गृहं” “गन्तासि”
यातोसि ॥ ६ ॥ १५

* उ० ६, १, १८, १=८० ६, ६, १२, ५—६—७—जघ्ने १, २, १६=२, १, २=
३, २, १६ ।

† आ० गा० २५० ३, २, ७ ।

‡ ‘वायुर्वतिर्वत्ते वास्याद् गति-कर्मणः’—इत्यादि नैसर्गिकम् ३का० १०१, २ख० ।

^{२२ २} * एयज्जायथाः । ^{२२ १} अपूर्वि^२या । ^२ हाउ । ^{२ १} मघवन्^२वृ । ^२ हा-
^{२ १२} उ । ^२ चहत्याया । ^{२ १} हाउ । ^२ तत्पृथिवीम् । ^{२ १} हाउ । अ-
^१ प्रथयाः । ^२ हाउ । ^{२२ २ २ १ २} एअौहोवादीशाः । ^{२ १} तदस्तम्नाः ।
^२ हाउ । ^{२ २ १} उत्तोदिवाम् । ^२ हाउ । ^{२२ २ २} एअौहोवा३ । ^१ अस्

१११

पया२३४५ः ॥ ८ ॥

^{२२ २} एहाउयज्जायथाः । ^{२ १} अपूर्वि^१या । ^{२५ ५} होइ । ३ । ^{२ १२} हाउहाउ-
^५ हाउ । ^{२ १} मघवन्^१वृ । ^{२५} होइ । ३ । ^{२ १२} हाउ३ । ^{२ १२} चहत्याया ।
^१ होइ । ३ । ^{२५} हाउ३ । ^{२ १} तत्पृथिवीम् । ^{२ १} होइ । ३ । ^{२५} हाउ
^{२ १} ३ । ^{२ १} अप्रथयाः । ^{२५} होइ । ३ । ^{२२ २ २ १ २} हाउ३ । ^{२ १} एअौहोवादीशाः ।
^{२ १} तदस्तम्नाः । ^{२५} होइ । ३ । ^{२ १} हाउ३ । ^{२ १} उत्तोदिवाम् । ^{२ १} होइ ।
^{२५} ३ । ^{२२ २ २} हाउ३ । ^{२ १} एअौहोवा३ । ^{२ १ १ १ १} हस् पया२३४५ः ॥ १० ॥

एहाउ । औहो२ । यज्जायथा३ः । अपूर्विया । हो
 ववार३होइ । मा । घवन्वृत्रहत्याया । होववार३हो
 इ । तात् । पृथिवीमप्राथयाः । होववार३होइ । एऔ
 होवादीशाः । होववार३होइ । तात् । अस्तम्नाउतो
 दिवाम् । होववार३होइ । एऔहोवा३ । हस्रडापया
 ११११
 २३४५ः ॥ ११ ॥

याज्जायाज्जा । यथाअपूर्वियाऔ३हो । हारइया ।
 औ३हो । माघवन्वृत्रहत्यायाऔ३हो । हारइया । औ३
 हो । तात्पृथिवीमप्राथयाऔ३हो । हारइया । औ३हो ।
 तादस्तम्नाउतोदिवा । मौ३हो । हारइया । औ
 ३होवाहाउवा३ । पयार३४५ः ॥ १२ ॥

ऊ । वौहो३इ । ३ । यज्जायथाः । अर्विपूया । म

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 घावन्वृ। चहत्याया। तत्पृथिवीम्। अप्राथयाः। त
 १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 दस्तम्नाः। उतोदिवाम्। ऊ। वौहो१३। २। ऊ।
 १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 वौहो१२। उऊवा३हाउ। वा३। हस् ॥ १३ ॥

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 योरयिंवोरा३यिन्तमाः। योद्युम्नार३४इद्युम्। म्नाव
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 तमार३ः। सोमःहृ२३४ताः। साइन्द्रताये३। अस्ति
 ३ ५ ३ २ १ ५ ५ ५ ५ ५ ५
 स्वार३४धा। एते३। मार३४दाः। उऊवा३हाउ। वा।
 १
 अस् ॥ १४ ॥

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 * हाउहोहाइ। ३। अन्तरिक्षसुवर्दिवज्जग। न्मा।
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 (त्रिः)। परात्परमैरय। ता। परात्पर। मैरय। ता।
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 परात्परमैरय। त। औहोवाहाउ। वा। ए। यज्ञी
 २ १ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २
 दिवोमूर्द्धादेवमादनोघर्मोज्योतिः ॥ १५ ॥

^{१२ २} ^{२ १ २ १} ^२ ^१
 छाउहोछाड् । ३ । अन्तरिक्षं सुवर्दिवज्जग । न्मा ।

^{१ २} ^{२ २} ^१ ^{१ २} ^{२ २}
 (त्रिः) । परात्पर मैरय । ता । परात्पर मैरय ।

^१ ^{१ २} ^{२ २} ^२ ^{१ २} ^{३ २} ^२
 ता । परात्पर मैरय । त । औहोवाछाउ । वा ।

^{२ २} ^२ ^१ ^२ ^{१ २} ^२ ^{१ २} ^२ ^{१ २ २ २} ^१ ^२ ^{२ २}
 ए । पृथिव्यन्तरिक्षन्द्यौरापः कनिक्रदात्सिन्धुरापोमरुतोमा

^२ ^{१ २} ^२
 दयन्ताङ्घ्र्मोज्योतिः ॥ १६ ॥

^{१ २} ^२ ^{१ २} ^२ ^{१ २ २ २}
 छाउहोछाड् (इत्यादिपूर्वपाठः) ता । दिवोमूङ्घ्र्नि

^{२ २} ^{१ २} ^३ ^५ ^{१ २} ^{२ १ २} ^२
 स मैरयन् । होये३ । होर३४वा । यशोघर्मोज्यो

^{२ २} ^{१ २} ^३ ^५ ^{१ २ २}
 तिः । यशःसमैरयन् । होये३ । होर३४वा । तेजो

^{२ १ २ २} ^{२ २} ^{२ २} ^{१ २} ^३
 घर्मोज्योतिः । तेजःसमैरयन् । होये ३ । हो २ ३

^५ ^{१ २ १ २ २} ^१ ^{२ २} ^{१ २}
 ४वा । सुवर्धर्मोज्योतिः । सुवःसमैरयन् । होये३ ।

^३ ^५ ^{१ २} ^{२ १ २ २} ^{१ २} ^{२ १}
 हो २ ३ ४ वा । २ । ज्योतिर्धर्मोज्योतिः । ज्योतिःसमैर

^{१ २} ^३ ^{२ १ २ २ १ २ २}
 यन् । होये३ । होर३४पुवा६पु६ । घर्माघर्माज्यो

तिः ॥ १७ ॥

१२ २ १५ १२ ३२ १ २
 * छाउहोहाइ (इत्यादि) ता । औहोवाहाउ । वा
 २२ १ २ २ १ २ २२ १ २ १२ २ २२ १ २
 ए । इडांयच्छहस्कृतिंयच्छ । ए । मनओजोयच्छ । ए । मनो
 २ १२ २ २२ १ २ २२ १ १२ २ २
 महिमानंयच्छ । ए । यशस्त्विषिंयच्छ । ए । प्रजवर्चायच्छ ।
 २२ १२ २ २२ १ २ १ २ २२ १ २
 ए । पशून्विशंयच्छ । ए । ब्रह्मक्षत्रंयच्छ । ए । स्वर्ज्याति-
 २
 यच्छ ॥ १८ ॥

१२ २ १५ २ २ २
 छाउहोहाइ । (इत्यादि) ता । यज्जायथा । अ
 २ १ २ २ १ २ २ २ २ २ १
 पूर्वाया । मघवनवृत्रहत्याया । या । तत्पृथिवीमप्राथा
 २ २ २ २ १ २ १२ २
 याः । तदस्तम्नाउतोदाइवाम् । छाउहोहाइ (इत्या
 ३ १२ ३२ २ २ १२ १२ २ २ १ २
 दि) त । औहोवाहाउ । वा । ए । तेजोधर्मःसङ्गी
 २ २ १ २ २ २ २ २ १२ २ २ १ २ २
 उन्ते शिशुमतीर्वायुगोपाग्नेजस्वतीर्मरुद्भिर्भुवनानिचक्रदुः ।
 १ ११११ २ १११
 इट् इडा २३४५ । ई २३४५ ॥ १९ ॥

^{१२ २} हाउहोवा । ^३ । ^{१२ २ २} परात्यरमैरय । ^१ ता । ^{१२} परात्य

^{२ २ १} रमैरय । ^{१२ २ २} ता । ^२ परत्यरमैरय । ^{१२ ३२ २} त । ^{१२ ३२ २} औहोवाहा

^२ उ । ^{१ २} वा । ^{२२ १} इन्द्रो । ^{१२ २} धेनुः । ^३ । ^{१२ २} आपो ^{२२ १} धेनुः ।

^{१२} ३ । ^{२२ १} भूमि ^{२ १} धेनुः । ^३ । ^{२२ १} अन्तरिक्षं धेनु । ^३ । ^{१२} द्यौ

^{२२ १} धेनुः । ^३ । ^१ परं ^{२२} धेनु । ^३ । ^{२ १} व्रतं ^{२२ १} धेनु । ^३ ।

^{२ १} सत्यं ^{२२ १} धेनु ^३ । ^१ ऋतं ^{२२ १} धेनु । ^३ । ^{१ २} इडा

^{२२ १} धेनुः । ^३ । ^१ स्व ^{२२ १} धेनुः । ^३ । ^{१२} ज्योति ^{२२ १} धेनुः ।

३ ॥ २० ॥

^{१२ २} हाउहोवा । ^३ । ^{१५ २ १२} (इत्यादि) ता । ^{२२} यज्जा यथाः ।

^{२१२ २} अपूर्विष्या । ^{२१२ २} अपूर्विष्या३ । ^{१ २ ३ ५} आपूर्वार३४या । ^{१ २} मघवन्वु ।

^{२१ २ २} ऋहत्याया । ^{२१ २ २} ऋहत्याया३ । ^{१ २ ३ ५} ऋहत्यार३४या । ^१ तत्पृ

^{२१२} थिवौम् । ^{२ २} अप्राथयाः । ^{१ २} अप्राथया३ः । ^{१ २ ३ ५} आप्राथार३४याः ।

^{१ २ २} तदस्तम्नाः । ^{२१२ २} उत्तोदिवाम् । ^{१ २} उत्तोदिवाम् । ^{१ २} उत्तो

^३ ^५ ^{१२} ^२
दार३४इवाम् । हाउहोवा । ३ । (इत्यादि) त ।

^{१२} ^{३२} ^२ ^{१२२} ^{२१} ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
औहोवाहाउ । वा । तेजोधर्मः सङ्गौडन्तेवायुगोपास्ते

^{२२} ^१ ^२ ^१ ^२
जस्वतीर्मरुद्भिर्भुवनानिचक्रदुः ॥ २१ ॥

^१ ^१ ^१ ^२ ^१ ^२ ^२
हारजवाक् । ३ । होवा । २ । होवा३ । हाउवा ।

^{२२} ^{२२} ^१ ^२ ^{२२} ^२ ^{२२} ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
ए । लोकम्प्रजाङ्गर्भा नायमदध्मह्याचपराचपथिभिश्चर-

^३ ^१ ^१ ^१ ^१
न्तार३४५ः ॥ २२ ॥

^१ ^१ ^१ ^२ ^२ ^२ ^२
* हारजवाक् । ३ । होवा । ३ । अयं सशिङ्ते३ ।

^१ ^१ ^{२२} ^{१२} ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
होइ । यस्माद्यावापृथिवी भूवनानिचक्रदुः । हो

^{२२} ^२ ^१ ^१ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
इ । अयं सशिङ्ते३ । होइ । यस्मादापचौषधयोभुव-

^{२२} ^१ ^१ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
नानिचक्रदुः । होइ । अयं सशिङ्ते३ । होइ । यस्मा

^२ ^१ ^२ ^२ ^१ ^१ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
त्समुद्रियाभुवनानिचक्रदुः । होइ । अयं सशिङ्ते३ ।

^१ ^१ ^{२२} ^१ ^२ ^{२२} ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
होइ । यस्माद्विश्वाभूताभुवनानिचक्रदुः । होइ । हा

^१रजवाक् । ^३३ । ^{१ २}होवा३ । ^२हाउवा । ^{२२ १ २}ए । आपः । २ ।

^{३ १ १ १ १}आपा२३४५ः ॥ २३ ॥

^{१ १}हा^{१ २}रजवाक् । ^३३ । ^{२२}होवा । ^{३ २२ १}३ । ^{२२}येभिर्विया । ^{३ २२ १}श्वमैरा

^{२२}या२ः । ^{३ २२ १}तेभिर्विया । ^{२२ २ २}अहीमादा२म् । ^{२२ २ २}येभिर्भूताम् ।

^{३ २ १}सहःसाहा२ः । ^{२२ १२ २ १२ २}तेभिस्तेजआपः । ^{१२}आपा२ । ^{२२ १}येभिर्व्यं

^{२ १२ २}नरिश्मैरया३ः । ^२हाउवा । ^{२२ १ २}ए । आपः । ^{१ ३}२ । आपा

^{१ १ १}२३४५ः ॥ २४ ॥

^{१ १}हारजवाक् । ^३३ । ^{१ २}होवा । ^३३ । ^{१ २}यजजायथा । अ

^१पूहो२ । ^१वीया२ । ^१मघवनवृत्रहाहो२ । ^१त्याया२ । ^१तत्

^२पृथिवीमप्राहो२ । ^१थायाः२ । ^{१ २}तदस्तम्नाउतोहो

^१२इ । ^{१ २}दाइवा२म् । ^{१ २}हारजवाक् । ^३३ । ^{१ २}होवा । २ ।

^२होवा३ । ^२हाउवा । ^{२२ १२ २ १}ए । ^{२ २ २ १}तेजोघर्मःसङ्गीडन्तेषि

अथ तृतीय-खण्डे —

सैषा प्रथमा ।

२ २ १ २ १ २ १ २ २ २ २ १ २ २

मयिवर्चाअथोयशोथोयज्ञस्ययत्पयः ।

३ २ २ १ २ ३ १ २ २

परमेष्ठीप्रजापतिर्दिविद्यामिवदृच्छतु ॥ १ ॥ १७ *

† छाउ । ३ । आनो२ब्रुवाइ । २ । आनो२ब्रु

वा । २ । या२३४औहोवा । रक्षतनोरक्षितारा२३४पुः ।

छाउ । ३ । आनो२ब्रु(पूर्वपाठः) गोपायतगोपायि

तारा२३४पुः । छाउ । ३ । आनो२ब्रु० । मयिवर्चः ।

अथोया१शा२ः । अथोयज्ञ । स्ययात्पा१या२ः । पर

मेष्ठी । प्रजापा१ती२ः । दिविद्यामि । वदृच्छा१नूर

३ । छाउ । ३ । आनो२ब्रु० । रक्षतनोरक्षितारा२

३४पुः । छाउ । ३ । आनो२ब्रु० । गोपायतगोपायि

अथ द्वितीया ।

२ ३ २   ३ १ २   २ २ ३
सन्ते पयांसिसमुयन्तुवाजाः

१२   २२   ३ १ २
संवृष्णान्यभिमातिषाहः ।

२ ३ १ १ १ १   २२   १   १२   १
तारार३४५ः । छाउ । ३ । आनी२ब्रु० । ए । रक्ष
२२   २ २ २ २ १   २२ २   २   १२   १
तनोरक्षितारोगोपायतगोपायितारः । २ । ए । रक्ष
१२   २ २ २ २   २ २ २ २   २ ३ १ १ १
तनोरक्षितारोगोपायतगोपायितारार३४५ः ॥ ७ * ॥ १७

कामदेवऋषिः प्रोक्तो मयीत्यस्याः प्रजापतिः ।

देवता स्यात्ततश्छन्दोऽनुष्टुप् सद्यद्वतीरितम् ॥

“परमेष्ठी” परमे लोके तिष्ठतीति परमेष्ठी “प्रजापतिः” †
“दिवि” द्योतमाने स्वर्गे “द्यामिव” द्योतमानां कान्ति मिव ।
“मयि” अस्मदीये शरीरे “वर्चः” तेजः ब्रह्माख्यं “दृंहतु” वर्द्ध-
यतु । “अथो” अपिच “यशश्च” दृंहतु । “अथो” किञ्च
“यज्ञस्य” यागस्य सम्बन्धि अतएव स उत्तमं “पयः” हविलक्ष्ण
मन्नं च दृंहतु ॥ १ ॥ १७

* आ० गा० ३५० ४, १, ७ ।

† ‘प्रजापतिः प्रजानां पाता पालयिता वा’—इत्यादि नैरुक्तम् श्का० १० अ० ४२,

१ १ २ ३ १ २

आप्यायमानोऽमृतायसोम

३ १२ २२ ३ १ २

दिविश्रवाः स्युत्तमानिधिष्व ॥ २ ॥ १८ *

१२ २ १२ २ ६ १ ३
 † औवा२ । ३ । सन्तेपया । सी३समु । यन्तु

४२ ५ १ १ २ १ २२ ३ ४२ ५
 वाजाः । संवृष्ण्या । नो३अभि । मातिषाद्वा ।

२२ १२ २ २ २२ ३ ४२ ५ २ १
 आप्यायमा । नो३अमृ । तायसोमा । दिविश्रवा ।

२ १ २ ३ ४ ५ १२ १
 सी३उत्त । मानिधिष्व । औवा२ । २ । ओ२ ।

३ ५२ २
 वार३४ । औद्वावा । ३ ॥ ८ † ॥

१ २ १२ २ १ २ ३ ४२ ५
 ॥ ई२ । ३ । सन्तेपया । सी३समु । यन्तुवाजाः ।

२ १२ २ १ २ ३ ४२ ५ २२ १२
 संवृष्ण्या । नो३अभि । मातिषाद्वाः । आप्यायमा ।

२ १ २२ ३ ४२ ५ २ १२ २ १ २२ ३ ४
 नो३अमृ । तायसोमा । दिविश्रवा । सी३उत्तमानिधि

५ १ २ ३ ५२ २ १
 ष्वा । ई२ । २ । ई२आर३४ औद्वावा । च ॥ ११ § ॥ १८

* ऋ० १, ६, २९, २ ।

† “सोमव्रतम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २० ।

‡ आ० गा० २५० ४, १, ८ ।

॥ “सोमव्रतम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २४ ।

§ आ० गा० २५० ५, १, ११ ।

अथ तृतीया ।

१ ३ १२ २२ ३ २ ३ १ २ ३ १
त्वमिमाओषधीःसोमविश्वास्त्वमपोअजनयस्त्वङ्गाः ।

१२ २२ ३ २५ १ २ ३ १ २२ ३ १२ २२
त्वमातनोरुर्वारिन्तरिचन्वञ्जपोतिषावितमोववथे ॥ ३॥१८

१२ २ ३ २ ३ २ २
* छाउ । ३ । दौवा३ । ३ । छाह । दौवा३ ।

१२ ४ २ १ १ १ ४ २
३ । दौवा३ । ३ । दौवा३४५ । २ । दौवा३४ ।

१२ २ १ २ २ २ २ १ २ १ २ २
औदोवा । त्वमिमाओषधीःसोमविश्वाः । त्वमपोअज

त्रिष्टुभः पावमान्याः स्यादृषिर्गौतमनामकः ।

हे “सोम !” “अभिमातिषाहः” अभिमातीनां शत्रूणां हन्तुः
“ते” तव एवम्भूतं त्वां “पयांसि” अपणार्थानि क्षीराणि “संयन्तु”
सङ्गच्छन्ताम् । तथा “वाजाः” हविलक्षणाद्यन्नानि च त्वां सङ्ग-
च्छन्ताम् । “वृष्णानि” वीर्याणि च सङ्गच्छन्ताम् । हे “सोम !”
त्वम् “अमृताय” आत्मनः अमृतत्वाय अमरत्वाय “आ” समन्ता-
द्वर्द्धमानः सन् “दिवि” नभसि स्वर्गे “उत्तमानि” उन्नततमानि
उत्कृष्टानि “अवांसि” अन्नानि अस्माभिर्भोक्तव्यानि हविलक्ष-
णानि “धिष्व” धारयते । [“क्रियाग्रहणं कर्तव्यमिति (पा० २,
३, १३) कर्मणः सम्प्रदानत्वात् चतुर्थ्यर्थे षष्ठी + ॥ २ ॥ १८

० “सोमव्रतम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २४ ।

† “चतुर्थ्यर्थे षष्ठ्यर्थे षष्ठ्यर्थे”—इति पा० २, ३, ६२ ।

^{१ २} नयस्त्वङ्गाः । ^{१ २ ३२ १} त्वमातनोरुवन्तरिक्तं । ^२ त्वञ्ज्योतिषावितमो
^२ ववर्थ । ^{२२} द्वाउ । ^३ ३ । ^२ द्यौवा३ । ^{३२} ३ । ^२ द्वाह । ^२ द्यौवा
^{२२} ३ । ^३ ३ । ^{४ ९ १ १ १} द्यौवा३ । ^४ ३ । ^{४ ५} द्यौवा ३ ४ ५ । ^४ २ । ^४ द्यौवा
^२ वा३४ । ^{५२ २} औद्वावा । ^{२२} ए । ^{१ २ १ २} जनदिवमन्तरिक्षमृथिवीवि
^{१ २ २} श्वभोजसम्यरूपाअजीजनः । ^{१ २ २ २} इट् । ^{१ १ १ १} इडा२३४५॥१०*॥१८

हे “सोम !” “त्वम्” “इमाः” भूम्यां वर्तमानाः “विश्वाः”
 सर्वाः “ओषधीः” “अजनयः” उत्पादितवानसि । तथा “त्वम्”
 “अपः” तासां ओषधीनां कारणभूतानि वृष्ट्युदकानि अजनयः ।
 तथा त्वं “गाः” सर्वान् पशून् + उदपादयः । “उरु”
 विस्तीर्णम् “अन्तरिक्षं” “त्वम्” “आ तनोः” विस्तारितवानसि ।
 तस्मिन्नन्तरिक्षे यत् “तमः” अस्मदृष्टि-निरोधकम् अन्धकारं
 तदपि “त्वं” “ज्योतिषा” आत्मीयेन प्रकाशेन “वि ववर्थ” वि-
 शिष्टं कृतवानसि । [ववर्थ वृज् वरणे लिटस्थलि, “बभूथातत-
 थजगृभ्रववर्थति” (पा० ७, २, ६४) निपाच्यते ॥

“आतनोः”—“आततन्य”—इति साम्न ऋचः पाठौ ॥ ३ ॥ १८

* आ० गा० ३५० ४, १, १० ।

† “अथापि पशूनामेव भवत्येतस्मादेव”—इति निरु० नै० २, ५ ।

अथ चतुर्थी ।

३ १ २ ६ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
अग्निमीडेपुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम् ।

१ २ ६ १ २
हीतारं रत्नधातमम् ॥ ४ ॥ २० *

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ १
† मनेहाउ । वयोहाउ । वर्चाहाउ । अग्निम् ।
१ २ ३ २ ३ ५ २ २ २ २ २
ईडा२इ । पुरोहार२३४इताम् । इहहाउ । इडाहा
२ २ २ २ १ १ ३ २ ३ ५
उ । आयुर्हाउ । यज्ञ । स्यदा२इ । वमृत्वी२३४जाम् ।
२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ १
स्वर्हाउ । ज्योतिर्हाउ । ऋतं हाउ । होता । रं
२ २ ४ २ १ २ १ १ १ १
रा२३ । त्रधा३तापुमा६पूर्द्धम् । ए३ । महार२३४पुः ॥ १३ ॥
२ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
॥ हाउश्वा । अग्निमीडेपुरोहितम् । देवेषु निधिमां
२ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
अहम् । हाउश्वा । यज्ञस्य देवमृत्विजम् । देवेषु नि
१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
धिमां अहम् । हाउश्वा । हीतारं रत्नधातमम् । दे

* ऋ० १, १, १, १ ।

† गवां व्रतान्तिमम् (आ० ब्रा० ३, २, २१) ।

‡ आ० गा० ३प० ४, १, १३ ।

॥ यमव्रताद्यम् (आ० ब्रा० ३, २, २१) ।

१८ २ १८ २ १ २५ १८ १८१८ २ १८
 वेषुनिधिमा^१अहम् । हाउ३वा । ए । देवेषुनिधिमा^१
 अहम् । (एवं त्रिः) ॥ १८ * ॥ २०

अग्नि मीडे मधच्छन्दा गायत्रेषाग्नि-संस्तुतिः ।

“अग्नि”-नामकं “देवम्” “ईडे” स्तौमि [ईड स्तुताविति (अदा०आ०) धातुः मन्त्रस्यास्य होत्रा प्रयुज्यमानत्वात् अहं होता स्तौमीति लभ्यते] कौटुशम् अग्निम् ? “यज्ञस्य पुरोहितं” यथा राज्ञः पुरोहितः तदभीष्टं सम्पादयति तथाग्निरपि यज्ञस्यापेक्षितं होमं सम्पादयति । यद्वा यज्ञस्य सम्बन्धिनि पूर्वभागे आहवनीयरूपेणावस्थितम् । पुनः कौटुशम् ? “होतारम्” ऋत्विजम् [देवानां यज्ञेषु होतृनामक ऋत्विगग्निरेव । तथाच श्रूयते— “अग्निर्वै देवानां होतेति” । पुनरपि कौटुशम् ? “रत्नधातमं” यागरूपाणां रत्नानाम् अतिशयेन धारयितारं पोषयितारं वा । अत्राग्नि-शब्दस्य यास्को बहुधा निर्वचनं दर्शयति— “अथातोनुक्रमिष्यामीऽग्निः पृथिवीस्थानस्तं प्रथमं व्याख्यास्यामी अग्निः कस्मादग्रणी भवति, अग्रं यज्ञेषु प्रणीयतेऽगं नयति सन्नममानोऽक्लोपनो भवतीति श्लोलाष्टौवि न क्लोपयति न स्नेहयति त्रिभ्य व्याख्यातेभ्यो जायतइति शाकपूणिरितादक्ताद्गु धाहानी तात्स खल्वेते रकार मादत्ते गकारमनक्तेर्वा दहते वा नीः परस्तस्यैषा भवति(७,४,१)” इति ॥ ४ ॥ २०

• आ० गा० १५०४,१,१८ ।

† यास्कस्त्वमुमेवं व्याख्यातवान्—“अग्निमीलेऽग्निं याचामीलिरध्वे षण्कर्मा पूजा-कर्मा वा पुरोहितो व्याख्यातो यज्ञश्च । देवो दानाद्वा दीपनाद्वा द्योतनाद्वा द्युस्थानी

अथ पञ्चमी ।

१ २   ३ २ ३   ३ २ ३
तेमन्वतप्रथमन्नामगोना

२ ३ १ २ ३ १ २ २ २
न्तिःसप्तपरमन्नामजानन ।

१ २ ३ २ ३ क २ २   ३ २
ताजानतीरभ्यनूपतक्षा

३ १ २   ३ १ २   २ २ ३ १ २
आविर्भुवनरूपणीर्यशसागावः ॥ ५ ॥ २१

२ २   २ २ २ २   २   २ २ २
* छाउ । ३ । गावोछाउ । ३ । वृषभपत्नीर्छाउ । ३ ।

भवतीति वा यो देवः सा देवता । होतारं कातारं । जुहोते होते त्र्यार्षवाभः ।
रत्नधातमम् रमणीयानां धनानां दातृतमम्—इति ०, १५ । “पुरोहितः पुर एतं
दधति”—इति च यास्कः २, १२ ॥ अत्र ऋचि खरसन्निवेशविधानप्रकारन्वित्य-
माह दौचितः—“तत्राग्निशब्दोऽव्युत्पत्तिपक्षेऽपि षडत्यन्तोदात्तः व्युत्पत्तौ तु नि-प्रत्यय-
खरेण । अम् । सुप्तादनुदात्तः अमिपूर्वइत्येकादेशस्त्वेकादेशउदात्तनेत्युदात्तः । इत्से ।
तिङतिङइति निघातः । संहितायां तूदात्तादनुदात्तस्येतीकारः खरितः । खरितात्
संहितायामिति ले इत्यस्य प्रचयापरपर्याया एकश्रुतिः । पुरः शब्दोऽन्तोदात्तः पूर्वाधरा-
वराणामित्यसि प्रत्ययखरात् । हित-शब्दोऽपि धाञो निष्ठायां दधातेर्हिरिति ह्यादेशे
प्रत्ययखरेणान्तोदात्तः । पुरोऽव्ययमिति गति-सञ्ज्ञायां कुगतीति समासे समांसान्तो-
दात्ते तत्पुरुषे तुल्यार्थेत्यय-पूर्वपद-प्रकृतिखरेण गतिकारकोपपदात् छदिति छदु-
त्तरपद-प्रकृतिखरे याथादिखरे च पूर्वपूर्वापमर्देन प्राप्ते गतिरनन्तर इति पूर्वपद-
प्रकृतिखरः । पुरः-शब्दोकारस्य संहितायां प्रचये प्राप्ते उदात्तखरितपरस्य सन्नतर
इत्याद्यनुदात्तः । ऋत्विक् शब्दः छदुत्तर-प्रकृतिखरेणान्तोदात्तः । होल-शब्दस्य न-
प्रत्ययान्तो नित्खरेणान्तोदात्तः । रत्न-शब्दो नन्विषयस्येत्यादुदात्तः रत्नानि दधातीति
रत्नधाः । समासखरेण छदुत्तरपद-प्रकृतिखरेण वान्तोदात्तः । तमपः पित्वादनुदा-
त्तत्वे खरितप्रचयवित्यादि यथाशास्त्र मुञ्जेयम्—इति वै ।

* “गवां व्रते”—इति आ० ब्रा० ३, २, २१ । तत्र पूर्वम् ।

१२ र र र १ र र र २ र
 वैराजपत्नीर्द्वाउ । ३ । विश्वरूपाद्वाउ । ३ । अस्मासुरम
 र १२ र १ १
 ध्वंद्वाउ । ३ । तेमन्वतप्रथमन्नामगो र्नाम । त्रिःसप्त
 र १२ र र १ १२
 परमन्नामजा रनान् । ताजानतीरभ्यनूषता रक्षाः । आ
 १ र र १ २२ १२ र र
 विभुवन्नरूणीर्यशसागा रवाः । द्वाउ । ३ । गावोद्वाउ ।
 १ र र २२ र र २ र र
 ३ । वृषभपत्नीर्द्वाउ । २ । वैराजपत्नीर्द्वाउ । ३ । विश्वरूपा
 र २ र र २ र
 द्वाउ । ३ । अस्मासुरमध्वंद्वाउ । ३ । अस्मासुरमध्वा र्
 २ २ २२ १२ र २ १ १२ र र १ २२ १ र २२
 द्वाउ । वा । ए । गावोवृषभपत्नीर्वैराजपत्नीर्विश्वरूपा
 १२ १ २२ १२ र २ १ १२ र र १ २२
 अस्मासुरमध्वम् । २ । ए । गावोवृषभपत्नीर्वैराजपत्नीर्वि
 १२ २२ १२ २ ३ १ १ १ १
 श्वरूपाअस्मासुरमध्वा र् ३४५म् ॥ १७ * ॥

२२ १२ र १
 † द्वाउ । ३ । तेमन्वतप्रथमन्नामगो । नाम् । ३ ।
 २२ १ र १ २२
 द्वाउ । ३ । त्रिःसप्तपरमन्नामजा । नान् । ३ । द्वाउ ३ ।
 १२ र र र १ २२
 ताजानतीरभ्यनूषता । क्षाः । ३ । द्वाउ । ३ ।

* आ० गा० उप० ४, १, १७ ।

† “गवां व्रते”—इति आ० ब्रा० ३, २, २७ । तत्र पूर्वम् ।

१२ १   २   २   १   २   २
 आविभुवन्नरुणीर्यशसागा । वाः । ३ । द्वाउ३ । वा ।

१२   १ २२   २२   १ ३ १ १ १ १
 ए । दुघाः । २ । ए । दुघार२३४५ः ॥ १८ * ॥ २१

त्रिष्टुभा वामदेवोऽस्तौदग्निं तेमन्वतेति च ।

हे “अग्ने !” “ते” स्तोत्रं कुर्वाणा अङ्गिरसः “गोनां” † गवां
 वाचां ‡ सम्बन्धि नाम स्तुति-साधकं शब्दमात्रं “प्रथमं” पूर्वम्,
 “अमन्वत” अजानत पश्चात्तस्या वाचः सम्बन्धीनि “त्रिःसप्त”
 एकविंशतिसङ्ख्याकानि “परमं” परमान्युक्कृतानि “नाम”
 नामानि स्तुति-साधकानि स्तोत्राणि [जातावेकवचनम् ॥]
 कन्दांसि वा [तानि च गायत्र्यादीनि जगत्यन्तानि सप्त §, अति-
 जगत्यादीनि अतिधृत्यन्तानि सप्त॥, कृतिप्रभृतीन्युत्कृतिपर्यन्तानि
 सप्त +] ‘जानन्’ अजानन् अलभत एवंविधच्छन्दोयुक्तैर्मन्त्रै
 रग्निं मस्तुवन्नित्यर्थः । “ताः” वाचः “जानतीः” सर्वं जानत्यः
 “क्षाः” [क्षियन्ति गच्छन्त्युषः कालं प्रापयन्ति ताः] “अभ्यनू-

आ० गा० ३५० ५, २, १८ ।

† “गोः पादान्ते (७, १, ५७)”—इति पा० ।

‡ “गौः”—इति वाङ्नामसु चतुर्थं नैषण्डुकम् (१, ११) ।

॥ “जात्याख्यायामेकवचनं बहुवचनमन्यतरस्याम्”—इति पा० १, २, ६० ।

§ गायत्री, २ उष्णिक्, ३ अनुष्टुप्, ४ वृहती, ५ पङ्क्तिः, ६ त्रिष्टुप्, ७ जगती ।

॥ अतिजगती, २ शकरी, ३ अतिशकरी, ४ अष्टिः, ५ अत्यष्टिः, ६ धृतिः,

७ अतिधृतिः ।

+ कृतिः, १ प्रकृतिः, २ आकृतिः, ३ विहृतिः, ४ संस्कृतिः, ५ अतिहृतिः,

७ उत्कृतिः ।

अथ षष्ठी ।

१३ १२ २२ ३ १

समन्यायन्तु उपयन्त्यन्याः

१ ३ २ ३ २ ३ क २२

समानमूर्वनद्यस्पृणन्ति ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

तमूष्पुचिः पुचयोदीदिवाः स

३ १२ १२ ३ १ २ ३ १ २

मपानपातमुपयन्त्यपः ॥ ६ ॥ २२ *

षत” अस्तुवन् । ततः सूर्यस्य “यशसा” तेजसा सह “अरुणीः” अरुणवर्णाः “गावः” + “आविर्भुवन्” प्रादुरभूवन् । यद्वा “ते” अङ्गिरसः “प्रथमं” पुरातनं “नाम” एहि सुरभि गुग्गुलु-गन्धिनीति धेनु-नामधेयम् “अमन्वत” उच्चारयामासुः । पश्चात् स्व-भूतानि पणिभिरपहृतानि त्रिःसप्त-रत्नान्यविन्दन् । तत उच्चारितं जानत्यो “गावः” “अभ्यनूषत” हम्भारवलक्षणं शब्द-मकुर्वत । तदानीं मुषाः प्रादुरभूदिति ॥

“तेमन्वतप्रथमन्नामगीनान्त्रिःसप्तपरमन्नामजानन् । ता-जानतीरभ्यनूषतच्चाआविर्भुवन्नरुणीर्यशसागावः”—इति कन्दो-गाः । “तेमन्वतप्रथमन्नामगीनान्त्रिःसप्तपरमन्नामजानन् । ता-जानतीरभ्यनूषतच्चाआविर्भुवन्धेनोस्त्रिःसप्तमातुःपरमाणिविन्दन् । तज्जानतीरभ्यनूषतत्राआविर्भुवदरुणीर्यशसागीः”— इति बह्वृ-चाः ॥ ५ ॥ २१

* ऋ० ८, ७, १४, २ ।

† “अरुणो गाव उषसाम्”—इति निघ० १, १४, ७ ।

^{२ १} ^२ ^{१ २} ^{२ २ २ १}
 न्नद्यस्पृणा^{२३}न्ती । तमू^{१ २}शुचिं^{२ २ २ १}शुचयोदीदिवा^{२ ३ ७}
^२ ^{२ १ २} ^२ ^{२ १} ^२ ^{२ २} ^{१ २}
 साम् । अपान्नपातमुपयन्तिया^{२३}पाः । द्वाउ । ३ । ऐर
^२ ^{१ २ २} ^{१ २} ^{२ २}
 यन् । ३ । समैरयन् । ३ । समस्वरन् । २ । समस्वरा३न् ।
^२ ^{३ १ १ १ १}
 द्वाउवा३ । ई२३४पु ॥ ४ * ॥ २२

इतीयं त्रिष्टुबाग्नेयो दृष्टा गृत्समदेन सा ।

“अन्याः” वर्षाणाः “आपः” “संयन्ति” भूम्यां सङ्गच्छन्ते
 “अन्याश्च” “पूर्व” तत्रावस्थिताः “उपयन्ति” उपगच्छन्ति । ताः
 सर्वा आपः “समानं” सह “नद्यः” नदीभूत्वा “ज्व” समुद्र-
 मध्ये वर्तमानं वडवानलं “पृणन्ति” प्रीणयन्ति [पृण प्रीणने(प०)
 तौदादिकः] “तमु” तमेव “अपान्नपातम्” “शुचिं” निर्मलं
 “दीदिवांसं” दीप्यमानं [दीदिवेति छान्दस्यो दीप्तिकर्मा लिटः
 कसुः ॥ वस्त्रेकाजादघसा मिति नियमादडभावः । छन्दसीवेति
 वक्तव्य मिति वचनाद्विवचनाभावः] एवम्भूतं “शुचयः” शुद्धाः
 “आपः” “उपयन्ति” समीपे गच्छन्ति ॥

एष हि वैद्युताग्निरूपेण मेघे वर्तमानोऽस्मान् अजीजनदिति
 बुद्ध्या वडवानलरूपेण वर्तमानं तं पर्युपासत इत्यर्थः । यद्वा अन्या

एकधनाख्या * आपः संयन्ति । चात्वालीत्करयोर्मध्ये † वस-
तीवरीभिः सङ्गच्छन्ते । अन्या वसतीवर्याख्या आपश्च ‡ उपर्यन्ति
उपगच्छन्ति एकमत्यं प्राप्ता भवन्ति । एताश्च मिलित्वा यज्ञं
साधयन्त्यः तत्साध्य-दृष्टि-द्वारा नद्यो भूत्वा ऊर्वं पृणन्तीत्यादि
समानम् । एवं हि आपो वा अस्पृष्टन्त वयं पूर्वं यज्ञं वक्ष्याम
इत्यादिको बह्वच-ब्राह्मण-विनियोगश्चानुगृह्यते ॥

“अपान्नपातमुपयन्त्यापः”—“परितस्थुरापः”—इति साम्न-
ऋचः पाठ-भेदः ॥ ६ ॥ २२

* “सोमकण्डनाय यैर्जलमानीयते ते कुम्भा एकधनाः । एकं धनं सोमरूपं
यत्नेति”—इति वेददीपः (य० मा० शा० स० ५ अ० ७ क०) ।

† “उत्तरवेदिनिचयार्थं यत्र भूप्रदेशे ऋदं खनति स प्रदेशश्चात्वाल उच्यते”—
इति वेददीपः (य० मा० शा० स० ५ अ० ७ क०) । “स्फ्रोत्खातां ऋद मुत्करे
त्यजेत्”—इति वेददीपः (य० मा० शा० स० १ अ० २५ क०) ।

‡ “अग्नौषोमीयस्य कम्भासार्जनान्ते वसतीवरीग्रहणम् स्यन्दमानानामनस्तमिते-
ऽस्तमितश्चेन्निनाद्यात्पु रेजानश्चेदनीजानोऽन्यस्यापि समीपावसितस्य पुरेजानस्योभया
भाव उल्क, षीं हिरण्यं वोषयुं परि धारयन् हविष्मतीरिति”—इति का० सू० ८, ९,
७-१० । अग्नौषोमीयस्य पशोर्वपामार्जनपर्यन्ते कर्मणि कृते अनस्तङ्गते रवौ
वहन्तीनामपामेकदेशाद् वसतीवरौसज् ज्ञानां सोमार्थाना मपां ग्रहणं कार्यं हवि-
ष्मतीरिति (य० मा० शा० स० ६ अ० १३ क०) मन्त्रेण । यदि रविरस्तङ्गतो यजमानश्च
पुरा ईजानः सोमयाजी तदा गृहे एव निनाद्यान्मणिकाद् वसतीवरीग्रहणम् निनह-
नीयो निनाद्यः । यदि च यजमानः पुरा न सोमयाजी तर्हि समीपस्थितस्य ययुः
मणिकाद् ग्रहणम् स्वस्य अन्यस्य च यज्ञकर्तृत्वाभावे उल्कां कनकं वा वहन्तीनामपां
समीपे धारयन् वहन्तीभ्यो वसतीवरौगृहीयादिति सूत्रार्थः ॥

अथ सप्तमी ।

१२ २२ ३ १-२ ३ १२ २२ ३ १ २२
 आप्रागाद्भद्रायुवतिरङ्गः केतूंस्ममीर्त्सति ।

१२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 अभूद्भद्रानिविशनीविश्वस्य जगतोरात्री ॥ ७ ॥ २३ *

१ १२ २ २ २ १२ २ १ १
 † हो २३ । ३ । आप्रागाद्भद्रायुवतिः । हो २३ । ३ ।

१ २२ १२ २ २ १ १२ २ १२ २ १२ २२
 अङ्गः केतूंस्ममीर्त्सति । हो २३ । ३ । अभूद्भद्रानिविशनी ।

१ १ २ १ २२ १२ २२ १ १
 हो २३ । ३ । विश्वस्यजगतोरात्री । हो २३ । २ । हो २ ।

२ २ ३ १ १ १ १
 वा३ । हाउवा३ । ई २३४५ ॥ ६ ‡ ॥ २३

अस्तौदनुष्टुभा रात्रिं वामदेव ऋचानया ।

“भद्रा” सूर्यप्रकाशसन्तापं निवारयन्ती सुखकारी “युवतिः”
 तमसो मिश्रयिती ॥ “रात्रिः” “आ प्रागाद्” आभिमुख्येन प्रगच्छति ।
 “अङ्गः” § चन्द्रमसः “केतून्” रश्मीन् “स्ममीर्त्सति” सम्यक्सम्बन्धयितु

* ऋ० ४, ५, १०, १ ।

† “रात्रौ कृत्तरम्”—इति आ० ब्रा० ३, ९, २२ ।

‡ आ० गा० ३५०४, २, ६ ।

॥ युवतिरिति मिश्रणार्थ-यौते रूपम् ; तथाचैवमर्थः प्रकृति-लब्धः ।

§ “अहर्नामान्युत्तराणि द्वादश । अहः कस्मादुपाहरन्त्यस्मिन् कर्माणि”—
 इत्यादि निरु० नै० २, २० ।

अथाष्टमी ।

२ २ २ १ २ २ २ २ २ ३

प्रक्षस्यवृष्णो अरुषस्यनूमदः

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

प्रनोवचोविदथाजातवेदसे ।

३ १ २ ३ १ २ २ २ २ ३

वैश्वानरायमतिर्नव्यसेषुचिः

१ २ २ १ २ ३ १ २

सोमद्वपवतेचारुरग्नये ॥ ८ ॥ २४ *

१२

१

१५

२

२

† हाउ । ३ । ऊ२ । २ । ऊ२ । वा३ । हाउवा३ ।

१ २ १ २ १ २

हसहस्रार्चिःशोचिस्तपोहरः । प्रक्षस्यवृष्णो अरुषस्यनूमा

२

१

२

२२

२१

२

२२

२२

२२

२३हाः । प्रनोवचोविदथाजातवेदा२३साइ । वैश्वानराय

२ १२

२

१२

२२

२१

२

मतिर्नव्यसेषु२३चीः । सोमद्वपवतेचारुरग्न्या२३या३इ ।

मिच्छति च । अतएव “भद्रा” कल्याणी रात्री “विश्वस्य” सर्वस्य

“जगतः” “निवेशनी” निवेशकारिणी “अभूत्” भवति ।

अहनि स्व-स्व-व्यापारात् खिन्नान् सर्वप्राणिनः स्वाश्रयेषु स्वाप-

यतीत्यर्थः ॥ ७ ॥ २३

* ऋ० ४, ८, १६, ३ ।

† “विष्णोर्ब्रह्म” — इति आ० ब्रा० २, १, २१ ।

२२ १२ १५ २ ९ ६
 छाउ । ३ । ऊ२ । २ । ऊ२ । वा३ । छाउवा३ । ई२

१११

३४५ ॥ ७ * ॥

२२ २२ ३२ २२ ३२ २२ २ २ १
 † छाउछाउछाउ । ओहा । २ । ओहाइ । वयोहोइ ।
 २२ १ २ १ २२ १ २२ १
 ३ । पयोहोइचक्षुहोइ । ३ । ओन्नहोइ । ३ । आयुहोइ ।
 २२ १ २२ १ २२ २ २
 ३ । तपोहोइ । ३ । वर्चोहोइ । ३ । तेजोहोइ । ३ । सुव
 १ २२ १ २१ २ २२ १
 होइ । ३ । ज्योतिहोइ । ३ । पुनस्यवृषो अरुषस्यनूमा२३-
 २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 छाः । पुनोवचोविदथाजातवेदार३साइ । वैश्वानरायमति
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 नव्यसेशूर३चीः । सोमइवपवतेचारुग्ना२३था३इ । छाउ
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 रछाउ । ओहार । आहाइ । वयोहोइ । ३ । पयोहोइ ।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ३ । चक्षुहोइ । ३ । ओन्नहोइ । ३ । आयुहोइ । ३ ।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 तपोहोइ । ३ । वर्चोहोइ । ३ । तेजोहोइ । ३ । सुवहो
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 इ । ३ । ज्योतिहोइ । २ । ज्योतिहार । वा२३४ओहो

* आ० आ० ३५० ४, २, ७ ।

† “सहावैश्वानरायते द्वे”—इति आ० आ० ३, २, २८ । तत्र पूर्वम् ।

२२ २ १ २ १ २ २ २ १ २ १ २ १ २ १
वा । ए । अग्निःसमुद्रमाक्षयन् । ए । अग्निमूर्धाभवद्विवः ।

२२ २२ १२ २ २ १२ २ २ १२ २ २ १२ २ २ १२ २
ए । आयुर्द्धाअस्मभ्यं वर्चोधादेवेभ्यारु३४५ः ॥ ३ * ॥ २५

वैश्वानरं जगत्यास्तौद्धरद्वाजो बार्हस्पत्यः ।

“प्रक्षस्य” सम्पृक्तस्य व्याप्तस्य [यद्वा पृक्षं हविलक्ष्णं मन्त्रं[†] तद्वतः] “वृष्णः” सेक्तुः “अरुषस्य”[‡] आरोचमानस्य “वैश्वानराय”[॥] “महः” पूजायुक्तं बलं तेजो वा “नु” क्षिप्रं स्तौमि । अतएव “नः” अस्मदीयं “वचः” वचनं “विदधे” यागे § “प्रयच्छति” स्तौतीत्यर्थः । “जातवेदसे” जातप्रज्ञाय जातधनाय ॥ वा तमुद्दिश्येत्यर्थः । उक्तमेव प्रकारान्तरेणादरादाह—“नव्यसे” नवतराय “वैश्वानराय” अग्नये “शुचिः” निर्मला स्तोतृणां

* आ० गा० ३ प० ६, १, ३ ।

† “पृक्षः”—इति अन्ननामसु पञ्चमं नैघण्टुकम् २, ७ ।

‡ “अरुषीरारोचनान्”—इति निरु० दै० ६, ७ ।

॥ वैश्वानरः कस्माद् विश्वान् नरान् नयति विश्व एनं नरा नयन्तीति वाग्निं वा विश्वानरा एव स्यात् प्रत्युतः सर्वाणि भूतानि तस्य वैश्वानरः । तस्यैषा भवति * * * इतो जातः सर्वमिदमभिविपश्यति वैश्वानरः संयतते सूर्येण राजा यः सर्वेषां भूतानां मभिअयणीयस्तस्य वयं वैश्वानरस्य कल्याणां मतो स्यामेति । तत्को वैश्वानर मध्यम इत्याचार्या वर्षकर्मणाद्येतं स्तौति”—इति निरु० दै० १, २१-२२ ।

§ “विदधः”—इति यागनामसु पञ्चमं नैघण्टुकम् २, १७ । “विदधानि वेदनानि । विदधानि प्रचोदयन्नित्यपि निगमो भवति”—इति नि० नै० ६, ७ ।

॥ “जातवेदाः कस्माज्जातानि वेद जातानि वै न विदुर्जाते जाते विद्यत इति वा ज. तवित्तो वा जातधनो जातविद्यो वा जातप्रज्ञा मो यत्तज्जातः पशून्विन्दतेति तज्जात-

शोधयित्वा वा “चारुः” कल्याणौ “मतिः” मननीया स्तुतिश्च
“पवते” मत्सकाशात् प्रभवति स्वयमेव गच्छतीत्यर्थः । “सोमः
इव” यथा सोमो दशापवित्रात् स्रवति तद्वदित्यर्थः * ॥

“प्रक्षस्य”- “प्रक्षस्य”-इति “महः”-“सहः”— इति,
“प्रनोवोच” “प्रनुवोचम्”—इति, “जातवेदसे”-“जातवेदसः—
इति, “नव्यसे”—“नव्यसि”—इति च साम्न ऋचः पाठ-
भेदः ॥ ८ ॥ २४

वेदसो जातवेदस्त्वमिति ब्राह्मणं तस्मात् सर्वानृतून् पशवोग्नि मभि सर्पन्तीति च
तस्यैषा भवति ॥ जातवेदसे सुनवामसोममरातीयतो निदधाति वेदः । स नः पर्षदति-
दुर्गाणि विश्वानावेव सिन्धुं न्दुरितात्यग्निः । जातवेदस इति जातवेदस्यां वैवं जात-
वेदसेर्चाय सुनवाम सोममिति प्रसवायाभिषवाय सोमं राजान ममृत मराती यतो
यज्ञार्थं मनिस्त्रो निदधाति । निश्चयेन ददति भस्मीकरोति सोमोददित्यर्थः ।
स नः पर्षदतिदुर्गाणि विश्वानि दुर्गमानि स्थानानि नावेव सिन्धुं नावा सिन्धुं
सिन्धुं नावा नदीं जलदुर्गां महाकुलां तारयति दुरितात्यग्निरिति दुरितानि
तारयति । तस्यैषा परा भवति ॥ प्रनूतं जातवेदसमश्चिन्नोतवाजिनम् । इदमो
वर्द्धिरासदे । प्रहिणुत जातवेदसं कर्मभिः समञ्जवान मपि वोपमार्थे स्यादश्वमिव
जातवेदसमितीदमो वर्द्धिरासीदलिति तदेतदेक मेव जातवेदसङ्गायचं तृचं दशत-
थीषु विद्यते । यत्तु किञ्चिदाग्रे यन्तज्जातवेदसानां स्थाने युज्यते स न मन्येताय मेवाग्नि
रित्यप्येते उत्तरे ज्योतिषी जातवेदसौ उच्येते । ततो नु मध्यमः । अभिप्रवन्तसमनेव
योधा इति तत्पुरस्ताद्ग्राह्यात् मथासावादित्य उदुत्यजातवेदसमिति तदुपरिष्ठाद्
व्याख्यास्यामो यस्तु सूक्तं भजते यस्मै हविर्निरूप्यते यमेव सोमिर्जातवेदा निपात-
मेवेते उत्तरे ज्योतिषी एतेन नामधेयेन भजेते—इति निरु० दे० १. १९—२० ।

* “दशापवित्रेण परिमृज्यैष ते योनिरिति ग्रहसादनमिति का० ९, ५, २५ ।
दशापवित्रेण गृहीतं ग्रहं परिमृज्य पात्राद्दधिर्निगतं सोमं सार्जयित्वा एष ते योनि-
रिति मन्त्रेण ग्रहस्य सादनं करोति । वीप्सा सर्वग्रहार्था इति सूचार्थः ॥

अथ नवमी ।

१ २ ३ १ २२ ३ २
विश्वे देवाममष्टण्वन्तु यज्ञ-

३ १२ २२ ३ १२ २२ ३ १ २
मुभेरोदसी अपान्नपाचमन्म ।

२ ३ १ २ ३ १ २
मावोवचां सिपरिचक्ष्याणि

३ २७ ३ १ २
वोचं सुम्ने धिद्वो अन्तमामदेम ॥ ८ ॥ २५

२२ १ २ १ १
* हाउ । ३ । आइही । ३ । आइही २ । ३ । आइ-

२ १ २ १ १ २ २ २ २ २ १
हिदा २इ । २ । आइहिदाइ । विश्वे देवाममष्टण्वन्तुया

२ १ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
२३ज्ञाम् । उभेरोदसी अपान्नपाचमेरन्मा । मावोव

२ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २
चां सिपरिचक्ष्याणिवोरश्चाश्म । हाउ । ३ । आइही

१ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
। ३ । आइही २ । ३ । आइहिदा २इ । २ । आइहिदाइ ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
सुम्ने धिद्वो अन्तमामदारइमाउवार । इ २३४५ ॥ ८ + ॥ २५

* “विश्वेषां देवानां व्रतम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २२ ।

† आ० गा० ३प० ४, २, ८ ।

एषा त्रिष्टुब् वैश्वदेवी भरद्वाजेन वीक्षिता ।

“विश्वे” सर्वे “देवाः” “मम” मदीयं “मन्म” मननीयं
“यज्ञ” यजनीयं पूजां हवींषि वा “शृण्वतु” गृह्णन्त्वित्यर्थः ।
“अपान्नपात्” मध्यस्थानोऽग्निश्च* “उभे रोदसी” द्यावा-पृथिव्यौ
अस्मदीयं स्तोत्रं शृण्वन्तु चित्ते अवधारयन्तु ।

अथ प्रत्यक्ष-क्षताः—हे “देवाः” ! “वः” युष्माकं “परि-
चक्ष्याणि” परिवर्जनीयानि यानि “वचांसि” स्तोत्राणि “मा

* “अपान्नपात् तनूनप्ता व्याख्यातः”—इत्यादि निरु० दै० ४, १८—१९ । “तनून-
पादाज्यं भवति नपादित्यनन्तरायाः प्रजाया नामधेयम्”—इत्यादि निरु० दै० २, ५ ॥
“आपः—इत्यन्तरिक्षनामसु अष्टमं नैघण्टुकम् १, ३ । “नपात्”—इति अपत्यनामसु
तथोदशं नैघण्टुकम् २, २ । अग्नेर्मध्यस्थानत्वं जातत्वादिकञ्च यथा—“अपा मुपस्थ
उपस्थाने मध्यन्तरिक्षलोक आसीना मद्धान्त इति वा गृह्णत माध्यमिका देवगणा विश्व
इव राजान मुपतस्थुर्ऋग्मिष्य सृग्मन्त मिति वार्चनीय मिति वा पूजनीय मिति वा
हरद्यं दूतो देवानां विवस्वत आदित्यादिवस्वान्विवासनवान् प्रेरितवतः परागता-
द्वास्याग्नेवश्चानरस्य मातरिश्वा न माहर्त्तार माह । मातरिश्वा वायुर्मातर्यन्तरिक्षे
श्वसिति मातर्याश्वनितीति वाथैनमेताभ्यां सर्वाणि स्थानान्यभ्यापादंस्तीति ॥
मूर्द्धाभुवोभवतिनक्तमग्निस्तसुख्यो जायते प्रातरुद्यन् । मायामृतयाज्ञिधानामेताम-
पोयत्तूष्णिश्चरतिप्रजानन् । मूर्द्धा मूर्त्तं मस्मिन् धीयते मूर्द्धा यः सर्वेषां भूतानां
भवति नक्त मग्निस्ततः सूर्यो जायते प्रातरुद्यन् एव । प्रज्ञां त्वेतां मन्यन्ते यज्ञि-
यानां देवानां यज्ञसम्पादिना सपो यत् कर्म चरति प्रजानन् सर्वाणि स्थानान्यनु-
सञ्चरति त्वरमाणस्तस्योत्तरा भूयसे निर्वचनाय ॥ सोमेन हि दिवि देवासो अग्निमजी-
जनञ्कृतिभीरोदसिप्राम् । तसूच्यकृणुन्ते धाभुवेकं सञ्चोपधीः पचति विश्वरूपाः । सोमेन
यं हि दिवि देवा अग्नि मजनयञ्कृतिभिः कर्मभिर्यावापृथिव्यो रापूरणन्तमकुर्वं
स्त्वेधा भावाय पृथिव्या मन्तरिक्षे दिवोति शाकपण्णिर्यदस्य दिवि तृतीयं तद-
सावादित्य इति हि ब्राह्मणं तदग्नीकृत्य स्तोत्र्येनमेतयादित्यकृत्य स्तीति”—इति निरु०
दै० १, २६—२८ ।

अथ दशमी ।

१ २ ३ १ २ ३ १२ २२ ३ २
यशोमाद्यावापृथिवीयशोमेन्द्रबृहस्पती ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
यशोभगस्यविन्दतुयशोमाप्रतिमुच्यताम् ॥

३ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
यशस्वः३ःस्याः स० सदोहम्प्रवदितास्याम् ॥ १० ॥ २६

२५ १२ २२ १२ २ २ १२ २५
* छाउश्वा । यशोमाद्यावापृथिवी । छाउश्वा ।

१ २ २२ २२ २५ २ २ २
यशोमेन्द्रबृहस्पती । छाउश्वा । यशोभगस्यविन्दतु ।

२५ २ २ २२ १ २ २ २५ २
छाउश्वा । यशोमाप्रतिमुच्यताम् । छाउश्वा । यश

१ २ २ १ २५ २ १ २ १२ २
स्वियस्याः स० सदः । छाउश्वा । अहम्प्रवदितास्याम् ।

२५ १ २ १
छाउश्वा । अश्वमिष्टये३हस् ॥ १२ † ॥ २६

वोचं' न ब्रवीमि अपितु समीचीनानीति । अतः, "वः" युष्माकम्
"अन्तमाः" अन्तिकतमाः सन्तो वयं "सुन्नेष्वित्" युष्माभि-
र्दत्तेषु सुखेष्वेव ‡ वर्तमानाः "मदेम" मोदेम ॥

"यज्ञम्"—"यज्ञियाः"—इति पाठौ ॥ ८ ॥ २५

* "यशः"—इति आ० ब्रा० ३, २, २३ ।

† आ० गा० १ प० ४, २, १२ ।

‡ "सुम्नम्"—इति सुखनामसु षोडशं नैषण्टकम् ३, ६ ।

अथ एकादशी ।

१२२ २ ३क २२३ १ २ ३ १ २३१ २ ३१ २२२
इन्द्रस्यनुवीर्याणिप्रवोचंयानिचकारप्रथमानिवज्री ।

२३२ ३ २२१ २ ३२३१२ ३ १ २
अहन्नहिमन्वपस्ततर्ह प्रवक्षणा अभिनत्पर्वतानाम्॥११॥२७*

वामदेवो महापङ्क्त्या स्तौति लिङ्गीकृतदेवता ।

“द्यावापृथिवी” द्यावापृथिव्योः “यशः” “मा” स्तोतारम्
“आविन्दतु” लभतां प्राप्नोत्वित्यर्थः । किञ्च, “इन्द्रबृहस्पती”
इन्द्राबृहस्पत्योः † “यशः” “मा” मां विन्दतु । किञ्च, “भगस्य”
आदित्यस्य ‡ “यशः”, “मा” मां विन्दतु । बहुलेन यशसा यशोमया
“मा प्रतिमुच्यताम्” न प्रमुच्यताम् । “यशस्त्रयाः” अस्याः मम
“संसदः” समूहस्य “यशः” न प्रमुच्यताम् । “अहं” प्रवदिता
सर्वत्र प्रवक्ता “स्याम्” भूयासम् ॥ १० ॥ २६

* ऋ० १, २, ३६, १ ।

† “तिस्रएव देवता इत्युक्तं पुरस्तात्तासां भक्ति-साहचर्यं व्याख्यास्यामः । * * * ।
“अथैतानौन्द्रभक्तीनि । * * * । अथास्य संस्तविका देवा अग्निः सोमो वरुणः पूषा
बृहस्पतिः ब्रह्मणस्पतिः पर्वतः कुतो विष्णुर्वायुः । अथापि मित्रो वरुणेन संस्तूयते
पूष्णा रुद्रेण च सोमोऽग्निना च पूषा वातेन च पर्जन्यः”—इति निरु० दै० १, १० ।

‡ “भगो व्याख्यातः तस्य कालः प्रागुत्सर्पणात्”—इत्यादि निरु० दै० ६, १२—१४ ।
“जार आ भगम् । जार इव भग सादित्योऽच जार उच्यते”—इत्यादि निरु० नै०
९, १६ ।

^{१ १ १} * वृत्रहत्यायहोइ । ३ । ^{२ १ १} अधुष्णवेहोइ । ३ । ^{१ १ १ १} अपूर्वे
^{१ १ १} होइ । २ । ^{२ १ १ १} अपूरावा २इ । ^{२ १ १} पृथिवीच्चाहोइ । ^{२ १ १} विवर्त्तयाहो
^{२ १} इ । २ । ^{२ १} विवर्त्तया २ । ^{२ १ १ १} अन्तरिक्षहोइ । ३ । ^{२ १ १ १} सुधारया
^{२ १ १} होइ । २ । ^{२ १ १ १} सुधाराया २ । ^{२ १ १ १} दिवंवेपाहोइ । ३ । ^{२ १ १ १} अवेपयो
^{२ १ १} होइ । २ । ^१ अवेपाया २ः । ^{१ १ १} होइ । २ । ^{१ १ १} ऊवे २ । ^{१ १ १} हा
^{१ १ १ १} इ१उवा २ । ^{१ १ १ १} इन्द्र २ । २ । ^{१ १ १ १} इन्द्र । ^{१ १ १ १} स्यनू । २ । ^{१ १ १ १} स्यनू ३ । ^{१ १ १ १} आ
^{१ १ १ १} उ । ^{१ १ १ १} वा २ । ^{१ १ १ १} वीर्याणि । ^{१ १ १ १} प्रवा । २ । ^{१ १ १ १} प्रवाइ१उ । ^{१ १ १ १} वा २३ ।
^{१ १ १ १ १} चार३४पुम् । ^{१ १ १ १ १} यानी २ । २ । ^{१ १ १ १ १} यानि । ^{१ १ १ १ १} चका । २ । ^{१ १ १ १ १} चकाइ१
^{१ १ १ १ १} उ । ^{१ १ १ १ १} वा २ । ^{१ १ १ १ १} रप्रथमा । ^{१ १ १ १ १} निवा । २ । ^{१ १ १ १ १} निवाइ१उ । ^{१ १ १ १ १} वा २३ ।
^{१ १ १ १ १} जी२३४पु । ^{१ १ १ १ १} अह२न् । २ । ^{१ १ १ १ १} अहन् । ^{१ १ १ १ १} अहाइम् । २ ।
^{१ १ १ १ १} अहाइ१उ । ^{१ १ १ १ १} वा २ । ^{१ १ १ १ १} अन्वपः । ^{१ १ १ १ १} तता । २ । ^{१ १ १ १ १} तताइ१उ । ^{१ १ १ १ १} वा
^{१ १ १ १ १} २३ । ^{१ १ १ १ १} दा२३४पु । ^{१ १ १ १ १} प्रव २ । २ । ^{१ १ १ १ १} प्रव । ^{१ १ १ १ १} क्षणाः । २ । ^{१ १ १ १ १} क्षणाइ१

* “वार्चस्म” — इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

^{१ २ १ २ १} उ । वा२ । अभिनत्या । ^{२ १} वर्ता । २ । ^२ वर्ता३१ उ । ^१ वा२३ ।
^{२ १ १ १ १} नार३४५ म् । ^{२ १ २} वृत्रक्षत्यायक्षेद् । ३ । ^{२ १ २} अधष्णवेक्षेद् । ३ ।
^{२ २ १ २} अपूरवेक्षेद् । २ । ^{२ २ १} अपूरावा२द् । ^{२ १ २ २} पृथिवीञ्चाक्षेद् । ३ ।
^{२ १ २} विवर्त्तयाक्षेद् । २ । ^{२ १} विवर्त्ताया२ । ^{२ १} अन्तरिक्ष०क्षेद् । ३ ।
^{२ २ १ २} सुधारयाक्षेद् । २ । ^{२ २ १} सुधाराया२ । ^{२ १ २ २} दिवंवेपाक्षेद् । ३ ।
^{२ २ १ २} अवेपयोक्षेद् । २ । ^{२ २ १} अवेपाया२ः । ^१ क्षेद् । २ । ^{१ ५} ऊवे । २ ।
^२ क्षा३१ उवा२ । ^{२ २ २ १ २ २ १ २} ए । वृत्रक्षासपत्नक्षा । ३ ॥ १७ * ॥ २७

दृष्टा हिरण्यस्तूपेन त्रिष्टुबेषेन्द्रदेवता ।

“वज्री” वज्रयुक्त इन्द्रः “प्रथमानि” पूर्वसिद्धानि मुख्यानि वा
 “यानि” “वीर्याणि” पराक्रमयुक्तानि “कर्माणि” चकार । तस्य
 “इन्द्रस्य” तानि वीर्याणि । “नु” क्षिप्रं “प्रवीचं” प्रब्रवीमि ।
 कानि वीर्याणीति ? तदुच्यते—“अहिं” मेषम् + “अहन्” हत-
 वान् । तदेकं वीर्यम् । “अनु” पश्चाद् “अपः” जलानि

* आ० गा० ३५० ४, २, १७ ।

† “अहिः”—इति मेषनामसु ण्कविंशतितमं नैवष्टकम् १, १० ।

अथ द्वादशी ।

३ १ ५ ७ १ २ ३ १ २
अग्निरस्मिजन्मनाजातवेदा

३ २ ३ १ १ ३ १ ५ ३ १
घृतम्मेचक्षुरमृतम्मासन् ।

३ १ १ ३ १ २ २ २ ३ १ २
त्रिधातुरर्कोरजसोविमानो

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
जसञ्जगोतिर्द्विरस्मि सर्वम् ॥ १२ ॥ २८ *

२५ २ १ २ १ १ २ २ १ २ २ २ १ २
† द्वाउश्वा । अग्निरस्मिजन्मनाजातवेदाः । इडा ।

१ १ २ २५ २ १ २ २ १ २ १ २ २ १
सुवः । इडा । द्वाउश्वा । घृतम्मेचक्षुरमृतम्मासन् ।

१ २ १ १ २ २५ २ १ २ २ १ २ १ २
इडा । सुवः । इडा । द्वाउश्वा । त्रिधातुरर्कोरजसो

“ततर्ह” हिंसितवान् भूमौ पातितवानित्यर्थः । इदं द्वितीयं
वीर्यम् । “पर्वतानां” सम्बन्धिनीः “वक्षणाः” प्रवहणशीला नदीः†
“प्राभिनत्” कूलद्वय-कर्षणेन प्रवाहितवानित्यर्थः । इदं तृतीयं
वीर्यम् ‡ ॥ ११ ॥ २७

* ऋ० २, २, २१, १—३, १, २०, २—३, २, ५, १ ।

† “अग्ने रिलादम्पञ्चानुगानम्—इति आ० ब्रा० ४, १, २४ । अस्यैव द्वितीयमेतत् ।

‡ “वक्षणाः”—इति नदीनामसुभवमं नैघण्टुकम् १, १३ ।

§ “अथास्य कर्म रसानुप्रदानं एवबधो या च का च बलकति रिम्भ-कर्मैव सत्”—
इति निरु० दै० १, १० । एवबधो मेव-बध इति च तद्भाष्यम् ।

^{१५ २} विमानः । ^{१ ५} इडा । ^१ सुवः । ^{१ ५} इडा । ^{२५} हाउश्वा । ^{१ २} अजस्र
^{१५} अयोतिर्हविरस्मि सर्व्वम् । ^{२१ २ १ २} इडा । ^{१ ५} सुवः । ^{१ ५} इडा ॥ २ * ॥ २८

विश्वामित्रं ऋषिं स्त्रिष्टुप् कृन्दस्त्वग्निरिति द्वयोः ।

उत्तराग्नेः स्तुतिः पूर्वा स्तुतिः सर्वात्मनात्मनः ।

हे कुशिकाः ! भोक्तृ-भोग्य-भावेन द्विविधम् इदं सर्वं जगत् ।
 “एतावद्वा इदमन्नं चैवान्नादश्च सोम एवान्न मग्नि रन्नादः”—
 इति श्रुतेः । तत्र सकल-भोक्तृ-वर्ग-रूपेणान्नादोऽग्निः । स च
 अग्निवायादित्य-भेदेन त्रेधा भूत्वा पृथिव्यन्तरिक्ष-द्युलोकानधि-
 तिष्ठति । तदुक्तं वाजसनेयके—“स त्रेधात्मानं व्यकुरुतादित्यं
 द्वितीयं वायुं तृतीयम्”—इति ।

तत्र सः “अग्निः” अहं “जन्मना” एव “जातवेदाः” “अस्मि”
 श्रवण-मननादि-साधन-नैरपेक्ष्येण स्वभावत एव साक्षात्कृत-पर-
 तत्त्वस्वरूपोऽस्मि । “धृतं मे चक्षुः” यदेतद्विश्वस्यावभासकं मम
 स्वभावभूतप्रकाशात्मकं चक्षुः तद् धृतम् इदानीं मत्पुत्रं दीप्तम् ।
 यदेतद् “अमृतं” कर्म-फलं दिव्यादि-विविध-विषयोपभोगात्मकं
 तत् “मे” मम “आसन्” आस्ये वर्तते । सकल-भोक्तृ-वर्गात्मना
 स्वयमेवावस्थानात् † । एवं स्वात्मनः पृथिव्यधिष्ठातृ-रूपता मभि-
 धाय वाय्वात्मनान्तरिक्षाधिष्ठातृता माह—अर्को जगतः स्वष्टा

प्राणः । “सोर्चन्नचरत्तस्यार्चत आपो जायन्तार्चतैव मेक मभू-
दिति तदेवार्कस्यार्कत्वम्”—इति श्रुतेः । स प्राणः अहं “त्रिधा-
तुः” त्रिधात्मानं विभज्य तत्र वाय्वात्मना “रजसः” अन्तरिक्षस्य
“विमानः” विमाता अधिष्ठातास्मि ॥ तथा आदित्यरूपेण द्युलो-
काधिष्ठातृता माह—“अजस्रं ज्योतिः” अनुपक्षीणं नित्यं
तेजः प्रकाशात्मा द्युलोकाधिष्ठाता आदित्योऽप्यहं मस्मि । एवं
भोक्तृ-रूपता मात्मनोऽनुसन्धाय भोग्यरूपता मप्यनुसन्धत्ते । यत्
“हविः” भोग्यं प्रसिद्धं मस्ति तत् “सर्वम्” अप्यहं मेवास्मि* ।

यद्वा । अहम् “अग्नि रस्मि” देवानां हविः-प्रापणात् अङ्ग-
नादिगुण-युक्तोऽस्मि । किञ्च, “जन्मना” उत्पत्त्या “जातवेदाः”
जातज्ञानोऽस्मि । उत्पत्ति-क्षण एव सर्वज्ञोऽहं मस्मि । अथवा
जातं सर्वं स्वात्मतया वेत्तीति जातवेदाः सर्वात्मक इत्यर्थः । तत्
कथम् ? इत्युच्यते—“घृतं मे चक्षुः” यदेतद् घृतं प्रसिद्धमस्ति
तन्मे चक्षुः-स्थानीयम्, यथा लोके चक्षुर्भासकम् एवं घृतमपि
प्रक्षिप्तं ज्वालामुत्पादयत मम भासकम् । “अमृतं” प्रभारूपं यद्-
मृतं मविनाशि ज्योतिः “मे” मम “आसन्” आस्ये वर्तते ।
“त्रिधातुः” प्राणापानव्यानात्मकस्त्रिधा वर्तमानोऽर्कोऽर्चनीयो
यः प्राणोऽस्ति सोऽप्यहं मेवास्मि । तथा “रजसः” अन्तरिक्षस्य
“विमानः” विशेषेण माता परिच्छेत्ता वायुश्चाहं मस्मि ।
किञ्च । “अजस्रं ज्योतिः” नैरन्तर्येण तापकः सूर्यश्चाहं मस्मि ।
किं बहुना । आज्य-पुरोडाशादिरूपं यदेतद्दिवि रस्ति तदुप-
लक्षितं तत्सर्वं मप्यहं मस्मि । “सर्वं स्वस्विदं ब्रह्म”—इति

* अत्र यद्वैक्यतव तत् पुरस्तादेवाहमस्मिप्रथमजातस्येत्येव टीकितम् ।

अथ त्रयोदशी ।

२ ३ २ ३ १२ २२ ३ १२
पात्यग्निर्विपोअग्रम्यदंवेः

१२ ३ १२ २२ ३ १ २
पातियक्कश्चरणसूयस्य ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १२
पातिनाभासप्तशीर्षाणमग्निः

२२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
पातिदेवानामुपमादमृषः ॥ १३ ॥ २८ *

॥ तृतीय-दशति ॥

२२ २२ २ १ २२ २
† छाउ । ३ । पात्यग्निर्विपोअग्रम्यदंवेः । छा३१उवा

३ ५ २ २ ३
२३ । सू२३४वाः । इह । छा३१उवार३ । ज्यो२३४

५ २२ २२ २ १ २२ २
तीः । छाउ । ३ । पातियक्कश्चरणसूयस्य । छा३

३ ५ २ २ ३
१उवार३ । सू२३४वाः । इह । छा३१उवार३ । ज्यो२

श्रुतेः । तमनेकधाग्नेः सर्वात्मकत्व-प्रतिपादनेन परब्रह्मत्वं मुक्तं
भवति ॥

“अजस्र”-“घर्मः”—इति साम्न ऋचः पाठ-भेदः ॥ १२ ॥ २८

० ऋ० ३, १, ८, १—३, १, २५, २—३, १, २५, ३ ।

† इदमपि तस्यैवात्मगतं तृतीयम् ।

अथ चतुर्थखण्डे—

सैषा प्रथमा ।

१ २   ३ १ २ ३ १ ३ १ १
 भ्राजन्त्यग्नेसमिधानदीदिवोजिह्वाचरत्यन्तरासनि ।

१ २ २ २ ३ १ २   ३ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
 सत्वन्नोअग्नेपयसावसुविद्रयिवर्चोहृशेदाः ॥ १ ॥ ३०

२ २ २ २ १   २   १ २   २   २
 * भ्राजाऔहोहोहोहोह । त्यग्नेसमिधानादी१दिवा२ः ।

२ २ २ १   २   १   २   २ २ २
 जिह्वाऔहोहोहोहोह । चरत्यन्तरा१सानी२ । सत्वाऔ
 १ २   १ २ २   २ २ २   २ १   २ २ २ २
 होहोहोहोह । नोअग्नेपयसावसू३वीत् । रयिवर्चोहृशौहो
 १   १   २ ४ ५   ४
 ३ । ऊमा२ । हा । औ३होवा । हो४पुह । डा ॥ ५ † ॥ ३०

“अग्निः” “उपमादम्” “देवानाम्” उपमादकं यज्ञं “पाति”
 रचति ॥

“पात्यग्निर्विपोअग्रम्” — “पातिप्रियेरिपोअग्रम्” — इति
 पाठौ ॥ १३ ॥ २८

इति श्रीमत्सायणार्थ-विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-प्रकाशे
 छन्दोध्याव्याख्याने षष्ठ्याध्यायस्य तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

* तस्यैव पञ्चमं सिद्धम् ।

† आ० मा० ३ प० ५, १, ५ ।

अथ द्वितीया ।

३ १२ २२ ३ १२ २२
वसन्तइन्नुरन्त्योग्रीष्मइन्नुरन्त्यः ।

३ १२ २२ ३ १ २ ३ १२ २२ ३ १२ २२
वर्षाण्यनुशरदोऽहमन्तःशिशिरइन्नुरन्त्यः ॥ २ ॥ ३१

३ ४ २ ४ ५ १२ २
* वा५सन्तः । ई३न्नूरन्त्यायाः । ग्रीष्मइन्नुरा१

२ २ २ १२ २ १ २ २ १२
ती३याः । वर्षाण्यनुशा३ । ऊ३म् । रा३दाः । हेमन्तः

३ २ २ १ १ १
शिशिरइन्नुरा१रन्तियाउ । वा३४५ ॥ ६ ॥ ३१

वामदेव ऋषिः पङ्क्तिभ्राजन्त्यग्नइति द्वयोः ।

आग्नेयी प्रथमर्तव्या द्वितीया दृश्यते तयोः ॥

“सुमिधान” ऋत्विग्भिः समिध्यमान ! दीप्त ! हे “अग्ने !”
“भ्राजन्ती” प्रकाशमाना “आसनि” आस्ये “अन्तर्” मध्ये
स्थिता त्वदीया “जिह्वाः” † हवींषि “चरति” भक्षयति । हे
“अग्ने” ! “वसुवित्” ! धनलभक ! त्वम् “अस्मभ्यम्” “पयसा”
अग्नेन सह “रयिं” रमणीयं धनं “दृशे” दर्शनाय “वर्चः” तेजश्च
तेजस्वित्वं वा “अदाः” देहि ॥ १ ॥ ३०

* “ऋतुष्ठा”—इति आ० ब्रा० ३, २, २४ ।

† आ० गा० २५० ५, १, ६ ।

‡ “जिह्वा”—इति वाङ्नामसु च दृश्यते १, ११ । अग्रे च जिह्वाः सप्त काली-
करालीत्येवमादयः प्रसिद्धाः, ता एव पुनः स्वसार इत्यप्युच्यन्ते इत्यत्र ।

“वसन्तः इन्द्र” वसन्तएव चैत्र-वैशाखरूपो वसन्तऋतुरेव
 “रन्त्यः” रमणीयः भवति । “ग्रीष्मइन्द्र” ज्येष्ठाषाढरूपो ग्रीष्म-
 ऋतुरेव “रन्त्यः” रमणीयः । “वर्षाणि” वर्षा श्रावण-भाद्रपद-
 रूपेणावयवीभूतः प्राष्टर् ऋतुरेव “रन्त्यः” रमणीयः । “तान्यनु”
 “शरदः” आश्विन-कार्तिकरूपेणावयवीभूत ऋतुः “रन्त्यः”
 रमणीयः । “हेमन्तः” मार्गशीर्ष-पौषरूप एव “रन्त्यः” रमणी-
 यः । “शिशिरइन्द्र” माघ फाल्गुनरूप एव “रन्त्यः” रम-
 णीयः * ॥ २ ॥ ३१

* अत्रोपनिषत् तद्व्याख्यानञ्च यास्क-कृतम्—सप्तयुञ्जन्तिरथमेकचक्रमेकोऽश्वो
 वहतिसप्तनामा । त्रिनाभिचक्रमजरसनर्वं यत्रेमाविश्वामुवनाधितस्थुः । सप्त युञ्जन्ति
 रथमेकचक्रमेकचारिणम् चक्रस्रक्तत्वे चरन्ते वा त्रासन्ते वै कोऽश्वो वहति सप्तनामा-
 दित्यः सप्तास्त्रैरस्यथो रसानभिसन्नामथन्ति सप्तैनमृषयस्तवन्तीति वेदमपीतरन्नामै-
 तस्या देवाभिसन्नामात् । संवत्स्रप्रधान उत्तरोर्ध्वस्त्रिनाभिचक्रं तृतुः संवत्स्रो ग्री-
 ष्मो वर्षा हेमन्त इति । संवत्स्रः संवसन्तोऽस्मिन् भूतानि । ग्रीष्म यस्यन्ते अस्मिन् सा
 वर्षा वर्षात्यासु पर्जन्यो हेमन्तो हिमयान् । हिमं पुनर्हन्ते वा हिनोते वा न अजर
 मजरणधर्माणमनर्वमप्यप्रत्युतमन्यस्मिन् । यत्रेमानि सर्वाणि भूतान्यभि सन्तिष्ठन्ते
 तं संवत्स्रं सर्वमावाभि स्तौति । पञ्चारे वक्त्रे परिवर्त्तमान इति पञ्चतुतया ।
 पञ्चर्त्तवः संवत्स्रस्येति च ब्राह्मणं हेमन्त-शिशिरयोः समासेन षडर आऊरपित मिति
 षडृतुतया । अराः प्रत्युता नाभौ । षट् पुनः सङ्गतेः । द्वादशारब्रह्मिज्जराय ।
 द्वादशप्रधयस्रमेकमितिसप्तनामा । मासा मानात् । प्रधिः प्रहितो भवति । तस्मिन्
 साकन्तिशतानश्रद्धवोर्पिताः षष्ठिर्नचस्त्रादस्त्रासः । षष्ठिश्च ह वै दीशि च शतानि
 संवत्स्रस्याहोरात्रा इति च ब्राह्मणं समासेन । सप्तशतानि विंशतिशतस्थुः । सप्त
 च वै शतानि विंशतिश्च संवत्स्रस्याहोरात्रा इति च ब्राह्मणं विभागेन—इति
 निरु० नै० ४, २० ।

अथ तृतीया ।

३ १ २   ३ १ २   ३ २ ३ १ २

सहस्रशीर्षाः पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।

१ २ २ २ ३ १ २ ३ ० २   ३ २

सभूमिः सर्वतो* वृत्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम् ॥ ३ ॥ ३२ †

२ १   १   २ १ २ २   २   १

‡ उज्जवाद्याउ । ३ । सहस्रशीर्षाः पुरुषरश्माः । सह-

२ १ २ २   २   १ २   २ १ २   २   १

साक्षः सहस्रारश्मात् । सभूमिः सर्वतोवारश्मा । अत्यति

२ १ २   २   २ १ २   २ १ २

ष्ठद्दशाङ्गु रश्माम् । उज्जवाद्याउ । २ । उज्जवारश्माउ ।

२   १   १ १ १ १

वारः । इट् इडा २३४५ ॥ १३ ¶ ॥ ३२

सर्व-प्राणि-समष्टि-रूपो ब्रह्माण्ड-देहो विराडाख्यो यः
पुरुषः सोऽयं “सहस्रशीर्षाः” सहस्र-शब्दस्योपलक्षणत्वात् ॥
अनन्तैः शिरोभिर्युक्त इत्यर्थः । यानि सर्व-प्राणिनां शिरांसि
तानि सर्वाणि तद्देहान्तःपातित्वात्तदीयान्येवेति सहस्र-शीर्ष-
त्वम् । एवं सहस्राक्षत्वं सहस्रपादत्वं च । स पुरुषो “भूमिः”

* “विश्वतो”—इति ऋ० ।

† ऋ० ८, ४, १७, १ ।

‡ “दे पुरुषव्रते”—इति आ० ब्रा० ३, ९, २५ ।

¶ आ० गा० ३प० ५, १, १३ ।

॥ “सहस्रम्”—इति वज्रनामसु दशम नैघण्टु, कम ३, १ ।

अथ चतुर्थी ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

त्रिपादूङ्ग उदैत्पुरुषःपादोऽस्थेहाभवत्पुनः ।

२३   २३क   २४

॥ १ ॥ ॥ २ ॥ ॥ ३ ॥ ॥ ४ ॥

तथा*विष्वङ् व्यक्रामदशना + नशने अभि ॥ ४ ॥ ३३ †

२१ रर

२१२२

9

॥ उद्भवोद्भवो २ । ३ । त्रिपादूर्ध्वउदैत्युत्तररश्मिः ।

१२ र र र २१

१२

2

7

पादोस्येहाभवत्पू३नाः । तथाविष्वङ्वियक्रा३मात् ।

२ २

2

२ १ २ २

१२

अश्विनानशनेश्चरभौ । उज्ज्वौहोवा २ । २ । उज्ज

३

३

५२ २

五

22

वौ । होरे । वार३४ । औहोवा । ई२३४डा । उऊ

५५

२ १ ५

2

四

५२ २

वौहोवा २ । २ । उऊवौ । होर । वार ३४ । औहो

ब्रह्माण्ड-गोलक-रूपां सर्वतः “आ” समन्तात् “इत्वा” परिवेष्ट्य
दशाङ्गुल-परिमितं देशम् “अत्यतिष्ठत्” अतिक्रम्य व्यदस्थितः ।
दशाङ्गुलमित्युपलक्षणम् । ब्रह्माण्डादहिरपि सर्वतो व्याप्या-
वस्थित इत्यर्थः ॥ ३ ॥ ३२

❖ 'ततो'—इति च० ।

† क्र० ८, ४, १७, ४ ।

† “त्याशना”—इति च क० ।

॥ तत्र द्वितीयम् ।

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३ ४ ५

३ २ ३ २ ३ २ १ २

पुरुषएवेदः*सवयङ्मृतंयच्चभाव्यम् † ।

३

५

२ १ २ ३ ४

२ १ २

वा । ३२३४वाः । उङ्गवौहोवा २ । २ । उङ्गवौ ।

१

३

५ २ ३

३ १ १ १ १

हो २ । वा २३४ । औहोवा । ऊर ३४५ ॥ १४ ‡ ॥ ३३

योऽयं “त्रिपात् पुरुषः” संसार-स्पर्श-रहितः बहुल-स्वरूपः सोऽयम् “ऊर्ध्व उदैत्” अस्मादज्ञान-कार्यात्संसाराद्वहिर्भूतः सन् तत्रत्यैर्गुणदोषै रसृष्टः उत्कर्षेण स्थितवान् । “अस्य” योऽयं “पादः” लेशः सोऽयमिह मायायां प्रादुरभवत् । सृष्टि-संहाराभ्यां पुनः पुनरागच्छदिति [अस्य सर्वस्य जगतः परमात्म-लेशत्वं भगवताप्युक्तम्—“विष्टभ्याह मिदं कृत्स्नं मेकांशेन स्थितो जगदिति”] तथा मायाया मागत्यानन्तरं “विष्वङ्” देव-तिर्यगादि-रूपेण विविधः सन् “व्यक्रामत्” व्याप्तवान् । किं कृत्वा ? “अशनानशने” अभिलक्ष्य अशनं भोजनादि-व्यवहारो-पेतं चेतनं प्राणि-जातम्, अनशनं तद्रहितं मचेतनं गिरि-नद्या-दिकम् । तदुभयथा यथा स्यात्तथा । यमेव विविधो भूत्वा व्याप्तवानित्यर्थः ॥ ४ ॥ ३३

* “पुरुषवेदः”—इति

† “भाव्यम्”—इति ।

} ऋग्वेदीय-पाठौ ।

‡ आ० गा० १५० ५, १, १४ ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २

पादोस्य सर्वाभूतानि त्रिपादस्यामृतन्दिवि * ॥ ५ ॥ ३४ †

‡ इयौहोवा २ । ३ । पुरुषएवे द॒स्यार॒श्वाम् ।

१ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
य॒ज्ञत॑यच्च॒भावा॒र॒श्याम् । पादोस्य सर्वाभूता॒र॒श्वनी । त्रि

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
पादस्यामृत॒न्दार॒श्वो । इयौहोवा २ । २ । इयौहो॒र

३ ५ २ २ ३ ५ १ २ २
वार॒श्व । औहोवा । ई॒र॒श्वडा । इयौहोवा २ । २ ।

१ २ १ २ ५ २ ३ ५ १ २
इयौहो॒र । वार॒श्व । औहोवा । ज्यो॒र॒श्वतीः । इयौ

२ १ २ ३ ५ २
होवा २ । २ । इयौ । हो॒र । वार॒श्व औहोवा ।

३ १ १ १ १
ई॒र॒श्व ५ ॥ १ ५ ॥ ३४

यत् “इदं” वर्त्तमानं जगत् तत् “सर्वं” “पुरुषएव” । “य-
ज्ञतम्” उत्पन्नं जगत् “यच्च भाव्यं” भविष्यज्जगत् तदपि पुरुषएव
यथास्मिन् काले वर्त्तमानाः प्राणिनः सर्वेऽपि चराचरात्मकपुरुष-

* “उतामृतत्वं”—इत्यादिष्व ऋग्वेदीयः ।

† ऋ० ८, ४, १७, ४ ।

‡ “त्रीणि लोकानां व्रतानि, दिवः”—इति आ० ब्रा० ३, २, २५ ।

॥ आ० गा० १५०५, २, १५ ।

अथ षष्ठी ।

१ २   ३ २७ ३   १ २ ३ १ २
तावानस्य*महिमाततो† ज्यायांश्चपूरुषः ।

२१ २ ३ १ २२ ३ १२ २२   २ १ २
उतामृतत्वस्येशानेयदन्नेनातिरौहति‡ ॥ ६ ॥ ३५॥

२२   १२ २ २   १   २   २२
§ छाउ । ३ । तावातस्य । मद्वा२३इमा३ । छाउ

स्यावयवाः तथैव गतागामिनो रपि कल्पयोद्गृष्टव्यमित्यभिप्रायः ।
एतदेवोभयं स्पष्टीक्रियते—“अस्य” पुरुषस्य “सर्वाणि भूतानि”
काल-त्रय-वर्तीनि प्राणि-जातानि “पादः” चतुर्थीऽशः । “अस्य”
पुरुषस्यावशिष्टं “त्रिपात्” स्वरूपम् “अमृतं” “विनाश-रहितं”
सत् “दिवि” द्योतनात्मके स्व-प्रकाश-स्वरूपे व्यवतिष्ठत इति
शेषः । [यद्यपि “सत्यं ज्ञान मनन्तं ब्रह्म”—इत्यनन्तस्य परब्रह्म-
णोहीयदन्तत्वाभावात् पादचतुष्टयं निरूपयितुं मशक्यं, तथापि
जगदिदं ब्रह्म-स्वरूपापेक्षया अल्पमिति विवक्षितत्वात् पादत्वो-
पचारः ॥ ५ ॥ ३४

० “एतावानस्य”—इति,

† “यतो”—इति,

‡ “पादोस्येहा”—इत्यादिषु

॥ ऋ० ७, ४, १७, ३ ।

§ “अन्तरिक्षस्य”—इति आ० ब्र० २, २, २५ । व्रतमिति शेषः ।

अथ सप्तमी ।

१ २ २ १ २

३ २ ३ १ ३ १ २

ततो^{*}विराड् † जायतविराजोअधिपूरुषः ।

२ ३ १ २ २ २

३ २ ४ ३ १ २ २ २

सजातोअत्यरिच्यतपश्चाङ्गूमिमथोपुरः ॥ ७ ॥ ३६ ‡

१ २ २ २ २ १ २

२ २

२ १ २

३ । ततो^०ज्याया^०अपूरुषरश्नाः । हाउ । ३ । उता-

२ २

२ २

१ २ २ २ १ २

मृतत्वस्येशारश्नाः । हाउ । ३ । यदन्नेनातिरोहा

२

२ ५

२

१

१ १ १ १

२३ती३ । हाउ३ । वा३ । इट् इडा२३४५ ॥ १६ ॥ ३५

अतीतानागतवर्तमान-रूप-जगदाद्याधारो योऽस्ति “तावान्” सर्वोऽपि “अस्य” पुरुषस्य “महिमा” स्वकीय-सामर्थ्य-विशेषः । न तु तस्य वास्तवं स्वरूपम् । वास्तवस्तु “पुरुषः” “ततः” महिम्नोऽपि “ज्यायान्” अतिशयेनाधिकद्वत्यर्थः । “उत” अपिच “अमृतत्वस्य” देवत्वस्य “अथम् ईशानः” स्व-मायया “यत्” यस्मात् कारणात् “अन्नेन” प्राणिनां भौम्येन अन्नेन निमित्त-भूतेन “अति रोहति” स्वकीयां काराणावस्था मतिक्रम्य परिदृश्यमान-जगदवस्थां प्राप्नोति । तस्मात् प्राणिनां कर्म^० फल-भोगाय जगदवस्था-स्वीकारात् नेदन्तस्य वस्तु-तत्त्व मित्यर्थः ॥ ६ ॥ ३५

० “तस्माद्”—इति,

† “विराज” इति च,

‡ ऋ० ८, ४, १७, ५ ।

} ऋ० ।

¶ आ० गा० २५० ५, १, १६ ।

२५   १ २ २ १ २ २   २५   २ १ २
 * हाउश्वा । ततोविराडजायत । हाउश्वा । विरा
 २ २ २ १ २ २   २ ५   १ २ २ १ २   २
 जोअधिपुरुषः । हाउश्वा । सजातोअत्यरिच्यत ।
 ५   १ १ २ २ २ १ २ २ १   २ ५   २   २ १ १
 हाउश्वा । पश्चाद्भूमिमथोपुरः । हाउश्वा । ईर३
 १ १
 ४५ ॥ १७ + ॥ ३६

“विष्वङ् व्यक्रामत्”—इति यदुक्तं तदेवात्र प्रपञ्च्यते—
 “ततः” तस्मादादि-पुरुषात् “विराट्” ब्रह्माण्ड-देहः “अजायत”
 उत्पन्नः । [विविधानि राजन्ते वस्तू न्यत्रेति विराट् †] “विराजो
 अधि” विराड्देहस्योपरि तमेव देहमधिकरणं कृत्वा “पुरुषः”
 तद्देहाभिमानो कश्चित् पुमानजायत । योऽयं सर्व-वेदान्त-वेद्यः
 परमात्मा स एव रूपेण प्रविश्य ब्रह्माण्डाभिमानो देवतात्मा जीवो
 ऽभवत् [एतच्चाथर्वणिकउत्तरतापनीये विस्पष्टमामनन्ति—“स
 वा एष भूतानोन्द्रियाणि विराजं देवताः कोशांश्च सृष्ट्वा प्रविश्य
 मूढो मूढ इव व्यवहरन्नास्ती माययैवेति] । “स जातः” विराट्
 पुरुषः “अत्यरिच्यत” अतिरिक्तोऽभूत् । विराड्व्यतिरिक्तो देव-
 तिर्यङ्मनुष्यादिरूपोऽभवत् । पश्चाद्देवादि-जीव-भावादूर्ध्वं भूमिं
 ससर्जति शेषः । “अथा” भूमि-सृष्टेरनन्तरं तेषां जीवानां “पुरः”
 ससर्ज [पूर्यन्ते सप्तभिर्धातुभिरिति पुरः] शरीराणि ॥ ७॥ ३६

* “पृथिव्याः”—इति ता० ब्रा० ३, २, २५ । अतमिति शेषः ।

† आ० गा० ३५० ५, १, १७ ।

‡ “विराट् विरमणादिराजनादाविराधयाद्वा”—इति दै० ब्रा० १, १२ ।

मन्येवामिति पञ्चर्चो वामदेवेन वीक्षिताः ।
 अत्राद्यैकान्तिमे च द्वे त्रिष्टुभस्तासु चादिमा ॥
 उपरिष्ठाज्जगतिरिति बह्वृचैव विधीयते ।
 अन्ये अनुष्टुभौ द्यावा पृथिव्योः प्रथमा तथा ॥
 द्वितीयैन्द्री चतुर्थी च तृतीयाशीर्निजात्मनः ।
 स्तुतिर्गवा मन्तिमेति छन्दोदेवत निर्णयः ॥

अथ अष्टमौ ।

१ २ ३ १ २ ३
 मन्येवान्द्यावापृथिवीसुभोजसौ

१२ २२ ३ १ २ ३ १२ २२
 येअप्रथेथाममितमभियोजनम् ।

१ २ ३ १ २ ३ १२ २२ १ १ ९
 द्यावापृथिवीभवत्स्योनेतेनोमुच्चतमच्छसः ॥ ८ ॥३७*

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
 † ऊवाइ । ३ । रूपम् । मन्येवान्द्यावापृथिवीसू३

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
 भोजा१सा२उ । येअप्रथेथाममितमभीर्योजा१ना२म् ।

* ऋ० आ० ५, १६, २०, २१ ।

† “द्यावापृथिव्योः”—इति आ० ब्रा० ३, २, २५ ।

२र र २ १ २ १र र १
 द्यावापृथिवीभवाश्नां^१स्यो^२ना^३२इ । तेनोमुच्चताश्मा^४
 २ १ २र ३ ५र र
 द्या^१सा^२२ः । ऊवा^३इ । ३ । रूपार^४ । वार^५३४औ^६हीवा ।
 २र र १
 ए । रूपम् । ३ ॥ १८ * ॥

२ १र २ १ २र र २र
 † प्रतिष्ठासिप्रति । ष्ठा । ३ । वर्चा^१सिमनो^२सि । ऐ^३ही ।
 २र र र र र र र र २र र र
 मन्ये^१वान्द्यावापृथिवी^२सुभोज^३सा^४वै^५ही । ये^६अप्रथे^७थाम^८मितम^९
 र र र र २र र र र र र र
 भियोजना^१मै^२ही । द्यावापृथिवी^३भवत^४स्यो^५ना । ऐ^६ही ।
 २र र र र र २ १र २ १ २
 तेनोमुच्चतम^१च्छसा^२ऐ^३ही । प्रतिष्ठासिप्रति । ष्ठा । ३ । व
 र र र र २ २र २र १
 र्चा^१सिमनो^२सि । ऐ^३ही३ । द्या^४उवा । ए । भूतम् । ३ ।
 ॥ २१ † ॥ ३७

हे “द्यावापृथिवी” द्यावापृथिव्यौ ! “वां” युवां “सुभोजसौ”
 शोभन-पालयित्राविति “मन्ये” अहं जानामि हे द्यावापृथिव्यौ !
 “अमितम्” अपरिमितं “योजनं” [युज्यते पुरुषोऽनेनेति
 योजनम्] धनादि, तत् “अभ्यप्रथेयाम्” अभिविस्तारयतम् । हे

* आ० गा० ३प० ५, १, १८ ।

† “विपर्येते”—इति आ० ब्रा० ३, ९, २५ । तच्च द्वितीयम् ।

‡ आ० गा० ३प० ५, १, २१ ।

अथ नवमी ।

१ २   ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
हरीतइन्द्रश्मश्रूणि तुतेहरितौ हरी ।

१ २   ३ १ २   ४ १ २   ३ १ २
तन्वास्तुवन्तिकवयः पुरुषा सोवनर्गवः ॥ ८ ॥ ३८

१ २   १ २   २ १ २ २   १   २ २   २ १ २
* हरीतइन्द्रश्मश्रूणी । उतोतेहरिता उच्चाहरी । तान्वा

२   ४ ५   २ १ २ २   २   ४ ५
स्तुवन्ति काः । वायाः । पुरुषा सोवनाः । गावाः ।

१ २ २   १   २   १ २   १   २ १   २
चक्ष्यासइन्द्रभुङ्क्तिमघवनिन्द्रभुङ्क्तिमभुङ्तिप्रभुङ्क्ति

२ २ २ १ १ १ १
न्द्रस्तसरपूता २३४पुः ॥ २२ + ॥ ३८

“द्यावापृथिवी” द्यावापृथिव्यौ ! युवां अस्माकं “स्योने” सुख रूपेः
स्व-सुख कार्यं “भवतम्” “ते” द्यावापृथिव्यौ “वः” अस्मान्
“अंहसः” पापात् “मुञ्चतम्” मोचयतम् ॥ ८ ॥ ३७

हे “इन्द्र !” “ते” तव “श्मश्रूणि” “हरी” सोम-पानेन
हरितवर्णानि [तथाच श्रूयते—“इन्द्रः श्मश्रूणि हरिताभि
पुष्णते”—इति । “शेष्छन्दसि बहुलम् (६, १, ८०)”—इति हरि-

* “चक्ष्यास साम व्रतं वा”—इति आ० ब्रा० ३, २, २५ ।

† आ० गा० ३५० ५, १, १२ ।

‡ “स्योनम्”—इति सुखनामसु पञ्चदशं नैघण्टुकम् ३, ६ ।

अथ दशमी ।

१७ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २

यद् वर्चाहिरण्यस्य यद्वावर्चागवामुत ।

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

सत्यस्य ब्रह्मणो वर्चस्तेन मासं सृजामसि ॥ १० ॥ ३८

१२

२ १

२ १ २ २ १ २

१

* छाउ । ३ । अहमन्नम् । ३ । अहमन्नादो । अहम

१२ १२

२ २ १ २

२ २ १

२ २

न्नादो । २ । हंविधारयो । २ । हंविधारयः । छाउ ।

१

२ २ १

२

१

१ २ १ २ २ १ २ २

१

२

३ । यद् वर्चाहिरण्य । स्या । यद्वावर्चागवामू । ता । स

१ २

१ २ १

१

१ २ २ १

२ २

१

२ २

त्यस्य ब्रह्मणो वर्चाः । तेन मासं सृजाम । साइ । छाउ

शब्दात्परस्य शैलुक्] । “उतो” अपिच । “ते” “हरी” अश्वौ †

“हरितौ” हरिद्वर्णौ । “कवयः” मेधाविनः “पुरुषासः” ‡

पुरुषाः “वनगवः” [वननीयाः सभजनीयाः सेवनीयाः गावो

येषां ते वनगवः मध्यरेफश्छान्दसः ॥ गोस्त्रितो (१, २, ४८)

रिति क्स्त्वम्] तादृशाः “कवयः” “तं” “त्वा” त्वां स्तुवन्ति ॥

॥ ८ ॥ ३८

* “दिशां व्रतं दशानुगानम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २६ ।

† “हरी इन्द्रस्य”—इति निघ० १, १५, १ ।

‡ “आज्जसेरसुक्”—इति पा० ७, १५७ ।

॥ “वर्णागमोवर्णविपर्ययश्च”—इति पा० ३, ४, ८८ वा० ।

१५   १   २२ २ १   १२ १   २२ १   २ १   २ १ २
 हाउ । ३ । वा । ए । अहं^१महो^२हं^३सास^४हिर^५हं^६सास^७हा
 १   २२   २ १   २   १ २ १ १ १
 नः । ३ । ए । अहं^१सुवज्यो^२ती^३२३४५ः ॥ २ * ॥

२२   २ १   २२   १   २२   १   २२
 हाउ । ३ । अहं^१वर्चो^२ । हं^३वर्चो^४ । हं^५वर्चः^६ । हाउ ।
 १   २२ १   २   १   १ २२ १ २२ १ २ २ १   २ १
 ३ । यद्वर्चो^१हिरण्य^२ । स्या । यद्वा^३वर्चो^४गवामू^५ । ता । सत्य
 २ १   २२ १ १   १२ २२ १   २२   १   २२
 स्यब्रह्मणो^१व । चाः । तेनमास^२ष्टजाम । साइ । हाउ ।
 १   १२   १   २२   १   १२   २   २२
 ३ । अहं^१वर्चो^२ । हं^३वर्चो^४ । हं^५वर्चः^६ । हाउ । ३ । वा । ए ।
 १ १   २२   १   २   १ १ १ १ १
 अहं^१वर्चः^२ । ३ । ए । अहं^३सुवज्यो^४ती^५२३४५ः ॥ ३ * ॥

२२   २ १ २ २२   १ २ २२   १ २
 हाउ । ३ । अहन्ते^१जो । हन्ते^२जो । हन्ते^३जः ।
 २२   १ २२ १   २   १   १ २२ १ २२ १ २ २
 हाउ । ३ । यद्वर्चो^१हिरण्य^२ । स्या । यद्वा^३वर्चो^४गवामू^५ ।
 १   २ १ २ १   २२ १   १   १२ २२ १   २२   १
 ता । सत्यस्यब्रह्मणो^१व । चाः । तेनमास^२ष्टजाम । साइ ।
 २२   २ १ २ २२   १ २ २२   १ २   २२
 हाउ । ३ । अहन्ते^१जो । हन्ते^२जो । हन्ते^३जः । हाउ ।
 २ १ २   २ १   २ ३ १ १ १ १
 ए । अहन्ते^१जः । ३ । ए । अहं^३सुवज्यो^४ती^५२३४५ः ॥ ४ * ॥

^{१२} ^१ ^{२२} ^१ ^{१२} ^१ ^२
 हाउ । ३ । दिशन्दुहे । दिशन्दुहे । २ । दिशौ
^{१२} ^१ ^{२२} ^१ ^{२२} ^१ ^२
 दुहे । ३ । दिशौदुहे । ३ । सर्वादुहे । ३ । हाउ । यद्वर्चाहिर
^२ ^१ ^{१२२१२२१२२} ^१ ^२ ^{१२१} ^{२२१} ^१
 एय । स्या । यद्वावर्चागवामू । ता । सत्यस्यब्रह्मणोव । चाः ।
^{१२} ^{२२१} ^{२२} ^१ ^{२२} ^१ ^२ ^२
 तेनमासंष्टजाम । साइ । हाउ । ३ । दिशन्दुहे ।
^१ ^{२२२} ^१ ^{२२२} ^{१२२२}
 ३ । दिशौदुहे । ३ । दिशौदुहे । सर्वादुहे । ३ ।
^{२२} ^२ ^{२२} ^१ ^{२२} ^{१२२२} ^{१२२२} ^{२२२} ^२
 हाउ । वा । ए । दिशन्दुहेदिशौदुहेदिशौदुहेसर्वादुहे ।
^{२२} ^२ ^१ ^२ ^{१११११}
 ३ । ए । अहं सुवर्ज्योती २३४५ः ॥ ५ * ॥
^{२२} ^{१२२} ^१ ^२
 हाउ । ३ । मनोजयित् । ३ । हृदयमजयित् । ३ ।
^{१२२} ^{२१} ^{२२} ^{२२} ^१ ^{२२} ^२
 इन्द्रो जयित् । ३ । अहमजैषम् । ३ । हाउ । यद्वर्चाहिर
^२ ^१ ^१ ^{२२१२२१२२} ^१ ^२ ^{१२१} ^{२२१}
 एय । स्या । यद्वावर्चागवामू । ता । सत्यस्यब्रह्मणोव ।
^१ ^{१२} ^{२२१} ^{२२} ^१ ^{२२} ^{१२२}
 चाः । तेनमासंष्टजाम । साइ । हाउ । मनोजयित् ।
^१ ^२ ^{१२२} ^{२२} ^{२२}
 ३ । हृदयमजित् । ३ । इन्द्रो जयित् । ३ । अहमजैषम् ।

२५ २ २२ १ २ २ १ २ १ २ १
३ । छाउ३वा । ए । मनोजयिद्धृदयमजयिदिन्द्रोजयिदह

२२ २२ २१ २ ३ १ १ १ १
मजैषम् । ३ । ए । अहं सुवर्ज्यीतीर३४पूः ॥ ६ ॥

२२ १ १ २ २ २२
छाउ । ३ । वयः । ३ । वयोवयः । ३ । छाउ । ३ ।

१ २२ १ २ १ १ २२ १ २२ १ २ २ १ २ १ २
यद्वर्चाहिरस्य । स्या । यद्वावर्चागवामू । ता । सत्यस्य

१ २२ १ १ १२ २२ १ २२ १ २२
ब्रह्मणोव । चाः । तेनमासं हजाम । साइ । छाउ ।

१ १ २ २ २५ २ २२ १ २
३ । वयः । ३ । वयोवयः । ३ । छाउ३ । वा । ए । वयो

२२ २ २२ २ १ २ ३ १ १ १ १
वयोवयः । ३ । ए । अहं सुवर्ज्यीतीर३४पूः ॥ ७ ॥

२२ २२ १ २२ १ २ २ २२
छाउ । ३ । रूपम् । ३ । रूपं रूपम् । ३ । छाउ

१ २२ १ २ १ १ २२ १ २२ १ २ २ १ २
३ । यद्वर्चाहिरस्य । स्या । यद्वावर्चागवामूता । स

१ २ १ २२ १ १ १२ २२ १ २२ १
त्यस्य ब्रह्मणोव । चाः । तेनमासं हजाम । साइ ।

२२ २२ १ २२ १ २ २ २२ २२
छाउ । ३ । रूपम् । रूपां रूपम् । ३ । रूपम् । ३ । ए ।

२ १ २ ३ १ १ १ १
अहं सुवर्ज्यीतीर३४पूः ॥ ८ * ॥

* आ० गा० ४५० ५, २, ६-७-८ ।

^{१ २} हिहियज२ । ३ । ^{१ २} उदपप्तम् । ^{१ २} उदपप्तम् । २ ।

^{२२ १२ २ २} ऊर्ध्वनिभा०स्यकृषि । ३ । ^{१ २२} व्यद्यौत्सम् । ३ । ^{१ २} अततनम् ।

^{२२ २२ २२ १ २२ १ २ १} ३ । हाउ । हाउ । हाउ । यद्वर्चोहिरण्य । स्या ।

^{१ २२ १ २२ १ २ २ १ २ १ २ १ १ २२} यद्वावर्चोगवामू । ता । सत्यस्यब्रह्मणो व । चाः । तेन

^{२२ १ १२ १ • १ २ १ २} मास०सृजाम । साइ । ^{१ २} हिहियज२ । ३ । ^{१ २} उदपप्तम् ।

^{२२ २२ २ १ १ २२ १ २} ३ । ऊर्ध्वनिभा०स्यकृषि । ३ । ^{१ २२} व्यद्यौत्सम् । ३ । ^{१ २} अतत

^{२२ २ २२ १ २ २२ २ २ १} नम् । ३ । हाउ३वा । ए । ^{१ २ २२ २ २} उदपप्तमूर्ध्वनिभा०स्यकृषिव्य

^{२२ १ २ २ १ ३ १ १ १ १} द्यौत्समतनम् । ए३ । पिन्वस्वार३४५ ॥ ८ * ॥

^{२२ १२ १ २२ २२} हाउ । ३ । प्रथे । ३ । ^{२२} प्रत्यष्ठाम् । ३ । हाउ । ३ ।

^{१ २२ १ २ १ १ २ १ २२ १ २ २ २ १} यद्वर्चोहिरण्य । स्या । यद्वावर्चोगवामूता । सत्य

^{२१ २२ १ १ २२ २२ १ २२} स्यब्रह्मणोव । चाः । तेनमास०सृजाम । साइ । हाउ ।

अथ एकादशी ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ २

सहस्तन्नद्रदधोज

३क

२ ३ १ २

ईशेक्षस्यमहतोविरप्शिन् ।

१ २

१ २ २

२ ३ ३

२

२ २ १ २

३। प्रथे । ३। प्रत्यष्ठाम् । ३। हाउ३ । वा । ए । प्रथेप्रत्य

२ २

२ २

२ १

२

२ १ १ १ १

ष्ठाम् । ए । अहं सुवर्ज्यातीर३४पूः ॥ १० * ॥ ३८

वामदेव ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः । आशासने विनियोज्या ।

“हिरण्यस्य” हित-रमणीयस्य एतन्नामकस्य “यद्वर्चः” तेजो-
 ऽस्ति । “यद्वा” अपिच । “गवाम्” एतन्नामकानां † “यद्वर्चः”
 तेजोऽस्ति । “उत” अपिच । “सत्यस्य” सर्वैः सम्मतस्य ‡ “ब्रह्मणः”
 यद्वर्चाऽस्ति तेन तैः “संस्तुजामसि”॥ समादयामः । न-
 वन्तः पशुमन्तः श्रोत्रिया भवेमेति तात्पर्यार्थः ॥ १० ॥ ३८

* आ० गा० ३५० ५, २, १० ।

† “हिरण्यं कक्षादुभ्रियत आयम्यमानमिति वा ह्रियते जनाज्जनमिति वा हित-
 रमणं भवतीति वा हृदयरमणं भवतीति वा वर्धते वा स्यात् प्रेप्साकर्मणः”—इति निरु०
 नै० २, १० ।‡ नौरिति निघण्टौ वक्तव्यः (१, १, १—२, ४, ४—१, ५, ३—१, ११, ४—१, १५, ७—
 २, ११, १० ।

॥ “सत्यं कक्षात् सरसु तायते सतप्रभवं भवतीति वा”—इति निरु० नै० ३, १२ ।

॥ “इदकोमसि”—इति पा० ७, १, ४६ ।

२ ३ १ २ १ २

२ २ ३ १ २

क्रतुन्नृम्णं स्थविरञ्चवाजं

३ २ ३ १ २ २ १ २

वृत्रेषुशत्रून्सहनाकृधीनः ॥ ११ ॥ ४०

* हाउ । ३ । आइही । ३ । ओहा । २ । ओ

हाइ । हाउ । ३ । सहस्तन्नइन्द्रदध्यो रेजाः । आया

इउ । ऊ । आयाउ । ३ । ईशेह्यस्यमहतेविरा

प्यायिन् । आयाइउ । ऊ । आयाउ । ३ । क्रतुन्न

नृम्णं स्थविरञ्चवा रेजाम् । आयाइउ । ऊ । आया

उ । ३ । वृत्रेषुशत्रून्सहनाकृधा रेइनाः । आया

उ । ऊ । आयाउ । ३ । हाउ । ३ । आइही ।

३ । ओहा । ओहा । ओहाइ । हाउइ । वा । ए

आयुर्द्धाअसम्यवर्चोधादेवेभ्यारइ४५ः ॥ १७ ‡ ॥ ४०

* “कस्यपत्रतं दशानुगानम् * * * गवां व्रते”—इति आ० ब्रा० २, २, २७ तत्र प्रथममिदम् ।

† “पशाइन्”—इति क० पु० पाठः ।

‡ आ० गा० ३५० ५, २, १७ ।

अथ द्वादशी ।

३ १ २   ३ १ २   ३ १ २
सहर्षभाःसहवत्साउदेत

१ २ ३ २ ३ १ २
विश्वारूपाणिविभ्रतीर्दूग्धीः ।

३ २ ३ २ ३ १ २   ३ २
उरुःपृथुरयंवोअस्तुलोक

३ १ २   २ २   ३ २ ३ १ २
इमाआपस्सुप्रपाणाइहस्त ॥ १२ ॥ ४१

॥ चतुर्थ-दशति ॥

२   २ १   २ २   १ २ २   १ २   २
* द्वाउश्वा । सहर्षभाःसहवत्स । उदेत । द्वाउश्

हे “विरप्शिन्” विशेषेण रपणं व्यक्त-वचनं तदस्यास्तीति विरप्शी, तस्य सम्बोधनं हे विरप्शिन् ! विशेषेण स्तोत्र-विषये सव्यवाक्य ? “इन्द्र !” “ते” तव “सहः” शत्रूणा मभिभवन-रूपम् “ओजः” बलं “नः” अस्मभ्यं “दधि” देहि [ददाते-ऽश्वान्दसं रूपं लोडि हेर्द्धिभावादिना] यस्मात् त्वं तस्य “अस्य” “महतः” बलस्य “इशे” ईश्वरो भवसि । अतो हे इन्द्र ! “नः” अस्माकं “क्रतुं न” यज्ञमिव “नृम्णं” धनं “स्थविरम्” अतिशयेन प्रवृद्धं, “वाजं” बलं च “क्षधि” कुरु । किञ्च नोऽस्माकं “शत्रून्” “वृतेषु” आवरकेषु उपायेषु “क्षधि” कुरु ॥ ११ ॥ ४०

* “निक्कवाभिनिक्कवौ द्वा वनडुद्धते वा”—इति, आ० ब्रा० ६, २, २७ । तत्र प्रथमं मिदम् ।

^{१ २ २२ १२ २ १ २२ २ २ २५ २ १}
 वा । विश्वारूपाणि विभ्रतोद्युम्नीः । हाउश्वा । उरुः-
^{२ १ २ १ २ २ २ १ २५ २ १ २ २}
 पृथुरयम्बो अस्तुलोकः । हाउश्वा । इम । आपः सुप्र-
^{२ १ २ २ १ २५ १ २ १}
 पाणाद्दहन् । हाउश्वा । अश्वमिष्टयेद्दहस्मा ॥ १६ * ॥ ४१

हे “सहर्षभाः” वृषभैः सहिताः ! “सहवत्साः” वत्सैः सहि-
 ताः ! गावः ! “द्यूध्नीः” सायं प्रातः काले द्विविधान्युधांसि
 यासां ता द्यूध्नीः द्यूध्नयः ! “विश्वा” सर्वाणि नाना “रूपाणि”
 “विभ्रती” विभ्रत्यः यूयम् “उदेत” उद्वच्छत समृद्धाः आगच्छत ।
 किञ्च । “उरुः” बहुः “पृथुः” विस्तीर्णः [उरुः पृथु रिति शब्दा-
 भ्याम् आयाम-विस्तारौ उच्येते । “अयं लोकः” “वः” युष्मा-
 कम् “अस्तु” भवतु । “इमा आपः” “इह” लोके भूतले
 अस्मिंस्थाने “सुप्रपाणाः” सुखेन प्रकर्षेण पातुं योग्याः सन्तु
 तः बह्वीभूताः “स्तु” भवतु उपविशतेति पूर्वेण
 सम् १२ ॥ ४१

इति श्रीमत्सायणाचार्य-विरचिते सामवेदार्थ-प्रकाशे छन्दो-

व्याख्याने षष्ठ्याध्यायस्य चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चम-खण्डः—

सैषा प्रथमा ।

१ ३ १ २

३ २ ३ २ ३ १ २

अग्न्यायूँषिपवसासुवोर्जमिषच्चनः ।

३ १ २

३ १ २

आरेबाधस्वदुच्छुनाम् ॥ १ ॥ ४२ *

२२ १

२२

१

१ २ १२ २

† भ्राजा । २ । भ्राजा३१उ । वार । अग्न्यायूँषि

२ २

१२ २ १२ २ १

२

२२ १२ २ २

१ २

पिपवसे । आसुवोर्जमिषच्चनः । आरेबाधस्वदुच्छुनाम् ।

२२ १

२२

१

२२

१२

भ्राजा । २ । भ्राजा३१उ । वार । ए । भ्राज ।

३ ॥ ५ ‡ ॥ ४२

चतुर्दशाग्न्यायूँषीत्याद्यास्तत्र जगत्यसौ ।

विभ्राट् त्रिष्टुप् चित्रमिति गायत्री हादशेतराः ॥

आद्याग्नेः पवमानस्य स्तुतिः सौर्यस्तयोदश ।

ऋषीणां विप्रकीर्णत्वात्तत्र तत्राभिदधहे ॥

शतं वैखानसा एवं दृष्टवन्तो महर्षयः ।

* ऋ० ७, २, १० ३=उ० ६, ३, १०, १ ।

† “सूर्यस्य भ्राजाभाजे द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, २८ । तत्र प्रथममिदम् ।

‡ आ० गा० ३५० ६, १, ५ ।

अथ द्वितीया ।

३ २ ३ १ २ ३ २ ३

विभ्राड्वृहत्पिबतुसोम्यमध्वा

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

यदधद्यज्ञपतावविहृतम् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

वातजूतोयोअभिरक्षतित्मना

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

प्रजाःपिपत्तिवज्रधाविराजति ॥ २ ॥ ४३ *

१ २

१ २

—१

२ २

† हाहाउ । ३ । इडा । ३ । हस् । ऋतम् ।

२ १ २

२

१

१ २

३ । विभ्राड्वृहत्पिबतुसोमियाऽम्याधू २ । आयुर्दधद्य

२

१

१ २ २ २ २

ज्ञपताववाऽइहृताऽम् । वातजूतोयोअभिरक्षताऽ इ

१

२ १ २

२

१

१ २ ३

त्मानाऽ । प्रजाःपिपत्तिवज्रधाविराऽजातीऽ । हाहाउ ।

हे “अग्ने” पवमान-रूप ! अस्माक मायूषि अन्नान्येतन्नाम-
कानि वा “पवसे” क्षरसि “नः” अस्माकम् “जर्जम्” अन्नरसम्
“इषम्” अन्नं च “आसुव” आभिसुख्येन प्रेरय । किञ्च । “दु-
च्छूनां” [रक्षोनामैतद्] रक्षांसि “आरे” अस्मत्तो दूरएव †
“बाधरू” सम्पीडय ॥ १ ॥ ४२

* उ० ६, ३, ५, १ = ऋ० ८, ८, २८, २ ।

† “वायोर्विकर्णभासे दे ऋत्योर्वा” — इति आ० ब्रा० ३, ३, २८ । तत्र विकर्णं नाम प्रथममिदम् ।

‡ “आरे” — इति दूरनामसु पञ्चमं नैषण्टकम् ३, २६ ।

३। इडा। ३। हस्। ३। चतुर्म्मे। ३। औहो
 वाहाउ। वा। फाःट्। चतुर्म्मे। ३। औहोवा
 हाउ। वा। फाःट्। चतुर्म्मे। ३। औहोवा
 हाउ। वा। भाःट् ॥ ७ * ॥ ४३

विभ्राण्नामक एतान्तु-सूर्य-पुत्रो ददर्श सः ।

“विभ्राट्” विभ्राजमानः विशेषेण दीप्यमानः[†] सूर्यः “बृहत्”
 परिवृढं “सोम्य” सोममयं[‡] “गधु” पिबतु । किं कुर्वन् ? “यज्ञ-
 पतौ” यजमाने “अविद्धुतम्” अकुटिलम्[§] अकण्टकम् “आयुर्द-
 धत्” अन्नं वा कुर्वन्[§] । “यः” सूर्यो “वातजूतः” वातेन वायुना
 प्रेर्यमाणः सन् ॥ “त्मना”+ आत्मना स्वयमेव “अभि रक्षति” सर्वं
 जगदभिमृशन् पालयति [राशि-चक्रस्य वायु-प्रेर्यत्वात् सूर्यस्यापि
 तत्प्रेर्यत्वम्] स सूर्यः “प्रजाः” “पिपति” वृष्ट्यादि-प्रदानेन

* आ० गा० ३प० ६, १, ७ ।

† विभ्राडिति ज्वलतिकर्मणो “भाजते”—इत्यस्य रूपम् (नै० १, १६, १) ।

‡ “सोमं महति यः”—इति पा० ४, ४, १३७ ।

§ “कृकौटिल्ये (भा० प०)”—इत्यस्येदं रूपमिष्टं विद्धुतमितीत्यभिप्रायः ।
 “हृक्करेऽन्धसि (७, २, ३१)”—इति ह्रुच्चादेशः । “अविद्धुतं मखण्डितं मायुः”—
 इति वेददीपः य० मा० शा० स० ३२, २० ।

§ “आयुः”—इत्यन्ननामसु त्रयोविंशं पदम् २, ७ ।

॥ “जङ् गतो (भा० आ०)”—इत्यस्यैव णिजन्तस्येदं जूत इति रूपमित्यभिप्रायः ।

+ “सन्नेष्वाङ्गादेरात्मनः”—इति पा० ६, ४, १४१ ।

अथ तृतीया ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३

चिन्नन्दे वानामुदगादनीक

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २

च्चक्षुर्मिन्नस्यवरुणस्याग्नेः ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३

आप्राद्यावापृथिवी अन्तरिक्षं

१ २ ३ १ २ २ ३ १ २

सूर्य आत्मा जगतस्तस्युषश्च ॥ ३ ॥ ४४ *

१ १ १ १ १ १
 † उवी रउवि । उविहो रउवि । त्रिः । इती रइति ।

१ १ १ १ १ १
 इतिहो रइति । त्रिः । असी रअसि । असिहो रअ

१ २ २ २ १ २ १ २ १ १
 सि । त्रिः । अरुरुचोदिवम्पृथिवीम् । असी रअसि ।

१ १ १ २ ३ १ २ २ २ २
 असिहो रअसि । एवन्त्रिः । पतिर । स्यपामोषधीना

पूरयति पालयति वा । “बहुधा” “विराजति” विशेषेण
 दीप्यते च ॥

“पिपर्ति”-“पुपोष”-इति, “बहुधा”-“पुरुधा”-इति च
 पाठौ ॥ २ ॥ ४३

* ऋ० १, ८, ७, १ ।

† “आदित्यव्रतम्”-इति आ० ब्रा० ३, २, २८ ।

३म् । ओइ । पताइरा२३४सी । एवम् । त्रिः । चा

इ । चन्देवानामुदगादनीकम् । वाइश्वेषान्देवानां

समिदजसञ्जोतिरातता२म् । होइ । ३ । आयुर्यन् ।

३ । अवः । ३ । चक्षुर्मित्रस्यवरुणस्याग्नेः । सुवःसं

सर्पसंसापा ३ । जनावनं सुवा२ः सुवः । जना२वना

२म् । सुवा२ः सुवः । त्रिः । आप्राद्यावापृथिवीअन्त

री२३क्षा३म् । सृपिप्रसृपीऐही । ३ । अस्तोषतस्वभा

नवाऐही । विप्रानविष्टयामताऐही । आवाणोवर्चिषिप्रि

याऐही । इन्द्रस्यरं हिम्बृहादैही । इन्द्रा२स्यरा२ ।

द्विया२म् । बृहदिन्द्रस्यरं द्वियम्बृहादैही । ३ । एवं

त्रिः । सूर्यआत्माजगतस्तास्युषार३श्वा३ । अन्तश्चरति

रोचनाऐही । ३ । अस्यप्राणादपानता । ऐही । ३ ।

२ २ २ २ २ १२२ २ २ १५
व्यख्यन्महिषोदिवामैही । ३ । प्रोएतिप्रोएति । ३ । प्रो ।

२२ १ ३२ २ ५२ २ २ २२ १२
एति । २ । प्रो२३ । एता३४औहोवा । ए३ । देवा

२ २ ३१ १ १ १
दिवाज्योती२३४५ः ॥ १ * ॥

२२ २ २२ ३२ २२ ३२ २ २
† हाउहाउहाउ । भ्राजाओवा । ३ । उदुत्यञ्जा । ३ ।

२ १ २ २ २ ० २ २२ २ ३२ २२
चित्रन्देवानामुदगादनी२३का३म् । हाउ२हाउ । भ्राजा

३२ २ २ २ १ ०
ओवा । ३ । तवेदसम् । ३ । चक्षुर्मित्रस्यवरुणस्यआ२३

२ २२ २ ३२ २२ २ २ २२ २
भा३इः । हाउ२हाउ । भ्राजाओवा । ३ । देवंवहा ।

१२ २ २ २ २ ० २ २२ २२
३ । आप्राद्यावापृथिवीश्रान्तरी२३हा३म् । हाउ२हाउ ।

३२ २२ ३२ २ २ २ १२ २ २
भ्राजाओवा । ३ । तिकेतवः । ३ । सूर्यआत्माजगतस्ता

० २ २२ २ ३२ २२ २ २ २
स्थुषा२३श्वा३ । हाउ२हाउ । भ्राजाओवा । ३ । दृशे

२ १२ २ २ ० २ २२
विश्वा । ३ । सूर्यआत्माजगतस्तास्थुषा१३श्वा३ । हाउ

* आ० गा० ३५० ६, २, १ ।

† “सौर्यातिषङ्गः”—इति आ० ब्रा० ३, २, २८ ।

२५
३४ १२ २४ २
२५
१

रहाउ । भाजाओवा । ३ । यसूर्यम् । २ । यसूरश्चरि

या३ । वा३ । ए३ । दे२वा२हि२वा२ज्योती२३४५ः ॥ ४* ॥

१२   २२ १ २ २   २२ १ २ २
† छाउ । ३ । भ्राजाभ्राज । ३ । आयूरायुः ।

१ २ ३   १ २ १   २ १ २ २ २
३। उदुत्यञ्जा।   ३। तवेदसम्।   ३। चित्रन्देवाना-

७   २   २२   २२ १   २   २   २
मुदगादनीरश्काश्म् ।   छाउ ।   ३ ।   भ्राजाभ्राज ।   आ

१ २ ३   १ २ ३   १   ७   २

यूरायुः । देवं वच्चा । इ । चक्षुर्मित्रस्यवरुण । स्य आरश्मा

२२   १२ १   २   २   २२   १   २   २

इइः ।   हाउ ।   इ ।   भ्राजाभ्राज ।   आयुरायुः ।   इ ।

१ २ ३   १ २ ३ ४ ५   ६   ७   ८

तिकेतवः ।   ३ ।   आप्राद्यावापृथिवी आन्तरीरश्शाश्म् ।

१२ १२ १ २ २ १ २ २ १ २ २
 हाउ । ३ । भ्राजाभ्राज । आयूरायुः । २ । दृशेवि

२ १२ २ २ ० २ २२
 श्वा । ३ । सूर्य आत्मा जगतस्तास्युषा २३ श्वा ३ । हाउ । ३ ।

२२ १ २ २   २२ १ २ २   १ २ २
 भ्राजाभ्राज । २ । आयूरायुः । ३ । यसूर्यम् । ३ ।

* आ० गा० इप० ६, २, ४ ।

† “सिवावरुणयोः ओतमित्याचक्षते”—इति ष्या० ब्रा० २, २, १८।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२० १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४० १४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २०० २०१ २०२ २०३ २०४ २०५ २०६ २०७ २०८ २०९ २१० २११ २१२ २१३ २१४ २१५ २१६ २१७ २१८ २१९ २२० २२१ २२२ २२३ २२४ २२५ २२६ २२७ २२८ २२९ २३० २३१ २३२ २३३ २३४ २३५ २३६ २३७ २३८ २३९ २४० २४१ २४२ २४३ २४४ २४५ २४६ २४७ २४८ २४९ २५० २५१ २५२ २५३ २५४ २५५ २५६ २५७ २५८ २५९ २६० २६१ २६२ २६३ २६४ २६५ २६६ २६७ २६८ २६९ २७० २७१ २७२ २७३ २७४ २७५ २७६ २७७ २७८ २७९ २८० २८१ २८२ २८३ २८४ २८५ २८६ २८७ २८८ २८९ २९० २९१ २९२ २९३ २९४ २९५ २९६ २९७ २९८ २९९ ३०० ३०१ ३०२ ३०३ ३०४ ३०५ ३०६ ३०७ ३०८ ३०९ ३१० ३११ ३१२ ३१३ ३१४ ३१५ ३१६ ३१७ ३१८ ३१९ ३२० ३२१ ३२२ ३२३ ३२४ ३२५ ३२६ ३२७ ३२८ ३२९ ३३० ३३१ ३३२ ३३३ ३३४ ३३५ ३३६ ३३७ ३३८ ३३९ ३४० ३४१ ३४२ ३४३ ३४४ ३४५ ३४६ ३४७ ३४८ ३४९ ३५० ३५१ ३५२ ३५३ ३५४ ३५५ ३५६ ३५७ ३५८ ३५९ ३६० ३६१ ३६२ ३६३ ३६४ ३६५ ३६६ ३६७ ३६८ ३६९ ३७० ३७१ ३७२ ३७३ ३७४ ३७५ ३७६ ३७७ ३७८ ३७९ ३८० ३८१ ३८२ ३८३ ३८४ ३८५ ३८६ ३८७ ३८८ ३८९ ३९० ३९१ ३९२ ३९३ ३९४ ३९५ ३९६ ३९७ ३९८ ३९९ ४०० ४०१ ४०२ ४०३ ४०४ ४०५ ४०६ ४०७ ४०८ ४०९ ४१० ४११ ४१२ ४१३ ४१४ ४१५ ४१६ ४१७ ४१८ ४१९ ४२० ४२१ ४२२ ४२३ ४२४ ४२५ ४२६ ४२७ ४२८ ४२९ ४३० ४३१ ४३२ ४३३ ४३४ ४३५ ४३६ ४३७ ४३८ ४३९ ४४० ४४१ ४४२ ४४३ ४४४ ४४५ ४४६ ४४७ ४४८ ४४९ ४५० ४५१ ४५२ ४५३ ४५४ ४५५ ४५६ ४५७ ४५८ ४५९ ४६० ४६१ ४६२ ४६३ ४६४ ४६५ ४६६ ४६७ ४६८ ४६९ ४७० ४७१ ४७२ ४७३ ४७४ ४७५ ४७६ ४७७ ४७८ ४७९ ४८० ४८१ ४८२ ४८३ ४८४ ४८५ ४८६ ४८७ ४८८ ४८९ ४९० ४९१ ४९२ ४९३ ४९४ ४९५ ४९६ ४९७ ४९८ ४९९ ५०० ५०१ ५०२ ५०३ ५०४ ५०५ ५०६ ५०७ ५०८ ५०९ ५१० ५११ ५१२ ५१३ ५१४ ५१५ ५१६ ५१७ ५१८ ५१९ ५२० ५२१ ५२२ ५२३ ५२४ ५२५ ५२६ ५२७ ५२८ ५२९ ५३० ५३१ ५३२ ५३३ ५३४ ५३५ ५३६ ५३७ ५३८ ५३९ ५४० ५४१ ५४२ ५४३ ५४४ ५४५ ५४६ ५४७ ५४८ ५४९ ५५० ५५१ ५५२ ५५३ ५५४ ५५५ ५५६ ५५७ ५५८ ५५९ ५६० ५६१ ५६२ ५६३ ५६४ ५६५ ५६६ ५६७ ५६८ ५६९ ५७० ५७१ ५७२ ५७३ ५७४ ५७५ ५७६ ५७७ ५७८ ५७९ ५८० ५८१ ५८२ ५८३ ५८४ ५८५ ५८६ ५८७ ५८८ ५८९ ५९० ५९१ ५९२ ५९३ ५९४ ५९५ ५९६ ५९७ ५९८ ५९९ ६०० ६०१ ६०२ ६०३ ६०४ ६०५ ६०६ ६०७ ६०८ ६०९ ६१० ६११ ६१२ ६१३ ६१४ ६१५ ६१६ ६१७ ६१८ ६१९ ६२० ६२१ ६२२ ६२३ ६२४ ६२५ ६२६ ६२७ ६२८ ६२९ ६३० ६३१ ६३२ ६३३ ६३४ ६३५ ६३६ ६३७ ६३८ ६३९ ६४० ६४१ ६४२ ६४३ ६४४ ६४५ ६४६ ६४७ ६४८ ६४९ ६५० ६५१ ६५२ ६५३ ६५४ ६५५ ६५६ ६५७ ६५८ ६५९ ६६० ६६१ ६६२ ६६३ ६६४ ६६५ ६६६ ६६७ ६६८ ६६९ ६७० ६७१ ६७२ ६७३ ६७४ ६७५ ६७६ ६७७ ६७८ ६७९ ६८० ६८१ ६८२ ६८३ ६८४ ६८५ ६८६ ६८७ ६८८ ६८९ ६९० ६९१ ६९२ ६९३ ६९४ ६९५ ६९६ ६९७ ६९८ ६९९ ७०० ७०१ ७०२ ७०३ ७०४ ७०५ ७०६ ७०७ ७०८ ७०९ ७१० ७११ ७१२ ७१३ ७१४ ७१५ ७१६ ७१७ ७१८ ७१९ ७२० ७२१ ७२२ ७२३ ७२४ ७२५ ७२६ ७२७ ७२८ ७२९ ७३० ७३१ ७३२ ७३३ ७३४ ७३५ ७३६ ७३७ ७३८ ७३९ ७४० ७४१ ७४२ ७४३ ७४४ ७४५ ७४६ ७४७ ७४८ ७४९ ७५० ७५१ ७५२ ७५३ ७५४ ७५५ ७५६ ७५७ ७५८ ७५९ ७६० ७६१ ७६२ ७६३ ७६४ ७६५ ७६६ ७६७ ७६८ ७६९ ७७० ७७१ ७७२ ७७३ ७७४ ७७५ ७७६ ७७७ ७७८ ७७९ ७८० ७८१ ७८२ ७८३ ७८४ ७८५ ७८६ ७८७ ७८८ ७८९ ७९० ७९१ ७९२ ७९३ ७९४ ७९५ ७९६ ७९७ ७९८ ७९९ ८०० ८०१ ८०२ ८०३ ८०४ ८०५ ८०६ ८०७ ८०८ ८०९ ८१० ८११ ८१२ ८१३ ८१४ ८१५ ८१६ ८१७ ८१८ ८१९ ८२० ८२१ ८२२ ८२३ ८२४ ८२५ ८२६ ८२७ ८२८ ८२९ ८३० ८३१ ८३२ ८३३ ८३४ ८३५ ८३६ ८३७ ८३८ ८३९ ८४० ८४१ ८४२ ८४३ ८४४ ८४५ ८४६ ८४७ ८४८ ८४९ ८५० ८५१ ८५२ ८५३ ८५४ ८५५ ८५६ ८५७ ८५८ ८५९ ८६० ८६१ ८६२ ८६३ ८६४ ८६५ ८६६ ८६७ ८६८ ८६९ ८७० ८७१ ८७२ ८७३ ८७४ ८७५ ८७६ ८७७ ८७८ ८७९ ८८० ८८१ ८८२ ८८३ ८८४ ८८५ ८८६ ८८७ ८८८ ८८९ ८९० ८९१ ८९२ ८९३ ८९४ ८९५ ८९६ ८९७ ८९८ ८९९ ९०० ९०१ ९०२ ९०३ ९०४ ९०५ ९०६ ९०७ ९०८ ९०९ ९१० ९११ ९१२ ९१३ ९१४ ९१५ ९१६ ९१७ ९१८ ९१९ ९२० ९२१ ९२२ ९२३ ९२४ ९२५ ९२६ ९२७ ९२८ ९२९ ९३० ९३१ ९३२ ९३३ ९३४ ९३५ ९३६ ९३७ ९३८ ९३९ ९४० ९४१ ९४२ ९४३ ९४४ ९४५ ९४६ ९४७ ९४८ ९४९ ९५० ९५१ ९५२ ९५३ ९५४ ९५५ ९५६ ९५७ ९५८ ९५९ ९६० ९६१ ९६२ ९६३ ९६४ ९६५ ९६६ ९६७ ९६८ ९६९ ९७० ९७१ ९७२ ९७३ ९७४ ९७५ ९७६ ९७७ ९७८ ९७९ ९८० ९८१ ९८२ ९८३ ९८४ ९८५ ९८६ ९८७ ९८८ ९८९ ९९० ९९१ ९९२ ९९३ ९९४ ९९५ ९९६ ९९७ ९९८ ९९९ १०००

४ ५: ॥ १८ * ॥ ४४

कुत्साः । “देवानां” दीव्यतीति देवा रश्मयः तेषां, देवाना-
मेव वा प्रसिद्धानाम् † “अनौकं” तेजः समूह रूपं “चित्रम्”
आश्चर्यकरं सूर्यमण्डलम् “उदगात्” उदयाचलं प्रयासीत् । कीदृ-
शम् ? “मित्रस्य वरुणस्याग्नेश्च चक्षुः” उपलक्षणमेतत्, एतदुपल-
क्षितानां जगतां चक्षुः प्रकाशकं चक्षुरिन्द्रियस्थानीयं वा । उदयं
प्राप्यैव “द्यावापृथिवी” दिवं च पृथिवीं च “अन्तरिक्षं” च
“आप्राः” स्वकीयेन तेजसा “आ” समन्तात् अपूरयत् । ईदृग्-
भूत-मण्डलान्तर्वर्ती सूर्यः अतर्यामितया सर्वस्य प्रेरकः परमात्मा
“जगतः” जङ्गमस्य “तस्थुषश्च” स्थावरस्य च “आत्मा” स्वरूप-
भूतः स हि सर्वस्य स्थावर-जङ्गमात्मकस्य कार्य-वर्गस्य [कारणाच्च
कार्यं नातिरिच्यते । तथाच पारमर्षि सूत्रम् ‡—“तदनन्यत्व
भारभ्येण शब्दादिभ्यः”—इति] यद्वा । स्थावर-जङ्गमात्मकस्य
सर्व-प्राणिजातस्य जीवात्मा । उदिते हि सूर्ये मृतप्रायं सर्वं जगत्
पुनश्चेतनयुक्तं सत् उपलभ्यते ॥ [तथाच श्रूयते—“योऽसौ तमो
नुदेति सर्वेषां प्राणानादायोदेतीति” ॥ ३ ॥ ४४

* आ० गा० ३५० ६, २, १८ ।

† “देवो दानाद्वा दीपनाद्वा द्योतनाद्वा द्युस्थानो भवतीति वा यो देवः । सा
देवता”—इति निष० दै० १, १५ ।

‡ “साङ्ख्यशास्त्र-प्रणेतृ-कपिलनामर्षि-कृतमित्यर्थः ।

॥ “चायनीयं देवाना मुदगम दनौकं स्थानं मित्रस्य वरुणस्याग्ने सापूपुरद् द्यावाश्-

अथ चतुर्थी ।

१२ २२ ३ १ २ ३ ३ १ २ ३ २
 आयङ्गौःपृश्निरक्रमोदसदन्मातरम्पुरः ।

३ १ २ ३ १ २
 पितरञ्चप्रयन्तस्वः ॥ ४ ॥ ४५ *

१ ५ १ ५ १ २
 उवौ२ । ३ । हिगी२ । ३ । हिगिगि । ३ ।

थिव्यौ चान्तरिक्षं महत्वेन तेन सूर्य आत्मा जङ्गमस्य च स्थावरस्य च'—इति निरु०
 दे० ६, १६ । अत्र वेददोषकद्वयाख्यानत्वेवम्—“परापररूपेण स्थितः सूर्योऽत्र
 स्तूयते । सूर्यः चित् मासूर्यं यथा तथा उदद्वात् उदयं प्राप्नोति वा । लङ्घ्य
 लुङ् । उदयमेव स्वतेजसा नैशं तमो हन्ति अन्येषां ज्योतीषां दत्त इत्यासूर्यम् ।
 किम्भूतः सूर्यः ? देवानां दीव्यन्ति द्योतन्ते इति देवाः किरणास्तेषां मनोः मुखमाश्रय
 इत्यर्थः । यदानीकं समूहः किरणपुञ्ज इत्यर्थः । तथा मित्रस्य वरुणस्य अग्नेः चक्षुः मेत्र-
 वत् प्रकाशक इत्यर्थः । मित्रादय उपलक्षकाः सर्वस्य सदेवमनुष्यस्य विश्वस्य रूपाणि
 सूर्यादयेऽपि व्यञ्जन्ते अतो मित्रादीनां चक्षुः स सूर्य उद्गतः सन् द्यावा पृथिवी दिवं
 भूमिं चान्तरिक्षं चाप्राः आपूरितवान् आपूरयति वा स्वतेजसेति शेषः । एवमपररूपेण
 स्तुत्वापररूपेण स्तौति—किम्भूतः सूर्यः ? जगतो जङ्गमस्य तस्युषः स्थावरस्य च जगत
 आत्मा अन्तर्यामी । यमेतमादित्ये पुरुषं वेदयन्ते इन्द्रः स प्रजापतिस्तद्व्रक्षेति ‘श्रुतेः’
 सूर्योद्वैतमनेनोच्यते इति भावः” (य० मा० शा० स० ७, ४२) ॥ “हिरण्यमयेन पा-
 चेण सत्यस्यापिहितं मुखम् । योसावादित्ये पुरुषः सोऽसावहम्”—इति वाजसनेयो
 पनिषदन्तिमा ऋक् ॥ “पुरुषः पुरिषादः पुरिषयः पूरयतेवा पूरयत्यन्तरित्यन्तर
 पुरुषमभिप्रेत्य”—इति निरु० नै० २, ३ ।

* उ० ६, १, ११, १=ऋ० ८, ८, ४०, १ ।

† “गन्धर्वाप्सरसा मानन्दप्रतिनन्दौ पक्षौ”—इति आ० ब्रा० ३, २, २६ । तच्चेद
 मानन्दनाम साम ।

१२ र र र र र र र
 आयङ्गौःपृश्निरक्रमीदैही । ३ । असदन्मातरम्पुराऐही ।

२ र र र १ ५ १ ५
 ३ । पितरञ्चपूयन्त्स्वा ऐही । ३ । उवीर । ३ । हिगीर ।

१ २
 ३ । हिगिगि । ३ ॥ २ * ॥

२ १ २ १ २ १ २ २ र
 † उवी । ३ । हिगी । ३ । हिगिगी । ३ । आयङ्गौः

र र र २ र र र र
 पृश्निरक्रमीदैही । असदन्मातरम्पुराऐही । पितरञ्चपू

र र र २ १ २ १ २ १
 यन्त्स्वाऐही । उवी । ३ । हिगी । हिगिगी ॥ ३ ‡ ॥

२५ १ २ ३ २ २ २ २ २ र
 ॥ हाउश्वा । ईन्दूः । भ्राजाओवा । ३ । आयङ्गौः

र र र २५ १ २ ३ २ २ २ २ र
 पृश्निरक्रमीदैही । हाउश्वा । ईडा । भ्राजाओवा । ३ ।

२ र र र र २ १ ३ ३ २ २ २ र
 असदन्मातरम्पुराऐही । हाउश्वा । सात्यम् । भ्राजाओ

* आ० गा० ३५० ६, २, २ ।

† “तत्र प्रतिनन्द” — इति आ० ब्रा० ३, २ २६ ।

‡ आ० गा० ३५० ६, २, ३ ।

॥ “तिष्ठः सार्पराज्ञः” — इति आ० ब्रा० ३, १, २६ । तत्र प्रथमं सिद्धम् ।

वा । ३ । पितरञ्चप्रयन्तस्वायेही । हाउश्वा । दीयौः ।
॥ ७ * ॥ ४५

आयङ्गौः पृश्निरित्यस्य सार्पराज्ञौ समैक्षत ।

ऋचस्त्रिस्तो भवेदासां विकल्पेनात्मदेवता ॥

“गौः” गमनशीलः † “पृश्निः” प्राष्टवर्णः व्याप्ततेजाः‡ “अयं”
सूर्यः “आक्रमीत्” आक्रान्तवान् उदयाचलं प्राप्तवानित्यर्थः ।
आक्रम्य च “पुरः” पुरस्तात् पूर्वस्यां दिशि “मातरं” सर्वस्य
भूतजातस्य निर्मात्रीं “भूमिम्” “असदत्” आसीदति प्राप्नोति
[सदेश्छान्दसो लेट् ॥ लृदित्वात् चेरडादेशः §] ततः “पितरं”
पालकं दुलोकम्, ; “च” शब्दादन्तरिक्षं “प्रयन्” प्रकर्षेण शीघ्रं
गच्छन् “स्वः” सू अरणः ॥ शोभन-गमनो भवति । यद्वा । पितरं
स्वर्गलोकं प्रवर्तते ॥ ४ ॥ ४५

* आ० गा० ३प० ६, २, ७ ।

† “गौरादित्यो भवति गमयति रसान् मञ्जत्यन्तरिक्षेऽथ द्यौर्यत् पृथिव्या अधि-
दूरं गता भवति यद्वास्यां ज्योतीषि गच्छन्ति”—इति निरु० ने० २, १४ ।

‡ “पृश्निरादित्यो भवति प्राञ्जत एनं वर्ण इति नैरुक्ताः संस्पृष्टा रसान् संस्पृष्टा
भासं ज्योतिषां संस्पृष्टो भासेति वाय द्यौः संस्पृष्टा ज्योतिर्भिः पुण्यलङ्घिष”—इति
निरु० ने० २, १४ ।

§ “लिङ्र्थे लेट्”—इति पा० ३, ४, ७ ।

§ “पुषादिद्युताद्युदितः परस्मैपदेषु”—इति पा० ३, १, ५५ ।

॥ “स्वरादित्यो भवति सु अरणः सु ईरणः स्वतो रसान् स्वतो भासं ज्योतिषां
स्वतो भासेति वीतेन द्यौर्व्याख्याता”—इति निरु० ने० २, १४ ।

अथ पञ्चमी ।

१ १ १ ३ २ ३ ३ १ १ १ १
अन्तश्चरतिरोचनास्यप्राणादपानती ।

२२ ३ १ २२
व्यख्यन्महिषोदिवम् ॥ ५ ॥ ४६ *

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
१ ओहोओहोवा । होइ । २ । ओहोओहोवा । हा३१
१ २ ५ २ १ २ २ १२ १२
ओ । वार३ । भूर३४वात् । अन्तश्चरतिरोचना । ओ
२ २ २ २ १ १ २ २ २ २ २
होओहोवा । होइ । २ । ओहोओहोवा । हा३१उ ।
१ ३ ५ २ १ २ १ २ २ १ २ १ २
वार३ । जा२३४नात् । अस्यप्राणादपानती । ओहो
२ २ २ १ १ २ २ २ २ २ २
ओहोवा । होइ । २ । ओहोओहोवा । हा३१उ ।
१ ३ ५ १ २ १ २ १ २ १ २
वार३ । वार३४वात् । व्यख्यन्महिषोदिवम् । ओहो
२ २ २ २ १ १ २ २ २ २ २ २
ओहोवा । होइ । २ । ओहोओहोवा । हा३१उ ।
१ १ २ २ २ २ १ १ १ १
वार३ । कार३४रात् । ओहोओहोवा । होइ । २ । ओ
२ २ २ २ २ १ ३ ५ १ २ २
होओहोवा । हा३१उ । वार३ । भूर३४तीः । ओहो

* उ० ६, १, ११, २ = ऋ० ८, ८, ४७, १ ।

† “मयसां भूतिः”—इति आ० आ० १, १, २९ ।

ॐ ह्रीं । २ । ॐ ह्रीं ॐ ह्रीं । ३ ।

१   १ २ १ २ . १ २   १ २   १ १   २ २ २ २   १
वा २ ।   अभाजीज्योतिरभाजीत् ।   औहोऔहोवा ।   हो

इ. २। श्रीहोश्रीहोवा। चार१३। वार३। ए३।

१२ २ २ २ २ ३ १ १ १ १
सर्वान्कामानशीमहीरइ४५॥ ६ * ॥

१५   १ २   ३ ४ ५ ६ ७ ८   ९

१ हाउश्वा । भूतम् । भ्राजाओवा । ३ । अन्तश्च

र र   र र   २९   १   ५२ ४२ ५२
रतिरोचना । ऐह्यी । ह्याउश्वा । पृथिवी । भ्राजाओ

वा । ३ । अस्यप्राणादपानता ऐह्यी । हाउश्वा । साहः ।

२४ २४ २४ ४   २   ४   ४   ४   २५

भाजाओवा । ३ । व्यख्यन्महिषोदिवामैद्दी । छाउउवा ।

१२
तेजः ॥ ८ ‡ ॥ ४६

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

● आ० गा० २५० ६, २, ६ ।

† तत्र द्वितीयमिदम्—इति (आ० ब्रा० ३, २, १८)

‡ आ० गा० ३५० ई, २, ८ ।

॥ “मिमावदणयोश्चरित्याचक्षते” — इति आ. ब्रा. ३, २, ९८ ।

^२चा१ना^२ । ^२अस्य^२प्राणादा^२पाना^२ता^२रइ । ^२व्यख्यन्मही^२
^१षोदा^१इवा^२रम् । ^२अन्तर्देवेषू^२रोचा^२सा^२रइ । ^२२ । ^२अन्त
^२र्देवेषू^२रोर^२३ । ^१चा^१रसा^२३४औ^२दोवा । ^२ए३ । ^२देवादिवा
^२ज्योती^२३४पुः ॥ १८ * ॥ ४६

“अस्य” सूर्यस्य “रोचना” † रोचमाना दीप्तिरन्तःशरीर-मध्ये
 मुख्य-प्राणात्मना “चरति” वर्तते । किं कुर्वती ? “प्राणादपा-
 नती” [मुख्य-प्राणस्य प्राणाद्याः पञ्च वृत्तयः । तत्र प्राणं
 नाडीभि रूर्ध्वं वायोर्निर्गमनम्] तथाविधात् प्राणात् प्राणना-
 दनन्तरम् अपानती [अपाननं नाडीभि रवाङ्मुखं वायोर्नयनम्]
 तत् कुर्वन्ती [अपपूर्वादितिलटः शब्द, (३, २, १२४)
 अदादित्वाच्छपो लुक् (२, ४, ७२) । उगितश्चेति (४, १, ६)
 ङीप् । शतुरनुम इति ‡ नद्या उदात्तत्वम् । यद्वा ॥ “अन्तः”
 व्यावापृथिव्योर्मध्ये “अस्य” सूर्यस्य “रोचना” रोचमाना दीप्तिः
 “चरति” गच्छति [रुच दीप्ती (म्वा० आ०) । अनुदात्तेतश्च

° आ० गा० १५० ६, १, १८ ।

† रोचना इति “रोचते”—इति ज्वलतिकर्मणोरुपमित्यभिप्रायः (निघ० १
 १६, ८) ।

‡ “शतुरनुमीनयजादी”—इति पा० ६, १, १७३ ।

अथ षष्ठी ।

३ २३ ३ १ २ २ १ २ ३ १ २
त्रिंशद्वामविराजतिवाक्पतङ्गायधीयते ।

२ ३ २ ३ २ २ १ २
प्रतिवस्तोरहद्युभिः ॥ ६ ॥ ४७ *

२३ १ २ ३ २ २ ३ २ २ २
हाउश्वा । आपः । भ्राजाओवा । ३ । त्रिंशद्वा

२ २ २ २ २३ १ २ ३ २ २ ३ २ २
मविराजताएही । हाउश्वा । ऊषा । भ्राजाओवा ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
३ । वाक्पतङ्गायधीयताएही । हाउश्वा । दीशः ।

हलादेरिति (३, २, १४८) युच्] । किं कुर्वन्ती ? “प्राणात्”
प्राणनादुदयादनन्तरम् “अपानती” सायाह्न-समये अस्तङ्ग
च्छन्ती । ईदृश्या दीप्त्या युक्तः अतएव “महिषो” महान् सूर्यः †
“दिवम्” अन्तरिक्षं उदयास्तमयोर्मध्ये “व्यस्यत्” विचष्टे
प्रकाशयति [महे रचि महेष्टिषजिति ओणादिकष्टिषच् प्रत्ययः ।
चक्षिडः ख्याञ् (२, ४, ५४) छान्दसे लुङि ॥ अस्यतिवक्ति
ख्यातीत्यादिना (२, १, ५२) लृरडादेशः ॥ ५ ॥ ४६

* उ० ६, १, ११, ३ = ऋ० ८, ८, ४७, ३ ।

† तद्वैवान्तिसिद्धम्—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ ।

‡ “महिषः”—इति महद्ब्रह्मसु अष्टमं नैघण्टुकम् ३, ६ । “महान् वसमान्वानेना
न्यान् जहतीति शाकपूणि मंहनीयो भवतीति वा”—इति निरु० नै० ३, १२ ।

॥ “छन्दसि लुङ् लुङ् लिटः”—इति पा० ३, ४, ६ ।

३२ २२ ३२ २

१

२

२ २ २

२५

भ्राजाओवा । ३ । प्रतिवस्तोरह्यभाऐहो । छाउश्वा ।

१ २

ज्योतिः ॥ ८ * ॥ ४७

“त्रिंशद्वाम” धामानि स्थानानि [वचनव्यत्ययः (३, १, ३६)] “वस्तोः” वासरस्य † अहोरात्रस्यावयवभूतानि । “अह” शब्दोऽवधारणे ‡ । “द्युभिः” सूर्यस्य दीप्तिभिरेव ¶ “विराजति” विराजते विशेषेण दीप्यते [व्यत्ययेनैकवचनम् (३, १, ३६)] । मुहूर्तान्यत्र धामान्युच्यन्ते । पञ्चदश रात्रेः पञ्चदशाह्नः] “पतङ्गाय” पतति गच्छतीति पतङ्गः सूर्यः § तस्मै सूर्याय स्तुति-रूपा “वाक्” “प्रतिधीयते” प्रतिमुखं स्तोत्रभिर्विधीयते क्रियते । यद्वा “वस्तोः” अह्नः “त्रिंशत्” “धाम” धामानि [घटिकाभिप्रायमेतत्] त्रिंशद्घटिकाः [अत्यन्तसंयोगे द्वितीया (२, ३, ५)] एतावत् कालं “द्युभिः” दीप्तिभि रसौ सूर्यो “विराजति” विशेषेण दीप्यते । तस्मिंश्च समये “वाक्” त्रयी-रूपा तस्मै “पतङ्गाय” “प्रतिधीयते” प्रतिमुखं धार्यते तं पूर्वं

* आ० गा० ३५० ६, २, ६ ।

† “वस्तोः”—इति अहर्नामसु प्रथमं नैघण्टुकम् (१, ६) ।

‡ “अह इति च ह इति च विनिग्रहायै । पूर्वेण सम्प्रयुज्यते । अयं महेदं करोत्वयमिदं च करिष्यतीदं न करिष्यतीति”—इति निघ० नै० १, ५ ।

¶ “द्योतत इति सतः”—इति निघ० नै० १, ६ ।

§ “पतङ्गाः”—इति अश्वनामसु द्वाविंशं नैघण्टुकम् २, २४ ।

अथ सप्तमी ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अपत्ये तायवोयथानक्षत्रायन्त्यक्तुभिः ।

१ २ ३ १ २
सुरायविश्वचक्षसे ॥ ७ ॥ ४८*

अथाष्टमी ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
अहश्चन्नस्यकेतवोविरश्मयोजनाञ्चानु ।

१ २ ३ १ २
भ्राजन्तोअग्नयोयथा ॥ ८ ॥ ४९†

२ २ २ ३ २ २ ३ २ २ ३ २ २ २
‡ छाउछाउछाउ । भ्राजाओवा । ३ । दिदीद्विवि

२ १ २ २ १ २ ३ २
श्वतस्पृथुः । उदुत्यञ्जाताश्वाइदाशसारम् । देवंवह
सेवत इत्यर्थः ॥ [श्रूयते हि—“ऋग्भिः पूर्वाङ्गे दिवि देव
इयते, यजुर्वेदे तिष्ठति मध्ये अङ्गः । सामवेदेनास्तमये
महीयते वेदैरशून्यस्त्रिभिरेति सूर्यः”—इति । यदा त्विह
सूक्ते सार्पराज्ञा आत्मस्तुतिस्तदा सूर्यात्मना स्तूयत इत्यवगन्त-
व्यम् ॥ ६ ॥ ४७

* ऋ० १, ४, ७, २ ।

† ऋ० १, ४, ७, ३ ।

‡ “षडेन्द्राः परिधयऋतूनाम्”—इति आ० ब्रा० ३, ९, २९ । तत्र प्रथमं मिदम् ।

१ २ १ २ २ २ १ २
विरश्मयो जाशनाश्चाशनू २ । भ्राजन्तो अग्नाश्चोयाश्चार् ३ ।

१ २ ३ ३ ३ ३ ३ २ ४
हाउरहाउ । शुक्राओवा । ३ । शुक्राओओवा ६५६ ।

३ १ १ १ १
ई २ ३ ४ ५ ॥ १२ * ॥ ४८ ॥ ४९

“त्ये” “तायवः” “यथा” प्रसिद्धास्तस्करा इव “नक्षत्राणि”
देवगेहरूपाणि [“देवगृहा वै नक्षत्राणि”—इति श्रुत्यन्तरात् ।
यद्वा, इह लोके मानुषा ये स्वर्गं माप्नुवन्ति ते नक्षत्ररूपेण
दृश्यन्ते । तथाच श्रूयते—“यो वा इह यजते अमुं स लोकं
नक्षते तन्नक्षत्राणां नक्षत्रत्वम्”—इति । यद्वा, तेषां सुकृतिनां
ज्योतींषि नक्षत्राण्युच्यन्ते । “सुकृतां वा एतानि ज्योतींषि यन्न-
क्षत्राणीति”—आम्नानात् । यास्कस्त्वाह—“नक्षत्राणि नक्षतेर्गति-
कर्मणो नेमानि नक्षत्राणीति च ब्राह्मणम्”—इति] यथाविधानि
नक्षत्राणि “अक्तुभिः” रात्रिभिः सह “अप यन्ति” अपगच्छन्ति ।
“विश्वचक्षसे” विश्वस्य सर्वस्य प्रकाशकस्य “सूरायं” सूर्यस्य
आगमनं दृष्टेति शेषः [तस्करा नक्षत्राणि च रात्रिभिः सह सूर्य
आगमिष्यतीत्याकुलायन्त इत्यर्थः । तायुरिति स्तेननाम (नै ३,
२४, ७) तायुस्तस्कर इति तन्नामसु पाठात् । अक्तुरिति
रात्रिनाम (नै० १, ७, ४) शर्वरी अक्तुरिति तन्नामसु
पाठात् ॥ ७ ॥ ४८

अथ नवमी ।

३ १ २ ३ २ २   ३ १ २
तरणिविश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसिसूर्य ।

१ ३ १ २   ३ २
विश्वमाभासिरोचनम् ॥ ८ ॥ ५० ॥

अथ दशमी ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २   २ ३ ३ १ २
प्रत्यङ्देवानां विशः प्रत्यङ्ङुदेविमानुषान् ।

३ २ ३   ३ ३ २ ३ २
प्रत्यङ्विश्वस्वर्दंशे ॥ १० ॥ ५१ ॥ †

अथ एकादशी ।

१ २   ३ १ २   ३ २ ३ १ ३   १ ३
येनापावकचक्षसाभुरण्यन्तञ्जनाञ्चनु ।

१ २   ३ १ २
त्वंवरुणपशसि ॥ ११ ॥ ५२ ॥ ‡

“अस्य” सूर्यस्य “केतवः” प्रज्ञापकाः “रश्मयः” दीप्तयः “जनान् अनुव्यद्व्यन्” जनान् सर्वान् अनुक्रमेण प्रेक्षन्ते । सर्वं जगत् प्रकाशयन्तीत्यर्थः । तत्र दृष्टान्तः—“भूजन्तः” दीप्यमाना “अग्नय इव” ॥

“व्यद्व्यन्”-“अद्व्यम्”—इति पाठौ ॥ ८ ॥ ४८

^{२२ २ ३२ २२ ३२ २}
 * छाउरछाउ । भूताओवा । ३ । दिदीद्विविश्वतस्पृ
^{१ २ १ २ २२ ३ १ २}
 युः । तरणिर्विश्वाद्दार्शाश्ताः । ज्योतिष्कृदसीसूरा
^{२ २ २ १ २ २ २ २}
 याः । विश्वमाभासीश्रोचाश्नाः । प्रत्यङ् देवाः
^{१ २ १ २ १ २}
 नांवाश्दृशाः । प्रत्यङ् देवीश्मानूषाः । प्रत्यङ्
^{१ २ २ २ १ २}
 विश्वस्रवाह्मिणाः । येनापावकाश्चाक्ष्माः ।
^{१ १ २ १ २}
 भुरण्यन्तश्चाश्नाश्चानूः । त्वंवरुणाश्पाश्याः ।
^{२२ २ ३२ २२ ३२ २ ३२ ४ ५}
 छाउरछाउ । भूताओवा । २ । भूताश्चोपुवाह्मिणाः ।
^{२ १ १ १ १}
 ईरुह्म ॥ १३ † ॥

^{२२ २ ३२ २२ ३२ २}
 * छाउरछाउ । तेजाओवा । ३ । दिदीद्विविश्वतस्पृ
^{१ २ १ २ २२ ३ १ २}
 युः । तरणिर्विश्वाद्दार्शाश्ताः । ज्योतिष्कृदसीसूरा
^{२ २ २ १ २ २ २ २}
 याः । विश्वमाभासीश्रोचाश्नाः । प्रत्यङ् देवाः

* तत्र तृतीयं मिदम् (आ० ब्रा० ३, २, २८) ।

† आ० ब्रा० ३५० ६, २, १३ ।

‡ तत्र चतुर्थं मिदम् (आ० ब्रा० ३, २, २८) ।

२ २   ४   २   १ २   २

नावाशइशा २ः ।   प्रत्यङ् देषीइमानूषा २न् ।   प्रत्यङ्

विश्वस्सुवाह^{१ २} १शा २इ । येनापावका^{२ २ २} ३चाक्षा^{१ २} १सा २ ।

२ १ २ २ १ २
भुरण्यन्तञ्जाइनां आ१नू२ । त्वंवरुणा३पाश्या१सार३इ ।

२२   २_१   ४२ २२ ४ २२   ४२ २ ४   ३ १
 हाउ२हाउ ।   तेजाओवा । २ । तेजा३ओपुवाईपुई । ३ २

१११
३४५ ॥ १४ * ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२

हे “सूर्य” त्वं “तरणिः” प्रगन्ता अन्येन गन्तु मशक्यस्य मह-
तोऽध्वनो गन्तासि + [तथाच स्मर्यते—“योजनानां सहस्रे द्वे द्वे
शते द्वे च योजने । एकेन निमिषार्धेन क्रममाणं नमोस्तु ते”
—इति] यद्वा । उपासकानां रोगात्तारयितासि [“आरोग्यं
भास्करादिच्छेत्”—इति स्मरणात्] तथा “विश्वदर्शतः” विश्वैः
सर्वैः प्राणिभिर्दर्शनीयः [आदित्य-दर्शनस्य चण्डालादि-दर्शन-
जनित-पाप-निवर्हण-हेतुत्वात् । तथाचापस्तम्बः—“दर्शने ज्योतिषां
दर्शनम्”—इति यद्वा, “विश्वं” सर्वं भूतजातं “दर्शतं” द्रष्टव्यं
प्रकाश्यं येन स तथोक्तः] तथा “ज्योतिष्कृत्” ज्योतिषः प्रका-

* आ० गा० ३५० ६, २, १४ ।

† “तरणिः”—इति निघण्टौ तु (२, १५) क्षिप्रनासृपान्त्यं पदं । तरणिं वोज
नाना (४३७ पृ०) मिति सन्त-याख्यायान्तव्य मेव व्यञ्ज्यौ तारकमिति ; साधवस्तु
‘क्षिप्रं दातारं वा’—इति ।

ग्रस्य कर्त्ता, सर्वस्य वस्तुनः प्रकाशयितेत्यर्थः । यद्वा, चन्द्रादीनां [रात्रौ हि अस्तमये चन्द्रादिषु सूर्य-किरणाः प्रतिफलिताः अतोऽन्वकारं निवारयन्ति । यथा द्वारस्य दर्पणोपरि निपतिताः सूर्यरश्मयो गृहान्तर्वर्ति तमो निवारयन्ति तद्वदित्यर्थः] यस्मादेवं तस्मात् “विश्व” प्राप्तं “रोचनं” रोचमानम् “अन्तरिक्षम्” “आ” समन्तात् “भासि” प्रकाशयसि ॥

यद्वा, हे “सूर्य” अन्तर्यामितया, सर्वस्य प्रेरक परमात्मन् ! “तद्वर्णिः” संसाराब्धेस्तारकोसि । यस्मात् त्वं “विश्वदर्शितः” विश्वैः सर्वैर्मुमुक्षुभिर्दर्शितो द्रष्टव्यः साक्षात्कर्तव्य इत्यर्थः [अधिष्ठान-साक्षात्कारे हि आरोपितं निवर्तते] “ज्योतिष्कृत्” ज्योतिषः सूर्यादेः कर्त्ता [तच्चास्मायते—“चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत”—इति*] ईदृशस्त्वच्चिद्रूपतया “विश्व” सर्वं दृश्यजातं “रोचमानं” दीप्यमानं यथा भवति तथा “आ भासि” प्रकाशयसि [मैवं न्यङ्करणे हि सर्वं जगत् दृश्यते ।†]

* “चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत । ओवाद्वायुश्च प्राणश्च मुखेन्द्राग्निरजायत”—इति य० मा० शा० म० ३१ अ० १२ क० । ‘यथा दध्नादि-द्रव्याणि, गवादयः पशवः, ऋगादयो कर्माणि, ब्राह्मणादयो मनुष्याश्च तस्मादुत्पन्नाः सन् चन्द्रादयो देवाः अपि तस्मादेवोत्पन्ना इत्याह । मनसः सकाशात् चन्द्रमाः जातः चक्षोः सूर्यः सकाशात् सूर्यः अजायत । वायुः प्राणश्च श्रोत्रात् कर्णादजायत । मुखेन्द्राग्निरजायत’—इति च हृदयाख्यानं महौधर-कृतम् ।

† “हे सूर्य ! त्वं ज्योतिष्कृत् तेजसः कर्त्तासि विश्वं माभासि प्रकाशयसि च अग्नि-विद्युन्नक्षत्रचन्द्रग्रहतारकादिषु त्वदीयं तेज इत्यर्थः । कीदृशं विश्वम् ? रोचनं दीप्यमानं

तथाचान्नायते—“तमेवभान्तमनुभाति सर्वं तस्य भासा सर्वमिदं विभाति”—इति * ॥ ८ ॥ ५०

हे सूर्य ! त्वं “देवानां” “विशः” मरुत्रामकान् देवान् †
[“मरुतो वै देवानां विशः”—इति श्रुत्यन्तरात् । तांश्चरुत्सज्-
ज्ञकान्देवान्] “प्रत्यङ् उदेषि” प्रतिगच्छन्नुदयं प्राप्नोषि ‡ ।
तेषां मभिमुखं यथा भवति तथेत्यर्थः । तथा “मानुषान्” मनु-
ष्यान् प्रत्यङ् उदेषि । तेऽपि यथास्मदभिमुख एव सूर्य उदेतीति
मन्यन्ते तथा “विश्वं” प्राप्तं “स्वः” द्यां लोकं “दृशे” द्रष्टुं
“प्रत्यङ्” उदेति । यथा स्वर्लोक-वासिनो जनाः स्वस्याभिमुख्येन
पश्यन्ति तथा उदेषीत्यर्थः [एतदुक्तं भवति—ये लोकाः

त्वत् प्रकाशेनेति भावः । कीदृशस्त्वं तरणिः तरत्यतिक्रामति नभोवर्त्तेति तरणिः ।
‘अश्ववितृभ्योऽनिरिति (उणा० २, ८८) तरतेरनिप्रत्ययः । विश्वदर्शतः विश्वस्य
दर्शतः दर्शनीयः दृशेरतच् ॥”—इति वेददीपः ।

• हिरण्मये परे कोशे विरजं ब्रह्म निष्कलम् । तच्छुभ्रं ज्योतिषां ज्योतिस्तद्यदा-
त्मविदो विदुः । न तत्र सूर्यो भाति न चन्द्रतारकं नेमा विद्युतो भान्ति कुतोऽयं मग्निः ।
तमेव भान्तं मनुभाति सर्वं तस्य भासा सर्वं मिदं विभाति’—इति मुण्डकोपनिषत्
२, १० ।

† “विशः”—इति, अग्नेजरितरिति व्याख्यायां (१५७ पृ०) प्रजाः । विशोविश
इति व्याख्यायां (२४४ पृ०) प्रजाः । यद्वाऽऽ इति व्याख्यायां प्रजाः, तत्रैव विशे गृहे
इति च । प्रवोमहे इति व्याख्यायां (६६७ पृ०) प्रजाः । निघण्टु-द्वितीय-तृतीये मनु-
ष्यनामसु चतुर्थे च ।

‡ “प्रत्यङ्ङिदं सर्वं मुदेषि । प्रत्यङ्ङिदं सर्वं मभि विपश्यसीति”—इति निरु०
दे० ६, २४ ।

पश्यन्ति ते जनाः सर्वेऽपि स्वस्वाभिमुख्येन सूर्यं पश्यन्तीति * ।
तथाचाम्नायते—“तस्मात्सर्वं एव मन्यन्ते मां प्रत्युदगात्”—
इति ॥ १० ॥ ५१

हे “पावक” सर्वस्य शोधक ! “वरुण” अनिष्ट-वारक सूर्य !
त्वं “जनान्” प्राणिनः “भुरण्यन्तं” धारयन्तं पोषयन्तं वा इमं
लोकं † “येन” ‡ “चक्षसा” प्रकाशेनानु पश्यसि अनुक्रमेण
प्रकाशयसि तं प्रकाशं स्तुम इति शेषः । यद्वा, उत्तरस्या ऋचि
सम्बन्धः तेन चक्षुसा उद्देशीति ¶ । तथाच यास्केनोक्तं §—
तत्ते वयं स्तुम इति वाक्यशेषोऽपि वीत्तरस्या मन्वयस्तेन व्याख्या-
तीति (निरु० दै० ६, २२) ॥ ११ ॥ ५२

* “अपि वैतस्या मेव । येनापावक . . . । तेन नो जनानभि वि पश्यसि”—
इति निरु० ६, २५-२६ ।

† “भुरण्यमिति क्षिप्रनाम भुरण्युः शकुनिभूरि मध्वानं नयति स्वर्गस्य लोक-
स्यापि वोढा तत्प्रमाती भुरण्युरनेन पावकस्थानेन भुरण्यन्तं जनांश्चतुर्वरुण पश्यसि”—
इति निरु० दै० ५, २२ ।

‡ ऋचि तु “येना”—इति पाठः । तत्र द्वयच इति (६, ३, १२५) दीर्घः ।

¶ “सर्वमेधे पक्ष्याकारेणाग्निस्वीयते तद्रूप मात्मानं सम्पाद्य भक्तिं माप्नोति तद्वत्
प्रार्थ्यते—ह पावक शोधक येन चक्षसा दर्शनेन त्वं भुरण्यन्तं मनुपश्यसि ; क्षिप्रपाती
पक्षी भुरण्युः, भुरण्यु मात्मानं करोति भुरण्यति, भुरण्यतीति भुरण्यन् तम् ; क्षिबन्तात्
शतृप्रत्ययः । सर्वमेधयाजिनं भुरण्युपक्षिप्यमात्मानं हत्वा स्वर्गच्छन्तं येन चक्षसानु-
पश्यसीत्यर्थः । तेन चक्षसा जनानश्चानपि भुरण्यतः हे वरुण त्वं पश्य वरुणः सूर्यः”—
इति वेददीपः य० मा० शा० स० ३३ अ० ३२ क० ।

§ “अपि वीत्तरस्यामित्यन्तमेव यास्क वचनम् । अन्वयेत्यादित्यर्थसम्बन्धः ।

अथ द्वादशी ।

१२ २२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ २ २ २
 उद्यामेषिरजःपृथुहा*मिमानोअक्तुभिः ।

२ ३ १ २
 पश्यञ्जन्मानिस्वर्य ॥ १२ ॥ ५३ †

अथ त्रयोदशी ।

२ ३ २ ३ २ २ ३ २ २ ३ २ २ ३ २ २ ३ २ २
 अयुक्तमग्नान्धुपवःस्वरोरथस्यनत्पूः ‡ ।

१ २ ३ १ २
 ताभिर्यातिस्वयुक्तिभिः ॥ १३ ॥ ५४ ¶

अथ चतुर्दशी ।

३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
 सप्तत्वाहरितोरथेवहन्तिदेवस्वर्य ।

३ १ २
 शोचिष्केशंविचक्षण ॥ १४ ॥ ५५ §

॥ पञ्चम-दशति ॥

● “रजस्युद्यहा”—इति च ऋ० पाठः ।

† ऋ० १, ४, ७, ७ ।

‡ “नग्नः”—इति ऋ० पाठः ।

¶ ऋ० १, ४, ७, ८ ।

§ ऋ० १, ४, ७, ८ ।

^{१२ २ ३ २२३२ २ २ १}
 * छाउरछाउ । सत्याओवा । ३ । दिदीहिविश्वत
^{२ १ २ २ २ १ २ २ २ २ ०२}
 स्पृथुः । उद्यामेषिराज्ञाःपार्थ २ । अहामिमानोऽ
^{१ २ २ २ १ २ २}
 आक्तूभा २इः । पश्यञ्ज्मानीऽसूराश्या २ । अयुक्त
^{१ २ २ २ १ २ २ २}
 सप्ताशून्ध्यूश्वा २ः । सूरोरथस्याऽनाप्ताश्या २ः । ता
^{२ १ २ २ २ २ १ २}
 भिर्यातिस्वाशूक्ताऽइभी २ः । सप्तत्वाहरीऽतोराश्या २
^{२ २ १ २ २ २ १ २}
 इ । वहन्तिदेवाऽसूराश्या २ । शोचिष्के शंवीऽचाक्षा १णा
^{२ २ ३ २ २ २ ३ २ ४}
 २३ । छाउरछाउ । सत्याओवा । ३ । सत्याओपूवा ६५
^{१ १ १ १ १}
 ६ । ई २३४५ ॥ १५ ॥

^{१२ २ ३ २२३२ २ २ १ २}
 † छाउरछाउ । कृताओवा । ३ । दिदीहिविश्वतस्पृ
^{१ २ २ २ १ २ २ २ २ २ ०२ १ २}
 थुः । उद्यामेषिराज्ञाःपार्थ २ । अहामिमानोऽआक्तू
^{२ २ १ २ २}
 श्भा २इः । पश्यञ्ज्मानीऽसूराश्या २ । अयुक्तसप्ता ३

* तत्र पञ्चम मिदम् (आ० ब्रा० ३, २, २९) ।

† आ० गा० ३५० ६, २, १५ ।

‡ तत्तान्निमं षष्ठ मिदम् (आ० ब्रा० ३, २, २९) ।

१ २ २ २ १ २ २ २
 शुन्ध्युश्वा२ः । सूरोरथस्याश्नाप्ताश्या२ः । ताभिर्याति

१ २ २ २ १ २ २
 स्वाशूक्ताश्दभी२ः । सप्तत्वाहरीशतोराश्या२इ । वद्ध

२ १ २ २ २ १ २ २
 न्तिदेवाश्सूराश्या२ । शोचिष्केशंवीश्चाक्षाशणा२इ । द्वाउ

२ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 द्वाउद्वाउ । कृताओवा । ३ । कृताश्ओपुवाद्पुद् । ई२

१ १ १

३४५ ॥ १६ * ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५

हे “सूर्य !” त्वं “पृथु” सुविस्तीर्णं “रजः” लोकं [“लोका
 रजांस्युच्यन्ते” †—इति यास्क-वचनात्] द्युलोकं “द्याम्”
 अन्तरिक्षलोकम् “उदेषि” उद्गच्छसि ‡ । किं कुर्वन् ? अहानि
 “अक्तुभिः” रात्रिभिः सह “मिमानः” उन्मानयन् [आदित्यगत्य-
 धीनत्वादहीरात्र-विभागस्य] तथा “जन्मानि” जननयन्ति
 भूतजातानि “पश्यन्” प्रकाशयन् ॥

“उद्याम्”-“विद्याम्”—इति पाठौ ॥ १२ ॥ ५३

* आ० गा० ३५० ६, २, १६ ।

† “रजो रजतेः । ज्योती रज उच्यते । उदकं रज उच्यते । लोका रजांस्युच्यन्ते
 अह गहनौ रजसौ उच्येते । रजांसि चित्रा विचरन्ति तन्यव इत्यग्नि निगमो भवति”—
 इति निरु० ४, १८ ।

‡ “येषि द्यां रजसं पृथु महान्तं लोकं महानि च मिमानोऽक्तुभीरात्रिभिः सह
 पश्यन् जन्मानि जातानि सूर्य । र. पि वा पर्वस्याम्”—इति यास्कः दे० ६, २१ ।

“सूरः” सर्वस्य प्रेरकः सूर्यः* “शुभ्युवः” शोधिका अश्व-
स्त्रियः † । तादृशीः “सप्त” सप्त-सङ्ख्याकाः ‡ “अयुक्त” स्व-रथे
योजितवान् ॥ । कीदृशीः ? “रथस्य” “नस्यः” नपातयित्रः ।
याभिर्युक्तो रथो याति न पतति इदृशीरित्यर्थः । एवम्भूताभिस्ता-
भिरश्वस्त्रीभिः “स्वयुक्तिभिः” स्वकीय-योजनेन रथे सम्बद्धाभिः
“याति” यन्नष्टहं प्रत्यागच्छति । अतस्तस्मै हविर्दातव्य मिति
वाक्यशेषः ॥ १३ ॥ ५४

हे “सूर्य !” “देव” द्योतमान ! “विचक्षण !” सर्वस्य प्रका-

* सूरशब्दः सूर्याद्यैः सर्वत्र—३० १, २, ४, ३—२, १, ४, ४—५, २, ३, ७—७०
४, १, ८, १—४, २, १, १२—५, १, ८, २—५, १, ८, २—६, १, २, १—६, १, ४, २
—६, १, ४, १ । सोमार्थज्ञानयोरेव—७० ३, १, ५, १—४, १, २०. २॥

† “शुभ्युवः शुभ्युरादित्यो भवति शोधनात् तस्यैव । * * * । * * शकुनिरपि
शुभ्युवश्च शोधनादेवोदकचरो भवति । आपोऽपि शुभ्युव उच्यन्ते शोधनादेव”
—इति निरु० नै० ४, १६ ।

‡ “सप्त दृष्टा सङ्ख्या सप्तादित्यरश्मय इति वदन्ति”—इति निरु० नै० ४, २६ ।
“सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमित्यादि निरु० नै० ४, २७ । “सप्त प्राणाः प्रभवन्ति तस्मात्
सप्तार्चिषः समिधः सप्त होमाः । सप्त इमे लोका येषु चरन्ति प्राणा गुहाशया नि-
हिताः सप्त सप्त”—इति मु० ७० २, १ ।

॥ “रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरस्तात् सतो यत् यत् कामयते सुषारथिः । कल्याण-
सारथि रभीशूनां महिमानं पूजयामि मनः पश्चात् सन्तोऽनुयच्छन्ति रश्मयः”—इति
निरु० दै० ३, १६ । अपिच—“रथं क्षिप्रं मारुतं मेघं वयं श्रवणीय माकयामह
आ यस्मिन्तस्यौ सुरमणीयान्मुदकानि बिभ्रती सचा मरुद्भिः सह रोदशी”—इति
निरु० दै० ५, ५० ।

शयितः ! “सप्त” सप्त-सङ्ख्याकाः “हरितः” अश्वः*रस-हरण-
शीला रश्मयो वा†“त्वा” त्वां “वहन्ति” प्राप्नुवन्ति । कीदृशम् ?
“रथे” अवस्थित मिति शेषः । तथा “शोचिष्केशं” शोचींषि ‡
तेजांस्येव यस्मिन् केशा इव ¶ दृश्यन्ते स तथोक्तस्त मिति § ॥

॥ १४ ॥ ५५

इति सायणाचार्य-विरचिते माधवीये सामवेदार्थप्रकाशे

छन्दोव्याख्याने षष्ठीऽध्यायस्य पञ्चमः खण्डः ॥

* “हरितश्चादित्यस्य”—इति अश्वविशेषनामसु निघ० १, १५, ३ । “अश्वः
कस्मादश्रुतेऽध्वानं महाशनो भवतीति वा । * * * । तस्याश्ववत् देवतावश्च निगमा
भवन्ति”—इत्यादि निरु० नै० २, २७ ; दै० ४, ३०-३१ ।

† “सप्त ऋषयः”—इति रश्मिनामसु निघ० १, ५, १२ । अत्र च यास्कः “रश्मिर्य-
मनात्”—इत्यादि निरु० नै० २, १५ ।

‡ “शोचिः”—इति ज्वलन्नामधेयेषु षष्ठं नैघण्टुकम् १, १७ ।

¶ “केशी केशा रश्मयस्तेस्तद्वान् भवति काशनाद्वा प्रकाशनाद्वा । तस्यैषा
भवति * * * । केशीदं सर्वं मिदं सभि विपश्यति केशीदं ज्योतिरुच्यत इत्यादित्य माह ।
अथाप्येते इतरे ज्योतिषौ केशिनी उच्येते धूमेनाग्नी रजसा च मध्यमः । * * * ।
एक एषा सित्यग्निः पृथिवीं दहति । सर्वं मेकोऽभि विपश्यति कर्मभि रादित्यो गति-
रेकस्य दृश्यते न रूपं मध्यमस्य”—इति निरु० दै० ६, २५-२६-२७ ।

§ “सप्तैतानादित्य रश्मीनयमादित्यो गिरति मध्यस्थानोर्ध्वंशब्दो यत एतस्मिंस्तिष्ठति
तानि धीतिभिश्च मनसा च विपर्ययन्ति परि भुवः परिभवन्ति सर्वाणि कर्माणि वर्ष-
कर्मणेत्यधिदेवतम् । अथाध्यात्मां सप्तैमानोन्द्रियाण्यमात्मा गिरति मध्यस्थानोर्ध्वंशब्दो
यान्यस्मिंस्तिष्ठति तानि धीतिभिश्च मनसा च विपर्ययन्ति परि भुवः परिभवन्ति सर्वा-
णोन्द्रियाणि ज्ञानकर्मणेत्यात्मगतिसाचष्टे”—इति निरु० प० १, ११ ।

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।

पुमर्थांश्चतुरो देयाद्विद्यातीर्थमहेश्वरः ॥ ६ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिक-मार्ग-प्रवर्त्तक-

श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-

चार्येण विरचिते माधवीये-सामवेदार्थ-प्रकाशे

कन्दोव्याख्याने आरण्येवाध्येतव्यः

षष्ठोऽध्यायः समाप्तः ॥

॥ समाप्तम् आरण्यम् पर्व आरण्यकाण्डं वा ॥

॥ इति चतुर्थम्पर्व ॥

॥ सामवेद-संहितायां कन्दार्चिकः समाप्तः ॥

॥ श्री नमः सामवेदाय ॥

॥ सामवेदसंहिता ॥

तत्र

॥ अथ महानाम्न्यार्चिकः ॥ *

(भाष्यकृतोभूमिका)

ऐन्द्रीरथ महानाम्नीः शक्नोतीर्वा विकर्षिताः ।

पञ्चभिः संहिता अन्ते पुरीषपदनामभिः ॥

एताः प्रकृतितस्त्रिस्त उपसर्गैस्तु संयुताः ।

नव सङ्ख्या इति प्राहुर्वेदाध्ययनशालिनः ॥

ऐतरेय-ब्राह्मणेऽपि शस्त्रे षोडशि-नामके ।

तिस्रः प्रोक्ता महानाम्नास्त्रैलोक्यात्मत्ववर्णनात् ॥

---

* महानाम्नीनां पाठस्तु न तु इन्द्रार्चिके नापि उत्तरार्चिके परं इन्द्रार्चिके समाप्ते तत्पुस्तकान्त्यभागे एव सर्वत्र दृश्यते, एव सारण्यगाने समाप्ते च ततोऽनन्तरं महानाम्नी-सामपाठस्तत्रैव पुस्तके सर्वत्रेति परिशिष्टत्वं मासा मस्य च ज्ञायत इति इन्द्रार्चिकान्तं एव व्याख्यातवान् भगवान् सायणः ।

तत्र हि महानाम्नीना मुपसर्गानुपसृजत्ययं वै लोकः प्रथमा
महानाम्नान्तरिक्षलोको द्वितीयाऽसौ लोकस्तृतीयेति । नन्वेताः
शक्करीच्छन्दस्का व्याक्रियन्त इ युक्ताश्चेत् षट्पञ्चाशदक्षराः स्युः ।
तथा च समाम्नातं चतुर्विंशत्यादि चतुरन्तरमिति (पि०) ।
अस्यार्थः—गायत्र्यादीना मतिष्ठत्यन्तानां छन्दसां चतुर्विंशत्यक्षरा
ण्यारभ्य उत्तरोत्तरं चतुर्षु चतुर्षु अक्षरेष्वधिकेषु सत्सु उष्णि-
गादि-च्छन्दांसि जायन्ते* । एवं क्रमशीऽक्षराधिक्ये सति शक्करी
षट्पञ्चाशदक्षरा सम्भवतीति । एता ऋचस्तु शक्करीभ्योऽधि-
काक्षरा दृश्यन्ते । तस्मादासा मुपसर्गाक्षरैराधिक्यं न तु स्वत
इति ज्ञायते । तर्हि के पुनरुपसर्गाः ? के पुनः शाक्कराः पादाः ?
इत्युच्यते—

* छन्दांसि		अतिच्छन्दांसि		विच्छन्दांसि	
छन्दोनाम	अक्षरसंख्या	छन्दोनाम	अक्षरसंख्या	छन्दोनाम	अक्षरसंख्या
१ गायत्री	२४	१ अभिजगती	५२	१ छतिः	८०
२ उष्णिक्	२८	२ शक्करी	५६	२ प्रक्षतिः	८४
३ अनुष्टुप्	३२	३ अतिशक्करी	६०	३ आक्षतिः	८८
४ बृहती	३६	४ अष्टिः	६४	४ विक्षतिः	९२
५ पङ्क्तिः	४०	५ अत्यष्टिः	६८	५ संस्कृतिः	९६
६ त्रिष्टुप्	४४	६ धृतिः	७२	६ अतिक्षतिः	१००
७ जगती	४८	७ अतिधृतिः	७६	७ उत्क्षतिः	१०४

प्रथमा । “विदामघवन्विदा”-इति द्विपदा ऋगुपसर्गः ।
 ततः “शिच्चाशचीनाम्पते”—इत्याद्यास्त्रयोऽष्टाक्षराः शाकराः ।
 ततः “स्वर्णांशुः”—इति पञ्चाक्षरः पादः । अत्राक्षर-विश्लेषेण
 पञ्चाक्षरत्वं द्रष्टव्यम् । “प्रचेतनप्रचेतयः”—इत्यष्टाक्षरः । एतौ
 ङावुपसर्गसञ्ज्ञौ । “इन्द्रद्युम्नायनइषे”—इति पादोऽष्टाक्षरः
 शाकरः । “एवाहिशक्रः”—इति पञ्चाक्षर उपसर्गः । “रायेवा-
 जायवज्रिवः”—इत्याद्यास्त्रयः पादाः शाकराः । “आयाहिपि-
 वमतस्व”—इति पादोऽष्टाक्षर उपसर्गः । इत्येव सृक्
 प्रथमा ॥

अथ द्वितीया । “विदारायेसुवीर्यम्”—इति द्विपदा उपसर्गः ।
 “महिष्ठवज्रिन्नुज्जसे”—इत्याद्यास्त्रयोऽष्टाक्षराः पादाः शाक-
 राः । ततः “अंशुर्नशोचिः”—इति पञ्चाक्षरः पादः । “चिकि
 त्वोअभिनोनय”—इति पादः । एतौ ङावुपसर्गौ । “इन्द्रोविदे-
 तमुस्तुहि”—इति पादोऽष्टाक्षरः शाकरः । “इंशेहिशक्रः”—इति
 पञ्चाक्षरः पाद उपसर्गः । “तमूतयेहवामहे”—इत्याद्यास्त्रयो-
 ऽष्टाक्षराः पादाः शाकराः । “ऋतुश्चन्द्रऋतम्बृहत्”—इति पाद
 उपसर्गः । इत्येवं द्वितीया ॥

तृतीयस्याः । “इन्द्रम्वनस्यसातयेहवामहे”—इति द्विपदा
 उपसर्गः । “सनःस्वर्षत्”—इत्याद्यास्त्रयोऽष्टाक्षराः शाकराः
 पादाः । “अंशुर्मदाय”—इति पञ्चाक्षरः पादः । “सुम्नआधिहि

नीवसो"—इत्यष्टाक्षरः पादः । एतौ द्वावुपसर्गौ । "पूर्तिः-
शविष्ठशस्यते"—इति पादोऽष्टाक्षरः शाक्करः । "वशीहिशक्रः"
—इति पञ्चाक्षर उपसर्गः । "नूनन्तन्नव्यंसत्रसे"—इत्याद्यास्त्रयो
ऽष्टाक्षराः शाकराः । "शूरोयोगोषुगच्छति"—इति पादौ
द्वावुपसर्गाविति तृतीया ऋक् सम्पन्ना ॥

अत्र प्रथमायाः सप्त शाकराणि पदानि, पञ्चोपसर्गाः ।
एवं द्वितीयस्या अपि पदान्युपसर्गाः । तृतीयायास्तु सप्त शाक-
राणि पदानि, षडुपसर्गाः । इत्युक्तार्थो निदानकल्पे सूत्रादिकं
सम्यगालोचयद्भिः पूर्वाचार्यैः श्लोकद्वये सङ्गृह्य दर्शितः—

“प्रथमं द्विपदा, त्रीणि शाकराणि पदान्यतः ।

पञ्चाष्टाक्षरौ चोपसर्गावेकश्च शाकरः ॥ १ ॥

पञ्चार्ण उपसर्गोऽथ त्रयस्ते वहिरन्तिमः ।]

इय माद्या ; द्वितीयैवं ; तृतीया पुनरन्तिमः ।

अधिकोऽष्टाक्षरः पाद उपसर्ग इति स्थितिः॥२॥”—इति ॥

अत्र सर्वत्रोपसर्गान् परित्यज्य केवल-पदगताक्षर-सङ्ख्यायां
कृतायां षडधिकपञ्चाशत्-सङ्ख्याकान्यक्षराणि जायन्ते । अतस्तद
द्वितीया शक्नोतीति न विरोधः ॥ एतासु गीयते साम यत्तच्छा-
क्कर मुच्यते । तत्पञ्चमेऽङ्गि पृष्ठेषु होतुःपृष्ठं विधीयते ।

उपसर्गैः संयुताना मासा मिन्द्रोऽधिदेवता ।

माश्वन्दिनं यत् सवनं सर्व मैन्द्र मिति स्थितम् ॥

अत्रैवाश्वलायनेन स्व-ब्राह्मण मनुसरता कश्चिद्विशेषोऽनुष्टुप्
गायत्री सम्पादनादिर्दर्शितः—

“प्रचेतनप्रचेतयायाहिपिबमत्स्व ।

क्रतुश्छन्दःकृतम्बृहत्सूक्तप्राधेहिनीवसः ॥ ”—इति । *

“चिकित्वोअभिनीनयशूरीयोगोषुगच्छति ।

सखासुशेवोअद्वयुः ॥ ”—इति । †

गायत्र्यादिरित्येव मादिः एष तु प्रयोग-सौकर्यार्थः ।
अस्माभिस्त्विदानीं मर्थ-सौकर्यार्थं क्रमेण सोपसर्गा ऋचो
व्याख्याताः । ‡

* एषानुष्टुप् सम्पन्ना, अष्टाक्षर-चतुष्पदात्वस्य सम्पादनात् ।

† एषा गायत्री सम्पन्ना, अष्टाक्षर-त्रिपदात्वस्य सम्पादनात् ।

‡ ग्रन्थकारादयो हि ग्रथनीयं व्याख्येयं वा प्रथमं स्व-मनस्येव सम्पाद्यते, ततश्च ले-
खन्यादिभिः काश्यतेऽतोऽत्र ‘व्याख्याताः’—इति भूतप्रयोगो नास्मायुः, “कौमुदीयं विर-
च्यते”—इत्यादावप्येवमेव ।

॥ हरिः ओम् ॥

(प्रथमास्तिस्रः)

३ १ २ २ २ २ १ २ २ २ १ २
विदामघवन्विदागातुमनुशंशिषो दिशः ।

१ २ ३ १ २
शिक्षाशचीनाम्यतेपूर्वीणाम्पूरुवसो ॥ १ ॥

३ २ ३ २ १ २ ३ २ २
आभिष्टमभिष्टिभिः स्वाऽऽर्न्नांशुः ।

१ २ २ १ २ २ १ ० ३ १ २ ३ २
प्रचेतनप्रचेतयेन्द्रद्युम्नायनदूषे ॥ २ ॥

३ २ ३ २ ३ १ २ २ २
एवाहिशक्रोरायेवाजायवज्जिवः ।

१ २ ३ २ ३ १ २
शविष्टवज्जिनृञ्जसेमं हिष्ट

३ २ २ १ २ ३ २ ३ १ २
वज्जिनृञ्जसआयाहिपिवमत्स्व ॥ ३ ॥ १

१ २ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १
* ए२ । विदामघवन्विदाः । गातुमनुशंशिषः ।

१ २ १ ५ १ २ १ २ २ २ २
दाइशा३१उवा२३ । ई३४डा । ए२ । शिक्षाशचीनाम्य

१ २ २ २ १ २ १ २ १ ५ २ २
ताइ । पूर्वीणाम्पूरु२ । वसा३१उवा२३ । ई३४डा । आ

लकारे रूपम् *] यतस्त्वं सर्वज्ञः तस्मात् “गातुं” यजमान-
गन्तव्यं देशं † “विदाः” जानीहि । यद्वा, गातुर्गायतेः
स्तुतिकर्मणः ‡ त्वदर्थं क्रियमाणां स्तोतुः स्तुतिं विद्धि । ततो
“दिशः” यजमानस्य साधुमार्गेण स्वर्गं गन्तुं मार्गान् “अनु-
शंसिषः” अनुशंसोऽपदिशं बोधयेति यावत् [शंसतेः
पञ्चम-लकारे (पा० ३, ४, ७,) रूपम् । अडागमः ॥]—अय-
मुपसर्गभागः ॥

अथ शाक्तरभाग माह—“शिक्षाशचीनाम्पतेपूर्वीणाम्पुरु-
वसो । आभिष्टमभिष्टिभिः”—इति । हे “शचीनाम्पते” शची-
शब्देन कर्म प्रज्ञा वा § “पूर्वीणां” बह्वीनां ॥ शचीनां पते
स्वामिन् ! हे “पुरुवसो” पुरु प्रभूतं वसु धनं यस्य तस्य
सम्बोधनं हे प्रभूतधनेन्द्र ! “आभिः” इदानीं क्रियमाणाभिः
“अभिष्टिभिः” अभ्येषणाभिः प्रार्थनाभिः स्तुतिभि रस्मदीयाभि

* लेटोत्यर्थः (पा० ३, ४, ७) ।

† “गातुः”—इति पृथिवी-नामसु विंशं नैघण्टुकम् १, १ । “गातुं यज्ञाय गातु
यज्ञपतये इत्यपि निगमो भवति । गमनं यज्ञाय गमनं यज्ञपतये”—इति निरु० नै
४, २ ।

‡ “गायति”—इति स्तुति-कर्मसु द्वितीयं नैघण्टुकम् ३, १४ ।

॥ “लेटोऽडाटो”—इति पा० ३, ४, ८४ ।

§ “शची”—इति कर्मनामसु द्वाचत्वारिंशत्तमं नैघण्टुकम् (२, १) ; प्रज्ञानामसु
त्वष्टमम् (३, ८) ।

॥ “पुरु”—इति वज्रनामसु तृतीयं नैघण्टुकम् ३, १ ।

हेतुभिः “शिक्ष” * [शिक्षतिर्दानकर्मा (निघ० ३, २०, ८)]
देहि वसूनीति] शेषः । पुरुवसो-इति सम्बोधन-सामर्थ्यादसू-
नीति लभ्यते ॥

अथोपसर्गभाग माह—“स्वर्णांशुः । प्रचेतनप्रचेतये”—
इति । स्वः, न, अंशुरिति पदत्रयम् । स्वरादित्यः, † नकार
उपमाधीयः ‡ । स्वः, इव [अंशुः अश्रोतेर्व्याप्तिकर्मणः (निघ०
२, १८, १०)] व्याप्तो भवतीन्द्रः । हे “प्रचेतन” प्रकृष्टा चेतना
बुद्धिर्यस्यासौ तस्य सम्बोधनं हे प्रशस्तज्ञानेन्द्र ! “प्रचेतय”
अस्मदीयां भक्ति मवधारय जानीहि ॥

अथोभयभाग माह—“द्युम्नायनद्वेषएवाहिशक्रः”—इति । हे
इन्द्र ! “नः” अस्मभ्यं “द्युम्नाय” [“द्युम्नं द्योततेर्यशोवानं वा”
—इति यास्कः (नै० ५, ५)] यशसे यदा, द्युम्नाय [धननामैतत्
(निघ० २, १०, १३) धनलाभाय] “द्वेषे” अन्नलाभाय च भव
[आख्याताध्याहारः । हि शब्दः कारण-परः] “हि” यस्मात्
त्वं “शक्रः” धन-दाने समर्थ एव भवसि । तस्माद्वनादिकं
प्रयच्छ ॥

* मन्त्रे तु “शिक्षा”—इति दीर्घान्तः पाठः “द्वयोऽतस्लिङः (पा० ६, ३, १२५)
—इति दीर्घः ।

† स्वरादित्यो भवति—इत्यादि निरु० नै० २, १४ ।

‡ “नेति प्रतिषेधाधीनो भाषाया मुभय मन्त्रध्यायं नेन्द्रं देव ममंसतेति प्रतिषे-

(द्वितीया स्तिष्ठः)

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ १ २
विदारायेसुवीर्यम्भोवाजानाम्पतिर्वशाञ्चनु ।

१ २ ३ २ ३ १ २ १ २ १ २
मंहिष्ठवज्रिन्वृञ्जसेयःशविष्ठःशूराणाम् ॥ ४ ॥

अथ शाक्करभाग माह—“रायेवाजायवज्रिवः । शविष्ठवज्रिन्वृ-
ञ्जसेमंहिष्ठवज्रिन्वृञ्जसे”—इति । हे “वज्रिवः” वज्रवन्निन्द्र !
एकोमत्वर्थीयोऽनुवादः । यद्वा, वज्रः व्रजनं गमनं तद्वान्वज्री ।
अथवा वज्रायुधं तद्वन्निन्द्र ! “राये” धनलाभाय “वाजाय”
अन्नलाभाय च प्रसन्नो भवेति शेषः । हे “शविष्ठ” अतिशयेन
बलवन् ! हे “वज्रिन्” इन्द्र ! “वृञ्जसे” [वृञ्जतिः प्रसाधन-
कर्म (निघ० ३, ५, ८)] अस्माभिर्धनलाभार्थं प्रसाध्यसे ।
यद्वा, [वृञ्जतेः पञ्चमे लकारे (पा० ३, ४, ७) रूपम्]
प्रसाधय अस्मान्धनादिभिः समृद्धान् कुर्वित्यर्थः । हे “मंहिष्ठ”
[मंहतेर्दानकर्मणः] अतिशयेन दानशील पूज्य ! वा हे
“वज्रिन्” “वृञ्जसे” अस्माभिः प्रसाध्यसे ॥

अथापरभाग माह—“आयाहिपिवमत्स्व”—इति । यस्मादेवं
तस्मात् “आयाहि” अस्मदीयं यज्ञं प्रत्यागच्छ । आगत्य च पिव ।
तं सोमं पीत्वा “मत्स्व” हृष्टो भवेति ॥ (१-२-३) ॥

धार्थीयः पुरस्तादुपचारस्तस्य यत् प्रतिषेधति । दुर्मदासो न सुरायामित्युपमाधीय
उपिरष्टादुपचारस्तस्य येनोपमिसौते—इति निरु० नै० १, ४ ।

१६ २२ २ १ २ ३ २३ २ २
योमं हिष्ठोमघोनामं शुर्न शोचिः ।

१ २ २ १ २ २ १ २ २ २ २ २
चिकित्वो अभिनो नयेन्द्रो विदेतुमुस्तहि ॥ ५ ॥

१ २ २ २ २ ३ २ १ २ ३ १ २ २
ईशे हि शक्रस्तमूतये हवामहे जेतारमपराजितम् ।

१ २ ३ २ २ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २
सनः स्वर्षदतिदिषः क्रतुश्चन्द्रकृतम्बृहत् ॥ ६ ॥ २

१ २ १ २ २ २ २ १ १ २ २ २
ए२ । विदाराये सुवीरियाम् । भुवो वा जानाम्यतिर्व

१ २ २ ५ १ १
शा२ । अनुआ३१उवार३ । ई३४डा । ए२ । मं हि

२ १ १ २ ५ २ २
षवजि नृञ्जसाइ । यः शविष्ठः पूरारणा३१उवार३ । ई३४

५ १२ २ ५ २ २ ५
डा । योमं हिष्ठोमघोर । ना३१उवार३ । ई३४डा ।

२ १ २ ५ २ २ ५ १
अं शुर्न शोचारइः । हा३१उवार३ । ई३४डा । चाइ ।

१ २ २ १ २ १ १ २ १
कित्वो अभिनो नया । ईन्द्रो । विदेतमू रस्तुचाइ । इडा ।

१ २ २ १ २ १ १ २ २ १ २
ईन्द्रो । विदेतमू रस्तुचाइ । अथा । ईन्द्रो । विदेतमू

१ १ १ २ २ २ २ २
रस्तुचाइ । इडा । ईशे हि शक्रस्तमूतये हवा१मा३चाइ ।

अथोपसर्गभाग माह—“अंशुर्नशोचिः । चिकित्वोअभिनोनया”-
इति “अंशुर्न” व्यास आदित्य इव शोचिर्दीप्तौ भवतीन्द्रः [शुच
दीप्तौ (भा० आ०)] शुद्धः [शुचेर्मत्वर्थीयलोपः] शोचिष्मान् । अथ
प्रत्यक्षस्तुतिः—हे “चिकित्वः” चिकित्वन् [मतुवसोरुसम्बुद्धौ
कृन्दसि (पा० ८, ३, १)]--इति कृत्वम्] ज्ञानवन्निन्द्र ! “नः”
अस्मान् अभि लक्ष्य “नय” धनादि प्रापय ॥

अथ भागद्वयं मिलित्वाह—“इन्द्रोविदेतमुस्तुहि । ईशेहि
शक्रः”—इति । “इन्द्रः” परमैश्वर्ययुक्तः । “विदे” विद्यते सर्वे
ज्ञायते “तमु” तमेवेन्द्र “स्तुहि” स्तुतिं कुर्विति । ऋषिरात्मान-
मेव शास्ति । “हि” यस्मात् “शक्रः” शत्रु-हनन-समर्थ इन्द्रः
“ईशे” ईष्टे सर्वस्येति तस्मात् तमेव स्तुहीति समन्वयः ॥

अथ शाक्करभाग माह—“तमृतयेहवामहेजेतारमपराजितम् ।
सनःस्वर्षदतिद्विषः”—इति । “तम् इन्द्रम्” “उतये” अस्मद्रक्ष-
णार्थं “हवामहे” आह्वयामहे । कौटुशम् ? “जेतारं” युद्धेषु
शत्रुजयशीलं [ताच्छील्ये लृन् प्रत्ययः (पा० ३, २, १३५)] ।
अतएव अपराजितं न काप्यन्यैः पराजितम् । “सः” इन्द्रः “नः”
अस्माकं “द्विषः” द्वेष्टृन् “अति स्वर्षत्” अत्यर्थं मुपतपतु विना-
शयतु । स्तु शब्दोपतापयोरित्यस्मात् पञ्चम-लकारेरुम् । अथ वा

(तृतीया स्तम्भः)

२ ३ १ २   ३ १ २   ३ १ २ २ १ २
इन्द्रन्धनस्यसातये हवामहेजेतारमपराजितम् ।

१ २   ३ २ ३ २ ३ १ २   ३ २ ३ १ २
सनःस्वर्षदतिद्विषःसनःस्वर्षदतिद्विषः ॥ ७ ॥

१ २ ३ १ २   ३   १ २   २ २
पूर्वस्ययत्तेन्द्रिवोऽशुर्मदाय ।

३ १ २   २ २   ३ १   २
सुम्नआधेहिनीवसोपूतिःशविष्ठशस्यते ॥

३ १ ३   ३ २ ३ १ २   १ २   ३ १ २
वशीहिशक्रोनूनन्तन्नव्यःसन्न्यसे ॥ ८ ॥

स्वरतिर्गतिकर्मा (निघ० २, १४, ५४) अस्मत्तः शत्रूनतिगमयतु
अतिपारयतु । तथा च बह्वृचाः—“सनःपर्वदित्यामनन्ति ॥

अथोपसर्गभाग माह—“क्रतुश्छन्दऋतम्बृहत्”—इति ।
शत्रुहननानन्तरं “क्रतुः” अस्माभिरनुष्ठीयमानं कर्म* ।
“छन्दः”† गायत्र्यादिकं शस्त्रलक्षणम् । “ऋतम्”‡ उदकं ।
सीमरस इत्यर्थः । यद्वा ऋतं सत्यभूतं ॥ कर्मफलं तत्सर्वं
“बृहत्” प्रभूत मस्त्विति शेषः ॥ (४-५-६) ॥

* “क्रतुः”—इति कर्मनामसु एकादशं नैघण्टुकम् २, १ ।

† “छन्दांसि छन्दनात्”—इति निरु० दे० १, १९ ।

‡ “ऋतम्”—इति उदकनामसु अष्टषष्ठितमं नैघण्टुकम् १, १२ ।

॥ “ऋतम्”—इति सत्यनामसु षष्ठं नैघण्टुकम् ३, १० ।

^{३ १ २ २ २} ^{३ २ १ २}
प्रभोजनस्य वृत्रहत्समर्थेषु ब्रवाव है ।

^{२ ३ २ ३} ^{३ १ २ ३ १ २ ३ २}
शूरो योगीषु गच्छति सखा सुशेवो अद्वयुः ॥ ८ ॥ ३

^१ ^१ ^{२ २ १} ^{२ २ २ २ २}
ए२ । इन्द्रन्धनस्य सातया इ । हवामहे जेतारमप

^{१ २} ^{२ ५} ^१ ^{१ २}
रा२ । जितमा३१ उवा२३ । ई३४डा । ए२ । सनः स्वर्ष

^१ ^१ ^{१ २}
दति द्विषाः । सानः स्वर्षदता२इ । द्विषआ३१ उवा२३ ।

^{२ ५} ^{१ २} ^१
ई३४डा । पर्वस्य यत्त आ२ । द्विवआ३१ उवा२३ । ई३४

^५ ^{२ १ २ ५} ^१ ^{२ ५}
डा । अ० शुर्मदाया२ । द्वा३१ उवा२३ । ई३४डा ।

^{१ १ २ २ २} ^{१ २} ^{२ १} ^१
सूम्न आधे हि नो वसाउ । पू०र्त्तिः । शविष्ठशा२स्यताइ ।

^१ ^{१ २} ^{२ १} ^१ ^१ ^{१ २}
इडा । पू०र्त्तिः । शविष्ठशा२स्यताइ । अथा । पू०र्त्तिः ।

^{२ १} ^१ ^१ ^{१ २} ^{२ २} ^१
शविष्ठशा२स्यताइ । इडा । वशी हि शक्रो नूनन्तन्नव्य०सा

^{२ २} ^{२ १ २} ^२ ^{४ ५} ^{१ २}
शन्या३साइ । प्रभोजनस्य वा३ । त्राहान् । समर्थेषु ब्रवा

^१ ^{१ २} ^१ ^{१ १ १ १} ^{१ २}
र३होइ । वाहा३१ उवा२३ । इट् इडा२३४५ । शूरो ।

२२ १२ १ १ २ २ १२ १
योगोष्ठा २च्छताइ । इडा । साखा । सुशेवो २द्वयूः ।

१ १ १ १ १

इडा २३४५ ॥—

अथ तृतीयस्या मृचि प्रथमं द्विपदा माह—“इन्द्रन्धनस्यसात-
येहवामहेजेतारमपराजिम्”—इति । “धनस्य” “सातये”
लाभार्थम् । शेषं स्पष्टम् ॥

अथ शाकरभाग माह—“सनःस्वर्षदतिद्विषः । पूर्वस्ययत्ते
अद्रिवः”—इति । “सः” इन्द्रो “नः” अस्माकं “द्विषः” द्वेष्टुन्
“अति स्वर्षत्” विनाशयतु । येऽप्यन्ये स्वयं द्वेषं न कुर्वन्ति
तथापि “द्विषः” अस्माभिर्द्वेष्याः तानप्यति स्वर्षत् [सर्वत्र हि
वेदेषु योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष इत्यादौ द्वेष्टृणां द्वेष्या-
णाञ्च विनाशः प्रार्थ्यते] । हे “अद्रिवः” अद्रयः पर्वताः तद्व-
न्निन्द्र ! इन्द्रो यतः पर्वतान् भिनत्ति अतः पर्वतेन्द्रयोर्भेदभेदक-
सम्बन्धः * । यद्वा आदृणात्यसुररक्षांसीति वा अन्यैः स्वयं न
दीर्यते प्रहत इति वा अद्रिर्वज्रः तद्वन्निन्द्र ! “पूर्वस्य” पुरा-
तनस्य “ते” तव “यद्” धन मस्ति तदस्मभ्य माहरेति शेषः ॥

अथापरभागमाह—“अंशुर्मदायसून्नाधिहिनोवसः”—इति ।
हे इन्द्र ! योऽयम् “अंशुः” सोमलताखण्डः तज्जन्यः सोमरस
इत्यर्थः [जन्ये जनकव्यवहारः] स च “मदाय” भवति ।

* “तवोपसार्थेन युद्धवर्णा भवन्ति”—इति निरु० नै० २, १६ ।

यस्मादस्माभिर्दत्तः सोमः तव मदाय भवति तस्मात् हे “वसो”
निवासहेतो इन्द्र ! “नः” अस्मान् “सुम्ने” सुखे धने वा* “आ-
धेहि” स्थापय ॥

अथ स्त्रीयपरभागौ सहैवाह—“पूर्तिःशविष्ठशस्यतेवशीहिशक्रः”
—इति । हे “शविष्ठ” बलवत्तमेन्द्र ! तव “पूर्तिः” त्वदीयं
धनपूरणं दानमित्यर्थः । “शस्यते” सर्वैः स्तूयते । “हि” यस्मात्
“शक्रः” समर्थ इन्द्रः “वशी” सर्वस्य नियन्ता खलु । यद्वा,
“वशी” वसुविषय-स्वोकारवान् । अतएव “शक्रः” दाने शक्ति-
मान् । तस्मात्ते दानं स्तूयते ॥

अथ शाक्रभाग माह—“नूनन्तन्नव्यं सत्र्यसे । प्रभोजनस्य
वृत्रहन्तत्समयेषुव्रवावहे”—इति । हे “प्रभो” सर्वस्य जनस्य
स्वामिन् ! हे “वृत्रहन्” वृत्रो मारकः शत्रुः तद्धननवान् शत्रु-
घातिन् † । “नव्यम्” नूतनं‡ बली-पलितादि-लक्षणेन पुराण-
त्वेन वर्जितं तमिन्द्र त्वां “नूनम्” अवश्यं “सत्र्यसे” अहं सम्यक्
नितरां प्रक्षिपामि । अस्मिन् कर्मणि हविषो भोक्तृत्वेन स्थापया-
मीत्यर्थः [असु क्षेपणे (दि० प०) । व्यत्ययेनात्मने पदम् (पा० ३, १, -
८५) विकरण-लक् च । सह सुपेत्यत्र सहेति योगविभागात् सन्नि-

* “सुम्ने” —इति सुखनामषु षोडशं नैषण्टुकम् ३, ६ ।

† “वृत्रो मेघ इति नैरुक्ताः त्वाष्ट्रोऽसुर इत्येतिहासिकाः”—इति निरु० नै० २, १६ ।

‡ “नव्यम्”—इति नूतननामसु चतुर्थं नैषण्टुकम् ३, २८ ।

भ्या मुपसर्गाभ्यां सह समासः । यद्वा, हे इन्द्र ! नव्यमिति क्रिया-
विशेषणम् नूतनम् अन्यै रक्षत-पूर्वं यथा भवति तथा “नूनम्”
इदानीं “सश्रसे” अस्माभिः सेव्यसे । षण् सम्भक्तौ (स्वा० प०)
किं रूपम् । “कन्दस्यनेक मपि साकाङ्गम् (पा० ८, १, ३५) —
अत्याख्यातस्योदात्तत्वम् । किञ्च । “अर्थेषु” अर्थेषु प्राप्तव्येषु
यज्ञादिषु कर्मसु “सम्प्रवावहै” त्वच्चाहच्चावां सम्भाषां करवावहै ।
सर्वस्य यजमानस्येन्द्रसाक्षात्कारो भवति तमर्थं द्योतयितु मेकत्र
सहवदन मित्यर्थः ॥

अथोपसर्गभाग माह—“शूरीयोगोषुगच्छतिसखासुशेवोअ-
हयुः”—इति । य इन्द्रः “शूरः” समर्थः [गोषु निमित्त-सप्तमी
(पा० २, १, ३७)] “गोषु” गवार्थं युद्धादिषु शत्रुभ्यो गवान-
यनार्थं गच्छतीत्यर्थः । कौटुशः ? “सखा” समानख्यानः सखि-
वदत्यन्तस्निग्धः । अतएव “सुशेवः” शोभन-सुखः अकृच्छ्रेण
सुखकरः । “अहयुः” द्वयरहितः सत्यानृतवर्जितः केवल-सत्य-
स्वरूप इत्यर्थः । यद्वा । यद्वन्दं मनसि वचसि क्रियायां वान्यत्
कार्यं मिति तद्रहितः । अथवा एतत्सदृशो द्वितीयो नास्तीत्य-
हयुः [मत्वर्थीय उपत्ययः] अपिच । एताभ्यां यजमानेन्द्रयोः
सम्भाषा-प्रकारोऽभिधीयते । हे इन्द्र ! “यः” यजमानोऽस्ति
सोऽयं गोषु दक्षिणारूपेण दातव्यासु उदारः सन् प्रवर्तते, सर्वा
अपि ददातीति । यद्वा, गोषु आश्रयण-क्षीरानयनार्थं गच्छ-

(पञ्च पूरीषपदानि)

३ २ ५ ५ ५ ५ ५ २ २ १ २ ३ १ २
 एवाहोऽ३ऽ३ऽ३वएवाह्यमेवाहीन्द्र ।

३ १ २ २ ३ १ २ २
 एवाहिपूषन् एवाहिदेवाः ॥ १० ॥ ४

१ २ २ २ १ १ १ १ १ १ २ २ २ २
 आइवा । हियेवार३४५ । होइ । हो । वाहा३१

२ ५ १ २ २ १ १ १ १ १ १
 उवार३ । ई३४डा । आइवा । हियम्मार३४५इ । हो

१ २ २ ५ १ २ २ २
 इ । हो । वाहा३१उवार३ । ई३४डा । आइवा । हि

१ १ १ १ १ १ १ २ २ ५
 इन्द्रा३४५ । होइ । हो । वाहा३१उवार३ । ई३४डा ।

१ २ २ १ ५ ५ १ २ २ २
 आइवा । हिपूषार३४५न् । होइ । हो । वाहा३१

२ ५ १ २ २ २ १ १ १ १ १
 उवार३ । ई ३ ४ डा । आइवा । हिदेवा २ ३ ४ ५ः ।

१ १ २ २ ५
 होइ । हो । वाहा ३ १ उवा २ ३ । ई ३ ४ डा ॥ १ ॥

तीत्येवं मदीयं गुणं त्वं देवेषु ब्रूहि । अहमिन्द्रोऽयं स्तोत्रेषु
 सखा सन् सुखकरो भवतीत्येवं त्वदीयं गुणं मन्येषु स्तौत्येषु
 ब्रवीमीति । एव मृचो व्या आताः ॥ (७८-६) ॥

अथ पुरीषपदानि व्याख्यायन्ते—तानि सर्वाण्यैन्द्राण्येव तद्गुण-योगात्तत्रत्यतृतीयपदेन वाग्न्यादिपदैरिन्द्र एव * सम्बोध्य स्तूयते ॥

तत्र प्रथमं पद माह—एवाह्येवेति । हे “इन्द्र !” त्वम् “एव + हि” एव मुक्तगुणोऽसि खलु । यद्वा, एव शब्द इण्-गतौ (अदा०प०)—इत्यस्मात् “इणशीभ्यावतीति वत्प्रत्ययान्तः । सुपो लुक् (पा० ७, १, ३८) । अस्मदीयं यज्ञं प्रत्येव आगन्ता भवेति शेषः । एवेति पुनरुक्तिरादरार्था ॥

अथ द्वितीयं पद माह—एवाह्यग्नेइति । हे “अग्ने” अग्नस्य नेतः देवानां पुरतो गन्तरिन्द्र ! एतदात्मक वा इन्द्र ! † “एव हि” एवं गुणयुक्तः खलु यज्ञं प्रत्यागन्ता वा भव ॥

अथ तृतीयं पद माह—एवाहीन्द्रेति । हे “इन्द्र” परमैश्वर्ययुक्त ! यद्वा, इन्धे प्रकाशयति तेजसा भूतानीतीन्द्रः । अथवा इदं सर्वं जगत् प्रथमं मपश्यद्वितीन्द्रः । तथाच ऐतरेयोपनिषदि श्रूयते—“इदं मदर्शं मिति । तस्मादिन्द्रो

* “एकरणा मित्यग्निः पृथिवीं दहति सर्वमेकोभि विपश्यति कर्मभिरादित्योगति-रेकस्य दह्यते—इति निरु० दै० ५, २७ ।

† सन्ने तु “एवा”—इति “निपातस्य च (६, २, १३६)”—इति दीर्घः ।

‡ “इममेवाग्निं महान्मात्मानं मेकमात्मानं वज्रधा मेधाविनो वदन्तीन्द्रं मितं वयस्य मग्निं दिव्यं मयत्मानम्”—इति निरु० दै० १, १८ ।

नामेन्द्रो ह वै नाम तमिन्द्रत्वं सन्त मिन्द्र इत्याचक्षते परो-
क्षेणेति । त दृशम् “एव हि” ॥

अथ चतुर्थं पद माह—एवाहिपूषन्निति । “पूषन्” विश्वस्य
योषक एतदात्मक वा इन्द्र ! * एव मुक्तगुणः खलु त्वम् ॥

अथ पञ्चमं पद माह—एवाहिदेवाइति । हे “देवाः”
इन्द्रादयः । यदा सर्वदेवानां बलरूपेण इन्द्रस्यावस्थानात् † इन्द्र
एव बहुत्वेन सम्बोध्यते । हे “इन्द्र” ! एव मुक्तगुणः खलु त्वम् ।
यद्वा, एवशब्दात् सुपांसुलुगिति (पा० ७, १, ३८) जसो लुक् ।
अस्मदीयं यज्ञं आगन्तारो भवतेत्यर्थः ॥ (१०) ॥ १

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।

पुमार्थांश्चतुरो देयाद्विद्यातीर्थमहेश्वरः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्तक-श्रीवीर-
बुक्क-भूपाल-साम्राज्यधुरन्धरेण सायणाचार्येण विरचिते
माधवीये सामवेदार्थप्रकाशे छन्दोव्याख्याने
महानाम्नी-व्याख्यानं समाप्तम् ॥

॥ सामवेदसंहितायां महानामन्याचिकः समाप्तः ॥

* “अथ यदूष्मिपोषं पुष्यति तत् पूषा भवति”—इत्यादि निरु० दे० ६, १६ ।

† “या च का च बलवतिरिन्द्रकर्मव तत्”—इति निरु० दे० १, १० ।

॥ ॐ नमः सामवेदाय ॥

॥ सामवेदसंहिता ॥

तैत्तिरीय

॥ अथ कन्दार्चिक-परिशिष्टम् ॥ *

अथवा

॥ अथ चरणगानम् ॥ †

॥ हरिः ॐ ॥

ॐ यद्यावर्त्त^{२३२} । इता^२३१उवा^५२३ । शा^५२३४ताम् । द्वा^{२२}

द्वा^२३१उवा^५२३ । ई^२३३४डा । शत^{२१}भूमीः । उता^२३१उवा

* यद्यप्ययं भागो न चार्चिकग्रन्थस्य ऋग्लक्षणग्रन्थत्वात् प्रत्युतास्य ऋङ् मूलकमानस-
मेव स्फुटम् परमेतन्मूलकस्तु कन्दस्यैवार्चिके दृश्यतेऽतस्तस्यैव परिशिष्टमिति श्रव-
ण्यतेऽस्माभिः, ऋग्गानात्मकस्यास्य सामवेदीय-भक्त-भागस्य व्याख्यानं ऋगंशस्यैव प्राचा-
न्यात् भाष्यकारादिभिस्तथैव व्यवहारात्, गानग्रन्थानेव प्रधानोक्त्याव प्रकाशेऽप्रवृत्तत्वा-
दक्परिचय-पूर्वकस्यैव गानपरिचयस्य न्याय्यत्वाच्च । न सन्ति चेह त्रुतानां साम्नां
कतिपयानां ऋचः, तेषां स्तोभमात्र-मूलकत्वात् ; तेऽखिलस्तोभाः सायणादिभिर्व्याख्याता
नवेत्यद्यापि न ज्ञायते परं तत्पुस्तकत्वधीतमस्माभिरार्चिकपद-ग्रन्थाध्ययनात् प्राप्तेवेति
तमपि विच्छिद्य यथाज्ञानमिह दर्शयिष्ये ।

† चरणे मेघनादस्य पूर्व प्रदर्शितमेषमानात् प्रायेणचरणगानमित्यभिधीतेति च ।

‡ “अष्टौ वैरूपाणि । अजस्रैरुपम” — इति आ० ब्रा० ३, २, ८ ।

२३। सी२३४यूः। द्वा॒द्वा॒३१उवा॒२३। ई॒२३४डा। न
 २ २ १ २ १ ३ ५ २२
 त्वावजि॑न्सह॒स्र॒सू। रिया ३ १उवा २ ३। आ॒२३४नू। द्वा
 ३ ५ १ २ २
 द्वा॒३१उवा॒२३। ई॒२३४डा। नजा॑तमा॒ष्टरो॑३। आ॒उ।
 १ २ ५ २२ १ ११११
 वा॒२३। दा॒२३४सी। द्वा॒द्वा॒३१उवा॒२३। इट्॒इडा॒२३४५॥१॥

१ २ २ १ १ १२ २१ २ २२ १ ५ ५
 * यद्यावद्भूते॑ शतम् । ए । शतम्भूमी॑रुत । स्योवा ।

१ २ २ २१ २ १ १
 ना॒त्वावजि॑न् । स॒ह॒स्र॒सू॒रिया॒२आ॒नू॒२। नाजा॑र॒त
 १ २१ १ ३ ५ २ २ १
 मा । ए॒रो॒२३। दा॒२सा॒२३४ओ॒होवा॑ । दि॒शंवि॒श॒५
 १ २ २ १ १ ११११
 स् । अ॒श्व॒शि॒शू॒मती॑३ । इट् । इ॒डा॒२३४५॥ २ ॥

१ २ २ २ १ १२ २१ २ २ ११ ५
 † यद्यावद्भूते॑ शतम् । ए । शतम्भूमी॑रुत । स्योवा ।

१२ १ १२ ५ २ १ २ १
 ओवा॒२। ह॒५॒२। ३। ओवा॑३। द्वा॒उवा॑। नत्वावजि॑

० “ह्रस्वा च”—इति आ० ब्रा० ३, २, ८। वैरूपमिति शेषः ।

† “पञ्चनिधनम्”—इति आ० ब्रा० ३, १, ८। वैरूपमिति शेषः ।

१ २ १२ २२ १ २ १२ १ १२ ५ २
 सहस्रसूर्यानु । ओवा२ । ह२ । ३ । ओवा३ । हा
 उवा । नजातमष्टरोदसी । ओवा२ । ह२ । ३ । ओ
 वा३ । हाउवा । दिशंविशहस् । ओवा२ । ह२
 २ । ३ । ओवा३ । हाउवा । अश्वाशिष्टुमती । ओवा
 २ । ह२ । ३ । ओवा३ । हाउवा३ । इट्ठडार३४५ ॥३॥

१ २ २ २ १ १२ २ १ २ २ २ १ ५ ५
 * यद्यावद्वन्द्वतेशतम् । ए । शतम्भूमीरुत । स्योवा ।
 २५ ५ ५ १ २ २ १ २ १२ २ २ २ २५
 हाउहाउहाउवा । नत्वावज्जिन्तसहस्रसूर्यानु । हा
 उ३वा । नजातमष्टरोदसी । हाउ३वा । दिशंविशह
 हस् । हाउ३वा । अश्वाशिष्टुमती । हाउ३वा । यु
 वतिश्चकुमारिणी । हाउ३वा३ । इट्ठडार३४५ ॥ ४ ॥

१ २ २ २ १ १२ २ १ २ २ २ १ ५
 † यद्यावद्वन्द्वतेशतम् । ए । शतम्भूमीरुत । स्योवा ।

* “यद्यधनम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, ८ । वैरूपमिति शेषः ।

† “सप्तनिधनम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, ८ । वैरूपमिति शेषः ।

२५   १ २ २   १ २ १ २ २ १   २५
 हाउश्वा । नत्वावजिन्तसहस्रं सूर्याअनु । हाउश्वा ।
 १ २   २ १ २   २ २   १   २५
 नजातमष्टरोदसी । हाउश्वा । दिशंविशं चस् । हा
 १ २   २ २   २५   १ २   २५
 उश्वा । अश्वाशिष्मती । हाउश्वा । सूवः । हाउ
 १ २   २५   १   १ १ १ १
 श्वा । ज्योतिः । हाउश्वा । इट् इडा २३४५ ॥ ५ ॥

१ २   १ २   १ २   १ २ १ २ २ २ १   २५
 * यद्यावद्वन्द्वतेशतम् । ए । शतम्भूमीरुत । स्योवा ।
 २५   १ २ २   १ २ १ २ १ २   २५   १
 हाउश्वा । नत्वावजिन्तसहस्रं सूर्याअनु । हाउश्वा । न
 २   २ १ २   २ २   १   २५
 जातमष्टरोदसी । हाउश्वा । दिशंविशं चस् । हाउश्
 १ २   २ २   २५   २ १   २ २ १ २
 वा । अश्वाशिष्मती । हाउश्वा । युवतिश्चकुमारिणी ।
 २५   १ २   २५   १ २   २५
 हाउश्वा । सूवः । हाउश्वा । ज्योतिः । हाउश्वा ।
 १   १ १ १ १
 इट् इडा २३४५ ॥ ६ ॥

१ २   १ २   १ २   १ २ १ २ २ २ १   ५
 † यद्यावद्वन्द्वतेशतम् । ए । शतम्भूमीरुत । स्योवा ।

* “अष्टानिधनञ्च”—इति आ० ब्रा० ३, २, ८ । वैरूपमिति शेषः ।

† “द्वादशनिधनञ्च”—इति आ० ब्रा० ३, २, ८ । वैरूपमिति शेषः ।

१ २ २   १ २   १ २ २   १ २
ओहहाउहाउ । ओहहाउवा । नत्वावजिन्तुसहस्रं

१२ १२ १   ३२ २२ १२ २२   ३२ २२ १२ ३२   ३२ २२ १२ २२
ह्ययाअनु । ओहाओहा । ओहाओहा । ओहाओहा

२   १ २   २ १ २   २ २ २
३ । हाउवा । नजातमष्टोदसी । ओहहाउहाउ ।

१ २   १   ३२ २२ १२ २२
ओहहाउवा । दिशंविशं हस् । ओहाओहा । २ ।

३२ २२ १२ २२   २   १ २   २ २   १ २
ओहाओहा ३ । हाउवा । अश्वाशिष्मती । ओह

२   १ २   १२ २   ३२ २२ १२ १२
हाउहाउ । ओहहाउवा । सूवाः । ओहाओहा । २ ।

३२ २२ १२ २२   २   १ २   १ २ २
ओहाओहा ३ । हाउवा । ज्योतिः । ओहहाउहाउ ।

१ २   १ २ २   ३२ २२ १२ २२   ३२ २२ १२ २२
ओहहाउवा । ईडा । ओहाओहा । २ । ओहाओहा

२   १   १ २   १ २ २   १ २
३ । हाउवा । इट् । इडा । ओहहाउहाउ । ओहहाउ

२   २   २   ३ २ १ १ २
वा ३ । हो ३ । आ ३ । ऊ ३ । ई २ ३ ४ ५ ॥ ७ ॥

१ २   २   २   १   १ २   २ १   २ २ २ १   २
* यद्यावद्वन्द्वतेशतम् । ए । शतम्भूमीरुत । स्योवा ।

^{२२ ३२ २} ^{१ २} ^{२२ ३२ २} ^{१ २} ^{२ ३ ५}
 हाओवा । २ । ऊवे । हाओवा । ऊवे । हाओ२३४वा ।

^{१ २ २} ^{१ २ १२ २ १} ^{२२ ३२ २} ^{१ २ २२}
 नत्वावजिन्त सद्दस्यसूर्याअनु । हाओवा । ३ । ऊवे । हा

^{३२ २} ^{१ २} ^{२ ३ ५} ^{१ २} ^{२ १२ २२}
 ओवा । २ । चुवे । हाओ२३४वा । नजातमष्टरोदसी ।

^{२२ ३२ २} ^{१ २ २२ ३२ २} ^{१ २} ^{२ ३२ २ १}
 हाओवा । ४ । चुवे । हाओवा । ४ । नाजातमष्टरोदसा

^{२२ १} ^३ ^५ ^{२२ ३२ २} ^{१ २} ^{२२ ३२}
 इ । ऐहोइ । आ२३४इही । हाओवा । ५ । चुवे । हाओ

^२ ^{२५ ५ ५ १} ^५ ^{२५} ^{२ १ १ १ १}
 वा । ५ । हैहैहैहोवा३ । हाउवा३ । ऊ२३४५ ॥ ८ ॥

एतेषां व्याख्यानम्—१भा० ५७१ षष्ठे ऋच्यम् । १—८

^{२२} ^२ ^२ ^१ ^५ ^{२२ २ १२}
 * हाउपिवासुता । स्परसि । नाः । औहौहोवा२ ।

^{१ २} ^{१ २ २} ^{१२} ^{२२ २ १२} ^{१ २}
 इहा । मत्खानइन्द्रगोम । ताः । औहौहोवा२ । इहा ।

^{२२ १ २ २२} ^{१२ २२} ^१ ^{२२ २ १२} ^{१ २}
 आपिर्नोबोधिसधमाद्येव । धाइ । औहौहोवा२ । इहा ।

^{१२} ^१ ^{२२ २ १२} ^{१ २} ^{२ १} ^१
 अस्मांश्च । वा । औहौहोवा२ । इहा । तुताइ । धा

• “अनरिचे हे” —इति आ० आ० १, २, ८ । तत्र पर्वमिदम् ।

^३रया^{५२}३४^{२१}औ^२होवा । सुष्टु^२भस्तु^१भोश्वाशिष्टुमक्रा^१श्न । इट्
इडा^{११११}२३४५ ॥ ९ ॥

* पिवा^{२२}सुता । स्यर^२सिनः । मात्स्वा^१नाई^२२ । आ । औ^२३
होवा^२हाउवा^५३ । ई^{२१२}३४डा । द्रगो^१मतः । आपि^७र्नोवो^२२ ।
आ । औ^१३^२होवा^२हाउवा^२३ । ई^२३४डा । धिसन्ध^२माद्ये^२वुधे^२ ।
आस्मा^१७^२अवा^२२ । आ । औ^२३^२होवा^२हाउवा^२३ । ई^५३४डा ।
तुताइ । धार^२या^१२३४^{५२}औ^२होवा । विष्टु^२भस्तु^१भोश्वाशिष्टुम
क्रा^१श्न । इट्^{११११}इटा^१२३४५ ॥ १० ॥

अनयोर्व्याख्यानम्—१भा० ४८६ ४४ द्रष्टव्यम् । ९, १०

† हाह । होइया । ३ । पावी । चन्ताइ । वितता३
ब्र । ह्यणस्या^१२३३ताइ । प्राभूः । गात्रा । णी^२३परि^२

० “अन्तरिक्षे दे” — इति आ० ब्रा० ३, २, ८ । तत्रोत्तरमिदम् ।

† “अरिष्टे दे” — इति आ० ब्रा० ३, ९, ८ । तत्र पूर्वमिदम् ।

५० ख,

याइ । ^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८} षिवाइश्वा२३४ताः । आता । प्रता । नू३र्न

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८} तदा । मोअश्म २३४ताइ । शार्त्ता । सआइत् । वहन्तः ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८} मन्तदाशा२३३ता । हाह । होइया । ३ । होइडा ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८} ३ । हो२३४पुइ । डा ॥ ११ ॥

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८} * हाह । हो३४पु । ३ । पावी । चन्ताइ । वितता

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८} अम्ब्रह्मणस्पा२३४ताइ । प्राभूः । गात्रा । णी३परियाइ ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८} षिवाइश्वा२३४ताः । आता । प्रता । नू३र्नतदा । मोअश्म

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८} २३४ताइ । शार्त्ता । सआइत् । वहन्तः । मन्तदाशा२३४

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८} ता । हाह । हो३४पु । ३ । होइडा । हो२३४पुइ ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८} डा ॥ १२ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—२भा० १०० पृष्ठे दृष्टव्यम् । ११, १२

“अरिष्टे दे”—इति आ० ब्रा० ४, २, ८ । तत्रोत्तरमिदम् ।

१ २ २२ १२ २२ १ १ २ १
* छावाभी । त्वापूर्वपीत । याइ । इच्छा३ । छाउ

३ ५ २ १ २२ १ २ २२ २ १ १ २
वा३ । वृ२३४छात् । इन्द्रास्तोमाइ । भिरायवाः । इच्छा

१ २ ५ २ १ २२ १ २ ३
३ । छाउवा३ । वृ२३४छात् । समाइचीना । सक्त

२१ १ १ १ २ २ २ ३
भवाः । समारस्वरान् । इच्छा३ । छाउवा३ । वृ२३४

५ २ १ २ १ २ २२ २ १ १ २ २ ३
छात् । रुद्रागृणा । तपूर्वियाम् । इच्छा३ । छाउवा३ । वृ

५ २२ २ १
२३४छात् । ए । वृ२३४त् ॥ १३ ॥

१ ५ २ १ २ २ २ १ २ २
† अभीछाउ । त्वापूर्वपीतयाइ । इच्छ । छा३१उवा

३ ५ १ २ २ २ १ २ २
२३ । सू२३४वाः । इन्द्रस्तोमेभिरायवाः । इच्छ । छा३१

३ ५ २ २ २ २ २ २
उवा२३ । सू२३४वाः । समी । चीनासक्तभवःसमस्वरान् ।

१ २ २ ३ ५ २ २ २ २
इच्छ । छा३१उवा२३ । सू२३४वाः । रुद्रागृणन्तपूर्विया-

१ २ २ ३ ५ २ १
 म् । इह । चा३१उवार३ । सू२३३वाः । ए३ । सुवा
 १ १ १ १
 २३४५ः ॥ १४ ॥

अनयोर्वाख्यानम्— १भा० ५२६ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १३, १४

२२ २ २ १ २ १५ २५
 * चाउपिवासुता । स्यरसिना३ः । होइ । ३ । चाउ
 १ २ १ २ २ १ २ २५
 ३वा । सचोनरः । मत्स्वानइन्द्रगोमता३ः । होइ । ३ । चा
 १ १ २ २ १ २ २ १ २
 उवा । सत्यमोजः । आपिर्नोबोधिसधमा३ । होइ । ३ ।
 २५ १ २ २ २ १ २५
 चाउ३वा । स्वर्ज्योतिः । दियेवधे३ । होइ । ३ । चाउ
 २२ १२ १ २ १ २ १
 ३वा । एस्यादिदम् । ३ । अस्मा३ अवन्तुतेधिया३ः । हो
 २५ १ २ २ २ २ १ २२
 इ । ३ । चाउ३वा । द्यौरक्रान्भूमिरततनत्समुद्र३ समचू
 १ १ १ १ १
 कुपत् । इ३डा२३४५ ॥ १५ ॥

अस्य व्याख्यानम्— १भा० ४८६ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १५

२२ २ १ २ १
 † चाउ३ । वृ३हात् । ३ । वृ३हत् । ३ । वृ३हात् । ३ ।

* “वरुणस्य देवस्थानम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, ८ ।

† “वृहदेवस्थानम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, ८ ।

२ १ २ २ १ २ २ २ १ २
बृहदिन्द्रायाश्गायाश्ता२। मरुतोवृत्राश्चान्ता१मा२म् ।

२२ २ १ २ २२ २ २ १ २
येनज्योतिरजनयन्दृशतावा१र्द्धा२ः। देवन्देवायाश्जागृ१वी

२२ २ १ २ १
२३। हाउ३। बृहात्। ३। बृहत्। ३। बृहात्। २।

२ १ २२ २ १
बृहा३१उ। वा२। ए। बृहत्। ३॥ १६॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ५३४ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १६

१२ १२ १ २ ३२
* ऐराया२त्। ३। ऐराया२३त्। सुवरा३४। हा

२ २२ २ १ २ २२ २ २ २ २
होइ। पुनानःसोमाश्धारा१या२। अपोवसानोश्आर्षा

२२ २ २ १ २ २२
१सी२। आरत्नधायोनिमृतस्या३साइदा१सी२। उत्सो

२२ १ २ १२ १२
देवोद्दी३राण्या१या२ः। ऐराया२त्। २। ऐराया२३त्।

१ २ २२ २ ५२ २ २ २२ २ २
सुवरा३४। हाहा३४। औहोवा। ए३। देवादिवज्यो

२ १ १ १ १
ती२३४पूः॥ १७॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ७६ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १७

२२ १२ २ २ २ २ २ २ १
† हावोहोहाउ। अभित्वावार्षा३भासुताइ। अभि

^२ त्वावा । ^{२२ १२} षाभासुताइ । ^२ अभित्वावा^२र्षा^२भासुताइ । ^{१२} औहो
^{२२ १२} ह्वावौहो^२ । ^२ सुतं^२हजामी^२पीतयाइ । ^{२ १} सुतं^२हजा । ^{२२} मी
^{१२} पीतयाइ । ^२ सुतं^२हजामी^२पीतयाइ । ^{२२ १२} ह्वावौहो^२हाउ ।
^{२ २} तम्पाविया^२श्रू^२हीमदाम् । ^{२ १२} तम्पाविया । ^{२२ १२} श्रू^२हीमदाम् ।
^{२ २} तम्पाविया^२श्रू^२हीमदाम् । ^{१२} औहो^२ह्वावौहो^२ । ^२ उह्वा
^२ उह्वाउ । ^१ वा३ । ^१ हस् ॥ १८ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ३६८ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १८

^{२२} * हाउ३ । ^{२ १ ३} हौवा^२ओ^२३४वा । ^{२२} हाहा३१उवा२ ।
^{२२ १ २२} पुनानः^{१२}सोमधारया । ^{१२ २ १} अवोवृ^२हदिहाइडा । ^{२ २} अपोवसानो
^{१ २ २ १} अर्षसि । ^{२ २} अवोवृ^२हदिहाइडा । ^{१२ २ १२} आरत्नधायोनिमृतस्यसी
^{१२} दसि । ^{१ २} अवोवृ^२हदिहाइडा । ^{१२ २२ १२} उत्सोदेवो^२हिरण्ययः । ^{२ १ २} अवो
^{२ १} वृहदिहाइडा । ^{२ २} हाउ । ^{२ १ ३} हौवा^२ओ^२३४वा । ^{२२} हाहा३१

* “आङ्गिरसे दे” — इति आ० ब्रा० १, २, ९ । तत्र पूर्वमिदम् ।

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 उवा २ । सुवर्जगन्महस्पृथिव्यादिवमाशकेमवाजिनोय
 १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
 मम । हस् । इट् इडा २३४५ ॥ १९ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ७६ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १९

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 * औहोवा औहोवा औहोश्वा । तवेदिन्द्रावमंवसु ।
 १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 त्वम्पुष्यसिमध्यमम् । सत्राविश्वस्य परमस्य राजसि । न
 १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 किष्वागोषुवृण्वते । औहोवा औहोवा औहोश्वा । सुव
 १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 र्जगन्मदेवानामवसावयं शकेमवाजिनोयमम् । सुवर्जगन्म
 १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 महस्पृथिव्यादिवमा । हस्वृद्धन्मा २३४५ः ॥ २० ॥

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 † औहो औहोश्वा । ३ । इडा २३भिरा ३४ । औहोवा ।
 १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 तवेदिन्द्रावमंवसु । त्वम्पुष्यसिमध्यमम् । सत्राविश्वस्य
 १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 परमस्य राजसि । नकिष्वागोषुवृण्वते । औहो औहोश्वा

* “आहिरसे द्वे”—इति आ० ब्रा० २, २, ८ । तत्रोत्तरमिदम् ।

† “वाहस्यत्यच्च”—इति आ० ब्रा० ३, २, ८ ।

२ १ २ ५२ २ १ २ २ १ १
वा । ३ । इडा२३भिरा३४ । औहोवा । इडासुवोवृहन्नमा

१ १ १ १

२३४५ः ॥ २१ ॥

अनयोर्व्याख्यानम्—१भा० ५५७ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २०, २१

२२ २२ २ २ २ २ २२
* छाउ । ३ । औहोआत्वासहस्रमाश्रताम् । छाउ

२ १ २ २२ २ १ २
३ । युक्ताराश्या२३इ । छाउ । ३ । हिराण्याश्या२३इ ।

२२ १ २ २२ — १ २
छाउ । ३ । ब्रह्मायू१जा२३ः । छाउ । ३ । चारयइ ।

२ १ २ २२ १ २ २२
द्रकाइशा१इना२३ः । छाउ । ३ । वचान्तू१सो२३ । छा

२२ २ ३ २ १ ५ ५ ५ ५
छाउछाउ । मपौ३ । ता२३४याइ । उहुवा३छाउ । वा ।

१
हस ॥ २२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ५०७ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २२

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २
† उहवाओहा । औहोवा । शन्नोदेवीः । उहुवा ।

२ २ १ २ ३ २ २ १ २ २ १ २
ओहा । औहोवाछाउ । वा । आवत् । अभिष्टा२३या

* “भारद्वाजश्च”—इति आ० ब्रा० ३, ९, ८ ।

† “आथर्वणश्च”—इति आ० ब्रा० ३, २, ८ ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ३३। उहुवाओहा। औहोवा। शन्नोभवा। उहुवा
 २ २ १ २ ३ २ १ २ २ १ २ १
 ओहा। औहोवाहाउ। वा। ह्रवः। तुपीतारश्याः
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ३। उहुवाओहा। औहोवा। शंयोरभी। उहुवाओ
 २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 हा। औहोवाहाउ। वा। ज्योतिः। सुवन्तूरनाः।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 उहुवाओहा। औहोवाहाउ। वाः। ईर३४५ ॥ २३ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १४३ पृष्ठे दृश्यम् । २३

२४ (चतुर्विंशतितमं) साम—२भा० २४४ पृष्ठे सुदितम् ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 * हाउ। ३। बृहद्वामम्। ३। बृहत्पार्थिवम्। ३।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 बृहदन्तरिक्षम्। ३। बृहद्विवम्। ३। बृहद्वामम्। ३।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 कयानश्चित्राःआभूश्वाः२त्। जतीसदावृद्धाःसाशवाः२।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 कयाश्चिष्ठाःश्यावाः२र्त्ताः३। हाउ। ३। बृहद्वामम्।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ३। बृहत्पार्थिवम्। ३। बृहदन्तरिक्षम्। ३। बृहद्विवम्।

* “बृहतीवामदेवो द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, ८। तत्र पूर्वमिदम्।

१ १ २ २ १   २ १ २   १ २   ३ २ १   २
३। बृहद्वामम् । २। बृहद्वामम् । औहोवाचाउ । वा ।

२   २ १ २ २ १   २ २   २ १ २   २ २ १   २
ए। बृहद्वामम् । ए। बृहद्वामम् । ए। वामेभ्यो

२ २ १   २ २ २ १   २ २ १   २ २ १
वामम् । ए। वामम् । वामम् । वामम् ॥२५॥

३ २ १ २   २ २ १ २   २ १ २
* बृहद्वामम् । २। बृहद्वामम् । कयानश्चाइ ।

३   ५   २ २ १   २ १   १ २ ३   ५   २
चत्राभूरश्वात् । ऊताइसदा । वार्द्धः सारश्वा । क

१ २   ७   ३   ५   ३ २ १ २   ३ २
याश्चाइ । छयारवारश्वात् । बृहद्वामम् । २। बृहत् ।

१ २ १ ३ २   २ २   २ १ २ २ १
वामाश्वा । ए। बृहद्वामम् । ३ ॥ २६ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ३८४ पृष्ठे दृश्यम् । २५, २६

२ २ २ २   २   २   २ २ २ २
† औहोर्द्वामिद्विद्वामचाश्वा । सातौवाजा ।

१ २ ३   ५   १ २   ३ २ ४ २ ५   २ १
स्याकारारश्वाः । तुवारश्वा । औहोवा । वृत्राद्वाम

१ २   १ २ ३   ५   १ २ २
इ । द्रासाश्वा । पतिन्नारश्वाः । त्वाङ्गाश्वा ।

• “वृहतीवामदेव्ये”—इति आ० ब्रा० २, ९, ८ । तत्रोत्तरमिदम् ।

† “भरद्वाजस्य वृहत्”—इति आ० ब्रा० २, २, ८ ।

३२ ४२ ५   १   ५   २
 औहोवा । स२अर्वा२३४ । ताः । उहुवा६हाउ ।
 ५   १
 वा । हस ॥ २७ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा०४८२ पृष्ठे दृश्यम् । २७

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने प्रथमस्यार्द्धप्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

२ २ १   २ १   २२ १   २२ ३ ४ ५
 * इया३होइ । ३ । इन्द्रन्नरो । ने३मधि । ताहवन्ताइ ।
 २ १ २   २ १   २ ३ ४ ५   २२ १ २   २ १
 यत्पारियाः । युनज । ताइधियस्ताः । शूरोनृषा । ता३अव ।
 २ ३ ४ २ ५   २२ १ २   २ १ २   २२ ३ ४ ५   ३ २
 स३कामाइ । आगोमताइ । बजेभ । जातुवन्नाः । इया
 १   २ १   १   ३   ५ २ २   २ १ १
 ३होइ । २ । इया३हो२ । आ२३४औहोवा । ई २ ३
 १ १
 ४ ५ ॥ १ ॥

३२ २२ ३ २   २ २   २ १   २२ ३ ४ ५
 † औहोइया । ३ । इन्द्रन्नरो । ने३मधि । ताहवन्ता
 २ १ २   २ १   २ ३ ४ ५   २२ १ २   २
 इ । यत्पारियाः । युनज । ताइधियस्ताः । शूरोनृषा । ता

* † “वसिष्ठ-जमदग्नौ रक्षौ द्वावगच्छ-जमदग्नौर्वी” — इति आ० ब्रा० ३, २, १० ।

१ २ ३ ४ ५ १२ १२ २१२ २२ ३ ४
 ३श्रव । सश्रुकामाद् । आगोमताद् । ब्रजेभ । जातुव
 ५ १२ २२ ३ २ १२ २ ३ ११ ११
 न्नाः । औहोइया । २ । औहोइ४पुयाईपुई । ई२इ४पु ॥ २ ॥

अनयोर्व्याख्यानम्—१भा० ६४२—पृष्ठे दृश्यम् । १, २

३२२ १ २ ३ २२ १ २ १२
 * अयामायाम् । २ । अयामायाम् । स्वादिष्ठ
 ३ २ ३ ५ १ ३ २ ३ ५
 यार । मदाइष्टार३४या । पवस्वसो३ । मधारार३४या ।
 १ २ ३ २ ३ ५ ३ २ १ २
 इन्द्रायपार । तवाइसूर३४ताः । अयामायाम् । २ ।
 ३ २ २ १ ३ ५ ३ २ २ ३ १ १ १ १
 अयाम् । आ३ । यार३४ । औहोवा । ई२इ४पु ॥ ३ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १० पृष्ठे दृश्यम् । ३

२२ १२ २ २ २ २ २ १ २ ३
 † हाउ । ३ । औहोवाण्हियाहाउ । धार्त्ता । दाइ
 २ २ १ २ १ २ १ २ २ २ २
 वःपवतेकृत्वियः । रसोरसो । रसः । हाउ । ३ । औ
 २ २ २ २ २ १ २ १ २ २ २ २ २
 होवाण्हियाहाउ । दाक्षाः । दाइवानांमनुमादियः ।
 १ २ १ २ १ २ १ २ २ २ २ २ २
 नृभीनृभीः । नृभीः । हाउ । ३ । औहोवाण्हिया

* “स्वागिरामर्कः”—इति आ० ब्रा० ३, २, १० ।

† “दीर्घतमसोऽर्कः”—इति आ० ब्रा० ३, २, १० ।

१ २ १ २ २ २ २ १ २ १ २ १ २
हाउ । हारी । सार्जानोअत्योनस । त्वभीस्त्वभीत्वभीः ।

१ २ २ २ २ २ २ १ २ १ २ १ २
हाउ । ३ । औहोवाएहियाहाउ । वार्था । पाजा

२ २ २ १ २ १ २ १ २ २ २ २ २
सिक्कणुपेनदी । पुवापुवा । पुवा । हाउ । ३ । औहो

२ २ २ २ ३ १ १ १ १
वाएहियाउहाउ । वार । ई२३४५ ॥ ४ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० २८४ पृष्ठे दृश्यम् । ४

२ २ २ १ २ १ २
* हाउ । ३ । पूर्वइन्द्रायवृहाताइ । हाताइ । २ ।

१ २ २ १ २ १ २ २ २
हाउ । ३ । मरुतोब्रह्मअर्चिता । चाता । २ । हाउ ।

२ २ १ २ १ २ २ २
३ । वृत्रध्वनतिवृत्रहाशतक्रातूः । क्रातूः । २ । हाउ

२ २ १ २ १ २ २ २
३ । वज्रेणशतपर्वाणा । वर्वाणा । २ । हाउ । ३ ।

२ २ १ १ १ १
वार । इट्इडा२३४५ ॥ ५ ॥

२ २ २ २ २ २ २
† हाउ । ३ । सन्त्वानोनवुः । ३ । अनोनवुः । ३ ।

२ २ १ २ १ २ १ २ १
मरुतः । ३ । विश्वस्मात् । ३ । पूर्वइन्द्रायवृहाताइ । हा-

* “मरुतामर्कौ द्वौ”—इति आ० ब्रा० ३, २, १० ।

† “संस्तोभो योमरः”—इति आ० ब्रा० ३, २, १० । मरुतामित्येव ।

^२ताई । ^२२ । ^{१ २}मरुतोब्रह्मअर्चिता । ^{१ २}चाता । ^२२ । ^२वृत्रं च
^२नतिवृत्रहाशतक्रातूः । ^{१ २}क्रातूः । ^{२ २}२ । ^{१ २}वज्रं णश्वपर्वाणा ।
^{१ २}र्वाणा । ^{२ २}२ । ^{१ २ २ २}हाउ । ^{१ २ २}३ । ^{१ २ २}सन्त्वानोनवुः । ^{१ २ २}अनोनवुः ।
^{२ २}३ । ^{१ २ २}मरुतः । ^{२ २}३ । ^{२ २}विश्वास्मात् । ^{२ २}२ । ^{२ २}वाइश्वस्मा २३४
^{२ २}औहोवा । ^{३ १ १ १ १}ई २ ३४५ ॥ ६ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ५३२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ५, ६

^१* होहोवा । ^२ई । ^१ईया । ^२३ । ^{२ २ २}अग्निमूर्द्धादीश्वःका
^२कूरत् । ^२पतिःपृथिवीश्याआश्यारम् । ^{२ २ २ २}अपांरेतांसी
^१जाइन्वाशीर । ^१होहोवा । ^२ई । ^१ईया । ^२२ । ^१होहोवा ।
^१ई । ^१ईर । ^३या २३४ । ^{२ २ २}औहोवा । ^{२ २ २ २ २ २}ए । ^२अग्निमूर्द्धाभव
^१दिवः ॥ ७ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १३५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ७

• “अग्ने रर्कः”—इति आ० भा० ३, ९, १० ।

^{१ २} होवा । ^{१ २} ईया । ^{१ २} औरइहोआइ । ^{४ ५} आयाम् । ^{१२} पूषा
^{३ २ ३} र । ^५ रयिर्भाइइगाः । ^{४ ५} सोमाः । ^{१ ४} पुनार । ^{१२ २ ३} नोअर्षारइ
^५ ४ती । ^{४ ५} पातीः । ^१ विश्वार । ^{३ २ ३} स्यभूमारइनाः । ^{४ ५} वाया ।
^१ ख्यद्रोर । ^{२ २ २} दसीजरइभाइ । ^५ होवा । ^{१ २} ईया । ^{१ २} औरइ
^{२ २} होआइइ । ^{५ २ २} औहोवा । ^{४ १ १ १ १} ईइइइ ॥ ८ ॥

अस्य व्याख्यानम् — २भा० १५५ पृष्ठे दृष्टव्यम् । ८

९, १०, ११ सामानि — २४६, २४७, २४८ पृष्ठेषु मुद्रितानि ।

^१ पातीरः । ^{१ २ १} ३ । ^१ दिवआ । ^{२ १} पातीरः । ^{२ १} ३ । अन्तरि
^{२ १} क्षस्या । ^१ पातीरः । ^{१२ २} ३ । ^१ पार्थिव । ^१ स्या । ^१ पातीरः । ^३ ३ ।
^{२ १ २ २} अपामोषधी । ^१ नाम् । ^१ पातीरः । ^{१ २ २ १} ३ । विश्वस्यभूत ।
^१ स्या । ^१ पातीरः । ^१ पातीरइः । ^{१ ३} पारताइइ । ^{१२ २} औहोवा ।
^{१२ १} ए । ^{२ १} पतिर्दिवः । ^{२२ १ २ १} ए । ^{२२ १ २ १२} पतिरन्तरिक्षस्य । ^{१ २ १२} ए । पतिःपार्थि

* “प्रजापतेयार्कः” — इति आ० ब्रा० ३, २, १० ।

† “अर्कप्रोवाच” — इति आ० ब्रा० ३, २, १० ।

२ २२ १ १ १२ २ २२ २ २२ १ २ १ २ २ १
 वस्य । ए । पतिरपामोषधीनाम् । ए । पतिर्विश्वस्यभूत
 २२ १ २ २ १ १ १ १
 स्य । ए । सुवर्ज्यातीर३४५ः ॥ १२ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपि तु सोमः, सचैवः—

१ २२ २ २ ३ १ २ १ २२ ३
 पतिः । दिवः । अन्तरिक्षम् । स्य । पार्थिवस्य । अ
 २ १ २२ १ २२ ३ १ २२
 पाम् । औषधीनाम् । औष । धीनाम् । विश्वस्य ।
 ३ १ २ १ २ १ २२ १ २२
 भूतस्य । आयुः । चक्षुः । ज्योतिः ॥ १ ॥ ६ ॥ १२ ॥

१२ साम २भा० २४८ पृष्ठे मुद्रितम् ।

१ १ २ ३ २ १ १ २
 * इय । होइ । इयइयईश्या । इय । होइ । इय
 ३ २ १ १ २ ३ २ १ १
 इयईश्या । इय । होइ । इयइयईश्या । इन्द्रनरो ।
 २ १ २२ ३ ४ ५ २ १२ २ १ २
 नेश्मधि । ताह्वन्ताइ । यत्पारियाः । युनज । ता
 ३ ४ ५ २२ १२ २ १ २ ३ ४ ५
 इधियस्ताः । शूरोनृषा । ताश्श्रव । सश्चकामाइ ।
 २२ १२ २ १२ २२ ३ ४ ५ १ १
 आगोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः । इय । होइ ।

^२ इय^५इय^२इ^१श्या । २ । इय^१होइ । इय^१इय । इ^३२ । या२३४ ।

^५र २ ^{३ १ १ १ १}
औहोवा । ई२३४५ ॥ १४ ॥

* उव । होइ । उवउवऊइवा । ३ । इन्द्रनरो ।

^{२ १} ने३मधि । ताह्वन्ताइ । यत्पारियाः । युनज । ताइधिय

^५ स्ताः । ^{२२ १२} पूरोनृषा । ताइश्रव । ^{२ १} संश्रकामाइ । ^{२ ३ ४ ५} आगो

^{२ १ २} मताइ । ^{२ २ ३ ४ ५} ब्रजेभ । ^१ जातुवन्नाः । उव । होइ । उवउ

^{५ २} वऊइवा । २ । उव । होइ । उवउव । ऊ२ । वा२३४ ।

^५र २ ^{३ १ १ १ १}
औहोवा । ई२३४५ ॥ १५ ॥

अनयोर्वाख्यानम्— १भा० ६४२ पृष्ठे दृष्टम् । १४, १५

^{१२} † हाउ । ३ । ^{२२ ३ ४ ५} आज्यदोहम् । ३ । ^{६ १ १ २} मूर्ध्निनन्दायि ।

^{२ १} वाइअर । ^{२ ३ ४ ५} तिमृथिव्याः । ^{२ १ १ २} वैश्वानराम् । ^{२ १ २} कृतआ । ^{२ १ २} जात

* “अक्षपुष्पे द्वे”—इति आ० ब्रा० ६, २, १० । तत्र द्वितीयमिदम् ।

† “वैश्वानरस्य त्रीणाज्यदोहायाज्यदोहानि वा”—इति आ० ब्रा० ६, २, ११ । तत्र प्रथममिदम् । ज्येष्ठसामाज्यदोहमिति वैदिकसङ्केतः ।

^{४ ५} मग्नीम् । ^{२ १} कविं^१सम्मा । ^{२ १} जाश्मति । ^{२ ३ ४ ५} थिञ्जनानाम् ।
^{२ २ १} आसन्नःपा । ^{२ १} चाश्ञ्जन । ^{२ ३ ४ ५} यन्तदेवाः । ^{२ २} हाउ । ^{२ २ ३} ३ । आज्य
^{४ ५} दोहम् । ^{२ २ ३ ४} २ । आज्यदो^१पुहाउ । ^५ वा । ^{२ २} ए । ^{२ २ १ २} आज्यदोह
^{२ २} म् । ^{२ २ १ ३ १ १ १ १} ए । आज्यदोहार^२३४५म् ॥ १६ ॥

^{२ २} * हाउ । ^{२ २} ३ । ^{१ २} ऊम् । ^{२ २ १ २} चिदोहम् । ^{२ २ १ २} ३ । मूर्धनिन्दा
^{२ १} इ । ^{२ १} वाश्अर । ^{२ ३ ४ ५} तिमृथिव्याः । ^{२ २ १ २} वैश्वानराम् । ^{२ १ २} ऋतआ ।
^{२ २ ३ ४ ५} जातमग्नीम् । ^{२ १} कविं^१सम्मा । ^{२ १} जाश्मति । ^{२ ३ ४ ५} थिञ्जनानाम् ।
^{२ २} आसन्नःपा । ^{२ १} चाश्ञ्जन । ^{२ ३ ३ ४ ५} यन्तदेवाः । ^{२ २} हाउ । ^{२ २} ३ । ^{२ २} ऋमचि
^{१ २} दोहम् । ^{२ १ २} चिदोहम् । ^{२ ५ २} चिदोश्चाउ । ^२ वाश् । ^{३ १ १} ई२३
^{१ १} ४५ ॥ १७ ॥

^{२ २} + हाउ । ^{१ २} ३ । ^{२ २ १ २} चोहम् । ^{२ २ १ २} ३ । मूर्धनिन्दाइ । ^२ वाश्

• ई-निधन माज्यदोह मिति वैदिक-सङ्केतः ।

+ ऋत-निधन माज्यदोह मिति च वैदिक-सङ्केतः ।

^१ अर । ^{२ ३ ४ ५} तिम्पृथिव्याः । ^{२२ १२} वेश्वानराम् । ^{२ १ २} कृतत्रा । ^{२ ३ ४ ५} जातमयी
^{२ १} म् । ^{२ १} कवि^१सम्मा । ^{२ ३ ४ ५} जाश्मति । ^{२२} थिञ्जनानाम् । आ
^१ सन्नःपा । ^{१ १} त्राश्ञ्जन । ^{२ ३ ४ ५} यन्तदेवाः । ^{२२} द्वाउ । ^१ ३ । च्यो
^२ द्दम् । ^{१ २} २ । ^{२ १} च्योश्द्वाउ । ^{२ १} वाश् । ^{२ १} एश् । कृतम् ॥ १८ ॥

एतेषां व्याख्यानं—१भा० २०५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १६-१८

^{२ २} * ^{१ २ २} सुरुपकानुमूतये । ^{२ १ २ २ १ २} ३ । ^{१ ३} सुदुघामिवगोदुधे । जुह्वम
^२ साइ । ^{२२ १ २} द्याविद्यवाइ । ^{२२ १ २} २ । ^{२ १ २} द्याविद्यवाश्शउ । ^{२ १ २} वाश्श ।
^१ उम् । ^१ उम् । ^१ उम् ॥ १९ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ३६६ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १९

^{२ २} † ^१ द्वाउ । ^२ ३ । ^१ आयि । ^१ ही । ^१ ३ । ^१ आयि । ^१ ३ । इया
^२ द्वाउ । ^{२ १ २ २} ३ । ^१ पिवासोमाम् । ^{२ ३ ४ ५} इन्द्र । ^{२ १ २} मन्दतुत्वा । यन्ते-

* “रुद्रस्य त्रयं कृष्णभा रैवती वैराजः शाक्तर इति”—इति आ० ब्रा० ३, ९, ११ ।
 तत्रेदं रैवतकृष्णम् ।

† वैराजकृष्णं मिदं द्वितीयम् ।

^{१ १} सुषा । ^{२ ३ ४ ५} वा३च्चरि । ^{२२ १ २} अश्वअद्रीः । ^२ सोतुर्वाह । ^१ भ्या३७सुय ।
^{२२ ३ ४ ५} ^{१२} ^१ ^२ ^१
 तीनअर्वा । ^{१२} छाउ । ३ । ^१ आयिही । ३ । ^१ आयि । ३ ।
^१ ^२ ^१ ^५ ^२ ^३ ^१ ^१ ^१ ^१
 इयाछाउ । २ । इया३छाउ । वा३ । ई२३४५ ॥ २० ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ८१५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ९०

^१ * ओ३१म् । ३ । ^{१२ २ २} स्वादोरेइत्थाएविषूएवतआ । ^{२ १} शं
^{१२} ^{१ २ २} ^{२ २} ^{२ १} ^{२ १}
 योः । २ । मधोरेपिबाएन्तिगोएरियआ । ^{२ १} हविः । २ ।
^{२ २ २ २} ^{२ २ २ २} ^२ ^५ ^{१ २ २ २}
 याआऐन्द्रेणाएसयाएवरिया । ^२ सुवः । २ । वृष्णाएमदा
^२ ^{२ २ २ २} ^१ ^{१२} ^{१ २ २} ^{२ २ २ २}
 एन्तिशोएभथा । आ । ^१ ज्योतिः । २ । ^{१ २ २} वस्वीरेअनूएस्वराए
^{२ १} ^२ ^५ ^१
 जियमा । ओ३१म् । २ । ओ३१२३४ । वा । इट्इडा
^{११ १ १}
 २३४५ ॥ २१ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ८२३ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ९१

^{२२ २} ^{२२ १} ^२ ^२ ^१
 † एपुरोजिती । वा३अन्धसःसुतायमादया २ई३नवा

• भाकुर ऋषभमिति तृतीयम् ।

† “इन्द्रस्य वयोऽतीवक्राः अथापरं तौत्र” — इति आ० ब्रा० २, २, ११ ।

^१यि । ^{१ २}इडा । ^{१ २ १ २}जच्चा । ^१तेजातमा^१रन्धसाः । ^१अथा ।
^{१ २}दायिवी । ^{१ २ १ २}सङ्गमिया^१रददायि । ^१अथा । ^{१ २}जग्रम् । ^२श
^१र्ममच्चा^१रयि । ^१अवाः । ^{१ २}अथा । ^{१ २}अपश्चान^१अथा^१इष्टा^२
^२ना । ^{१ २ २ २}सखायोदीर्घजा^१रश्चोयि । ^{१ २}कायमा^१उवार^१३ । ^१इट्
^{१ १ १ १}इडा^{२ ३ ४ ५} ॥ २२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० ६ पृष्ठे दृश्यम् । २२

^{१ २}एआसा । ^{१ २ २}जिवकारथ्ये^१यथा^१रजाउ । ^१इडा । ^१आ
^२सा । ^{१ २}व्य^१पुर्मदा^१रया । ^{१ २}अथा । ^{१ २ १ २ २}धाया । ^{२ १ २ २}मनोतापूथ
^२मामना^१रयिषा । ^{१ २}इडा । ^{१ २}आप्स्व । ^{१ २ १ २}दक्षोगिरा^१रदृष्टाः ।
^१अथा । ^{१ २ १ २ २}दाशा । ^{१ २}स्वसारो^१अधिसानो^१रअव्यायि । ^१इडा ।
^{१ २}श्याद्वनो । ^{१ २ १ २}नयोनिमा^१रसदात् । ^{१ २}अथा । ^{१ २}मार्जा । ^{१ २}तिव
^{२ ५}क्लि^१सदनेषुवार^१क्का^{१ १ १ १}३१उ । ^१वार^१३ । ^{१ १ १ १}इट्इडा^{२ ३ ४ ५} ॥ २३ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० २४ पृष्ठे दृश्यम् । २३

* “इन्द्रस्य तयोऽतिषङ्गाः अथापरं ० ०, वासवः”—इति आ० ब्रा० ६, २, ११ ।

^{१ २} * एआभी । ^{२ १} नवन्तआ २ । ^{१ २} इहआ ३१ उवा २ । ^१ त
^{२ २२} रत्समन्दीधावति । ^{१ २} प्रायम् । ^{२ १} इन्द्रस्यका २ । ^{१ २} मियमा ३१
^{१२२ २१ २ २} उवा २ । ^{१ २} धारासुतस्यान्धसः । ^{२ १} वात्सम् । ^{२ १२} नपूर्वआ २ ।
^{१ २} युनिया ३१ उवा २ । ^{१ २ २२} तरत्समन्दीधावति । ^{१ २} जातम् । ^२ रि
^१ हन्तिमा २ । ^{१ २} तरआ ३१ उवा २३ । ^{१ ११११} इट् इडा २३४५ ॥ २४ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ५८ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २४

^{३२} † छाह । ^{२ ३ ५} दौवाओ २३४वा । ^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ २} ३ । ए । औहौहौवा
^{२ २ १२२ २ १२ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २} छाउ । वा । ईडा । धर्त्तादिवः पवते कृत्योरसः । ई
^{२ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २} डा । २ । दक्षो देवानामनुमाद्यो नृभिः । ईडा । २ । ह
^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २} रिः हजानो अत्योनसत्त्वभिः । ईडा । २ । वृथापाजा ५ सि

* “इन्द्रस्य चयोऽतिषङ्गाः अथापरं ००,००, पार्जन्यो वैश्वदेवो वा”—इति आ०
 ब्रा० ३,२,११ ।

† “प्राजापत्याश्चत्वारः पदस्त्रोभा गोतमा वा वैश्वामित्रा वैन्द्राग्रा वा”—इति आ०
 ब्रा० ३,२,११ । अष्टेडपदस्त्रोभमिदं प्रथममिति वैदिकसङ्केतः ।

२ १२ २ ३२ १ ३ ५ २२
 कृणुषेनदीषुवा१ । हाह । दौवाओ२३४वा । ३ । ए ।

१२ २ ३२ २ २ १२ २
 औहौहोवाहाउ । वा । ईडा ॥ २५ ॥

२२ २ ३ ५ २२ १२ २ २२
 * हाउ । ३ । दौवाओ२३४वा । ए । औहौहोवा

२ २ २ १२ २ १ २२ १२ २ २२ १ २२ १ २
 हाउ । वा । धर्त्तादिवःपवा । ईडा । तेकृत्योरसः ।

१२ २ १ २ २ १२ २ २ १२ २ २ १ २ १२ २ १
 ईडा । दक्षोदेवानामनुमाद्योनृभिः । ईडा । हरिः

२ २ १ २ १२ २ २ १ २ १२ २ १ २ २ १ २
 सृजानआ । ईडा । त्योनसत्वभिः । ईडा । वृथापा-

२ २ २ १२ २ २ २ २ ३ ५
 जासिकृणुषेनदीषुवा१ । हाउ । ३ । दौवाओ२३४वा ।

२२ १२ २ ३ २ २ २ १२ २
 ए । औहौहोवाहाउ । वा । ईडा ॥ २६ ॥

१ १२ १२ १२ २ २ १२ २ २ २ २
 + औहौहोवा२ । ओवा२ । ए । औहौहोवाहाउ ।

२ २ १२ २ १ २ २ १२ २ २ १ २ २ १ २ १ २ २
 वा । धर्त्तादिवःपवा । ईडा । तेकृत्योरसः । दक्षोदे

१२ २ २ १२ २ २ १२ २ १ २ १ २ २ १ २
 वानामा । ईडा । नुमाद्योनृभिः । हरिःसृजानआ ।

० षड्विडपदस्तोभं मिदं द्वितीयं मिति वैदिकसङ्केतः ।

† चतुर्विडपदस्तोभं मिदं तृतीयं मिति वैदिकसङ्केतः ।

१२२ २२ १ २ १ २२ १२ २ २ २ १२ २ १
 ईडा । त्योनसत्वभिः । वृथापाजा^१सिक्नु । ईडा । औ
 २२ १२ १२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 दौदोवा^२ । ओवा^२ । ए । औदौदोवा^३चाउ । वा । णु
 २ १२ २
 षेनदीषुवा^१ ॥ २७ ॥

* औ^१औ^२दौवा^३चाइ । ए । औ^१दौदौवा^३चाउ । वा ।

१ १२ १ १ २ २ १ २ १ २ १ २
 धर्त्ता । दौ^२ । वःप । वा । तेकृत्व्यः । रसः । दक्षो
 २२ १२ २ १ २ २ १ २ १ २ २ २ १ २
 देवानामनुमाद्योनृभिः । ईडा । हरिः । सा । जानोअ ।
 २२ १ १ २ १ २ २ १ २ २ २ १ २ २
 त्योन । सत्वभिः । वृथापाजा^१सिक्नुणुषेनदीषुवा^१ ।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 औ^१औ^२दौवा^३चाइ । ए । औ^१दौदौवा^३चाउ । वा ।
 १२ २
 ईडा ॥ २८ ॥

एतेषां व्याख्यानम्—२भा० १८४ पृष्ठे दृश्यम् । १५—१८

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने प्रथमः प्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

^१ * अभाद्रमा^२चे । ३ । च^२र्षणी^२धृत^२म^२घवा^२ना^२श्मू^१क्था^१श्या^१
^२श्म । इन्द्र^२ङ्गिरो^२बृ^२हती^१र^१भ्या^१श्नू^१षा^१शता^२ । वा^२वृ^२धानं^२
^२पुरु^२ह^१त^१सू^२श्वा^२क्ता^२श्व^२भी^२रः । अ^२म^२र्त्य^२ञ्ज^२र^२मा^२ण^२न्दी^१श्वा^१इ^१
^२दा^२श्वे^२ । अभाद्रमा^१चे । २ । अभा^१र^१श्च^१ । मा^१र^१ । द्वा^३
^{१२} २३४ । औ^१द्यो^१वा । सर्प^१सु^१वा^१र^१३४५ ॥ १ ॥

^२ † अभि^१प्र^१म^१च्ची^१श्रा^१द्रमा^१चे । ३ । च^२र्षणी^२धृत^२म^२घवा^२
^१ ना^१श्मू^१क्था^१श्या^१श्म । इन्द्र^२ङ्गिरो^२बृ^२हती^१र^१भ्या^१श्नू^१षा^१शता^२ ।
^२ वा^२वृ^२धान^२म^२पुरु^२ह^१त^१सू^२श्वा^२क्ता^२श्व^२भी^२रः । अ^२म^२र्त्य^२ञ्ज^२र^२मा^२ण^२
^१ न्दी^१श्वा^१इ^१दा^१श्वे^१ । अभि^१प्र^१म^१च्ची^१श्रा^१द्रमा^१चे । २ । अ-

* “दश संसर्पाणि महासर्पाणि सर्पसामानि वा । अथापरमन्त्रेऽस्य (सर्पमिति शेषः) । * * * अथापरं वाधवाणि चत्वारि (तत्र प्रथममिदम्)” — इति आ० ब्रा० २, २, १२ ।

† “पृथिव्याऽस्य (सर्पमिति शेषः) । * * * अथापरं वाधवाणि चत्वारि (तत्र द्वितीयमिदम्)” — इति आ० ब्रा० २, २, १२ ।

भिप्रम^१०^१दीशरार^१३इ । मार^१ । चार^१३४ । औहोवा^{५२२} ।

१ ११ ११११
प्रसर्प^१सुवार^१३४५ः ॥ २ ॥

* हाउ^{२५}श्वा । चर्षणी^२धृत^२मम^२घवान^२मुक्थ्य^२म् । हाउ^{२५}
श्वा । इन्द्र^१जिरोवृ^२हती^२रभ्य^२नूष^२त । हाउ^{२५}श्वा । वावृ^२धा
नम्यु^२रुह^२त^२सुवृ^२क्तिभिः । हाउ^{२५}श्वा । अम^१त्यञ्ज^२रमाण^२
न्दि^१वेदि^२वे । हाउ^{२५}श्वा । उत्सर्प^१सुवार^१३४५ः ॥ ३ ॥

एतेषां व्याख्यानं—१भा० ७६८ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १—३

* हाउ^{२५}श्वा । सुवः^१स^२सर्प^१न्तः । तवेदिन्द्रा^१वमं^२वसु ।
हाउ^{२५}श्वा । सुवः^१स^२सर्प^१न्तः । त्वम्यु^१ष्यसि^२मध्यमम् ।
हाउ^{२५}श्वा । सुवः^१स^२सर्प^१न्तः । सत्राविश्वस्य^१परमस्य^२राजसि ।
हाउ^{२५}श्वा । सुवः^१स^२सर्प^१न्तः । नकि^१द्वागोषु^२वृण्वते । हाउ-

* “वायोश्च”—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ । सर्पमिति शेषः । किञ्च “अथापरं
वाधवाणि चलारि”—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ । तत्र तृतीयमिदम् ।

+ “अन्तरिक्षस्य”—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ । सर्पमिति शेषः । किञ्च “अथा-
परं वाधवाणि चलारि”—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ । तत्र चतुर्थमिदम् ।

^{१ २} ^{२२ २} ^२ ^{१ २} ^२
 इवाङ्गी१ता२इ । आसूर्यस्यवृहतोवृश्चाता१धी२ । रथं
^{१ २} ^{२२ १} ^१
 विष्वं च मरुहदीश्चाक्षा१णा२ः । सृपायप्रसृ । पा ।
^{२२} ^१ ^२ ^{२२ १} ^१ ^{३ २} ^{१ १}
 इक्षा । इक्ष्या । २ । सृपायप्रसृ । पा । इक्षा । ई२ ।
^३ ^{५२ २} ^{२२} ^{२२ १} ^{२२} ^{२२}
 यार३४ । औहोवा । ए । सृपायप्रसृपाय । २ । ए ।
^{२२ १} ^{२२ ३ १ १ १ १}
 सृपायप्रसृपायार३४पु ॥ ६ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० १७३ पृष्ठे दृश्यम् । ६

७, ८ सामनी २भा० २५१-२५२ पृष्ठयोर्मुद्रितौ ।

^{२२ २} ^२ ^{२ २ १ २} ^{२२} ^२
 * स्वादोरित्याविषूवताएक्षाउ । मधोःपिबन्तिगौरि-
^{२ १ २} ^{२२ २} ^{२ २ १ २} ^{२ २} ^२
 याएक्षाउ । याइन्द्रेणसयावराएक्षाउ । वृष्णामदन्तिशो-
^{२ १ २} ^{२२} ^{२ २ १ २} ^२ ^{२२}
 भथाएक्षाउ । वस्वीरनुस्वराजीयामेश्क्षाउ । वा । ए ।
^१ ^{२ १ २ १} ^{१ १} ^३ ^{५२ २} ^{२२}
 दिशःप्रदिशःक । पार२ । तार३४ । औहोवा । ए ।
^{१२} ^{२ २} ^{१२} ^{२ २ ३ १ १ १ १}
 राजङ्गमेमस्वराजङ्गमेमार३४पु ॥ ८ ॥

* “माण्डवे द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ । किञ्च “अथापरं * * * “दिशां
 संसर्पे द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १२ ।

^{२२ २} ^२ ^२ ^२ ^१ ^२ ^{२ २} ^२
 स्वादोरित्थाविषूवताओच्चाउ । मधोःपिबन्तिगौ-
^२ ^१ ^२ ^{२ २} ^२ ^२ ^१ ^२ ^{२ २}
 रियाओच्चाउ । यादुन्द्रेणसयावराओच्चाउ । वृष्णा-
^२ ^२ ^१ ^२ ^{२ २} ^२ ^२ ^२
 मदन्तिशोभयाओच्चाउ । वस्वीरनुस्वराजियामोश्चाउ ।
^२ ^{२ २} ^२ ^१ ^२ ^२ ^२ ^१ ^१ ^३ ^{४ २} ^२
 वा । ए । उद्दिशोविदिशःक । पार । तार३४ । औद्दोवा ।
^{२ २} ^{२ १ २} ^२ ^२ ^{१ २} ^{२ २ २} ^१ ^१ ^३ ^{१ १ १ १}
 ए । विराजङ्गमेमस्वराजङ्गमेमार३४५ ॥ १० ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ८३३ पृष्ठे दृश्यम् । ८, १०

^{२ २} ^२ ^२ ^२ ^{२ १} ^१
 * औद्दोदत्वमिन्द्रपूतूर्तिषूश्च । अभादवाइश्वाः । आ-
^२ ^१ ^४ ^१ ^२ ^२ ^२ ^१ ^२
 सिस्यार३४र्द्धीः । आशस्तिचाजनितावृ । ततूर३२साइ ।
^१ ^{२ २ ३ २} ^२ ^१ ^१ ^१ ^२
 तुवार३२नूर्यतिरौद्दोश्च । ऊम्मार । ध्यारतो३५च्चाइ ॥ ११ ॥

अस्य वाख्यानम्—१भा० ६२४ पृष्ठे दृश्यम् । ११

^१ ^२ ^{२ २} ^१ ^१ ^१ ^१
 † एवाणमा । द्वाश्चसिद्धेरिया । इडा । वृ ।
^१ ^१ ^२ ^१ ^२ ^{२ १} ^१
 चाउवा । आथा । बाडा । दित्यमच्चाश्चअसाइ ।

* “त्रिषधिविच” — इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

† “यज्ञसारथि च” — इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

^१ इडा । ^१ हरिः । ^२ हाउवा । ^{१ २} आथा । ^{१ २} माहः । ^{२२ १२} तेसतोमहि-
^२ मापना ^१ रदृष्टमा । ^१ इडा । ^१ मतिः । ^२ हाउवा । ^{१ २} आथा ।
^{१ २} माहः । ^{२२ १} देवमहा ^१ रअसाह । ^{१ १ १ १ १} इडा ^{२ ३ ४ ५} ॥ १२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ५६८ पृष्ठे दृष्टव्यम् । १२

१२ साम १भा० २५३ पृष्ठे मद्रितम् ।

^{१ २ २} * हाहम् । ^{१ २ २} ३ । ^{१ २ २} योवा । ^{१ २ २} ३ । ^{१ २ २} योवाहाइ । ^{१ २ २} ३ ।
^{१ २ २ १ २ १ २ २} यएकइदिदयते । ^{१ २ २ १ २ २} एक ^{१ २} समैरयदृधे । ^{१ २ १ २ २ २ १ २ २} वसुमर्त्तायदाशुषे ।
^{१ २ २ १ २ २} एक ^{१ २ २ २ २ १ २} समैरयन्महे । ^{१ २ २ २ १ २ २ १} ईशानोअप्रतिष्कृतः । ^{१ २ २ २ १ २ २ १} एकोवृषावि-
^{२ २} राजति । ^{१ २ २ १} इन्द्रोअङ्ग । ^{१ २ २} हाहम् । ^{१ २ २} ३ । ^{१ २ २} योवा । ^{१ २ २} ३ । ^{१ २ २} योवा-
^{२ २} हाइ । ^{१ २ २ २} २ । ^{१ २ २ २ २} योवा ^{२ ३ ४ ५} हाउ । ^{२ ३ ४ ५} वाइ । ^{२ ३ ४ ५} ई ^{२ ३ ४ ५} ॥ १४ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ७६६ पृष्ठे दृष्टव्यम् । १४

^{१ २} † होवाहाइ । ^{१ २ २ २ २} योनः । ^{१ २ २ २ २} होवाहाइ । ^{१ २ २ २ २} ३ । ^{१ २ २ २ २} औहोवा-

* “एकवृषज्ज” — इति आ० ब्रा० १, २, १३ ।

† “विदयच्च” — इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

२ २ २ १ २ २ २ १२ २ २
 छाड् । ३ । इदामे । इदामे । पुराण । होवाछाड् । ३ ।
 २२ १२ २ २ १ २ १ २ १ २ १२ २ २
 औहोवाछाड् । ३ । प्रवाण । स्यआण । निनाण । होवाछाड् ।
 २ १२ २ २ १ २ १ २ १ २ १२ २
 ३ । औहोवाछाड् । ३ । यतामे । उवाण । स्तषाण । होवा-
 २२ २२ १२ २ २ १ २ १ २
 छाड् । ३ । औहोवाछाड् । ३ । सखाण । यआण ।
 १ २ १ २ १२ २ २ २२ १२ २ २
 द्रमूण । तयाण । होवाछाड् । ३ । औहोवाछाड् । २ ।
 २२ १२ २ २ २ १ २ १ १ १ १ १
 औहोवाछाड् । वा३ । हसबृहन्नमार३४५ः ॥ १५ ॥

अस्य व्याख्यानम् सम्यम् । १५

२२ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २
 * छाड् । ३ । ऊवेविराजं स्वराजम् । १ । हाओवा ।
 २ १ २ २ १ ५ २ २ १
 ३ । हा३ओ२३४वा । हा३ओ२३४वा । छाड्वा । मह
 २ २ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २
 त्तामअजीजने । अभ्रातृव्योअनात्वम् । महद्द्रमजी-
 २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 जने । अनापिरिन्द्रजनुषासनाद । स्यभ्रातृव्यमजीजने ।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 युधेदापित्वमिच्छसे । छाड् । ३ । ऊवेविराजं स्वराजम् ।

२२ ३२ २   २   १   ५   २
३ । हाओवा । ३ । हाओर३४वा । २ । हाउवा३ ।

२   २   १२   ३   १   ११२
४३ । अभिमूरसीर३४पू ॥ १६ ॥

अस्य व्याख्यानम् १ भा० ८१६ पृष्ठे दृश्यम् । १६

१   १   २२ १   १   २   १२   ५   २
* हाउरेवा । तीर्नाः । इहा । सधमादार । हा

२   ५   २   १   १   २   १
३१उवार३ । ई३४डा । इन्द्रा२इसन्तू । इहा । तुवि

२   ५   २   २   ५   २   २   १
वाजारः । हा३१उवार३ । ई३४डा । जुमा२तोया ।

१   २ १ २ ५   २   २   ५
इहा । भिमदेमार । हा३१उवार३ । ई३४डा ॥ १७ ।

१   २   १   १   २ २ २ १   १
† रा । वता२इः । नाः । इहा । औहीहो । इडा ।

२   २ २ १   १   २ २ २ १   १   २
सधार । मादाइ । इहा । औहीहो । इडा । इन्द्रा२इ ।

२ १   १   २ २ २ १   १   २   २ २ १
सन्तू । इहा । औहीहो । इडा । तुवा२इ । वाजाः ।

१   २ २ २ १   १   २   २ २ १   १
इहा । औहीहो । इडा । जुमा२ । तोया । इहा ।

* , † “ रैक्ते-हो ”—इति आ० ब्रा० ३, २, ११ ।

१२ २ १ १ २ १२ १ १२ २ १
 औहौहो । इडा । भिर्मा २ । देमा । इहा । औहौहो ।
 १ १२ १ २२ १ २२ १ ११ १
 इडा । एरा । एव । एरे २३४५ ॥ १८ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ३५३ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १७, १८

६१ साम—२भा० २५४ पृष्ठे मुद्रितम् ।

१ २ २ १२ २ २ २ २ २ २
 * एआया । रुचाहरिस्थ्यापुनानोविश्वाद्देष्टांसित-

१ १ १२ २ २ २ १ २
 रतिसयू रग्वभाइः । इडा । स्वरौनसयू श्वाभीः । धारा ।

२ १ १ १ २ २ १
 पृष्ठस्यरो रचताइ । इडा । धारा । पृष्ठस्यरो रचताइ ।

१ १ २ २ १ १ १ २ २
 अथा । धारा । पृष्ठस्यरो रचताइ । इडा । पुनानो

२ २ २ २ १२ २ २ २ ४ ५
 अरूपोश्चाश्रीः । विश्वायद्रूपापरिया । सियाइ । काभीः ।

२ १२ २ १ १ २ १ १ १
 सप्तास्येभिरा २३हो । काभिरा ३१उवार ३ । इट् इडा २ ३

१ १
 ४५ ॥ २० ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६२५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २०

२ २ २ २ १२ १ २२ २ २ २
 † आभित्वापूरनोनुमोवा । आदुग्धाइवधेनवईशान

* “नित्यवत्साश्च”—इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

† “वसिष्ठस्य च रथन्तरम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

मस्यजगतः । सुवा२३३३शाम् । आइशानमा२३इन्द्रा ३ ।

तास्यू२३४षा । ओवाइ । हाउवा । अस् ॥ २१ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४८० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २१

* अयंवायाउ । २ । अयंवायाउ । त्वामिद्धाइ ।

हावामहाइ । ३ । सातौवाजा । स्याकारवाः । ३ ।

त्वांवृत्राइ । शुइन्द्रसात् । पातिन्नराः । ३ । त्वाङ्गाष्टा ।

सूअर्वताः । ३ । अयंवायाउ । २ । अयम् । वार ।

या२३४ । औहोवा । ए । निवृतं प्रवृतम् । २ । ए । नि

वृतं प्रवृता२३४५म् ॥ २२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४८१ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २२

आक्रन्दयकुरुघोषमहान्तं

हरीन्द्रस्याभियोजयाशू ।

मर्माविधन्ददतामन्योअन्यं

* “जमदग्ने सप्तहम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २३ ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २
शल्यात्मापततुश्लोकमच्छ ।

२७ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
प्रयच्चक्रमराव्णैसनताअभ्यवर्त्तयत् ।

२७ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
ज्योगितिस्रओद्घातैशयातैकेशवच्छिरः ॥ २३ ॥

इयमृक् । गानग्रन्थेऽस्याः पाठकारणं व्याख्यानञ्च नृग्यम् । २२

२ ३ ३ २ १ २ २ ३ १ २
आ । क्रन्दय । कुरु । घोषम् । मद्धान्तम् ।

२ १ २ १ २ १ २ २ ३ २ ३ ३ १ २
हरीदति । इन्द्रस्य । अभि । योजय । आशूदति ।

३ १ २ २ ३ १ २ २ ३ ३ २
मर्माविधम् । मर्म । विधम् । ददताम् । अन्यः ।

३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ २
अन् । यः । अन्यम् । अन् । यम् । शल्यात्मा । शल्य ।

३ ३ १ २ २ १ २ २ २ २ ३ २
आत्मा । पततु । श्लोकम् । अच्छ । प्र । यत् । चक्रम ।

१ २ २ २ ३ ३ १ २ ३ १ २ ३
अराव्णै । अ । राव्णै । सनतै । अभ्यवर्त्तयत् । अभि ।

१ २ २ २ २ २ १ २ ३ १ २ २
अवर्त्तयत् । ज्योक् । इत् । तिस्रः । ओद्घातै । शया

१ २ २ १ २ २
तै । केशवत् । शिरः ॥ २४ ॥

प्रदक्षितर्चः पदपाठ एषः । गानग्रन्थे पदपठनकारणं नृग्यम् । २४

^{१२} ^१ ^{२ १ २} ^१
 * आक्तन्दयोवा । कुरुषोपमहा २ । आन्ता २म् ।
^{१ २} ^२ ^२ ^१ ^{२ २ १} ^२
 हरीन्द्रस्याभियोजया २ । आशू २ । मर्माविधन्ददता
^१ ^{२ १ २} ^२
 मन्थो २ । आन्धा २म् । शल्यात्मापततुश्लोकमा २३ ।
^२ ^३ ^{५ २ २} ^१
 आ २ । क्का २३४ । औहोवा । अस् ॥ २५ ॥
^{२ २} ^१ ^१ ^१ ^१
 † हाउ । ३ । अस् । ३ । फट् । ३ । मृस् । ३ । हस् ।
^{१ २} ^१ ^{१ २ २} ^{१ २ २} ^{१ २} ^{१ २}
 ३ । प्रायरत् । चक्रम् । आरार । आव्णारद् । सानर ।
^{१ २} ^{१ २} ^{१ २} ^{१ २ २} ^१ ^१
 ताअर । भ्यावर । तायरत् । जीयोक् । इत्तीर ।
^{१ २ २} ^{१ २ २} ^{१ २ २} ^{१ २ २} ^{१ २} ^१
 स्वाओर । हातैर । शायार । तैकेर । शावरत् ।
^{१ २} ^{२ २} ^१ ^१ ^१
 शाद्वरः । हाउ । ३ । अस् । ३ । फट् । ३ । मृस् । ३ ।

* “पञ्च पविमन्ति महासामानि (तत्र प्रथम मिदम्) शर्वस्य प्रथमोत्तमे (तत्र प्रथम मिदम्) * * * अथापरमग्ने र्हरसी द्वे (तत्राष्टम मिदम्)”—इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

† “पञ्च पविमन्ति महासामानि (तत्र द्वितीय मिदम्) * * * ह्रस्वञ्चीणि (तत्राष्टम मिदम्) * * * अग्ने र्हरसी द्वे (तत्र द्वितीय मिदम्)”—इति आ० ब्रा० ३, १, १३ ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
 हस् । २ । चारु३४ । औचोवा । एअस् । एफट् ।

११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २०
 एमृस् । एहस् । ईर३४५ ॥ २६ ॥

२१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३०
 * अभ्याभूः । ३ । पायरन् । चक्ररम् । आरार ।

३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४०
 आव्णारद् । ३ । सानर । ताअर । भ्यावर । तायर

४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५०
 त । ३ । जीयोश्क् । इत्तीर । साओर । द्वातैर । ३ ।

५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६०
 शायार । तैकेर । शावरत् । शाइररः । ३ । अभ्याभूः ।

६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७०
 २ । अ । भ्यार । भूर३४ । औचोवा । हस्पृहस्पृह

७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८०
 चक्र२३४५ः ॥ २७ ॥

८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९०
 † छाउ । ३ । क्षुरोक्षुरोक्षुरोक्षुरः । ३ । वृश्चप्रवृश्च

● “पञ्च पविमन्ति महासामानि (तत्र तृतीय मिदम्) * * * रुद्रस्य त्रीणि
 (तत्र द्वितीय मिदम्) * * * क्षुरस्य क्षुरसी द्वे (तत्र प्रथम मिदम्)”—इति आ०
 ब्रा० ३, १, १३ ।

† “पञ्च पविमन्ति सामानि (तत्र चतुर्थ मिदम्) * * * रुद्रस्य त्रीणि (तत्र
 तृतीय मिदम्) * * * क्षुरस्य क्षुरसी द्वे (तत्र द्वितीय मिदम्)”—इति आ० ब्रा०
 ३, १, १३ ।

^{१ २ २५ १ २ १ २ २२ २ १ २२}
 प्रच्छिन्धि । ३ । हाउ । ३ । वा । प्रयच्चक्रमरावणे । सनता
^{१ २ १२ २ १ २ २२ २ १ २ २२ २ १}
 अभ्यवर्त्तयत् । ज्योगित्तिस्त्रओद्घातै । शयातैकेशवच्छिरः ।
^{२२ २ २२ २ २ २ २ २ २ २ २}
 हाउ । ३ । क्षुरोक्षुरोक्षुरोक्षरः । ३ । वृश्चप्रवृश्चप्रच्छि
^{२ २५ २२ २ १ २ २ २ २}
 न्धी । ३ । हाउ । ३ । वा । ए । वृश्चप्रवृश्चप्रच्छिन्धी । २ ।
^{२२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
 ए । वृश्चप्रवृश्चप्रच्छिन्धी २३४५ ॥ २८ ॥

तस्या एवर्चः सामानीमानि चत्वारि । एषां सायणादि-कृतं व्याख्यानन्तु नोपलभ्यते ।

२५—२८

^{२२ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
 * हाउ । ३ । वयोवृद्धतः हविर्भद्राः स्वधाः स्वयः
^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
 स्फुण्वद्वषमूर्जः रजः सुवः । ऊम् । ३ । हो । ३ । हः । २ ।
^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
 हः २३४ । औहोवा । अभित्वाशूरनोनुमोदस् । अदुग्धा
^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
 दूवधेनवोदस् । ईशानमस्यजगतः स्वर्हः शः हस् । ईशान
^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
 मिन्द्रतस्योदस् । हाउ । ३ । वयोवृद्धतः हविर्भद्राः

* “पञ्च पविमन्ति महासामानि (तत्र पञ्चम मिदम्) शर्वस्य प्रथमोत्तमे (तत्रोत्तम मिदम्) * * * नृत्योर्दरः * * * लोकानां शान्तिरुत्तमम्” — इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

११२ २१ ११२१२२ १ १
स्वधा० स्वय० स्कृणु० इषमूर्ज० रजःसुवः । ऊम् । ३ । हो ।

१ १ ५२ २ १२ १२
३ । ह० । २ । ह०२३४ । औहोवा । ए । वाक् ।

१२ १२ २२ १ २२ २१ २२ १२ २२ २१
ए । इडा । ए । सुवः । ए । बृहत् । ए । भाः । ए । अर्क

२ २ २ १ २ १
मर्चतदेवावृध० हस् ॥ २८ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४८० पृष्ठे दृश्यम् । २८

१ २ २ १ ३ २ १ १ १ २
* होवा३हा३ । आ२इ । हिया३४५ । हाउ । ३ ।

१२ २२ २ १२ २ २ २ ५२ २
एहियाहाउ । ३ । एहियाहाउ । एहिया३४ । औहोवा ।

२१ २ २ २ २ १ २ २ १
इहपूजामिहरयि० रराणोहस् । होवा३हा३ । आ२

३ २ १ १ १ १ २ १ २ २
इ । हिया३४५ । हाउ । ३ । एहियाहाउ । ३ ।

२ १ २ ० ३ ५ १ २ २ १ १
कथानश्चाइ । नआरभूर३४वात् । होवा३हा३ । आ२

२ २ १ १ १ २ २ १ २ २ २ २
इ । हिया३४५ । हाउ । ३ । एहियाहाउ । एहिया

२ २ २ ५ २ २ १ २ २ २ २ २
हाउ । एहिया३४ । औहोवा । रायस्योषायसुकृताय

२२ २ ५२ २ २२ १२ २ १ २ १ २ २ १ २
 एहिया३४ । औहोवा । चराचरायवृहत्तद्वाममिदम्बु
 १
 ह्वस् ॥ ३० ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ३८४ पृष्ठे दृश्यम् । ३०

१२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 * होइयाहोइयाहोइया३४३पिव । मत्स्वाहाउ । औ
 २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 जोहाउ । सहोहाउ । बलंहाउ । इन्द्रोहाउ । व
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 योहाउ । बृहद्वाउ । ऋतंहाउ । स्वर्हाउ । ज्योतिर्हाउ ।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 दा३धे । हाउहाउहाउ । औहो१इ । ३ । पिवासीमाम् ।
 १ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 इन्द्रमा । दत्तुवा । ३ । हाउ । २ । हाउ । औहो१इ । ३ ।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 पिवासीमाम् । इन्द्रमा । दत्तुवा । ३ । हाउ२हाउ । औहो१
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 इ । ३ । पिवासीमाम् । इन्द्रमा । दत्तुवा । ३ । मत्स्वा
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 हाउ । ओजोहाउ । सहोहाउ । बलंहाउ । इन्द्रो
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 हाउ । वयोहाउ । बृहद्वाउ । ऋतंहाउ । स्वर्हाउ ।

* “इन्द्रस्य महावैराजं वसिष्ठस्य वा”—इति आ० ब्रा० २, २, १३ ।

^{२२} ^२ ^२ ^२ ^{२२} ^२ ^{२२} ^२
ज्योतिर्द्वाउ । दा३धे । द्वाउ । २ । द्वाउ । औद्दो१इ । ३ ।

^{२१२} ^{२५ १} ^२ ^{१२} ^५ ^{१२} ^{२२}
यन्तेसुषा । वाहरिया । श्वाद्दी२ः । २ । श्वाद्रिः । द्वाउ ।

^२ ^{२२ ३} ^{२१२} ^{२५ १} ^२ ^{१२}
२ । द्वाउ । औद्दो१इ । ३ । यन्तेसुषा । वाहरिया । श्वा

^५ ^{१२} ^२ ^२ ^२ ^{२२ २} ^२ ^२
द्दी२ः । २ । श्वाद्रिः । मत्स्वाद्वाउ । ओजोद्वाउ । सद्दो

^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^{२२ २} ^२
द्वाउ । वल्द्वाउ । इन्द्रोद्वाउ । वयोद्वाउ । वृद्ध

^२ ^२ ^२ ^{२२} ^{२२} ^२ ^२
द्वाउ । ऋतुद्वाउ । स्वर्द्वाउ । ज्योतिर्द्वाउ । दा३धे ।

^{२२} ^२ ^{३२ २} ^{२२ १२} ^२ ^१
द्वाउ । २ । द्वाउ । औद्दो१इ । ३ । सोतुर्वाह । भ्यात्सु

^२ ^{१२ २} ^५ ^{१२ २} ^{२२} ^२ ^{३२ २}
यतो । नार्वा२ । २ । नार्वा । द्वाउ । २ । द्वाउ । औद्दो

^{२२ १ २} ^२ ^१ ^२ ^{१२ २} ^५ ^{१२}
१इ । ३ । सोतुर्वाह । भ्यात्सुयतो । नार्वा२ । २ । ना

^२ ^१ ^{२२} ^१ ^२ ^२ ^१ ^{२२} ^१ ^२
र्वा । सधमे । २ । साधा३माइ । ऋतमे । २ । आर्त्ता३

^२ ^१ ^२ ^१ ^५ ^२
माइ । इयाद्वाउ । २ । इयपिवमत्स्वा३ । द्वाउवा३ ।

३११११

ई२३४५ ॥ ३१ ॥

^{१२} * हाउ । ३ । ^१ प्रियचोइ । ३ । ^१ प्रियमोइ । ३ । अग्र
^{२ २ १ १ १ २ २ १ २}
 आयाचीश्वाइताश्याइ । गृणानोच्चव्याइदाताश्याइ ।
^{१ २ २ १ १ १ २ १}
 निचोतासत्सीश्वाचीइषीर । हाउ । ३ । प्रियचोइ ।
^{१ १ १ १ १ १ १ १ १ १}
 ३ । प्रियमोइ । २ । प्रियारम् । आर३४ । औचोवा ।
^{२ २ १ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २}
 ए । प्रियम् । ३ । ए । ब्राह्मणानां यन्मनस्तन्मयि ब्राह्म
^{१ २ २ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १}
 णानाम् । ए । पशूनां यन्मनस्तन्मयि पशूनाम् । ए । पोषि
^{१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २}
 तां यन्मनस्तन्मयि योषिता २३४५म् ॥ ३२ ॥

अथ व्याख्यानम्—१भा० ६४ पृष्ठे दृष्टव्यम् । ३२

^{२ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १}
 * वीहायवाइ । ३ । वीहायवाइ । कयानश्वाइ ।
^{७ ३ ५ २ २ १ २ १ १ २ ३ ५ २ २ १ २ १ २ १ २}
 च आरम्भ २३४वात् । जताइसदा । वार्द्धः सार३४खा ।
^{२ १ २ ७ ३ ५ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २}
 कयाश । चाइ । छयाश्वा २३४र्त्ता । वीहायवाइ । ३ ।

* “अग्रे सप्रियम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

† “सर्गसाम कलमाषं वा”—इति आ० ब्रा० ३, २, १३ ।

युः । ३ । सात्यम् । २ । सत्या३४ । औद्दोवा । ई२

१ १ १

३४५ ॥ १ ॥

हाउ । ३ । आनोद्विय । ३ । मनदोद्वम् । ३ ।

इन्द्रन्नरो । नेश्मधि । ताह्वन्ताइ । यत्पारियाः ।

युनज । ताद्वधियस्ताः । पूरोनृषा । ताश्श्रव । सश्च

कामाइ । आगोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः । हाउ ।

३ । आनोद्विय । ३ । मनदोद्वम् । ३ । मनारश्दोद्वा

३४ । औद्दोवा । ई२३४५ ॥ २ ॥

* हाउ । ३ । एन्यौ । ३ । एन्याहाउ । ३ । इन्द्र

न्नरो । नेश्मधि । ताह्वन्ताइ । यत्पारियाः । युनज ।

ताद्वधियस्ताः । पूरोनृषा । ताश्श्रव । सश्चकामाइ ।

आगोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः । हाउ । ३ ।

१२२ १२२ २ १२ २ २
 एन्यौ । ३ । एन्याद्वाउ । २ । एन्याश्वाउ । वा३ ।

३११११
 ई२३४५ ॥ ३ ॥

२२ १२ २ २२ २ १२ १२
 द्वाउ । ३ । आहोएन्यौ । ३ । आहोरेन्याउ ।

२ १ २ १ २२ ३ ४ ५ २ १२
 ३ । इन्द्रन्नरो । ने३मधि । ताहवन्ताइ । यत्पारियाः ।

२१ २ ३ ४ ५ २२ १२ २ १ २ ३
 युनज । ताइधियस्ताः । गुरोनृषा । ताश्श्रव । सश्च

४२ ५ २२ १२ २ १२ २२ २ ४ ५ २२
 कामाइ । आगोमताइ । व्रजेभ । जातुवन्नाः । द्वाउ ।

१२ २ २२ २ १२ १२ १२
 ३ । आहोएन्यौ । ३ । आहोरेन्याउ । २ । आहोरे

१२ २ २ १ १ १ १
 एन्या३ । द्वाउवा३ । ई२३४५ ॥ ४ ॥

२२ १ २ २२ २ १
 * द्वाउ । ३ । द्वाउ । ३ । द्वाउ । ३ । इन्द्र

२ १ २ ३ ४ ५ २ १२ २ १
 न्नरो । ने३मधि । ताहवन्ताइ । यत्पारियाः । युनज ।

२ ३ ४ ५ २२ १२ २ १ २ ३ ४ ५
 ताइधियस्ताः । गुरोनृषा । ताश्श्रव । सश्चकामाइ ।

२२ १२ २१२ २२ ३ ४ ५ २२ १
आगोमताइ । व्रजेभ । जातुवन्नाः । हाउः । ३ । ह्छ्छ्छ्

२ २५ २ ३ १ १ १ १
ह्छ्छ्छ् । ३ । हाउ । ३ । वा३ । ई२३४५ ॥ ५ ॥

२२ १ १ २ २२
हाउ । ३ । इहा । ह्छ्छ्छ्छ् । ३ । हाउ । ३ ।

१ १ १ १ २२ ३ ४ ५ २१२
इन्द्रन्नरो । ने३मधि । ताहवन्ताइ । यत्पारियाः ।

२१ २ ३ ४ ५ २२ १२ २ १ २ ३
युनज । ताइधियस्ताः । शूरोनृषा । ता३श्रव । सश्च

४२ ५ २२ १२ २ १२ २२ ३ ४ ५ २५
कामाइ । आगोमताइ । व्रजेभ । जातुवन्नाः । हाउ ।

२ ३ १ १ १ १ १
३ । वा३ । ई२३४५ ॥ ६ ॥

१ १ १ २ २ २ १ ५ १
* हावीन्द्राम् । नरोनेमधिताह् । वा२१ । ता२इ ।

१ १ २ १ १ १ १
यात्पा२ । र्यायुनजतेधि । या२१ । ता२ः । शूरो२ । नृ

२ २ १ ५ १ १ १
षाताश्रवसश्च । का२१ । मा२इ । आगो२ । मतिव्र

२ २ १ १ १ १ ५ २ २
जेभजातु । वा२३ । आ२ । ना२३४ । औहोवा ।

३ १ १ १ १
ई२३४५ ॥ ७ ॥

^१ उवा । ^{१ २} ओवा । २ । ^१ उवा । ^{१ ३} ओवा३ । ^{४ ५} आइन्द्राम् ।
^{१ २ २} नरोनेमधिताह्वार३न्ता३ई । ^२ यात्पा । ^{४ ५} र्यायुनजतेधि
^२ यार३स्ता३ः । ^{४ ५} पूरो । ^{१ २ २} नृषाताश्रवसश्चकार३मा३इ । ^{२ - ४} आ
^५ गो । ^{१ २} मतिव्रजेभजातुवार३न्नाः । ^२ उवा । ^१ ओवा । ^{१ २} २ ।
^१ उवा । ^१ ओ२ । ^३ वार३४ । ^{५ २ २} ओहोवा । ^{३ १ १ १ १} ई२३४५ ॥ ८ ॥

एतेषां व्याख्यानम्—१भा० ६४२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १—८ ।

^{२ २ २} * होवाइ । २ । ^{२ २ २} होवा३हाइ । ^{२ २ ४ २ २} उपत्वाजा३मा३यो
^{३ ५} गिरः । ^{२ २ २} होवाइ । २ । ^{२ २ ३} होवा३हाइ । ^{२ २ ४ २} देदिशती३र्चा३वि
^{३ ५} ष्कृत । ^{२ २ २} होवाइ । २ । ^{२ २ २} होवा३हाइ । ^{२ २ ४} वायोरनी३का३
^{२ ३ ५} अस्थिरन् । ^{२ २ २} होवाइ । २ । ^{२ २ २} होवा३हा३४ । ^{५ २ २} ओहोवा ।
^{३ १ १ १ १} ई२३४५ ॥ ९ ॥

^{२ २ २} ओवा । २ । ^{२ २ २} ओवा३हाइ । ^{२ २ ४ २ ३ ५} उपत्वाजा३मा३योगिरः

* बृहस्पतेर्बलभिदी द्वे, इन्द्रस्य वीहिद्वैनयोः पूर्वम्—इति आ० ब्रा० ९, २, १४ ।

२२ २   २२   २   २२   ४   १ ३ ५   २२
 ओवा । २ । ओवा३छा३ । देदिशती३र्हा३विष्कृतः । ओ
 २   २२   २   २२ २   ४   २ ३ ५   २२
 वा । २ । ओवा३छा३ । वायोरनी३का३अस्थिरन् । ओ
 २   २२   २   ५ २ २   १ १ १ १ १
 वा । २ । ओवा३छा३४ । औहोवा । ई२३४५ ॥ १० ॥

अनयोर्व्याख्यानम्—१भा० १०३ पृष्ठे दृश्यम् । ९, १०

२२ २   २२ २   २   २२ २   २   २२ २
 * छाउधामयत् । छाउधामधामायत् । छाउ
 २ १२ २   २   २   २   १ ३ ५   २
 बृहद्वामधामायत् । बृहदिन्द्रा । यगारया२३४ता । मरु
 २   १   २   ५   २२ २   १
 तोवृ । च्छा२न्ता२३४माम् । येनज्योतिरजनयन् । ऋ
 १ ३   ५   २२ २ २   १   ३   ५   २२
 तारवार२३४र्द्धाः । देवन्देवा । यजारगृ२३४वी । छाउ
 २   २२ २   २   १२ २   २   २२ २   २ १२
 धामयत् । छाउधामधामायत् । छाउबृहद्वामधा ।
 १ १   २   ५ २ २   २   १ १ १ १ १
 मा२ । या२३४ । औहोवा । ए३ । भर्गा२३४पूः ॥ ११ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ५३४ पृष्ठे दृश्यम् । ११

२२   २ २ २   २ २ २
 † छाउ । ३ । यशोछाउ । ३ । वर्चोछाउ । ३ ।

* “भर्गयशसी द्वे”—इति आ० ब्रा० ६, २, १५ । तदाद्यमिदम् भर्गम् ।

† द्वितीयचैतद् यशसं साम (आ० ब्रा० ३, ९, १५) ।

^{१ २ १} आसिन्हाई । २ । ^{१ २} आसिन्हा३१उ । ^१ वा२ । ^{१ २ २ २} तवेदिन्द्रा
^{१ २} वमंवसु । ^{१ २} त्वम्युष्यसिमध्यमम् । ^{१ १ २} सत्राविश्वस्यपरमस्यरा
^{१ २ १ २ २ २} जसि । ^{१ २ १ २ २ २} नकिष्ठागोषुवृण्वते । ^{१ २ २} हाउ । ३ । ^{१ २ २} यशोहाउ । ३ ।
^{१ २ २} वर्चोहाउ । ३ । ^{१ २ १} आसिन्हाई । २ । ^{१ २} आसिन्हा३१उवा२ ।
^{१ २} आयुर्विश्वायुर्विश्वविघ्नमायुरशीमहिप्रजान्वष्टरधिनिधेह्यस्ते
^{१ १ २ २ २ २ १ २ १ २ १ १ १ १} शतंजीवेमशरदोवयन्ते२३४५ ॥ १२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ५५० पृष्ठे दृश्यम् । १२

^{२ २ २ २} * कायमानोवनातुवाम् । ^{१ २ २} यन्मातृरजगाना१पा२ः ।
^१ औ२ । ^१ हौ२ । ^१ ऊवाइ । ^{१ ३ ५} औ३हो२३४वा । ^{१ २ २} नतत्तेअग्ने
^२ प्रमृषेनिवार्त्ता१ना२म् । ^१ औ२ । ^१ हौ२ । ^१ ऊवाइ । ^१ औ
^{३ ५} ३हो२३४पूवा । ^{१ २ २} यद्दूरेसन्निहामू१वा२ः । ^१ औ३ । ^१ हौ
^१ २ । ^१ ऊवाइ । ^{१ ३} औ३हो२३४पूवाइपूई । ^{२ २ १ २} ए । राजंस्वराजा
^{१ १ १ १} २३४५ ॥ १३ ॥

^{१८ १८} औद्योवा २ । २ । ^{१८} औ । ^१ द्यो २ । ^३ वार ३४ । ^{५८ ८} औद्योवा ।
^{१८ १८ ८ १८} कायमानोवनात्वम् । ^{१ १८ १८ २ १} यन्मातृरजगन्नपः । ^{१ ८ २ ८} नतत्तेअग्ने
^{१ ८ २ १ ९} प्रमृषेनिवर्त्तनम् । ^{१ १८ १८ २ १८ ९} यद्दूरेसन्निधाभुवः । ^{१८ १८} औद्योवा २ । २ ।
^{१८ १} औ । ^३ द्यो २ । ^{५८ ८} वार ३४ । ^{१८ ११८ २ १८} औद्योवा । १ । विराजस्वराजा
^{११११} २३४५म् ॥ १४ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० १८० पृष्ठे दृश्यम् । १३, १४ ।

^{२८} * छाउ । ३ । ^{९ ८ ८ १ २} प्रसोमदेवाश्वाइताश्यार ३३ । ^{२८} छाउ ।
^९ ३ । ^{८ १ २} सिन्धुर्नपिष्येश्वासा २३ । ^{२८} छाउ । ३ । ^{२ ८} अशोः
^{८ ८ १ २} पयसामंदिरोनाश्वागृ १वीर ३ः । ^{२८} छाउ । ३ । ^{९ ८ ८} अक्काकोश
^{१ २} म्माश्वाश्वा २३म् । ^{२३} छाउ ३ । ^२ वा । ^{९ १ २ २ १८} घर्मःप्रवृत्तस्तन्वास
^{८ ९ ८ १८ ११११} मानृधेवृधेसुवा २३४५ः ॥ १५ ॥

^{१ २ २} औद्योवा । ३ । ^{१ ५ २} ईश्या । ३ । ^१ आइद्यो २ । ३ । ^२ प्र

^२ ^{२१} ^३ ^५ ^२ ^{१२} ^३
 सोमदेववा^२इता^२३४याइ । सिन्धु^२र्नपि । प्ये^{१२}आ^३र्सा^३२३४
^२ ^२ ^२ ^१ ^३ ^५ ^२
 सा । अ^२ग्नीःपयसामदिरः । नजा^१र्गृ^३२३४वीः । अ
^२ ^२ ^१ ^५ ^१ ^२ ^२ ^१
 क्काकोशम् । मधू^१रश्चू^५२३४ताम् । औ^१हो^२श्वा । ३ । ई^२३
^२ ^१ ^१ ^१ ^१ ^५
 या । ३ । आइ^१हो^१२ । आइ^१हो^१२३ । आ^१इ । हार^५३४ ।
^५ ^२ ^१ ^१ ^२ ^२ ^१ ^१ ^१ ^१
 औ^५होवा । घर्मःप्रवृत्तस्तन्वासमानशेमचेसुवा^१२३४पुः॥१६॥

अनयोर्वाख्यानम्—२भा० पृष्ठे दृष्टव्यम् । १५, १६

^१ ^२ ^२ ^१ ^५ ^२ ^१ ^२ ^१ ^१
 * अयमूषा^१३ओ^५२३४वा । रयि^२र्भगः । रयि^२र्भागा^२३ओ
^५ ^३ ^५ ^२ ^१ ^२ ^१ ^५ ^२ ^१
 २३४वा । चार^२३४क्षूः । सोमःपुना^२३ओ^५२३४वा । नोअ
^२ ^२ ^१ ^२ ^१ ^२ ^१ ^५ ^५ ^५
 षति । नोअ^२र्षति । नोअ^२र्षिता^२३ओ^५२३४वा । सू^२२३४वाः ।
^२ ^१ ^२ ^१ ^५ ^२ ^१ ^२ ^१ ^१
 पतिर्विश्वा^२३ओ^५२३४वा । स्थभू^२मनः । स्थभू^२माना^२३ओ^५२३४
^५ ^३ ^५ ^२ ^१ ^२ ^१ ^५ ^२ ^१
 वा । ज्यो^२२३४तीः । विय^२ख्यद्रो^२३ओ^५२३४वा । दसी^२उभे ।
^२ ^१ ^२ ^१ ^५ ^३ ^५
 दसी^२जभा^२३ओ^५२३४वा । चार^२३४क्षूः ॥ १७ ॥

* “प्रजापतेस्त्रीणि चक्षुषि”—इति आ० आ० ३, २, १५ ।

^{२ १} अयम् । ^{१ ३} पूर^{५ २ २}षार^{२ १ २}३४^{२ १}औ^{२ १}होवा । रयि^{२ १}र्भगः । रयिः ।
^{१ ३} भार^{५ २ २}गार^{१ २ १ २}३४^२औ^{२ १ २}होवा । सोमः^{२ १ २}पुनानो^{२ १ २}अर्षति । नो^{२ १ २}अ ।
^{१ ३} पार^{५ २ २}तार^{१ २ १ २}३४^{२ १ २}औ^{१ ३}होवा । पतिर्वि^{२ १ २}श्वस्य^{२ १ २}भूमनः । स्य^{२ १ २}भू । मार^{२ १ २}३४^{२ १ २}औ^{२ १ २}होवा । व्य^{२ १ २}ख्यद्रो^{२ १ २}दसी^{२ १ २}उभे । दसी । ऊ^{२ १ २}रभा^{२ १ २}३४^{२ १ २}औ^{२ १ २}होवा । चार^{२ १ २}३४^{२ १ २}चूः । औ^{२ १ २}हो^{२ १ २}३१^{२ १ २}इ । औ^{२ १ २}र^{२ १ २}हो^{२ १ २}३३^{२ १ २}४वा । सूर^{२ १ २}३४^{२ १ २}वाः । औ^{२ १ २}हो^{२ १ २}३१^{२ १ २}इ । औ^{२ १ २}र^{२ १ २}हो^{२ १ २}३३^{२ १ २}४वा । ज्यो^{२ १ २}३४^{२ १ २}तीः । औ^{२ १ २}हो^{२ १ २}३१^{२ १ २}इ । औ^{२ १ २}र^{२ १ २}हो^{२ १ २}३३^{२ १ २}४वा । चार^{२ १ २}३४^{२ १ २}चूः ॥१८॥
^{२ १ २} एअयम्पूषारयि^{२ १ २}र्भगाः । सोमः^{२ १ २}पुना । इ^{२ १ २}ह्वा । नो^{२ १ २}३४^{२ १ २}र्षा । इ^{२ १ २}डा । ता^{२ १ २}इपतिर्वि^{२ १ २}श्वस्य^{२ १ २}भू^{२ १ २}शमा^{२ १ २}इनाः । वि^{२ १ २}य^{२ १ २}ख्य^{२ १ २}द्रो^{२ १ २}दसार^{२ १ २}३४^{२ १ २}हो^{२ १ २}इ । ऊ^{२ १ २}भआ^{२ १ २}३१^{२ १ २}उवा^{२ १ २}३३ । इ^{२ १ २}ट्इ^{२ १ २}डा^{२ १ २}३४^{२ १ २}पू ॥१९॥

एषां व्याख्यानम्-२भा० १५५ पृष्ठे दृश्यम् । १७-१८

विंशत्यादि सामवयं २भा० २६२-२६३ पृष्ठयोर्मुद्रितम् । २०-२२

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने द्वितीयः प्रपाठकः ॥

॥ चरिः ॐ ॥

^{२२} ^२ ^२ ^३ ^५ ^३ ^५ ^३
 * चाउयच्छक्रासी । पारावार३५ती । ई४य । इया
^४ ^५ ^२ ^३ ^५ ^२ ^३
 २३४ । इयाचाइ । याद्वार३४वा । ताइवृत्रार३४
^५ ^२ ^५ ^४ ^४ ^५ ^२ ^३
 चान् । ई४य । इयार३४ । इयाचाउ । आतस्त्वा
^५ ^२ ^३ ^५ ^२ ^३ ^५ ^३
 २३४गी । भाइद्युगार३४दि । द्राक्केशार३४इभीः । ई
^५ ^३ ^४ ^५ ^२ ^३ ^५ ^२
 ४य । इयार३४ । इयाचाउ । सूतावा३४आ । वा
^५ ^२ ^५ ^४ ^३ ^४
 इवासार३४ती । ई४य । इयार३४ । इया५चाउ ।
^५ ^२ ^३ ^२
 वा । अश्वमिष्टये३हस् ॥ १ ॥

^३ ^५ ^४ ^{११११} ^४ ^५ ^४
 ई४य । इयार३४५ । (एवन्त्रिः) । इयाचाउ । या
^५ ^२ ^२ ^४ ^५ ^{३५} ^४ ^५ ^२ ^४
 च्छा । क्रा । सी३पा३रावती । यादा । वी । वा३ता
^२ ^३ ^५ ^४ ^५ ^२ ^१ ^{२२} ^४ ^{२२} ^४
 इवृत्रहन् । आताः । त्वा । गीर्भिद्युगदी३न्द्रा३कोशि
^५ ^४ ^५ ^२ ^४ ^{२२} ^५ ^२ ^५ ^३
 भिः । सूता । वा३ । आ३वी३वासति । ई३य । इ

* “यौते द्वे योगते वा”—इति आ० ब्रा० ३, २, १६ ।

१ १ १ १ ४ ५ १ २
 या२३४५ । (त्रिः) । इयापुहाउ । वा । अश्वदिष्टये

१
 इक्षु ॥ २ ॥

अनयोर्बाह्वानम्—१ भा० ५४७ इष्टे द्रुम्यम् । १, १

२ १ २ १ १ २
 * आ । भीनव । तच्चा२१३ । कुह्या३१उवा२३ ।

३ ५ २ १ १ १ २
 ई२३४डा । प्रा । यमिन्द्र । स्यका२१२ । मियमा३१उवा

३ ५ २ १ २ १ १
 २३ । ई२३४डा । वा । त्सन्नपू । वञ्चा२१२ । युनि

२ २ ५ २ १ १
 या३१उवा२३ । ई२३४डा । जा । तर्हिच । तिमा२

१ २ १ १ १ १
 १२ । तरच्चा३१उवा२३ । इट् । इडा२३४५ ॥ ३ ॥

३ १ २ २ ३ ५ १
 इभीनव । तच्चा३१उवा२३ । इ२३४दाः । चोइ ।

१ १ २ ३ ५ १ १ २
 चो । वाहा३१उवा२३ । ई२३४डा । प्रियमिन्द्र । स्य

३ ५ १ १ १ २ २
 का३१उवा२३ । मी२३४याम् । चोइ । चो । वाहा३

३ ५ १ १ २ १
 १उवा२३ । ई२३४डा । वत्सन्नपू । वञ्चा३१उवा२३ ।

१ ५ १ १ २ ३
 यू२३४नी । चोइ । चो । वाहा३१उवा२३ । ई२३४

डा । जात॑रि॒ह । ति॒मा३१उ॒वा२३ । ता२३४राः ।
 हो॒इ । हो । वा॒हा३१उ॒वा२३ । इ॒ट् इ॒डा२३४पू ॥ ४ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—२भा० १६४ पृष्ठे दृश्यम् । ४

* यदिन्द्र॑शा॒सो३अ॒व्रा॒ताम् । च्या॒वया॑सदा॒श॒सार॑स्य
 रा॒इ । आ॒र॒स्मा । कम । शु॒म्मा॒घा॑श॒वा॒र॒न् । पू॒रु॒र
 स्पृ॒र॒३४हाम् । वसा॒व्या॒आ॒३४ । औ॒हो॒वा । धा॒र॒इ॒वा
 ३ । हा॒र॒वा॒र॒३४औ॒हो॒वा । या॒र॒३४पू ॥ ५ ॥
 या॒पू॒दिन्द्र॑ । शा॒सो३अ॒व्रा॒ताम् । च्या॒वया॑सा
 दसा॒स्या॑श॒रा॒इ । उ॒वा॒३ । औ॒इ॒वा । अ॒स्माका
 श॒मा॒२ । शु॒म्मा॒घा॑श॒वा॒र॒न् । उ॒वा॒३ । औ॒इ॒वा । पु॒रु
 स्पृ॒श॒हाम् । वसा॒व्या॑श॒या॒२ । उ॒वा॒३ । औ॒इ॒वा॒३ । धि
 वो॒वा । हा॒पू॒यो॒ई॒हा॒इ ॥ ६ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ६०४ पृष्ठे दृश्यम् । ६

* “तौरत्रवसे द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १६ ।

^{२२} ^२ ^२ ^{२२} ^{२२} ^{२२} ^२
 * हाउहाउहाउ । ओहा । २ । ओहाइ । इया
^२ ^१ ^२ ^{३२} ^२ ^१ ^१
 हाउ । २ । इयाहाउ । औहोइ । ३ । भूवत् । इडा ।
^{२२} ^१ ^{२२} ^१ ^१ ^१ ^२ ^१
 खादिष्ठया । मादिष्ठया । जनत् । इडा । पवस्वसो ।
^{२२} ^१ ^१ ^२ ^२ ^१ ^{२२} ^१
 माधारया । वृधत् । इडा । इन्द्रायपा । तावाइसुताः ।
^१ ^१ ^{२२} ^२ ^{३२} ^{२२} ^{३२}
 करत् । इडार३ । हाउ । २ । हाउ । ओहा । २ । ओ
^{२२} ^१ ^२ ^१ ^२ ^{३२} ^२ ^{३२}
 हाइ । इयाहाउ । २ । इयाहाउ । औहोइ । २ । ओ
^{२२} ^३ ^{२२} ^२ ^२ ^{२२} ^१
 होर । यार३४ औहोवा । ए३ । धेनु ॥ ७ ॥

अथ व्याख्यानम्—२भा० १० पृष्ठे दृश्यम् । ७

^२ ^३ ^२ ^१ ^१ ^२ ^२
 † इयो३ । इया । इयो२इया । इयो३ । इया ।
^{२२} ^२ ^{२२} ^{२२} ^{२२} ^{२२} ^{२२}
 अग्नेयुङ्क्वाहीश्येतवा । अग्नेयुङ्क्वा । हीयेतवा । अग्ने
^२ ^{२२} ^२ ^२ ^१ ^१
 युङ्क्वाहीश्येतवा । इयो३ । इया । इयो२ । इया ।

* “धेनुपयसी दे” — इति आ० ब्रा० ३, २, १६ । तत्रेदमाद्यम् धेनुसाम ।

† द्वितीयमिदम् पयःसाम (आ० ब्रा० ३, २, १६) ।

^१ इयो३ । ^१ इया । ^{१ २ २ २} अश्वासीदाइवाइसाधवाः । ^{१ २ २ २} अश्वासी
^{१ २ २ २} दाइ । ^{१ २ २ २} वासाधवाः । ^{१ २ २ २} अश्वासीदाइवाइसाधवाः । ^१ इयो
^१ ३ । ^१ इया । ^१ इयो२इया । ^१ इयो३ । ^१ इया । ^१ अ
^२ रं वक्षन्ती३ अशवाः । ^{१ २} अरं वक्षा । ^{१ २ २ २} तीयाशवाः । ^१ अरं
^२ वक्षन्ती३ अशवाः । ^१ इयो३ । ^१ इया । ^१ इयो२इया ।
^{१ २} इयोइयाइउवा३ । ^१ आ२ । ^१ ३ । ^{१ २ २ २ २ २ २ २ २} इस्वपया२४४५ः ॥ ८ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १२२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ८

अवस-इत्यने सामनी २भा० २६४-२६५ पृष्ठयोः मुद्रितम् । ८, १०

रकादस्य साम—२भा० २१० पृष्ठे मुद्रितम् । ११

दादस्य साम—२भा० २५६ पृष्ठे मुद्रितम् । १२

^{२ ५} ३ । ^५ वा । ^५ वा । ^{१ २ २ २} विश्वतोदावन्विश्वतो न आभ
^१ २ । ^{२ ५} वा । ^{१ २} ३ । ^{१ २ २ २ २ २} यन्वाशविष्टमीमहे । ^{२ ५} वा । ^{२ ५} वा ।
^{१ २} आयुः । ^{२ ५} वा । ^{१ २} ३ । ^{२ ५} वा । ^{१ २} सूवः । ^{१ २} वा । ^{१ २} वा । ^{१ २} ज्यो
^{२ ५} तिः । ^{२ ५} वा । ^{२ ५} ३ । ^{२ ५} वा । ^{२ ५} इ२३४५ ॥ १३ ॥

• “आयुर्मवसोभे दे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १७ । तत्रेदमायुःसाम ।

^{१ १२ २} ^{१ २ १ १२} ^{१ १२ १२ २} ^{१२}
 * विश्वतोदावन्विश्वतो नचा । भराओवा । ३ । चा
^{१२ २} ^{२ १ ५} ^१ ^१
 ओवा । ३ । हाओर३४वा । २ । हाउवा । विश्व
^{१२ २} ^{१ २ १ १२} ^२ ^{१ १२ १२ २} ^{१२ १२ २}
 तोदावन्विश्वतो नचा भर । भराओवा । ३ । हाओवा ।
^{२ १ ५} ^२ ^{१ २} ^{१ १२}
 ३ । हाओर३४वा । २ । हाउवा । यन्वाशविश्वविष्टमी
^{१२} ^{१ १२ १२ २} ^{१ १२ २} ^{१ १}
 महे । महाओवा । ३ । हाओवा । ३ । हाओ
^५ ^१ ^{१ २ २} ^{१ १२ १२ २}
 २३४वा । २ । हाउवा । ईडा । इडाओवा । ३ ।
^{१२ १२ २} ^{२ १ ५} ^२ ^{१२}
 हाओवा । ३ । हाओर३४वा । २ । हाउवा । सूवः ।
^{१ १२ १२ २} ^{१ १२ २} ^{१ १ ५}
 सुवाओवा । ३ । हाओवा । ३ । हाओर३४वा । २ ।
^१ ^{१२} ^{१२ १२ १२ २} ^{१२ १२ २}
 हाउवा । ज्योतिः । ज्योताओवा । ३ । हाओवा ।
^{२ १ ५} ^२ ^१
 ३ । हाओर३४वा । २ । हाउवा । इट् इडा
^{११११}
 २३४५ ॥ १४ ॥

अनयोर्वाङ्मन्—१ भा० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १३, १४

* नवलोमम् (भा० प्रा० २, १, १७) ।

^{१ १ २ १ २ २}
 * एखादोः । इत्याविषूवतोमधोःपिबन्ति गौरि
^{१ १ १ २ २ २ २ १ १}
 याः । इडा । याइन्द्रेणसयाश्वाइरीः । वृष्णामदन्ति
^{२ ४ ५ १ २ १ २}
 शोइ । भाथा । वस्वीरनुस्वरारइहोइ । जायमाइउवा
^{१ १ १ १ १}
 रइ । इट्इडाइइ४५ ॥ १५ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ८३३ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १५

^{२ २ १ २ २ १ १}
 † इन्द्रोमदा । यवावृधेशवसेवुचहाइनुभाइ । अ
^{१ २ २ २ २ २ १ २ ४}
 था । तमिन्महत्सुवाइजाइइषू । ऊतिसर्भेहवाइ । मा
^{५ १ २ २ १ १ २}
 हाइ । सवाजेषुप्रनारइहोइ । वाइषदाइउवारइ ।
^{३ ५}
 आरइ४था ॥ १६ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ८४० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १६

^{१ २ २ १ २ १ २}
 ‡ एखादोः । इत्याविषूइहोइ । वतारइः । हा

* “रायोवाजीय-वार्हङ्गिरे द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १७ । तत्राद्यमिदम् रायोवाजीयं साम ।

† वार्हङ्गिरस् (आ० ब्रा० ३, २, १७) ।

‡ “सङ्कृतिपार्थुरश्मे द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १७ । तत्राद्यमिदम् सङ्कृतिं साम ।

^{२ २} ओवा । ३ । ^{२ १ ५} हा३ओर३४वा । २ । ^२ हाउवा । ^{१ २ २} मधोःपिबन्ति
^{२ १} गौर्यः । ^{१ २ २ २ २ २} याइन्द्रेणसयावरीः । ^{१ २ २ १ २ २ २} वृष्णामदन्तिशोभथा ।
^{१ २ २ २ २} वस्वीरनुस्वराज्यम् । ^{२ २ २ २} हाओवा । ३ । ^{२ १ ५} हा३ओर३४वा ।
^२ २ । ^२ हाउवा३ । ^२ हो३ । ^२ आ३ । ^२ ऊ३ । ^{२ १ १ १ १} ई२३४५ ॥ १७ ॥

^{१ २ ५} * एखादोः । ओर३४वा । ^{२ १ २} इत्याविषू२वताः । ^१ अ
^{१ २ ५} था । एमधोः । ओर३४वा । ^{२ १} पिबन्तिगौ२रियाः । ^१ अ
^{१ २ ५} था । एयाई । ओर३४वा । ^{२ १} द्रेणसया२वराइ । ^१ अ
^{१ २ ५} था । एवृष्णा । ओर३४वा । ^{२ १} मदन्तिशो२भथा । ^१ अ
^{१ २ ५} था । एवस्वीः । ओर३४वा । ^{२ १} अनुस्वरा२जियाम् । ^१ अ
^{१ १ १ १ १} थार३४५ ॥ १८ ॥

अनयोर्व्याख्यानम् - १भा० ८२२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १७, १८

^{१ २} १० ऊभाइ । ^{२ १} यदिन्द्रो२दसाइ । ^१ इडा । ^{१ २} आपा ।

* पार्थुरसम् (आ० ब्रा० २, २, १०) ।

† “श्लेन-वृषको द्वे” — इति आ० ब्रा० २, २, १० । तत्रायमिदम् श्लेनसाम् ।

^{१ २ १} प्रायउषा^१ रइवा । ^१ इडा । ^{१ २} माहा । ^{२ १ २} तन्मामहा^१ रइनाम् ।
^१ इडा । ^{१ २} साम्रा । ^{१ १} जन्वर्षणा^१ रइनाम् । ^१ इडा । ^{१ २} देवी ।
^{२ १} जनित्राजा^१ रइजनात् । ^१ इडा । ^{१ २} भाद्रा । ^{२ १} जनित्राजा^१ र
^१ इजनात् । ^{१ १ १ १ १} इडा^१ र३४५ ॥ १९ ॥

अस्य वाक्यान्तम्—१भा० ७७ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १९

^{१ २} एखादोः । ^{१ २} एखादोः । ^{१ १ २} इत्याविषू^१ रवताः । ^१ इडा ।
^{१ २} रमधोः । ^{२ १} २ । ^१ पिबन्तिगौ^१ ररियाः । ^१ इडा । ^{१ २} एषाई । ^१ एषा
^१ ई । ^{१ २ १} द्रेषसया^१ र्वराई । ^१ इडा । ^{१ २} एवृष्णा । ^१ एवृष्णा ।
^{२ १} मदन्तिशो^१ रभया । ^१ इडा । ^{१ २} एवस्वीः । ^{१ २} एवस्वीः । ^{२ १} अनु
^१ खरा^१ रजियाम् । ^{१ १ १ १ १} इडा^१ र३४५ ॥ २० ॥

अस्य वाक्यान्तम्—१भा० ८३ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । २०

^{१ २} होइहा । ^{२ १ २} २ । ^{१ २} इहोइहा । ^{१ २} ३ । ^{१ २} औहो^१ र । ^१ इहा ।

* दृष्टव्यम् (भा० आ० ३२, १०) ।

† “मदुजेवसी दे”—इति भा० आ० ३२, १८ । तत्प्राक्मिदम् मदुसाम ।

१८ २८ ९ २   ५८ ८   २ १२   २८ २   ८
 २। औहोइहा३४। औहोवा। इमानुकम्भुवनासीषधे
 १   १   २ १ ८ २ ८   १   १८ ८
 मा३। इहा। इन्द्रस्यविश्वे च देवाः३। इहा। होइहा। ३।
 २ १८ ८   १८   १   १८ २८ ९ २
 इहोइहा। ३। औहो२। इहा। २। औहोइहा३४।
 ५८ ८   २   २ १
 औहोवा। ए३। भद्रम् ॥ २१ ॥

१८ ८   २ १८ ८   १८   १
 * होइया। ३। इयोइया। ३। औहो२। इया।
 १८ १८ ९ २   ५८ ८   २ १८   २८ ८
 २। औहोइया३४। औहोवा। इमानुकम्भुवनासिष
 ८   १   १   २ १ ८ २ ८ १   १   १८
 धेमा३। इया। इन्द्रस्यविश्वे च देवाः३। इया। हो
 ८   २ १८ ८   १८   १   १८
 इया। ३। इयोइया। ३। औहो२। इया। २। औ
 २८ ३ १   ५८ ८   २   १८ १ १ १ १
 होइया३४। औहोवा। ए३। श्रेया२३४५ः ॥ २२ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ८०३ पृष्ठे सुद्रितम् । २१, २२

२८   २८   २   ८
 † हाउतन्तुः। ३। हाउविश्वम्। ३। अचिक्रददा

० अथःसाम (आ० ब्रा० ३, २, १८) ।

† “तन्मोतुनी हे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १८ । तत्रासमिदम् तन्मोसाम ।

^{१२} ^{२२} ^२ ^२ ^१ ^२ ^२ ^२ ^१
 षीहराईः । महान्मित्रोनादर्शताः । स॒स्वरियेणादियु

^{२२} ^{२२} ^{२२}
 ताइ । हाउतन्तुः । ३ । हाउविश्वम् । २ । हाउ ।

^१ ^३ ^{५२} ^२ ^१ ^३ ^१ ^१ ^१
 वा२इ । आ२३४औहोवा । ए३ । तन्तू२३४५ः ॥ २३ ॥

^{२२} ^२ ^{२२} ^२ ^२ ^{१२}
 * हावोतुः । ३ । हावैही । ३ । अचिक्रदद्वाषीहरा

^{२२} ^२ ^२ ^१ ^२ ^२ ^२ ^१
 इः । महान्मित्रोनादर्शताः । स॒स्वरियेणादियुताइ ।

^{२२} ^२ ^{२२} ^२ ^२ ^१ ^३
 हावोतुः । ३ । हावैही । २ । हाउ । आ२इ । हा२३

^{५२} ^२ ^{१२} ^३ ^१ ^१ ^१ ^१
 ४ । औहोवा । ए३ । औतू२३४५ः ॥ २४ ॥

अनयोर्व्याख्यानम्—२भा० ५५ पृष्ठे दृश्यम् । २३, २४

^{२२} ^२ ^{१२} ^२ ^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^{२२}
 † हाउ । ३ । पिवासोमाम् । इन्द्र । मन्दतुत्वा । हा

^२ ^{१२} ^२ ^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^{२२}
 उ । ३ । यन्तेसुषा । वा३हरि । अश्वअद्रीः । हाउ ।

^{२२} ^१ ^२ ^२ ^१ ^{२२} ^३ ^४ ^५ ^{२२}
 ३ । सोतुर्बाह । भा३०सुय । तीनअर्वा । हाउ । ३ ।

० औतुसाम (आ० ब्रा० ३, २, १८) ।

† “सहोमदसी द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, १८ । तत्रायम् सहसाम ।

२ २२ १ २५ २ २२ २ १ २५
 वा । ए । दिशः । हाउ३ । वा । ए । प्रदिशः । हाउ३ ।
 २२ १ १ २५ २ २ १ ३ १ १
 वा । ए । उदिशः । हाउ३ । वा३ । ए३ । सहा२३

११
 ४५ः ॥ २५ ॥

२५ १ २२ १२ २ १ २ २ २५
 * हाउ३वा । पिवासोममिन्द्रमन्दतुत्वा । हाउ३वा ।
 १ २ २१२ २ १२ २५ २२ १ २२ १
 यन्ते सुषावह्यश्वाद्रिः । हाउ । ३ । वा । सोतुर्बाहु
 २२ १ २२ १२ २ २५ २२ २ २५
 भ्याः सुयतो नार्वा । हाउ । ३ । वा । एभूमिः । हाउ ।
 २२ १ २५ २२ १२
 ३ । वा । एअन्तरिक्षम् । हाउ । ३ । वा । ए । द्यौः ।
 २५ २ १ ३ १ १ १ १
 हाउ । ३ । वा३ । ए३ । महार३४५ः ॥ २६ ॥

अनयोर्ब्राह्मणम् — १भा० ८१५ पृष्ठे दृश्यम् । २५, २६

२२ २ १ २ १ २ २
 † हाउप्रवद्वन्त्रायबृहाताद् । मरुतो ब्रह्म अर्चता । हा
 २ १ २ २ १ २ २
 उ । वृत्रं हनति वृत्रं च । हाउ । शांताक्रातूः । हा

* महःसाम (आ० ब्रा० ३, २, १८) ।

† “वार्कजम्भे द्वे” — इति आ० ब्रा० ३, २, १८ । तच्चेदमाद्यं वार्कजम्भम् ।

१ २२ १ २ १ २ ५२ २ २ १
उ । वाञ्छे णशा । हाउ । तारपा२३४ औहोवा । वर्णा३४
स ॥ २७ ॥

२२ १ २ २२ २२ १२ २ १२
* हाउ । ३ । विश्वेषाम् । ३ । भूतानाम् । ३ । स्तो
२ २२ २ २ १ २ १ २ २
भानाम् । ३ । प्रवइन्द्रायवृहाताइ । हाताइ । २ । मरु
२ १ २ १ २ २ २
तोन्नह्यअर्चाता । चाता । २ । वृत्रं हनति वृत्रहाशत
१ २ १ २ २ २ १ २ १ २
क्रातूः । क्रातूः । २ । वज्रेणशतपर्वाणा । वर्वाणा । २ ।
२२ १ २ २२ २२ १२ २ १२ २ २२
हाउ । ३ । विश्वेषाम् । ३ । भूतानाम् । स्तोभानाम् ।
१२ २ २२ ३२ २ २ ५२ २ २ १ १ १ १
स्तोभानाम् । स्तोभाना३४ । औहोवा । ई२३४५
॥ २८ ॥

अनयोः व्याख्यानम्—१भा० ५३२ पृष्ठे दृष्टव्यम् । २७, २८

३२ २ २ ५ ४ ५
* हाह । हा३ । औ३४वा । (एवन्तिः) । आसा ।
१ २ १२ २२ २ ४ ५ ४ ५ १
विदाइ । वा३४गोक् । जीकमन्धाः । नाया । सिन्धा

● उपरं वार्कजम् (आ० भा० २, २, १८) ।

† “इषविश्वव्योतिषी दे” — इति आ० भा० २, २, १८ । तत्रेदमाद्य विपसाम ।

इ । ^{२ १}द्रो^{२२ २४ ५}जनु । ^{४ ५}पेमु^१वोचा । ^२बोधा । ^२मसाइ । ^२त्वा
^१इहरि । ^{२ २ ४ ५}अश्वयज्ञैः । ^{४ ५}बोधा । ^१नस्तो । ^{२ १}माश्मन्ध । ^{२२}सो
^{३ ४ ५}मदेपू । ^{२२}हाह । ^२चाइ । ^५ओश्वा । ^{२२}२ । ^२चाह । ^२चा
^२३ । ^{३ १ १ १ १}ओश्वा^२वाइ^२पू^२इ^२२^२४^२पू^२ष ॥ २८ ॥

* ^१ईरयो । ^१ईरयो । ^१ईरयो । ^{३२ २२}ऐही । ^{३२ २२}ऐही । ^{३२ २२}ऐही ।
^१हृ । ^१हृ । ^१हृ । ^{३२ २२}ओहा । ^{३२ २२}ओहा । ^{३२ २२}ओहाइ । ^{२ २}असा
^१विदाइ । ^{२ २२}वज्रो^{२ १}क्वजी^१२ । ^१कमाश्मन्धा । ^१ईरयो । ^२२ । ^१ई
^{३२ २२}रयो । ^{३२ २२}ऐही । ^१२ । ^{३२ २२}ऐही । ^{३२ २२}हृ । ^{३२ २२}३ । ^{३२ २२}ओहा । ^{३२ २२}२ । ^{३२ २२}ओ
^{३२}हाइ । ^{२ १}नियस्मिन्नाइ । ^{२ २ १}द्रो^{२ १}जनु^१षे^१रम् । ^{२ १}उवोश्वा । ^१ई
^१रयो । ^२२ । ^१ईरयो । ^{३२ २२}ऐही । ^{३२ २२}२ । ^{३२ २२}ऐही । ^{३२ २२}हृ । ^{३२ २२}३ । ^{३२ २२}ओ
^२हा । ^२२ । ^{३२ २२}ओहाइ । ^{२ २ १}बोधामसाइ । ^{२ १}त्वाहरियाइ । ^२श्व
^१यारज्ञैः । ^१ईरयो । ^२२ । ^१ईरयो । ^{३२ २२}ऐही । ^{३२ २२}२ । ^{३२ २२}ऐही ।

२२ ३२ २२ २ १ १ ३ ५२ २ १२
 हेमाह । २ । महि । मारहा३२३४औहोवा । ए ।

१ २२ १ ३ १ १ १ १
 महि । २ । ए । मही२३४५ ॥ १ ॥

२२ १ २ १ १२ २२ ३२ २२
 * चाउदिवी । ३ । दिवी२दिवि । ३ । दाइवेदाइवे ।

१ २ २ १ १ १ १ २
 ३ । महिचीणामवा२रस्त । द्य क्षमित्रस्या२र्यम्णाः । दु

२ १ १ २२ १ १
 राधर्षं वरु२णस्या । चाउदिवी । ३ । दिवी२दिवि ।

१२ २२ ३२ २२ २ १ १ ३ ५२ २
 ३ । दाइवेदाइवे । २ । दिवि । दारइवा२३४औहोवा ।

२२ १ २२ १ ३ १ १ १ १
 ए । दिवि । २ । ए । दिवी२३४५ ॥ २ ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ४२० पृष्ठे दृश्यम् । १, २

२२ २ २ २ २ २ १ २ २ १ २२ १
 † औहोइ । इयाहाउ । औहोहोइवा । नाकेसु

२ १ २ २२ १ २ २ २ २ २ १
 पा । णमुपयत्पतन्तम् । औहोइ । इयाहाउ । औहो

२ २ १ २२ १२ २२ १ २ २ २ २ २
 होइवा । चार्दावेना । तोअभ्यचत्तत्तौ । होइ । इ

* विष्णुर्दःशाम (आ० ब्रा० ३, २, १८) ।

† याम-माधुच्छन्दसे हे—इति आ० ब्रा० ३, २, १८ । तत्रेदं यामज ।

^{२ २} ^{२२ १ २ १ १ २ १} ^{२ १ २}
 याहाउ । औहौहोश्वा । हाइरण्यपा । चंवहणस्य
^२ ^{२२ २} ^{२ २ २} ^{२२ १ २ १ १ २ १}
 दूतम् । औहोइ । इयाहाउ । औहौहोश्वा । यामस्य
^{२२ १ १} ^{२ २} ^{२ २ २} ^{२२}
 यो । नौशकुनभुरण्यम् । औहोइ । इयाहाउ । औ
^{१ २ २ २} ^{२ १ १ १ १}
 हौहोश्वा । हाउवाइ । ई२३४५ ॥ ३ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६४६ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ३

^{२ २} ^{१ २२ १ २२ १ २२ १} ^२ ^{१ २}
 * सुहृपकानुमूतयेसुदुघामा । वगो२ । दुहया३१
^३ ^५ ^२ ^५ ^{२ १२} ^२ ^१
 उवार३ । ई२३४डा । सू२३४वाः । जुहमार३सी । द्य
^२ ^३ ^५
 विद्यविया३१उवार३ । ज्यो२३४तीः ॥ ४ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६६६ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ४

पञ्चम-षष्ठे सामनी २भा० २६८-२७० पृष्ठयोर्मुद्रिते । ५, ६

सप्तमं साम २भा० २७१ पृष्ठे मुद्रितम् । ७

^{२२} ^{२ १} ^{२ १ २} ^{२ १}
 † हाउ । ३ । चन्द्रम् । ३ । चन्द्रं चन्द्रम् । २ । चन्द्रं

* माघच्छन्दसं साम (आ० ब्रा० ३, २, १८) ।

† “शक्रचन्द्रे ह्ये”—इति आ० ब्रा० ३, २, १८ । तत्रेदमुत्तरं चन्द्रं साम ।

^१ चन्द्रम् । ^{३ २ १ २} चन्द्रं चान्द्रम् । २ । ^{३ २ १ २} चन्द्रं चान्द्रम् । ^{२ २} अत्राहगो
^{१ २} राशमान्वाशता २ । ^{२२} नामत्वष्टुराशपादचाश्या २म् । ^{१ २} इत्था
^{१ २} चन्द्रमाशसोष्टृहारइ । ^{२२} हाउ । ३ । ^{१ १} चन्द्रम् । ३ । ^{१ १} चन्द्रं
^२ चन्द्रम् । २ । ^{२ १} चन्द्रं चन्द्रम् । ^१ चन्द्रं चान्द्रम् । ^{३ २} चन्द्रम् । २ । चन्द्रम् ।
^१ चार । ^३ द्वा२३४ । ^{५२ २} औहोवा । ^{२२ २ १} ए । चन्द्रम् ॥ ८ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ३४४ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ८

नवमादि-पञ्चविंशान्यानि सप्तदश सामानि २भा० २७२ प्रभृति १८१ पृष्ठेषु
मुद्रितानि । ९—१५

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने तृतीयः प्रपाठकः ॥

॥ इति द्वन्द्व-नाम द्वितीयं पर्व समाप्तम् ॥

॥ हरिः ॐ ॥

^{१ २ २} * ऊवेवाचाम् । ^{२ २ २ १} वाचंवाचं ऊवे २ । ^{२ २ २} वाक्शृणोतु
^{२ १} शृणोतुवा २क् । ^{२ २ २ १} वाक्समैतुसमैतुवा २क् । ^{२ २ १ २ २} वाग्रमता
^{१ २ २} म् । ^१ रमताम् । ^{२ २ २ २ २ २} रमार २३ । ^{२ २ २ २} तुवा ३४ औहोवा । ^{२ २ २ २} ईहा ।
 ३ ॥ १ ॥

^{२ १ २ २ १} † ऊवाइवाचाम् । ^{२ २ १} वाचं ऊवाइ । ^{२ २ १ २} वाक्शृणोतूर ३ ।
^{४ २ २ ३ ५ २} शा ३३ तुवाक् । ^{२ २ १ २} वाक्समैतूर ३ । ^{४ २ २ ३ ५ २} सा ३३ तुवाक् । ^{२ २} वाग्र
^{२ १} मतार ३म् । ^{२ २ २ २ २ २} रम् । ^{२ २ २ २ २ २} तुवा ३४ औहोवा । ^{२ २ २ २ २ २} मार ३४ ५इ ॥ २ ॥

अनयोर्मूलं न ऋक्, अपि तु लोभः सचैषः—

^{२ २ १ २ २} ऊवे । ^{१ २ २} वाचम् । ^{२ २} वाचम् । ^{२ १ २} ऊवे । ^{२ १ २} वाक् । ^{२ १ २} शृणोतु ।

* “वाचोव्रते द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, २० । तत्राद्यमिदम् ।

† उत्तरं वाचःसाम (आ० ब्रा० ४, २, २०) ।

^{३ १ २} शृणोतु । वाक् । वाक् । ^{३ १ २} समैतु । ^{३ १ २} समैतु । वाक् ।

^{१ २ २} वाक् । ^{१ २ २} रमताम् । ^३ रमतु । ^२ वाक् । मे । वाक् ॥२॥१॥१,२

^{२ २ २} * आतूना२३इन्द्रवृत्रहन्हाउ । ^४ आस्माकमाहाउ । ^५ धा

^{२ २ २} मागहाहाउ । ^{१ २ २} माहान्महाहाउ । ^{३ २} भिरु३ । ^१ तार३४इ

^५ भाइ । ^५ उज्जवाईहाउ । ^५ वा । ^{१ १ १ १ १ २} अस्फट्मृसहस्वाक् ।

२ १ १ १ १

ऊ२३४५ ॥ ३ ॥

अथ व्याख्यानम्—१भा० ४०४ पृष्ठे दृश्यम् । ३

^{२ २ २ २ २ २ २} † औहोवाऔहोवाऔहोवा । ^२ अगन्मज्योतिः । ^{१ २ १ २ २} २ ।

^{१ १ १ २} अगन्मज्योतिः । ^{२ १ २ २ २} अमृताअभूम । ^{२ १ २ २ २ २} २ । ^{२ १ २ २ २ २} अमृताअभूमा ।

^{१ २ १ २ १ २ २ २} तरित्मपृथिव्याअध्वारुहामा । ^२ २ । ^{१ २ १ २ २ २} तरित्मपृथिव्याअध्वारु

^{२ २ १ २ १ २ १ २ २ २} हाम । ^{१ २ २ २ २ २} दिवमन्तरिक्षादध्वारुहाम । ^{१ २ २ २ २ २} ३ । ^{१ २ २ २ २ २} अविदामदेवान् ।

* “अगस्य कर्षू शयस्य व्रतम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २० ।

† “सचस्यर्द्धिः”—इति आ० ब्रा० ३, २, २० ।

१ २२१२ २ २२ २ २ २ २ २ २
 ३ । समुदेवैरगन्महि । ३ । औहोवा औहोवा औहोश्वा ।
 १ २ ३ १ १ १ १
 सुवर्ज्योतीर३४५ः ॥ ४ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपि तु स्तोमः । स चैषः—

३ १ २ २ १ २ २ ३ १ २ २ ३
 उ । अगन्म । ज्योतिः । अमृताः । अ । मृताः । अ
 १ २ २ २ १ २ ३
 भूम । अन्तरिक्षम् । पृथिव्याः । अधि । आ । अरु
 १ २ २ २ १ २ ३
 हाम । दिवम् । अन्तरिक्षात् । अधि । आ । अरु
 १ २ २ ३ २ ३ २ ३
 हाम । अविदाम । देवान् । सम् । उ । देवैः । अग
 न्महि ॥ २ ॥ २ ॥ ४

२ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 * इममूषू । त्वमस्मा । काम् । सनिङ्गायन्नव्या

२ १ २ २ १ २ १ ३ ५ २ २ ३ १ १
 सम् । आग्ने देवाइ । पुषा२वो२३४ औहोवा । चार३

१ १
 ४५ः ॥ ५ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १३६ पृष्ठे दृश्यम् । ५

* “प्रजापतेः प्रतिष्ठा”—इति आ० ब्रा० २, २, २० ।

२२ २२२ २ ३ ५२ २ २ २२१२
 * छाउ । ३ । एवाहियेवार२३४औहोवा । ए३ । भूताया
 ११११ २२ २२२ २ ३ ५२ २ २
 २३४५ । छाउ । ३ । एवाहियेवार२३४५औहोवा । ए३ ।
 २२१२ ११११ २२ २२२ २ ३ ५२ २
 रूपाया२३४५ । छाउ । ३ । एवाहियेवार२३४औहोवा ।
 २ १२ ३११११ २२ २२२ २ ३ ५२ २
 ए३ । आयुषे२३४५ । छाउ । ३ । एवाहियेवार२३४औहो
 २ १२ ३११११
 वा । ए३ । ज्योतिषे२३४५ ॥ ६ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु लोभः ; सचैषः—

३ २ ३ २ २ १ २ ३ १ २ १ २ २ १ २ २
 एव । हि । एव । भूताय । रूपाय । आयुषे । ज्योति
 षे ॥ २ ॥ ३ ॥ ६

सप्तमं साम—२भा० २८४ पृष्ठे मुद्रितम् । ७

२२ २ २ १ १ १ २ १ २
 † सोमासोऽमा । ३ । यन्नचक्षुः । तदाभाशरा२ ।
 १ २ १ २ २ १ २ १ २ १ २ २ १ २
 यन्नश्रोत्रम् । तदाभाशरा२ । यन्नआयुः । तदाभा
 १ २ २ १ १ २ २ १ २ १ १ १ २ १
 शरा२ । यन्नरूपम् । तदाभाशरा२ । यन्नवर्चः । तदा
 २ १ २ १ २ २ १ २ १ २ १ २ २ २
 भाशरा२ । यन्नतेजः । तदाभाशरा२ । यन्नज्योतिः ।

* व्याहृतीत्य—इति आ० ब्रा० ६, २, २० ।

† “परमेष्ठिनः प्राजापत्यस्य व्रतम्”—इति आ० ब्रा० ६, २, २० ।

१ २ १२ २ २ १२ १ २
तदाभा१रा२ । सोमासो३मा । २ । सोमारा३जा३न् ।

१ २ ५२ २ १ १ ११११
हो२र३हा२३४ औहोवा । इट्३डा२३४ ५वा ॥ ८ ॥

अस्य मूलं न ऋक्. अपितु सोम; सचैषः—

१ १२ १ २२ ३ १ २२ १ २२
सोमसोम । सोमं । सोम । यत्र । चक्षुः । तत् । आ ।
२ १ २२ २ २ ३ १ २२
भर । यत्र । ओन्नम् । तत् । आ । भर । यत्र ।
१ २२ २ १ २२ ३ २
आयुः । तत् । आ । भर । यत्र । रूपम् । तत् । आ ।
२ १ २२ १ २२ २ १ २२ १ २
भर । यत्र । वर्चः । तत् । आ । भर । यत्र । तेजः ।
३ १ २२ १ २२ ३
तत् । आ । भर । यत्र । ज्योतिः । तत् । आ । भर ।
१ २२ ३
सोम । राजन् ॥ २ ॥ ५ ॥ ८

नवमं साम २भा० २८४ शृष्टे मुद्रितम् । ९

दशमं साम—२भा० २८५ पृष्ठे मुद्रितम् । १०

२२ १ २ २ १ २ १२२
* छाउ । ३ । वाग्ददद । ददा रया । इन्द्रोराजा ।

२ १ २ ३ ४२ ५ २ १ २ १ २ २ ४
जगतः । चर्षणीनाम् । अधिक्षमा । विश्वरू । पयंद

३ २ १८ २ १८ २ ३ ४ ५ २२ १ २
 स्या । ततोददा । तीरदाशु । षाड्वसूनी । चोदद्रा
 २१ २ ३ ४ ५ २२ १ २
 धाः । उपस्तु । तच्चिद्वार्क् । हाउ । ३ । वाग्ददद ।
 २ २ १ १ १ १ १
 ददा रया३ । हाउवा३ । ई२३४५ ॥ ११ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० २४७ पष्ठे द्रष्टव्यम् । ११

२२ १८ ५ १८ २ १८ १८ ५
 * हाउ । ३ । वाज२म् । २ । वाजम् । ए । वाज२म् ।
 १८ २ १ १८ ५ १८ २ १
 ३ । वाजम् । ए२ । वाज२म् । ३ । वाजम् । ए२ ।
 १८ ५ १८ २ १८ २ १ १
 वाज२म् । वाजमो२इ । (त्रिः) । वाजम् । विवी२वि
 २ १ १ १ २ १ २ १८
 वि । ३ । विविहो२इविवि । ३ । व्यम्नवाइवि । ३ । अभी
 १ १ २ २ १ २ १
 नवन्तआ२ । द्रू२हारः । द्रू२होद्रुहः । ३ । प्रियमिन्द्रस्य
 १ ३ २ १ १ १ २ १
 का२माया२म् । मियमियम् । ३ । वत्सन्नपूर्वआ२यूनी
 २ २ २ १ २ २ १ २ २ २
 २ । युनीयुनि । ३ । जात२रिहन्तिमा२तारारः । तरो
 १ २ २ १ १ २ २ १
 तरः । ३ । हाउ । ३ । वाज२म् । २ । वाजम् । ए२ ।

* “भरद्वाजिनां व्रतम्”—इति आ० ब्रा० २, २, २१ ।

^{१२६} वाजरम् । ३ । ^{१२२} वाजम् । ^१ ए२ । ^{१२६} वाजरम् । ३ । ^{१२२} वाजम् ।
^१ ए२ । ^{१२६} वाजरम् । ^{१२२} वाजमो२इ । ३ । ^{१२} वाजम् । ^२ विवी२
^१ विवि । ३ । ^{२१} विविहो२इविवि । ३ । ^{१२} व्यश्नवाइवि । २ ।
^१ व्या२३श्नवाउ । ^२ वा । ^{२२} ए । ^{२१२} सुधामधाम । २ । ^{२२} ए । ^{२१} सुधाम
^२ धामा२३४पू ॥ १२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० १६४ पृष्ठे दृश्यम् । १२

चयोदशं साम २भा० २८७ पृष्ठे मुद्रितम् । १३

^{२२} * छाउ । ३ । ^२ छा३ । ^१ ओ२३४वाक् । (त्रिः) । ^५ ओम् ।
^१ ह । ^२ ओम् । ३ । ^१ छा३ । ^५ ओ२३४वाक् । ३ । ^{१२२} एत्रायुः । ३ ।
^{१२} आयु । ३ । ^१ इन्द्रन्नरोनेमधिताहवा२न्ताइ । ^२ यत्पार्यायुन
^२ जतेधिया२स्ताः । ^१ शूरोनृषाताश्रवसश्चका२माइ । ^{१२२} आगो
^२ मतिव्रजेभजातुवा२न्नाः । ^१ छाउ । ३ । ^{२२} छा३ । ^१ ओ२३४वाक् ।

* “यसंजते ह्ये”—इति आ० ब्रा० ३, २, २१ । तत्रे दमुत्तरम् । “अङ्गिरसां
 वोत्तरम्”—इति च आ० ब्रा० ३, २, २१ ।

(त्रिः) । ओम् । ३ । ओम् । ३ । हा ३ । ओ २ ३ ४ वाक् । ३ ।

ए आयुः । ३ । आयुः । २ । आयू ३ ४ । औ हो वा । ए ।

आयुर्वा असम्यं वर्चोधा देवेभ्यार ३ ४ पुः ॥ १४ ॥

अस्य व्याख्यानम् - १ भा० ६४२ पृष्ठे दृश्यम् । १४

* हो इ हा ३ । इ हो इ हा ३ । (एवग्निः) । इ मा उ वा

न्दि वि ष्ट या ओ हा उ । उ सा ह वन्ते अश्विना ओ हा उ । अयं

वामङ्गो वसे शची वसू ओ हा उ । विशं विशं हि गच्छथा ओ

हा उ । हो इ हा ३ । इ हो इ हा ३ । २ । हो इ हा ३ । इ हो

इ हा ३ ४ । औ हो वा । ई पू हो ही ही ही हि ॥ १५ ॥

† हो इ हा । इ हो इ हा । (एवग्निः) । इ मा उ वान्दि वि

ष्ट या ओ हा उ । उ सा ह वन्ते अश्विना हो हा उ । अयं वा

* “अश्विनोर्वते द्वे” — इति आ० ब्रा० ३, १, ११ । तत्रेदमायम् ।

† अश्विनोर्वतमुत्तरम् (आ० ब्रा० ३, १, ११) ।

^{२ २ २ १ २} मङ्गवे सेशचीवस्रहोहाउ । ^२ विशंविशं हिगच्छयाहोहा ^{२ १ २}

^{१ २ २ १ ३ २} उ । होइहा । इहोइहा । ^{१ २ २} २ । होइहा । ^{१ ३ २} इहोइहा ३

^{५२ २} ४ । औहावा । ^१ ई२ । ३ ॥ १६ ॥

अनयोर्थाख्यानम्—१भा० ६१३ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १५, १६

सप्तदशं साम २भा० २८८ पृष्ठे मुद्रितम् । १७

अष्टादशं साम २भा० २८७ पृष्ठे मुद्रितम् । १८

^{२२} * हाउ । ^२ ३ । ^२ सुवन्तरा । ^{१२ २} ३ । ^{१ १२} कोज्योतिः । अर्को-

^२ ज्योतिः । ^{२ २} २ । ^२ सुवर्द्धेनुः । ^{१ १} ३ । कश्यपस्यसूश्वावाश्इदारः ।

^{२२ २} यावाङ्गः सयूश्जावाश्इती २ । ^{१ २} ययोर्विश्वमाश्पाइन्नाश्ता २

^{२ २ २} म् । ^{१ २} यज्ञन्धीरानौश्चाश्था २३ । ^{२२} हाउ । ^२ ३ । ^२ सुव

^२ तरा । ^{१२ २} ३ । ^{१ १२ २} कोज्योतिः । ^{२ २} अर्कोज्योतिः । ^{२ २} २ । ^{२ २} सुवर्द्धेनुः ।

^{१ २} २ । ^{१२ ३२ २} सुवर्द्धेनुः । ^२ औहोवाहाउ । ^{१ १ १ १} वा ३ । इट्इडा २३४५ ॥ १८

* “कश्यपव्रते ह” — इति आ० ब्रा० २, २, २१ । तत्रेदमाद्यम् ।

^{१२} * हाउ । ^३ । ^१ ऊ२ । ^२ । ^३ कक्का२उ । ^३ । ^३ कश्यपस्यसुवा
^२ र३विदाः । ^{१२ २} याताङ्गःसयू३जावा१इती२ । ^{१ २} ययोर्विश्वमपा
^२ र३इव्रताम् । ^{२ २ २ २} यज्ञन्धीरानी३चाआश्या२३ । ^{२२} हाउ३ ।
^१ ऊ२ । ^२ । ^{२ १} कक्का२उ । ^२ । ^{२ १} कक्का२३उ । ^२ क्काउवा३ ।
^{३ १ १ १ १} ई२३४५ ॥ २० ॥

अनयोर्व्याख्यानम्—१भा० ७३० पृष्ठे मुद्रितम् । १९,२०

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने चतुर्थस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

^{१२} * हाउ । ^३ । ^{१ २} इन्द्रा३१२३म् । ^{१२} हाउ । ^३ । ^{२ २ २} नरोने
^{२ १ २} मधिताह्वान्ताइ । ^{२ १ २} ह्वान्ताइ । ^{२ १ २} ह्वान्ता३इ । ^{२ १} ओइ ।
^{३ ४ ५} ह्वन्ताइ । ^{१ २२} वन्ता । ^{२२ १ २} औहोवा । ^{१२ २ २} एहिया । ^{२२} हाउ । ^३ ।

* उत्तरं कश्यपव्रतं मिदम् (आ० ब्रा० १, २, २१) ।

† “अङ्गिरसां व्रते द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, २२ । तत्राद्यं मिदम् ।

^{१ २} यत्पा३१२३ । ^{२२} हाउ । ३ । ^{२२} र्यायुनजतेधियास्ताः । ^{२ १ २} धियास्ताः ।
^{२ १ २} धियास्ताः । ^२ ओइ । ^{३ ४ ५} धियस्ताः । ^{१ २२} यस्ता । ^{२२ १ १} औहोवा ।
^{१२ २ २} एहिया । ^{२२} हाउ । ३ । ^{१२ २} गुरो३१२३ । ^{२२} हाउ । ३ । ^{२ २ २} नृषाता
^{१ २} श्रवसश्चकामाइ । ^{२ १ २} चकामाइ । ^{२ १ २} चकामा३इ । ^२ ओइ ।
^{२ ४ २ ५} चकामाइ । ^{१२ २२} कामा । ^{२२ १ २} औहोवा । ^{१२ २ २} एहिया । ^{२२} हाउ । ३ ।
^{१२ २} आगो३१२३ । ^{२२} हाउ । ३ । ^२ मतिव्रजेभजातुवान्नः । ^{२ २ २} तु
^{१ २} वान्नः । ^{२ १ २} तुवान्नाः । ^२ ओइ । ^{३ ४ ५} तुवन्नाः । ^{१ २२} वन्ना । ^{१२} औ
^{१ २} होवा । ^{१२ २ २} एहिया । ^{२५} हाउ । ३ । ^२ वा३ । ^{३ १ १ १ १} ई२३४५ ॥ १ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६४२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १

^{२२} * हाउ । ३ । ^{१ २} हाहाउ । ३ । ^{१ २} इहाहाउ । ३ । ^{१ २} इयाहाउ ।
^{१ ५ २} इया३हाउ । ^१ वा । ^{२ १ २ २२ २} अभित्वाशूरनोनुमोहस् । ^{२ १} अदु
^{२२} रधाइवधेनवोहस् । ^{१२ २ २ १} ईशानमस्यजगतःस्वर्हश्चस् । ^{१ २ २ २} ईशान

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
मिन्द्रतस्युषोहस् । सहस्रांत्सहसस्यतिरदिद्यवद्वस् । स्वर्जि
२ २ १ २ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १
द्वाजसातमोदिद्यवद्वस् । हाउ । ३ । द्वाहाउ । ३ । इहा
२ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
हाउ । ३ । इयाहाउ । २ । इयाइहाउ । वा । इडाहस
२
हसइडा ॥ २ ॥

अस्य व्याख्यानम् — १भा० ४८० पृष्ठे दृश्यम् । २

तृतीय-चतुर्थे सामनी २भा० २२३ पृष्ठे मुद्रिते । ३, ४

१५ १२ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २
* हाउइवा । प्रागन्यदनुवर्त्ततेरजोपागन्यत्तमोपे
२ १ २ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २
षतिभ्यसा । हाउ । ३ । उदुत्यञ्जाताइवाइदा१सा२३
१५ १२ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २
म् । हाउइवा । प्रागन्यदनुवर्त्ततेरजोपागन्यत्तमोपेष
१ २ २ २ १ २ २ २ १ २ २ २
तिभ्यसा । हाउ । ३ । देवंवहन्तीइकाइता१वार२३ः ।
२५ १२ २ २ १ २ २ २ १ २ २ २ २ २
हाउइवा । प्रागन्यदनुवर्त्ततेरजोपागन्यत्तमोपेषतिभ्यसा ।
२५ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २
हाउ । ३ । दृशेविश्वायाइह्वरा१या२३म् । हाउइवा ।

• “अहोरात्रयोर्वेदे” — इति आ० ब्रा० २, २, २२ । तत्प्रायश्चित्तम् ।

१२ १ २ २ १२ २२ १ २ १ २ २२ १ २ २ २ १ १
 ए । अरुरुचदुषसा^१न्दिविसूर्यो^२विभाती २ ३
 १ १

४ पू ॥ पू ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १४० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ५

षष्ठं साम १भा० २९६ पृष्ठे मुद्रितम् । ६

सप्तमं साम २भा० २९७ पृष्ठे मुद्रितम् । ७

अष्टमं साम २भा० ३०१ पृष्ठे मुद्रितम् । ८

१२ १ २ १ २
 * हाउ । ३ । ऊरे । ३ । षी । ३ । इयाहाउ । ३ ।
 १ १ २ १२ २ ३ ४ ५ २ १
 उदुब्रह्मा । णीरे^१ । तश्रवस्या । इन्द्रसमा । र्ये^२
 १ २२ ३ ४ ५ २२ १२ १ १ २२ ३ ४२
 मद्द । यावसिष्ठा । आयोविश्वा । नीश्रव । सातता
 ५ २ १ २ २ १२ २२ ३ ४२ ५ १२
 ना । उपश्रोता । मईव । तोवचासी । हाउ । ३ ।
 १ २ १ २ १ २ १ २
 ऊरे । ३ । षी । ३ । इयाहाउ । २ । इयाइहाउ । वा३ ।
 ३ १ १ १ १
 ई२३४५ ॥ ८ ॥

१२ १ २ २
 * हाउ । ३ । ऊरे । ३ । षी । ३ । इयो । ३ ।

• “वसिष्ठव्रते द्वे”—इति आ० ब्रा० १, २, २२ । तत्राद्यमिदम् ।

† उत्तरं वसिष्ठव्रतम् (आ० ब्रा० १, २, २२) ।

इयोवा । ३ । इयोवाहाइ । ३ । उदू२ । २ । उदु । उदो
 वा । ३ । उदोवाहाइ । ३ । ब्रह्मा । णी३ऐर । त
 श्रवस्या । स्या । २ । स्योवा । ३ । स्योवाहाइ । ३ ।
 इन्द्र२म् । २ । इन्द्रम् । इन्द्रोवा । ३ । इन्द्रोवाहाइ ।
 ३ । समा । र्ये३मह । यावसिष्ठा । २ । षोवा । ३ ।
 षोवाहाइ । ३ । आयोर । २ । आयः । आयोवा ।
 ३ । आयोवाहाइ । ३ । विश्वा । नो३श्रव । सातता
 ना । ना । २ । नोवा । ३ । नोवाहाइ । ३ । उप२ । २
 उपोवा । ३ । उपोवाहाइ । ३ । ओता । मईव । तो
 वचा३सी । सी । २ । सोवा । ३ । सोवाहाइ । ३ ।
 चाउ । ३ । ऊ२ । ३ । पी । ३ । इयो । ३ । इयोवा ।
 ३ । इयोवाहाइ । २ । इयोवा३चाउ । वा३ । ई२३

४५ ॥ १० ॥

१२ १२ २ २ १ २ १२२२ २
* हाउ । ३ । विश्वाधनानिसञ्जित्यवृत्रहाभूर्यासुतिः ।

१ १ २ २ २ १ २ १२२ २ २ १
होइ । विश्वाधनानिसञ्जित्यवृत्रहाभूर्यासुतिः । होइ ।

१ २ २ २ १ २ १२२२ १ २ १२
विश्वाधनानिसञ्जित्यवृत्रहाभूर्यासुतिः । होइ । उरुघोष

१ २ २ १ १ २ १ २ २ २ १ १
च्चक्रेलोकम् । होइ । उरुघोषच्चक्रेलोकम् । होइ ।

२ १ २ १ २ २ १ १ २ १ २ २ २ १ २ २
उरुघोषच्चक्रेलोकम् । होइ । वृत्रमेभ्योलोकेभ्योननु

२ १ १ १ २ २ २ २ १ २ २ २ १
दानः । होइ । वृत्रमेभ्योलोकेभ्योननुदानः । होइ ।

२ १ २ २ २ २ २ २ १ १ २ १ २
वृत्रमेभ्योलोकेभ्योननुदानः । होइ । इन्द्रनरो । ने

१ २ २ ४ ५ २ १ २ २ २
इमधि । ताहवन्ताइ । यत्पारियाः । युनज । ताइ

३ ४ ५ २ २ १ २ १ १ २ २ ४ ५ २ २
धियस्ताः । पूरोनृषा । ताइश्रव । सश्वकामाइ । आ

१ २ २ २ २ २ २ ३ ४ ५ २ २ १ २
गोमताइ । ब्रजेभ । जातुवन्नाः । हाउ । ३ । विश्वा

२ २ १ २ १ २ १ २ २ २ २ १ २
धनानिसञ्जित्यवृत्रहाभूर्यासुतिः । होइ । ३ । उरुघोष

२ २ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
च्चक्रेलोकम् । होइ । ३ । वृत्रमेभ्योलोकेभ्योननुदानः ।

१ २१ २ २ २२ १२ २ २ २ १ १ २
होइ । २ । वृत्रमेभ्योलोकेभ्योननुदानः । हो२ । वार३४ ।

५ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
औहोवा । ए । वृत्रञ्जघन्वाꣳअपतद्ववारयत्तमः । २ ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
ए । वृत्रञ्जघन्वाꣳअपतद्ववारयत्तमा२३४५ः ॥ ११ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६४२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ११

द्वादशं साम १भा० ३०३ पृष्ठे मुद्रितम् । १२

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
* ए३१ । ४ । प्रवोमहाइ । महेवृधाइभरा२३४धाम् ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
क्षौ । ४ । ए३१ । ४ । प्रचेतसाइ । प्रसुमताइङ्गुणू२३४

५ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
ध्वाम् । क्षौ । ४ । ए३१ । ४ । विशःपूर्वाइः । प्रचरचर्ध

३ ५ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
णा२३४इप्राः । क्षौ । ४ । ए३१ । २ । ए३१२ । चार३४ ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
औहोवा । ए । व्रतमेसुवसुवरेशकुनः ॥ १३ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६२२ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १३

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
† ए२ । ५ । योवा । ५ । योवाहाइ । ५ ।

* “प्रजापतेस्तुष्टिं शतं समितम्”—इति आ० ब्रा० ३, १, २३ ।

† “चतुस्तुष्टिं शतं समितम्”—इति आ० ब्रा० ६, २, २६ । प्रजापतेरित्येव ।

इन्द्रन्नरो । ने३मधि । ताहवन्ताइ । ए२ । पू । योवा ।

पू । योवाहाइ । ४ । योवाइहाउ । वा । क्षौ । ३ ।

ए२ । पू । योवा । पू । योवाहाइ । पू । यत्पा

रियाः । युनज । ताइधियस्ताः । ए२ । पू । योवा ।

पू । योवाहाइ । ४ । योवाइहाउ । वा । क्षौ ।

३ । ए२ । पू । योवा । पू । योवाहाइ । पू । शु

रीनृपा । ताइश्रव । सश्रुकामाइ । ए२ । पू । यो

वा । पू । योवाहाइ । ४ । योवाइहाउ । वा ।

क्षौ । ३ । ए२ । पू । योवा । पू । योवाहाइ ।

पू । आगोमताइ । व्रजेभ । जातुवन्नाः । ए२ । पू ।

योवा । पू । योवाहाइ । ४ । योवाइहाउ । वा ।

ए । व्रतमेसुवरेशकुनः ॥ १४ ॥

^{२२} * हाउ । ^{१ २} ३ । ^{१ २} हहाउ । ^१ ३ । ^१ हहहाउ । ^१ ३ । कपार
^२ ३ । ^१ हा३ओ२३ । ^२ २ । ^{२ १ २} हा३१उवा२ । अभित्वा
^{२ २} गूरनो३ । ^१ ३ । ^१ आउ । ^३ वा२३ । ^५ नूर३४माः । ^{२ २ २} ईडा ।
^{१ २} ३ । ^२ ज्योतिष्यतस्वपतान्तरिक्षम्पृथिवीम्यच्चप्रदिशक्वषीन्देवा
^{१ २ २} न्वर्णम् । ^{१ २ २} अदुग्धाद्वधा३१उवा२३इ । ^{२ ५} ना२३४वाः ।
^{१ २ २} ईडा । ^{१ २} ३ । ^{१ २ १ २ २ १ २} ज्योतिष्यतस्वपतान्तरिक्षम्पृथिवीम्यच्चप्रदिश
^{१ २ २ २ १ २} क्वषीन्देवान्वर्णम् । ^{१ २ २} ईशानमस्यजगतःसुवा३१उवा२३ । ^२ हृ
^५ २३४शाम् । ^{१ २ २} ईडा । ^{१ २} ३ । ^{१ २ १ २ १ २} ज्योतिष्यतस्वपतान्तरिक्षम्पृथि
^{१ २} वीम्यच्चप्रदिशक्वषीन्देवान्वर्णम् । ^{१ २ २} ईशानमिन्द्रवा३१उवा
^{३ ५ २ २ २} २इ । ^{१ २} स्थूर३४षाः । ^{१ २} ईडा । ^{२ १ २ २ १ २} ३ । ^{१ २} ज्योतिष्यतस्वपतान्तरि
^२ क्षम्पृथिवीम्यच्चप्रदिशक्वषीन्देवान्वर्णम् । ^{१ २} हाउ । ^{१ २} ३ । ^{१ २} हहा

“जनदग्रेर्नितम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २१ ।

उ। ३। ^{१ १}हृहृहाउ। ३। ^१कपार३उ। ३। ^{२ १}हार्ओर३।

२। ^१हार्१उवा२। १। ^{२२ २१ २ २२ १}व्रतमेसुवरेशकुनः ॥ १५ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ४७८ पृष्ठे द्रष्टव्यम्। १५

^{२२ २ २ १ २२ २२ २२ २२ २}
* हाउहाउहाउ। ओहा। २। ओहा। हाओवा।

^{१ १ २२ १२ १२}
३। ऊ२। ३। ओ२। ३। हाउवाक्। ३। आयुर्यन्।

^{२२ २ १२ १ १ १}
३। एआयुः। ३। आयुः। ३। वयाः। २। वयः।

^{१ २ २ २ १ १ २ २ २}
इन्द्रन्नरोनेमधिताह्वारन्ताइ। यर्त्यार्त्ययुनजतेधिया२

^{१ १२ २ २ १ १२ २ २}
स्ताः। शूरोनृषाताश्रवसश्चकारमाइ। आगोमतिव्रजेभ

^{२ १ २२ २ २ २२ २२ २२ २}
जातुवा२न्नाः। हाउहाउहाउ। ओहा। २। ओहा।

^{२२ २२ २ १ १ २२ १२}
हाओवा। ३। ऊ२। ३। ओ२। ३। हाउवाक्। ३।

^{१२ २२ २ १ १ २}
आयुर्यन्। ३। एआयुः। ३। आयुः। ३। वयाः। २।

* “यग्यश्च दशलोभम्”—इति आ० ब्रा० ६, २, १६।

१ ३ ५ २ २ १ २ २
 वा२ । या२३४ । औहोवा । ए । आयुर्द्धाअस्मभ्यं व
 २ १ २ २ ३ १ १ १
 र्चोधादेवेभ्या२३४पूः ॥ १६ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६४९ पृष्ठे दृश्यम् । १६

सप्तदशं साम—२भा० ३०५ पृष्ठे सुदिनम् । १७

२ १ २ २ १ २ २ १
 * अभिप्रम्ना । तमोजसा । तमोजासा२ । एवं
 २ २ १ २ २ १ २ २ १ १
 त्रिः । तमोजसा । सुवोजासा२ । २ । तमोजसा । सु
 २ १ ३ ५ २ १ २ २ २
 वो । जा२ । सा२३४ । औहोवा । असिप्राणएअसि ।
 २ २ १ २ ३ ५ २ २ १
 ३ । एअसि । ३ । सत्यमित्थावृषा२इदा२३४सौ । एअसि ।
 २ २ १ ३ ५ २ १ २ २ २ २ २
 २ । ए । आ२ । सा२३४ । औहोवा । इडाङ्गच्छसूर्यङ्गच्छे ।
 १ २ १ १ २ २ १ २ २ २ १ १
 डाङ्गच्छसूर्यङ्गच्छे । डाङ्गच्छसूर्यङ्गच्छ । अभिप्रम्ना ।
 २ २ १ २ २ २ २ १
 तमोजसा । तमोजासा२ । एवन्त्रिः । तमोजसा ।
 २ २ १ २ २ १ २ २ १ २
 सुवोजासा२ । २ । तमोजसा । सुवो । जा२ । सा२३४ ।

^{५२ २} औहोवा । ^१ असिचक्षुरे^{१२ १} असि । ३ । ^{२२१} एअसि । ३ । ^१ वृष

^३ जूतिर्नो^५ रवार^{२२१२} ३४इता । ^{२२} एवता । २ । ^१ ए । ^३ वार^१इ । ता

^{५२ २} २३४ । औहोवा । ^{२ १ २} अन्तरिक्ष^{१२२२ १ २ २} च्छनाकेविभाहि । ३ ।

^{२ १} अभिप्रघ्ना । ^{२ २ १} तमोजसा । ^{२ २ १} तमोजासा^२ । ३ । ^{२ २} तमो

^१ जसा । ^{२ २ १} सुवोजासा^२ । २ । ^{२ २ १} तमोजसा । ^{१ २} सुवो । ^१ जा^१र ।

^{५२ २} सार^१ ३४ । औहोवा । ^{१ २ २२ १} असिओचम^{२२१} असि । ३ । ^{२२१} एअसि ।

^{१ २} ३ । ^२ वृषा^५ ह्यग्र^{१ ३} ष्ट^५ ष्विषे^{२२१} परार^{२२१} वा^{२३४} तौ । ^{२२१} एवति । २ । ^{२२१} ए ।

^१ वार । ^३ तार^{५२ २} ३४ । औहोवा । ^{१ २ १२ १} स्वर्ग^१ च्छज्योतिर्ग^१ च्छ । ३ ।

^{२ १} अभिप्रघ्ना । ^{२ २ १} तमोजसा । ^{२ २ १} तमोजासा^२ । ३ । ^{२ २ १} तमोजसा ।

^{२ २ १} सुवोजासा^२ । २ । ^{२ २ १} तमोजसा । ^{२ २ १} सुवो । ^१ जा^१र । ^१ सार^१ ३४ ।

^{५२ २} औहोवा । ^{१ २ १२ १} असिज्योतिरे^{२२१} असि । ३ । ^{१ २} एअसि । ३ । ^{१ २} वृषो

^२ अर्वा^३ वितार^५ इ^{२२ १} श्रू^{२२} र^१ ३४ताः । ^{२२ १} एश्रुतः । २ । ^{२२ १} ए । ^३ श्रू^१ र । ^३ तार

३४ । औहोवा । अतिज्योतिर्विभाक्षेअति । २ । अति
ज्योतिर्विभाक्षेअतीर३४५ ॥ १८ ॥

अस्य आख्यानम्—१भा० ५४५ पृष्ठे दृश्यम् । १८

* ऊम् । २ । हो । ३ । ह॒ । ३ । औहा । ३ ।
औहाइ । २ । औहोइ । इन्द्रनरो । ने३मधि । ता
हवन्ताइ । २ । वयोवृहत् । ३ । विभाष्टयेविधर्मणे । ३ ।
यत्पारियाः । युनज । ताद्विधियस्ताः । सत्यमोजः ।
२ । रजःसुवः । २ । शूरोनृषा । ता३श्रव । सश्रकामा
इ । ३ । भद्र॑सुधा । २ । भद्र॑सुधे । षमूर्जम् । इष
मूर्जम् । २ । आगोमताइ । व्रजेभ । जातुवन्नाः ।
२ । वृद्धद्यशः । ३ । दिविदधे३हस् । २ । दिविदधे३ ।
छाउवा । वागीडासूवोवृद्धद्वा३३४५ः ॥ १८ ॥

* “इन्द्रस्य राजन-रौचिणे द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, ९, २३ । तत्र राजनमिदम् ।

^{१२} * छाउ । ३ । ^१ आइहो । ३ । ^१ आइहिया । ३ । ^१ आ
^१ साउ । ३ । ^{१ २} आयाम् । ३ । ^{१ २} नामाः । ३ । ^१ किट् । किट् ।
^१ इन्द्रन्नरोनेमधिताह्वा^१न्ताइ । ^{१ २ २} यत्पार्यायुनजतेधिया^२
^१ स्ताः । ^{१ २ २} शूरोनृषाताश्रवसश्चका^१न्माइ । ^{१ २ २} आगोमति
^{२ २} ब्रजेभजातुवा^१न्नाः । ^{१ १} मनारश्चोइ । ^{१ २} प्राणारश्चोइ ।
^१ चक्षूरश्चोइ । ^{१ २} ओन्नारश्चोइ । ^{१ २} घोषारश्चोइ ।
^१ व्रतारश्चोइ । ^{१ २} भूतारश्चोइ । ^{१ २} पानारश्चोइ ।
^१ चित्तारश्चोइ । ^{१ २} धीतारश्चोइ । ^१ सुवारश्चोइ । ^{१ २} ज्यो
^१ तारश्चोइ । ^{१ २ २ २ २ २} वारश्चोइ । ^{१ २ २ २ २ २} ऊरश्चोइ ॥ २० ॥

अनयोर्वाख्यानम्—१भा० ६४१ पृष्ठे दृश्यम् । १९, २०

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने चतुर्थः प्रपाठकः ॥

* “इन्द्रस्य राजन-रौहिणे द्वे”—इति आ० ब्रा० ३, २, २६ । ततोत्तरं मिदं रौहिणम् ।

॥ हरिः ॐ ॥

^{१२} * हाउ । ^१ ३ । ^१ ऊ२ । ^१ ३ । ^१ ऊऊ२ । ^१ इयाहाउ ।
^१ २ । ^१ इया३हाउ । ^१ वा३ । ^१ इट्इडा२३४५ ॥ १ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपि तु स्तोमः सवैषः—

^१ ऊ ॥ २ । १ । ५

द्वितीय-तृतीये सामनि—१भा० ३०७-३१० पृष्ठयोः संहिते । २, ३

^१ † इया२ । ^१ ३ । ^१ इयाहाउ । ^१ ३ । ^१ इन्द्रन्नरो । ^१ ने३म
^{२२ ३४ ५} धि । ^२ ताहवन्ताइ । ^१ हवन्ते३ । ^{२२ ३२ २} ह्‌ह्‌ह्‌ह्‌ह्‌ह्‌ ।
^१ ३ । ^२ हवन्ते । ^{२१२} ३ । ^{२१} यत्पारियाः । ^१ युनज । ^१ ताइधियस्ताः ।
^२ धियस्ताः३ः । ^१ ह्‌ह्‌ह्‌ह्‌ह्‌ह्‌ । ^{२२ ३२ २} ३ । ^१ धियस्ताः ।
^{२२ १२} ३ । ^२ शूरोनृषा । ^{२ १} ता३श्रव । ^{२ १ ४२ ५} सश्रुकामाइ । ^{१ २} चकामे३ ।
^१ ह्‌ह्‌ह्‌ह्‌ह्‌ह्‌ । ^{२२ ३२ २} ३ । ^१ चकामे । ^{२२ १२} ३ । ^१ आगोमताइ ।

* “अग्नेरिलान्दं पञ्चाहुगानम् । इरात्रं वा”—इति आ० ब्रा० ३, २, २४ ।

तत्र प्रथमं सिद्धम् ।

† “अग्नेरिलान्दं पञ्चाहुगानम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २४ । तत्र चतुर्थ-
 सिद्धम् ।

१ ५ १ ८ २ २ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
नमः । ये देवा देवाः । पृथिवीषदः । स्थतेभ्यो वो

२ २ २ १ २ २ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
देवा देवेभ्यो नमः । ये देवा देवाः । आप्सुषदः । स्थते

२ १ २ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
भ्यो वो देवा देवेभ्यो नमः । ये देवा देवाः । दिक्षुषदः ।

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
स्थतेभ्यो वो देवा देवेभ्यो नमः । ये देवा देवाः । आशा

१ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
सदः । स्थतेभ्यो वो देवा देवेभ्यो नमः । अवज्यामिव

१ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २
धन्व नो विते मन्युन्नयामसि मृडतान्न इह अस्मभ्यम् । इडा २३

२ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
भा । यद्दद विश्वम्भूतम् । युयो ३ । आउ । वा २३ । ना २

५
३४ माः ॥ ६ ॥

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
अधिप । ताद । मित्रप । ताद । क्षत्रप । ता

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
इ । स्वः पताद । धनपता २३ । ना २ माः । नम उत्ततिभ्य

१ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २
शोत्तन्वानेभ्यश्च नमो नीषङ्गिभ्यश्चोपवीतिभ्यश्च नमो स्यङ्गयश्च

२ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
प्र । तिदधानेभ्यश्च नमः प्रविध्यश्च प्रव्याधिभ्यश्च नमः त्सरश्च

२ १ २१ २ १२ २ २ १ २ १ २ १ २ २ १
त्सारिभ्यश्चनमःश्री । तेभ्यश्चायिभ्यश्चनमस्तिष्ठञ्चोपति

२ १ २ २ १ २ १ २ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
ष्ठञ्चनमोयतेचवियतेचनमःपथेचविपथायच । अवज्या

२ १ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २ १
मिवधन्व नोवितेमन्युन्नयामसिमृडतान्नद्वहअस्मभ्यम् । इडा

२ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १
रश्भा । यद्द्विश्चम्भूतम् । युयोश् । आउ । वारश् ।

३
नारश्४पूमाः ॥ ७ ॥

१ २ १ १ २ १ १ २ १
अधिप । ताइ । मित्रप । ताइ । क्षत्रप । ता

१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
इ । स्वःपताइ । धनपताइ । नारमाः । नमोन्ना

२ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
यनमोन्नपतयएकाक्षायचावपन्नादायचनमोनमः । रुद्रा

२
यतीरसदेनमःस्थिरायस्थिरधन्वनेनमःप्रतिपदायचपटरिणेच

१ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ १
नमस्त्रियम्बकायचक । पर्दिनेचनमश्चाश्रायेभ्यश्चप्रत्याश्रा

१ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
येभ्यश्चनमःक्रव्येभ्यश्चविरिम्फेभ्यश्चनमःसंवृतेविवृतेच । अ

२
वज्यामिवधन्व नोवितेमन्युन्नयामसिमृडतान्नद्वहअस्मभ्यम् ।

इडा२३भा । यद्दृ१विश्व२भूतम् । युयो३ । आउ । वा
२३ । ना२३४माः ॥ ८ ॥

एतेषां षष्ठादि-त्रयाणां साम्नां मन्त्रानि न ऋचः, अपितु स्तोभाः, ते चैते—

अधि१पते । अधि२ । पते । मि३त्रपते । मि३त्र । पते । क्ष३त्र
पते । क्ष३त्र । पते । स्वः१पते । स्वाऽ३रिति । पते ।
धन१पते । धन२ । पते । नमः । मन्यु३ना । वृ३त्रहा । वृ३त्र ।
हा । सूर्ये१ण । स्वराट् । स्व । राट् । यज्ञे३न । मघ
वा । दक्षि१णा । अस्य२ । प्रिया । तनुः । राज्ञा । वि
शम१ । दा३धार । वृष३भः । त्वष्टा । वृ३त्रेण । शची
पतिः । शची । पतिः । अने१न । गयः । पृथि३व्या ।
सृ३णिकः । अग्नि३ना । विश्व१म् । भूत१म् । अभि । अ
भवः । वायु१ना । विश्वाः । प्रजाः । प्र । जाः । अभि ।
अप३वथा । वषट्कारे१ण । वषट् । कारे१ण । अर्द्ध३भाक् ।

^३ अर्च^१ । भाक्^१ । सोमेन^{१ २२} । सोमपाः^{३ २} । सोम^३ । पाः^२ । समि^{१ २२}
^३ त्या^३ । सम्^{१ २} । इत्या^३ । परमेष्ठी^{१ २} । परमे^३ । स्थी^२ । ये^{२ २} । देवाः^३ ।
^३ देवाः^{१ २} । दिविषदः^३ । दिवि^{१ २२} । सदः^३ । अन्तरिक्षसदः^{१ २} ।
^३ अन्तरिक्ष^{१ २२} । सदः^३ । पृथिवीषदः^{१ २} । पृथिवी^३ । सदः^{१ २२} ।
^३ अप्सुषदः^{१ २} । अप्सु^३ । सदः^{१ २२} । दिक्षुसदः^३ । दिक्षु^{१ २} । सदः^{१ २२} ।
^३ आशासदः^{१ २} । आशा^३ । सदः^{१ २२} । स्थ^{१ २२} । तेभ्यः^३ । वः^३ । देवाः^३ ।
^{१ २} देवेभ्यः^{१ २२} । नमः^{१ २२} । अव^३ । ज्याम्^{१ २२} । इव^३ । धन्वनः^{१ २२} । वि^३ ।
^३ ते^१ । मन्युम्^३ । नयामसि^३ । मृडताम्^१ । नः^३ । इक्ष^३ ।
^{३ १ २} अस्मभ्यम्^{३ २} । यः^{१ २२} । इदं^{३ २} । विश्वम्^{३ २} । भूतं^३ । युयो^{१ २२} । नमः ॥०॥
^{१ २२} नमः^३ । उत्ततिभ्यः^{१ २} । उत्^३ । ततिभ्यः^{१ २} । च^३ । उत्तन्वाने^१
^३ भ्यः^३ । उत्^{१ २} । तन्वानेभ्यः^३ । च^१ । नमः^३ । नीषङ्गिभ्यः^{१ २} । नी^३ ।
^{१ २} सङ्गिभ्यः^३ । च^३ । उपवीतिभ्यः^{१ २} । उप^३ । वीतिभ्यः^{१ २} । च^३ ।
^{१ २२} नमः^{१ २२} । अस्मभ्यः^३ । च^३ । प्रतिदधानेभ्यः^{१ २} । प्रति^३ । दधाने^{१ २२}

३ १ २८ ३ १ २ ३ १ २ १
भ्यः । च । नमः । प्रविध्यज्ञः । च । प्रव्याधिभ्यः । प्र । व्याधि

२८ ३ १ २ १ २८ ३ १ २ ३ १ २८
भ्यः । च । नमः । त्सरभ्यः । च । त्सारिभ्यः । च । नमः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २८ १ २८ ३
श्रितेभ्यः । च । आयिभ्यः । च । नमः । तिष्ठज्ञः । च ।

१ २ ३ १ २८ ३ १ २८ ३ २ ३ ३
उपतिष्ठज्ञः । उप । तिष्ठज्ञः । च । नमः । यते । च । वि

१ ३ ३ १ २८ ३ २ ३ १ २
यते । वि । यते । च । नमः । पथे । च । विपथाय । वि ।

३ ३ १ २८ १ २८ १ २८ १ २८
पथाय । च ॥०॥ नमः । अन्नाय । अन्न । पतये । अन्न ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पतये । एकाक्षाय । एक । अक्षाय । च । अवपन्नादाय ।

३ १ २ ३ १ २८ १ २८ ३ १ २ ३
अव । पन्नादाय । च । नमः । नमः । रुद्राय । तीर

१ २ ३ १ २८ १ २८ ३ १ २ ३ १ २
सदे । तीर । सदे । नमः । स्थिराय । स्थिरधन्वने ।

३ २ ३ १ २ १ २८ १ २८ ३
स्थिर । धन्वने । नमः । प्रतिपदाय । प्रति । पदाय ।

१ २ ३ १ २ १ २
च । पटरिणे । च । नमः । चयम्बकाय । त्रि । अम्ब

१ २ ३ १ २८ ३ १ २
काय । च । कपर्दिने । च । नमः । आश्रायेभ्यः ।

च । प्रत्याश्रायेभ्यः । प्रति । आश्रायेभ्यः । च । न
 मः । संवृते । सम् । वृते । च । विवृते । वि ।
 वृते । च ॥ २ ॥ १ ॥ ५

नवमं साम—२ भा० ३१३ पृष्ठे सुद्रितम् । ८

* हाउ । ३ । ऊप् । ३ । विविबिविबी३ । ३ । ह्री२ ।
 ३ । हाउ३वा । अभित्वाशूरनोनुमोहस् । अदुग्धाइव
 धेनवीहसं । ईशानमस्यजगतःस्वहृश७हस् । ईशानमि
 न्द्रतस्थोहस् । हाउ । ३ । ऊप् । ३ । विविबिविबी३ ।
 ह्री२ । ३ । हाउ३वा । एअस् । एफट् । एमृस् ।
 एहस् । ई२३४५ ॥ १० ॥

अस्य व्याख्यानम्—१ भा० ४७८ पृष्ठे दृष्टव्यम् । १०

एकादशं साम—२ भा० २८४ पृष्ठे सुद्रितम् । ११

† आयाउ । ३ । अक्रांत्समृद्रःपृथमाइविधर्मान् । वि

* “अजितस्य जितिः”—इति आ० ब्रा० ३, २, १४ ।

† “दीर्घतमसस्य व्रतम्”—इति आ० ब्रा० ३, १, २४ ।

२ १ २ १ २ ३ २ १ ३ २ १ ३
धर्मान् । २ । जनयन्प्राजाभुवनास्यगोपाः । स्यगोपाः । स्य

२ १ १ २ २ ३ २ १ ३ २ १
गोपाः । वृषापावित्रे अधिसानो अय्याइ । नो अय्या

१ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
इ २ । आयाउ । ३ । वृहत्सोमोवावृधे सुवानो अद्रा

३ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २
इ । नो अद्राइ । नो अद्रा ३ १ उवा २ ३ । ए ३ । धे स्वानो

१ १ १ १
अद्रौ २ ३ ४ पुः ॥ १२ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० १९२ पृष्ठे दृश्यम् । १२

त्रयोदशादि-सप्तदशान्तानि पञ्च सामानि—२भा० ३१५—३२१ पृष्ठेषु

मुद्रितानि । १२—१७

२ २ १ २ १ २ १ २
॥ छाउ । ३ । अस्मीनस्मिन् । ३ । नृमणाइ नृमणाम् ।

१ २ २ २ १ २ १ २
४ । निधाइमाहे । ३ । कयानश्चित्रा ३ आभूश्वा २त् ।

२ २ २ १ २ २ २ २
ऊतीसदावृ ३ धास्मा १ खा २ । कयाश्चिष्ठा ३ यावा १ र्त्ति

२ २ १ २ १ २ १ २
२३ । छाउ । ३ । अस्मीनस्मिन् । ३ । नृमणाइ नृमणाम् ।

• “इ पुष्यव्रते । पञ्चानुगानश्चैकानुगानश्च”—इति आ० ब्रा० २, १, १५ ।

तत्रैवं द्वितीयम्—‘एकानुगानं पुष्यव्रत’मिति ।

३। निधा॑इमा॒हे । २। निधा॑र॒इ । मा॑र । द्वा॒र३४ ।

४२२ ११११
औ॒होवा । सुव॒र्ज्जीती॑र३४पुः ॥ १८ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१ भा० ३८४ पृष्ठे दृश्यम् । १८

ऊनविंशतितमं साम—१ भा० ३२२ पृष्ठे मुद्रितम् । १८

१ १ २ १ २ १ १
* वाक् । २। वागी॑यम् । क॒यान॑श्चि॒त्रा॒श्चा॒भू॑श्वा

१२२ २ १ १ १ २
रेत् । ऊ॒तीस॑दा॒वृ॒धाःसा॑श्वा॒रे । क॒याश॑चि॒ष्ठा॒श्या

२ १ १ २ १ १ २ १ २ २
प्रा॑श्ता॒रे । वाक् । २। वागी॑या॒रे । वा॒र३४औ॒होवा ।

२२ २ १ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २
ए । अ॒न्तरि॑क्षे॒सलि॑लं॒ले ला॒या॒र३४पु ॥ २० ॥

अस्य व्याख्यानम्—१ भा० ३८४ पृष्ठे दृश्यम् । २०

एकविंशतितमं साम—२ भा० ३२२ पृष्ठे मुद्रितम् । २१

द्वाविंशतितमं साम—२ भा० ३२४ पृष्ठे मुद्रितम् । २२

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने पञ्चमस्यार्धः प्रपाठकः ॥

* “औशि लोकानां व्रतामि दिवोऽम्नरीक्षस्य पृथिव्याः”—इति आ० ब्रा० २, २, २५ । तदेदं द्वितीय मन्मरीक्षस्य व्रतमिति ।

॥ हरिः ॐ ॥

प्रथमादीनि दश सामानि—२ भा० ३२५—३३१ पृष्ठेषु मुद्रितानि । -१०

१२   १   १   १   २
 * हाउ । ३ । हारइ । ऊ२ । त्रिः । काक्कक्क
                     १   १   १   १५
 क्क । ३ । हारइ । ऊ२ । ऊ२ । ऊ२ । एवन्तिः ।
                     १   २   १५   २२   १२
 काक्कक्कक्क । ऊ२ । एवन्तिः । हाउ । ३ । यस्येद
                     २   २   १   २१२   २   २२
 मारजोयू२जाः । तुजेजेनेवन०सू२वाः । हाउ । ३ ।
                     १   १   १   २   १
 हा३इ । ऊ२ । ३ । काक्कक्कक्क । ३ । हारइ ।
                     १   १   १ ५   १   २   १ ६
 ऊ२ । ऊ२ । ऊ२ । त्रिः । काक्कक्कक्क । ऊ२ ।
                     २२   २   ३ २ ४
 ३ । हाउ । ३ । आइन्द्रस्य१ । तिया३वृ५चा६पू६त् ।
                     १   १ १ १ १
 नमःसुवरिडार३४५ ॥ ११ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२भा० २४८ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । ११

२२   १ २ १ २   १ २   १ २ १ २
 † हाउ । ३ । अहोअहो । अहो । आहोआहो ।

* “कण्व्रतं दशानुगानम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २७ ।

† “कण्वप्रमेवा द्वितीयम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २७ ।

^{१ २} आहो । ^{११ १२} एहोएहो । ^{१२} एहो । ^२ वा३ । ^२ हाउवा । ^{१ १२ २} प्रजाभू
^{२२} तमजीजने३ । ^१ इट्इडा२३४५ ॥ १२ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु स्तोमः ; सचैषः—

^{३२ १ २} अहोइति । ^{३२ १ २} आहोइति । ^{३२ १ २} एहोइति । ^{३२} प्रजाः । ^२ प्र ।
^२ जाः । ^{३ २} भूतम् । ^२ अजीजने ॥ २ ॥ १ ॥ ८ ॥
^{२२} * हाउ । ३ । ^{१ २} फालफलफलफलफल । ३ । ^{२२} हाउ ।
^{१ २ २} ३ । ^२ इन्द्रनरोनेमधिताहवा२न्ताइ । ^{१ २ २} यत्पाययि, नजर्तेधि
^{१ २ २} या२न्ताः । ^{१ २ २} शूरोनृषाताश्रवसश्चका२माइ । ^{१ २ २} आगोम
^{२ २} तिब्रजेभजातुवा२न्ताः । ^{१ २ २} हाउ । ३ । ^{१ २} फालफलफलफलफल
^{२२ १ १} ल् । ३ । ^{२ १ १ १ १} हाउश्वा । मनःसुवरिडा२३४५ ॥ १३ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६४१ पृष्ठे दृश्यम् । १३

^३ † हाउ । ३ । ^{१ २ २ २ २ २} हाउहौहौहौहौहौ । ३ । ^{२२} हाउ ।

● “कक्षपत्रतं दशाहुगानम्”—इति आ० ब्रा० १, २, २७ । तत्रेदं तृतीयम् ।

† “कक्षपत्रतं दशाहुगानम्”—इति आ० ब्रा० १, २, २७ । तत्रेदं चतुर्थम् ।

३। योनोवनुष्यन्नभिदातिमा रक्ताः । उगणावामन्यमा
नसुरो रेवा । क्षिधीयुधाशवसावातमारुद्रा । अभी
ध्यामवृषमणस्त्वो रताः । हाउ । ३। हाउहौहौहौहौ
हौ । ३। हाउ३ । वा । एवयः सुवरिडारु३४५ ॥ १४ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० ६८० पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १४

* हाउ । ३। इमाः । ३। पूजाः । ३। पूजा
पते । होइ । २। पूजापते । हा३१उवा२ । ए । हृदयम् ।
२। ए । हृदया३१उ । वा२ । पूजारूपमजीजने३ ।
इट्ठुडारु३४५ ॥ १५ ॥

अस्य मूलं न ऋक् अपितु सोमः; सचैषः—

इमाः । प्रजाः । प्र । जाः । प्रजापते । प्रजा । पते ।
हृदयं । प्रजाः । प्र । जाः । रूपम् । अजीजने ॥२॥१॥८॥

* “कश्यपव्रतं दशगुणम् * * * प्रजापतेर्हृदयं पञ्चमम्”—इति

आ० भा० ३, १, १०।

^{१२} * हाउ । ३ । ^{१ २} इडा । ३ । ^१ सुवः । ३ । ^{१२} ज्योतिः ।

^{३२ ९} २ । ज्योता३४ । ^{५२ २} औहोवा । ^{२२ १ २} ए । ^{२ ९ १ १} इडासुवज्यातो २ ३

^{९ १} ४ पुः ॥ १६ ॥

सप्तदशं साम—२भा० ३३२ पृष्ठे मुद्रितम् । १७

अष्टादशं साम—२भा० २९० पृष्ठे मुद्रितम् । १८

जनविंशं साम—२भा० ३३३ पृष्ठे मुद्रितम् । १९

^{२२} न हाउ । ३ । ^{१ २} वाग्घच्चहह । ३ । ^{१२ २ ५} ऐहीर । ३ । ^{२२} ऐहि

^२ हाउवाक् । ३ । ^{१ २} हाहाउ । ३ । ^{२ ५} हाउश्वा । ^{२ १ २ २} पूजातीक

^{२२ २ १} मजीजनेहस् । ^{१ २ १ १ १ १} इहार३४५ । ^{२२} हाउ । ३ । ^{१ २} वाग्घच्चहहह ।

^{१२ ५२} ३ । ^{१२ २} ऐहीर । ३ । ^{१ २} ऐहिहाउवाक् । ३ । ^{१ २} हाहाउ । ३ ।

^१ आयाउ । ३ । ^{२ १} अग्निरस्मिजन्मनाऔश्हो । ^{२ २} हारइया । ^{१ २}

^{२ २ १ १} औश्हो । ^{२ २} हारइया । ^{१२} औश्हो३ । ^१ हाउ । ३ । ^१ वा गघ

* “कथ्यपत्रतं दशानुगानम् * * * इडानां सङ्चारः षष्ठः”—इति

आ० ब्रा० ३, २, २७ ।

† “कथ्यपुष्कं दशमम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २७ ।

१ १२ ५२ १२ २ १
 छहहह । ३ । ऐही२ । ३ । ऐहिहाउवाक् । ३ । हा

२ २५ २ २ २ २ २ २ १
 हाउ । ३ । हाउश्वा । इहपूजामिहरयिर्हराणोहस् ।

१ २ १ १ १ १ २ २ १ २ १ २ ५२
 इहार३४५ । हाउ । ३ । वाग्घहहहह । ३ । ऐही२ ।

१ २ २ १ २ १ २ १
 ३ । ऐहिहाउवाक् । ३ । हाहाउ । ३ । आयाउ ।

२ २ १ २ २ २ १ २ २ २ २ १
 ३ । जातवेदाऔश्चो । हारइया । औश्चो । हार

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 इया । औश्चो३ । हाउ । ३ । वाग्घहहहह । ३ ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 (एवंसर्वत्र) हाउश्वा । रायस्पोषायसुकृतायभूयसेहस् ।

१ २ १ १ १ १ २ २ १ २ १ २ १
 इहार३४५ । हाउ । ३ । वाग्घहहहह । ३ । आयाउ ।

२ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ३ । घृतमेचक्षुरमृतमम्रासानैश्चो । हारइया । औश्

१ १ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 चो । हारइया । औश्चो३ । हाउ । ३ । वाग्घहह

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 हह । ३ । हाउश्वा । आगन्वाममिदंवृहस् । इहा

२ १ १ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 २३४५ । हाउ । ३ । वाग्घहहहह । ३ । आयाउ ।

२ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ३ । त्रिधांतुरकीरजसोविमानाऔश्चो । हारइया ।

^{२ २} औ३हो । ^{१ १} हारइया । ^{२ २} औ३हो३ । ^{१२} हाउ । ३ ।

^{१ २} वाग्घहहहह । ३ । ^{२५} हाउश्वा । ^{२ १ २ २ १ २ १ २ १} इदं वाममिदं वृहस् ।

^{१ २ १ १ १ १} इहार३४५ । ^{२२} हाउ । ३ । ^{१ २} वाग्घहहहह । ३ । ^१ आयाउ ।

^{१ २ २ २} ३ । अजस्रज्योताइरौ३हो । ^{१ १} हारइया । ^{२ २} औ३हो ।

^{१ १} हारइया । ^{२ २} औ३हो३ । ^{२२} हाउ । ३ । ^{१ २} वाग्घहहहह ।

^{२५} ३ । ^{१ २ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १} हाउश्वा । चराचरायवृहत् इदं वाममिदं वृहस् ।

^{१ २ १ १ १} इहार३४५ । ^{२२} हाउ । ३ । ^{१ २} वाग्घहहहह । ३ । ^१ आया

^{२ १} उ । ३ । ^{२ २} हविरस्मि सर्वा मी३हो । ^{१ १} हारइया । ^{२ २} औ३हो ।

^{१ १} हारइया । ^{२ २} औ३हो३ । ^{२२} हाउ । ३ । ^{१ २} वाग्घहहहह ।

^{२५} ३ । ^{२ २ १ २ २ २ १ २} हाउश्वा । ^{१ २} एयशोक्रान्भूतमततनत्प्रजाउसमचूकुप

^{१ २ २ १} त्पशुभ्योहस् । ^{१ ३ १ १ १} इहार३४५ ॥ २० ॥

* इती॒रइति॑ । ३ । इति॑मात्राचरतिवत्सका॒रइति॑ ।

२ । इति॑मात्राचरतिवत्सका॒र३ः । आ॒रइ॑ । ता॒र३४ ।

५२ र २२ १ २२ १ ३ १ १ १
औ॒होवा॑ । ए । इति॑ । २ । ए । इती॒र३४५ ॥ २१ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु स्तोमः ; सचैषः—

इति॑ । मा॒त्रा । च॒रति॑ । वत्स॒क्रः ॥ २ ॥ १ ॥ ८ ॥

† स्वय॑स्कुन्वाइ । स्वय॑स्कुन्वा॒रइ॑ । २ । स्वय॑

स्कुन्वाइ । स्वय॑म् । स्कु॒र । न्वा॒र३४ । औ॒होवा॑ ।

२२ १ २ २२ १ १ १ १ १
ए । स्कु॒न्वे । २ । ए । स्कुन्वा॒र३४५इ॑ ॥ २२ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु स्तोमः ; सचैषः—

स्वय॑म् । स्कु॒न्वे । स्कु॒न्वे ॥ २ ॥ १ ॥ ८ ॥

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने पञ्चमः प्रपाठकः ॥

• 'निऋवाभिनिऋवौ द्वावनडुद्वते वा' इति आ० ब्रा० ३, ९, ९७। तत्रेदं निऋव मनडुद्व्रतम् ।

† अभिनिऋव मेतदनडुद्व्रतं वा (३, ९, ९७) ।

॥ हरि ॐ ॥

^{२२ २ २} * हाउहाउहाउ । ^{३२ २२ ३२ २} भ्राजाओवा ३ । ^{२ २२} अग्निर्मूर्द्धादी
^{२ २} इवाःका१कू२त् । ^{२ २ १ २} पतिःपृथ्वीवी३याआ१या२म् । ^२ अ
^{२ २२ १ २} पा१रेता१सी३जान्वा१ती२३ । ^{२२ २ २२ ३२ २२} हाउहाउहाउ । ^{३२ २} भ्राजा
^{३२ २} ओवा । ३ । ^{३२ २ ४} भ्राजा३ओपुवा६५६ । ^{२२ १ १ १ २२} ए । विश्वस्यजगतो
^{१२ ३ १ १ १} ज्योती२३४५ः ॥ १ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१भा० १३५ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १

^{२२ १} † भ्राजा । २ । ^{२२} भ्राजा३१उ । ^१ वार । ^{२ १२ २ १२} अयारुचाच्च
^{२२ २ १ १ २२ १२ २} रिण्यापुनानः । ^{१ २ २ १२ २२} विश्वादिषा१सितरतिसयुग्वभिः । ^{१२ २२} सूरौ
^{१ २ १ २} नसयुग्वभिः । ^{१२ २ १ २ २ २ २ २ २} धारापृष्ठस्यरोचते । ^{२ २ २ २ २ २} पुनानोअरूपोद्धरिः ।
^{१ २ २ १ २ २ २ २ २ २} विश्वायद्रूपापरियासृकभिः । ^{१ २ २ २ २ २ २ २} सप्तास्येभिष्टकभिः । ^{२२} भ्रा
^{१ २२} जा । २ । ^{१ २२} भ्राजा३१उ । ^{१ २२} वार । ^{१ २२ १ २२} ए । विश्वस्यजगते

* “अग्नेर्व्रतस” — इति आ० ब्रा० ३, २, २८ ।

† “वायोश्च व्रतस” — इति आ० ब्रा० ४, २, २८ ।

ज्योतिः । ज्यो^१र^२ता^३२३४ओ^४होवा । इ^५ट्^६इ^७डा^८२३४५ ॥ २ ॥

अस्य व्याख्यानम्—१ भा० ८२९ पृष्ठे द्रष्टव्यम् । १

तृतीयं साम—१ भा० १६८ पृष्ठे मुद्रितम् । २

* ओ^१३१म् । ३ । आयूः । ३ । ज्योतीः । ३ ।

ज्योतीवा । ३ । ज्योतीवाहाइ । २ । ज्योतीवाइहाउ ।

वा । इ^१ह^२स्व^३र्व^४श्वा^५न^६रा^७य^८पू^९दि^{१०}शो^{११}ज्यो^{१२}ति^{१३}वृ^{१४}ह^{१५}त् । इन्दुरि

डासतयम् । सत्यम् । २ । सत्योवा । ३ । सत्योवा

हाइ । २ । सत्योवाइहाउ । वा । इ^१ह^२स्व^३र्व^४श्वा^५न^६रा^७य

पू^१दि^२शो^३ज्यो^४ति^५वृ^६ह^७त् । कायमानोवनातुवाम् । तुवाम् ।

२ । तुवोवा । ३ । तुवोवाहाइ । २ । तुवोवाइ

हाउ । वा । इ^१ह^२स्व^३र्व^४श्वा^५न^६रा^७य^८पू^९दि^{१०}शो^{११}ज्यो^{१२}ति^{१३}वृ^{१४}ह^{१५}त् । द्यौ

र्भूतम्पृथिवी । पृथिवी । २ । पृथिव्योवा । ३ । पृथि

व्योवाहाइ । २ । पृथिव्योवाइहाउ । वा । इ^१ह^२स्व^३र्व^४

• “सचविज्ञानव्रतेह” — इति आ० भा० १, १, १८ । तत्रेदं द्वितीयम् ।

२ १२ २ १ १२ १२ २ १ २ २ २ २
 श्वानरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् । यन्मातृरजगन्नपाः । अ

२ १२ २ २ २२ २ २ १२
 पाः । २ । अपोवा । ३ । अपोवाद्वा । २ । अपो

५ २ २ २ १ २२ २ १२ २ १ २२ १२ २ १
 वाद्वा । वा । इहस्ववैश्वानरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् ।

१ २ १२ २ १२ २ १२ १२ २ १२ १२ २ १२
 सहस्रेजआपः । आपः । आपः । आपोवा । ३ । आ

१२ २ २ १२ ५ २ २ २ १ २ २ २
 पोवाद्वा । २ । आपोवाद्वा । वा । इहस्ववश्वा

१२ २ १ २२ १२ २ १ २ २ २ २
 नरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् । नतत्तेअग्नेपूमृषेनिष्

२ २ १२ २ २ १२ २ २
 तनाम् । २ । तनोवा । ३ । तनोवाद्वा । २ । नो

५ २ २ २ १ २२ २ १२ २ १ २२ १२ २ १
 वाद्वा । वा । इहस्ववश्चानरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत्

१ २ २ २ १२ १२ १२ १२ २
 उषादिशोज्योतिः । ज्योतिः । २ । ज्योतोवा । ३ ।

२ १२ २ २ २ १२ ५ २ २ २ २ १ २ २ २
 ज्योतोवाद्वा । २ । ज्योतोवाद्वा । इहस्ववश्वा

१२ २ १ २२ १२ २ १ २ २ २ २ २
 नरायप्रदिशोज्योतिर्वृहत् । यहूरेसन्निधाभुवाः । भुवाः ।

२ १२ २ २ १२ २ २ १२ ५ २
 २ । भुवोवा । ३ । भुवोवाद्वा । ३ । भुवोवाद्वा ।

३। इक्षियो । ३। ऊम् । ३। हो । ३। ह्य ।
 ३। इडा । ३। ऋतम् । ३। हस् । ३। पूतस्य
 वृष्णो अरुषस्य नूमा रश्चाः । पुनोवचो विदथा जातवेदार
 रसाद् । वैश्वानराय मतिर्नव्यसेशू रश्चीः । सोम इव पव
 ते चारु रमा रश्या रद् । हाउ हाउ हाउ । ओहा । २।
 ओहाद् । इक्षीहो । ३। इक्षियो । ३। ऊम् ।
 हो । ३। ह्य । ३। इडा । ३। ऋतम् । ३।
 हस् । २। हारश्च । औक्षीवा । इक्षीहो । भद्रम् ।
 इक्षीहो । अयः । इक्षीहो । वामम् । इक्षीहो । वरम् ।
 इक्षीहो । सुवम् । इक्षीहो । अस्ति । इक्षीहो । अ
 भ्राजीत् । इक्षीहो । ज्योतिः । अभ्राजीत् । इक्षी
 हो । दीदिवः । ए२३ । हिया हाउ वा३ । भारश्च पूस ॥ ८ ॥

^{२२} * हाउ । ^३ ३ । ^{१२} आयुः । ^३ ३ । ^{१२} ज्योतिः । ^{३२} २ । ^{३२} ज्यो
^२ ता३४ । ^{५२ २} औहोवा । ^२ ए३ । ^{१२ २ ३ १११} वाग्ज्योतीर३४पूः ॥ ८ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु सोमः, सचेयः—

^१ वाक् । ^{२२} ज्योतिः ॥ २ ॥ ८ ॥

^{२२ २ २ ३} † एवाहियेवार३४ ^{५२ २} औहोवा । ^{२२ २} द्वा० ह० द्वा० ह० द्वा० ह०
^{५२ २} २३४ । ^{२ २ १} औहोवा । (एवन्तिः) ^{२ २ १} द्वियेवा । ^{२ १} द्वियग्नाइ ।
^{२ १} द्विइन्द्रा । ^{२ २ १} द्विपूषान् । ^{२ २ १ १११} द्विदेवा२३४पूः ॥ १० ॥

अस्य मूलं न ऋक् अपितु सोमः सचेयः—

^{२ २} एव । ^३ द्वि । ^२ एव । ^३ द्वि । ^२ अग्ने । ^२ द्वि । ^३ इन्द्र । ^२ द्वि ।
^३ पूषन् । ^२ द्वि । ^३ देवाः ॥ २ ॥ ८ ॥

^{२ २ २} ‡ वयोमनोवयःप्राणाः । ^{१ २} वयश्चक्षुर्वयःश्रोत्राम् । ^२ व

* “ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं सौर्यं वा दशानुगानं तस्य शिरस्य ग्रीवास्य स्तब्ध-
 कीकसौ च पुरीषाणि च पक्षौ चात्मा चोरु च पुच्छं चैतत् साम सुपर्श
 मित्याचक्षते”—इति आ० ब्रा० ३, २, २८ । तत्र ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं
 सौर्यं वा प्रथमानुगानं शिरो नाम ।

† ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं सौर्यं वा द्वितीयानुगानं ग्रीवा नाम ।

‡ ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं सौर्यं वा तृतीयानुगानं स्तब्धो नाम ।

^{२ २ २ २ १ २} योघोषोवयोव्राताम् । ^१ वयो^{२ २}रभूताउ । ^१ वा३ । ^{३ १ १} ई २ ३

^{१ १}
४ ५ ॥ ११ ॥

^{२ २ १} * वयोमना२३ः । ^{१ २ १ १ ५} होइहौवाओ२३४वा । ^{२ १ २} वयःप्रा

^{१ २ १ ५ १ १} णा२३ः । ^१ होइहौवाओ२३४वा । ^१ वयश्चतू२३ः । ^१ हो

^{१ १ १ २} इहौवा० । ^{१ १ २} वयःओत्रा२३म् । ^{१ १ १ २ १ २} होइहौवा० । ^{१ २ १ २} वयोघोषा

^{१ २ १ २ १} २३ । ^{१ २ १} होइहौवा । ^{१ २ १} वयोव्रता२३म् । ^{१ २ १} होइहौवा । ^{१ २} वयो

^{१ २} भूता२३म् । ^{१ २ १ ३} होइहौवाओ२३४पुवाईपूई । ^{३ १ १ १ १} ऊ२३४पूः ॥ १२ ॥

अनयोर्मूलं न ऋक्, अपितु स्तोमः, सचैषः—

^{१ २ २} वयः । ^{१ २ २} पयः । ^{१ २ २} चतुः । ^{१ २ २} ओत्रम् ॥ २ ॥ ८ ॥

^{१ २} ऊ२३४ । ^{२ २} हाउ । ^{२ २} ३ । ^{२ २} होइवाक् । (एवञ्चिः

^{१ २ २ ३ १}
धर्मोऽधर्मः । ३ ॥ १३ ॥

* ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं सौर्यं वा चतुर्थानुगमं कोकसो नाम ।

† ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं सौर्यं वा प्रथमानुगमं पक्षो नाम ।

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु स्तोमः ; सचैषः—

^१ उर्क । ^{२२} धर्मो^१धर्मः । ^{१ २२} धर्मः । ^३ धर्मः ॥ २ ॥ ८ ॥

^{१ २ १} * धर्मविधर्म । ^२ ३ । ^{२ १ २ २} सत्यङ्गाय । ^{२ १ २} ३ । चतुर्वद । ३ ।

^{२ १ ५ १ ५ १} चतुर्ववरववरवम् । ३ ॥ १४ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु स्तोमः, सचैषः—

^{१ २२} धर्म । ^{१ २२} विधर्म । ^३ वि । ^२ धर्म । ^३ सत्य । ^३ गाय ।

^२ चतुर्व । ^३ वद । ^२ चतुर्व । ^२ वम् ॥ २ ॥ ८ ॥

^{२२ २ १२ १} † औहौहोवाहोइ । २ । ^{२२ २ १२ २ २} औहौहोवाहाइ३१उ ।

^१ वा२३ । ^३ भू२३४वात् । ^५ विभ्राड्वृद्धत्पिबतुसोम्यम् । ^{२ १२ २ १} औहौ

^{१२ २} होवाहोइ । ^{२२ २ १२ २} औहौहोवाहोइ । ^{२२ २ १२ २ २} औहौहोवाहाइ३१उ ।

^१ वा२३ । ^३ जा२३४नात् । ^५ आयुदधद्यज्ञपतावविहृतम् । ^{१२ २१ २ १ २२ १ २}

^{२२ २ १२ २} औहौहोवाहोइ । २ । ^{२२ २ १२ २} औहौहोवाहाइ३१उ । ^१ वा२३ । ^३ वा

* ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्तयँ सौर्यं वा षष्ठानुगानमपि पचोनाम ।

† ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्तयँ सौर्यं वा सप्तमानुगानमात्मा नाम ।

५ १२ १२२ १२ २१ २ १ २ १२ २ २
२३४ इति । वातजूतो यो अभिरक्षति त्मना । औद्दोद्दोवा

१२२ १२ २ १ १ २ ५
दोद्द । २ । औद्दोद्दोवाद्वा ३१३ । वा २३ । का २३४ रात् ।

२ १२ १ १२ २ २ २ २ १२ २
प्रजाः पिपत्तिर्वज्रधा विराजति । औद्दोद्दोवाद्दोद्द । २ ।

२ २ २ १२ २ १ २ २ १ २ २ २ २ २ २ ३
औद्दोद्दोवाद्वा ३१३ । वा २ । ए । अभ्राजीज्ज्योतिरभ्रा

१ १ १
जी २३४ पुत् ॥ १५ ॥

अस्य व्याख्यानम्—२ भा० ३३७ पृष्ठे दृश्यम् । १५

१२ २ १ २ १ २
* भूमिः । ३ । अन्तरिक्षम् । ३ । द्यौः । २ । द्या ३

५ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
४ । औद्दोवा । ए३ । भूताया २३४ पु ॥ १६ ॥

१ २ १ २ १ २ ५ २ २
† द्यौः । ३ । अन्तरिक्षम् । ३ । भूमिः । २ । भूमा

५ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
३४ । औद्दोवा । ए३ । आयुषे २३४ पु ॥ १७ ॥

१२ १२ ५ २ ५ २ ५ २ ५ २
‡ हाउ । ३ । ज्योतिः । २ । ज्योता ३४ । औद्दो

१ १ १ १
वा । ई २३४ पु ॥ १८ ॥

• ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं सौर्यं वा अष्टमातुगानं मरुताम ।

† ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं सौर्यं वा नवमातुगानं मपीदं मरुताम ।

‡ ऐन्द्रं महादिवाकीर्त्यं सौर्यं वा दशमातुगानं पुच्छं नाम ।

१ २ २ २ २ २ १ १ २ २ २
 * सन्त्वाभूतान्यैरयन् । होइ । सन्त्वाभव्यान्त्यैरयन् ।
 १ १ २ २ २ २ १ १ २ २ २
 होइ । सन्त्वाभविष्यदैरयन् । होइ । सन्त्वाभुवनमैर
 १ १ २ २ २ २ १ १ २ २ २
 यन् । होइ । सन्त्वाभूतमैरयन् । होइ ॥ १८ ॥

अथ मूलं न ऋक्, अपितु सोमः ; सचैवः—

१ २ २ २ २ १ २ २ २ २
 सम् । त्वा । भूतानि । ऐरयन् । सम् । त्वा । भव्यानि ।
 २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 ऐरयन् । सम् । त्वा । भविष्यत् । ऐरयत् । सम् । त्वा ।
 १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
 भुवनम् । ऐरयत् । सम् । त्वा । भूतम् । ऐरयत् ॥ १९ ॥

॥ इति ग्रामे अरण्यगान षष्ठस्यार्चः प्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

प्रथमं साम—२भा० २२८ पृष्ठादिषु मुद्रितम् । १

द्वितीय-तृतीये सामनि—२भा० २४३-२४४ पृष्ठयो मुद्रिते । २-३

चतुर्थं साम—२भा० २४० पृष्ठे मुद्रितम् । ४

१ २ १ २ २ २ १ २ २ २ २ २
 न जाउ । ३ । सहोभ्राज । २ । सहोभ्राजा । पोभ्रा

● “एतत् साम सुपर्णमित्याचक्षते”—इति आ० ब्रा० ३, २, २८ ।

† “इन्द्रस्य च सधस्यम्”—इति आ० ब्रा० ३, २, २८ ।

^{१२} जा । २ । पोभाज । ^{१२ २} अभ्राजीत् । ३ । ^{१ २ २} व्यभ्राजीत् । १ ।
^{१ २} अदिद्युतत् । ३ । ^१ अदिद्युतद्विश्वम्भूतसहो । ^२ वृहत् ।
^१ अदिद्युतदभ्राट्प्राभ्राट् । ^२ अदिद्युतद्वर्मोअरुचुचत् ।
^१ अदिद्युतद्वर्मउपसोअरोचा रयाः । ^{२ २} द्वाउ । ३ । ^{१ २ २} सहोभ्रा
^{१ २ २ २} ज । २ । ^{१ २ २ २} सहोभ्राजा । ^{१ २ २ २} पोभ्राजा । २ । ^{१ २} पोभाज । ^{१ २} अभ्रा
^{१ २} जीत् । ३ । ^{१ २ २} व्यभ्राजीत् । ३ । ^{१ २} अदिद्युतत् । २ । ^{१ २} अदिद्यु-
^१ ताहत् । ^२ द्वाउवा । १ । ^{१ २} अदिद्युतद्वर्मोअरुचुचदुपसा
^{१ १ २ २ १ २ २} न्दिविसर्योविभाती २३४५ ॥ ५ ॥

अस्य मूलं न ऋक्, अपितु लोभः; सचैवः—

^{१ २} अदिद्युतत् । ^{१ २} विश्वम् । ^{३ २} भूतम् । ^{१ २} सहः । ^{३ २} वृहत् ।
^{१ २} अदिद्युतत् । ^{१ २} अभ्राट् । ^२ प्रा । ^{१ २} अभ्राट् । ^{१ २} अदिद्युतत् ।
^{३ २} धर्मः । ^२ अरुचुचत् । ^{१ २} अदिद्युतत् । ^{३ २} धर्मः । ^{३ २} उपसः ।
^२ अरोचयः । ^{१ २} भूतिः । ^{१ २} सर्वान् । ^{१ २} कामान् । ^३ अशीमच्चि ॥ २१० ॥

षष्ठं साम—२भा० ३४६ पृष्ठे मुद्रितम् । ६

सप्तमं साम—२भा० ३४४ पृष्ठे मुद्रितम् । ७

अष्टमं साम—२भा० ३४७ पृष्ठे मुद्रितम् । ८

नवमं साम—२भा० ३४९ पृष्ठे मुद्रितम् । ९

१ १ २ २ २ २ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २
* उद्यंस्त्रोक्तानरोचयः । होइ । इमांस्त्रोक्तानरोच

१ २ १ २ २ २ २ २ १ २ १ २ २ २ २ २ २ २
यः । होइ । प्रजाभूतमरोचयः । होइ । विश्वभूतमरो

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
चयः । होइ । प्रजाभूतमरोचयः । होइ । विश्वभूतमरो

अस्य मूलं न क्व, अपितु लोभः ; सचेतः—

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
उद्यन् । उत् । यन् । लोकान् । अरोचयः ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
इमान् । लोकान् । अरोचयः । प्रजाः । प्र । जाः ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
भूतम् । अरोचयः । विश्वम् । भूतम् । अरोचयः ॥२॥१०॥

एकादश-द्वादशे सामनि २भा० ३५१—३५३ पृष्ठेषु मुद्रिते । ११-१२

त्रयोदश-चतुर्दशे सामनि—२भा० ३५५-३५६ पृष्ठयोर्मुद्रिते । १३-१४

पञ्चदश-षोडशे सामनि २भा० ३६१-३६२ पृष्ठयोर्मुद्रिते । १५-१६

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
† वाक् । मनःप्राणःप्राणोपानोव्यानश्चक्षुःश्रोत्रंशर्म

● “सर्पस्य चर्मरोचन मिन्द्रस्य वा”—इति आ० ब्रा० ३, १, २८ ।

† “वाग्नादिपित्रम्”—इति आ० ब्रा० ३, १, २८ ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
वर्मभूतिःप्रतिष्ठा । आदित्यःपित्रयम् । ३ । आयुःपि
त्रयम् । ३ ॥ १७ ॥

अथ मूलं न ऋक् अपितु लोभः; सचैवः—

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
वाक् । मनः । प्राणः । प्र । आनः । अपानः ।
१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
अप । अनः । व्यानः । वि । आनः । चक्षुः । श्रोत्रम् ।
१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
शर्म । वर्म । भूतिः । प्रतिष्ठा । प्रति । स्था । आदि
१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
त्यः । आ । दित्यः । पित्रयम् । आयुः । पित्रयम् ॥ २११० ॥

अष्टादशं साम—२भा० ३४६ पृष्ठे मुद्रितम् । १८

ऊनविंशं साम—२भा० ३४१ पृष्ठे मुद्रितम् । १९

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
* हाउहाउहाउ । भ्राजाओवा । ३ । उदुत्यञ्जा ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
३ । हाउश्वा । आर्चिः । इन्द्रनरोनेमधिताहवार३

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
नाश्वा । हाउरहाउ । भ्राजाओवा । ३ । तवेदसम् ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
हाउरवा । शोचिः । हाउरहाउ । भ्राजाओवा । ३ ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १
देवंवहा । ३ । हाउश्वा । तापः । यत्पार्यायुनजता

• “इन्द्रस्य शिरस्योवाचते”—इति आ० ब्रा० ३, १, १८ ।

७ ९ २५ २ ३२ २२ ३२ २
 इधियारस्तारः । हाउरहाउ । भ्राजाओवा । ३ । ति
 २ २५ १ २ २२ ३२ २२
 केतवः । ३ । हाउश्वा । चारः । हाउरहाउ । भ्राजा
 ३२ २ २ २ २५ १ २
 ओवा । ३ । दृशेविश्व । ३ । हाउश्वा । साहः ।
 १२ २ २ २ ७ १ २२ २ ३२ २२
 भूरोनृषाताश्रवसाश्चकारस्तमाह । हाउरहाउ । भ्राजा
 ३२ २ २ २ २५ १ २ २२
 ओवा । ३ । यक्ष्यम् । ३ । हाउश्वा । नारः । हाउ
 २ ३२ २२ ३२ २ २ २ २५
 रहाउ । भ्राजाओवा । ३ । दृशेविश्व । ३ । हाउश्वा ।
 १ १२ २ २ ७ १ २२ २
 भारः । आगोमतिव्रजेभजातुवारस्तनारः । हाउरहाउ ।
 १२ २२ ३२ २ २ २ २५
 भ्राजाओवा । ३ । यक्ष्यम् । ३ । हाउश्वाउवा ।
 ३ १ १ १ १
 ईरस्तपु ॥ २० ॥

अथ आख्यानम्—१भा० १३८ पृष्ठे, पुनः तत्रैव ६४१ पृष्ठे च क्रमात् दृश्यम् । १०

१ २२ १ २२ १ २ २ १ २ १
 * उन्नयामि । होइ । ३ । आदित्यम्प्राञ्चयन्तमुन्न
 २२ १ २ २ २ २ २ २
 यामि । होइ । ३ । अक्षोरात्राण्यरित्राणि । होइ ।
 १२ १ १ २ २ २ २ २
 ३ । द्यौर्नौर्हाउ । ३ । तस्यामसावादित्यैर्यतेहाउ । ३ ।

^१ तस्मिन्वयमोयमानईयामहे^२ छाउ । ३ । ईयामहे^{१२२} छाउ । २ ।
^{१२२} ईयामहे^२ ३ । छाउवा । प्रिये^{२१२२} धाम^१ स्त्रिय^{१२} क्षरे । २ । प्रिये^{२१२}
^{२२} धाम^१ स्त्रिय^{२३११११} क्षरे २३४५ ॥ २१ ॥

अस्य मूलं न ऋक् अपितु स्रोमः ; संक्षेपः—

^२ उत् । नयामि । आदित्यम् । आ । दित्यम् । प्रा^३
^{२२} च्चम् । यन्तम् । उत् । नयामि । अहोरात्राणि । अ^१
^{१२} हः । रात्राणि । अरित्राणि । द्यौः । नौः । तस्याम् ।^{१२२}
^{१२२} असौ । आदित्यः । आ । दित्यः । ईयते । तस्मिन् ।^३
^{३२} वयम् । इयमाने । ईयामहे । प्रिये । धामन् । अत्र^{१२२}
^३ क्षरे । त्रि । अक्षरे ॥ २ ॥ १० ॥

॥ इति ग्रामे अरण्यगाने षष्ठः प्रपाठकः ॥

॥ इति व्रत-नाम तृतीयं पर्व च समाप्तम् ॥

॥ समाप्तञ्चारण्यगानम् ॥

॥ सामवेदसंहितायां कन्दार्चिकपरिशिष्टं समाप्तम् ॥

॥ ॐ नमः सामवेदाय ॥

सामवेदसंहिता ॥

तत्र

॥ अथ छन्दश्चार्चिक-परिशिष्ट-परिशिष्टम् ॥*

अथवा

॥ अथ स्तोभः ॥†

॥ हरिः ॐ ॥

१ २२ ३ १ २ १ २२ १ २२
अथ । स्तोभः । प्रकृतिः । प्र । कृतिः । अश्वः ।
१ २२ १ २ २ ३ १ २२ ३ १ २ १
गावः । ऊवेवसु । ऊवे । वसु । विदावसु । विदाः ।

* छन्दश्चार्चिकपरिशिष्टेऽरण्यमाने श्रुतानां प्रायः सर्वासां मेव सामां मूलं ऋक्-स्तोभौ तत्र ऋक्-परिचयस्तु छन्दश्चार्चिकास्तोचनेनैव सम्यक्ते अथवा परिशिष्टे स्तोभ-परिचयः ।

† स्तोभस्त्रिविधः, वर्ष-पद-वाक्य-भेदात् “अधिकृत्य सत्यं गिराक्षसो वर्षः स्तोभः”—इति यदुक्तं मीमांसाधिकरणमाख्याया नवमाध्याय-द्वितीयपादेकादशाधिक-रक्ष-आख्यानवसरे साधनेन तदेतच्च वर्ष-स्तोभमाख्याभिप्रेतम्, तेन आशास्तादि-नवविध-वाक्य-स्तोभे, हाउकारादि-पञ्चदश-पदस्तोभेषु च नाद्याप्तिः । तदुक्तम् “आशास्तिः स्तुतिः संख्यानं प्रस्तवः परिदेवनं प्रैष मन्वेयश्चोषश्च दृष्टिराख्यानमेव च”—इति वाक्यस्तोभ-भेदाः तत्र “अग्न्योतिरहता अभूम”—इति, “नमोऽग्नये नमोऽग्नये”—इत्यादिः, “देदेवा देवाः दिविपदः अमरिचंसदः, पृथिवीपदः”—इत्यादिः,

^{१ २२} वसु । ^{१ २२} दत्ताय । ^{३ १ १} हविष्मते । ^{१ २२} योनिम् । ^{१ २२} इन्द्रः । ^१ च ।
^{१ २२} गच्छथः । ^{३ २} दाः । ^{३ २} वसु । ^{३ ०} वृधे । ^{१ २२} महे । ^{१ २२} अग्निः । ^{१ २२} आहुतः ।
^३ आ । ^२ हुतः । ^{१ २२} शुक्रः । ^१ आहुतः । ^{१ २} आ । ^{१ २} हुतः । ^{१ २} अस्मभ्यम् ।
^३ गातुवित्तमम् । ^{१ २२} गातु । ^{१ २२} वित्तमम् । ^{१ २२} हविष्कृते । ^३ हविः ।
^{१ २२} कृते । ^{३ २} गोः । ^३ पदे । ^{३ २} पृष्ट् । ^३ उदधिः । ^३ उद । ^३ धिः । ^३ नि
^२ धिः । ^३ नि । ^{१ २२} धिः । ^{१ २२} गावः । ^{१ २२} अश्वः । ^{१ २२} घृतश्रुतः । ^३ घृत ।
^{१ २} श्रुतः । ^३ आ । ^३ गहि । ^३ आ । ^{३ २} इहि । ^{३ २} ते । ^{१ २२} इमे । ^{१ २२} अति ।
^{१ २२} द्विषः । ^३ सुभुतये । ^३ सु । ^{१ २} भुतये । ^{३ १ २} जनित्रम् । ^{१ २} स्वः ।
^{१ २२} महः । ^{१ २} स्वः । ^{१ २२} मयः । ^{१ २२} सश्रवसे । ^३ सम् । ^३ अवसे ।
^{१ २२} विश्रवसे । ^३ वि । ^{३ १ २} अवसे । ^{३ २} सत्यश्रवसे । ^३ सत्य । ^३ अव

“एतत्त संख्यानं रिशासद्वन्द्व”-इति, “यदिन्द्राहं यथा त्वम्”—इति, “समन्त्रिषं दह”
 —इति, “विश्वेषां देवानां समिदजस्रं ज्योतिराततनम्”—इति, “प्रजाभूतमजी-
 जने”—इति, “यौरक्ताम् भूमिराततनत् समुद्रं समचुक्षुपत्”—इति—इत्येव मादयः
 क्रमेणोदाहृत्यः । पद-स्तोभ-विवरणम्, मन्त्रब्राह्मण-तृतीय-प्रपाठक-तयोदश-खण्डे;
 तदुदाहरणानि तु स्तोभ ग्रन्थे ऽन्वेषणमन्तरापि प्राप्तव्यानि बहूनि । इमे नव
 वाक्यस्तोभाः पञ्चदश-पदस्तोभाश्च गानग्रन्थे षट्ताः सामसु, तत्राप्यरण्ये वञ्च ॥

^{१ २ २} ^{३ १ १} ^३ ^{१ २ २} ^{३ २}
 से । अवसे । सुश्रमाः । सु । श्रमाः । महः
^{३ २} ^{१ २ २} ^{३ २} ^{३ १ २} ^३ ^१
 विणे । दिवम् । कृतम् । अमृतम् । अ । मृ
^{२ २} ^{३ १ २} ^३ ^{२ २ २} ^{१ २ २} ^{१ २ २}
 तम् । मधुश्रुतः । मधु । श्रुतः । धर्मणे । इन्दुः ।
^{३ २} ^३ ^३ ^{३ २} ^३ ^१
 समुद्रम् । सम् । उद्रम् । उर्विया । वि । भाति ।
^{१ २} ^{१ २ २} ^{१ २ २} ^३ ^{१ २ २}
 स्वर्तते । धर्म । विधर्म । वि । धर्म । विश्वम् । सम् ।
^{३ १ २} ^३ ^{१ २ २} ^{३ १ २} ^३
 अत्रिणम् । दह । विश्वम् । वि । अत्रिणम् । द
^{१ २ २} ^{३ १ २} ^३ ^{१ २}
 ह । विश्वम् । नि । अत्रिणम् । दह । अस्मेदति
^{१ २ २} ^{३ २} ^{१ २ २} ^{३ २} ^{३ २} ^३ ^{१ २} ^३
 रायः । उत । अवः । इषः । वृधे । सदोविशः । सत ।
^{१ २} ^{१ २ २} ^{१ २ २} ^{३ २} ^३ ^{२ २}
 विशः । अति । विश्वानि । दुरिता । दुः । इता ।
^३ ^{१ २ २} ^{३ २} ^{३ २} ^३ ^२ ^३
 तरेम । अवः । बृहत् । वाजी । जिगी । वान् । दीदि
^३ ^{३ १ २} ^{३ १ २} ^{३ १ २} ^{३ १ २} ^{३ १} ^{३ १}
 हि । दीदयात् । सुवृत्तिभिः । सु । वृत्तिभिः । नृमा
^२ ^३ ^{१ २ २} ^{१ २ २} ^{३ २} ^३
 दनम् । नृ । मादनम् । भरेषु । आ । वाजी । जिगी ।

^१वा । ^{१ २८}विश्वा । ^{१ २८}धनानि । ^{३ १}अर्कः । ^{६ १ २}देवानाम् । ^{३ १}परमे ।
^{१ २}व्योमन् । ^३वि । ^३ओमन् । ^{३ १ २}अर्कस्य । ^{६ १ २}देवाः । ^{३ १}परमे । ^{१ २}व्योम
 न् । ^३वि । ^३ओमन् ॥ १ ॥

^१औ । ^३दो । ^२वा । ^१हा । ^{१ २८}इडा । ^२भा । ^{१ २८}इय । ^{३ १}इयात् ।

^{१ २}ययुः । ^{३ २}इह । ^{३ २}ऊवे । ^{१ २८}इति । ^{१ २८}उप । ^{३ २}कृतून् । ^{१ २८}हय । ^{१ २८}ये ।

^{१ २८}दिवः । ^{१ २८}दिवम् । ^{१ २८}विशः । ^{३ २}अद्या । ^३वः । ^३वाहाः । ^२आ ।

^३अरुहन् । ^{१ २८}श्रुधि । ^३एहि । ^३इहि । ^{१ २८}इन्द्रः । ^३अग्ने ।

^३इह । ^३इहि । ^{१ २८}बल । ^{३ २}उवै । ^{३ २}इह । ^{३ २}श्रुधि । ^{३ २}अयम् ।

^{६ १}इदम् । ^{३ २}इदकम् । ^{३ २}रयिष्ठाः । ^३रयि । ^३स्थाः । ^{१ २८}ओकः ।

^{१ २८}दद । ^{३ २}अण्डु । ^{१ २८}दक्षुः । ^{३ २}हरिओः । ^३हरि । ^३ओः । ^३सः ।

^{१ २८}वव । ^{१ २८}वसु । ^{१ २८}भगाय । ^{३ २}हये । ^{१ २८}वयः । ^{१ २८}वयोभिः । ^{१ २८}सम् ।

^३त्वा । ^३दिग्वन्ति । ^३रिषन्ति । ^३ततक्षुः । ^३शिग्वन्ति । ^३धी

^{१ २} तिभिः । ^३ अष् । ^१ अभि । ^{१ २२} दिशः । ^{३ २} सु । ^{३ २} सुषे । आ ।

^{१ २} अयम् । ^२ अयायम् । ^{१ २२} हिषः । ^{२२} ए । ^{१ २२} दिवम् । आ । ^{१ २२} दिवः ।

^{१ २} आ । ^{१२} असौ । ^{१ २२} क् । ^{२ २} अविदत् । ^{३ २} दिवा । ^{३ २} यः । ^{३ २} दुरतिनम् ।

^३ दुः । ^{१ २} अतिनम् । ^{३ २} दिवि । ^{१ २२} इति । ^३ इव । ^{१ २२} द्युभिः । ^३ इ

^{२२} डाभिः । ^{१ २२} स्वरत । ^{२ २२} श्लोकयत । ^{१ २२} श्लोकाः । ^{१ २२} धनम् । ^{१ २२} धर्म ।

^{३ २} वा । ^३ अग्निः । ^{१ २२} तपति । ^२ प्रति । ^२ दहति । ^{३ २} ति । ^{३ २} अग्निः । ^{३ २} वै ।

^{१ २२} म्वमिः । ^{१ २२} दोहे । ^{१ २२} द । ^{१ २२} ज्वर । ^{१ २२} जुव । ^{३ २} आ । ^{३ २} इयम् ।

^{१ २२} ऊर्मिः । ^२ इव । ^{१ २२} जनत् ॥ २ ॥

^२ आ । ^३ आइ । ^३ चाइ । ^२ आज । ^३ हाज । ^२ औ । ^३ ओइ ।

^२ होइ । ^३ वोइ । ^२ मोइ । ^३ ऊम् । ^३ औ । ^३ हो । ^३ वा । ^३ हा ।

^२ ए । ^३ हे । ^३ दे । ^३ धे । ^३ या । ^३ हा । ^३ ह् । ^३ ह । ^३ हि । ^३ य ।

^३ व । ^३ व । ^३ उप् । ^३ ऊप् । ^३ इ । ^३ उ । ^३ ओम् ॥ ३ ॥

^१ इट् । ^{२ १ २} इडा । ^{१ २ २} दिशम् । ^{१ २ २} विशम् । ^{१ २ २} हस् । ^{१ २ २} अश्वा ।
^{१ २ २} शिष्णुमती । ^{२ २} युवतिः । ^३ च । ^{१ २} कुमारिणी । ^{१ २} स्वः । ^{१ २ २} ज्योतिः ।
^{३ १ २} दै । ^३ सुष्टुभः । ^{१ २ २} सु । ^{१ २ २} स्तुभः । ^{१ २ २} तुभः । ^{१ २ २} अश्वा । ^{१ २ २} शिष्णुम् ।
^३ अक्रान् । ^{१ २} विष्टुभुः । ^३ वि । ^{१ २ २} स्तुभः । ^{३ २} बृहत् ॥ ४ ॥
^{१ २ २} सहः । ^{१ २ २} नरः । ^{३ २} सत्यम् । ^{१ २ २} ओजः । ^{१ २ २} मात ।
^{३ २} इदम् । ^३ द्यौः । ^{१ २ २} अक्रान् । ^३ भूमिः । ^३ अततनत् । ^३ समु
^२ द्रम् । ^३ सम् । ^२ उद्रम् । ^३ सम् । ^{१ २ २} अचूकुपत् । ^{१ २ २} ऐरयत् ।
^{३ २} देवाः । ^{१ २ २} दिवा । ^{१ २ २} ज्योतिः । ^{१ २} स्वः । ^३ जगन्म । ^२ महः । ^३ पृथि
^२ व्याः । ^{१ २ २} दिवम् । ^{३ १ २} आ । ^{३ १ २} शकेम । ^{३ १ २} वाजिनः । ^{३ २} यमम् ।
^{३ १ २} देवानाम् । ^{१ २ २} अवसा । ^{३ २} वयम् । ^{१ २ २} ममः । ^{१ २ २} आवत् ।
^{३ २} बृहत् । ^{३ २} वामम् । ^{३ २} बृहत् । ^{१ २ २} पार्थिवम् । ^{३ २} बृहत् । ^{३ १} अन्त
^२ रिशम् । ^{३ २} बृहत् । ^{१ २ २} दिवम् । ^{३ १ २} बृहद्भ्यः । ^{३ १ २} वामेभ्यः ।
^{३ २} वामम् ॥ ५ ॥

^२सम् । ^३त्वा । ^{१ २ २}अनोनवुः । ^{३ १ २}अनोनवुः । मरुतः ।

^{१ २ २}विश्वस्मात् । ^{३ २}अग्निः । ^{३ २}मूर्द्धा । ^२अभवत् । ^२दिवः ।

नम् । * * * * * (१) ॥ ६ ॥

^३आज्यदोहम् । ^२आज्य । ^२दोहम् । ^{३ १ २}चिदोहम् ।

^३चि । ^{१ २ २}दोहम् । ^{१ २ २}च्योहम् । ^{३ २}कृतम् । उम् । शम् ।

^{३ २}योः । ^{१ २ २}हविः । अथ ॥ ७ ॥

^{२ २}अभि । ^३इमहे । ^{१ २ २}सर्प । ^{१ २}स्वः । ^{३ २}अभिः । प्र । म७

^{२ २}हिः । ^२इमहे । प्र । ^३सर्प । ^{१ २}स्वः । उत् । ^३सर्प । ^{१ २}स्वः ।

^{१ २}स्वः । ^{२ १ २}स७सर्पन्तः । सम् । ^३सर्पन्तः । ^{१ २ २}सर्पत । प्र ।

^३सर्पत । ^{१ २}स्वः । ^१गमेम । ते । ^२वयम् । ^{१ २}स्वः । सम् ।

^३सर्प । ^२हृपाय । प्र । ^३हृप । ^२हृपाय । प्र । ^३हृपाय ।

^{१ २८} दिशः । ^{३ १ २} प्रदिशः । ^{४ १ २} प्रादिशः । ^१ कल्पन्ताम् । ^{१ २८} राजम् ।
^४ गमेम । ^{१ २} स्वराजम् । ^४ स्व । ^{१ २८} राजम् । ^३ गमेम । ^{१ २} उद्दिशः ।
^३ उत् । ^२ दिशः । ^{४ १ २} विदिशः । ^३ वि । ^{१ २} दिशः । ^३ कल्पन्ताम् ।
^{३ १ २} विराजम् । ^३ वि । ^{१ २८} राजम् । ^४ गमेम । ^{१ २} स्वराजम् । ^३ स्व ।
^{१ २८} राजम् । ^३ गमेम ॥ ८ ॥

॥ प्रथमस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

^१ वृ । ^{१ २८} हरिः । ^{१ २८} मतिः । ^{१ २८} एकम् । ^३ सम् । ^३ ऐरयत् ।
^१ वृधे । ^{१ २८} एकम् । ^३ सम् । ^१ ऐरयत् । ^{१ २८} महे । ^{१ २८} एकः । ^{१ २८} वृषा ।
^३ वि । ^१ राजति । ^{३ १ २} ऊवे । ^३ विराजम् । ^{१ २८} वि । ^{१ २८} राजम् ।
^{३ १ २} स्वराजम् । ^३ स्व । ^{१ २८} राजम् । ^{३ १} महत् । ^{१ २८} साम । ^१ अजी

जने। म॒हत् । भ॒द्रम् । अ॒जीजने । अ॒भ्रा॒टव्यम् ।

अ । भ्रा॒टव्यम् । अ॒जीजने । अ॒भिभूः । अ॒भि । भूः ।

अ॒सि । रा । व॒ । रे । अ॒स् । अ॒यम् । वा॒यौ । त्रि

वृ॒तम् । त्रि । वृ॒तम् । प्र॒वृ॒तम् । प्र । वृ॒तम् । अ

स् । फ॒ट् । मृ॒स् । ह॒स् । अ॒भि । अ॒भूः । ह॒स् ।

प्र॒ह॒स् । प्र । ह॒स् । च॒क्षुः । क्षु॒रः । च॒रो॒हरः ।

च॒रः । च॒रः । वृ॒श्च । प्र॒वृ॒श्च । प्र । वृ॒श्च । प्र । क्खि

न्धि । व॒यः । वृ॒ह॒त् । कृ॒तम् । च॒विः । भ॒द्राम् ।

स्व॒धाम् । स्व । धाम् । स्व॒यम् । स्कु॒ण्वे । दृ॒षम् ।

ऊ॒र्जम् । र॒जः । स्वः । वाक् । इ॒डा । स्वः । वृ॒ह॒त् ।

भाः । अ॒र्कम् । अ॒र्च॒त । दे॒वावृ॒धम् । दे॒वा । वृ॒धम् ।

इ॒क्ष । प्र॒जाम् । प्र । जा॒म् । इ॒क्ष । र॒यिम् । र

राणः । रायस्योषाय । रायः । पोषाय । सुकृताय ।

सु । कृताय । भूयसे । आ । अगन् । वामम् ।

इदम् । बृहत् । इदम् । वामम् । इदम् । बृहत् ।

मत्स्व । ओजः । सहः । बलम् । इन्द्रः । वयः । दधे ।

सधम् । कृतम् । प्रिय । प्रियम् । ब्राह्मणानाम् ।

यत् । मनः । तत् । मयि । ब्राह्मणानाम् । पशू

नाम् । यत् । मनः । तत् । मयि । पशूनाम् । योषि

ताम् । यत् । मनः । तत् । मयि । योषिताम् ।

वीहि । यवे । सम् । यमन् । न । व्यायमन् । वि ।

आयमन् । वि । यमन् । न । समायमन् । सम् । आ

यमन् । ये । के । च । उदरसर्पिणः । उदर । सर्पि

णः । तेभ्यः । नमः । सेतून् । तर । दुस्तरान् । दुः ।

^{१ २२} तरान् । ^{१ २२} दानेन । ^{१ २२} अदानम् । अ । ^१ दानम् । ^{१ २२} अक्रो
^१ धेन । अ । ^३ क्रोधेन । ^{१ २२} क्रोधम् । ^{३ १ २} अद्भया । ^३ अत । ^१ ध
^{२२} या । ^{१ २२} अश्रद्धाम् । अ । ^३ अद्भाम् । ^{१ २} सत्येन । ^{१ २२} अनृतम् ।
^३ अन । ^३ अतम् । ^{१ २२} एषा । ^{३ २} गतिः । ^{३ १} एतत् । ^{३ १} अमृतम् ।
^३ अ । ^{१ २२} मृतम् । ^{१ २} ख । ^३ गच्छ । ^{१ २२} ज्योतिः । ^३ गच्छ । ^{१ २२} सेतून ।
^{३ २} तीर्त्वा । ^{३ १ २} चतुरः ॥ ९ ॥

^{१ २२} आयुः । ^{३ २२} सत्यम् । आ । ^३ नः । ^३ हिय । ^३ मनदो
^१ हम् । ^३ मन । ^{१ २२} दोहम् । ^{१ २२} एन्यावेन्यौ । ^{१ २२} एन्यौ । ^३ एन्यौम् ।
^{२ ३२ १ २} आहोइति । ^३ एन्यौ ॥ १० ॥

^{१ २२} धाम । ^{१ २२} यत । ^{१ २२} भर्गः । ^{१ २२} यशः । ^३ वर्चः । ^३ अस्मिन् ।
^{१ २२} आयुः । ^{१ २२} विश्व । ^{१ २२} आयुः । ^{१ २२} विश्वम् । ^{१ २२} विश्वम् । ^{१ २२} आयुः ।
^३ अशीमहि । ^२ प्रजाम् । ^३ प्र । ^{१ २२} जाम् । ^{१ २२} त्वष्टः । ^३ अधि ।
^३ नि । ^{१ २} धेहि । ^{१ २} असोइति । ^३ शतम् । ^{१ २} मम । ^३ शरदः । ^३ व

^२ यम् । ^३ ते । ^{१ २४} राजम् । ^{३ १ २} स्वराजम् । ^३ स्व । ^{१ २४} राजम् । ^३ वि
^{१ २} राजम् । ^३ वि । ^{१ २४} राजम् । ^{३ १ २} स्वराजम् । ^३ स्व । ^{१ २} राजम् ।
^{३ २} धर्मः । ^{१ २४} प्रवृत्तः । ^३ प्र । ^{३ २} वृत्तः । ^३ तन्वा । ^३ सम् । ^३ आ
^२ नृधे । ^{१ २} वृधे । ^३ स्वः । ^३ आनशे । ^{३ २} महे । ^{३ २} अभिः । ^३ स्फू
^२ र्जी । ^{३ २} यम् । ^३ द्विष्मः । ^३ सम् । ^३ ओषा । ^३ अभि । ^३ स्फूर्ज ।
^२ यम् । ^{३ २} द्विष्मः ॥ ११ ॥

^{१ २४} अश्वमिष्टये । ^{१ २४} अश्वम् । ^३ इष्टये । ^{१ २४} अश्वदिष्टये ।
^{१ २४} अश्वत् । ^३ इष्टये । ^{१ २४} भुवत् । ^{१ २४} जनत् । ^{१ २४} वृधत् । ^{१ २४} करत् ।
^{३ २} धेनुः । ^{१ २४} पयः । ^{१ २} स्वः । ^{१ २४} विश्वम् । ^{१ २४} ज्योतिः । ^{१ २४} विश्वम् ॥ १२ ॥
^{३ २} भद्रम् । ^{१ २} श्रेयः । ^{१ २४} तन्तुः । ^{१ २४} ओतुः । ^{१ २४} सहः । ^१ भू
^{२ ४} मिः । ^{३ १ २} अन्तरिक्षम् । ^{१ २४} द्यौः । ^{१ २४} महः । ^{१ २४} विश्वेषाम् । ^{३ १} भूता
^२ नाम् । ^{१ २४} स्तोभानाम् । ^{३ १ २} इष् । ^{३ २} विश्वज्योतिः । ^{३ २} विश्व ।
^३ ज्योतिः ॥ १३ ॥

^{२ २२} मद्दि । ^{१ २२} दिवि । ^{१ २२} द्युत् । ^{१ २२} द्युतः । ^{३ १} शुक्रम् । ^{३ १} शुक्रम्
^१ शुक्रम् । ^{१ २} शुक्रम् । ^३ शुक्रम् । ^१ चन्द्रम् । ^{३ १ २} चन्द्रचन्द्रम् ।
^{१ २} इन्द्रम् । ^३ चन्द्रम् । ^१ अन्तरिक्षम् । ^{१२} स्वः । ^{१ २२} दिवम् । ^३ जग
^{१ २२} न्म । ^{१ २} परात् । ^{१ २१} परम् । ^{३ २} ऐरयत् । ^{३ २} यज्ञः । ^{३ २} दिवः । ^{३ २} मूर्द्धा ।
^{१ १ २} देवमादनः । ^३ देव । ^{१ २२} मादनः । ^{३ २} घर्मः । ^{१ २२} ज्योतिः । ^३ पृथि
^{३ १ २} वो । ^{१ २२} अन्तरिक्षम् । ^{३ २} द्यौः । ^{१ २२} आपः । ^{३ २} कनिक्रदात् । ^१ सि
^३ न्धुः । ^{१ २२} आपः । ^{३ १ २} मरुतः । ^३ मादयन्ताम् । ^{३ २} घर्मः । ^१ ज्यो
^{१ २२} तिः । ^{३ २} दिवः । ^{३ १ २} मूर्द्धानम् । ^३ सम् । ^३ ऐरयन् । ^{१ २२} यज्ञः ।
^३ सम् । ^{१ २२} ऐरयन् । ^३ तेजः । ^३ सम् । ^{१ २} ऐरयन् । ^{१ २२} स्वः । ^३ सम् ।
^३ ऐरयन् । ^{१ २२} ज्योतिः । ^३ सम् । ^{१ २२} ऐरयन् । ^{३ २} यज्ञः । ^{३ २} घर्मः ।
^{१ २२} ज्योतिः । ^{१ २२} तेजः । ^{३ २} घर्मः । ^{१ २} ज्योतिः । ^{१ २} स्वः । ^{३ २} घर्मः ।
^{१ २} ज्योतिः । ^{१ २२} ज्योतिः । ^{३ २} घर्मः । ^{१ २२} ज्योतिः । ^{३ २} घर्मः । ^{३ २} घर्मः ।
^{१ २२} ज्योतिः । ^{१ २२} इडाम् । ^३ यच्छ । ^{१ २२} रुक्कृतिम् । ^३ यच्छ । ^{१ २२} मनः ।

^{१ २२} अोजः । ^३ यच्छ । ^{१ २२} मनः । ^{३ १ २} महिमानम् । ^१ यच्छ । ^{१ २२} यशः ।

^{१ २२} त्विषम् । ^३ यच्छ । ^२ प्रजाम् । ^३ प्र । ^१ जाम् । ^{१ २२} वर्चः । ^३ यच्छ ।

^२ पशून् । ^{१ २२} विशम् । ^३ यच्छ । ^{१ २२} ब्रह्म । ^{३ २} क्षत्रम् । ^{१ २२} यच्छ ।

^{१ २} स्वः । ^{१ २२} ज्योतिः । ^३ यच्छ । ^{१ २२} तेजः । ^{३ २} घर्मः । ^३ सम् । ^३ क्रीडन्ते ।

^{१ २२} शिशुमतिः । ^{३ १ २} वायुगोपाः । ^{३ २} वायु । ^३ गोपाः । ^{१ २२} तेजस्वतौ ।

^{३ १ २} मरुद्भिः । ^{१ २२} भुवनानि । ^३ चक्रदुः । ^{१ २२} इन्द्रः । ^{३ २} धेनुः । ^{१ २२} आपः ।

^{३ २} धेनुः । ^{१ २२} भूमिः । ^{३ २} धेनुः । ^{३ १ २} अन्तरिक्षम् । ^{३ २} धेनु । ^{३ २} द्यौः । ^{३ २} धेनुः ।

^{१ २२} परम् । ^{३ २} धेनु । ^{३ २} व्रतम् । ^{३ २} धेनु । ^{३ २} सत्यम् । ^{३ २} धेनु । ^{१ २२} कृतम् ।

^{३ २} धेनु । ^{१ २२} इडा । ^{३ २} धेनुः । ^{१ २} स्वः । ^{३ २} धेनुः । ^{१ २२} ज्योतिः । ^{३ २} धेनुः ।

^{३ २} तौकम् । ^{३ २} प्रजाम् । ^३ प्र । ^३ जाम् । ^{१ २२} गर्भः । ^३ नः । ^३ यम् ।

^{१ २२} अदध्महि । ^३ आ । ^{१ २२} च । ^३ परा । ^{१ २} च । ^{१ २२} पथिभिः । ^{१ २२} चरतः ।

^{३ २} अयम् । ^३ सः । ^{१ २२} शिङ्त् । ^{१ २२} यस्मात् । ^{१ २२} द्यावा । ^{३ १} पृथिवी

^३ इति । ^{१ २२} भुवनानि । ^३ चक्रदुः । ^{१ २२} यस्मात् । ^{१ २२} आपः । ^{१ २२} ओष-

^{१ २२ ३} धयः । ^{१ २२ ३} ओष । ^{१ २२ ३} धयः । ^{१ २२ ३} भुवनानि । ^{१ २२ ३} चक्रदुः । ^{१ २२ ३} यस्मात् ।
^{१ २ ३} समुद्रियाः । ^{१ २ ३} सम । ^{१ २ ३} उद्रियाः । ^{१ २ ३} भुवनानि । ^{१ २ ३} चक्रदुः ।
^{१ २२ ३ २} अस्मात् । ^{१ २२ ३ २} विश्वा । ^{१ २२ ३ २} भूता । ^{१ २२ ३ २} भुवनानि । ^{१ २२ ३ २} चक्रदुः । ^{१ २२ ३ २} आपः ।
^{१ २२ १२} येभिः । ^{१ २२ १२} व्यश्मम् । ^{१ २२ १२} वि । ^{१ २२ १२} अश्मम् । ^{१ २२ १२} ऐरयः । ^{१ २२ १२} तेभिः । ^{१ २२ १२} वि ।
^{३ १ १ २२ ३ २ १ २२ १} अश्रुहि । ^{३ १ १ २२ ३ २ १ २२ १} मदम् । ^{३ १ १ २२ ३ २ १ २२ १} येभिः । ^{३ १ १ २२ ३ २ १ २२ १} भूतम् । ^{३ १ १ २२ ३ २ १ २२ १} सहः । ^{३ १ १ २२ ३ २ १ २२ १} सहः । ^{३ १ १ २२ ३ २ १ २२ १} स
^{२२ ३ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२} हः । ^{२२ ३ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२} सहः । ^{२२ ३ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२} तेभिः । ^{२२ ३ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२} तेजः । ^{२२ ३ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२} आपः । ^{२२ ३ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२} आपः । ^{२२ ३ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२} येभिः ।
^{३ १ १ १ २२} वि । ^{३ १ १ १ २२} अन्तरिक्षम् । ^{३ १ १ १ २२} ऐरयः ॥ १४ ॥

॥ इति प्रथमः प्रपाठकः ॥

॥ हरिः ॐ ॥

^{१ २२ ३} * *^(१) । ^{१ २२ ३} * *^(२) । ^{१ २२ ३} * *^(३) । ^{१ २२ ३} आ । ^{१ २२ ३} नः । ^{१ २२ ३} ब्रुवे ।
^{१ २२ ३} रक्षत । ^{१ २२ ३} नः । ^{१ २२ ३} रक्षितारः । ^{१ २२ ३} गोपायत । ^{१ २२ ३} गोपायितारः ।

(१) एषोऽंशः—२भा० ४६४ पृष्ठे मुद्रितः ।

(२)—एषोऽंशः—२भा० ४६६ पृष्ठे मुद्रितः ।

(३)—एषोऽंशः—२भा० ४६७ पृष्ठे मुद्रितः ।

* * * * (१) प्रा । जन । दिवम् । अन्तरिक्षम् । पृथि
 वीम् । विश्वभोजसम् । विश्व । भोजसम् । पुरु
 पाः । पुरु । रूपाः । अश्रवः ॥ १ ॥
 वाक् । द । दय । वाजम् । वि । अश्रवै ।
 सुधाम । सु । धाम । धाम । मनः । वयः । वर्चः । इह ।
 इडा । आयुः । स्वः । ज्योतिः । कृतम् । महः । आ
 युर्धाः । आधुः । धाः । अस्मभ्यम् । वर्चधाः । वर्चः । धाः ।
 देवेभ्य । गावः । वृषभपत्नीः । वृषभः । पत्नीः । वैरा
 जपत्नीः । वैराज । पत्नीः । विश्वरूपाः । विश्व । रूपाः ।
 अस्मासु । रमह्वम् । देवेषु । निधिमान् । नि । धिमान् ।
 अहम् । सु । अन्तः । आ । अर्कः । ज्योतिः ।
 स्वः । धेनुः । कक्कौ । कौ ॥ २ ॥

^{१ २२}सहस्रान् । ^{१ २२}सहसः । ^{१ २२}पतिः । ^{१ २२}अदिद्यवत् । ^३स्व
^२जित् । ^३स्वः । ^२जित् । ^{३ १ २}वाजसातमः । ^३वाज । ^{१ २२}सातमः ।
^{१ २२}अदिद्यवत् । ^{१ २२}ऐरयत् । ^{३ २}अपः । ^{१ २२}सम् । ^३ऐरयत् । ^३भू
^२तम् । ^३ऐरयत् । ^{३ २}अपाम् । ^{१ २२}गर्भः । ^{३ २}अग्निः । ^{१ २२}इडा ।
^{३ २}पृथिव्याः । ^{१ २२}गर्भः । ^{३ २}अग्निः । ^{१ २२}इडा । ^{३ २}अग्निः । ^{३ २}शिष्टुकः ।
^३शि । ^{३ २}शुकः । ^{३ २}शुकः । ^{३ २}शिष्टुकः । ^{३ २}शि । ^{१ २२}शुकः । ^{१ २२}तेजः ।
^{३ १ २}शक्रस्य । ^{३ २}शक्रम् । ^{१ २२}तेजः । ^{३ २}सप्राः । ^{३ २}स । ^{१ २२}प्राः । ^{१ २२}समी
^३चीः । ^३सम् । ^{१ २२}इचीः । ^{१ २२}तेजः । ^{३ २}उषः । ^{३ २}न । ^{३ २}जारः ।
^{३ २२}ऐरयन् । ^३सम् । ^३ऐरयन् । ^३सम् । ^३अस्वरन् । ^३प्राक् ।
^{३ २}अन्यत् । ^३अन । ^{१ २२}यत् । ^३अनु । ^{३ २२}वर्त्तते । ^३रजः । ^३अ
^{२२}पाक् । ^{१ २२}अप । ^३अक् । ^{३ २}अन्यत् । ^३अन् । ^३यत् । ^{१ २}तमः ।
^{३ २२}अप । ^{३ २}दूषति । ^{१ २२}भ्यसा । ^{१ २२}अरुचत् । ^{३ २}घर्मः । ^३अरुचत् ।

^{१ २} उषसाम् । ^{४ १} दिवि । ^{१ २ २} सूर्यः । ^३ वि । ^१ भाति । हस ।

^{३ २} हहस । ^{४ २} अर्चिः । ^{१ २ २} शोचिः । ^{३ २ २} तपः । ^{३ २ २} हरः ॥ ३ ॥

^{१ २ २} विश्वा । ^{१ २ २} धनानि । ^{३ १ १} सञ्जित्य । ^३ सम् । ^{१ २ २} जित्य । वृ

^२ चहा । ^३ वृत्र । ^२ हा । ^{१ २ २} भूर्यासुतिः । ^{१ २ २} भूरि । ^४ आसुतिः ।

^२ उरुम् । ^{१ २ २} घोषम् । ^३ चक्रे । ^२ लोकम् । ^{४ २} वृत्रम् । ^{१ २ २} एभ्यः ।

^{४ १ २} लोकेभ्यः । ^३ नुनुदानः । ^२ वृत्रम् । ^{४ २} जघन्वान् । ^{१ २} अप ।

^३ तत् । ^२ ववार । ^{१ २} यत् । ^{१ २} तमः । ^{३ २} क्षौ । ^{१ २} व्रतम् । ^३ स्वः । श

^२ कुनः । ^{१ २ २} कपौ । ^{१ २ २} ज्योतिः । ^४ पत । ^{१ २} स्वः । ^४ पत । ^{१ २} अन्तरि

^{३ २} क्षम् । ^{१ २ २} पृथिवीम् । ^{३ १ २} पञ्च । ^४ प्रदिशः । ^{१ २ २} प्र । ^१ दिशः । च

^{२ २} षीन् । ^{३ १} देवान् । ^{१ २ २} वर्णम् । ^{४ २} हाउवाक् । ^{१ २ २} आयुः । ^२ यन् ।

^{१ २ २} वयः । ^{३ १ २} वृत्रहत्याय । ^३ वृत्र । ^१ हत्याय । ^{३ १ २} अधृष्णवे । ^३ अ ।

^{१ २} धृष्णवे । ^{३ १ २} अपूरवे । ^४ अ । ^{१ १} पूरवे । ^{३ २} पृथिवीम् । ^३ च । ^२ वि ।

^४ वर्त्तय । ^{१ २} अन्तरिक्षम् । ^४ सु । ^{१ २ २} धारय । ^४ दिवम् । ^४ वेप ।

^{१ २ २} ^३ ^२ ^३ ^२ ^३
 अवेपयः । अ । वेपयः । वृत्रहा । वृत्र । हा । सपत्न
^२ ^३ ^२ ^३ ^{१ २} ^३ ^{१ २ २}
 हा । सपत्न । हा । अभिप्रपन्नतम् । अभि । प्रपन्नतम् ।
^{१ २ २} ^{१ २} ^२ ^{१ २ २} ^{३ २}
 ओजसा । खोजसा । सु । ओजसा । असि । प्राणः ।
^३ ^{३ २} ^२ ^{१ २ २} ^{१ २ २} ^३ ^{१ २ २}
 प्रा । आनः । असि । असि । चक्षुः । असि । असि ।
^{१ २ २} ^३ ^{१ २ २} ^{१ २ २} ^३ ^{१ २ २}
 ओन्नम् । असि । असि । ज्योतिः । असि । इडाम् ।
^२ ^{१ २ २} ^३ ^{१ २} ^३ ^{१ २}
 गच्छ । सूर्यम् । गच्छ । अन्तरिक्षम् । गच्छ । नाके । वि ।
^२ ^{१ २} ^३ ^{१ २ २} ^३ ^{१ २ २} ^१
 भाहि । स्वः । गच्छ । ज्योतिः । गच्छ । अति । ज्यो
^२ ^३ ^{१ २ २} ^{१ २ २} ^{३ २} ^{१ २ २}
 तिः । वि । भाहि । अति । वयः । बृहत् । विभ्राष्टये ।
^२ ^{१ २ २} ^३ ^{१ २ २}
 वि । भ्राष्टये । विधर्मणे । वि । धर्मणे । सत्यम् । ओजः ।
^{१ २ २} ^{१ २} ^{३ २} ^{१ २ २} ^३ ^{१ २} ^१
 रजः । स्वः । भद्रम् । सुधा । सु । धा । इषम् । ऊ
^{२ २} ^{२ २} ^{१ २ २} ^{२ २} ^३ ^{१ २ २} ^{१ २ २}
 र्जम् । बृहत् । यशः । दिवि । दधे । असौ । अयम् ।
^{१ २ २} ^{१ २ २} ^{३ २} ^३ ^२ ^{१ २ २} ^१
 नमः । किट् । अनः । प्राणः । प्रा । आनः । चक्षुः । ओ
^{२ २} ^{१ २ २} ^{३ २} ^{३ २} ^{३ २} ^{३ २}
 चम् । घोषः । व्रतम् । पानम् । चित्तम् । धीतम् ॥४॥

*(१) ।

*

*

*

*

*

*(२) ।

^२ ऊप् । वि । हि । इ । ह् । ^{३ २} आयौ ॥ ५ ॥

^{३ २} अस्मिन् । ^{३ २ २} नृम्णेनृम्णम् । ^{३ २} नृम्णे । ^३ नृम्णम् । ^२ नि ।

^३ धीमहे । ^{१ २} रूपम् । ^{३ २} वाक् । ^{३ १ २} इयम् । ^{३ २} अन्तरिक्षे । ^{३ २} सलिलम् ।

^३ लेलाय । ^२ प्रतिष्ठा । ^३ प्रति । ^२ स्था । ^३ असि । ^२ प्रतिष्ठा ।

^२ प्रति । ^{१ २} स्था । ^३ वर्चः । ^{१ २} असि । ^३ मनः । ^२ असि । ^२ भूतम् ।

^{१ २ २} ऋष्यासः । ^३ इन्द्र । ^२ भुङ् । ^{१ २ २} इति । ^{१ २ २} मघवान् । ^३ इन्द्र ।

^२ भुङ् । ^{१ २ २} इति । ^{१ २} भुङ् । ^{३ २} इति । ^{३ २} प्रभुङ् । ^{३ २} प्र । ^{१ २ २} भुङ् । ^३ इति ।

^{१ २ २} इन्द्रः । ^{१ २ २} तसरपूतः । ^{१ २ २} तसर । ^३ पूतः ॥ ६ ॥

^{३ २} अहम् । ^{१ २ २} अन्नम् । ^{३ २} अहम् । ^{३ २} अन्नादः । ^३ अन्न ।

^२ अदः । ^{३ २} अहम् । ^{३ २} विधारयः । ^३ वि । ^२ धारयः । ^{३ २} अहम् ।

^{१ २ २} सहः । ^{३ २} अहम् । ^३ सा । ^{१ २ २} सहिः । ^{३ २} अहम् । ^३ सा । ^३ स

^३ दानः । ^{३ २} अहम् । ^{१ २ २} वर्चः । ^{३ २} अहम् । ^{१ २ २} तेजः । ^{१ २ २} दिशम् ।

(१)—एषोऽंशः—२भा० ४८० पृष्ठे मुद्रितः ।

(२)—एषोऽंशः—२भा० ४८१—४८४ पृष्ठेषु मुद्रितः ।

^३ दुहे । ^{१ २} दिशः । ^३ दुहे । ^{१ २} दिशः । ^३ दुहे । ^{१ २} सर्वाः दुहे । ^{१ २} मनः ।
^३ अजयित् । ^{१ २} हृदयम् । ^३ अजयित् । ^{१ २} इन्द्रः । ^३ अजयित् ।
^२ अहम् । ^{३ १} अजैषम् । ^{१ २} वयः । ^{१ २} वयोवयः । ^{१ २} वयः । ^३ वयः । ^३ रु
^२ पम् । ^{३ १} रूपं रूपम् । ^{३ १} रूपम् । ^३ रूपम् । ^२ हि । ^३ यः । ^३ उ ।
^२ उत् । ^३ अपप्तम् । ^२ ऊर्ध्वा । ^{१ २} नभांसि । ^३ अकृषि । ^२ वि ।
^३ अद्यौत्सम् । ^{१ २} अततनम् । ^{१ २} पिन्वस्व । ^{१ २} प्रथे । ^{१ २} प्रत्यष्ठाम् ।
^{१ २} प्रति । ^३ अष्ठाम् ॥ ७ ॥

^{१ २} कङ्के । * * * * * ^२ * (१) फल् । ^३ हौ । *
^{१ २} * * * * * ^{३ २} * (१) । ^३ दुघाः । ^३ वाक् । ^{१ २} ह । ^३ प्रजा । ^३ प्र ।
^१ जा । ^{३ २} तोकम् । ^३ अजीजने । ^{१ २} यशः । ^३ अक्रान् । ^३ भू
^२ तम् । ^३ अततनत् । ^३ प्रजाः । ^३ प्र । ^३ जाः । ^३ उ । ^३ सम् ।
^३ अचूकुपत् । ^{१ २} पशुभ्यः । * * * * * ^३ * (१) । * * * * * ^३ * (४) ॥ द्य ॥

(१)—एषोऽंशः—२भा० ४८८ पृष्ठे मुद्रितः ।

(२)—एषोऽंशः—२भा० ४८८ पृष्ठे मुद्रितः ।

(३)—एषोऽंशः—२भा० ५०३ पृष्ठे मुद्रितः ।

(४)—एषोऽंशोऽपि २भा० ५०३ पृष्ठे मुद्रितः ।

^{१ २२ १ २ १ २२ १ २२ १ २२}
 भ्राज । विश्वस्य । जगतः । ज्योतिः । विश्वस्मै ।
^{१ २२ १ २२ १ २२ १ २२ १ २२}
 जगते । ज्योतिः । * * *^(१) । आयुः । तपः । वर्चः ।
^{१ २२ ३ २ ३ २ ३ २}
 तेजः । अग्निः । समुद्रम् । सम् । उद्रम् । आ ।
^{३ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३}
 क्षयत् । इह । स्वः । वैश्वानराय । वैश्व । नराय । प्र
^{१ २ २ १ २२ १ २२ ३ २ १ २२ १ २२}
 दिशः । प्र । दिशः । ज्योतिः । बृहत् । इन्द्रः । इडा ।
^{३ २ ३ २ ३ २ १ २२ १ २२}
 सत्यम् । द्यौः । भूतम् । पृथिवी । सहः । तेजः ।
^{१ २२ १ २२ १ २२ १ २२ ३ २ ३ १ २}
 आपः । उषा । दिशः । ज्योतिः । घर्मः । मरुद्भिः ।
^{१ २२ ३ १ २२ ३ २}
 भुवनेषु । चक्रदत् । भ्राज । आ । भ्राज । कृतम् ।
^{३ २ ३ २ ३ २ ३ २}
 मे । फश् । फट् । भ्राट् । भद्रम् । श्रेयः । वामम् ।
^{१ २२ १ २२ १ २२ १ २२ ३}
 वरम् । स्वम् । अस्ति । अभ्राजीत् । ज्योतिः । अभ्रा
^{१ २२}
 जीत् । दीदिवः । भस् । * * *^(२) । * * *
 * * * * *^(३) ।

(१)—एषोऽंशः—२भा० ५१० पृष्ठे सुद्रितः ।

(२)—एषोऽंशः—२भा० ५०८ पृष्ठे नवम-मूलत्वेन सुद्रितः ।

(३)—एषोऽंशः—२भा० ५०८ पृष्ठे दशम-मूलत्वेन सुद्रितः ।

* * * * * * (१) ।
 * * * (१) । * * * * * (२) ॥ ८ ॥
 १ २र १ २र १ २र १ २ १ २ ३
 उवि । इति । असि । अहुरुचः । दिवम् । पृथि
 २ १ २र ३ २ १ २र १
 वीम् । पतिः । असि । अपाम् । ओषधीनाम् । ओ
 २र ३ १ २र २ १ ३ ३ २
 ष । धीनाम् । विश्वेषाम् । देवानाम् । समित् ।
 ३ २ १ २र १ २र १ २र १ २र
 सम् । इत् । अजस्रम् । अ । जस्रम् । ज्योतिः । आत
 ३ १ २र १ २र ३ २ १ २र
 तम् । आ । ततम् । आयुः । यन् । अवः । जना । वनम् ।
 १र ३ २ ३ १ २र १ २र
 स्वः । दृपि । प्र । दृपि । अस्तोषत । स्वभाननः । स्व ।
 ३ १ २र ३ १ २र ३ २ १ २र
 भानवः । विप्राः । वि । प्राः । जविष्ठया । मती । ग्रावाणः ।
 ३ १ २ ३ २ १ २र १ २र ३ २ ३
 बर्हिषि । प्रिय । इन्द्रस्य । रध्द्वाम् । बृहत् । प्र । उ ।
 १ २र १ २र १ २र १ २र ३ २
 एति । उवि । हिगि । हिगिगि । सहः । भ्राज । अपः ।
 ३ २र १र ३
 भ्राज । अभ्राजीत् । व्यभ्राजीत् । वि । अभ्राजीत् ।

(१)—एषोऽंशः—२भा० ५११ पृष्ठे मुद्रितः ।

(२)—एषोऽंशः—२भा० ५११ पृष्ठे चतुर्दश-मूलत्वेन मुद्रितः ।

(३)—एषोऽंशः—२भा० ५१२ पृष्ठे मुद्रितः ।

* * *^(१) । * * *^(२) । दिदीहि । विश्वतः । पृथुः ।

* * *^(३) । अन्तः । देवेषु । रोचसे । भाः ।

* * * *^(४) ॥ १० ॥

अथ । असम्प्रोक्तानाम् । प्रकृतिः । प्र । कृतिः ।

क्षौ । क्षौ । क्षौ । स्वः । ज्योतिः । ज्योतिः । भाः ।

शिष्टः । वाजी । अश्वः । मेधः । स्ववने । भूः । भुवः ।

स्वाऽरिति । सत्यम् । पुरुषः । ए । इडा । अथ ।

इट् । इडा । होइ । हः । वा । क्षौ । इडा । होइ ।

होऽ । वाहा३१ ऊवा२३ । इऽ३४ डा ॥ ११ ॥

॥ इति स्तोमग्रन्थे-द्वितीयः प्रपाठकः ॥

॥ समाप्तोऽयं ग्रन्थः ॥

(१)—एषोऽंशः—२भा० ५१४ पृष्ठे मुद्रितः ।

(२)—एषोऽंशः—२भा० ५१५ पृष्ठे मुद्रितः ।

(३)—एषोऽंशः—२भा० ५१६ पृष्ठे मुद्रितः ।

(४)—एषोऽंशः—२भा० ५१८ पृष्ठे मुद्रितः ।

॥ ॐ नमः सामवेदाय ॥

सामवेदसंहिता ॥

तच्च

॥ अथ छन्दश्चार्चिक-द्वितीय-परिशिष्टम् ॥ *

अथवा

॥ अथ भारण्ड-साम ॥†

॥ हरिः ॐ ॥

५   २ १   १२
उदयाम् । तमसस्पारौ २ । ज्योतिःपश्यन्तउत्त
१   २ १ २   १
रा २म् । स्वःपश्यन्तउत्तरा २म् । देवन्देवत्रारसू २३४
५   १ २ २२ १ ३ २   २   २ २   २ २
रौम् । अगन्मज्यातिरुत्तमा १म् । स्वसारः । आतोतुनआतो
१   ३२ ४२ ५   १२   २ २ २२
तू ३४ । औहोवा । ओ २वातः । ३ । वातोवातः । २ ।

* ग्रन्थोऽयं मेकसामात्मकः, गेषादिगानग्रन्थात् पृथग्भूतः छन्दश्चार्चिक-मूलक-
त्वात् छन्दश्चार्चिक-परिशिष्टत्वेनैव व्यवह्रियतेऽस्माभिः, किञ्च छन्दश्चार्चिक-परिशिष्ट-
रूपस्यारण्यगानस्येवाद्यन्तलोभ-युक्तत्वात्तदीयत्वमपीति द्वितीयत्वेनापीति ।

† पितृयज्ञादावस्य व्यवहारो दृश्यतेऽतोऽसौ पितृसामेत्यपि, पितृपदवटितत्वात्
वीजम् ।

^{१२२२ १२ २ २ १ २ १ २}
वातोनुमणानिपूश्याः । यमोहाउ । ३ । पितरोहाउ ।

^{१२ २२ २ ३ २ ३ ५ २ ३}
३ । भारण्डोहाउ । ३ । इमांस्तोर३४माम् । अर्हति

^{५ १ २२ १ २ १ २२ ३२ ४ ५}
२३४जा । तावेदसे३ । होइ । होइये३ । ३ । होइये ।

^{१२ १२ २ २ १२ २ १२ २}
३ । उ२वातः । ३ । वातोवातः । २ । वातोनुमणानिपुरा

^{२ १ २ १ २ १२ २२ २}
श्याः । यमोहाउ । ३ । पितरोहाउ । ३ । भारण्डोहा

^{३ २ ३ ५ २ ३ ५ १ २२ १ २}
उ । ३ । रथामी२३४वा । सम्माचे२३४मा । मानीषया

^{१ २२ ३२ ४ ५ १२}
३ । होइ । होइये३ । ३ । होइये । ३ । उ२वातः ।

^{१२ २ २२ १२ २ १२ २ १}
३ । वातोवातः । २ । वातोनुमणानिपुराश्याः । यमो

^{१ १ २ १२ २२ २ ३}
हाउ । ३ । पितरोहाउ । ३ । भारण्डोहाउ । ३ । भ

^{२ ३ ५ २ ३ ५ १ २ १ २ १}
द्राही२३४नाः । प्रमाती२३४रा । स्यास२सदे३ । होइ ।

^{२२ ३२ ४ ५ १२ १२ २ २२}
होइये३ । ३ । होइये । ३ । उ२वातः । ३ । वातोवा

^{१२ २ १२ २ २ १ २ १}
तः । २ । वातोनुमणानिपुराश्याः । यमोहाउ । ३ । पि

^२तरोहाउ । ^३३ । ^{१२ २२ २}भारण्डोहाउ । ^३३ । ^{३२ ३ ५}अग्नादसार३४ख्या

^२इ । ^३३ । ^५माराद्वषा२३४मा । ^{१ २ १ १}वायन्तवा३ । ^१होइ । ^{१२}होइये

^{३२ ४ ५}३ । ^३३ । ^{१२}होइये । ^३३ । ^{१२ २ २२}उस्वातः । ^३३ । ^{१२ २ २२}वातोवातः । ^२२ ।

^{१२ २ २ १२ २ २}वातोनुमणानिपूरयाः । ^{१ २}यमोहाउ । ^३३ । ^{१ २}पितरोहाउ । ^३३ ।

^{१२ २२ २}भारण्डोहाउ । ^३३ । ^{३२ २ ५ २ २}भारण्डा३४औहोवा । ^{२२ १२ २}ए । ^{१२ २}वातो

^{२ १२ ११ २ २ १ २ २ १२}नुमणानिपुरयद्यमःपितरोभारण्डः । ^२२ । ^{२२ १२ २ १२}ए । ^{२ १२}वातोनुमणा

^{२ १ २ २ २ १ २ २ १२}निपुरयद्यमःपितरोभाण्डा^१२ । ^{३ १ १ १ १}ई२३४५ ॥ १ ॥

अस्य व्याख्यानम्— १भा० २०३ पृष्ठे दृश्यम् । १

॥ इति भारण्डसाम समाप्तम् ॥

॥ समाप्तञ्च कन्दार्चिक-द्वितीय परिशिष्टम् ॥

॥ ॐ नमः सामवेदाय ॥

सामवेदसंहिता ॥

नञ्

॥ अथ कन्दार्चिक-तृतीय-परिशिष्टम् ॥ *

पञ्चमः

॥ अथ तव श्यावीयं साम ॥१॥

॥ हरिः ॐ ॥

१ १ १ १ १ १ २ २ २ १ २
 श्रीं हं २३४५ । ओं भूः । ओं भूमिर्हिवमन्तरिक्षम् ।

ॐ भुवः । ॐ चक्षो यजूषि सामानि । ॐ भार्गो देवस्य

११११ १ २ २ २ २ २ २
धीमाहीर३४५ । ओंस्वः । ओंप्राणोपानोव्यानःसमान

२ २ १   १   २ १ २ २   २ १ १ १ १   १
उदानः ।   ओं धियो यो नः प्रचोद३४५ ।   ओं महः ।   ओं

● अथमपि चन्वी द्वितीय-परिशिष्टरूप-मारुत-सामेव गेहादि-गान-ग्रन्थाद्
यदिः ब्रूयते, ततोऽयं तृतीयत्वेन कश्चिपतः ।

† चक्षुः विधातृकं ब्राह्मणं त्वेवं श्रूयते—“तव श्यावीषं प्रयुञ्जामः श्वविः पुनो
ब्रह्मसौख्यं मभिसम्पद्यते यः च पुनरावर्तते न च पुनरावर्तते”—इति ।

जनः । ओं तपः । ओं सत्यम् । ओं पुरुषाः । ओं परोर
 जो अमृतोम् । ओं ह॒र॒र॒३४५ । ऊम् । आ२ । दायो ।
 आ२३४५ । ओं भूमिरन्तरिक्षेन्द्र्यैः । ओं तत्सवितुर्वरेणि
 योम् । ओं ऊ॒र॒र्क । हाउ३ । हो॒श्वाक् । ओं व॒क्त्रो॒ओ
 यजो अमृतोम् । ओं ऊ॒र॒र्क । हाउ३ । हो॒श्वाक् । ३ ।
 ओं प्रा॒णो॒पा॒नौ॒व्या॒नो॒स॒मा॒न॒उ॒दानः । धि॒यो॒यो॒नः॒पू॒चो॒र॒३
 ४५ । ओं ऊ॒र॒र्क । हाउ३ । हो॒श्वाक् । ३ । ध॒र्मो॒२
 ध॒र्मः । ३ । ध॒र्म॒वि॒ध॒र्म । ३ । स॒त्य॒ङ्गा॒य । ३ । अ॒त॒व
 द । ३ । ह॒व॒ं॒व॒र॒व॒ं॒व॒र॒व॒म् । ३ ॥ १ ॥

अस्य व्याख्यानं सोभानुसन्धानेन, गान्धर्व-पर्यालोचनेन च ज्ञातव्यम् ।

सा च ऋक्—उत्तरार्चिकस्य ६, ३, १० सूक्ते प्रथमा । १

॥ इति तवश्यावीयं साम समाप्तम् ॥

॥ समाप्तञ्च तृतीय-परिशिष्टम् ॥

॥ इति छन्दार्चिकः समाप्तः ॥